

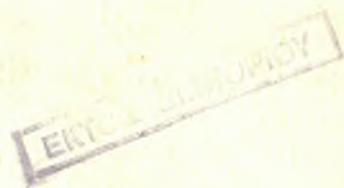
ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΚΡΗΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

*᾿Ο Λάμπης καὶ Σφακίων ΕΥΜΕΝΙΟΣ ΦΑΝΟΥΡΑ-
ΚΗΣ.—ΝΙΚ. ΠΛΑΤΩΝ.—ΜΕΝ. Γ. ΠΑΡΛΑΜΑΣ.—
ΚΩΝ. ΛΑΣΙΘΙΩΤΑΚΗΣ.—ΙΩΝ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ.*

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ ΚΡΗΤΗΣ

ΕΤΟΣ Γ', ★ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1949 ★ ΤΕΥΧΟΣ ΙΙΙ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Γ' ΤΕΥΧΟΥΣ

- HARRY HIONIDES: Ἀγγλικὸν Ὑπόμνημα περὶ τῆς πολιτείας καὶ τῆς πτώσεως τοῦ Χάνδακος . σ. 403
- ΙΩΑΝΝΟΥ Π. ΜΑΜΑΔΑΚΗ: Ὁ Samuel Howe καὶ ἡ Κρητικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1866 σ. 506
- ΣΤΕΡΓ. Γ. ΣΠΑΝΑΚΗ: Ἡ ἔκθεσις τοῦ Δούκα τῆς Κρήτης Ἰωάννη Σαγκρέντο (1604) σ. 519
- ΝΙΚΟΛ. ΠΛΑΤΩΝΟΣ: Ὁ τάφος τοῦ Σταφύλου καὶ ὁ Μινωικὸς ἀποικισμὸς τῆς Πελοπόνησου σ. 534
- ΜΑΝΟΛΗ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ: Ἡ συλλογὴ εἰκόνων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοτήτος τῆς Βενετίας σ. 574
- ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑ: Κρητικὰ Παλαιογραφικά. Β. Τὸ «Ὑμνολόγιον» τοῦ Γεωργίου Δουμπάνου σ. 583

ΧΡΟΝΙΚΑ

6 ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ 2

ΚΡΗΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

† *Ὁ Λάμπης καὶ Σφακίων* ΕΥΜΕΝΙΟΣ ΦΑΝΟΥ-
ΡΑΚΗΣ. — ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΤΩΝ. — ΜΕΝΕΛΑΟΣ
Γ. ΠΑΡΛΑΜΑΣ. — ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΤΑΥΡΙΝΙΔΗΣ.
ΚΩΝ. ΛΑΣΙΘΙΩΤΑΚΗΣ. — ΙΩΝ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ.

ΕΚΤΟΣ ΕΠΙΤΟΡΙΟΥ

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ ΚΡΗΤΗΣ

ΕΤΟΣ Γ'. ★ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1949 ★ ΤΕΥΧΟΣ ΙΙΙ

Ο Ρ Ο Ι Σ Υ Ν Ε Ρ Γ Α Σ Ι Α Σ

Εἰς τὰ «Κρητικά Χρονικά» γίνονται δεκταὶ πρὸς δημοσίευσιν μελέται, κείμενα καὶ βιβλιοκρισίαι, ἐφ' ὅσον ἀνταποκρίνονται πρὸς τοὺς σκοποὺς τοῦ περιοδικοῦ, ὡς ἐκτίθενται οὗτοι εἰς τὸ προλογικὸν σημείωμα τοῦ πρώτου τόμου. — Πάντα τὰ δημοσιεύματα ὑπόκεινται εἰς τὴν κρίσιν τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἣ ὁποία καθορίζει τὸν χρόνον τῆς δημοσίευσως ἀναλόγως τοῦ διαθεσίμου ἐκαστοτε χρόνον καὶ ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνην τῆς ἐπιμελοῦς ἐκδόσεως αὐτῶν. — Ὁ συγγραφεὺς δύναται αὐτοπροσώπως νὰ ἐπιμεληθῇ μίᾳ τῶν διορθώσεων τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων, ἐφ' ὅσον ἐξασφαλίζεται ἡ ταχέια ἐπιστροφή των. Εἰς περίπτωσιν καθυστερήσεως ἢ Ἐπιτροπὴ ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα τῆς ἀμέσου ἐκτυπώσεως. — Δικαιοῦται ἐπίσης ὁ συγγραφεὺς νὰ ζητήσῃ τὴν ἐκδοσὶν μέχρι τριάκοντα, κατ' ἀνώτατον ὄριον, ἀνατύπων ἐκάστης ἐργασίας αὐτοῦ. Ἡ παράδοσις τῶν ἀνατύπων συντελεῖται μετὰ παρέλευσιν διμήνου ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς κυκλοφορίας τοῦ ἀντιστοίχου τεύχους τοῦ περιοδικοῦ. — Αἱ συνεργασίαι δημοσιεύονται κατὰ σειράν ἡμερῶν. — Τὰ δημοσιευόμενα χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

Χειρόγραφα καὶ ἐπιστολαὶ ἀφορῶσαι τὴν σύνταξιν τοῦ περιοδικοῦ δεόν ν' ἀποστέλλωνται πρὸς τὸν κ. Ν. Πατάωνα, Μουσεῖον Ἡρακλείου. Ἐμβάσματα καὶ ἐπιστολαὶ ἀφορῶσαι τὴν ἔκδοσιν (διορθώσεις δοκιμίων κλπ.) πρὸς τὸν κ. Ἀνδρέαν Γ. Καλοκαιρινόν, Ἡράκλειον Κρήτης.

ΑΓΓΛΙΚΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΠΤΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΧΑΝΔΑΚΟΣ

Εἰς τὸν Ἑξοχ. Καθηγητὴν R. M. DAWKINS

Προσφάτως ἐπεστήθη ἡ προσοχή μου ἐπὶ δύο λίαν ἐνδιαφερόντων ἀνεκδότων χειρογράφων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἀναφερομένων εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ παράδοσιν τοῦ Χάνδακος. Τὸ ἓν ἀπόκειται εἰς τὴν Παλαιὰν Βοδλειανὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ὁξφόρδης, τὸ ἕτερον, προφανῶς ἀντίγραφον τοῦ πρωτοτύπου τῆς Ὁξφόρδης, εὑρίσκεται εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Καϊμπριτζ.

Αἱ γενόμεναι ἔρευναι ἀπέτυχον νὰ φέρουν εἰς φῶς πληροφορίαν τινα σχετικῶς μὲ τὴν πατρότητα τοῦ ἔργου τούτου. Τὸ χειρόγραφον τῆς Ὁξφόρδης (Codex Rawlinsonianus 684) ἀνῆκεν εἰς τὴν μεγάλην συλλογὴν τοῦ Richard Rawlinson (1690-1755), ὅστις ἐκληροδότησε τὴν πλουσίαν αὐτοῦ βιβλιοθήκην ἐκ κειμένων καὶ χειρογράφων εἰς τὴν Βοδλειανὴν κατὰ τὸν θάνατόν του, ἐπισυμβάντα τὸ 1755. Ἄν γνωρίζομεν πῶς τὸ ἔργον τοῦτο εἰδικῶς ἦλθεν εἰς τὴν κατοχὴν του. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῆ καὶ διὰ τὸ χειρόγραφον τοῦ Καϊμπριτζ (Ee VI 8, καὶ Χειρ. Ἀρ. 953 τῆς Συλλογῆς J. Moore), τὸ ὁποῖον ἀπεκτήθη ὁμοῦ μὲ τὴν περίφημον βιβλιοθήκην τοῦ John Moore (1646-1714), Ἐπισκόπου τοῦ Ely, δι' ἐνεργειῶν τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α', ὅστις ἠγόρασε τοὺς 29 χιλ. τόμους βιβλίων καὶ τὰ 1,790 χειρογράφα τῆς Συλλογῆς Moore ἀντὶ τοῦ ποσοῦ τῶν ἑξ χιλιάδων γουίνεῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἰδιοκτῆτου καὶ ἀκολούθως ἐδῶρθε ταῦτα εἰς τὸ Καϊμπριτζ.

Τὸ ὀρθογραφικὸν καὶ συντακτικὸν ἕφος τῆς συγγραφῆς εἶναι τὸ τυπικὸν τῆς ΙΖης ἑκατονταετηρίδος ἐν Ἀγγλίᾳ. Τὸ ἕφος καὶ ἡ γραφὴ τοῦ χειρογράφου Ρώλινσον παραλλάσσει σημαντικῶς καθ' ὅσον προχωρεῖ ἡ διήγησις, καὶ πολὺ συχνὰ χρησιμοποιοῦνται συντομογραφίαι ὑπὸ τοῦ συγγραφέως. Ἐξ ἄλλου, τὸ ἀντίγραφον τοῦ Καϊμπριτζ εἶναι πολὺ καθαρογραμμέρον καὶ εἶναι περισσότερον εὐανάγνωστον τοῦ πρωτοτύπου. Ἐπὶ πλέον ἀποφεύγονται αἱ συχναὶ βραχυγραφίαι, αἱ ὁποῖαι εἶναι τόσον συνήθεις εἰς τὸ πρωτότυπον τῆς Ὁξφόρδης. Ὑπάρχουν μικραὶ τινες διαφοραὶ εἰς τὸ ἀντίγραφον, ἀλλὰ πρόκειται καθαρῶς περὶ παραλλαγῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο χάριν μεγαλυτέρας σαφηνείας. Τὸ στυλ τῆς γραφῆς εἰς τὸ ἀντίγραφον τοῦ Καϊμπριτζ εἶναι σταθερὸν καὶ δι' ὅλον τοῦ κειμένου παραμένει ἀμετάβλητον.

Ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς μᾶς παρουσιάζει ζωηρὴν περιγραφὴν τῶν τελευταίων ἡμερῶν πὺν προηγήθησαν τῆς τελικῆς παραδόσεως τοῦ Χάνδακος ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Μοροζίνη εἰς τοὺς Τούρκους τὴν 6ην Σεπτεμβρίου 1669, ὁπότε ὑπεγράφησαν τὰ ἄρθρα τῆς συνθήκης εἰρήνης. Ἐκάστη σκηνὴ περιγράφεται μὲ μεγάλην λεπτομέρειαν καὶ συναντῶμεν οἰκεῖα ὀνόματα, ὡς τὸ τοῦ ἀρχιεξωμότου καὶ προδότου Ἀνδρέου Μπαρότσι. Ἀπὸ τὸ κείμενον συνάγομεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἦτο πρῶτον κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης καὶ προφανῶς εἶχε δυνατότητας νὰ ἀρνεῖται εὐχερῶς πληροφορίας ἐξ ἀμροτέρων τῶν ἀντιμαχομένων δυνάμεων τῶν Τούρκων καὶ Χριστιανῶν, ὡς δύναται τις εὐχερῶς νὰ διαπιστώσῃ ἀπὸ τὴν λεπτομερῆ ἐξιστόρησιν καὶ ἀπόδοσιν ἀκριβῶν ἡμερομηνιῶν καὶ παραμικρῶν γεγονόνων, τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῶν κινήσεων τῶν Τούρκων, τῶν ὀνομάτων καὶ συντόμων βιογραφιῶν τῶν περιφανεστέρων τούρκων ἀξιωματικῶν πὺν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν. Ὁ συγγραφεὺς χρησιμοποιεῖ συχνὰ τὸν ἐνεστώτα καὶ γράφει εἰς τὸ πρῶτον πρόσωπον. Δὲν δύναμεθα νὰ καθορίσωμεν ἀσφαλῶς ἂν συνέθεσε τὸ ἔργον τοῦτο χάριν ὀρισμένου προσώπου ἢ πρὸς ὄφελος τῶν ἀναγνωστῶν καθολικῶς. Εἰς τὸ ἀντίγραφον τοῦ Καϊμπριτζ οἱ τίτλοι τῶν τριῶν τμημάτων τῆς ἐκθέσεως εἶναι ἔντυποι. Τὸ λοιπὸν τοῦ κώδικος εἶναι χειρόγραφον. Φαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐσκόπευε νὰ ἐκτυπώσῃ τὸ ἔργον του, ἀλλὰ εἴτε λόγῳ ἐλλείψεως πόρων εἴτε λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν ἐπεδείχθη γενικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐκδοσιν ἐγκατέλειπε τὴν ἰδέαν. Ὁρισμένα δεδομένα τῆς διηγήσεως ἀποδεικνύουν μᾶλλον θετικῶς, ὅτι τὸ πρωτότυπον τῆς Ὁξφόρδης συνετέθη τὸ 1669 καὶ ὅτι τὸ ἀντίγραφον τοῦ Καϊμπριτζ ἐγένεν εὐθὺς κατόπι.

Τὸ χειρόγραφον Ρώλινσον, σχήματος «φόλιο», καταλαμβάνει 33 σελίδας. Τὸ ἀντίγραφον Moore εἶναι χαρτῶν βιβλίον σχήματος μικροῦ τετάρτου περιλαμβάνον ὀγδοήκοντα μίαν σελίδας. Ἀμφότερα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑποδιαιροῦνται εἰς τέσσαρα μέρη, ὡς ἀκολούθως:

I. Βραχεῖα διήγησις περὶ τῶν ἐπιφανεστέρων προσώπων μεταξὺ τῶν Τούρκων, πὺν παρευρέθησαν εἰς τὴν τελευταίαν πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος, ἢ ὅποια ἤρχισε τὴν 22αν Μαΐου 1667. (Φύλ. 1-4 εἰς τὸ Χειρ. Ὁξφόρδης' σσ. 1-10 εἰς τὸ Χειρ. Καϊμπριτζ).

II. Εἰδικὸς ἀπολογισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ ἐκείνων τῶν Τούρκων καὶ τῶν γαλερῶν αὐτῶν πὺν συνώδευσαν τὸν Μέγαν Βεζύρην εἰς τὸ ταξιδιὸν του εἰς τὸν Χάνδακα καὶ ἐκείνων πὺν τὸν ἠκολούθησαν μετὰ τὴν ἀφίξιν του ἐκεῖ. (Φύλ. 5, 6 εἰς τὸ Χειρ. Ὁξφόρδης' 11, 12 εἰς τὸ Χειρ. Καϊμπριτζ).

III. Μετὰ τὴν διήγησιν (φύλ. 5-31 εἰς τὸ Χειρ. Ὁξφόρδης' σσ.

13-73 εἰς τὸ Χειρ. Καϊμπριτζ) «τῶν συμβεβηκότων κατὰ τὴν 29μηνον ἄμυναν τοῦ Χάνδακος» ἀκολουθεῖ

IV. Ἀντίγραφον τῶν ἄρθρων συνθήκης τὰ ὁποῖα ὑπεγράφησαν ἐνώπιον τοῦ Μεγάλου Βεζύρου. (Φύλ. 32, 33 εἰς τὸ Χειρ. Ὁξφόρδης· σσ. 77-81 εἰς τὸ Χειρ. Καϊμπριτζ).

Τὸ κείμενον τοῦ Χειρογράφου τῆς Ὁξφόρδης (Codicis Rawlinsoniani 684) ἔχει ἐν μεταγραφῇ ὡς ἀκολούθως*:

*) Ἡ μετάφρασις τοῦ χειρογράφου προσετέθη ὑποβοηθητικῶς ὑπὸ τῆς Συντάξεως τοῦ Περιδικιοῦ.

I

A BRIEF NARRATIVE OF THE MOST EMINENT PERSONS
AMONG THE TURKS THAT WERE IN THE LAST SIEGE OF
CANDIA WHICH BEGAN THE 22 OF MAY 1667.

F a z i l A c h m e t P a s h a, called by the vulgar sort of people Chiopriloglu, was Prime Vizier, Generalissimo, and absolute Plenipotentiary in all dignity and authority throughout all the dominions of Turkey. He set out for Canea with 64 gallies and all the officers of the Ottoman court the 2nd of November, 1666, and arrived at Candia with the whole army the 22nd of May, 1667.

A n c h e t u d A c h m e t P a s h a, Vizier, named by the common people Freny Achmet Pasha because he was Neapolitan born and had his education in the Grand Signore Seraglio and underwent several other great offices. He was sent Generalissimo to Candia on the first of April in the year 1661 after the decease of Hussain Pasha, Vizier and General, being a native of Bosnia. For this cause, after the arrival of the Grand Vizier at Candia, he was highly esteemed by all persons, though

I

ΒΡΑΧΕΙΑ ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΠΙΦΑΝΕΣΤΕΡΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ
ΤΟΥΡΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ, ΠΟΥ ΠΑΡΕΥΡΕΘΗΣΑΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥ-
ΤΑΙΑΝ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΝ ΤΟΥ ΧΑΝΔΑΚΟΣ, Η ΟΠΟΙΑ ΗΡΧΙΣΕ
ΤΗΝ 22 ΜΑΪΟΥ 1667.

Φ α ζ ί λ 'Α χ μ έ τ Π α σ ᾶ ς, προσονομαζόμενος ὑπὸ τοῦ κοινοῦ λαοῦ Κιοπριλόγλου ἦτο Μέγας Βεζύρης, Ἄρχιστράτηγος καὶ ἀπόλυτος Πληρεξούσιος μὲ πᾶν ἀξίωμα καὶ κύρος ἀπὸ πᾶσαν τὴν τουρκικὴν Ἐπικράτειαν. Ἐξεκίνησε διὰ τὰ Χανιά μὲ 64 γαλέρας καὶ μὲ ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς τῆς Ὀθωμανικῆς Αἰλῆς τὴν 2αν Νοεμβρίου 1666 καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν Χάνδακα μὲ ὀλόκληρον τὸ στράτευμα τὴν 22αν Μαΐου 1667.

Ἄ ν κ ε μ π ο υ ν τ 'Α χ μ έ τ Π α σ ᾶ ς, Βεζύρης, ἐπιλεγόμενος ὑπὸ τοῦ κοινοῦ λαοῦ Φρένκ Ἀχμέτ Πασᾶς διότι ἦτο τὴν γέννησιν Νεαπολιτανός, ἀλλ' ἀνετράφη εἰς τὸ Σεράγιον τοῦ Σουλτάνου καὶ ἀνέλαβε διάφορα ἄλλα μεγάλα ἀξιώματα. Ἐἶχεν ἀποσταλῆ ὡς Ἄρχιστράτηγος εἰς τὴν Κρήτην τὴν 1ην Ἀπριλίου τοῦ 1661 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χουσεΐν Πασᾶ, Βεζύρου καὶ Στρατηγοῦ, καταγομένου ἐκ Βοσνίας. Ἐκ τούτου, μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Μεγάλου Βεζύρου εἰς τὸν Χάνδακα, ἀπελάμβανε μεγάλης ἐκτιμήσεως ἐκ μέρους ὅλων, ἂν καὶ

not in authority; now employed in weighty affairs, because absolutely deaf.

3 Defterdar Achmet Pasha, Vizier, a Constantinopolitan, was supreme procurator of all the revenues and expenses of the Ottoman Empire, commissary and superintendant of the ammunition and victuals of the Turks' camp, governor of the engineers, miners and gunners, and of any other art and profession practiced in the Grand Signor's camp; nay, further, he was the chief in authority next to the Grand Signor. He went to Candia with the said Grand Vizier. This Defterdar is a person of great courage, never tired with business; nor can he contain himself without action day or night, to which he is so much addicted, that he allows himself 3 hours of sleep.

4 Ibrahim Pasha, Vizier and Aga of the Janizaries, an Albanian by birth, a man of great repute and authority with the Grand Vizier and with those of his privy council. He went to Candia in the said 64 gallies the 19th of October, 1666, and was, on April 26th, 1669, commanded back to Constantinople to appease the mutinous and rebellious people of that city then up in arms occasioned by the false pieces of eight brought in by the French, but chiefly because the Grand

δὲν ἦτο πλέον εἰς ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν ἐχρησιμοποιεῖτο πλέον μόνον εἰς σπουδαίας ὑποθέσεις, διότι ἦτο ἀπολύτως κωφός.

Λεφτερντάρ Ἀχμέτ Πασᾶς, Βεζύρης, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἦτο ἀνώτατος φροντιστὴς ὅλων τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς Ὄθωμανικῆς Αυτοκρατορίας, ἐντεταλμένος τὴν ἀνωτάτην ἐποπτεῖαν τῶν πολεμοφοδίων καὶ ζωοτροφῶν τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοπέδου, διοικητὴς τῶν μηχανικῶν, ὑπονομοποιῶν καὶ κανονοποιῶν, ὡς καὶ πάσης ἄλλης τέχνης καὶ ἐπιτηδεύματος ἀσχουμένων εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σουλτάνου· ἐπὶ πλέον εἶχε τὸ ἀνώτατον κύρος ἐξουσίας μετὰ τὸν Σουλτάνον. Ἦλθεν εἰς τὸν Χάνδακα μετὰ τοῦ ρηθέντος Μεγάλου Βεζύρου. Ὁ Ἀρχιλογοστὴς οὗτος εἶναι προσωπικότης μεγάλου θάρρους, ἀκαταπόνητος εἰς πᾶσαν ἐργασίαν· δὲν ἰκανοποιεῖται ἂν δὲν εὐρίσκειται εἰς δρασίμῃς ἡμέραν καὶ νύκτα, καὶ τόσον ἀφοσιοῦται εἰς αὐτὴν ὥστε ἐπιτρέπει εἰς ἑαυτὸν ὕπνον τριῶν μόνον ὥρων.

Ἰμπραὶμ Πασᾶς, Βεζύρης καὶ Ἀγᾶς τῶν Γενιτσάρων, Ἀλβανὸς τὴν καταγωγὴν, ἄνθρωπος μεγάλης φήμης καὶ κύρους μετὰ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου καὶ τῶν μελῶν τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτοῦ Συμβουλίου. Μετέβη εἰς Κρήτην μετὰ τῶν ὡς ἄνω 64 γαλερῶν τὴν 19ην Ὀκτωβρίου 1666 καὶ τὴν 26ην Ἀπριλίου 1669 ἀνεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς κατευνασμὸν τοῦ στασιασάντος καὶ ἐν ἐξεγέρσει λαοῦ τῆς πόλεως ταύτης, ὅστις προσέφυγεν εἰς τὰ ὄπλα ἐξ ἀφορμῆς τῶν κιβδήλων νομισμάτων τῶν ὀκτώ, τῶν εἰσαχθέντων ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἀλλὰ κυρίως διότι ὁ Σουλτάνος εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ στραγγαλίσει

Signor intended to strangle all his brothers that his son Mustapha might of be the only supervising heir of the Ottoman Empire.

5 The said Ibrahim Pasha was succeeded by Abdigaga who was Culchiliasi, that is, Lieut. of the said Janizaries, and had the same authority as an Aga of the Janizaries, and in his place Zulfar Aga was made Lieut., who was Zagarly Pasha held high in the Grand Vizier's esteem for his advice and believed by the soldiers; he was one of the commissioners that agitated in the treaty of the late concluded peace.

6 Ibrahim Pasha, Vizier of Damascus, born in Natolia, was Defterdar or lord treasurer to the Grand Signor, who returning afterward from Bosnia came to Candia the 20th of August, 1668, but who did not signalize himself by any considerable action during that siege.

7 Hussain Pasha of Aleppo, Vizier, a Circassian born brother of the deceased Prime Vizier Chiaus Pasha; a valiant man who came from Aleppo to Candia in August, 1668. He was first placed at the Sabionera where he behaved himself well, but by the sinister misinformation of his action by some of his rivals he was put out of that office on the 9th of September, 1668. The 20th of March following, the said Hussain Pasha

όλους τοὺς ἀδελφούς του, ὥστε ὁ υἱὸς του Μουσταφᾶς νὰ δυνηθῆ νὰ καταστῆ μόνος κυβερνῶν κληρονόμος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὸν ἐν λόγῳ Ἰμπραὶμ Πασᾶ διεδέχθη ὁ Ἀβδὶ Ἀγάς, ὅστις ἦτο Κυϊ Κᾶγιάσι, δηλ. ὑπαρχηγός, τῶν ὡς ἄνω Γενιτσάρων, καὶ εἶχε τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν μὲ τὸν Ἀγᾶν τῶν Γενιτσάρων, εἰς τὴν θέσιν δὲ αὐτοῦ ἐποποθετήθη ὁ Ζουλφάρ Ἀγάς ὡς ὑπαρχηγός, ὅστις ἦτο Ζαγαρλὺ Πασᾶς, ἐξόχως ἐκτιμώμενος ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου διὰ τὰς συμβουλὰς του καὶ εἰς τὸν ὅποιον οἱ στρατιῶται ἔτρεφον ἐμπιστοσύνην ἦτο εἷς τῶν πληρεξουσίων οἱ ὅποιοι ἔδρασαν κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς τελευταίως συναφθείσης εἰρήνης.

Ἰμπραὶμ Πασᾶς, Βεζύρης τῆς Δαμασκοῦ ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀνατολίαν καὶ ἦτο Δεφτερδάρης ἢ θησαυροφύλαξ τοῦ Σουλτάνου· οὗτος ἦλθεν ἀργότερον εἰς τὸν Χάνδακα, τὴν 20ὴν Αὐγούστου 1668, ἐπιστρέφων ἐκ Βοσνίας, ἀλλὰ δὲν διεκρίθη δι' ἀξιοσημείωτον δρᾶσιν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας.

Χουσεῖν Πασᾶς τοῦ Χαλεπίου, Βεζύρης, Κυρκάσιος τὴν καταγωγὴν καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἀποθανόντος Μεγ. Βεζύρου Σιαοὺς Πασᾶ· ἦτο γενναῖος ἀγωνιστής, ὅστις ἦλθεν ἐκ Χαλεπίου εἰς Κρήτην τὸν Αὐγούστου τοῦ 1668. Ἐποποθετήθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Σαμπιονέραν, ὅπου ἔδειξε καλὴν δρᾶσιν, λόγῳ ὅμως διεστραμμένων περὶ τῆς δράσεώς του ταύτης πληροφοριῶν τινῶν τῶν ἀντιπάλων του ἐξεβλήθη ἀπὸ τοῦ λειτούργημα τοῦτο τὴν 9ην Σεπτεμβρίου 1668· Τὴν 20ὴν τοῦ ἐπομένου Μαρτίου, ὁ ὡς ἄνω Χουσεῖν Πασᾶς ἐγένετο Πασᾶς τῆς

was created Pasha of Romelia, that is to say, of Macedonia, and after he had performed many noble exploits at the breach of St. Andrew, he was wounded in the knee, with great danger escaped with his life.

8 C a r a M u s t a p h a P a s h a, Beglerbeg in Anatolia, the creature Hussain Pasha, the first destroyer of Candia; he was made master of the camp at the first siege of Penigra for his valor and experience in the wars of that kingdom; he did not succeed according to expectation and whilst they thought to strangle him, he was seized upon with the plague and died of the distemper the last of January, 1668. (Beglerbeg is the same as a duke in some parts of Christendom).

9 P e h l i v a n P a s h a Beglerbeg of Romelia, i.e., Macedonia. An Epirot. He was one of the soldiers that went first with Hussain and was very knowing in the wars of this kingdom. At the first siege of Candia he departed himself valiantly, but was shot in the head with a pistol and died the last of July, 1668.

10 H a s s a n P a s h a succeeded him in that place. He was an opulent and warlike Albanian and chamberlain to the Grand Signor. He was killed with a bullet shot in his head the 19th

Ρωμυλίας, δηλαδή τῆς Μακεδονίας, καὶ ἀφοῦ ἐπέτελεσε πολλά λαμπρὰ κατορθώματα εἰς τὸ ρῆγμα τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου ἐπληρώθη εἰς τὸ γόνυ καὶ μὲ μέγαν κίνδυνον διέσωσε τὴν ζωὴν του.

Καρὰ Μουσταφὰ Πασᾶς, Βηλέρβεης ἐν Ἀνατολίᾳ, δημιουργημάτων τοῦ Χουσεὶν Πασᾶ καὶ πρώτος καταστροφεὺς τοῦ Χάνδακος· ἀνηγορεύθη στρατοπεδάρχης κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς πολιορκίας τῆς περιοχῆς Παντοκράτορος διὰ τὴν γενναϊότητά του καὶ τὴν πειρὰν του εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Βασιλείου τούτου· δὲν ἀντεπεκρίθη ὅμως εἰς τὰς προσδοκίας καὶ ἐνῶ ἐσχέπτοντο γὰ τὸν στραγαλίσουν προσεβλήθη ὑπὸ πανώλους καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ τὸ κακὸν αὐτὸ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Ἰανουαρίου 1668. (Βηλέρβεης εἶναι ἰσοδύναμος τίτλος μὲ τὸν τοῦ δουκὸς εἰς τινὰ μέρη τῆς Χριστιανοσύνης).

Πεχλιβάν Πασᾶς, Βηλέρβεης τῆς Ρωμυλίας, ἰ.ε. τῆς Μακεδονίας, Ἑπειρωτῆς. Ἦτο εἰς ἐκ τῶν πρώτων στρατιωτικῶν οἱ ὅποιοι ἠκολούθησαν τὸν Χουσεὶν καὶ ἦτο πολὺ ἔμπειρος εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Βασιλείου τούτου. Κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος ἐπέδειξε γενναϊότητα, ἀλλ' ἐβλήθη εἰς τὴν κεφαλὴν διὰ πιστολίου καὶ ἀπέθανε τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Ἰουλίου 1668.

Ὁ Χασάν Πασᾶς τὸν διεδέχθη εἰς τὴν θέσιν ταύτην. Ἦτο πλούσιος καὶ πολεμοχαρὴς Ἀλβανός, θαλαμηπόλος τοῦ Σουλτάνου. Ἐφρονεύθη βληθεὶς τὴν κεφαλὴν μὲ σφαῖραν τὴν 19ην Σεπτεμβρίου 1667 καὶ ὁ ἀνωτέρω

of September, 1667, and the above mentioned Cara Mustapha Pasha supplied the office.

11 H a l i l P a s h a, Beglerbeg of Sivas, i.e., Sebastia in Asia; an Armenian born; he came to Candia after the Prime Vizier; who on the 9th of March, 1668, being sent superintendant of 12 gallies that was appointed to possess themselves of Candia, and having had the misfortune to lose that night five of the Beys' gallies with a great destruction of men in those that escaped, was in danger of being strangled, but the Grand Vizier, to show that he valued not the loss, saved his life, and in a few days after, made him Pasha of Romelia, which is the largest among the Beglerbegs; but being destitute both of courage and generosity, he was deposed the 15th day of March, 1669.

12 I b r a h i m C h i c h a i a of Bosnia, the Grand Vizier's Lieut. and of equal authority with the Prime Vizier; he demeaned himself like a valiant man at the first siege, and because those that had their post at Sabionera did not answer the Prime Vizier's expectation, had made the said Ibrahim Chichaiia Beglerbeg of Aleppo the 7th of November, 1668.

13 A n d O s m a n A g a, son of Demir Pasha of Janina, was put in his place but because he was not endowed with talent

μνημονευθεὶς Καρὰ Μουσταφᾶς τὸν ἀντεκατέστησεν εἰς τὸ λειτούργημά του.

Χαλίλ Πασᾶς, Βηλερβησ τῆς Σίβας, δηλ. τῆς Σεβαστείας ἐν Ἀσίᾳ Ἀρμένιος τὴν καταγωγὴν, ἦλθεν εἰς τὸν Χάνδακα μετὰ τὸν Μέγαν Βεζύρη. Οὗτος ἀπεστάλη τὴν 9ην Μαρτίου 1668 ὡς ἀνώτερος ἐπόπτης 12 γαλερῶν ποῦ εἶχον ἀποστολὴν νὰ καταλάβουν τὸν Χάνδακα, ἐπειδὴ ὁμως εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ χάσῃ τὴν νύκτα αὐτὴν πέντε ἀπὸ τὰς γαλέρας τῶν Βέηδων μὲ μεγάλας ἀπωλείας εἰς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὰ πλοῖα ποῦ διέφυγον, ἐκινδύνευσεν νὰ στραγγαλισθῇ, ἀλλ' ὁ Μέγας Βεζύρης, διὰ νὰ δεῖξῃ ὅτι ἐλογάριαζε τὴν ἀνδρείαν καὶ ὄχι τὰς ἀπωλείας, ἔσωσε τὴν ζωὴν του καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τὸν ἀνεκήρυξε Πασᾶν τῆς Ρωμυλίας, ποῦ εἶναι ὁ σημαντικώτερος τῶν Βηλερβέηδων ἑσπερημένους ὁμως θάφρους καὶ γενναιοφροσύνης, καθηρέθη τὴν 15ην Μαρτίου 1669.

Ἰμπρατὶμ Κιαγιᾶς τῆς Βοσνίας, ὑπαρχηγὸς τοῦ Μεγάλου Βεζύρου καὶ μὲ ἴσον κῦρος ξεουσίας μὲ τὸ τοῦ Πρώτου Βεζύρου ἀπεδείχθη γενναῖος ἀγωνιστὴς κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς πολιορκίας, καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εἶχον τὰς θέσεις των εἰς τὴν Σαμπιονέραν δὲν ἀντεπεκρίθησαν εἰς τὰς προσδοκίας τοῦ Μεγάλου Βεζύρου, ἐποποθέτησε τὸν εἰρημένον Ἰμπρατὶμ Κιαγιᾶν ὡς Βηλερβην τοῦ Χαλεπίου τὴν 7ην Νοεμβρίου 1668.

Ὁ δὲ Ὄσμᾶν Ἀγᾶς, υἱὸς τοῦ Δεμιῶ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ἐποποθετήθη εἰς τὴν θέσιν του, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦτο πεπρωικωμένος μὲ ἱκανὴν ἰδιο-

sufficient for the management of the office of Lieut. to the Grand Vizier, he was turned out, and

- 14 Mahomet Aga, who was a doganese in Constantinople, was made Lieut. or Chichaia to the Grand Vizier the 15th of November, 1668, he being a very industrious and experienced person.
- 15 Osman Sanjac Beg of Avlona, an Albanian both valiant and famous in the wars, was killed at Panegra by a stone in August, 1667. There were so many Sanjack begs as well as Alibegs, i.e. Colonels, killed at this siege that it would be too tedious to particularize them all by name.
- 16 Mahomet Beg of Cairo, wealthy and stout Circassian, came to Candia in the year 1667 with 2000 footmen, well armed, who were all destroyed at the fort of St. Andrew, and the said Beg was himself killed by a bomb.
- 17 Resculi Sagiolli of Macedonia, i.e., general of the colonels (of the upper Messia), an experienced man in the wars of Candia, being almost superannuated in this service against the kingdom of Candia, he managed his affairs exceeding well, though he was often dangerously wounded.
- 18 Aivas Solcoli of Macedonia (that is) General or Com-

φυίαν διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ὑπαρχοῦ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου ἀπεμακρύνθη τῆς θέσεως ταύτης καὶ

Ὁ Μεχμέτ Ἀγάς ὁ ὁποῖος ἦτο doganese εἰς τὴν Κων/πολιν ἐγένετο ὑπαρχηγός ἢ Κιαγιάς τοῦ Μεγάλου Βεζύρου τὴν 15ην Νοεμβρίου 1668 διὰ τὴν μεγάλην του φιλοπονίαν καὶ πείραν.

Ὁσμάν Σαντζάκ Βέης τῆς Αἰλώνας, Ἀλβανός τόσον γενναῖος ὅσον καὶ ὀνομαστός εἰς τοὺς πολέμους· ἐφονεύθη εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πύλης Παντοκράτορος ὑπὸ λίθου τὸν Αὐγούστιον 1667. Τόσοι πολλοὶ Σαντζάκ Βέηδες ὡς καὶ Ἀλί Βέηδες, δηλ. Συνταγματάρχαι, ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην, ὥστε θὰ ἦτο πάρα πολὺ ἀνιαρὸν νὰ ἀναφέρωμεν ἕνα ἕκαστον χωριστὰ ὀνομασί.

Μεχμέτ Βέης τοῦ Καίρου, πλούσιος καὶ ρωμαλέος Κιρκάσιος· ἤλθεν εἰς τὸν Χάνδακα κατὰ τὸ ἔτος 1667 μὲ 2000 πεζοὺς, καλῶς ὀπλισμένους, οἱ ὅποιοι ὅλοι ἐξωλοθρεύθησαν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἀγ. Ἀνδρέου· καὶ ὁ ὡς ἄνω Βέης ἐφονεύθη ἐπίσης ἐκ βόμβας.

Ρεσκουλί Σατζ Κολί τῆς Μακεδονίας, δηλ. στρατηγός τῶν συνταγματάρχων (τῆς ἄνω Messia)· ὑπῆρξεν ἄνθρωπος πεπειραμένος εἰς τοὺς πολέμους τῆς Κρήτης, γενόμενος σχεδὸν ἀπόμαχος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν κατὰ τοῦ Βασιλείου τῆς Κρήτης· διηύθυνεν ἐξαιρετικῶς τὰς ἐπιχειρήσεις του, ἂν καὶ πολλὰκις ἐπληγώθη ἐπικινδύνως.

Ἀϊβάτζ Σὸλ Κολί τῆς Μακεδονίας. τ.ἔ. στρατηγός ἢ διοικητής τῶν

mander in Chief of the Colonels of the lower Messia, a man of singular boldness in war, therefore frequently wounded, and is now dead.

- 19 Zansbassi, i.e. Commander of the Zanssi, Z e s n e n O g l u by name, an experienced man in the Asiatic wars. He was killed when he commanded the cavalry called Spahi the 10th of September, 1667. Ibrahim Aga, a native of Armina, succeeded him and still continues in his place.
- 20 J u s s u f A g a of Zortzia, Zebarlibassi, i.e. Superintendent and General of the ammunition and mines, died for fear the 8th of July, 1669 because the Grand Vizier did threaten to kill him if he did not lead on his Zeberi to the breach of St. Andrew.
- 21 A c h m e t A g a of Gallatta, Zeberlibassi, who was put in his place. He was deposed from his first office and arrested at new Candia for not concealing his despair of taking Candia after the siege of Panigra.
- 22 And the Vizier constituted in his place H a z z i A l i, commander of the gunners, the 28th of September, 1668; a man skilfull in that employment.
- 23 M a c h m e t P a s h a, Beglerbeg of Adena, in Asia, an indigent man, but so bold that he seemed desperate. He died with

συνταγματάρχων τῆς κάτω Messia: ἦτο ἄνθρωπος μοναδικῆς τόλμης εἰς τὸν πόλεμον, διὰ τοῦτο ἐπληρώθη πολλάκις καὶ τώρα εἶναι νεκρός.

Τζανμπασί, δηλ. Διοικητῆς τῶν Τζαναί, ὀνόματι Τσεσνέν Ὁγλοῦ, ἦτο ἔμπειρος εἰς τοὺς ἀσιατικούς πολέμους. Ἐφρονεῖθη διοικῶν τὸ ἵπικὸν τῶν λεγομένων Σπαίδων τὴν 10ην Σεπτεμβρίου 1667. Ὁ Ἰμπραὶμ Ἀγᾶς, ἐξ Armina, τὸν διεδέχθη καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ κατέχη τὴν αὐτὴν θέσιν.

Γιουσοῦφ Ἀγᾶς τῆς Γεωργίας, Τσεμπερλίμπασί, δηλ. Ἐπιμελητῆς καὶ Στρατηγὸς τῶν πολεμοφοδίων καὶ τῶν ὑπονόμων ἀπέθανεν ἐκ φόβου τὴν 8ην Ἰουλίου 1669, διότι ὁ Μέγας Βεζύρης τὸν ἠπειλήσεν ὅτι θὰ τὸν φρονεῖσθαι ἂν δὲν ὠδήγει τοὺς Τσεμπερλί του εἰς τὸ ρήγμα τοῦ Ἀγ. Ἀνδρέου.

Ἀχμέτ Ἀγᾶς τοῦ Γαλατᾶ, Τσεμπερλίμπασί, διαδεχθεὶς τὸν ἀνωτέρω. Ἀπελύθη ἀπὸ τὸ πρῶτον τοῦ ἀξίωμα καὶ συνελήφθη εἰς τὴν Νέαν Κάνδιαν, διότι δὲν ἀπέκρυψε τὴν ἀπελπισίαν του ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κυριευθῆ ὁ Χάινδαξ μετὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Πύλης Παντοκράτορος.

Καὶ ὁ Βεζύρης ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν θέσιν του τὸν Χατζῆ Ἀλή, διοικητὴν τῶν κανονοποιῶν, τὴν 28ην Σεπτεμβρίου 1668, ἄνθρωπον ἐπιτήδειον διὰ τὸ λειτούργημα τοῦτο.

Ὁ Μεχμέτ Πασᾶς, Βηλεέρβειος τῶν Ἀδάνων τῆς Ἀσίας, τὸν διεδέχθη ἦτο ἐνδεής, ἀλλὰ τόσον τολμηρός, ὥστε ἐφαίνετο ὅτι μάχεται ἀπεγνω-

a bomb after he had made himself renowned by his valiant exploits.

- 24 Hussain Pasha, Beglerbeg of Adena succeeded him. He was wounded during the siege in the head and he proved useless.

All those aforementioned officers were placed in the western posts of the town of Candia at St. Andrews fort; but those that follow had their station ordered in the eastern part towards the Sabionera:

- 1 Ibrahim Pasha, Beglerbeg of Aleppo, was Lieut. to the Prime Visier, as is before mentioned, a man of sound judgment and well exercised. He was the chief commissioner in this treaty.

- 2 Catorzoglu Mahomet Pasha, Beglerbeg of Anatolia, he was also Beglerbeg of Romelia for some months; a man very notorious because he was so famous a robber in Asia, and took up a resolution to come to Calcedonia and fight the Prime Vizier Murat, and was able to overturn him and conquer him, which was the reason he was pardoned for his robberies and created Beglerbeg. He was sent into Candia but did nothing remarkable. He was slain at the sally made by the Christians upon the Turks at Sabionera, December the 16th, 1668.

- 3 Hussain Mahomet Pasha, Beglerbeg of Bosnia, a

σμένως. Ἐφρονεῖται ἀπὸ βόμβαν ἀφοῦ ἐφημίσθη διὰ τὰ ἡρωϊκά του κατορθώματα.

Ὁ Χουσεῖν Πασᾶς, Βηλέρβης τῶν Ἀδάνων, τὸν διεδέχθη. Ἐπληρωθῆ κατὰ τὴν πολιορκίαν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπεδείχθη ἀνωφελής.

Πάντες οἱ ἀνωτέρω ἀξιωματικοὶ εἶχον τοποθετηθῆ εἰς τὰς δυτικὰς θέσεις τῆς πόλεως Χάνδακος εἰς τὸ Φρούριον τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου· οἱ ἐπόμενοι ἐτάχθησαν εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα πρὸς τὴν Σαμπιονέραν:

Ἰμπραὶμ Πασᾶς, Βηλέρβης τοῦ Χαλεπίου ἦτο παραρχηγὸς τοῦ Μεγάλου Βεζύρου, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ἀνθρῶπος ὑγιοῦς κρίσεως καὶ καλῶς ἡσημένιος. Ἦτο ὁ κύριος πληρεξούσιος κατὰ τὴν σύναψιν τῆς συνθήκης.

Κατιρτζόγλου Μεχμέτ Πασᾶς, Βηλέρβης τῆς Ἀνατολίας ἦτο ἐπί τινας μῆνας Βηλέρβης τῆς Ρωμυλίας· περιβόητος διότι ὑπῆρξε διάσημος ληστής εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Χαλκηδόνα διὰ νὰ καταπολεμήῃ τὸν Μέγαν Βεζύρην Μουράτ· κατώρθωσε νὰ τὸν ἀνατρέψῃ καὶ νὰ γίνῃ κύριος αὐτοῦ καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἔτυχε συγγνώμης διὰ τὰς ληστείας του καὶ ἀνηγορεύθη εἰς Βηλέρβην. Ἀπεστάλη εἰς τὸν Χάνδακα, ἀλλ' οὐδὲν ἀξιοσημειωτὸν ἔπραξεν. Ἐφρονεῖται κατὰ τὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἐξόμνησιν τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν Σαμπιονέραν, τὴν 16ην Δεκεμβρίου 1668.

Χουσεῖν Μεχμέτ Πασᾶς, Βηλέρβης τῆς Βοσνίας, ρωμαλέος καὶ

stout and skillful soldier. He was placed at the Sabionera at first as Superintendent and was to order the cannons and batteries on the part of the arsenal, being a place easily attainable according to the information of the famous fugitive Andrew Barozzi, but within a few days after he was killed by a cannon shot the 19th of January, 1668.

- 4 Vareli Pasha, Beglerbeg of Caramania, born in Armina, was a warrior but died with a shot in July, 1669.
- 5 Mussur, the Grand Vizier Aga, succeeded him and was made after Sagarzibassi, and Mahomet Aga of Constantinople had his place. He was a man of great repute amongst the Janizaries, and an able soldier, and Achmet Aga Sagarzibassi was commander of the Janizaries that attacked the Sabionera, a person very famous for his valor, authority and wealth, but he was slain, in the sally made by the Christians the 20th of December, 1669. His next immediate successor was,
- 6 Velli Aga Serzesmid, i.e. Commander of the foot belonging to the Grand Visier; a stout man and in great authority, he was killed in the sally made by the Christians at Sabionera the 2th of December, 1669, and Jussef, the Aga of Macedonia, succeeded him but he died of a shot the 3rd of September, 1669.

ικανός στρατιώτης. Ἐτοποθετήθη κατ' ἀρχάς εἰς τὴν Σαμπιονέραν ὡς ἀνώτερος Ἐπιμελητὴς μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ διοικῆ τὰ κανόνια καὶ τὰς πυροβολαρχίας πρὸς τὸ μέρος τοῦ ναυστάθμου, περιτοχῆς ἢ ὅποια, κατὰ τὰς πληροφορίες τοῦ ἐπιβοήτου φυγάδος Ἀνδρέου Μπαρότσι, ἦτο λίαν εὐπρόσβλητος· ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐφονεύθη ὑπὸ βλήματος κανονίου τὴν 19ην Ἰανουαρίου 1668.

Βαρελί Πασᾶς, Βεηλέρβης τῆς Καραμανίας, ἐξ Armina ἦτο κυλὸς πολεμιστῆς, ἀλλ' ἐφονεύθη βληθεὶς τὸν Ἰούλιον τοῦ 1669.

Ὁ Μουσοῦφ, Ἀγᾶς τοῦ Μεγάλου Βεζύρου, τὴν διεδέχθη καὶ κατοπιν ἐγένετο Σαγαρζίμπασι καὶ ὁ Μεχμέτ Ἀγᾶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔλαβε τὴν θέσιν του. Ἐχαίρε μεγάλης ὑπολήψεως μεταξὺ τῶν Γενιτσαρῶν καὶ ἦτο ἱκανὸς στρατιώτης· ὁ Ἀχμέτ Ἀγᾶς Σαγαρζίμπασι ἦτο διοικητὴς τῶν Γενιτσαρῶν οἱ ὅποιοι προσέβηλον τὴν Σαμπιονέραν, ὀνομαστὸς διὰ τὴν ἀνδρείαν του, τὸ κῦρὸς του καὶ τὸν πλοῦτόν του, ἀλλ' ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἐξόρμησιν τῶν Χριστιανῶν τὴν 20ην Δεκεμβρίου 1669. Ἄμεσος διάδοχός του ὑπῆρξεν ὁ

Βελλῆ Ἀγᾶς Σερζεσμίτ, τ.ἑ. Διοικητῆς τοῦ πεζικοῦ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου, ῥωμαλέος καὶ μὲ μέγα κῦρος· ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἐξόρμησιν τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν Σαμπιονέραν τῆς 20ῆς Δεκεμβρίου 1669 καὶ ὁ Γιουσούφ Ἀγᾶς τῆς Μακεδονίας τὸν διεδέχθη, ἀλλ' ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς πυροβοληθεὶς τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 1669.

7 Belilul Begscam, Agasi, Commander of the militia of Damascus. He was turned out for not advancing towards the arsenal, and Chiliz Beg, a Persian appointed to be in his place the 10th of April, 1669.

8 Bebri Pasha, Beglerbeg of Temesvar, and titular lord of Janina, was ordered to guard the camp towards the grand fort.

9 Mustapha Pasha, the son of Seidi Achmet, afterward Pasha and General in Transylvania, was placed as a guard towards the street that leads into new Candia.

10 Caplar Pascar, Vizier Generalissimo and Captain at sea throughout the whole Ottoman dominions, a Circassian, and a man of great experience in war, in so much that for the space of three years which he spent in the convoying of the militia and ammunitions to Candia, he did not meet with any gross accident or unfortunated encounter; at last he begged leave of the Grand Vizier to be admitted to go to the si.ge of Candia which was granted, and he came hither the 29th of May, 1669 with 1,000 Galleotts and as many soldiers, and hath behaved himself handsomely there.

The four commanders of Agas of the Spahi were :

First, Tanlambas Aga of the Spahi of the Red Regiment

Βελιλουλ Μπέης, Σὴμ Ἄγασί, Διοικητῆς τῶν ἀτάκτων τῆς Δαμοσκού ἀπεμακρύνθη τῆς θέσεώς του διότι δὲν ἐπροχώρησεν πρὸς τὰ νεώρια καὶ ὁ Χιλιτζ Βέης, Πέρσης, ὑπεδείχθη ὡς ἀντικαταστάτης τὴν 10ην Ἀπριλίου 1669.

Μπεμπρι Πασᾶς, Βηλέρβης τοῦ Τεμεσβάρ καὶ τιτουλῆος Ἄγας τῶν Ἰωαννίνων εἶχε λάβει τὴν διαταγὴν νὰ φυλάσῃ τὸ στρατόπεδον πρὸς τὸ μέρος τοῦ μεγάλου φρουρίου.

Μουσταφᾶ Πασᾶς, υἱὸς τοῦ Μπειντί Ἀχμέτ, μετὰ ταῦτα πασᾶς καὶ στρατηγὸς ἐν Τρανσυλβανίᾳ ἐποποθετήθη φρουρὸς πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν Νέαν Κάνδιαν.

Καπλάρ Πασᾶς, Βεζύρης, Ἀρχιναύαρχος ἐφ' ὅλης τῆς ὀθωμανικῆς Ἐπικρατείας, Κιρκάσιος καὶ ἄνθρωπος κατ' ἐξοχὴν ἐμπειροπόλεμος εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε εἰς διάστημα τριῶν ἐτῶν κατὰ τὸ ὅποιον ἐξετέλει τὴν μεταγωγὴν στρατιῶν καὶ ἐφοδισμοῦ εἰς τὸν Χάνδακα δὲν τοῦ συνέβη σημαντικὸν ἀτύχημα ἢ ἀτυχῆς σύγκρουσις· τέλος ἐζήτησε τὴν ἄδειαν ἀπὸ τῶν Μέγαν Βεζύρηων νὰ γίνῃ δεκτὸν νὰ μειώσῃ εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος, ἢ ὅποια τοῦ παρεχωρήθη καὶ οὕτω ἦλθεν ἐκεῖ τὴν 29ην Μαΐου 1669 μὲ 1000 ἄνδρας τῶν γαλερῶν καὶ ἄλλους τόσους στρατιώτας καὶ ἐπέδειξε λαμπρὰν δρᾶσιν.

Οἱ τέσσαρες Διοικηταὶ ἢ Ἀγᾶδες τῶν Σπαίδων ἦσαν :

Πρῶτος ὁ Ταλαμπᾶς, Ἄγας τῶν Σπαίδων τοῦ Ἐρυθροῦ Συντάγματος.

The Second, Assan Aga of the Spahi which belonged to the Yellow Regiment, both who were killed at the sally made before the grand fort, the 3rd of October, 1667; and those that succeeded was Mustapha Aga of the Red.

Receb Aga of the Yellowed — — — Ali Aga of the Greens
Adur achim Aga of the white Company.

Besides those that are prementioned, there are some that are townmen, who, though they are not obliged to fight, because of their merit and desert as their religion persuades them, yet went themselves into the breaches and shot arrows and discharged mortarpieces.

1 First, the Lord Chancellor of the grand Turks, Hussain Effendi of Constantinople went to Candia with the Prime Vizier.

2 The second was the Chief Auditor of the Grand Signor Hussain Effendi of Bosnia, a person of great courage and fame.

3 The Chief Accountant, Mahomet Effendi of Zerzia.

4 The Prime Vizier's Chief Secretary, Soliman Effendi of Bosnia.

5 The Sub-secretary for letters, Lalclisadi Effendi of Constantinople, died of mere fear at the first assault of Panigra.

6 And Achmet Effendi, Chancellor of the Chamber, died of a

Δεύτερος ὁ Ἀσάν Ἀγάς, τῶν Σπαΐδων τοῦ Κιτρινοῦ Συντάγματος.

Ἀμφότεροι ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν ἐξόρμησιν τὴν πρὸ τοῦ μεγάλου φρουρίου τῆς 3ης Ὀκτωβρίου 1667· αὐτοὶ ποὺ τοὺς διεδέχθησαν ἦσαν ὁ Μουσταφᾶ Ἀγάς τοῦ Ἐρυθροῦ Συντάγματος καὶ ὁ Ρετζέπ Ἀγάς τοῦ Κιτρινοῦ. Ἐπειτα ὁ Ἀλῆ Ἀγάς τῶν Πρασιῶν καὶ ὁ Ἄντουρ Ἀκίμ Ἀγάς τῆς Λευκῆς Ἰλῆς.

Πλὴν τῶν ὡς ἄνω μνημονευθέντων ὑπάρχουν τινὲς πολῖται, οἱ ὅποιοι, καίτοι δὲν ἦσαν υποχρεωμένοι νὰ πολεμήσουν, λόγῳ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀξίας καὶ τῆς ἀμοιβῆς τὴν ὁποίαν ὑπόκειται ἡ θρησκεία αὐτῶν, εἰσεχώρησαν εἰς τὰ ρήγματα καὶ ἔβαλλον βέλη καὶ ἔριψαν ὄλμους.

Πρῶτος ὁ Σφραγιδοφύλαξ τοῦ Σουλτάνου Χουσεΐν Ἐφέντης ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἦλθεν εἰς τὸν Χανδαζα ἀκολουθήσας τὸν Μέγαν Βεζύρη.

Δεύτερος ὁ ἐπὶ τῶν Ἀπορρήτων τοῦ Σουλτάνου Χουσεΐν Ἐφέντης τῆς Βοσνίας, προσωπικότης μεγάλου θάρρους καὶ φήμης.

Ὁ Ἀρχιλογιστὴς Μεχμέτ Ἐφέντης ἐκ Γεωργίας.

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τοῦ Μεγάλου Βεζύρου Σολιμάν Ἐφένδης ἐκ Βοσνίας.

Ὁ Ὑπογραμματεὺς τῆς ἐπισήμου ἄλληλογραφίας Λαλκλί Σαδὶ Ἐφένδης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέθανεν ἀπλῶς καὶ μόνον ἐκ φόβου κατὰ τὴν πρώτην ἐπίθεσιν τῆς Πύλης Παντοκράτορος.

Καὶ ὁ Ἀχμέτ Ἐφένδης, Ἀρχιθαλαμηπόλος, ἀπεβίωσεν ἐκ πυρροῦ, ὁ δὲ

if they did seeme to favour upon this dispute he
was confident they would all be their opposites the
did then that ye Princes was satisfied with the
cause hee made assertion to ye other parties
without interwinding any charge from words a little
after their came ye Drogoman Panagioti and said that
the said Princes had writt a letter to ye Grand Vizier in
favour of us & that hee desired hee did hope they should
come all together in mediation. The Emperour in ye mean
time, to lay ye all other pretences whatsoever
otherwise ye Negotiation would never be brought
where it was expected that no one ought to operate. The
condition that hee had from his Excellency ye day
before mentioned was delivered to him in that
language that his Excellency had done to him. This report
now these herbert went & better ~~was~~ ye last content
all things being they waited in expectation of ye answer
when whole was called by his name Panagioti
god into ye Princes Emilian ye was presently in
the art of the was said that ye Princes said, that the y^e
Grand Vizier had their demands were very unreasonable
because ye certain ye saidy should not be imposed to him at his fault
the condition was to have ye persons of ye institution of
Donnony & ye other states gaind in Yalmatra, ab also ye annuall pension and
bonities for his part man say claim to nod other but ye pension
antiently abounds, for ye first of ye saidy hee desired ye would be
gin to be provided laborious ye Princes ye first all ab found ab might be
ye was answered ye hee was obliged to god barke to his Excellency and
last sun then what was agreed upon that hee no might ye saidy
saidy to ye saidy him as to his purpose all ye was now
and ye returning began to give thanks god that ye Princes had
in hand had most wisdom ye next day ye saidy instructed ab to
all things that hee was to be observed that hee they might come
to a resolution, and haue they taken hand of them all. Annua
saidy the counsell to ye city ye coming to ye Grand
ye had him an exempt off all that they had done ye will
gave him a card hee would from King Panagioti which
contained ye grant or allowance of ye saidy the saidy
his Excellency being satisfied with the command hee
to ye y^e & come to him in ye morning to Lord and
condemned ye saidy for ye next morning ye next
day in obediance to ye saidy hee had word
him ye was committed to a prison some other place
by the King in Cappadocia for handia to write with they
condemned it was to be left to them to propose that some

Φωτοστατικόν αντίγραφον σελίδος τοῦ Χειρογράφου τῆς Ὁσφόρδης (Codex Rawlinsonianus 684).

After 40 days respectively which time is wanted before
the matter shall be finally determined, and the time being
expired the shall be determined the Court shall be taken as
advised by both parties. But this shall not be imped'd by
either party as a breach of the present peace.

13. That the above or any other which may be proposed in any
writing party they shall be respectively good, when the King
shall send these conditions: in the first place that there shall
not be any contrary man and subject, the disposition of what
writing is every thing but a contrary person of what nature
where they be that have any habit whether they are
actually in the House shall be respectively null and void
14. That in favour of the House of Commons shall be granted by
the King's Majesty that have in any capacity whatsoever
and the contrary party

15. That by reason of the present peace a law or ordinance
shall be made that the articles of the last peace of twenty
years be confirmed, and shall have in any thing passed or con-
sidered be put under in the contrary but in the actual
and present for the title of "and contained in the two
named last peace which are and therein contained from
that day forward.

16. That the present peace shall be the present peace
ought to be understood, so far as to having the quality
of the present peace in the current terms of peace by the
King's Majesty and so far as the quality of the present
shall be confirmed with the Captains of the House in London
and

subscribed by the King's Majesty and Council and
with the Lords of the Council which shall remain as
the said peace shall be every one of these things shall
have the traditions annexed to be signed by the pub-
lic men of the said that is the Archbishop of London
and the Bishop of York and the said that both parties
may see, there is no article in these conditions of this shall be
concludedly kept and executed by both, that the Queen
Dowager in consideration of the King's Majesty shall be
paid and shall be maintained with so much honour
by the King's Majesty as your Highness shall take away a
piece of Council from among those that shall be made
honour of the House of Commons

Francisco Noronha of the Gulf
Feronimo Banaia of the Gulf
Ornzo Comero master of the boat
Orzi Bonzon of the Gulf

Φωτοσταυρών αντίγραφον τῶν σελίδων 80 καὶ 81 τοῦ χειρογράφου τοῦ Καίτηριτζι.

fever, and Egint Effendi of Constantinople supplied his place.

7 Behredi Effendi, Chancellor of the Grievances, died of a fever, and Mustapha, the son of Mohammed Pasha the Prime Vizier, succeeded him.

8 Mohmet Effendi, Chancellor of the Tribute, died for fear.

9 There were also diverse others (that are above named) who died at the first siege of Candia to the great loss of their families, for they all were descended of the best houses and were in the best offices at Constantinople, and in particular....

10 Hussain Beg, son of Hasuf Pasha, Prime Vizier, deceased. He came with the Grand Vizier to Candia and was Niscarzi, i.e., he that subscribes the Grand Signor's names to patents and orders, an office conferred upon none but such as are noble persons, and died the 7th of October, 1668.

11 And Mahmet Aga, an ancient Circassian, who died of old age the 6th of February, 1669.

12 And Turchian Bey of Ascheher was chosen niscarzi in his stead, a learned man and famous for his excellency in writing.

13 The Colonels of Romelia, i.e., Alibegs, are 17 in number, every one of them having the command of 100 Zaims and Timariots or more. These are like barons in some countries.

Ἐγὶντ Ἐφένδης ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὸν ἀνεπλήρωσε.

Ὁ Μεχρεδὶ Ἐφένδης, ὁ ἐπὶ τῶν Παραπόνων ὑπουργός, ἀπέθανεν ἐκ πυρετοῦ καὶ ὁ Μουσταφᾶ, υἱὸς τοῦ Μεχμέτ Πασᾶ, τοῦ Μεγ. Βεζύρου, τὸν διεδέχθη.

Ὁ Μεχμέτ Ἐφένδης, ὁ ἐπὶ τῶν Φόρων Ὑπουργός, ἀπέθανεν ἐκ φόβου.

Ἰπῆρξαν καὶ διάφοροι ἄλλοι (ποῦ ἀναφέρονται ἀνωτέρω) οἱ ὅποιοι ἀπέθανον κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος καὶ τοῦτο ἦτο μεγάλη ἀπώλειον διὰ τὰς οἰκογενεῖας τῶν, διότι ὅλοι κατήγοντο ἀπὸ τοὺς καλύτερους οἴκους καὶ κατεῖχον τὰ ἐπιφανέστερα ἀξιώματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συγκεκριμένως οἱ ἑξῆς:

Χουσεὶν Βέης, υἱὸς τοῦ Χασούφ Πασᾶ, ἀποβιώσας. Ἦλθεν εἰς Χάνδακα μετὰ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου καὶ ἦτο Νισαντζί, δηλ. ὁ ὑπογράφων τὸ ὄνομα τοῦ Σουλτάνου εἰς τὰ ἔγγραφα προνομίων καὶ διαταγῶν, λειτούργημα ἀπονεμόμενον ἀποκλειστικῶς εἰς εὐγενεῖς ἀπέθανε τὴν 7ην Ὀκτωβρίου 1668.

Ὁ Μεχμέτ Ἀγᾶς, παλιῶς Κιρκάσιος, ὅστις ἀπέθανεν ἐκ γήρατος τὴν 6ην Φεβρουαρίου 1669,

Καὶ ὁ Τουρτζάν Βέης ἐξ Ἄκ Σεχίρ ἐξελέγη Νισαντζί εἰς τὴν θέσιν τοῦ πολυμαθῆς καὶ περιφημοῦ διὰ τὴν καλλιγραφικὴν του ἰκανότητα.

Οἱ Συνταγματάρχαι τῆς Ρωμυλίας, τ.ἔ. οἱ Ἀλιβήδες, εἶναι 17 καὶ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἔχει ὑπὸ τὴν διοίκησίν του 100 Ζαίμηδες καὶ Τιμαριώτας ἢ καὶ περισσοτέρους. Εἶναι ἀντίστοιχοι μὲ τοὺς βαρῶνους μερικῶν χωρῶν.

The Alibegs of Anatolia are	(14)
Those of Caramania	(7)
Of Sebassia	(7)

II

A PARTICULAR ACCOMPT OF THE NUMBER OF THOSE TURKS AND GALLIES THAT ATTENDED THE GRAND VISIER IN HIS VOYAGE TO CANDIA AS ALSO OF THOSE THAT FOLLOWED HIM AFTER HIS ARRIVAL THERE.

Arrd. 1666. This 19th of October the Janizaries' Aga went with Turks	6,400
Arrd. 1667. The 2nd of September the Prime Visier with Turks	6,500
The last day of January there came to Canea with the Beys' gallies	5,000
The last of February there came 12 gallies with Turks	1,000
The 24th of April arrived the armada of Constanti- nople with Turks	6,000
The 13 of May the Grand Visier came to Candia where he found of able soldiers to the number of	10,000

Οἱ Ἀλιβέηδες τῆς Ἀνατολίας εἶναι	14
Οἱ τῆς Καρμανίας	7
Οἱ τῆς Σεβαστίας	7

II

ΕΙΔΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΕΚΕΙΝΩΝ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΑΛΕΡΩΝ ΑΥΤΩΝ ΠΟΥ ΣΥΝΩΛΕΥΣΑΝ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΒΕΖΥΡΗΝ ΕΙΣ ΤΟ ΤΑΞΙΔΙΟΝ ΤΟΥ ΕΙΣ ΤΟΝ ΧΑΝΔΑΚΑ ΚΑΙ ΕΚΕΙΝΩΝ ΠΟΥ ΤΟΝ ΗΚΟΛΟΥΘΗΣΑΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΦΙΞΙΝ ΤΟΥ ΕΚΕΙ.

*Αφίξ. 1666. Τὴν 19ην Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους τούτου ἐξεκίνησεν ὁ Ἀ- γὰς τῶν Γενιτσάρων μὲ Τούρκους	6.400
*Αφίξ. 1667. Τὴν 2αν Σεπτεμβρίου ὁ Μέγας Βεζύρης μὲ Τούρκους .	6.500
Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Ἰανουαρίου ἤλθον εἰς τὰ Χανιά μὲ τὰς γαλέρας τῶν Βέηδων	5.000
Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Φεβρουαρίου ἤλθον 12 γαλέραι μὲ Τούρκους	1.000
Τὴν 24ην Ἀπριλίου ἐφθάσεν ἡ ἀρμάδα τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ Τούρκους	6.000
Τὴν 13ην Μαΐου ὁ Μέγας Βεζύρης ἤλθεν εἰς τὸν Χάνδακα, ὅπου ἦν ἔχεν ἱκανοὺς ὀπλίτας τὸν ἀριθμὸν	10.000

The 28th of May five French ships came from Constantinople to Hierapetra with Turks	3,000
The 13th of June there arrived 22 gallies from Smyrna, with Spahi	2,000
The 12th of July the armada returned again to Canea with Turks	5,000
The Total	45,900*

Arrd. 1668. The 15th of March there came six French vessels and one of Genoa with Janizaries from Constantinople	6,500
The last day of March there came ships to Hierapetra from Syria with Turks	2,000
The first of April there arrived at Canea 12 gallies, with Turks from Asia	2,000
About the same time there was sent from Constantinople five French ships with Turks, in number about	2,500
The last of April from Constantinople a new supply of Spahi in number	2,000

Τὴν 28ην Μαΐου πέντε γαλλικὰ πλοῖα ἤλθον ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὴν Ἱεράπετραν μὲ Τούρκους	3.000
Τὴν 13ην Ἰουνίου ἐφθάσαν 22 γαλέραι ἀπὸ τὴν Σμύρνην μὲ Σπαῖδας	2.000
Τὴν 12ην Ἰουλίου ἡ ἀρμάδα ἐπανήλθεν εἰς Χανιά μὲ Τούρκους	5.000
Σύνολον	45.900*

*Αφίξ. 1668. Τὴν 15ην Μαρτίου ἤλθον ἕξ γαλλικὰ πλοῖα καὶ ἓν γενοιατικὸν μὲ Γενιτάρους ἐκ Κωνιπόλεως	6.500
Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Μαρτίου ἤλθον πλοῖα εἰς τὴν Ἱεράπετραν ἐκ Συρίας μὲ Τούρκους	2.000
Τὴν πρώτην Ἀπριλίου ἐφθάσαν εἰς Χανιά 12 γαλέραι μὲ Τούρκους ἐξ Ἀσίας	2.000
Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐστάλησαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πέντε γαλλικὰ πλοῖα μὲ Τούρκους περίπου	2.500
Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Ἀπριλίου νέα ἀποστολὴ Σπαῖδων, τὸν ἀριθμὸν	2.000

*) *Υπάρχει λάθος εἰς τὴν πρόσθεσιν κατὰ 1.000, ἀλλὰ τὸ τελικὸν σύνολον εἶναι ὀρθόν.

The 7th of May the armada arrived at the Fodella with men	4,000
The 6th of August came from Constantinople of the Spahi	1,500
The 26th of August the armada came to Matalla with the Timariotes of Asia (and Imbrahim Pasha) in number	4.000
The 2nd of October the Turkish navy arrived at Canea with Turks	3,000
The Total	27,500

Arrd. 1669. The 19th of February there came 22 gallies to Canea with Turks	1,000
The 24th of April 12 gallies arrived with Turks	2,000
The 21st of May the armada arrived with Turks	3,000
The 21st of June the Captain Pasha of the Turks arrived with Turks	2,000
The 30th of June were sent from Cairo and Damascus soldiers	2,000
Then in Sitia they landed the ships that had Janizaries of Barbaria	1,800
The 2nd of July a fresh recruit of Spahi were sent to	

Τὴν 7ην Μαΐου ἡ ἀρμάδα ἔφθασεν εἰς τὴν Φόδελε μὲ ἀνδρας	4.000
Τὴν 6ην Αὐγούστου ἦλθον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Σπαῖδες	1.500
Τὴν 26ην Αὐγούστου ἡ ἀρμάδα ἦλθεν εἰς τὰ Μάταλλα μὲ τοὺς Τιμαριούχους τῆς Ἀσίας (καὶ τὸν Ἰμπραὶμ Πασᾶν), τὸν ἀριθμὸν	4.000
Τὴν 2αν Ὀκτωβρίου ὁ τουρκικὸς στόλος ἔφθασεν εἰς τὰ Χανιά μὲ Τούρκους	3.000
Σύνολον	27.500

Ἀφίξ. 1669. Τὴν 19ην Φεβρουαρίου ἦλθον 22 γαλέραι εἰς τὰ Χανιά μὲ Τούρκους	1.000
Τὴν 24ην Ἀπριλίου 12 γαλέραι ἔφθασαν μὲ Τούρκους	2.000
Τὴν 21ην Μαΐου ἔφθασεν ἡ ἀρμάδα μὲ Τούρκους	3.000
Τὴν 21ην Ἰουνίου ὁ Καπετᾶν Πασᾶς τῶν Τούρκων ἔφθασε μὲ Τούρκους	2.000
Τὴν 30ὴν Ἰουνίου ἐστάλησαν ἀπὸ τὸ Κάϊρον καὶ τὴν Δαμασκὸν στρατιῶται	2.000
Τὴν αὐτὴν ἡμέραν προσωρμίσθησαν εἰς τὴν Σητεῖαν τὰ πλοῖα μὲ Γεντισάρους τῆς Μπαρμπαραῖας	1.800
Τὴν 2αν Ἰουλίου ἀπεστάλησαν νεωστὶ στρατολογηθέντες Σπαῖδες,	

the number of	0,400
Besides all those here mentioned there arrived several caiques and other vessels which will in all amount at the least to	10,000
The Final Total	94,600
of which total number there died at this siege	70,000
Remainder	24,600

III

The occurrences which happened during the 29 months defence of Candia, and its fatal overthrow, is a subject more copious and fit for a voluminous history, than for a short relation. Therefore, I will confine myself to the last act of the tragedy, and acquaint you how, that when all possible endeavors were used to maintain it, and that there were now more than ordinary hopes too, in that they defended it with the loss of so much blood and sweat, they were constrained by an irreparable and most urgent necessity to yield, and the Captain General Morosini, as it were, with the exchange of a city already lost,

τὸν ἀριθμὸν	0.400
Πλὴν τῶν ὡς ἄνω μνημονευθέντων ἔφθασαν διάφορα καΐκια καὶ ἄλλα πλοιάρια, τῶν ὁποίων οἱ ἄνδρες ἀνέρχονται τοῦλάχιστον στον εἰς	10.000
Τελικὸν σύνολον	94.600
ἐκ τοῦ οὐοίου συνολικοῦ ἀριθμοῦ ἀπέθανον κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην	70.000
Ἐπόλοιπον	24.600

III

Τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα συνέβησαν κατὰ τὴν 29μηνον ἄμυναν τοῦ Χάνδακος καὶ τὴν μοιραίαν του, πτώσειν ἀποτελοῦν θέμα μᾶλλον εὐρὺ καὶ κατάλληλον δι' ὀγκώδη ἱστορίαν παρὰ διὰ βραχείαν ἐκθεσίαν. Διὰ τοῦτο θὰ περιορισθῶ εἰς τὴν τελευταίαν πράξιν τῆς τραγωδίας καὶ θὰ σᾶς κάμω γνωστὸν πῶς, ἐνῶ πᾶσα δυνατὴ προσπάθεια κατεβλήθη διὰ νὰ κρατηθῇ ἡ πόλις καὶ ὑπάρχον τώρα περισσότεραι παρὰ συνήθως ἐλπίδες, μὲ τὸ γὰ τὴν ὑπερασπίζονται μὲ τὴν ἀπώλειαν τόσο αἵματος καὶ ἰδρωτός, ἠναγκάσθησαν ἀπὸ ἀδήριτον καὶ ἐπείγουσαν ἀνάγκην νὰ ὑποχωρήσουν, ὃ δὲ Ἀρχιστρατήγος Μοροζίνης, ὡς εἶχον

did by his prudence permit, though not joyfully, yet undisputably, an honorable and advantageous peace to the most serene Republic.

After the improsperous success of those attacks made by the French on the side of the Sabionera, and by playing with the cannon upon the redoubts of St. Andrew, which was executed with more valor than fortune by the auxiliary Venetian Armada; and the more the hopes and strength of the besieged did languish and decay, the more vigorous and active did the Turks appear and did with new batteries and continued showers of bombs and grenades, nay, above all, with shot and mines endeavored to make the defendants retreat. And their design was to advance themselves all along the seacoast from the side of St. Andrew to the Tramata, and from that of the Sabionera to the arsenal, because the fort being wholly blocked up, the destruction thereof must necessarily have followed. And their expectation was more and more heightened among them because they found not in the defendants their accustomed and resolute opposition; whilst at the Sabionera, besides other advantages above and under ground, there blew a cannon very violently by the help of a mine, and on the side of St. Andrews, the ancient,

τά πράγματα, κατώρθωσε με τὴν σύνεσίν του νὰ ἐπιτύχη μὲ ἀντάλλαγμα μίαν πόλιν ἤδη χαμένην, ὄχι βεβαίως μὲ εὐχαρίστησίν του, μίαν ἐντιμον καὶ ἀδιαφιλονικήτως ἐπωφελῆ διὰ τὴν Γαληνοτάτην Δημοκρατίαν εἰρήνην.

Μετὰ τὴν ἀτυχή ἔκβασιν τῶν ἐπιθέσεων ἐκείνων τὰς ὁποίας ἐπεχείρησαν οἱ Γάλλοι πρὸς τὸ μέρος τῆς Σαμπιονέρας καὶ τὸν βομβαρδισμόν τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου, ποῦ ἐξετελέσθη μὲ περισσοτέραν ἀνδρείαν καὶ ἐπιτυχίαν ὑπὸ τῆς βοηθητικῆς ἐνετικῆς Ἀρμάδας, ὅσον αἱ ἐλπίδες καὶ ἡ ἀτοχή τῶν πολιορκουμένων ἐμαραίνοντο καὶ κατέπιπτον τόσον ὀρηκτικώτεροι καὶ ἐνεργητικώτεροι ἐφαίνοντο οἱ Τούρκοι ἐπετίθεντο μὲ νέας πυροβολαρχίας καὶ συνέχιζον νὰ ῥίπτουν βροχὴν βομβῶν καὶ χειροβομβίδων, πρὸ παντὸς δὲ μὲ πυροβολισμοὺς μάλιστα καὶ ἀνατινάξεις ὑπονόμων ἐσπευδον νὰ ἐπιτύχουν τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἀμυνομένων. Καὶ τὸ σχέδιόν των ἦτο νὰ προχωρήσουν κατὰ μῆκος τῆς παραλίας ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου πρὸς τὸν Δερματῆν καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῆς Σαμπιονέρας πρὸς τὰ Νεώρια, διότι ἀποκλειόμενοι οὕτω τελείως τοῦ φρουρίου ἢ καταστροφή του ἀναγκαστικῶς θὰ ἐπικολούθει. Καὶ ἡ προσδοκία των αὐτῆ ὀλονέν ἐνεδυναμοῦτο, διότι δὲν εἴρισκον εἰς τοὺς ἀμυνομένους τὴν συνήθη ἀποφασιστικὴν ἀντίστασιν ἐνῶ εἰς τὴν Σαμπιονέραν, πλὴν τῶν ἄλλων ἐπιτευγμάτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξερράγη μὲ μέγαν πάταγον δι' ὑπονόμου ἐν κανόνιον, εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου, ἐπειδὴ τὰ παλαιὰ τόσον τὰ ἐνετικά ὅσον καὶ τὰ ἐκ Μάλτας καὶ Φλωρεντίας

as well. Venetian and Maltese and Florentine troops, being before somewhat impaired, it was judged convenient to place some of the forces newly arrived from Germany in their room, but they were unacquainted with the enemy's way of waging war, besides, the first time that they were put on the guard, the chiefest officers were brought off either wounded or dead. Whereupon the breach of St. Andrews was divided into two parts; and that on the right hand forwards, towards the Scocese, was assigned to Count Waldech, General of the Brunswick forces; and the aforesaid Venetians and auxiliaries were absolutely committed to the charge of Signor Grinaldi, and both of them commanded by the Signor de Monbrun.

The Turks saw that they had not that accustomed resistance, though that nation be warlike for the generality but not as yet acquainted with the enemy; and although the Count of Waldech, a lord of prodigious spirit, and some of his officers did sufficiently the office of brave commanders, yet he himself was wounded at the first within few days after his arrival, and Colonel Molison also. And not long after, the said Count died, and almost all the best of them failing, the defence of Candia grew weaker and weaker.

The Captain General did endeavor to make up the business,

στρατεύματα εἶχον προηγουμένως κάπως ἐλαττωθῆ, ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον νὰ τοποθετηθῆ εἰς τὴν θέσιν τῶν μέρους τῆς δυνάμεως, ἡ ὁποία εἶχε φθάσει προσφατῶς ἐκ Γερμανίας· ἀλλὰ οὗτοι ἦσαν ἀδασεῖς τῶν μεθόδων διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐπὶ πλέον εὐθὺς μόλις ἀνέλαβον τὴν φρουρῆσιν οἱ κυριώτεροι ἀξιωματικοὶ ἀπεκομίσθησαν πληγωμένοι ἢ νεκροί. Ὡς ἐκ τούτου τὸ σῆγμα τοῦ Ἄγ. Ἀνδρέου διηρέθη εἰς δύο, καὶ τὸ μὲν πρόσθιον δεξιόν, πρὸς τὸ μέρος τῶν Scocese, ἀνετέθη εἰς τὸν κόμητα Βαλντέκ, Στρατηγὸν τῶν δυνάμεων τοῦ Μπροῦσβικ, οἱ δὲ προειρημένοι Ἐνετοὶ καὶ οἱ ἐπίκουροὶ τῶν ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Σινιὸρ Grinaldi, ἐνῶ ἡ ἀνωτέρα διοίκησις ἀμφοτέρων ἀνετέθη εἰς τὸν κύριον de Monbrun.

Οἱ Τοῦρκοι εἶδον ὅτι δὲν συνήντων τὴν συνήθη ἀντίστασιν, ἂν καὶ τὸ ἔθνος αὐτὸ εἶναι γενικῶς πολεμικόν, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἀκόμη γνωρίσει τὸν ἐχθρὸν οὕτω, ἂν καὶ ὁ κόμης Βαλντέκ, εὐγενῆς καταπληκτικοῦ θάρρους, ὡς καὶ τινες τῶν ἀξιωματικῶν του ἐξεπλήρωσαν τὸ καθήκον των ὡς γενναίων διοικητῶν, ἐπληρώθη καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὀλίγας μόνον ἡμέρας μετὰ τὴν ἀφιξίν του, καὶ ἐπίσης ὁ συναγματάρχης Molison. Καὶ ὄχι πολὺ κατόπιν ὁ ὡς ἄνω κόμης ἀπέθανε καὶ ἀφοῦ καὶ οἱ καλύτεροι ἐξ αὐτῶν ἀπέτυχαν, ἡ ἄμυνα τοῦ Χάνδακος ἐγένετο ὅλον ἐν ἀσθενεστέρῃ.

Ὁ Ἀρχιστρατήγος ἐπροθυμοποιήθη νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράγματα καὶ νὰ

and to persuade the Duke de Navilles, with his forces, to fortify the part of that post; who, when they were surrounded, did behave themselves exceeding well. But the Turks being possessed of the right side of the first retiring place, they place their many pieces of cannon and made so many redoubts that it was a difficult matter to defend it, and all attempts of sallying forth were disadvantageous. This was the estate of things then, but when the Captain General had intelligence of the arrival of General Rospigliosi, he gave order that all those that sat in the council of war should set down their opinions in writing whether they should make any attempt, sally out, or engage in any other resource action to relieve the fort reduced to such extremity. Their opinions were various, but the major part concluded that although a stout sally by a considerable number was a dangerous remedy, and if it should not take effect, the ruin of the city must needs be accelerated. Thereby, in regard that the fort was so straitened so that it was necessary to try all ways and means with such a number of persons who qualified for that purpose, to attack the weakest of the two quarters; but because at present they could not expect to spare that number of persons so qualified, for their assistance, being they had so few men that they would scarce

πείση τὸν Δούκα τοῦ Ναβάιγ μὲ τὰς δυνάμεις του νὰ ἐνισχύσῃ τὰς θέσεις αὐτάς. Οὗτοι, ὅταν περιεκυκλώθησαν, συμπεριεφέρθησαν ἐξαιρετικῶς καλῶς. Ἄλλὰ οἱ Τούρκοι, γενόμενοι κύριοι τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τῆς πρώτης ἐκκενωθείσης θέσεως, ἐπολοθέτησαν πολλὰ κανόνια καὶ κατεσκεύασαν τόσα πυργωτὰ ὀχυρώματα, ὥστε κατέστη δύσκολος ἡ ἄμυνα καὶ ὅλαι αἱ ἀπόπειραι ἐξορμήσεως ὑπῆρξαν ἀτυχεῖς. Αὐτὴ ἦτο τότε ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἀλλ' ὅταν ὁ Ἄρχιστρατήγος ἐπληροφορήθη τὴν ἀφίξιν τοῦ στρατηγοῦ Ροσπλιόσι, διέταξεν ὅλοι οἱ παρακαθήμενοι εἰς τὸ πολεμικὸν συμβούλιον νὰ καταθέσουν ἐγγράφως τὰς γνώμας των, ἂν θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἀπόπειρα ἐξορμήσεως ἢ ἀνάληψις κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον δράσεως πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ φρουρίου, τὸ ὅποιον εἶχε περιέλθει εἰς τοιαύτην ἀπελπιστικὴν κατάστασιν. Ποικίλαι ὑπῆρξαν αἱ γνώμαι των, ἡ πλειονότης ὅμως ἀπεφάνθη ὅτι μίᾳ κρατερᾷ ἐξορμῆσι μὲ σημαντικὸν ἀριθμὸν ἀνδρῶν ἦτο πάντοτε ἐπικίνδυνος θεραπεία τοῦ κακοῦ, ἀλλ' ἐάν ἵπετύγχανε τότε ἀναποφεύκτως θὰ ἐπέφερε τὴν ἐπίσπευσιν τῆς πτώσεως τῆς πόλεως. Ὡς ἐκ τούτου, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ φρούριον εὐρίσκετο εἰς τόσον δυσχερῆ θέσιν, ἦτο ἀναγκαῖον νὰ δοκιμάσουν ὅλους τοὺς τρόπους καὶ τὰ μέσα, μὲ τὸν ἀριθμὸν ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν οἱ ὅποιοι ἦσαν κατάλληλοι δι' αὐτό, νὰ προσβάλλουν τὸν ἀσθενέστερον τῶν δύο τομῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ὑπῆρχεν ἐλπίς νὰ ἐξοικονομήσουν τοὺς ἀπαιτούμενους καταλλήλους ἀνδρας διὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν δοθέντος, ὅτι εἶχον τόσον ὀλίγους ὥστε μόλις

as much activity as they did and former; they would put this Piazza in a posture of defence before the enemy could so much as attack the other.

The Duke replied that such was His Majesty's zeal for the preservation of Candia that he had not manifested with promises only, as some other princes, but effectually, for he had employed part of the strength of the nation, considerable both for their number and quality, and expended great sums of money in setting forth his fleet to sea. As for his own particular and the rest of his officers that had the honor to command, they have sufficiently discovered their intention by making so long a voyage with such speed as they had done, by assaulting the enemy so soon as they set eye on them, and relieving the Piazza in a manner before they had set foot into it; and if the event fell not out according to their desires, and the successful beginning of the action, they must be patient, and the rather because that disparagement was only the French blood which was spilt in abundance, and that of the most illustrious too; that it was a piece of ingratitude not to rest satisfied with such eminent proofs of friendship, and to pretend that the French King had commanded 2,000 men to assist Candia and they ought to remain there as long as any one person was alive;

τὴν αὐτὴν ἐνεργητικότητα μὲ τὴν ὁποῖαν προηγουμένως ἔδρασαν· θὰ ἔθεταν τὸ φρούριον εἰς κατίσταςιν τελεσφόρου ἀμύνης· προτοῦ ὁ ἐχθρὸς διηγήθῃ νὰ κάμῃ ἄλλην ἐπίθεσιν.

Ὁ Δουξ ἀπήντησεν ὅτι τοιοῦτος ἦτο ὁ ζήλος τῆς Μεγαλειότητος Του διὰ τὴν διάσωσιν τοῦ Χάνδακος, ὥστε δὲν ἐξεδήλωσε τοῦτον μόνον μὲ ὑποσχέσεις, ὡς μερικοὶ ἄλλοι πρίγκηπες, ἀλλὰ ἐμπράκτως, διότι ἐχρησιμοποίησε μέρος τῆς δυνάμεως τοῦ ἔθνους, σημαντικὸν εἰς ἀριθμὸν καὶ ποσότητα, καὶ ἀπέστειλε μεγάλα ποσὰ χρημάτων διὰ τὸν ἔκπλου τοῦ στόλου του. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διάθεσιν καὶ τὴν τῶν ἀξιοματικῶν του ποῦ εἶχε τὴν τιμὴν νὰ διοικῇ, ἐπαρκῶς τὴν ἀπέδειξαν ἐπιχειροῦντες τόσον μακρὸν ταξίδιον μὲ τοιαύτην σπουδῇ, ἐπιπίπτοντες κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐνθὺς ὡς τὸν ἀντίκρουσαν καὶ διασώζοντες τὸ φρούριον προτοῦ τρόπον τινα θέσουσι ποδα ἐντὸς αὐτοῦ· καὶ ἂν τὰ γεγονότα δὲν ἀπέβρισαν κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν ἐπιτυχὴ ἀρχὴν τῆς δρώσεως, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι θπομονητικοί, ἀφοῦ μάλιστα εἰς τὴν ἀτυχίαν αὐτὴν μόνον τὸ γαλλικὸν αἷμα ἐχύθη ἐν ἀφθονίᾳ καὶ ἰδίως τῶν ἐπιφανεστέρων· ὅτι ἦτο δεῖγμα ἀγνωμοσύνης νὰ μὴ εἶναι ἱκανοποιημένοι μὲ τόσον ἔξοχα δείγματα φιλίας καὶ νὰ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ γάλλος Βασιλεὺς διέταξε 2 χιλιάδας ἄνδρας νὰ βοηθήσουν τὸν Χάνδακα καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ μείνουν ἐκεῖ μέχρις ὅτου ζῆ ἔστω καὶ εἰς· καὶ ἂν καὶ ἦτο διοικητὴς ὄλων αὐτῶν

The Captain General, not being able to supply him with men, gives orders that the Duke of Navailles be entreated to put his Frenchmen upon this second design, as they were upon the first. He returns answer that the time which His Majesty had allotted his troops in Candia was almost expired, so that he could not engage in making this next retreat, but he must absolutely think of their embarking.

The Captain General was extremely surprised at it, whereupon he and the government of Candia, with the Providitor of the Armada, went together to the Duke's apartment, and there presented unto him as effectual as was possible, how that city which, next to God, owed its preservation till this very minute, to the magnanimity and piety of his King, was now in a more despicable condition than now; and that they knew not where to have recourse, but to his eminency and those gentlemen who came from such remote parts, and underwent such and so many great dangers in pursuit of glory; that the assistance was most important and necessary for the Piazza (By the Piazza is meant the city of Candia) because their welfare depended hereupon. And in all probability, it would not cost much blood, only some labor, few, if they did manage this design with

‘Ο Ἀρχιστράτηγος, ἐπειδὴ δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ τὸν ἐφοδιάσῃ μὲ τοὺς ἀνδρας αὐτοῦς, δίδει ἐντολὴν νὰ παρακληθῇ ὁ Δουὲς τοῦ Ναβάιγ νὰ διαθέσῃ τοὺς Γάλλους του διὰ τὸ δεύτερον τοῦτο σχέδιον, ὡς διετέθησαν διὰ τὸ πρῶτον. Ἀπαντᾷ οὗτος ὅτι ὁ χρόνος τοῦ ἡ Μεγαλειότης Αὐτοῦ εἶχε καθορίσει νὰ παραμείνουν τὰ στρατεύματά του εἰς τὸν Χάνδακα εἶχε σχεδὸν ἐκπνεύσει, ὥστε δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κάμῃ καὶ αὐτὴν τὴν υποχώρησιν, ἀλλ’ ὅτι θὰ εἶχεν ὡς ἀποκλειστικὸν μέλημά του τὴν ἐπιβίβασιν τοῦ στρατεύματός του εἰς τὰ πλοία.

‘Ο Ἀρχιστράτηγος ἐξεπλάγη διὰ τοῦτο τὰ μέγιστα καὶ ἀκολούθως αὐτὸς καὶ ἡ κυβέρνησις τοῦ Χάνδακος μὲ τὸν προβλεπτὴν τοῦ Στόλου μετεβησαν ἐν σώματι εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ Δουκὸς καὶ τοῦ παρέστησαν ὅσον τὸ δυνατόν ἀποτελεσματικώτερον, πῶς αὐτὴ ἡ πόλις, ποὺ ᾤφειλε μετὰ τὸν Θεὸν τὴν σωτηρίαν της μέχρι ἀκριβοῦς τῆς στιγμῆς αὐτῆς εἰς τὴν μεταλοφυχίαν καὶ εὐσεβῆ πρόνοιαν τοῦ Βασιλέως του, εὐρίσκειτο τῶρα εἰς τὴν ἀθλιεστέραν κατάστασιν παρὰ ποτε, καὶ ὅτι δὲν εἶχον ποῦ νὰ προσφύγουν παρὰ εἰς τὴν Ἐσχόχητά του καὶ τοὺς εὐγενεῖς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἦλθον ἀπὸ τόσων μακρυνὰ μέρη καὶ ὑπέστησαν τοιούτους καὶ τοσοῦτους κινδύνους ἐπιζητοῦντες τὴν δύξαν’ ὅτι ἡ ἐπικουρῖα ἦτο πολὺ σημαντικὴ καὶ ἀναγκαῖα διὰ τὴν Piazza (μὲ τὴν λ. Piazza ἐννοεῖται ἡ πόλις τοῦ Χάνδακος), ἀφοῦ ἐξ αὐτῆς ἐξηρτάτο ἡ καλὴ τροπὴ τῶν πραγμάτων’ καὶ ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν θὰ ἐστοίχιζε πολὺ αἷμα, μόνον κάποιον κόπον, ὀλίγον, ἀν’ ἐξετέλουν τὸ σχέδιον αὐτὸ μὲ

as much activity as they did and former; they would put this Piazza in a posture of defence before the enemy could so much as attack the other.

The Duke replied that such was His Majesty's zeal for the preservation of Candia that he had not manifested with promises only, as some other princes, but effectually, for he had employed part of the strength of the nation, considerable both for their number and quality, and expended great sums of money in setting forth his fleet to sea. As for his own particular and the rest of his officers that had the honor to command, they have sufficiently discovered their intention by making so long a voyage with such speed as they had done, by assaulting the enemy so soon as they set eye on them, and relieving the Piazza in a manner before they had set foot into it; and if the event fell not out according to their desires, and the successful beginning of the action, they must be patient, and the rather because that disparagement was only the French blood which was spilt in abundance, and that of the most illustrious too; that it was a piece of ingratitude not to rest satisfied with such eminent proofs of friendship, and to pretend that the French King had commanded 2,000 men to assist Candia and they ought to remain there as long as any one person was alive;

τὴν αὐτὴν ἐνεργητικότητα μὲ τὴν ὁποίαν προηγουμένως ἔδρασαν· θὰ ἔθειαν τὸ φρούριον εἰς κατὰστασιν τελεσφόρου ἀμύνης προτοῦ ὃ ἐχθρὸς δυνηθῆ νὰ κόμη ἄλλην ἐπίθεσιν.

Ὁ Δοῦξ ἀπήντησεν ὅτι τοιοῦτος ἦτο ὁ ζήλος τῆς Μεγαλειότητός Του διὰ τὴν διάσωσιν τοῦ Χάνδακος, ὥστε δὲν ἐξεδήλωσε τοῦτον μόνον μὲ ὑποσχέσεις, ὡς μερικοὶ ἄλλοι πρίγκηπες, ἀλλὰ ἐμπράκτως, διότι ἐχρησιμοποίησε μέρος τῆς δυνάμεως τοῦ ἔθνους, σημαντικὸν εἰς ἀριθμὸν καὶ ποσότητα, καὶ ἀπέστειλε μεγάλα ποσὰ χρημάτων διὰ τὸν ἔκπλουν τοῦ στόλου του. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διάθεσιν καὶ τὴν τῶν ἀξιωματικῶν του ποῦ εἶχε τὴν τιμὴν νὰ διοικῆ, ἐπαρκῶς τὴν ἀπέδειξαν ἐπιχειροῦντες τόσον μακρὸν ταξίδιον μὲ τοιαύτην σπουδῆν, ἐπιπίπτοντες κατὰ τοῦ ἐχθροῦ εὐθὺς ὡς τὸν ἀντίκρουσαν καὶ διασώζοντες τὸ Φρούριον προτοῦ τρόπον τινα θέσουν πόδα ἐντὸς αὐτοῦ· καὶ ἂν τὰ γεγονότα δὲν ἀπέβησαν κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν ἐπιτυχὴ ἀρχὴν τῆς δράσεως, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ὑπομονητικοί, ἀφοῦ μάλιστα εἰς τὴν ἀτυχίαν αὐτὴν μόνον τὸ γαλλικὸν αἷμα ἐχύθη ἐν ἀφθονίᾳ καὶ ἰδίως τῶν ἐπιφανεστέρων· ὅτι ἦτο δεῖγμα ἀγνωμοσύνης νὰ μὴ εἶναι ἱκανοποιημένοι μὲ τόσον ἔξοχα δείγματα φιλίας καὶ νὰ ἰσχυρίζωνται ὅτι ὁ γάλλος Βασιλεὺς διέταξε 2 χιλιάδας ἄνδρας νὰ βοηθήσουν τὸν Χάνδακα καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ μείνουν ἐκεῖ μέχρις ὅτου ζῆ ἔστω καὶ εἰς· καὶ ἂν καὶ ἦτο διοικητῆς ὄλων αὐτῶν

The Captain General, not being able to supply him with men, gives orders that the Duke of Navailles be entreated to put his Frenchmen upon this second design, as they were upon the first. He returns answer that the time which His Majesty had allotted his troops in Candia was almost expired, so that he could not engage in making this next retreat, but he must absolutely think of their embarking.

The Captain General was extremely surprised at it, whereupon he and the government of Candia, with the Providitor of the Armada, went together to the Duke's apartment, and there presented unto him as effectual as was possible, how that city which, next to God, owed its preservation till this very minute, to the magnanimity and piety of his King, was now in a more despicable condition than enow; and that they knew not where to have recourse, but to his eminency and those gentlemen who came from such remote parts, and underwent such and so many great dangers in pursuit of glory; that the assistance was most important and necessary for the Piazza (By the Piazza is meant the city of Candia) because their welfare depended hereupon. And in all probability, it would not cost much blood, only some labor, few, if they did manage this design with

‘Ο Ἀρχιστράτηγος, ἐπειδὴ δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ τὸν ἐφοδιάσῃ μὲ τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς, δίδει ἐντολὴν νὰ παρακληθῇ ὁ Δουξ τοῦ Ναβαίι νὰ διαθέσῃ τοὺς Γάλλους τοῦ διὰ τὸ δεύτερον τοῦτο σχέδιον, ὡς διετέθησαν διὰ τὸ πρῶτον. Ἀπατᾷ οὗτος ὅτι ὁ χρόνος ποὺ ἡ Μεγαλειότης Αὐτοῦ εἶχε καθορίσει νὰ παραμείνουν τὰ στρατεύματά του εἰς τὸν Χάνδακα εἶχε σχεδὸν ἐκπνεύσει, ὥστε δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κάμῃ καὶ αὐτὴν τὴν ὑποχώρησιν, ἀλλ’ ὅτι θὰ εἶχεν ὡς ἀποκλειστικὸν μέλημά του τὴν ἐπιβίβασιν τοῦ στρατεύματός του εἰς τὰ πλοῖα.

‘Ο Ἀρχιστράτηγος ἐξεπλάγη διὰ τοῦτο τὰ μέγιστα καὶ ἀκολούθως αὐτὸς καὶ ἡ κυβέρνησις τοῦ Χάνδακος μὲ τὸν προβλεπτὴν τοῦ Στόλου μετεβησαν ἐν σώματι εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ Δουκὸς καὶ τοῦ παρέστησαν ὅσον τὸ δυνατόν ἀποτελεσματικώτερον, πὼς αὐτὴ ἡ πόλις, ποὺ ὤφειλε μετὰ τὸν Θεὸν τὴν σωτηρίαν της μέχρι ἀκριβῶς τῆς στιγμῆς αὐτῆς εἰς τὴν μεγαλοφυλίαν καὶ εὐσεβῆ πρόνοιαν τοῦ Βασιλέως του, εὗρισκετο τώρα εἰς τὴν ἀθλιεστέραν κατάστασιν παρὰ ποτέ, καὶ ὅτι δὲν εἶχον παῦ νὰ προσφύγουν παρὰ εἰς τὴν Ἐξοχότητά του καὶ τοὺς εὐγενεῖς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἦλθον ἀπὸ τὸσον μακρυνὰ μέρη καὶ ὑπέστησαν τοιοῦτους καὶ τοσοῦτους κινδύνους ἐπιζητοῦντες τὴν δόξαν· ὅτι ἡ ἐπικουρία ἦτο πολὺ σημαντικὴ καὶ ἀναγκαῖα διὰ τὴν Piazza (μὲ τὴν λ. Piazza ἐννοεῖται ἡ πόλις τοῦ Χάνδακος), ἀφοῦ ἐξ αὐτῆς ἐξηρτάτο ἡ καλὴ τροπὴ τῶν πραγμάτων· καὶ ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν θὰ ἐστοίχιζε πολὺ αἷμα, μόνον κάποιον κόπον, ὀλίγον, ἂν ἐξετέλουν τὸ σχέδιον αὐτὸ μὲ

till the Duke went away and were bound with a promise to keep them as a reserve within the retreat.

The Duke of Navailles had taken his leave and was to set sail that night, when about 2 of the clock in the morning, Rospigliosi by chance met with Balli Juariggi, General of Malta, who being encountered by the Captain General and other commissioned officers, they went to the Duke's house, and there being reduced to a council, the General Rospigliosi, after he had passed some compliments, said that the defence of Candia was not only the interest of the Republic of Venice, but of all Christendom; that His Holiness, besides the assistance which he was able to raise of his own forces, had most earnestly endeavored to persuade other princes too; that only the most Christian King with unparalleled magnanimity had ordered a considerable strength of his nation under the command of persons of such high quality, who if not successfully, yet certainly have valiantly and sufficiently answered the common expectation of them and even to this very day; that the Venetian command and discourse was superfluous, whilst so stupendous a defence did render their constancy insuperable, that their knowledge of so much valor and such rare virtues which did persuade him that so illustri-

πλου τοῦ Δουκὸς καὶ εἶχον δώσει ὑπόσχεσιν νὰ παραμείνουν ὡς ἐφεδρεία ἐντὸς τοῦ ὄχυροῦ.

Ὁ δούξ τοῦ Ναβαΐγ εἶχεν ἤδη ἀποχαιρέσει καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ἀποπλεύσῃ αὐτὴν τὴν νύκτα, ὅταν περὶ τὴν δευτέραν πρωινήν ὥραν ὁ Ροσπιλιόζι κατὰ τύχην συνητήθη μὲ τὸν Balli Juariggi, Στρατηγὸν τῆς Μάλτας, καὶ οὗτοι ἀφοῦ συνήντησαν τὸν Ἀρχιστρατήγον καὶ ἄλλους ἐντεταλμένους ἀξιωματικούς, μετέβησαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Δουκὸς καὶ ἐκεῖ, συζητηθέντος συμβουλίου, ὁ Στρατηγὸς Ροσπιλιόζι, ἀφοῦ ἔεκαμε μερικὰς φιλοφρονήσεις, εἶπεν ὅτι ἡ ὑπεράσπισις τῆς πόλεως δὲν ἦτο μόνον πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Δημοκρατίας τῆς Ἑνετίας, ἀλλ' ὅλης τῆς Χριστιανοσύνης ὅτι ἡ Αὐτοῦ Ἀγιότης, πλὴν τῆς ἐπικουρίας τὴν ὁποίαν ἠδυνήθη νὰ στρατολογήσῃ μὲ τὰς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεις, ἐπέδειξεν ὅλους ἐξαιρετικὸν ζῆλον νὰ πείσῃ καὶ ἄλλους πρίγκηπας, ὅτι μόνον ὁ χριστιανικώτατος Βασιλεὺς μὲ ἀπαράμιλλον μεγαλοψυχίαν ἔταξε σημαντικὴν δύναμιν τοῦ ἔθνους του ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν προσώπων τόσοσ ὑψηλῆς, περιωπῆς, οἱ ὅποιοι, ἂν καὶ ὄχι πάντοτε ἐπιτυχῶς, ἀσφαλῶς ὁμως γενναίως καὶ ἐπαρκῶς ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὴν κοινὴν προσδοκίαν ἀκόμη καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς ἡμέρας ὅτι ἡ ἐνετικὴ ἐπιταγὴ καὶ συζήτησις ἦτο περιττὴ, ὅταν τόσοσ καταπληκτικὴ ἄμυνα εἶχεν ἀποδείξει ἀκατάβλητον τὴν ἐμμονὴν των ὅτι ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἐγνώρισαν τὴν τόσσην ἀνδρείαν καὶ τὰς τόσοσ σπανίας ἀρετὰς των, ἐπέισθη καὶ αὐτὸς ὅτι μία τόσοσ ἐπιφανῆς δρᾶσις τοσοῦτον θαυμάζομένη ὑπὸ τοῦ κό-

reduced to extremity, or for some other cause which succeeding transactions did persuade men to believe, resolved to anticipate the time and to begin his voyage the 16th of this instant. On the 16th day, Monsdo, who after the death of Diarpere did enter into the office of Marshal of the Camp being at St. Andrew, said to his commander that he had order from the Duke of Navailles to embark the remainder of the forces that very evening and therefore it was requisite to think of assigning those posts to other persons.

The Captain General had sudden notice of this, and not being able to do otherwise, did give order that some men of his should be taken out, and armed as well as they could and because they had no others 130 men were made choice of from Santo Spirito who supplied the place of 400 more that were belonging to the guard. The Turks, being sensible of the small number of defenders, began to assault that night and the nights following and assaulted the posts of Santa Pelagia, but were always beaten back.

On the 21st day, the French forces were shipped, and there remained a few men that ought to be in Candia no longer than

είχε περιστή εις πολύ δύσκολον θέσιν, η τέλος δι' άλλον τινα λόγον πού η έξβασις των γεγονότων έφερεν ώρισμένους να πιστεύσουν, άπεράσισε να έπισπεύση την ένεργειάν του πρό του καθορισθέντος χρόνου και να άρχιση το ταξιδιόν του την 16ην ισταμένου. Την 16ην ο Monsdo, όστις μετά τον θάνατον του Diarpere ανέλαβε το άξίωμα του στρατοπεδάρχου, εθροισόμενος εις τον Άγ. Άνδρέαν, ειπεν εις τον διοικητήν του ότι έλαβε διαταγήν από τον Δούκα του Ναβαύγ να αποβιβάση το υπόλοιπον των δυνάμεων αυτήν ταύτην την εσπέραν και διά τουτο ήτο άπαραίτητον να ληφθῃ μέριμνα διά την ανάληψιν των θέσεων τούτων υπό άλλων προσώπων.

Ο Άρχιστρατήγος έλαβεν αιφνηδίως γνώσιν τούτου και μη δυνάμενος να πράξη άλλως έδωκε διαταγήν να διαχωρισθοῦν μερικοι άνδρες εκ των ιδιων του και να όπλισθοῦν όσον το δυνατόν καλύτερον και επειδή δεν ειχον παρά 130 άνδρας έγένετο έπιλογή από τους φρουρούς του Άγ. Πνεύματος, διά των όποιων έφωδιάσθη το όχυρον με 400 άκόμη, άνήκοντιας εις την φρουράν. Οι Τουρκοι, άντιληφθέντες τον μικρον αριθμόν των υπερασπιστων, ηρχισαν την επίθεσιν αυτήν την νύκτα ως και τας επομένας και έπετέθησαν έπισης κατά των θέσεων της Άγ. Πελαγίας, αλλά όλαι αι επίθεσεις άπεκρούσθησαν.

Την 21ην έτελείωσεν η έπιβίβασις των γαλλικων δυνάμεων και άπέμειναν όλιοι άνδρες οι όποιοι έπρεπε να μείνουν εις τον Χάνδακα μέχρι του από-

till the Duke went away and were bound with a promise to keep them as a reserve within the retreat.

The Duke of Navailles had taken his leave and was to set sail that night, when about 2 of the clock in the morning, Rospigliosi by chance met with Balli Juariggi, General of Malta, who being encountered by the Captain General and other commissioned officers, they went to the Duke's house, and there being reduced to a council, the General Rospigliosi, after he had passed some compliments, said that the defence of Candia was not only the interest of the Republic of Venice, but of all Christendom; that His Holiness, besides the assistance which he was able to raise of his own forces, had most earnestly endeavored to persuade other princes too; that only the most Christian King with unparalleled magnanimity had ordered a considerable strength of his nation under the command of persons of such high quality, who if not successfully, yet certainly have valiantly and sufficiently answered the common expectation of them and even to this very day; that the Venetian command and discourse was superfluous, whilst so stupendous a defence did render their constancy insuperable, that their knowledge of so much valor and such rare virtues which did persuade him that so illustri-

πλου τοῦ Δουκὸς καὶ εἶχον δάσει ὑπόσχεσιν, νὰ παραμείνουν ὡς ἐφεδρεία ἐντὸς τοῦ ὄχυρου.

Ὁ δούξ τοῦ Ναβαΐνι εἶχεν ἤδη ἀποχαιρετίσει καὶ ἠτοιμάζετο νὰ ἀποπλεύσῃ αὐτὴν τὴν νύκτα, ὅταν περὶ τὴν δευτέραν πρωινήν ὥραν ὁ Ροσπιλιόζι κατὰ τὴν συνήνητήθη μετὸν Balli Juariggi, Στρατηγὸν τῆς Μάλτας, καὶ οὗτοι ἀφου συνήνητησαν τὸν Ἀρχιστρατηγὸν καὶ ἄλλους ἐντεταλμένους ἀξιωματικούς, μετέβησαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Δουκὸς καὶ ἐκεῖ, συζητηθέντος Συμβουλίου, ὁ Στρατηγὸς Ροσπιλιόζι, ἀφου ἔλαμε μερικὰς φιλοφρονήσεις, εἶπεν ὅτι ἡ ὑπεράσπισις τῆς πόλεως δὲν ἦτο μόνον πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Δημοκρατίας τῆς Ἑνετίας, ἀλλ' ὅλης τῆς Χριστιανοσύνης, ὅτι ἡ Αὐτοῦ Ἀγιότης, πλήν τῆς ἐπιχορηγίας τὴν ὅποιαν ἠδυνήθη νὰ στρατολογήσῃ μετὰς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεις, ἐπέδειξεν ὅλους ἐξαιρετικὸν ζῆλον νὰ πείσῃ καὶ ἄλλους πρίγκηπας, ὅτι μόνον ὁ χριστιανικώτατος Βασιλεὺς μετὰ ἀπαράμιλλον μεγαλοψυχίαν ἔταξε σημαντικὴν δύναμιν τοῦ ἔθνους του ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν προσώπων τόσον ὑψηλῆς περιωπῆς, οἱ ὅποιοι, ἂν καὶ ὄχι πάντοτε ἐπιτυχῶς, ἀσφαλῶς ὁμως γενναίως καὶ ἐπαρκῶς ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὴν κοινὴν προσδοκίαν ἀκόμη καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς ἡμέρας, ὅτι ἡ ἐνετικὴ ἐπιτιγὴ καὶ συζήτησις ἦτο περιττὴ, ὅταν τοσόνδε καταπληκτικὴ ἄμυνα εἶχεν ἀποδείξει ἀκατάβλητον τὴν ἐμμονὴν των, ὅτι ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἐγνώρισαν τὴν τόσῃν ἀνδρείαν καὶ τὰς τόσῃν σπανίας ἀρετίας των, ἐπεισθῆ καὶ αὐτὸς ὅτι μία τόσον ἐπιφανὴς δρᾶσις τοσοῦτον θαυμαζομένη ὑπὸ τοῦ κό-

reduced to extremity, or for some other cause which succeeding transactions did persuade men to believe, resolved to anticipate the time and to begin his voyage the 16th of this instant. On the 16th day, Monsdo, who after the death of Diarpere did enter into the office of Marshal of the Camp being at St. Andrew, said to his commander that he had order from the Duke of Navailles to embark the remainder of the forces that very evening and therefore it was requisite to think of assigning those posts to other persons.

The Captain General had sudden notice of this, and not being able to do otherwise, did give order that some men of his should be taken out, and armed as well as they could and because they had no others 130 men were made choice of from Santo Spirito who supplied the place of 400 more that were belonging to the guard. The Turks, being sensible of the small number of defenders, began to assault that night and the nights following and assaulted the posts of Santa Pelagia, but were always beaten back.

On the 21st day, the French forces were shipped, and there remained a few men that ought to be in Candia no longer than

είχε περιστή εις πολὺ δύσκολον θέσιν, ἢ τέλος δι' ἄλλον τινα λόγον πού ἢ ἔκβασις τῶν γεγονότων ἔφερον ὠρισμένους νὰ πιστεύσουν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐνέργειάν του πρὸ τοῦ καθορισθέντος χρόνου καὶ νὰ ἀρχίσῃ τὸ ταξιδίον του τὴν 16ην ἰσταμένου. Τὴν 16ην ὁ Mondo, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Diarpere ἀνέλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατοπεδαρχοῦ, εὕρισκόμενος εἰς τὸν Ἄγ. Ἀνδρέαν, εἶπεν εἰς τὸν διοικητὴν του ὅτι ἔλαβε διαταγὴν ἀπὸ τὸν Δοῦκα τοῦ Ναβάιγ νὰ ἀποβιβάσῃ τὸ υπόλοιπον τῶν δυνάμεων αὐτὴν ταύτην εὐσπέραν καὶ διὰ τοῦτο ἦτο ἀπαραίτητον νὰ ληφθῆ μέρημα διὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν θέσεων τούτων ὑπὸ ἄλλων προσιώπων.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος ἔλαβεν αἰφνηδῶς γινῶσιν τούτου καὶ μὴ δυνάμενος νὰ πράξῃ ἄλλως ἔδωκε διαταγὴν νὰ διαχωρισθοῦν μερικοὶ ἄνδρες ἐκ τῶν ἰδικῶν του καὶ νὰ ὀπλισθοῦν ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερον καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχον παρὰ 130 ἄνδρας ἐγένετο ἐπιλογή ἀπὸ τοὺς φρουροὺς τοῦ Ἄγ. Πνεύματος, διὰ τῶν ὁποίων ἐφωδιάσθη τὸ ὄχυρόν μὲ 400 ἀκόμη, ἀνήκοντας εἰς τὴν φρουράν. Οἱ Τοῦρκοι, ἀντιληφθέντες τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπερασπιστῶν, ἤρχισαν τὴν ἐπίθεσιν αὐτὴν τὴν νύκτα ὡς καὶ τὰς ἐπομένας καὶ ἐπετέθησαν ἐπίσης κατὰ τῶν θέσεων τῆς Ἄγ. Πελαγίας, ἀλλὰ ὅλοι αἱ ἐπιθέσεις ἀπεκρούσθησαν.

Τὴν 21ην ἐτελείωσεν ἡ ἐπιβίβασις τῶν γαλλικῶν δυνάμεων καὶ ἀπέμειναν ὀλίγοι ἄνδρες οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ μείνουν εἰς τὸν Χάνδακα μέχρι τοῦ ἀπό-

sally, and then it was concluded that everyone should deliver his opinion again which was the same in substance with the former. They all concluding that there was now new ways to defer the destruction of the Piazza, but by contriving of new designs and to effect this, no other means but the continuant assistance of the French troops. Here some of the Venetian commanders in the heat of discourse did let slip these words, that the French forsaking the town in so great an extremity, the loss thereof must inevitably follow; wherefore they must either resolve to be cut to pieces or to surrender, which was a resolution more grievous than death itself, and that no loss could be done to the miserable remainder of the defendants upon which the preservation both of the fortress and Island did depend; and hereby, the Republic, who upon their arrival, thought to have seen Candia freed, will by their so unreasonable departure, lose all that they had remaining in the Levant. It is not to be expressed what indignation did appear in the Duke de Navailles and the intendant of the French troops. They did at first with a great deal of apprehension protest that they would not be of that conceit, if they would not promise not to report the

ἀκριβῶς εἰς τὴν πρότασιν γενικῆς ἐξορμῆσεως, καὶ ἀκολούθως ἀπεφασίσθη ἕκαστος νὰ ἐκφέρῃ τὴν γνώμην του, ἡ ὁποία ἦτο κατ' οὐσίαν ἡ ἰδία μὲ τὴν προηγουμένως ἐκφρασθεῖσαν. Ὅλοι δηλαδὴ κατέληγον εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὑπῆρχον τῶρα καὶ ἄλλοι τρόποι νὰ ἀπομακρύνουν τὴν καταστροφὴν τοῦ φρουρίου ἀπὸ τὸ νὰ μηχανεύονται νέα σχέδια, καὶ διὰ τὰ νὰ τὸ ἐπιτύχουν δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο μέσον παρὰ ἡ συνέχισις τῆς ἐπικουρίας τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων. Ἐδῶ, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐνετοὺς διοικητὰς εἰς τὴν ἔξαρσιν τῆς συζητήσεως ἀφῆσαν νὰ τοὺς διαφύγουν αὐτοὶ οἱ λόγοι, ὅτι μὲ τὸ νὰ ἐγκαταλείπουν οἱ Γάλλοι τὴν πόλιν, εὐρισκομένην εἰς τόσον ἐσχάτην ἀνάγκην, θὰ ἐπακολουθήσῃ ἀναποφεύκτως ἡ καταστροφὴ τῆς διὰ τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποφασίσουν, ἂν θὰ ἀφῆναν νὰ κατασφαγοῦν ἢ ἂν θὰ παρεδίδοιτο, πὺν ἦτο ἀλόφαισις πολὺ βαρυτέρα καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου, ἀφοῦ καμμία ἀπώλεια δὲν ἦτο πλέον ὑπολογίσιμος διὰ τὰ ἄθλια ὑπολείμματα τῶν ὑπερσοπιστῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξηρτάτο ἡ διάσωσις καὶ τοῦ φρουρίου καὶ τῆς νήσου· καὶ ἐπὶ πλέον ἡ Δημοκρατία, ἡ ὁποία κατὰ τὸν ἐρχομὸν των ἐθεώρησε τὸν Χάνδακα ἤδη ἀπελευθερωθέντα, θὰ χάσῃ μὲ τὴν τόσον παράλογον ἀναχώρησιν των πᾶν ὅ,τι τῆς ἀπέμεινε εἰς τὴν Ἀνατολήν. Δὲν περιγραφεται ὁποία ἀγανάκτησις διεγράφη εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ δουκὸς τοῦ Ναβαίγ καὶ τοῦ ἐπιμελητοῦ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων. Κατὰ πρῶτον διεμαρτυρήθησαν μὲ μεγάλην δόσιν καχυποψίας καὶ ἐτόνισαν ὅτι δὲν θὰ εἶχον αὐτὴν τὴν ἰδέαν, ἂν δὲν εἶχον αὐτοὶ δώσει τὸν λόγον των νὰ μὴ ἀνα-

writing of the Captain General which contained (after the more warily concluded) the same sense with little or no differences; but being more exasperated, they did seem to resolve to depart, if there was the least syllable mentioned concerning the surrender of the place.

The Duke replied further with a bitter jest that it was a piece of noble gratitude indeed to forget the King's forces had to that very day preserved the town as he could make appear by the Captain General's and the Marquess of St. Andrew's letters, and now to impune the loss of it to the French, because and that, they had done what they should in every particular, they did embark themselves in obedience to the King's order. And one of the generals of the army replied that the more the preservation of Candia to this day was known to be beholding to His Majesty's forces, the more clearly it would appear the destruction would be the consequence of their departure.

The Duke made answer with some alteration. Admit that the King's forces should be again put into the town, what could they expect would be the issue thereof, unless the enjoyment of some other companions in the extremity which he knew well and possibly borne with more moderation than was used

φέρουν τὸ ἔγγραφο τοῦ Ἀρχιστρατήγου, τὸ ὁποῖον περιεῖχε (καίτοι μὲ μεγαλύτεραν περίσκεψιν συντεταγμένον) τὴν αὐτὴν ἔννοιαν μὲ μικρὸν ἢ καὶ καμμίαν διαφορὰν· ἀλλὰ τώρα, πού τοὺς ἀπῆλπισαν περισσότερο, ἐφαίνοντο ἀποφασισμένοι νὰ ἀναχωρήσουν, ἂν ἐπροφέρετο ἔστω καὶ ἡ παραμικροτέρα συλλαβὴ σχετικῶς μὲ τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου.

Ὁ Δουξ ἀπήντησε περαιτέρω μὲ πικρὸν εἰρωνίαν, ὅτι ἦτο δειγμα τῶ ὄντι εὐγενοῦς ἐγνώμοσύνης νὰ λησμονήσουν, ὅτι αἱ δυνάμεις τοῦ Βασιλέως εἶχον μέχρις αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς ἡμέρας προστατεύσει τὴν πόλιν, ὡς θὰ ἠδύνατο νὰ καταφανῆ ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ τοῦ Μαρκησίου Σαιντ Ἀντρέ, καὶ νὰ ἐπιρρίπτουν τώρα τὴν ἀπώλειαν ταύτης εἰς τοὺς Γάλλους, εἰπιδὴ — καὶ τοῦτο ὅταν εἶχον πράξει πᾶν ὅ,τι ὄφειλον εἰς ἐκάστην περίπτωσιν— ἐπεβίβασθησαν τῶν πλοίων ὑπακούοντες εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Βασιλέως. Τότε εἰς τῶν στρατηγῶν τοῦ στρατεύματος ἀπήνησεν, ὅτι ὅσον περισσότερο ἦτο καταφανὲς ὅτι ἡ διάσωσις τοῦ Χάνδακος μέχρις αὐτῆς τῆς ἡμέρας ὄφειλετο εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ Βασιλέως τόσον σαφέστερον θὰ ἐφαίνετο ὅτι ἡ καταστροφὴ του θὰ ἦτο συνέπεια τῆς ἀναχωρήσεώς των.

Ὁ Δουξ ἀπήντησε μὲ κάποιαν ὑπεκφυγὴν. Καὶ ὑποτιθεμένου ὅτι αἱ δυνάμεις τοῦ Βασιλέως θὰ ἐπανήγοντο εἰς τὴν πόλιν, ποῖον ἄλλο ἀποτέλεσμα θὰ ἀνεμένετο πλὴν τῆς χαρᾶς τὴν ὁποῖαν θὰ ἠσθάνοντο μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους συμπολεμιστὰς πού εὕρισκοντο εἰς τόσον κρίσιμον θέσιν, εἰς τὴν ὁποῖαν πολὺ καλῶς ἐγνώριζεν, ὅτι πιθανῶς θὰ ἀντεπεξῆρχοντο περισσότερο ἀνεκτῶς παρὰ

by others; and further said that he hoped the defence thereof might be protracted till the expected succors did arrive, with which defending what was remaining the more vigorously and making new attempts, possibly the continuance of the siege till the next winter would not prove a matter of such difficulty, as that physician in all cases is most worthy of commendation who, not being able to cure his patient, prolonged his life as much as is possible, so the longer Candia holds out, the more honorable will be the city at last.

The 22nd day, the orders were renewed to all the officers and soldiers that they should not stir from their posts upon any occasion whatsoever, except in case of sickness or some dangerous wound. In an attack of so long continuance, there being so great a scarcity of people, it was often held convenient to keep their soldiers upon their duty at the batteries some months together without relieving them, and it was now more apparently necessary, for there was scarce a soldier to be seen in the city, and the breaches were everywhere weakly defended, and the other posts almost wholly unguarded; nor was there in Candia other people but those that were in hospitals, and a few women and children.

ἄλλοι καὶ εἶπε περαιτέρω ὅτι ἤλπιζεν ἀκόμη ὅτι θὰ ἰδύνατο ἐκ τούτου νὰ παραταθῆ ἡ ἀμυνα μέχρις ὅτου φθάσουν αἱ ἀναμενόμεναι ἐπικουραὶ, μετὰ τὰς ὁποίας, ἂν ὑπερησπίζοντο ὅ,τι ἀπέμενεν κατὰ τὸν μᾶλλον κρατερὸν τρόπον καὶ κατέβαλλον νέας προσπάθειαι, ἢ συνέχισις τῆς πολιορκίας μέχρι τοῦ ἐρχομένου χειμῶνος δὲν θὰ ἦτο καὶ τόσον δύσκολον πρᾶγμα, καὶ ἀκριβῶς ὅπως ἐκεῖνος ὁ ἰατρός εἶναι περισσότερον ἀξιοσύστατος, ὅστις, μὴ ὄν ἱκανὸς νὰ θεραπεύσῃ τὸν πελάτην του, παρατείνει ὅσον τὸ δυνατόν τὴν ζωὴν του, οὕτω ὅσον περισσότερον κρατήσῃ ὁ Χάνδαξ τόσον ἢ πόλις θὰ ἀποβῆ εἰς τὸ τέλος ἐνδοξότερα.

Τὴν 22αν ἀνευώθησαν αἱ διαταγαὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας νὰ μὴ κινηθοῦν ἀπὸ τὰς θέσεις των ἐπὶ οὐδεμιᾷ προφάσει, ἐκτὸς περιπτώσεως ἀσθενείας ἢ σοβαροῦ τραυματισμοῦ. Εἰς ἐπίθεσιν τόσον μακρῶς διαρκείας, δοθέντος ὅτι ὑπῆρχε τόσον μεγάλη ἔλλειψις ἀνδρῶν, συχνὰ ἐθεωρήθη ἐπιβαλλόμενον νὰ κρατοῦν τοὺς στρατιώτας εἰς τὸ καθῆκόν των εἰς τὰς πυροβολαρχίας μερικῶς μῆνας κατὰ συνέχειαν, χωρὶς νὰ τοὺς ἀντικαθιστοῦν, καὶ τώρα ἡ ἀνάγκη αὐτὴ ἦτο περισσότερον ἐμφανής, διότι μόλις ἔβλεπέ τις στρατιώτην ἐντὸς τῆς πόλεως, καὶ τὰ ρήγματα πανταχοῦ ἀσθενῶς ὑπερησπίζοντο, αἱ δὲ ἄλλαι θέσεις εἶχον σχεδὸν ἀφελθῆ τελείως ἀφροῦρητοι· οὔτε ὑπῆρχον ἐντὸς τοῦ Χάνδακος ἄλλα πρόσωπα, πλὴν ἐκείνων ποὺ ἦσαν εἰς τὰ νοσοκομεῖα, ὀλίγων γυναικῶν καὶ παιδιῶν.

About midday, which was the most suspicious time, the Captain General made them stand to their arms, and so they continued in that posture from that time forwards; whereupon those of the city, according to the usual custom, ran up to the walls and towards the evening they discovered some ships eastwards where were imagined to be the succors of the Duke of Miranda.

In the night time the Captain General received intelligence that the Visier, understanding the French had set sail, and observing the French supplies that were coming, resolved to prevent them by making a resolute assault at the two posts that were attacked; and he knew after that 10,000 Turks of the choicest of all nations were commanded out to that intent: 6,000 for the fort of St. Andrew and 4,000 for the fort of Sabionera. This he made known to the officers, charging them to be vigilant, and to order all things with the most expert discipline imaginable.

Mombrun, the General of the army, and Porcare, Providitor of the Kingdom, assisted at the attack of St. Andrews with the Lieutenant General Frontenack and Sergeant General Grinaldi; the said gentlemen taking it into further consideration that the post of Santa Pelagia and some of those inconsiderable outlying

Κατά την μεσημβρίαν, ὅποτε ἦτο ἡ μᾶλλον παρέχουσα ὑποφίας κινδύνου ὄρα, ὁ Ἀρχιστράτηγος ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ ἴστανται ἐν ἐπιφυλακῇ καὶ ἡ ἐπιφυλακὴ αὕτη ἐσυνεχίσθη ἕκτοτε ἐν τῇ μεταξὺ οἱ τῆς πόλεως ἔτρεξαν κατὰ τὸ σύνθηρες ἐπάνω εἰς τὰ τεῖχη καὶ κατὰ τὴν ἐσπέραν ἀνεκάλυψαν πρὸς ἀνατολὰς μερικὰ πλοῖα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐφαντάσθησαν ὅτι ἐπιβαίνουν αἱ ἐπικουρίαι τοῦ Λουκὸς τῆς Miranda.

Κατὰ τὴν νύκτα ὁ Ἀρχιστράτηγος ἔλαβεν εἰδησιν, ὅτι ὁ Βεζύρης, ἀντιληφθεὶς τὸν ἀπόπλου τῶν Γάλλων καὶ βλέπων ὅτι ἤρχοντο αἱ γαλλικοὶ ἐπικουρίαι, ἀπεφάσισεν νὰ προλάβῃ, ἐνεργῶν ἀποφασιστικὴν ἐπίθεσιν εἰς τὰς δύο ὄχυράς θέσεις τὰς ὁποίας προσέβαλλον καὶ ἔμαθε κατόπιν ὅτι 10 χιλ. Τούρκοι ἐκ τῶν μᾶλλον ἐπιλέκτων ἐξ ὅλων τῶν ἐθνῶν εἶχον λάβει διαταγὰς ἐξορμήσεως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον: 6 χιλ. διὰ τὸ ὄχυρὸν τοῦ Ἀγ. Ἀνδρέου καὶ 4 χιλ. διὰ τὸ ὄχυρὸν τῆς Σαμπιονέρας. Ἐκοινοποίησε τοῦτο εἰς τοὺς ἀξιωματικούς, διατάσων αὐτοὺς νὰ παραμείνουν ἀγρυπνοὶ καὶ νὰ κανονίσουν τὰ πάντα μετὰ τὴν μεγαλυτέραν ἐμπειρον πειθαρχίαν.

Ὁ Mombrun, στρατηγὸς τοῦ στρατεύματος, καὶ ὁ Porcare, Προβλεπτής τοῦ Βασιλείου, παρίσταντο εἰς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Ἀγ. Ἀνδρέου μετὰ τὸν ἀντιστράτηγον Frontenack καὶ τὸν ὑποστράτηγον Grinaldi ὅι ὡς ἄνω εὐγενεῖς λαμβάνοντες σοβαρώτερον ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ ὄχυρὸν τῆς Ἀγ. Πελαγίας καὶ με-

places were too weak to risk a brisk assault, and that the enemy's cutting in pieces those that were there which they might do with ease, would terrify the rest, withdrew the greatest number of them, leaving a handful of men with orders to discharge their duty well near hand, and suddenly to retreat behind the palisade to the stronger body of the guard. With those that were afterwards miners, they reinforced other posts placing the greater number of musketers in such places that lay open by the Casamata at the widest part of the breaches, and gave orders to some of the officers and those of the cavalry, as well as those that were armed with partisanos and swords, that they should assist and make opposition where there was occasion.

And because there were many breaches and they had a mind to furnish all the posts with able commanders, some were taken from places least suspected, and brought from their houses though their wounds were not healed up, they knowing very well that in such cases, strength of mind is to be preferred before that of the body, and to know how to go resolutely through an undertaking.

The squadron of Malta was placed as a body of reserve (in which the defence of an assault chiefly consists) though they

ρικαὶ ἄλλαι ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν ὄχι σημαντικῶν θέσεων ἦσαν πολὺ ἀσθενεῖς ὥστε νὰ διακινδυνεύουν ἰσχυρὰν ἐπίθεσιν, καὶ ὅτι, ἂν ὁ ἐχθρὸς κατέκοπιεν τοὺς ἐκεῖ εὐρισκομένους—πρῶγμα πού θά ἠδύνατο νὰ πράξῃ μὲ εὐκολίαν—θά ἐτρομοκράτει τοὺς ὑπολοίπους, ἀπέσυραν τοὺς περισσοτέρους, ἀφήνοντες μίαν δράκα ἀνδρῶν μὲ ἐντολὴν νὰ ἐκπληρώσουν καλῶς τὸ καθήκον των κατὰ τὸ ἐνὸν καὶ αἰφνηδῶς νὰ ὑποχωρήσουν ὀπισθεν τοῦ φράγματος εἰς τὸ ἰσχυρότερον σῶμα τῆς φρουρᾶς. Μὲ ἐκείνους πού ἔγιναν κατοπιν ὑπονομοποιοὶ ἐνίσχυσαν ἄλλας θέσεις, τοποθετοῦντες τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν τυφεκιοφόρων εἰς τὰς θέσεις ἐκεῖνας, πού ἔμενον ἀνοικταὶ παρὰ τὴν Κασαμάτα εἰς τὸ εὐρύτερον μέρος τῶν ρηγμάτων, καὶ ἔδωσαν διαταγὴν εἰς τινὰς τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τοὺς τοῦ ἰππικοῦ, ὡς καὶ εἰς τοὺς ὀπλισμένους μὲ λογχοφόρους πελέκεις καὶ ξίφη, νὰ βοηθήσουν καὶ νὰ ἀντιταχθοῦν ὅπουδήποτε παρίστατο ἀνάγκη.

Καὶ ἐπειδὴ ὑπῆρχον πολλὰ ρήγματα καὶ ἀπέβλεπον εἰς τὸ νὰ ἐφοδιάσουν ὅλας τὰς θέσεις μὲ ἱκανοὺς διοικητάς, μερικοὶ ἐλήφθησαν ἀπὸ θέσεις ὀλιγώτερον κινδυνευούσας καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὰς οἰκίας των, ἂν καὶ αἱ πληγαὶ των δὲν εἶχαν ἀκόμη θεραπευθῆ, ἐπειδὴ ἐγνώριζον πολὺ καλὰ ὅτι εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς ἔπρεπε νὰ τεθῆ εἰς ἰψηλοτέραν μοῖραν τῆς τοῦ σώματος καὶ ὅτι τὸ κυριώτερον ἦτο νὰ γνωρίζουν πῶς νὰ προχωροῦν ἀποφασιστικῶς εἰς ἕκαστον ἐγχείρημα.

Ἡ ἰλη τῆς Μάλιας ἐτοποθετήθη ὡς ἐφεδρικὸν σῶμα (ἐκ τοῦ οὐοίου κυρίως ἐξαρτᾶται ἡ ἄμυνα ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως), ἂν καὶ εἶχον μειωθῆ εἰς

were reduced to a very small number which consisted most of horsemen, and Monsieur La Fuer, a gentleman as wise as resolute, had the command of them since the last winter, who defended the most dangerous breaches of St. Andrews. Afterwards the care of the left wing towards the Curtaine was assigned to Docci the Sergeant of the Battalia. The rest of the night was spent in preparing cartridges for the cannon, stones for the mortarpieces, and fine balls (now the bomb and grenades were first placed, and failed, and they put five to a great mine).

Baron Chilimensech assisted at the Sabionera besides the government and providitor of the Kingdom. And after the fore-mentioned loss of the cannon, the Sergeant of the Battalia, John Rades, who being a person of fervor and activity to his resolution and experience, was throughout the whole course of these assaults, to his infinite commendation, engaged in the most troublesome posts; therefore things on this side were managed with the greatest exactness imaginable.

About break of day, General Mombrun, having issued out such orders as were necessary for the fort of Sabionera, went to St. Andrew and visited according to his usual manner all the posts, and went to many other places exposing himself to great danger by observing in what posture the enemy was, and ta-

πολύ μικρὸν ἀριθμὸν ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροὶ ἵππεις, καὶ ὁ κύριος La Fuer, εὐγενῆς, συνετὸς καὶ ἀποφασιστικὸς, εἶχε τὴν διοίκησιν τούτων ἀπὸ τὸν τελευταῖον χειμῶνα· οὗτος ὑπερήσπιζε τὰ μᾶλλον ἐπικίνδυνα ρήγματα τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου. Κατόπιν ἀνετέθη ἡ φροντίς τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος πρὸς τὸ παραπέτασμα τῶν τειχῶν εἰς τὸν Docci, ταγματάρχην. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς νυκτὸς κατηγαλῶθη εἰς προπαρασκευὴν βλημάτων διὰ κανόνια, λίθων διὰ τοὺς ὄλλιμους καὶ λεπτῶν σφαιρῶν (τόρα, ἢ βόμβαι καὶ βομβίδες ἐτοποθετοῦντο πρῶτον, ἀλλ' ἀπέτυχον καὶ ἐτίθεντο πέντε εἰς μεγάλην ὑπόνοιαν).

Ὁ βαρῶνος Chilimensech παρίστατο εἰς τὴν Σαμπιονέρα ὅπου καὶ ἡ Κυβέρνησις καὶ ὁ Προβλεπτής τοῦ Βασιλείου. Μετὰ δὲ τὴν προμνημονευθεῖσαν ἀπώλειαν τοῦ κανονίου ὁ ταγματάρχης John Rades, ἄνθρωπος μὲ μέγαλον ζῆλον καὶ δραστηριότητα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφασῶν του, ὡς καὶ μὲ πείραν, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν ἐπιθέσεων τούτων, πρὸς ἐξαιρετικὴν τιμὴν του, ἐμάχετο εἰς τὰς πλέον ταραχώδεις θέσεις· διὰ τοῦτο τὰ πράγματα κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην ἔβαινον μὲ τὴν μεγαλυτέραν φανταστικὴν ἀκρίβειαν.

Κατὰ τὰ ἐξημερώματα ὁ στρατηγὸς Mombrun, ἀφοῦ ἐξέδωκε τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς διὰ τὸ ὄχυρόν τῆς Σαμπιονέρας, μετέβη εἰς τὸν Ἁγ. Ἀνδρέαν καὶ ἐπεσκέφθη κατὰ τὸ σῆμα ὅλας τὰς θέσεις· μετέβη ἐπίσης καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας θέσεις, ἐκθέτων ἑαυτόν, ἵνα παρατηρήσῃ ποῖαν θέσιν κατειχεν ὁ

king a partisan and a head piece, he resolved to engage in the breach.

Broad now midday, when the cannons were playing briskly on the side of the Sabionera, at this report, the Captain General presently mounted and being followed by the chief of the army and other gentlemen, they rode a smart gallop, at that time ordering the Maltese squadron to follow them, but being moved to a more serious dispute at St. Andrew he was forced to turn to that side.

Now the assault began with the signal of 4 bombs after which the Turks played all their cannon and discharged showers of stones and grenades, then there followed a most furious volley of musket shot. They came on so resolutely to the assault with sword and pistol in hand.

There were as I informed you before, some few soldiers at the post of Santa Pelagia, about 30 in number, under a Captain of a regiment belonging to Colonel Racchi, that is, who is with T. C. Bicuchi and were of the guard in that place; these charging there did not retreat according to order given, but taking their swords in hand, would make head against them, and being overcharged with the number and fury of the Turks, a

ἔχθρός, εἰς μέγαλον κίνδυνον ἀφοῦ ὠπλίσθη μὲ λογαποέλεκτον καὶ περικεφαλαίαν, εἰσέδυσεν εἰς τὸ ὄρημα.

Ἐν πλήρει πλέον μεσημβρία, ὅταν τὰ κανόνια ἔβαλλον ζωηρῶς κατὰ τὴν πλευρὰν τῆς Σαμπιονέρας, καὶ ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τούτου, ὁ Ἀρχιστράτηγος ἵππευσε, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸ κύριον μέρος τοῦ στρατεύματος καὶ ὑπὸ ἄλλων εὐγενῶν, μὲ ταχὺν καλπασμόν, παραγγέλλον ταυτοχρόνως νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ ἴλη τῆς Μάλτας· ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὸν Ἄγ. Ἀνδρέαν ἦλθον εἰς περισσοτερον σοβαρὰν σύγκρουσιν, ἠναγκάσθη νὰ στραφῇ πρὸς τὴν πλευρὰν ταύτην.

Τώρα ἡ ἐπίθεσις ἤρχισε μὲ τὸ σύνθημα 4 κανονιοβολισμῶν, μετὰ τὸ ὅποτον οἱ Τούρκοι ἔθεσαν εἰς ἐνέργειαν ὅλα τὰ κανόνια των καὶ ἔρριψαν βροχὴν λίθων καὶ βομβίδων· εἰτα ἠκολούθησε μανιωδεστάτη ρίψις τυφεκιοβολισμῶν. Ἐν συνεχείᾳ ὤρμησαν ἀποφασιστικῶς εἰς ἐπίθειαν μὲ τὴν σπάθην καὶ τὸ πιστόλιον ἀνά χεῖρας.

Ἐπῆρχον, ὡς σὰς ἐπληροφόρησα προηγουμένως, μερικοὶ στρατιῶται εἰς τὸ ὄχυρόν τῆς Ἄγ. Πελαγίας, περίπου 30 τὸν ἀριθμόν, ὑπὸ ἓνα λοχαγόν τοῦ συντάγματος τοῦ συνταγματάρχου Racchi, δηλαδὴ ἐκείνον ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ T. C. Bicuchi εἶχον τὴν φρουρῶσιν αὐτῆς τῆς θέσεως. Κατὰ τὴν ἐπίθεισιν ἐκεῖ δὲν ὀπισθοχώρησαν συμφώνως πρὸς τὰς δοθείσας διαταγὰς, ἀλλὰ μὲ τὰ ξίφη ἀνά χεῖρας ἠθέλησαν νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσουν, ἀλλὰ καταβληθέντες ἀπὸ τὸν μέγαν ἀριθμόν καὶ τὴν μανίαν τῶν Τούρκων ἐν μέρει κατεκόπησαν, ο

great many of them were hacked in pieces and the most fled.

The disorder made the men of Brunswick what were near them somewhat to falter, which the Turks perceiviug, grew the more bold and advanced to the palisade of the next work, but the cannons thundering on all sides, and a shower of musket shot pouring in upon them, they enclose themselves and suspended the attempt, which, the Signor Andrew observing, came up with some men who bravely charged the Turks, and Colonel Gabriel who was upon the bulwark animating his men, and those of Brunswick did the same too, that they meet with bullets, grenades and stones from all parts; and the more confused the skirmish was, it proved the more horrid and bloody; the Turkish officers would have advanced their whole body, but finding they were so destroyed with the cannon and shot of the muskets, it was not possible to drive on their men by any means but blows; so they retreated into their own redoubt. Taking some of them with them, that wherever they endeavored to make a great fire on the side of the Sabionera, the Turks came to the assault with the same resolution, and with the like fortuna beat the defenders from the outermost Bounette; then were joined to them the reserve, and the two French regiments

πλειῖστοι ὁμως ἐτράπησαν εἰς φυγήν.

Ἡ προκληθεῖσα ἀταξία ἔκαμε τοὺς ἄνδρας τοῦ Brunswick, ποὺ εὐρίσκοντο πλησίον αὐτῶν, κάπως νὰ κλονισθοῦν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἀντιληφθέντες οἱ Τοῦρκοι ἔγιναν τολμηρότεροι καὶ ἐπροχώρησαν εἰς τὸ φράγμα τοῦ ἐπομένου ὄχυροῦ, ἀλλ' ὑπὸ τὴν βροντὴν τῶν κανονίων βαλλόντων ἐξ ὅλων τῶν πλευρῶν καὶ τὴν βροχὴν τῶν τυφεκιοβολισμῶν ἐνεκλωβίσθησαν καὶ ἐσταμάτησαν τὴν ἀπόπειραν παρατηρήσας τοῦτο ὁ Σινιὸρ André ἀντεπεξῆλθε μὲ ὀλίγους ἄνδρας καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Τούρκων ὁ Συνταγματάρχης Gabriel, ὅστις εὐρίσκετο ἐπὶ τοῦ προμαχώνος καὶ ἐνεψύχωνε τοὺς ἄνδρας του, καὶ οἱ τοῦ Brunswick ἔκαμαν ὁμοίως, ὥστε οἱ Τοῦρκοι εὐρέθησαν βαλλόμενοι μὲ βόμβας, βομβίδας, καὶ λίθους ἐξ ὅλων τῶν πλευρῶν καὶ ὅσον περισσότερον συγκεχυμένη ἐγένετο ἡ ἀψιμαχία τόσοσπερ περισσότερον ἀπέβαινε φρικαλεὰ καὶ αἱματηρά. Οἱ Τοῦρκοι ἀξιωματικοὶ ἤθελον νὰ προχωρήσουν ὀλόκληρον τὸ σῶμα τοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγένετο ἀντιληπτὸν ὅτι ὑφίσταντο τοιαύτην ζημίαν ἀπὸ τὰ κανόνια καὶ τοὺς τυφεκιοβολισμούς, δὲν ἠδύναντο νὰ προωθήσουν τοὺς ἀνθρώπους τῶν εἰμῆ διὰ ραβδισμῶν οὕτω ὀπισθοχώρησαν εἰς τὸ ὄχυρόμα των, λαμβάνοντες μετ' αὐτῶν μερικοὺς ἐξ αὐτῶν, ἐπειδὴ ἔσπευδον νὰ ἀνοίξουν ὀπουδήποτε πρὸς τὸ μέρος τῆς Σαμπιονέρα μεγάλα πυρά, οἱ Τοῦρκοι ἀνέλαβον ἐπίθεσιν μετὰ τῆς αὐτῆς ἀποφασιστικότητος καὶ μὲ τὴν αὐτὴν τύχην ἐκτύπησαν τοὺς ὑπερασπιστὰς ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν Bounette· τότε ἠνώθη μετὰ τῶν ἀμυνομένων ἡ ἐφεδρεία καὶ τὰ δύο γαλλικὰ συντάγματα τοῦ Bandevilla

of Bandedilla and Giousach who did wonders, and that small remnant of the two regiments of the Duke of Savoy under the command of Signor Alberio did also signalize themselves, they understanding the business, though they were not of the guard, made hast to regain the outer Bounette, and Charles Ienbert, their Sergeant Major, being come forwards with some others, beat back the Turks and stood bravely upon his defence till the assault was over.

Besides those already mentioned, Minio, the Commissary of the Victuals, and Major of the Battalia, Broiavacca, Commander of the Bulwark and Jacobo Polani, a nobleman of Venice that commanded the artillery, did signalize themselves likewise. And those that fought at St. Andrew who did nobly were, Cornaro, the Providitor of the Kingdom, Gabrill Perugini, both Colonels, a Sergeant Major belonging to the Brunswicks troops known by the name of Buaz Zambuick, who after he had discharged both his pistols at the breast of two Turks, threw himself among the rest with his sword in his hand. The commander of the Malta regiment, though extraordinary ill, made them carry him upon the breach, and the Sergeant Major of Bellegarde whilst he with his accustomed courage opposed the enemy on that part which stood by the seaside, was dangerously wounded with

καὶ Giousach πρὸ ἐθαιματούργησαν, καὶ τὸ μικρὸν ὑπόλειμμα τῶν δύο συνταγματῶν τοῦ Δουκὸς τῆς Σαβοΐας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Σινιὸρ Alberio διεκρίθη ἐπίσης βοηθοῦντες οὗτοι εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ἂν καὶ δὲν ἀνήκον εἰς τὴν φρουράν, ἔσπευσαν νὰ ἀνακαταλάβουν τὴν ἐξωτερικὴν Bounette καὶ ὁ Charles Jenbert, ὁ ταγματάρχης των, προωθηθεὶς μετὰ τινῶν ἄλλων, ἔκαμε τοὺς Τούρκους νὰ ὀπισθοχωρήσουν καὶ ἐκράτησε γενναίαν ἄμυναν, μέχρις οὗτο παρήλθεν ἡ ἐπίθεσις.

Πλὴν τῶν ἤδη μνημονευθέντων ὁ Minio, ὁ ἐπὶ τοῦ ἐφοδιασμοῦ ἐντεταλμένος καὶ ταγματάρχης, ὁ Broiavacca, διοικητὴς τοῦ προμαχώνος καὶ ὁ Jacobo Polani, εὐγενὴς ἐξ Ἑνετίας, διοικητὴς τοῦ πυροβολικοῦ, διεκρίθησαν ἐπίσης. Οἱ δὲ πολεμήσαντες εἰς τὸν Ἄγ. Ἀνδρέαν καὶ διακριθέντες δι' ἐξαιρετοὺς πράξεις ἦσαν ὁ Κορνάρος, ὁ Προβλεπτής τοῦ Βασιλείου, ὁ Gabrill, ὁ Perugini, ἀμφότεροι συνταγματάρχαι, εἰς ταγματάρχης ἀνήκον εἰς τὰ στρατεύματα τοῦ Brunswick, γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Buaz Zambuick, ὅστις, ἀφοῦ ἐξεκένωσε τὰ δύο του πιστόλια εἰς τὸ στήθος δύο Τούρκων, ἐρρίφθη μὲ τὸ ξίφος ἀνά χεῖρας μετὰ τῶν λοιπῶν. Ὁ διοικητὴς τοῦ συντάγματος τῆς Μάλτας, ἂν καὶ βαρύντατα ἀσθενής, διέταξε νὰ τὸν μεταφέρουν ἐπὶ τοῦ ρήγματος, καὶ ὁ ταγματάρχης τῆς Bellegarde, ἐνῶ ἀντετάσσετο μὲ τὸ σῆνδες εἰς αὐτὸν θάρος εἰς τὸν ἐχθρὸν πρὸς τὴν πλευράν τῆς παραλίας, ἐπληρώθη μὲ τυφεκιοβο-

a musket shot; for the generality, they all behaved themselves well, nor was there any other fault to be found among them but this, that some of the choicest of them did so far perform the duty of soldiers that they forgot they were commanders.

Thus ended the assault made by the Turks at such a time when they thought to have found the garrison weak and disordered, being quitted by the French; they began very vigorously, but the progress was not suitable to expectation, and they were sensible by the event that a warlike nation fights best when there is least hope of safety.

The Captain General commanded the officers in public and sent speedily to the place where the men were riding that came with the Duke of Mirandala to entreat them to come ashore, and those who were thought to be 1500, now reduced to a few and no more, all the rest were either dead or sick. That very night they began to land and though they were newly come and had a bad voyage, yet they were constrained through necessity to put them presently upon duty with the new work, to supply the place of 600 Frenchmen yet remaining that were to be shipped that night at that place. Then was also shipped the squadron of Malta, a party sufficiently impaired, but very considerable for

λισμόν γενικῶς, ὅλοι ἐπέδειξαν καλὴν συμπεριφορὰν καὶ τὸ μόνον σφάλμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ παρατηρηθῇ μεταξύ αὐτῶν, εἶναι ὅτι μερικοὶ τῶν ἐκλεκτοτέρων ἐπροχώρησαν τόσον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντός των ὡς στρατιωτῶν, ὥστε ἐλησμόνησαν ὅτι ἦσαν διοικηταί.

Οὕτω ἐτελείωσεν ἡ ἐπίθεσις, τὴν ὁποίαν ἐξετέλεσαν οἱ Τοῦρκοι, καθ' ὃν χρόνον ἐπίστευσαν ὅτι θὰ εὕρισκον τὴν φρουρὰν ἀσθενῆ καὶ ἐν ἀταξίᾳ λόγῳ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν Γάλλων· ἤρχισαν μὲ μεγάλην σφοδρότητα, ἀλλ' ἡ πρόοδος δὲν ἀπέβη κατὰ τὴν προσδοκίαν των καὶ ἀντελήφθησαν τὸ γεγονός, ὅτι ἐν πολεμικὸν ἔθνος μάχεται καλύτερον, ὅταν ὑπάρχη μικροτέρα ἐλπίς σωτηρίας.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος ἔδωκε δημοσίᾳ ἐντολὰς εἰς τοὺς ἀξιωματικούς καὶ ἔστειλε κατεσπευσμένως εἰς τὸν τόπον, ὅπου εὕρισκοντο οἱ μετὰ τοῦ Δουκὸς τῆς Mirandula ἐλθόντες ἔφιπποι, νὰ τοὺς ἰκετεύσουν νὰ ἀποβιβασθοῦν, ἀλλ' ἐνῶ ἐπιστεύετο ὅτι ἦσαν 1500 τώρα εἶχον ἐλαττωθῆ εἰς ὀλιγίστους, τῶν λοιπῶν θανόντων ἢ ἀσθενησάντων. Τὴν αὐτὴν νύκτα ἤρχισαν νὰ ἀποβιβάζωνται καὶ ἂν καὶ μόλις εἶχον φθάσει καὶ εἶχον κακὸν ταξίδιον, ὑπεχρεώθησαν λόγῳ τῆς ὑπαρχούσης ἀνάγκης νὰ τοὺς ἀναθέσουν ἀμέσως τὸ καθήκον τῆς νέας ἀποστολῆς των, δηλ. νὰ ἱναπληρώσουν τοὺς 600 ἐναπομεινάντας Γάλλους, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ ἐπιβιβασθοῦν τὴν ἰδίαν νύκτα εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν. Τότε ἐπεβιβάσθη ἐπίσης ἡ ἰλη τῆς Μάλτας, σῶμα ὑποστάν ἰκανὴν ζημίαν, ἀλλὰ ση-

their valor, and so were all the volunteers; but that which did very much add to the straits of the garrison was the shipping away of 500 of the Republic's best soldiers by stealth with the French forces, notwithstanding the diligence of the Captain General and the absolute order of the Duke of Navailles; yet they could recover but a few of them, not above 40, who being Italian or German, had the less countenance for that, and could not without difficulty conceal themselves.

To such extremities was the fort reduced that there was not now about 4,000 soldiers fit for service in it, and those falling away every day by hundreds, they must of necessity in a short time be reduced to a very inconsiderable company.

Therefore the Captain General resolved to make this last experiment with the auxiliaries before they parted from the station where they then were; he calls a council to which all the captains of the galleys that attended the navy, were called, because the weightiness of the affair required their assistance, and Contarini the Duke of Candia also; so being brought to the headquarters of the Battaglia, those that did intervene were these persons following:

μαντικόν, ὡς ὅλοι οἱ ἐθέλονται, διὰ τὴν γενναϊότητά του. Ἄλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προσέθεσε πάρα πολὺ εἰς τὴν στενόχωρον θέσιν τῆς φρουρᾶς, ἦτο ἡ ἐπιβίβασις πρὸς ἀπόπλουν 500 τῶν κολυτέρων στρατιωτῶν τῆς Δημοκρατίας, λάθρα γενομένη μετὰ τῶν γαλλικῶν δυνάμεων, παρὰ τὴν ἐπιμέλειαν τὴν ὁποῖαν εἶχε λάβει ὁ Ἀρχιστράτηγος καὶ τὴν ἀπόλυτον διαταγὴν τοῦ Δουκὸς τοῦ Ναβαίγ' μόλις ἠδυνήθησαν νὰ συγκρατήσουν μερικους ἀπὸ αὐτοῦς, ὄχι ἄνω τῶν 40, οἵτινες ὄντες Ἴταλοι ἢ Γερμανοὶ εἶχον τὴν μικροτέραν πρὸς τοῦτο ὑποστήριξιν καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποκρύψουν ἑαυτοὺς χωρὶς δυσκολίαν.

Εἰς τόσον δύσκολον θέσιν εἶχε τώρα περιέλθει τὸ φρούριον, ὥστε μόλις ὑπῆρχον περίπου 4000 στρατιῶται ἱκανοὶ δι' ὑπηρεσίαν ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ οὗτοι λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι καθημερινῶς ἠλαττοῦντο κατὰ ἑκατοντάδας, κατ' ἀνάγκην εἰς σύντομον χρόνον θὰ κατήντων μία πολὺ ἀσήμαντος στρατιωτικὴ μονάς.

Διὰ τοῦτο ὁ Ἀρχιστράτηγος ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ αὐτὸ τὸ τελευταῖον πείραμα μὲ τοὺς ἐπικούρους, προτοῦ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν θέσιν ὅπου ἦσαν τότε· συγκαλεῖ τὸ συμβούλιον εἰς τὸ ὁποῖον ἐκλήθησαν ὅλοι οἱ κυβερνήται τῶν γαλερῶν πού ἀνῆκον εἰς τὸν στόλον, διότι ἡ σοβαρότης τῆς ὑποθέσεως ἀπῆτει τὴν παρουσίαν των· ἐπίσης ἐκλήθη καὶ ὁ Δούκας τοῦ Χάνδακος Contarini· οὕτω ἐγένετο ἡ σύγκλησις εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον Μάχης, εἰς τὸ ὁποῖον παρευρέθησαν οἱ ἀκόλουθοι:

Lorenzo Cornero, Proveditor of the Armada
 Giuseppe Morosini, Captain in ordinary of the Galleys
 Anzalo Morosini, Commissary Paymaster General
 Moise Magno, Captain Extraordinary of the Galleys
 Benzon, Captain of the Gulf
 Gio Batta Calbo, Commissary of the Provisions

Besides these generals, Spaar was called hither from his station where he had continued many months.

The Captain General said that the straits to which the fort was reduced were well known and did oblige them first of all to consider what might be done as to the defence of the place, and then what course they were to take in hand. He further added that he knew by experience that those of the council were as able to advise as to act and execute, but that the present extremity to which things were brought did require them to lay aside all ostentation with an ingenious candor, and that everyone should with freedom declare his own sentiments. Afterwards there was read by way of preamble the very order that every individual person should deliver his own opinion in writing; this being performed by some of them, it was found that

Lorenzo Cornero, Προνοητής τῆς Ἀρμύδας.
 Giuseppe Morosini, τακτικός Κυβερνήτης τῶν γαλερῶν.
 Anzalo Morosini, Στρατηγός ἐντεταλμένος ἐπὶ τῶν Πληρωμῶν.
 Moise Magno, ἑκτακτος Κυβερνήτης τῶν γαλερῶν.
 Benzon, Κυβερνήτης τοῦ Κόλπου.
 Gio Botta Calbo, Ἐντεταλμένος ἐπὶ τοῦ Ἐφοδιασμοῦ.

Ἐκτὸς τῶν στρατηγῶν τούτων, ὁ Spaar ἐκλήθη ἐνταῦθα ἀπὸ τὴν θέσιν του, ὅπου εἶχε παραμείνει συνεχῶς ἐπὶ πολλοὺς μῆνας.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν, ὅτι ἡ στενόχωρος κατάστασις εἰς τὴν ὁποίαν περιῆλθε τὸ φρούριον ἦτο πολὺ καλὰ γνωστὴ καὶ τοὺς ὑπεχρέωεν πρῶτον ἐξ ὄλων νὰ σκεφθοῦν, τί θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ διὰ τὴν ἀμυνὰν τοῦ ὄχυροῦ καὶ κατόπιν κατὰ ποῖον τρόπον δράσεως ἔπρεπε νὰ τὸ ἐπιχειρήσουν. Πρὸςέθεσε περαιτέρω, ὅτι ἐκ πείρας ἐγνώριζεν, ὅτι οἱ τοῦ συμβουλίου ἦσαν ἱκανοὶ νὰ συμβουλευέσων τί ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ πῶς νὰ ἐκτελεσθῇ, ἀλλ' ἡ παρούσα ἐσχάτη ἀνάγκη, εἰς τὴν ὁποίαν περιῆλθον τὰ πράγματα, ἀπῆτει νὰ ἀφήσουν κατὰ μέρος πάντα ἐπιδεικτικισμὸν μὲ ἀυθόρμητον εἰλικρίνειαν καὶ νὰ δηλώσῃ ἕκαστος μὲ ἐλευθερίαν τὰ αἰσθήματά του. Ἀκολούθως ἀνεγνώσθη ὡς προεισαγωγὴ αὐτῆ ἡ διαταγὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἕκαστος ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην του ἐγγράφως· ἀφοῦ τοῦτο ἐξετελέσθη ὑπὸ τινῶν ἐξ αὐτῶν, ἀπεδείχθη ὅτι

they did waste away a great deal of time and that all of them repeated one and the same thing.

Then it was ordered that everyone should declare his thoughts by word of mouth, as it was the general opinion of all at the first starting of the question, that the place could not hold out long, in regards to the number of defenders was very small, that the enemy by the fort of St. Andrew had made their approach almost up to the last work, which was so sore and weak and cast up with such bad materials that they could not make any great resistance. And if they advanced on that part where the fort of Sabionera was coming the lower broad way, they might soon cut their way through the retreat of the bulwark, and being near the other passages to the Arsenal, they would quickly shut up the fort. Therefore it was concluded, that prosecuting the assault according to their usual manner, the town could not stand long in a defensive posture, for if the enemy were resolved to venture the loss of 2 or 3,000 men by making a brisk and general assault, there was no probability of defending the place.

The Captain General asked the Marquess of St. Andrew how long in his judgment the Turks were in attacking the new retreat of St. Andrew. The Marquess made answer that in his

ἔχανον πολὺν χρόνον καὶ ὅτι ὅλοι ἐπανελάμβανον ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα.

Τότε ἐδόθη ἡ διαταγὴ ἕκαστος νὰ δηλώσῃ τὰς σκέψεις του προφορικῶς καὶ ἡ γενικὴ γνώμη ἦτο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πού ἐξεκίνησε τὸ ζήτημα, ὅτι τὸ ὄχυρόν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀντιστῇ ἐπὶ πολὺ, δοθέντος ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπερασπιστῶν ἦτο πολὺ μικρὸς, ὅτι ὁ ἐχθρὸς παρὰ τὸ φρούριον τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου κατώρθωσε νὰ πλησιάσῃ μέχρι τοῦ τελευταίου ὄχυρώματος, τὸ ὅποιον ἦτο τὸσον εὐπαθὲς καὶ ἀσθενές, κατεσκευασμένον διὰ συσσωρεύσεως τόσον κακῆς ποιότητος ὕλικῶν, ὥστε δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προβάλῃ μεγάλην ἀντίστασιν. Καὶ ἂν ἐπροχώρουν οἱ ἐχθροὶ πρὸς αὐτὸ τὸ μέρος, ὅπου τὸ προπύργιον τῆς Σαμπιονέρας ἐσημάτιζε τὴν κάτω πλατείαν ὁδόν, θὰ ἠδύναντο νὰ διανοιξοῦν ὁδὸν διὰ μέσου τῆς γραμμῆς καταφυγῆς (ritirata) τοῦ προμαχώνος καὶ οὕτω, εὐρισκόμενοι πλησίον τῶν ἄλλων διαβάσεων πρὸς τὰ Νεώρια, θὰ ἀπέκλειον ταχέως τὸ Φρούριον. Συνεπὸς κατέληγον, ὅτι ἂν ἐσυνέχιζον τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τὸν συνήθη τρόπον, ἡ πόλις θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ κρατηθῇ ἐπὶ μακρὸν εἰς κατὰστασιν ἀμύνης, διότι, ἂν ὁ ἐχθρὸς ἀπεφάσιζε νὰ ριψοκινδυνεύσῃ τὴν ἀπώλειαν 2 ἢ 3.000 ἀνδρῶν, ἐνεργῶν ζωηρὰν καὶ γενικὴν ἐφοδον, δὲν ὑπῆρχε πιθανότης νὰ σώσουν ἀμυνόμενοι τὸ ὄχυρόν.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος ἠρώτησε τὸν μαρκήσιον Saint André πόσον καιρὸν κατὰ τὴν κρίσιν του θὰ διήρκει ἡ ἐφοδος τῶν Τούρκων κατὰ τῆς νέας γραμμῆς καταφυγῆς τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου. Ὁ μαρκήσιος ἀπήνησεν, ὅτι κατὰ τὴν

opinion they were 10 or 15 days. Then they proceeded to the other point, what course was to be taken, that they might thereby do their Prince the best service, they could, considering on the one hand of what importance that place was, which the most serene Republic had exhausted so much treasure and blood to preserve it; and on the other hand, that being taken by assault, or their passage by sea blocked up, the advantage that accrued to them by the militia and armada would be lost. Upon which those deplorable consequences will follow, which everyone comprehended.

In fine, they came to give their opinions beginning at the last, as is customary, and the result was this, that it was best to resolve upon a treaty to avoid the loss of the town and armada, and consequently the fortress and islands likewise. But Grinaldi, being to speak next, said that he knew very well the place could not hold out long, and did also confess that to die would be an honor to the defenders, but herein they should do their Prince no service. On the other side, it was his opinion to burn it and blow it up as soon as it was possible rather than to surrender, and this might be done, considering that they had one weak retreat embarking those that were unserviceable; and

γνώμην του θά ἦσαν 10 ἢ 15 ἡμέραι. Τότε ἐπροζώρησαν εἰς τὸ ἄλλο σημείον: ποίαν πορείαν θά ὀφείλον νά ἀκολουθήσουν διὰ νά προσφέρουν εἰς τὸν Ἡγεμόνα τὴν τὴν καλλίστην ὑπηρεσίαν πού θά ἠδύνατο, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἐνὸς πόσον μεγάλην σημασίαν εἶχεν ἡ θέσις αὐτή, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ Γαληνοτάτη Δημοκρατία ἐξήντησε τόσους θησαυροὺς καὶ αἶμα διὰ νά τὴν διασώσῃ, ἀφ' ἑτέρου ὅτι, ἂν ἐκυριεύετο ἐξ ἐφόδου ἢ ἐφράσσετο ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὴν θάλασσαν, θά ἐχάνοντο τὰ πλεονεκτήματα τὰ ἀπορρέοντα ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ἐπικουρίας καὶ τῆς ἀρμάδας· καὶ εἰς τοῦτο θά ἐπηκολούθουν αἱ θλιβεραὶ συνέπειαι τὰς ὁποίας ἕκαστος κατενόει.

Τέλος κατέληξαν νά δώσουν τὰς γνώμας τῶν ἀρχίζοντες ἀπὸ τὸ τελευταῖον, ὡς εἶναι σύνηθες, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο, ὅτι τὸ καλύτερον ἦτο νά ἀποφασίσουν τὴν σύναψιν συνθήκης διὰ νά ἀποφύγουν τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως καὶ τῆς ἀρμάδας, καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῶν φρουρίων καὶ τῶν νήσων. Ἀλλ' ὁ Grinaldi, τοῦ ὁποίου ἦτο σειρά νά ὁμιλήσῃ, εἶπεν, ὅτι ἐγνώριζε πολὺ καλά ὅτι τὸ ὄχυρόν δὲν ἦτο δυνατόν νά κρατήσῃ ἐπὶ μακρὸν καὶ ὠμολόγηε ἐπίσης ὅτι θά ἦτο τιμὴ διὰ τοὺς ὑπερασπιστὰς νά ἀποθάνουν, ἀλλ' αὐτὸ δὲν θά ἐξυπηρετεῖ τὸν Ἡγεμόνα τῶν. Ἐξ ἄλλου ἡ γνώμη του ἦτο νά καύσουν μᾶλλον καὶ νά ἀνατινάξουν τὸ Φρούριον ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον παρὰ νά τὸ παραδώσουν, καὶ τοῦτο ἦτο πραγματοποιήσιμον, ἂν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ὅτι εἶχον μόνον μίαν ἀσθενῆ γραμμὴν καταφυγῆς· ἐπιβιβάζοντες τοὺς ἀμάχους

taking the opportunity of a dark and quiet night, they might ship their infantry, and fire the mines; that he understood well that it was an attempt both of difficulty and danger, but there were two reasons moved him to it, because the enemy in a treaty about the surrender would not keep their word, nor would the Prime Visier, being a wary man, suffer the remainder of the armada to escape, that had for so many years taken away not only the commerce, but the dominion of his own seas. This second reason, not less effectual but less plausible to such generous souls was to put a correspondent period to a defence which if considered, is without parallel, which was to leave the enemy, not a stately palace, but a heap of rubbish and stones as a trophy of their slow and bloody victory.

This opinion was disapproved by all, but only Minio, Commissary of the Provisions. The Marquess of St. Andrew replied that his resolution was more generous than feasible because the embarking of so many men could not be concealed from the enemy, who was not only neighboring near at hand, but also lodged within the city.

Then the Captain General rejoined that besides the impracticableness of this opinion by reason of the difficulty of ship-

καὶ ἐπωφελοῦμενοι σκοτεινῆς καὶ ἡρέμου νυκτός, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιβιβάσουν τὸ περικλόν των καὶ νὰ ἀνατινάξουν τὰς ὑπονόμους· κατενόει καλῶς, ὅτι τοῦτο ἦτο ἐπιχείρημα καὶ δύσκολον καὶ ἐπικίνδυνον, ἀλλ' ὑπῆρχον δύο λόγοι κινουν-τες τοῦτον πρὸς τὴν λύσιν ταύτην, ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἰς μίαν συνθήκην παραδό-σεως δὲν θὰ ἐκράτει τὸν λόγον του, καὶ ὅτι ὁ Μέγας Βεζύρης, ἄνθρωπος παν-οὔργος, δὲν θὰ ἠνείχετο νὰ διαφύγη τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἀρμάδας, πού ἐπὶ τόσα ἔτη ἐκράτησε ὄχι μόνον τὸ ἐμπόριον, ἀλλὰ καὶ τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ἰδι-κῶν του θαλασσῶν. Ὁ δεύτερος οὗτος λόγος καθίστα, ἂν ὄχι ὀλιγώτερον ἀποτελεσματικόν, ὅμως ὀλιγώτερον ἀξιον ἐπιδοκιμασίας διὰ τὸσον γενναίας ψυχᾶς τὸ νὰ θέσουν ἀνάλογον περίοδον χρόνου διὰ μίαν ἄμυναν, πού ἐξετα-ζομένη δὲν εἶχε τὸ παράλληλόν της, ἀπὸ τὸ νὰ ἀφήσουν εἰς τὸν ἐχθρὸν ὄχι μεγαλοπρεπῆς ἀνάκτορον, ἀλλὰ σωρὸν ἐρειπίων καὶ πειρῶν ὡς τρόπαιον τῆς βραδείας του καὶ αἱματηρᾶς νίκης.

Ἡ γνώμη αὕτη ἀπεδοκιμάσθη ὑπὸ ὅλων πλην τοῦ Minio, τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἐφοδιασμοῦ ἐντεταλμένου. Ὁ μαρκήσιος Saint André ἀπάντησεν, ὅτι ἡ ἀπό-φασίς του ἦτο μᾶλλον γενναϊώφρων παρά ἐφαρμοσίμος, διότι ἡ ἐπιβίβασίς τῶσον ἀνθρώπων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κρυβῆ ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν, ὅστις ὄχι μόνον ἦτο εἰς μεγάλην ἐγγύτητα, ἀλλ' ἀκόμη εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐντὸς τῆς πόλεως.

Τότε ὁ Ἀρχιστρατήγος προσέθεσεν ὅτι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ γνώμη του δὲν ἦτο ἐφαρμοσίμος διὰ τὸν λόγον τῆς δυσκολίας ἐπιβιβάσεως αὐτῶν, ὑπῆρχεν ἀκόμη

ping them, and the uncertainty of the wind and weather or of other respects which might be easily understood by an experienced commander, and did affirm that this proposition of burning the town and shipping the men was made out of a bravado, and that it would prove an intricate business to effect, if the person that proposed it was put upon the execution thereof.

Then answered Grinaldi that he did not at all speak out of ostentation, and besides he knew that there was difficulty in the proposal, but he himself would embrace it and undertake the business, and offered himself nevertheless to make good the retreat with 600 men, and that he hoped to secure them by this apprehension of fear which probably the enemy had of their mines, but let the event prove what it will. The loss could not be great and that it was even held a more secure way to commit their safety to fortune and the sword than to rely upon the fidelity and moderation of barbarous and exasperated enemies, who being able to end the war at one blow, would not, if they did yield up the place, treat them better than he did the men at Clissa and Rimisio. However he was willing to decline his own conception, not for the reason or inconveniency of the thing, but because he was obliged to believe that the Captain

καὶ ἡ ἀβεβαιότης τοῦ ἀνέμου, τοῦ καιροῦ ἢ καὶ ἄλλων παραγόντων, πού ἦτο εὐκολοὺν νὰ κατανοήσῃ εἰς πεπειραμένους διοικητῆς, καὶ ἐβεβαίωσεν ὅτι ἡ πρότασις αὐτῆ, νὰ καύσουν τὴν πόλιν καὶ νὰ ἐπιβιβάσουν τοὺς ἄνδρας, ἐξεπήγαζεν ἀπὸ μεγαληγορίαν καὶ θὰ ἀπεδεικνύετο εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς περιπέλοκος ὑπόθεσις, ἂν ὁ προτείνων ἐτίθετο εἰς ἐκτέλεσίν τῆς.

Τότε ὁ Grinaldi ἀπήνησεν, ὅτι δὲν ὠμίλησε καθόλου ἀπὸ λόγους ἐπιδεικτικισμοῦ καὶ ἐκτὸς τούτου ἐγνώριζεν ὅτι ὑπῆρχον δυσκολίαι εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς προτάσεώς του, ἀλλ' ὁ ἴδιος θὰ ἐνεστερνίζετο καὶ θὰ ἀνελάμβανε τὴν ὑπόθεσιν προσεφέρετο δ' ἐπὶ πλέον νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑποχώρησιν μὲ 600 ἄνδρας καὶ ὅτι ἤλπιζε νὰ τὸ ἐπιτύχῃ διὰ τοῦ κράτους τοῦ φόβου πού πιθανῶς θὰ κατελάμβανε τὸν ἐχθρὸν διὰ τῆς ἀνατινάξεως τῶν ὑπονόμων των, ἀλλὰ τέλος, ἄς ἄφηνον τὰ γεγονότα νὰ ὁμιλήσουν. Ἡ ζήτησις δὲν θὰ ἦτο μεγάλη καὶ θὰ ἔδει νὰ θεωρηθῇ ἀσφαλέστερον νὰ ἐμπιστευθοῦν τὴν σωτηρίαν των εἰς τὴν τύχην καὶ τὸ ξίφος παρὰ νὰ ἐπαναπαυθοῦν εἰς τὴν τήρησιν τοῦ λόγου καὶ τὴν μετριοπάθειαν βαρβάρων καὶ ἀηλιπισμένων ἐχθρῶν, οἱ ὅποιοι, ὄντες ἱκανοὶ νὰ τελειώσουν τὸν πόλεμον μὲ ἓν κτύπημα, δὲν θὰ τοὺς μετεχειρίζοντο καλύτερον, ἂν παρέδιδον τὸ ὄχυρόν, ἀπὸ ὅτι μετεχειρίσθησαν τοὺς ἀνθρώπους τῆς Clissa καὶ τοῦ Rimisio. Ὅμως ἦτο διατεθειμένος νὰ ἀποκλίνῃ τῆς ἰδικῆς του ἐκδοχῆς ὄχι λόγῳ τοῦ ἀτόπου τοῦ πράγματος, ἀλλὰ διότι ἦτο ὑποχρεώμε-

General and the Marquess of St. Andrew understood better than he did, how to promote the service of the most serene Republic and what was most convenient to be done in order thereunto. In the interim the determination was deferred till now, which was that seeing the place was not in a condition to hold out any longer, that to treat upon the most advantageous terms that could possibly be obtained, would tend to the good of the Republic.

And to this end first this decree must be notified to the auxiliaries that were still in their station, and renew their importunity for 3,000 men by whose aid and the help of 2,000 gallects that remained, other designs might be undertaken, and the place still defended.

That very night a lieutenant was sent to Balli; Rospigliosi signifying unto him the deliberation which they are driven to by compulsion, entreating him withal, to intercede with the Duke of Navailles but this had no other effect than other intercessions of this nature.

Now the Captain General and the council, being willing to feel the 'Turks' pulse, made choice of Colonel Annand for the

νος νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ Ἀρχιστράτηγος καὶ ὁ μαρκήσιος Saint André ἐγνώριζον καλύτερον αὐτοῦ πῶς νὰ προαγάγουν τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς Γαλινοτάτης Δημοκρατίας καὶ τί ἦτο μάλλον ἀρμόζον νὰ γίνῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἐν τῷ μεταξῦ ἡ ἀπόφασις εἶχεν ἀναβληθῆ μέχρη τώρα καὶ ἦτο αὐτὴ ὅτι, ἀφοῦ τὸ φρούριον δὲν ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ ἀνθέξῃ περισσότερο, τὸ νὰ συνθηκολογήσουν ὑπὸ τοὺς μάλλον ἐπωφελεῖς ὄρους πού θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχουν θὰ ἀπέβαινε πρὸς τὸ καλὸν τῆς Δημοκρατίας.

Καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν θὰ ἔπρεπε πρῶτον νὰ κοινοποιηθῇ αὐτὸ τὸ ψήφισμα πρὸς τὰς ἐπικουρικὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἔμενον ἀκόμη ἡσυχοὶ εἰς τὴν θέσιν των καὶ ἀνεπέμνον τὴν ἐπίμονον παράκλησιν των διὰ 3 χιλ. ἀνδρας, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ὁποίων, ὡς καὶ μὲ τὴν ἐπικουρίαν 2 χιλ. κωπηλατῶν γαλερῶν πού ἀπέμενον, θὰ ἠδύναντο νὰ ἀναλάβουν ἄλλα σχέδια καὶ νὰ ὑπερασπίσουν ἀκόμη τὸ φρούριον.

Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν νύκτα ἀπεστάλη εἰς ὑπολογαγὸς εἰς τὸν Rospigliosi, διὰ νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἀπόφασιν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐξ ἀνάγκης κατέληξαν, ἰκετεύοντες αὐτὸν προσέει νὰ κάμῃ διάβημα εἰς τὸν Δοῦκα τοῦ Ναβαύι, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔσχεν ἄλλο ἀποτέλεσμα παρ' ὅτι τὰ ἄλλα ὁμοίως φύσεως διαβήματα.

Τώρα ὁ Ἀρχιστράτηγος καὶ τὸ Συμβούλιον, θέλοντες νὰ ἀντιληφθοῦν τὸν σφυγμὸν τῶν Τούρκων, ἐξέλεξαν τὸν συνταγματάρχην Ἀνάτην διὰ τὸν χειρι-

management of this affair, who was only accompanied with a young man as his secretary, to write down what might happen in discourse upon occasion with an intention not to speak a word. Therefore, receiving his commission from the Captain General in the name of the most Honorable Council, they went aboard the Admiral which lay as a guard to the trench and as a convoy to some vessels; from whence the next morning about break of day, they set sail in a fellucca towards the Giofiro where they fired a musket and put out a white flag, and having waited about half an hour, at last there appeared a company of Turks, one of which coming forwards towards the seaside, answered the signal of the flag with a white cloth fastened to a stick, where coming to the fellucca as long as the water would give them leave, they in the fellucca declared that they had a desire to speak with some person belonging to the Visier's court with a dragoman, id est, interpreter. To which demand the Turks replied in Italian that they must wait the time, and fixing the white flag in the earth, the Turks marched at a great rate to the place where they were encamped before the fort St. Andrew; and so Col. Annand and the secretary betook themselves again to their ship. There appeared from thence about an hour afterwards an Aga of the Visier's court on horse-

σμόν τοῦ ζητήματος· οὗτος συνοδεύετο μόνον ὑπὸ ἑνὸς νέου ὡς γραμματέως διὰ τὴν καταγράφην ὁτιδήποτε συνεζητεῖτο ἐπ' εὐκαιρίᾳ μὲ πρόγραμμα νὰ μὴν ἀφθώσῃ λέξις. Πρὸς τοῦτο, λαβόντες ἐντολὰς παρὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἐν ὀνόματι τοῦ Ἐντιμοτάτου Συμβουλίου, μετέβησαν εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Ναυάρχου, ὅστις ἐξετέλει τὴν φρούρησιν τῆς τάφρου καὶ συνοδεῖαν ὠρισμένων πλοίων· ἐκεῖθεν τὴν ἐπομένην πρωΐαν, κατὰ τὴν χαραυγὴν, ἔπλευσαν ἐντὸς φελοῦκας πρὸς τὸν Γιόφυρον, ὅπου ἔρριψαν τυφεκιοβολισμὸν καὶ ἤψωσαν λευκὴν σημαίαν· ἀφοῦ ἐπερίμεναν περίπου ἡμίσειαν ὥραν, ἐνεφανίσθη τέλος μία ὀμάς Τουρκῶν, εἰς τῶν ὁποίων, προχωρήσας πρὸς τὴν παραλίαν, ἀνταπέδωσε τὸ σῆμα τῆς σημαίας ὑψῶν λευκὸν ὄφασμα προσηλωμένον εἰς μίαν εἰς ῥάβδον ἀφοῦ οὗτοι ἐπλησίασαν πρὸς τὴν φελοῦκαν ὅσον ἐπέτρεπεν εἰς τούτους τὸ ὕδωρ, οἱ ἐπιβάται τῆς φελοῦκας ἐδήλωσαν ὅτι ἐπεθύμουν νὰ ὁμιλήσουν μὲ πρόσωπον ἀνήκον εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Βεζύρου μέσῳ δραγουμάνου, δηλ. διερμηνέως. Εἰς τὸ αἴτημα τοῦτο οἱ Τούρκοι ἀπήντησαν Ἰταλιστί, ὅτι ἔπρεπε νὰ περιμένουν χρόνον τινά, ἐμπήξαντες δὲ εἰς τὴν γῆν τὴν λευκὴν σημαίαν, ἐβάδισαν μὲ μεγάλην σπουδὴν πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἐστρατοπέδευον πρὸ τοῦ φρουρίου τοῦ Ἀγ. Ἀνδρέου· οὕτω ὁ συνταγματάρχης Ἀνάτης καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ ἐπανήλθον εἰς τὸ πλοῖόν των. Μετὰ μίαν ὥραν περίπου ἐνεφανίσθη ἀπὸ ἐκεῖ εἰς Ἀγᾶς τῆς αὐτῆς τοῦ Βεζύρου, ἔφιππος, ὀνόματι Ἀχμέτ Ἀμάν, συνήθους ἀνα-

back called Achmet Aman, of an ordinary stature, about 40 years of age, of a brown complexion, with a black thick beard, but not very long, a person as far as we may credit physiognomy, it appeared to be more inclinable to peace than war. He was attended by a great number of people, and among the rest, by a renegade that was fled to them, called Barossi, who was also mounted, who calling to the felucca, they complimented one another again very lowly, and he demanded what they desired. To whom it was answered that they came with an embassy from his excellency the Captain General. The Turks replied that then they must come ashore, but because in such a resolution it was held requisite for their safety to be secured by the faith of the Grand Visier, they demanded further whether they might upon that account have liberty to land and return to their ship at pleasure. It was answered they might not only by Barossi, but by the Aga, who by a nod and laying his hand upon his breast and head, did assure them of an entire friendship between them. Being then come ashore Col. Annand told him of his excellency the Capt. General having an earnest desire to put a period to so tedious and cruel a war, in which so much blood and treasure had been spent with the loss of so many considerable potentates on both sides; that besides great

αἰήματος, περίπου 40 ἐτῶν, μελαφός, μὲ μέλαν λεπτόν γένειον, ἀλλ' ὄχι πολὺ μακρόν, πρόσωπον τὸ ὁποῖον, καθ' ὅσον ἤμποροῦσε τις νὰ βασισθῇ εἰς τὴν φυσιογνωμίαν, ἐφαίνετο ὅτι εἶχε μεγαλυτέραν τάσιν πρὸς τὴν εἰρήνην παρά πρὸς τὸν πόλεμον. Περιεβάλλετο ἀπὸ μεγάλην ἀκολουθίαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο εἰς ἐξωμότης, φυγὰς πρὸς αὐτούς, ὀνόματι Μπαρότσι, ὅστις ἐπίσης ἦτο ἔφιππος οὗτος, ἀφοῦ ἐφώνασε τὴν φελοῦκιαν καὶ ἀντηλλάγησαν φιλοφρονήσεις εἰς πολὺ χαμηλὴν φωνήν, ἠρώτησε τί ἐπεθύμουν. Ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἡ ἀπάντησις, ὅτι ἤρχοντο μὲ πρεσβείαν ἀπὸ τὴν ἐξοχότητά του τὸν Ἀρχιστράτηγον. Οἱ Τοῦρκοι ἀπήντησαν, ὅτι τότε ἔπρεπε νὰ ἀποβιβασθοῦν ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ μίαν τοιαύτην ἀπόφασιν ἐκρίθη ἐπάναγκες δι' ἀσφάλειάν των νὰ ἐξασφαλισθοῦν μὲ τὸν λόγον τοῦ Μεγάλου Βεζύρου, ἠρώτησαν περαιτέρω, ἂν θὰ ἰδύναντο μὲ τοιαύτην προϋπόθεσιν νὰ ἀποβιβασθοῦν καὶ εἶτα νὰ ἐπιστρέφουν κατὰ βούλησιν εἰς τὸ πλοῖόν των. Ἐδόθη ἡ ἀπάντησις ὅτι ἠδύναντο, ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν Μπαρότσι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν Ἄγαν, ὅστις διὰ νεύματος καὶ θέτον τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς κεφαλῆς τοὺς ἐβεβαίωσε διὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴν φιλίαν μεταξὺ των. Τότε ὁ συνταγματάρχης Ἀνάντης ἀπεβιβάσθη καὶ εἶπεν, ὅτι ἡ ἐξοχότης του ὁ Ἀρχιστράτηγος, ἔχων σφοδρὰν ἐπιθυμίαν νὰ θέσῃ τέλος εἰς ἓνα τὸσον ὀγληρὸν καὶ σκληρὸν πόλεμον, εἰς τὸν ὁποῖον τὸσον αἷμα καὶ θησαυροὶ ἐσπαταλήθησαν μὲ τὴν ἀπώλειαν τὸσον σημαντικῶν ἀξιωματού-

grievances of their subjects, a thing of no mean consequence, he did invite the Grand Visier to take those things into his prudent consideration, to weigh them well, and to assent to a new treaty of peace, which was formerly begun by his excellency Signor Molin, to the one we might finish this negotiation at last, and establish the correspondency of affection which the most serene Republic hath enow labored to confirm with the Ottoman Porte. The Aga made answer to that particular that there could never be an establishment of the peace without a rendition of the place, without which his discourse would be in vain; so with it was replied by Col. Annand that the town was not as yet reduced to so low a condition as to despair of defending irself a long time, and that to think of such improper terms would bring no other advantage but this, that it was only to build up their hopes upon an airy foundation since the Piazza is well furnished with soldiers and laborers, as also with ammunition and provisions, and from hence it may very well be gathered with what vigor it will be defended and maintained; but whilst that a treaty is sought after, though it was promoted not without the dissenting opinion of persons of that Kingdom, upon that very point if they should have a mind to

χων ἐκατέρωθεν καὶ ἐπὶ πλέον πρὸς τόσον μεγάλην βλάβην τῶν ὑπηκόων τῶν, πρᾶγμα μὲ σοβαρὰ ἐπακόλουθα, προσκαλεῖ τὸν Μέγαν Βεζύρην νὰ θέσῃ ταῦτα ὑπὸ τὴν συνετήν του κρίσιν, νὰ τὰ ζυγίσῃ καλῶς καὶ νὰ συγκατατεθῇ εἰς μίαν νέαν διαπραγματεύσιν εἰρήνης, ἣ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει προηγουμένως ἀπὸ τὴν ἐξοχότητά του τὸν Σινιὸρ Μολίν, μὲ μόνην βλέψιν νὰ δυνηθῶμεν νὰ φέρωμεν εἰς πέρας τέλος ταύτην καὶ νὰ ἀποκατασταθῇ οὕτω ἀμοιβαίότης στοργῆς, τὴν ὁποίαν ἀρκετὰ ἡ Γαληνοτάτη Δημοκρατία ἐμόχθησε νὰ ἐξασφαλίσῃ μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Ὁ Ἅγᾶς ἀπήντησεν εἰς αὐτὴν τὴν διατύπωσιν, ὅτι οὐδέποτε ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἀποκατάστασις εἰρήνης ἄνευ παραδόσεως τῆς ὀχυρᾶς θέσεως, χωρὶς τὴν ὁποίαν μάταιοι θὰ ἦσαν οἱ λόγοι του. Κατόπιν τούτου ὁ συντ. Ἀνάτης ἀπήντησεν, ὅτι ἡ πόλις δὲν εἶχε περιέλθει εἰς τόσον κακὴν κατάστασιν ὥστε νὰ ἀπελπίζεται ὅτι θὰ κατορθώσῃ νὰ ἀμυνθῇ ἐπὶ μακρὸν εἰσέτι χρόνον, καὶ ὅτι τὸ νὰ σκέπτονται τόσον ἀναρμόστους ὄρους δὲν θὰ εἶχεν ἄλλο ἀποτέλεσμα παρὰ τοῦτο, νὰ κτίσουν τὰς ἐλπίδας τῶν ἐπὶ θεμελίῳ ἀέρος, ἀφοῦ τὸ Φρούριον ἦτο καλῶς ἐφωδιασμένον μὲ στρατιώτας καὶ ἐργάτας, ὅπως καὶ μὲ πυρομαχικὰ καὶ ζωοτροφίας· ἐκ τούτου θὰ ἦδύνατο πολὺ καλὰ νὰ συναχθῇ μὲ ποίαν ρώμην θὰ τὸ ὑπερήσοιζον καὶ θὰ τὸ ἐκράτουον· ἄλλ' ἅπαξ ἐπεζητειτο ἡ σύναψις συνθήκης, ἂν καὶ τοῦτο προήλθεν ὄχι χωρὶς διαφωνίας προσωπικοτήτων τοῦ Βασιλείου τούτου, ἂν εἶχον τὴν πρόθεσιν νὰ διαπραγματευθοῦν μὲ βάσιν αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σημεῖον, τότε δὲν θὰ ἔλειπον ἀσφαλῶς δυνατὰ λύσεις καὶ ἐπινοήματα διὰ νὰ συναφθῇ. Ὁ Ἅγᾶς ἀν-

treat, they could not want ways nor devises to conclude it. The Aga rejoined that the Piazza, id est the city, was now in a decaying condition, and that they had got footing in the very bowels of it, so that if it should not be freely surrendered, they would make themselves masters of it by the sword. To which Col. Annand replied that this acquist which they fancied so easy, and the continuation of the assault, would make them hereafter report (*repent?*) that they did not embrace this profer, who, as such a town as that yet neither wanted men, courage, nor groaned to defend itself, might hold out a great while longer, that the Grand Visier might of necessity (if he intends to continue the siege) get away a fresh army to manage the assaults the next campaign, the weakness of his forces being sufficiently known, and the consternation of his people that have been beaten by the constant resolution of the defendants in so many actions and attempts. The Aga seemed to make some reflections upon these considerations, but afterwards resuming the discourse said that he knew very well the intentions of the Visier was to stick close to his first proposition, nevertheless, he would go back and acquaint him with these sentiments and withal promised to return in the afternoon to give him the Visier's answer. The meeting being conducted to the ship again,

ταπήνησεν ὅτι ἡ Piazza, δηλ. ἡ πόλις, ἦτο τώρα εἰς κατάστασιν μαρασμοῦ καὶ ὅτι εἶχον θέσει πόδα εἰς αὐτὰ τὰ σπλάγχνα της, ὥστε ἂν δὲν παρεδίδοτο οἰκειοθελῶς, θὰ ἐγίνοντο κύριοι αὐτῆς διὰ τοῦ ξίφους. Εἰς τοῦτο ὁ συντ. Ἀνάντης ἀπήνησεν, ὅτι τὸ νὰ φαντάζωνται τὴν κατάκτησιν αὐτὴν τόσον εὐκολον καὶ νὰ συνεχίσουν τὴν ἐπιθέσιν θὰ τοὺς ἔκανε κατόπιν νὰ μετανοήσουν, διότι δὲν ἀπεδέχθησαν τὴν προσφορὰν αὐτὴν, ἀφοῦ μία πόλις ὡς αὐτὴ, ποὺ οὔτε οἱ ἄνθρωποι καὶ τὸ θάρος της ἔλειπον, οὔτε ἐγόγγυζεν διὰ τὴν ἄμυνάν της, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντιστῆ πολὺ μακρότερον χρόνον· ὅτι ὁ Μέγας Βεζύρης θὰ ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην (ἂν εἶχε πρόθεσιν νὰ συνεχίσῃ τὴν πολιορκίαν) νὰ λάβῃ νέον στράτευμα διὰ νὰ διενεργήσῃ τὰς ἐπιθέσεις του τὴν ἐρχομένην περίοδον ἐκστρατείας, ἀφοῦ εἶναι ἀρκετὰ γνωστὴ ἡ ἀδυναμία τῶν δυνάμεων του καὶ ἡ ἀπόγνωσις τοῦ λαοῦ του, ποὺ ἐπλήγη ἀπὸ τὴν σταθερὰν ἀποφασιστικότητα τῶν ὑπερασπιστῶν εἰς τόσας πράξεις καὶ ἀποπειράς. Ὁ Ἄγῆς ἐφαίνετο ὅτι ἔκαμιν ὠρισμένας σκέψεις ἐπὶ τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν, ἀλλ' ἀκολούθως, ἀναλαμβάνων τὸν λόγον, εἶπεν ὅτι ἐγνώριζε πολὺ καλά, ὅτι αἱ προθέσεις τοῦ Βεζύρου ἦσαν πολὺ ἐγγὺς μὲ τὴν πρώτην του πρότασιν, παρὰ ταῦτα θὰ ἐπέστρεφε καὶ θὰ ἀνεκοίνωνεν εἰς αὐτὸν τὰς ἀντιλήψεις αὐτάς, ὑπέσχετο δὲ ἀμέσως νὰ ἐπανέλθῃ αὐτὸ τὸ ἀπόγευμα, φέρων τὴν ἀπάντησιν τοῦ Βεζύρου. Ἡ ἀποστολὴ ὠδηγήθη πάλιν εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἀνεκοίνωσαν τί εἶχε διαμειφθῆ καὶ

they declared what was discoursed and established by them to their excellencies Magno, and Morossini, the one, Captain Extraordinary of the galleys, and the other, Captain in Ordinary of the same. Whereupon they obliged Col. Annand to return about the two and twentieth hour, who did punctually execute his commission after the same manner was done before in the morning. And so when they approached near the same place of Giofiro, the Aga appeared with Barossi, but he had then with him one Panagiotti, the Grand Visier's secretary and dragoman, a man of a moderate stature, somewhat well set, and about 80 years old, with a thin beard of a chestnut color, intermixed with a few grey hairs, fair faced, and a literate person, discreet and well versed in state affairs, who giving them a sign to come to land, which they did not without difficulty, because it was stormy weather, they were conducted ashore by two Turks which the Aga sent purposely to the felucca; and being come face to face, the Aga said by his interpreter Panagiotti that the Grand Visier had express orders from the Ottoman B (that is, Ottoman Court) Porte not to conclude a peace, no, nor so much as to entertain any discourse about it without the surrender of the Piazza, and that therefore, he could not consent to any treaty unless that were first delivered up. Col. Annand answered

καθορισθῆ ὑπ' αὐτῶν εἰς τὰς ἐξοχότητας των Magno καὶ Morosini, τὸν ἑκτακτον Κυβερνήτην τῶν Γαλερῶν καὶ τον τακτικὸν Κυβερνήτην τούτων. Μετὰ τοῦτο ἐπεφόρισαν τὸν συντ. Ἀνάτην νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν 22αν ὥραν περίπου, οὗτος δὲ ἐξετέλεσεν ἐπακριβῶς τὴν ἐντολὴν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὅπως καὶ τὴν προίαν. Οὕτω, ὅταν ἐπλησίασαν παρὰ τὴν αὐτὴν θέσιν τοῦ Γιόφουρου, ἐνεφανίσθη ὁ Ἀγᾶς μετὰ τοῦ Μπαρότσι, ἀλλ' εἶχε μετ' αὐτοῦ κάποιον Παναγιώτην, γραμματέα καὶ δραγουμᾶνον τοῦ Μεγ. Βεζύρου, ἄνθρωπον μετροῦ ἀναστήματος, κάπως καλοκαμωμένον καὶ περίπου 80 ἐτῶν, μὲ ἕνα λεπτὸν γένειον καστανοῦ χρώματος μὲ ὀλίγας πολιὰς τρίχας, μὲ ὥραϊον πρόσωπον, μορφωμένον, ἐχέμυθον καὶ ἔμπειρον εἰς τὰς κρατικὰς ὑποθέσεις· οὗτος ἔνευσε νὰ ἀποβιβασθοῦν, πρῶγμα τὸ ὅποιον ἐξετέλεσαν ὄχι ἄνευ δυσκολίας ἐξ αἰτίας τοῦ θυελλώδους καιροῦ, καὶ ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀκτὴν ὑπὸ δύο Τούρκων, τοὺς ὁποίους ὁ Ἀγᾶς ἔστειλε πρὸς τοῦτο εἰς τὴν φελοῦκαν. Ὅταν εὐρέθησαν ἀντιμέτωποι, ὁ Ἀγᾶς εἶπε διὰ τοῦ διερμηνέως του Παναγιώτη ὅτι ὁ Μέγ. Βεζύρης ἔχει εἰδικὰς ἐντολὰς ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν Β (δηλ. τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐλῆς) Πύλην, νὰ μὴ συνάψῃ εἰρήνην, οὐδὲ νὰ ἔλθῃ ἔσω εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοῦτο ἄνευ τῆς παραδόσεως τοῦ Φρουρίου, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συγκατατεθῆ εἰς σύναψιν συνθήκης, ἐκτὸς ἂν προηγουμένως παρῆ- δίδοντο. Ὁ συντ. Ἀνάτης ἀπεκρίθη, ὅτι κατενόουν πολὺ καλῶς τὰς ἐντολὰς

that they understood very well the orders that he had from the Porte, and that from the first address made by his excellency Signor Molin concerning that matter, the Porte had manifested their desire for the making up of a peace which was earnestly sought after by all the people of the Empire; wherefore if the Visier would consent to the inclination of the Porte, it would be the only way to satisfy all the people and make himself applauded. Then Panagiotti replied that when the treaty with Signor Molin began, the town was in a different condition from that wherein it was at present, since the bulwark and retreat of St. Andrews is wholly gained, and in a few days they would attack the other retreats after which they could meet with no other obstacles, so that the acquist of that port would be infallible. Then at the Sabionera they had already gained the Curtaine, and were making their approach near the Arsenal where they hoped in a short time to arrive, so that ruin must inevitably follow; therefore it were a superfluous thing to insist upon a treaty of peace before the delivery of the Piazza. The Aga pronounced those very words with an audible voice that the Turks might understand it, who flocked together in great numbers to dive into the occasion of the meeting, protesting with all to depart immediately, and not to return anymore

τὰς ὁποίας εἶχε λάβει παρὰ τῆς Πύλης, ἀλλ' ὅτι ἀπὸ τὸ πρῶτον διάβημα ποῦ εἶχε κάμει ἡ ἐξοχότης τοῦ ὁ Σινιὸρ Molin ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν τὴν πρὸς σύναψιν εἰρήνης, ἡ ὁποία ἐνθέρμως ἐπεζητεῖτο ὑφ' ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας. Διὰ τοῦτο, ἂν ὁ Βεζύρης ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν διάθεσιν τῆς Πύλης, θὰ ἦτο ὁ μόνος τρόπος νὰ ἰκανοποιήσῃ ὅλον τὸν λαὸν καὶ νὰ ἐπιδοκιμασθῇ. Τότε ὁ Παναγιώτης ἀπήντησεν, ὅτι ὅταν ἤρχισεν ἡ διαπραγματεύσις μὲ τὸν Σινιὸρ Molin, ἡ πόλις ἦτο εἰς διάφορον κατάστασιν ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκετο ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀφοῦ ἤδη ὁ προμαχὼν καὶ ἡ γραμμὴ καταφυγῆς (ritirata) τοῦ Ἄγ. Ἀνδρέου εἶχον ἐξ ὀλοκλήρου κερδηθῆ καὶ εἰς ὀλίγας ἡμέρας θὰ προσέβαλλον τὰς ἄλλας γραμμάς, ὁπότε δὲν θὰ συνήντων ἄλλα ἐμπόδια, οὕτως ὥστε ἡ κατάκτησις τοῦ λιμένος τοῦτου θὰ ἐπηκολούθει ἀφεύκτως. Εἶχον ἤδη τότε κερδίσει εἰς τὴν Σαμπιονέραν τὸ προπέτασμα τοῦ τείχους καὶ ἐπλησίαζον πλέον εἰς τὰ Νεώρια, ὅπου ἤλπιζον νὰ φθάσουν εἰς σύντομον χρόνον, ὥστε ἡ πτώσις θὰ ἐπηκολούθει ὁπωσδήποτε διὰ τοῦτο θὰ ἦτο περιττὸν νὰ ἐπιμείνουν ἐπὶ συνάψεως εἰρήνης πρὸ τῆς παραδόσεως τοῦ Φρουρίου. Ὁ Ἄγας ἐπρόφερον αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς λόγους μὲ ἀκουστὴν φωνήν, ὥστε νὰ ἠμπορέσουν νὰ παρακολουθήσουν οἱ Τοῦρκοι, ποῦ εἶχον συρρέουσι εἰς μέγαν ἀριθμὸν διὰ τὰ ἀναμιχθοῦν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς συναντήσεως, διαμαρτυρόμενοι εἰς ὅλα καὶ παρακινουῦντες νὰ

without a positive affirmative answer that the place should be yielded up, for such were the Grand Visier's orders. Col. Anand was obliged to return an answer to the proposition concerning their approaches, that if they had gained one work, there was another to be disputed, and during that time they might have an opportunity to make more, both at St. Andrews and the Sabionera, and if we lost ground, they lost their army, and did diminish so fast that 'tis probable they would consider how to be more wary for their own security rather than to attempt any more approaches; and as to the pretext of a speedy departure, it should be executed, because he saw their pretences were enjoined them, so that they could not condescend to them, and that they did rather oblige them to desire the continuance of the war and assaults than a peace that is so disadvantageous. But because he had received orders not to abandon the treaty absolutely, he made an apology for what was past in discourse and said to the Aga that he would communicate the whole matter to his excellency the Captain General, and that he would return the next day with an answer to the business in hand. The Aga made answer that when he should return he saw the difficulty of landing in that flat strand of the sea, occasioned by

ἀποχωρήσουν ἀμέσως καὶ νὰ μὴ ἐπανέλθουν πλέον ἄνευ τῆς θετικῆς καὶ κατηγορηματικῆς ἀπαντήσεως ὅτι τὸ φρούριον θὰ παρεδίδετο, διότι αὐταὶ ἦσαν αἱ διαταγαὶ τοῦ Μεγ. Βεζύρου. Ὁ συντ. Ἀνάντης ὑπεχρεώθη νὰ ἀπαντήσει εἰς τὴν παρατήρησιν σχετικῶς μὲ τὰς προσεγγίσεις των, ὅτι ἂν εἶχον κερδίσει ἐν ὄχρωμα, ὑπῆρχεν ὁμως ἄλλο νὰ διαμφισβητήσουν, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον θὰ ἠδύναντο αὐτοὶ νὰ ἔχουν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιτύχουν περισσότερα τόσον εἰς τὸν Ἄγ. Ἀνδρέαν ὅσον καὶ εἰς τὴν Σαμπιονέραν ἂν δὲ ἡμεῖς ἐχάσαμεν ἔδαφος, αὐτοὶ ἔχασαν τὸ στράτευμά των καὶ τοῦτο ἔφθινε τόσον ταχέως, ὥστε ἦτο πιθανὸν νὰ σκεφθοῦν νὰ φροντίσουν μᾶλλον διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀσφάλειαν παρὰ νὰ ἀποπειραθοῦν περαιτέρω προχωρήσεις ὅσον δὲ διὰ τὸ προβληθὲν ταχείας ἀποχωρήσεώς των, θὰ ἐξετελεῖτο βεβαίως, διότι εἶδεν, ὅτι αἱ ἀξιώσεις προήρχοντο ἐξ ἐπιτυχῆς δοθείσης εἰς αὐτούς, ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ κάμουν καμμίαν συγκατάβασιν πρὸς αὐτούς· οὕτω τοὺς ὑπεχρέωνον μᾶλλον νὰ ἐπιθυμοῦν τὴν συνέχισιν τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐπιθέσεων παρὰ μίαν εἰρήνην τόσον ἐπιζήμιον. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶχε λάβει διαταγὰς νὰ μὴν ἐγκαταλείψῃ ἀπολύτως τὴν διαπραγμάτευσιν, ἔκαμεν ἀπολογισμὸν διὰ τὰ ἤδη διαμειφθέντα κατὰ τὴν συνομιλίαν καὶ εἶπεν εἰς τὸν Ἄγαν, ὅτι θὰ ἀνεκοίνωνε τὴν ὅλην ὑπόθεσιν εἰς τὴν ἐξοχότητά του τὸν Ἀρχιστράτηγον, καὶ ὅτι θὰ ἐπέστρεφε τὴν ἐπομένῃ μὲ ἀπάντησιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ὁ Ἄγις ἀπήνησεν, ὅτι ὅταν θὰ ἐπέστρεφεν, ἔβλεπε τὴν δυσκολίαν τῆς ἀποβιβάσεως εἰς αὐτὸν τὸν αἰγιαλὸν ἐξ αἰτίας

the fluctuation there of the waves; that therefore it were better that he went to Pagliocastro, where he might not only land, but discourse more commodiously, being freed from a confused multitude of people that come from the camp; and replied further that without a positive answer of the surrender of the Piazza, he would not any way secure to Col. Annand his return. Being thus departed with such kind of answers, they went again on ship board and lay in expectation of the night by the benefit whereof they came about 3 of the clock to the Piazza, and having conferred with the Capt. General about the fore-mentioned discourse both of the former and latter meeting, he presently called a council where they discussed this matter above an hour together. Then Col. Annand was called by his said excellency and ordered immediately to go out to the ship and stay till it was day, that he might be transported to Pagliocastro, the place appointed to return the Aga this answer, that since they were to come to so great a resolution as the yielding of the Piazza, they desired first to know upon what terms it should be rendered to the Grand Visier, because it would require consideration afterwards. It was now 5 in the morning when moving from the port they passed to the trench, which

τῆς θαλασσοταραχῆς· ὅτι διὰ τοῦτο θὰ ἦτο καλύτερον νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Παλαιόκαστρον, ὅπου ὄχι μόνον ἦτο δυνατὴ ἡ ἀποβίβασις, ἀλλὰ καὶ ἡ διαπραγματεύσις θὰ ἦτο περισσότερον ἄνετος, ἀφοῦ θὰ ἔλειπε ὁ χόδηρ ὄχλος ποῦ ἤρχετο ἀπὸ τὸ στρατόπεδον καὶ προσέθεσεν, ὅτι χωρὶς θετικῆν ἀπάντησιν παραδόσεως τοῦ Φρουρίου κατὰ κανένα τρόπον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸν συντ. Ἀνάτην ὅτι θὰ ἐπανεῖθῃ. Ἀναχωρήσαντες λοιπὸν μὲ τοιοῦτου εἶδους ἀπαντήσεις, ἐπανεῖθον εἰς τὸ πλοῖον καὶ παρέμειναν ἀναμένοντες τὴν νύκτα, ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ὁποίας ἦλθον περὶ τὴν 3ην ὥραν εἰς τὸ Φρούριον· ἐκεῖ, ἀφοῦ συνομίλησε μὲ τὸν Ἀρχιστράτηγον ἐπὶ τῆς προμνημονευθείσης συνδιαλέξεως τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας συναντήσεως, ὁ τελευταῖος συνεκάλεσεν ἀμέσως συμβούλιον, ὅπου συνεζητήθη ἡ ὡς ἄνω ὑπόθεσις μίαν ὥραν. Τότε ὁ συντ. Ἀνάτης ἐκλήθη ὑπὸ τῆς ἐξοχότητός του καὶ ἔλαβεν ἐντολήν νὰ μεταβῇ εὐθὺς ἀμέσως εἰς τὸ πλοῖον καὶ νὰ μείνῃ ἐκεῖ μέχρι τῆς ἡμέρας, ὅποτε θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μεταφερθῇ εἰς τὸ Παλαιόκαστρον, τὴν καθορισθεῖσαν θέσιν, διὰ τὴν δόσιν εἰς τὸν Ἀγᾶν τὴν ἀπάντησιν, ὅτι, ἀφοῦ ἐπρόκειτο νὰ λάβουν μίαν τῶσον μεγάλην ἀπόφασιν, τὴν παραδόσιν δηλ. τοῦ Φρουρίου, ἐπεθύμουν πρῶτον νὰ γνωρίσουν μὲ ποίους ὄρους ἐζητεῖτο νὰ γίνῃ αὕτη εἰς τὸν Μεγ. Βεζύρη, διότι θὰ ἐχρειάζετο ἀκολουθῶς νὰ τὸ σκεφθοῦν. Ἦτο πλέον ἢ 5η πρωινή, ὅταν πλέοντες ἀπὸ τὸν λιμένα ἐπέρυσαν εἰς τὴν τάφρον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν

when then reached, they stayed aboard the aforesaid ships till the next day, which being come, although the northwest wind blew very fresh, they came however to the appointed place; and they were no sooner arrived at Pagliocastro, but there came again the Aga with Panagiotti; whereupon they landed; the carpets and cushions were provided to get upon according to their mode, so Col. Annand began to give him the promised answer, which the Aga no sooner understood but with some kind of alteration in his speech he said that that was not according to appointment, and that to propose ambiguous questions was to abuse the Visier, which they had already clearly manifested by their endeavors. Col. Annand made answer to this, that he had no cause to seem strange, for if he took it seriously into his consideration, he would find it did not much disagree with his request, and that if his demands should be granted as to that point, it was but reasonable that he should satisfy their desires also, because they ought to be mutual and alternative turns between them. Then the Aga replied that he desired the Piazza might be rendered up to them before they did discourse of peace or any other thing; whereupon Col. Annand interrupted him with an answer to this particular without making any other request, and replied that the surrender of the Piazza could now

ἐπεβιβάσθησαν ἐπὶ τοῦ προμνημονευθέντος πλοίου καὶ ἀνέμειναν μέχρι τῆς ἐπομένης ἡμέρας, ὅποτε, παρὰ τὸν σφοδρὸν ΒΔ ἄνεμον, ἔφθασαν εἰς τὴν ὑποδειχθεῖσαν θέσιν. Μόλις ἔφθασαν εἰς τὸ Παλαιόκαστρον, ἦλθον πάλιν ὁ Ἄγας μὲ τὸν Παναγιώτην· τότε ἀπεβιβάσθησαν· εἶχε ληφθῆ μέριμνα διὰ τοὺς τάπητας καὶ τὰ προσκεφάλαια διὰ νὰ καθήσουν κατὰ τὴν ἰδικήν των συνήθειαν· οὕτω ὁ συντ. Ἀνάτης ἤρχισε νὰ δίδῃ τὴν ἀπάντησιν πρὸς ὑπεσχέθη, τὴν ὁποίαν μόλις ἤκουσεν ὁ Ἄγας, μὲ κάποιαν ἀλλοίωσιν εἰς τὴν ὁμιλίαν του εἶπεν, ὅτι αὕτη δὲν ἦτο σύμφωνος μὲ τὰ ὑποδειχθέντα καὶ ὅτι τὸ νὰ προβάλλουν ἀμφισήμους προτάσεις ἦτο ὡς νὰ κατεχρῶντο τὴν ὑπομονὴν τοῦ Βεζύρου· πρᾶγμα πρὸς ἣδη καθαρὰ εἶχον ἐκδηλώσει μὲ τὰς προσαθείας των. Ὁ συντ. Ἀνάτης ἀπήντησεν εἰς τοῦτο, ὅτι δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ παραξενεῦεται, διότι ἂν ἔθετε τοῦτο ὑπὸ σοβαρὰν ἐξέτασιν, θὰ εὗρισκεν, ὅτι δὲν διαφωνεῖ πολὺ πρὸς τὴν ἀξίωσίν του, καὶ ὅτι ἂν αὐτὰ πρὸς ἐξήγησε παρεχωρῶντο ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἦτο εὐλογον νὰ ἰκανοποιήσῃ καὶ ἐκεῖνος τὰς ἐπιθυμίας των, διότι ἔπρεπε νὰ γίνωνται ἀμοιβαῖαι καὶ ἐναλλασσόμεναι παραχωρήσεις μεταξὺ των. Τότε ὁ Ἄγας ἀπήντησεν, ὅτι ἐπεθύμει νὰ παραδοθῆ τὸ Φρούριον προτοῦ νὰ διαπραγματευθοῦν περὶ εἰρήνης ἢ ἄλλου πράγματος· εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὸν διέκοψεν ὁ συντ. Ἀνάτης, ἀπαυτῶν εἰς τοῦτο εἰδικῶς, χωρὶς νὰ προσθεσῇ ἄλλου αἴτιμα, καὶ εἶπεν, ὅτι ἡ παράδοσις τῆς πόλεως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κυ-

be confirmed if at the same time, they did not on their part promise them such conditions that might be a just recompense for it, and equivalent to the exchange. And here Panagiotti did enlarge himself in his discourse, that if Col. Annand's demand had tended to the taking off of the annual pension already offered by Signor Molin, or of the donation, tis possible they might have been granted, but if he requested anything also, it was impossible to obtain his desires. From hence they took an occasion to discourse of the articles in the last treaty. Col. Annand said that the terms which were promised in that treaty had an eye upon the division of the Kingdom, which he proposed, but at present, the Piazza being rendered up with the said division, all other conditions did fall to the ground, nor were they points that were at all in question. Finally the Aga returned Col. Annand's answer that he had order to dismiss him as often as he did not first treat concerning the delivery of the Piazza; therefore as his last answer, he did advise him to put an end to these instances and not to delay the conclusion of the negotiation. It was answered by Col. Annand that his commission did extend no further but to such things as were already discoursed, and that he also had orders to quit the convention as soon as he found that the demands

ρωθῆ, ἂν ταυτοχρόνως δὲν ἀνελάμβανον ἀπὸ τὸ μέρος των ὄρους, ποὺ θὰ ἦσαν δίκαιον ἀντιστάθμισμα τοῦτου καὶ ἰσοδύναμοι εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν. Καὶ ἐδῶ ὁ Παναγιώτης ἐξετάθη εἰς τὸν λόγον του, λέγων ὅτι ἂν ἡ αἰτήσις τοῦ συντ. Ἀνάτου ἔτεινεν εἰς τὴν κατάργησιν τῆς ἐτησίας χορηγίας, τὴν ὁποίαν ἤδη προσέφερον ὁ Σινιὸρ Molin, ἢ τῆς δωρεᾶς, εἶναι πιθανὸν ὅτι θὰ ἐγίνετο δεκτὴ, ἀλλ' εἰάν ἐζήτει τίποτε ἄλλο, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἰκανοποιηθῆ ἡ ἐπιθυμία του. Ἐκ τούτου ἔλαβον εὐκαιρίαν νὰ συζητήσουν τὰ ἄρθρα τῆς τελευταίας συνθήκης. Ὁ συντ. Ἀνάτης εἶπεν, ὅτι οἱ ὄροι τῶν ὁπίων ἐπισχοῦντο τὴν τήρησιν εἰς τὴν συνθήκην ταύτην ἀπέβλεπον εἰς τὴν διαίρεσιν τοῦ Βασιλείου, τὴν ὁποίαν ἐπρότεινεν οὗτος, ἀλλὰ τώρα, ὅποτε παρεδίδοτο τὸ Φρούριον, μὲ τὴν ρηθείσαν διαίρεσιν καὶ οἱ ἄλλοι ὄροι ἐξέπιπτον καὶ δὲν ἀπέμενον ἄλλως διόλου σημαία ποὺ θὰ ἠμποροῦσαν νὰ συζητηθοῦν. Τέλος ὁ Ἄγας ἀνταπῆντησεν εἰς τὸν συντ. Ἀνάτην, ὅτι εἶχε διαταγὴν νὰ τὸν ἀποπέμψῃ εὐθὺς ὡς δὲν διεπραγματεύετο κατ' ἀρχὴν τὴν παράδοσιν τοῦ Φρουρίου' ὡς ἐκ τούτου, ὡς τελευταίαν του ἀπάντησιν, τὸν συνεβούλευε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς αὐτὰς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ νὰ μὴ βραδύνη νὰ περάνῃ τὴν διαπραγματεύσιν. Ὁ συντ. Ἀνάτης τοῦ ἀπεκρίθη, ὅτι ἡ ἐντολή του δὲν ἐξετείνεται πέραν τῶν ἤδη συζητηθέντων καὶ ὅτι καὶ αὐτὸς εἶχε διαταγὰς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν σύσκεψιν, εὐθὺς ὡς διεπί-

which he made were rejected; wherefore, the Aga, fearing that this treaty would come to nothing, said that tomorrow Col. Annand should meet him behind the Grand Fort of St. Demetrius and set up the white colors, for there he should have an answer, and there they might with greater conveniency manage the treaty because that Pagliocastro was a place very remote from the city, and that they could not thereby so soon furnished with official answers, promising to bring along with him the particulars which were desired, and that on the other side, he should bring their demands in writing, and they might end the business as soon as possible. Having taken leave with these mutual answers, Col. Annand acquainted his excellency the Capt. General with every particular, and he commisioned him to go, the next day, to the place agreed upon and to insist still upon the demand of what terms they would give for the establishment of the peace. The first day of September being come, the city putting out their colors according to the orders, the Turks answered to that signal, and the Aga came at the same time accompanied with 3 other officers of note and Panagiotti, who acquainted Col. Annand that the Grand Visier had given full authority to Ibrahim Pasha, who at that present com-

στωνεν, ὅτι ἀπερρίπτοντο αἱ προτάσεις τοῦ ἔκαμεν. Μετὰ τοῦτο ὁ Ἄγας, φοβούμενος ὅτι ἡ διαπραγματεύσις εἰς οὐδὲν θὰ κατέληγεν, εἶπε νὰ τὸν συναντήσῃ τὴν ἐπαύριον ὁ συντ. Ἀνάντης ὀπισθεν τοῦ Μεγάλου Φρουρίου τοῦ Ἁγ. Δημητρίου καὶ νὰ ἀνυψώσῃ λευκὴν σημαίαν, διότι ἐκεῖ θὰ ἐλάμβανεν ἀπαντήσιν καὶ ἐκεῖ θὰ ἠδύναντο μὲ μεγαλυτέραν ἄνεσιν νὰ διεξαγάγουν τὴν διαπραγματεύσιν, ἔπειδὴ τὸ Παλαιόκαστρο ἦτο θέσις πολὺ ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ἐπομένως δὲν ἠδύναντο ταχέως νὰ λαμβάνουν ἐπισήμους ἀπαντήσεις, ὑπέσχετο δὲ νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὰς ἀπαντήσεις διὰ τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ ἐπεθύμουν, ὅπως καὶ αὐτοὶ ἐξ ἄλλου θὰ ἔπρεπε νὰ φέρουν ἐγγράφους τὰς προτάσεις των, ὥστε νὰ τελειώσουν τὴν ὑπόθεσιν κατὰ τὸ δυνατόν ταχέως. Ἀφοῦ ἀπεχωρίσθησαν μὲ τὰς ἀμοιβαίας αὐτὰς ἀπαντήσεις, ὁ συντ. Ἀνάντης ἐνημέρωσε τὴν αὐτοῦ ἐξαχόνητα τὸν Ἀρχιστράτηγον εἰς τὰ καθέκαστα καὶ οὗτος τοῦ ἀνέθεσε νὰ μεταβῇ τὴν ἐπομένην εἰς τὴν συμφωνηθεῖσαν ἴσιν καὶ νὰ ἐπιμείνῃ ἀκόμη εἰς τὴν πρότεσιν, ποίους ὄρους θὰ ἐδέχοντο διὰ τὴν σύναξιν τῆς εἰρήνης. Τὴν 1ην Σεπτεμβρίου, ἀφοῦ ἀνυψώθη ἐπὶ τῆς πολέως ἡ σημαία κατὰ τὰ ἐνταλθέντα καὶ ἀπήνησαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ σημα, ἦλθε ταυτοχρόνως ὁ Ἄγας, συνοδευόμενος ὑπὸ τριῶν ἀξιωματικῶν διακεκριμένων καὶ τοῦ Παγαγιώτη ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν συντ. Ἀνάτην ὅτι ὁ Μέγας Βεζύρης ἐξουσιοδότησε πλήρως τὸν Ἱμπραῖμ Πασᾶν, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶχε τὴν

manded the post of Sabionera, to manage that treaty, and that therefore he must find out some other persons of the same degree and of equal authority that they may put a short end to all things; that to that purpose he would erect a pavilion within cannon shot, when his excellency the Capt. General should assent thereunto. All this was immediately carried to his excellency who commanded that this answer should be returned, that this business must be discoursed gradation (*gradatim* ?), by degrees, as well by his excellency as the Prime Visier, that therefore it were a superfluous thing to send a general into the camp upon whom he could not confer plenary power, it being expressly contrary to the laws of the Republic, which say, *quod delagatus non potest delagare*, and therefore the negotiation might be carried on by Col. Annand in whom he did as much confide as in any foreign government whatsoever; and therefore the General would remain at the Great Fort, that he might the better facilitate the answers and resolutions, it standing so convenient for that purpose by reason of its propinquity. This being understood by Ibrahim Pasha, he was swayed by that reason to proceed in the treaty with Col. Annand. Hereupon, two large pavillions were presently set up and caused to be

διοίκησιν τῆς θέσεως Σαμπιονέρας, νὰ διαχειρισθῆ τὴν διαπραγμάτευσιν συνθήκης καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἔπρεπε νὰ ἐξεύρη ἄλλα πρόσωπα τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ καὶ ἴσου κύρους, διὰ νὰ θέσουν σύντομον τέρμα εἰς ὅλα ὅτι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον θὰ ἀνήγειρε περίπτερον ἐντὸς βολῆς τηλεβόλου, ἢ ἢ ἐξοχότης του ὁ Ἄρχιστρατήγος συγκατένευεν εἰς τοῦτο. Πάντα ταῦτα ἀνεκοινώθησαν ἀμέσως εἰς τὴν ἐξοχότητά του, ὅστις παρήγγειλε νὰ δοθῆ αὐτῇ ἡ ἀπάντησις, ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἔπρεπε νὰ συζητηθῆ *gradatim*, βαθμηδόν, τόσον ἀπὸ τὴν ἐξοχότητά του ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν Μέγ. Βεζύρην ὡς ἐκ τούτου ἦτο περιττὸν νὰ στείλῃ εἰς τὸ στρατόπεδον στρατηγόν, εἰς τὸν ὁποῖον τοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ παράσχῃ ἀπόλυτον πληροφουσιότητα, ἀφοῦ τοῦτο ἦτο ρητῶς ἀντιθετὸν πρὸς τοὺς νόμους τῆς Δημοκρατίας πὸν λέγουσιν «*quod delegatus non potest delegare*», καὶ διὰ τοῦτο ἡ διαπραγμάτευσις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ διὰ τοῦ συντ. Ἀνάντην, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε τόσην ἐμπιστοσύνην ὅσην εἰς οἰανδήποτε ξένην κυβέρνησιν καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἄρχιστρατήγος θὰ παρέμενεν εἰς τὸ Μέγα Φρούριον, ὥστε νὰ δυναθῆ καλύτερον νὰ διευκολύνῃ τὰς ἀπαντήσεις καὶ ἀποφάσεις, ἀφοῦ τοῦτο λόγῳ τῆς γεινιάσεώς του παρουσιάζετο τόσον πρόσφορον διὰ τὸν σκοπόν. Τοῦτο κατενοήθη ἀπὸ τὸν Ἰμπραὶμ Πασᾶν, ὅστις ἐκάμφθη καὶ ἐδέχθη διὰ τὸν λόγον τοῦτον νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν μὲ τὸν συντ. Ἀνάντην. Κατὰ ταῦτα, δύο μεγάλα περίπτερα ἐγκατεστάθησαν τῶρα καὶ ἐφρόντισαν

surrounded with an imaginary wall of fine linen cloth that no other persons but those that belonged to his court might be admitted into the pavillion. Col. Annand was conducted into the presence of the said Pasha who sat upon the ground (after the Turkish fashion) covered with carpets and cushions, and spread with scarlet; behind him, Chiagaia Bey of the Janizaries, and then the Spahier Aga more outward, as also successively one of the Visier's secretaries, there being nobody on his right hand but Achmet Aga (with whom are held the first meetings, though but rarely, and so he comes accidentally to the other sessions), and behind him, Panagiotti the dragoman. Col. Annand being seated over against the said Pasha upon a stool covered with red velvet, the said Pasha began his discourse as followeth:

That the Grand Visier seeing the inclination of his excellency the Captain General to reunite the affection and amity of the most serene Republic with his Emperor by the delivery of the town, he had left the affair to his management as to the settling of the peace and union. Therefore, he designing to proceed to the negotiation wished Col. Annand to declare what were the particulars that were desired upon the rendition of the

νά τὰ περιβάλλον μὲ ἓνα φανταστικὸν τοῖχον ἐκ λεπτοῦ λινοῦ ὑφάσματος, ὥστε νὰ μὴ γίνονται δεκτὰ ἐντὸς τοῦ περιπτέρου παρὰ πρόσωπα ἀνήκοντα εἰς τὴν αἰλὴν του. Ὁ συντ. Ἀνάτης ὠδηγήθη ἐνώπιον τοῦ ῥηθέντος Πασᾶ, ὅστις ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους (κατὰ τὴν τουρκικὴν συνήθειαν), κεκαλυμμένου διὰ ταπήτων καὶ προσκεφαλαίων καὶ ἐστρωμένου διὰ πορφυρῶν ὑφασμάτων. Ὁπισθὴν του ἴστατο ὁ Chiagaia Βέης τῶν Γενιτάρων καὶ εἰτα, μᾶλλον πρὸς τὰ ἔξω, ὁ Ἀγᾶς τῶν Σπαῖδων, ὅπως ἐπίσης διαδοχικῶς εἰς ἀπὸ τοὺς γραμματεῖς τοῦ Βεζύρου, ἐνῶ δεξιὰ του οὐδεὶς εὐρίσκετο πλὴν τοῦ Ἀχμέτ Ἀγᾶ (μὲ τὸν ὁποῖον ἔγιναν αἱ πρῶται συναντήσεις, ἂν καὶ σπανίως τώρα, καὶ διὰ τοῦτο συμπρωματικῶς ἐμφανίζεται εἰς τὰς λοιπὰς συνεδριάσεις), ὅπισθεν δὲ τούτου ὁ Παναγιώτης, ὁ διερμηνεύς. Ἀφοῦ ὁ συντ. Ἀνάτης ἐκάθησεν ἀπέναντι τοῦ Πασᾶ ἐπὶ σκαμνίου κεκαλυμμένου δι' ἐρυθροῦ βελούδου, ὁ Πασᾶς ἤρχισεν ὡς ἀκολούθως τὸν λόγον του:

Ὅτι ὁ Μέγας Βεζύρης, βλέπων τὴν διάθεσιν τῆς ἐξοχότητος του τοῦ Ἀρχιστρατήγου νὰ ἀναεώση ἐκ νέου τὴν στοργὴν καὶ φιλίαν τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας καὶ τοῦ Ἀυτοκράτορός του διὰ τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως, ἀνέθεσε τὸν χειρισμὸν τῆς ὑποθέσεως διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης καὶ ἐνώσεως εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο, ἀποσκοπὼν νὰ προζωήσῃ ἢ διαπραγματεύσῃ, ἐπεθύμει νὰ δηλώσῃ ὁ συντ. Ἀνάτης, ποῖα ἦσαν τὰ κύρια σημεῖα τὰ ὁποῖα θὰ ἤθελον νὰ γίνονιν δεκτὰ διὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως: ὡς πρὸς τὰ ἄλλα

Piazza; for the other points and demands should be afterwards decided. Hereupon Col. Annand was constrained to reassume the whole dispute that passed between them at the two former conventions, and finally to acquaint him with the conclusion that they unanimously consented to attend till he received the terms, which they might pretend to; and this created some debate, because they did seem pertinaciously to deny their consent hereunto; but after they had heard several reasons for it, by which the injury offered was discovered, it was at last taken into consideration, that having given a satisfactory answer to the first particular of their request, they were obliged by mere reason to condescend also to his demands, which was no ways inconvenient, to which if they would not agree, it was to no purpose to debate the matter, for so ran his commission. The Pasha taking notice of his resolution said that the order of proceeding should not be the cause of contention at the beginning of the treaty, therefore, he said, that the Kingdom of Candia belonging by right to the Grand Signor, he did not at all question, but that the adjacent forts should be surrendered also, referring himself (as the rest) to the proceedings in the last treaty concerning the annual pension offered by his excel-

σημεῖα καὶ αἰτήματα θὰ ἐλαμβάνετο ἀκολούθως ἀπόφασιν. Ἐπὶ τούτου ὁ συντ. Ἀνάτης ἠναγκάσθη νὰ ἀναεφαλαιώσει ὅλην τὴν ἡδὴ μεταξὺ των γενομένην διαφιλοσοφίαν κατὰ τὴν δύο προηγουμένης συναντήσεις καὶ τέλος νὰ τοῦ ἀνακοινώσει τὸ ἀποτέλεσμα, ὅτι ὁμοφώνως συγκατατέθησαν νὰ ἀναμεινουν, μέχρις ὅτου λάβῃ αὐτὸς τοὺς ὅρους τοὺς ὁποίους θὰ ἐπρόβαλλον καὶ τοῦτο ἐδημιούργησεν κάποιαν ζωηράν συζήτησιν, διότι αὐτοὶ ἐγαίνοντο ἐπιμόνως ἀρνούμενοι νὰ δώσουν τὴν συγκατάθεσιν των εἰς τοῦτο· ἀλλ' ἀφοῦ ἤκουσαν ἱκανοὺς ὑπὲρ τούτου λόγους, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεκαλύφθη ἡ προσγινομένη ζημία, ἐλήφθη τέλος ὑπ' ὅσιν ὅτι, ἀφοῦ ἔδωσαν ἱκανοποιητικὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ πρῶτον εἰδικὸν σημεῖον τῆς ἀξιώσεως αὐτῶν, ἦσαν ὑποχρεωμένοι καὶ αὐτοὶ κατὰ συνέπειαν νὰ συγκατατεθοῦν εἰς τὰ αἰτήματά του, τὰ ὁποῖα οὐδ' ὅπως ἦσαν ἄτοπα εἰς τὸ ὅποιον σημεῖον ἂν δὲν ἔμενον σύμφωνοι, δὲν ὑπῆρχε σκοπιμότης νὰ συζητοῦν τὴν ὑπόθεσιν, διότι αὐτὴ ἦτο ἡ ἐντολὴ πού εἶχε λάβει. Ὁ Πασᾶς, λαβὼν γνώσιν τῆς ἀποφάσεώς του, εἶπεν ὅτι ἡ τάξις τῆς διαδικασίας δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι αἰτία φιλονικίας εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς διαπραγματεύσεως ὡς ἐκ τούτου, ἐσυνέχισεν, τὸ Βασίλειον τῆς Κρήτης, ἀφοῦ νομίμως ἀνήκεν εἰς τὸν Σουλτάνον, δὲν ἐτίθετο ὡς θέμα συζητήσεως, ἀλλὰ τὰ παρακείμενα φρούρια θὰ ἔπρεπε καὶ ταῦτα νὰ παραδοθοῦν καὶ ἀνεφέρετο (κατὰ τὰ λοιπὰ) εἰς τὰ διατιπωθέντα κατὰ τὴν τελευταίαν διαπραγματεύσιν συνθήκης ὡς πρὸς τὴν ἐτήσιαν ἐπιχορηγίαν πού προσέφερον ἡ ἐξοχότης του ὁ Στ'

lency Signor Molin, the donaterie of the Grand Signor, and the restitution of those places that were gained in Dalmatia and Clissa. As to the concerns of the Piazza, they did claim a right to all the cannon that are there with all the warlike ammunition. To these important demands, Col. Anuand was provoked to reply that he thought they would make an offer of some other place in exchange for Candia solemnly promised, but, since that their ends tended to the doing of things that may make them suspected of guilt of sacrilege, he told them plainly in answer that if he would not lay aside these improper proposals, the proceedings in this treaty were at an end because the commission that he received from his excellency the Captain General was quite contrary. Then the Chiagaia Bey did further add that the fort was alleady in their own hands, and if they would not voluntarily yield it they should take it by force in a few days, so that now the Grand Signor might justly forever deny the making a peace with the most serene Republic since he could bring it to nothing, for as the present state of affairs stands, the Piazza being taken from you which is now our right, it is an act of justice to give him the fortress and satisfy his other demand in order for the concluding of a peace desired by you.

νίου Μολίν, τὴν προσφορὰν δωρεᾶς εἰς τὸν Σουλτᾶνον καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν θέσεων ἐκείνων πού ἐκερδήθησαν εἰς τὴν Δαλματίαν καὶ τὴν Clissa. Ὡς πρὸς δὲ τὸ Φρούριον, ἤγειρον ἀξίωσιν ἐπὶ ὅλων τῶν ἐντὸς αὐτοῦ πυροβόλων μὲ ὅλα τὰ πολεμικὰ ἐφόδια. Εἰς αὐτὰ τὰ σημαντικὰ αἰτήματα ἠντιγκάσθη ὁ συντι- Ἀνάτης νὰ ἀπαντήσῃ, ὅτι ἐπίστευεν ὅτι θὰ ἔκαμνον προσφορὰν κάποιας ἄλλης θέσεως εἰς ἀνταλλαγὴν τοῦ Χάνδακος πού ὑπεσχέθησαν ἐπίσημως, ἀλλ' ἀφοῦ οἱ σκοποὶ τῶν ἔτεινον εἰς τὸ νὰ διαπράξουν αὐτοὶ πράγματα πού θὰ τοὺς καθίσταν ὑπόπτους ἐνοχῆς ἢ ἱεροσυλίας, τοὺς ἀπήγα ἀπαρά, ὅτι ἂν δὲν ἄφηνον κατὰ μέρος τὰς ἀπότους αὐτὸς προτάσεις, θα ἐτίθετο τέρμα εἰς τὴν πορείαν τῶν διαπραγματεύσεων, διότι ἡ ἐντολὴ τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ τὸν Ἀρχιστρατήγον ἦτο ἐντελῶς ἀντίθετος. Τότε ὁ Chiagaia Bey προσέθεσε περαιτέρω, ὅτι τὸ Φρούριον ἦτο ἤδη εἰς τὰς χεῖρας τῶν καὶ ἂν δὲν τὸ παρέδιδον οἰκειοθελῶς, θὰ τὸ κατελάμβανον διὰ τῆς βίας εἰς ὀλίγας ἡμέρας, ὥστε τώρα ὁ Σουλτᾶνος θὰ ἠδύνατο δικαίως νὰ ἀρνηθῆ ἅπαξ διὰ παντός τὴν σύναψιν εἰρήνης μετὰ τῆς Γαληνοτατῆς Δημοκρατίας, ἀφοῦ ἠδύνατο νὰ ἐκμηδενίσῃ τοῦτο· διότι, ὡς ἔχουσι νῦν τὰ πράγματα, πού τὸ Φρούριον οὐσιαστικὰ ἀφηρέθη ἀπὸ σας, ἀφοῦ τοῦτο πλέον ἀπόκειται εἰς ἡμᾶς, εἶναι πᾶσιξ δικαιοσύνης νὰ παραδώσετε εἰς αὐτὸν τὸ ὄχυρόν καὶ νὰ ἴκανοποιήσετε τὰς ἄλλας του ἀπαιτήσεις, διὰ νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ σύναψις συνθήκης εἰρήνης, τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖτε.

To those proud menaces, that he might not fail in his duty, being made choice of, and relied upon for his fidelity which he owes in duty to his supreme Prince (on the behalf of all the choice ones), he made answer that the Piazza was not in such a declining condition, that perhaps they would find they did but flatter themselves, since their valor was not diminished, who with so great constancy had defended the same space of 3 years, besides, he well knew that the number of their supplies did increase almost every month besides the unexpected coming in of the convoy lately arrived, so that they might consider as so there is ground left, they in the city will have a camp to defend themselves and to fight their retreat hand to hand. As to their threatenings to extirminate the Republic, he replied that they should first reckon up the victories that the Ottoman army had gained during the whole course of this war, and then they would thereby be capable of judging whether they were in a condition to do the like exploits; as also the loss of so many armadas gained and beaten, by open arms, and the armies destroyed in this Kingdom only, nay, even in the fight of Dardanelli, which should make them more cautious; that further, if this would satisfy the interest of the Porte, yet they must still

Εἰς τὰς ἀγερῶχους αὐτὰς ἀπειλὰς, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραβῆ τὸ καθήκον του, ἀφοῦ τὸν ἐξέλεξαν καὶ ἐβασίσθησαν ἐπ' αὐτοῦ διὰ τὴν ἀφοσίωσίν του ποὺ ὀφείλει ἐκ καθήκοντος νὰ τρέφῃ πρὸς τὸν ἀνώτατον Ἀρχοντὰ του (ἐν ὀνόματι ὅλων τῶν γενομένων ἐκλογῶν), ἀπεκρίθη οὕτως, ὅτι τὸ Φρούριον δὲν εὐρίσκετο εἰς τὴν κατάπτωσιν, ὅτι ἴσως θὰ ἐπέιθοντο ὅτι ἀπλῶς ἐκολάκευον ἑαυτοὺς, ἀφοῦ ἡ ἰδική των ἀνδρεία δὲν ἠλαττώθη, αὐτῶν ποὺ ὑπερασπίσθησαν μὲ τὴν σταθερότητα τὴν αὐτὴν θέσιν ἐπὶ τρία ἔτη, ὅτι ἐπὶ πλέον καλῶς ἐγνώριζεν, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπικουριῶν τῶν ἠῤῥαζε σχεδὸν ἑκαστον μῆνα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητον ἀφίξιν τῆς τελευταίας νηοπομπῆς, ὥστε νὰ εἶναι βεβαίαι ὅτι, ἐφ' ὅσον ἀπομένει ἕδαφος, αὐτοὶ εἰς τὴν πόλιν θὰ ἔχουν στρατόπεδον νὰ ὑπερασπίσων ἑαυτοὺς καὶ νὰ διεκδικήσων ὑποχωροῦντες σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν. Ὅσον διὰ τὰς ἀπειλὰς των, ὅτι θὰ ἐξολοθρεύσων τὴν Δημοκρατίαν, ἀπήνησεν, ὅτι ἔπρεπε πρῶτον νὰ λογαριάσων τὰς νίκας τὰς ὁποίας τὸ ὀθωμανικὸν στρατεῦμα ἐκέρδισε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου, καὶ τότε μόνον θὰ ἦσαν ἐξ αὐτοῦ ἱκανοὶ νὰ κρίνουν, ἂν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ χάμουν παρόμοια κατορθώματα· ὅτι ἐπίσης ἡ ἀπόλεια τῶν ἀρμάδων, ποὺ ἐκερδήθησαν καὶ κατετροπώθησαν εἰς ἀνοικτὴν μάχην, καὶ τὰ στρατεύματα ποὺ κατεστράφησαν εἰς αὐτὸ μόνον τὸ Βασιλεῖον, διὰ νὰ μὴ γίνῃ λόγος καὶ διὰ τὴν μάχην τῶν Λαρδανελλίων, θὰ τοὺς καθίστα περισσότερον προσετικῶς· ὅτι περὶτέρω, ἂν τοῦτο ἱκανοποιεῖ τὸ συμφέρον τῆς Πύλης, θὰ ἔπρε

continue the war. In sum, to conclude, he did not omit telling to them that to make a pretence to the forts was to sap the courage and resolution of the besieged with cowardice, who would rather maintain the justice of their cause to the last gasp, than to lose that honor which to this day is rendered illustrious by their own blood.

Then the Pasha replied that if those forts were to continue in the power of the Republic, it were impossible the peace should last, because there would be some cause of disgust given by one side or the other, and consequently a grievance to the Porte. Besides, the keeping of them would create a jealousy in the Grand Signor, who must be forced during the peace, to maintain a constant army in this Kingdom. To this Col. Annand replied that the most serene Republic never broke their faith, nor gave the Porte any cause of jealousy, but hath ever taken care to govern their states peaceable without any unjust pretences, and they cannot produce any example to show that she was ever the promotrix of war; therefore they might still rest satisfied of her integrity which was never altered. The Pasha said again that their intention to surrender the Piazza was a manifest sign of great weakness, and therefore that which

πε νὰ συνεχίσουν ἀκόμη τὸν πόλεμον. Ἐν συνόψει, διὰ νὰ καταλήξῃ, δὲν παρέλειψε νὰ τοὺς εἶπῃ ὅτι τὸ νὰ προβάλλουν ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν φρουρίων ἦτο ὡς νὰ ἐξήτουν νὰ ὑπονομευθῇ τὸ θάρρος καὶ ἡ ἀποασιατικότης τῶν πολιορκουμένων μὲ δειλίαν, ἐκεῖνων ποὺ θὰ ὑπεστήριζον μᾶλλον τὸ δίκαιον τῆς ὑποθέσεώς των μέχρι τῆς τελευταίας πνοῆς παρὰ νὰ χάσουν τὴν τιμὴν αὐτὴν, ἢ ὁποῖα μέχρις ἐκεῖνης τῆς ἡμέρας κατέστη ἔνδοξος μὲ τὸ αἷμά των.

Τότε ὁ Πασᾶς ἀπεκρίθη, ὅτι ἂν τὰ φρούρια ἐκεῖνα ἐξηκολούθουν νὰ εὐρισκάνται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς Δημοκρατίας, ἦτο ἀδύνατον νὰ διαρκέσῃ ἡ εἰρήνη, διότι θὰ παρείχετο κάποια ἀφορμὴ δυσαρμοκείας ἐκ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἢ τῆς ἄλλης καὶ ἀκολουθίαν πικρία διὰ τὴν Ἰούλην. Πλὴν τούτου, ἡ διατήρησις τούτων θὰ ἐδημιούργει ζηλοτυπίαν εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅστις θὰ ἦτο ὑποχρεωμένος διαρκούσης τῆς εἰρήνης νὰ συντηρῇ στρατὸν μόνιμον εἰς αὐτὸ τὸ Βασίλειον. Εἰς τοῦτο ἀπήντησεν ὁ συντ. Ἀνάντης, ὅτι ἡ Γαληνοτάτη οὐδέποτε ἐθράυσεν τὴν πίστιν των πρὸς αὐτήν, οὔτε παρέσχε ἀφορμὴν ζηλοτυπίας, ἀλλὰ πάντοτε ἐφρόντισε νὰ κυβερνῶνται τὰ κράτη των εἰρηνικά χωρὶς ἀδίκους ἀξιώσεις, καὶ δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ φέρουν ἐν ἔστω παραδείγμα διὰ νὰ δείξουν, ὅτι ὑπῆρξε ποτὲ ὑποκινητρία πολέμου θὰ ἠδύναντο ὡς ἐκ τούτου νὰ μενοῦν ἀκόμη ἱκανοποιημένοι διὰ τὴν ἀκεραιότητά της, ποὺ ποτὲ δὲν μετεβλήθη. Ὁ Πασᾶς εἶπε πάλιν, ὅτι ἡ πρόθεσις των νὰ παραδώσουν τὸ Φρούριον ἦτο καταφανὲς σημεῖον μεγάλης ἀδυναμίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν αὐτὸ τὸ ὅποιον δὲν

could not be held out any longer was only given, but they make attempt that they do not receive it as a gift, but merely through necessity; wherefore since the peace must be established, it ought to be taken into consideration; yet the Porte will have satisfaction for all their treasure spent, otherwise there could not consent to it; Col. Annand answered that they might very well understand by the last attempt upon the 2 posts that were assaulted, whether the forces could make any longer opposition to their progress, and by new works, still maintained their defence even to the last, to which, if by misfortune they should be reduced and lose so much land, it would cost them a torrent of blood to gain it; and then they ought to consider that nothing but valor and resolution did lodge in our breasts, so that having the free and open passage of the port, it was in our power to embark all warlike ammunition and provisions with cannons, and all our raen. After that we could blow up all the bulwarks and leave them a town burnt to ashes, that they might believe the most serene Republic in such a case would continue a war when freed from the charge of maintaining so numerous a company of soldiers, nay, that she could with her armada scour all their seas and return victorious and maintain

ἦτο δυνατόν νὰ κρατήσουν πλέον εἶχεν ἤδη δοθῆ, ἀλλὰ κατεβάλλον προσπάθειαν νὰ μὴ τὸ δεχθῶν αὐτοὶ ὡς δῶρον, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς προσερχόμενον ἐξ ἀνάγκης ὡς ἐκ τούτου, ἀφοῦ ἔπρεπε νὰ συναφθῆ ἡ εἰρήνη, θὰ ἔπρεπε νὰ ληφθῆ τούτο ὑπ' ὄψιν· ἀλλ' ἐπὶ πλέον ἡ Πύλη ἤθελε νὰ λάβῃ ἰκανοποιησιν δι' ὅλους τοὺς θησαυροὺς ποὺ κατεδαπάνησε, ἄλλως δὲν θὰ συγκατετίθετο. Ὁ συντ. Ἀνάτης ἀπεκρίθη, ὅτι θὰ ἠδύναντο πολὺ καλὰ νὰ ἀντιληφθῶν ἀπὸ τὴν τελευταίαν ἀπόπειραν ἐναντίον τῶν δύο ὀχυρῶν θέσεων, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐπετέθησαν, ἂν αἱ δυνάμεις ἠδύναντο νὰ ἀνυπαχθῶν ἐπὶ μακρότερον χρόνον εἰς τὴν πρόοδόν των· μὲ τὰ νέα ἔργα συνεκρατεῖτο ἀκόμη ἡ ἄμυνά των μέχρις ἐσχάτων, καὶ ἂν τέλος κατ' ἀτυχίαν ἠναγκάζοντο νὰ υποχωρήσουν καὶ νὰ χάσουν τόσον πολὺ ἔδαφος, θὰ ἐστοίχιζεν εἰς αὐτοὺς χειμαρρῶν αἵματος νὰ τὸ κερδίσουν καὶ ἔπειτα θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρίσουν, ὅτι μόνον ἀνδρεία καὶ ἀποφασιστικότης ἐφώλευεν εἰς τὰ στήθη μας, ὥστε, ἀφοῦ παρέμενε πάντοτε ἐλευθέρια καὶ ἀνοικτὴ ἡ δίοδος τοῦ λιμένος, ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν μας νὰ ἐπιβιάσομεν ὅλα τὰ πολεμικὰ ἐφόδια καὶ τὰς προμηθειὰς μὲ τὰ κανόνια καὶ ὅλους τοὺς ἄνδρας μας. Μετὰ ταῦτα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀνατινάξωμεν ὅλα τὰ ὀχυρώματα καὶ νὰ τοὺς ἀφήσωμεν μίαν πόλιν πυρκαυστον· ὅτι εἰς μίαν τοιαύτην περιπτώσειν θὰ ἠδύναντο νὰ εἶναι βέβαιοι, ὅτι ἡ Γαληνοτάτη Δημοκρατία θὰ συνέχιζε τὸν πόλεμον, ἐλευθέρια πλέον ἀπὸ τὸ βῆρος συντηρήσεως τόσον μεγάλου σώματος στρατοῦ, καὶ ἀκόμη θὰ ἠμποροῦσε νὰ σαρώσῃ μὲ τὴν ἀρμάδα της ὅλας τὰς θαλάσσας των καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ νικητρία, διὰ νὰ κρατήσῃ τὴν

it too at her own charge through the very heart of the dominions of the Empire, and go to the fray with galleys manned with their own subjects, since that the possession of the Isles in the Archipelago belongs indisputably to her, witness the annual contribution sent to us during all the time of this war. They remained a while in suspense without giving any answer, and then the Pasha taking up the discourse again said he should retire into the other pavilion that they might consult one with another and little above half an hour afterward, they called him in again, and the said Pasha began to express himself as followeth.

That seeing they did persist in their resolution not to deliver up the forts, they had concluded to promote the demolishing of them with this promise, that either party might in some time build again upon the said wrecks. To this proposal he returned, that there was no difference between either of these terms because the most serene Republic would be still deprived of her forts, and that therefore they might with less trouble seriously consider of some equal terms, for this was but a trifling away time without a right understanding. The Chiagaia Bey made answer that he should carry these propositions to his excellency the Captain General because they could not by debate come to

νήσον, ἀναλαμβάνουσα μόνη της τὴν φροντίδα, εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν τῶν κτήσεις τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς καταδρομὰς μὲ γαλέρας ἐπιηδρωμένας μὲ ὑπηκόους των, ἀφοῦ ἡ κατοχὴ τῶν νήσον τοῦ Ἀρχιπελάγους ἀνήκει ἀδιαφιλονικίως εἰς αὐτήν, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἔτησίαι εἰσφορὰ ποὺ ἐπέλλετο εἰς ἡμᾶς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου. Παρέμειναν ἐπὶ τινα χρόνον μετέωροι, χωρὶς νὰ δίδουν ἀπάντησιν, καὶ τότε ὁ Πασᾶς, ἀναλαμβάνων τὸν λόγον εἶπεν, ὅτι θὰ ἀπεσύρετο εἰς τὸ ἄλλο περὶ πλεονεκτήριον διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ συσχεφθοῦν καὶ μετὰ πάροδον χρόνου κατὰ τὴν περισσοτέραν τῆς ἡμισείας ὥρας τὸν ἐκάλεσαν πάλιν καὶ ὁ Πασᾶς ἤρχισε τὴν ὁμιλίαν του διὰ τῶν ἀκολούθων:

Ὅτι βλέπων τὴν ἐπιμονὴν των εἰς τὴν ἀπόφασίν των νὰ μὴ παραδώσουν τὰ φρούρια, ἀπεφάσισαν νὰ προτείνουσαν τὴν κατεδάφιον αὐτῶν μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ οἰκοδομήσῃ πάλιν ἐπὶ τῶν ῥηθέντων ἐρείπων οὔτε τὸ ἓν μέρος οὔτε τὸ ἄλλο. Εἰς αὐτὴν τὴν πρότασιν ἀπήντησεν, ὅτι δὲν ὑπῆρχε διαφορά μετὰ τῶν δύο προταθέντων ὄρων, διότι ἡ Γαλινοτάτη Δημοκρατία θὰ ἐστερεῖτο τὰ φρούρια τῆς ὡς ἐκ τούτου θὰ ἠδύναντο μᾶλλον ψυχραίμως νὰ σκεφθοῦν σοβαρῶς ἴσους ὄρους, ἀφοῦ ἄλλως, ἄνευ τῆς ὀρθῆς κατανοήσεως, κατηνάλισκον τὸν χρόνον τῶν ἀδίκως. Ὁ Chiagaia Βέης ἀπήντησεν, ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ φέρῃ τὰς προτάσεις αὐτὰς εἰς τὴν ἐξοχότητά του τὸν Ἀρχιστράτηγον, διότι

any agreement. Col. Annand answered that it was not convenient his excellency should be acquainted with these discourses, which was to his knowledge contrary not only to his will, but also to his orders, that therefore they must think of some other expedient, and shake off this pretence. They all replied confusedly; but he being unwilling to carry that answer did manifest a great deal of obstinacy thereby and a desire to perpetuate the war rather than to settle the peace; that therefore if he would not condescend to their just demands, it was impossible to continue the assembly. He replied that out of mere complaisance to him he would communicate the whole to his excellency the Captain General, though on the other side he was confident he should receive a repulse.

Col. Annand made no stay but went to the city to acquaint his excellency with the aforesaid discourse and also the terms wherewith the Turks had clothed their demands, to the end that he might have a positive answer which was this, that the Piazza was yielded up by a treaty of peace so that they ought not to frame any other request in as much as the Ottoman forces have pained their reputation for the sole acquist of the Piazza, which being surrendered, all other pretences must fall

δὲν θὰ κατέληγον εἰς συμφωνίαν μὲ τὴν συζήτησιν. Ὁ συντ. Ἀνάντης ἀπήντησεν, ὅτι δὲν ἦτο ἀριόζων ἢ ἐξοχότης του νὰ λάβῃ γνώσιν τῶν συζητήσεων τούτων, ποῦ καλῶς ἐγνώριζεν ὅτι ἦσαν ἐναντίαι ὄχι μόνον πρὸς τὴν θέλησίν του, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς διαταγὰς του, καὶ ἐπομένως θὰ ἔπρεπε νὰ εἴρουν ἄλλην λύσιν καὶ νὰ ἀρήσουν κατὰ μέρος τὴν ἀξίωσιν αὐτὴν. Ἀπήντησαν συγκεχυμένως· ἀλλ' οὗτος ἦτο ἀπόθνημος νὰ φέρῃ τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν καὶ ἐξεδήλωσε μεγάλην ἐπὶ τούτου ἐπιμονὴν καὶ τὴν προθεσὶν νὰ συνεχισθῇ μᾶλλον ὁ πόλεμος παρὰ νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ εἰρήνη ὥστε ἐκ τούτου καθίστατο ἀδύνατον νὰ συνεχισθῇ ἡ διάσχεσις, ἂν δὲν συγκατετίθετο εἰς τὸ δίκαιον αὐτῶν αἰτήματα. Προσέθηκε, ὅτι ἀπλῶς διὰ νὰ τοῦ φανῇ εὐχάριστος θὰ ἀνεκίτωνε ὅλην τὴν συζήτησιν εἰς τὴν ἐξοχότητά του τὸν Ἀρχιστράτηγον, ἂν καὶ ἦτο ἐξ ἄλλου βέβαιος, ὅτι θὰ συνήντια κατηγορηματικὴν ἄρνησιν.

Ὁ συντ. Ἀνάντης ἄνευ χρονοτριβῆς μετέβη εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὴν ἐξοχότητά του τὴν προμνημονευθεῖσαν συζήτησιν καὶ ἐπίσης τοὺς ἄρους μὲ τοὺς ὁποίους οἱ Τούρκοι περιέβαλλον τὰς προτάσεις των, μὲ ἀποτέλεσμα ὅτι ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὴν ἐξῆς θετικὴν ἀπάντησιν: ὅτι τὸ Φρούριον παρεδίδοτο διὰ συνθήκης εἰρήνης, ἐπομένως δὲν ὄφειλον νὰ προβάλλουν ἄλλας ἀξιώσεις, ἐπὶ τοσοῦτον μάλιστα καθ' ὅσον αἱ ὀθωμανικοὶ δυνάμεις ἐξέθεσαν τὴν φήμην των διὰ μόνον τὴν ἀπόκτισιν τοῦ Φρουρίου, μὲ τὴν παράδοσιν τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ καταπέσουν ὅλαι αἱ ἄλλαι ἀξιώσεις (διὰ πᾶν ὅτι

to the ground (as to what is past) which the Porte had when they heated about the division of the Kingdom; for this would be to grant them fewer piazzas and not one only, terms that are so pernicious and injurious to the interest of the most serene Republic, that before he would assent to it, he would rather be content to continue the war to the end of the world with a firm hope that the Almighty God sufficiently understanding the justice of the cause, it would be a motive to him to inspire the besieged with the more spirit and resolution to entertain their assaults; enjoining him if they continued such pretences wholly to quit the treaty and to declare the nullity of surrendering the place, as if it had never been mentioned, and that if for the future they should require anything, they should set up their white flag that they might receive a courteous answer. These things were laid open before them in such a manner that it was enough to enrage them, but after a long and reciprocal contest going, that they did obstinately insist upon this, that they should renew the discourse they had; at first they were put in mind of the liberty he had granted by his excellency to depart from the sessions, and to withdraw himself into the Piazza in good time; so that perceiving there were two or 3 hours of the

ἀνίχει εἰς τὸ παρελθόν, ὅσας ἡ Πύλη ἤγειρεν ὅταν ἐθερμαίνοντο μὲ τὴν βλέψιν τῆς διαιρέσεως τοῦ Βασιλείου· διότι τοῦτο εὐήμαινα νὰ τοὺς παραχωρήσουν μερικὰ φρούρια καὶ ὅχι ἓν μόνον. ὄροι δηλ. τόσον ὀλέθριοι καὶ ἐπιζήμιοι τοῦ συμφέροντος τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας, ὥστε, παρὰ νὰ συγκρατεθῆ εἰς τοῦτο, θὰ προσέτιμα νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον μέχρι τοῦ τέλους τοῦ κόσμου, μὲ τὴν σταθερὰν ἐλπίδα, ὅτι ὁ Παντοδύναμος Θεός, κατανοῶν ἐπαρκῶς τὸ δίκαιον τῆς υποθέσεώς των, θὰ ἔθετεν ὡς πρόγραμμά του νὰ ἐμβάλῃ εἰς τοὺς πολιορκουμένους περισσοτέραν ἐμφύγους καὶ ὀποφασιστικότητα διὰ νὰ συνεχίσουν τὸς ἐφόδους των καὶ τοῦ παρήγγειλεν ἀκόμη, ὅτι ἂν συνέχιζον νὰ προβάλλουν τοιαύτας ἀξιώσεις, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν διαπραγματεύσειν τῆς εἰρήνης καὶ νὰ δηλώσῃ ὡς ἀνύπαρκτον περίπτωσιν παραδόσεως τοῦ φρουρίου, ὡς νὰ μὴ εἶχε γίνει ποτὲ λόγος, καὶ ἂν εἰς τὸ μέλλον εἶχον νὰ ζητήσουν ὅ,τιδήποτε, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀνυψώσουν λευκὴν σημαίαν διὰ νὰ λάβουν ἀβρόφωνα ἀπάντησιν. Ταῦτα ἐξετέθησαν ἐνώπιόν των κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τοῦτο ἦτο ἀρκετὸν νὰ τοὺς ἐξαγριώσῃ· ἀλλὰ κατόπιν μακρᾶς μεταξὺ των διαμμισηθήσεως, ἐκ τῆς ὁποίας προέκυπτεν, ὅτι πεισιμόνως ἐπέμενον ἐπὶ τούτου καὶ ὅτι θὰ ἀνενοῦτο ἢ συζήτησις, τὴν ὁποίαν ἤδη εἶχον, κατ' ἀρχὰς τοὺς ὑπεμνήσθη ἢ ὑπὸ τῆς ἐξοχότητος του δοθεῖσα εἰς αὐτὸν ἐξουσιοδότησις νὰ ἀποχωρήσῃ ἀπὸ τὴν σύσκεψιν καὶ νὰ ἀποσυρθῆ ἐγκαίρως εἰς τὸ Φρούριον· οὕτω, βλέπων ὅτι εἶχον ἤδη διαρρεύσει δύο ἢ τρεῖς ὥραι τῆς νυκτός, δὲν ἦτο δυ-

night already elapsed, he could not stay any longer without going against his excellency's order; therefore he protested against the taking of the delivery of the Piazza into consideration, for it was resolved that the treaty should be absolutely broken if they did, his excellency the Captain General having taken a firm resolution to defend the said Piazza to his last breath; after which he made a motion to rise up from his seat in order to depart, but was entertained with a discourse entered into by the Pasha, who said, that the decisive answer to this point must be had from the Grand Visier to whom he sent his secretary and the Chiagaia Bey forthwith to inform him of his proposition, and desiring him to go in the meantime into another pavilion, where a little while after, the dragoman Panagiotti came and told Col. Annand that the proffer to surrender the Piazza did greatly persuade the Pasha that it must needs be in a dangerous condition, and therefore they stood upon such high terms. Then Col. Annand rejoined that if they desired to understand the reason that incited the Capt. General to seek a peace by the yielding up of the place, the sole motive was this, that he discovered how the auxiliary forces had an earnest desire to continue a perpetual war in the dominions of the Re-

νατὸν νὰ παραμείνῃ ἐπὶ μακρότερον, χωρὶς νὰ παραβῇ τὴν διαταγὴν τῆς ἔσοχότητος του· διὰ τοῦτο διεμαρτυρήθη διότι ἐλίμβανον ὑπ' ὄφιν τὴν παράδοσιν τοῦ Φρουρίου, ἐνῶ εἶχεν ἀποφασισθῆ νὰ διακοπῇ ἀπολύτως πᾶσα διαπραγματεύσεις συνθήκης ἂν ἐγένετο τοῦτο, δοθέντος ὅτι ἡ ἔσοχότης του ὁ Ἄρχιστράτηγος εἶχε λαβεῖ σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ ὑπερασπισθῆ μέχρι τῆς τελευταίας του ἀνοῆς τὸ Φρούριον καὶ μετὰ τοῦτο ἔκαμε κίνησιν νὰ ἐγερεθῇ ἀπὸ τὴν θέσιν του διὰ νὰ ἀναχωρήσῃ, ἀλλὰ συνεκρατήθη ἀπὸ τὸν λόγον ποῦ ἤρχισε τότε ὁ Πασᾶς, δηλών, ὅτι ἡ ἀποφασιστικὴ ἀπάντησις εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ δοθῇ ἀπὸ τὸν Μέγαν Βεζύρη, πρὸς τὸν ὅποιον ἔστειλε τὸν γραμματεῖα του καὶ τὸν Chiagaia Βέην παρευθύν, διὰ νὰ τὸν πληροφορήσουν περὶ τῆς προτάσεώς του· ἐξέφρασε δὲ τὴν ἐπιθυμίαν του, ὅπως ἐν τῷ μεταξὺ μεταβῇ εἰς τὸ ἄλλο περίπτερον, ὅπου ὀλίγον κατόπιον ἦλθεν ὁ διερμηνεὺς Παναγιώτης καὶ εἶπεν εἰς τὸν συντ. Ἀνάτην, ὅτι ἡ προσφορὰ νὰ παραδώσουν τὸ Φρούριον πολὺ συνετέλεσε νὰ πείσῃ τὸν Πασᾶν, ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἦτο εἰς κατάστασιν μεγάλου κινδύνου καὶ διὰ τοῦτο ἐπέμενον ἐπὶ τῶσων αὐστηρῶν ὄρων. Τότε ὁ συντ. Ἀνάτης ἀπήνησεν, ὅτι ἂν ἐπεθύμουν νὰ κατανοήσουν τὸν λόγον ποῦ παρεκίνησε τὸν Ἄρχιστράτηγον νὰ ζητήσῃ εἰρήνην παραδίδων τὸ ὄχυρόν, ὁ μόνος λόγος ἦτο, ὅτι ἀνεκάλυπεν ὅτι αἱ ἐπικουρικαὶ δυνάμεις εἶχον τὴν ἐνθερμον ἐπιθυμίαν νὰ συνεχίσουν ἕνα διαιωνιζόμενον πόλεμον ἐντὸς τῶν κτήσεων τῆς Δημοκρατίας, διὰ νὰ ἀποκομίζουν σταθερῶς αὐτὰ

public, that they may constantly gain those profits and commodities which they have in some measure reaped to this very minute. As to the rest, if they did still doubt of the strength and fancy themselves the weakness of the party, he would engage if they would send any officer, to let him see as well the soldiery and peasants as the works, both above and under ground, also their ammunition and provisions, to take off those impressions that were made in their minds, and afterwards eat of the great confidence he had in him (as he told him); he did communicate unto him what succors was expected suddenly of 4,000 men or more, with an order to the Duke of Navailles to entertain himself until the next campaign; from Portugal 3,000 men, and from Venice a convoy of 4,000 foot soldiers commanded by his excellency, the Procurator, Antonio Grinaldi, chosen Providitor General at sea, whose appearance might break off the treaty, because possibly he might prove of a contrary opinion. Then Panagiotti answered that when the physician understands the disease, it is thought a good step towards the care of the patient; and here he undertook to say that the Porte knew very well how the King of France during this war, had oftentimes furnished the Republic with men: but on the other-hand, his ambassador at Constantinople did use his ut-

τά κέρδη και όφελήματα, τὰ όποια είχαν μέχρι τινός καρπωθή μέχρις άκριβώς της στιγμής ταύτης. Ως προς τὰ άλλα, αν άκομη άμφέβυλλον διά την δύναμιν των και έφραντάζοντο τó μέρος των άσθενές, ανέλάμβανεν, αν έστειλλον ένα αξιωματικόν, να του επιτρέψουν να ιδή τόσον τους στρατιώτας και τους χωρικούς όσον και τὰ έργα τὰ επί του εδάφους και ύπ' αυτό, και επίσης τὰ πολεμοφόδια και τās ζωοτροφίαις, διά να αποβάλουν τās ιδέαις που έσχημάτισαν και έπειτα να φάγη (όπως του ειπε) από την μεγάλην εμπιστοσύνην που θα του ειχε' του άνεκοίνωσε ποιαις επιζουρίας άνέμενον αιφνηδώς, 4,000 άνδρων ή και περισσοτέρων, με διαταγήν προς τον Δουκα του Ναβάιτς να παραμείνη μέχρι της επομένης έκστρατευτικής περιόδου 3,000 από την Πορτογαλίαν και από την Ένετίαν μιαν άποστολήν 4,000 πεζών υπό την διοίκησιν της έξοχότητος του του Προκουράτορος Antonio Grinaldi, εκλεγέντος Γενικού Προβλεπτού κατά θάλασσαν, του όποιου ή εμφάνισις θα ήδύνατο να διακόψη την διαπραγματέυσιν, επειδή πιθανόν να άπεδεικνύετο αντίθετου γνώμης. Τότε ό Παναγιώτης άπήντησεν, ότι όταν ό Ιατρος έχει κάμει διάγνωσιν της άσθνεύαις, τούτο θεωρείται σημαντικόν βήμα προς την θεραπειάν του πάσχοντος και έδω ανέλάμβανε να παρατηρήση, ότι ή Πόλη έγνωρίζε πολύ καλώς, ότι ό Βασιλεύς της Γαλλίας, διαρκούντος του πολέμου τούτου, συχνά έρωδιάσε την Δημοκρατίαν με άνδρας' άλλ' έξ άλλου ό πρεσβευτής του εις την Κων-

most endeavor that the peace might not be concluded by the Signor Ballarino, and did so much concern himself therewith, that he showed himself to be a bitter enemy of the Christian faith and Republic rather than a Christian prince. Afterwards he being gone there came in a Turk that could speak Italian, who declared how all this was related to Ibrahim Pasha who wrote a letter to the Grand Visier, and sent it by the said Panagiotti, which contained as far as he could understand, some motives to persuade him to a condescension of laying aside his pretences to the forts. Being thus entertained whilst they waited for an answer till 5 of the clock at night, at length the said Chiagaia Bey, a secretary, and Panagiotti appeared. And Col. Annand being brought in to the Pasha he caused the result of the Divan's council that night to be read, the contents whereof were that the Piazza should be rendered up with all its cannons and ammunition; that the forts of Suda, Carabusa, and Spinalonga should remain in the hands of the most serene Republic; that Clissa should be restored, and the pension and donation promised should be confirmed. Col. Annand replied that in this day's assembly, there had been not other discourse but about the forts only, and that that point solely was decided, though

σιαντινούτολιν κατέβαλε πάσαν προσπάθειαν διὰ νὰ μὴ συναφθῆ ἡ εἰρήνη ὑπὸ τοῦ Σινιὸρ Ballarino, καὶ τόσον ἐνδιεφέρθη μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅστε ἀπέδειξεν ἑαυτὸν μᾶλλον δορυφὸν ἐχθρὸν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῆς Δημοκρατίας παρὰ χριστιανὸν ἡγεμόνα. Μετὰ τὴν μετάβασιν τοῦ ἐκεῖ εἰσηλθὲν εἰς Τοῦρκος, ὁμιλῶν τὴν ἰταλικήν, ὅστις ἐδήλωσεν, ὅτι ὅλα αὐτὰ ἀνεκοινώθησαν εἰς τὸν Ἰμπραὶμ Πασᾶν καὶ ὅτι οὗτος ἐγραφεν ἐπιστολήν πρὸς τὸν Μεγαν ζύρην, ἀποστείλας αὐτὴν μὲ τὸν Παναγιώτην, ἡ ὁποία περιεῖχε, ἀπὸ οὗ ἠδύνατο νὰ ἀντιληφθῆ, μερικά ἐπιχειρήματα, διὰ νὰ τὸν πείσῃ εἰς συγκατάβασιν νὰ ἀφήσῃ κατὰ μέρος τὰς ἀξιώσεις του ὡς πρὸς τὰ φρούρια. Μὲ αὐτὰ παρήρηχοτο ἡ ὥρα ἐν ἀναμονῇ τῆς ἀπαντήσεως μέχρι τῆς ἑκτῆς νυκτερινῆς, τέλος δὲ ἐνεφανίσθησαν ὁ Chiagaia Βέης, εἰς γραμμιστεὺς καὶ ὁ Παναγιώτης. Εἰσηχθῆ τότε ὁ συντ. Ἀνάγνης ἐνώπιον τοῦ Πασᾶ, ὅστις ἔδωκεν ἐντολήν νὰ ἀναγνοσθῆ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ νυκτερινοῦ συμβουλίου τοῦ Διβανίου, τὸ περιεχομενον τοῦ ὁποίου ἦτο, ὅτι τὸ Φρούριον ἔπρεπε νὰ παραδοθῆ μὲ ὅλα τὰ κανόνια του καὶ τὰ πυρομαχικά του· ὅτι τὰ φρούρια τῆς Σούδας, Γραμβούσας καὶ Σπιναλόγκας θὰ παρέμενον εἰς χεῖρας τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας· ὅτι ἡ Clissa θὰ ἀπεδίδετο καὶ ὅτι ἡ ἐπιχορήγησις καὶ ἡ ὑπεσχημένη δωρεὰ θὰ ἐπεκυροῦντο. Ὁ συντ. Ἀνάγνης ἀπήντησεν, ὅτι εἰς τὴν σύσκεψιν τῆς ἡμέρας αὐτῆς δὲν ἐγένετο ἄλλη συζήτησις πλὴν περὶ τῶν φρουρίων καὶ ὅτι μόνον ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ εἶχε ληφθῆ ἀπόφασις, ἂν καὶ ὄχι, ὡς προεβάλλετο, ἀναφορικῶς μὲ τὰς

not as was pretended concerning their territories, which if they would not condescend unto, it was impossible to entertain any discourse about the other pretexts. Here they would have shown their subtlety by saying that the forts had no territory belonging to them; therefore to explain this difficulty it was answered that the adjacent works that lay under the command of the cannons of the forts were their territories which ours had hitherto enjoyed; at which the Pasha was somewhat satisfied; he promised that it should be expressed in the articles; and to engage him to perform this promise, it was desired he would set down that determination in writing concerning the forts with their territories, which the Said Panagiotti did accordingly do in the Italian language. Thus they agreed upon a return the next day at 2 of the clock to discourse upon the other points that had been moved already; and he went back to his excellency, who was still standing on foot in expectation, and told him all that happened, that he was to return according to appointment to treat about the fort of Clissa, and that they did not lay claim to their territories, but also to other places taken in Dalmatia in this war, which being done they were to employ their time about the pretence of the donation and annual pen-

εδραφικὰς περιοχὰς των, εἰς τὸ ὁποῖον σημεῖον ἂν δὲν συγκατετίθεντο, ἦτο ἀδύνατον νὰ συνεχίσουν συζήτησιν ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ προβαλλόμενα. Ἐδῶ ἠθέλησαν νὰ δείξουν τὴν πανουργίαν των μὲ τὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι τὰ φρούρια δὲν εἶχον ἐδαφικὴν περιοχὴν ἀνήκουσαν εἰς αὐτὰ· διὰ τὸ νὰ ἐξομαλύνουν λοιπὸν τὸ δύσκολον τοῦτο σημεῖον ἐδόθη ἡ ἀπάντησις, ὅτι τὰ παρακείμενα ἔργα, τὰ εὐρισκόμενα ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν κανονίων τῶν φρουρίων, ἦσαν αἱ ἐδαφικαὶ περιοχαὶ των, τὰς ὁποίας οἱ ἡμέτεροι ἐνέμοντο μέχρι τοῦδε· ὁ Πασᾶς ἐφάνη κάπως ἰκανοποιημένος μὲ τοῦτο· ὑπεσχέθη ὅτι θὰ περιελαμβάνετο εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν ἄρθρων· καὶ διὰ τὸν ὑποχρεώσουν νὰ τηρήσῃ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην, ἐξεφράσθη ἡ ἐπιθυμία νὰ διατυπωθῇ ἐγγράφως ἡ ἀπόφασις σχετικῶς μὲ τὰ φρούρια καὶ τὰς ἐδαφικὰς των περιοχὰς, πράγμα τὸ ὁποῖον συμφώνως πρὸς ταῦτα ὁ Παναγιώτης ἐξετέλεσεν εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν. Οὕτω συνεφώνησαν νὰ ἐπανεέλθουν τὴν ἐπομένην εἰς τὰς 2 διὰ τὸ νὰ συζητήσουν τὰ ἄλλα σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἤδη εἶχον θιγῆ· καὶ ἐπέστρεψεν οὗτος εἰς τὴν ἐξοχώτητά του, ὅστις τὸν ἀνέμενον ἐπὶ ποδός, καὶ τοῦ ἀνεκοίωσε τὰ συμβάντα, ὅτι συμφώνως πρὸς τὰ καθορισθέντα θὰ ἐπέστρεφε διὰ τὸ νὰ διαπραγματευθῇ περὶ τοῦ φρουρίου Clissa καὶ ὅτι δὲν ἤγειρον ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν ἐδαφικῶν των περιοχῶν, ἀλλ' ἐπίσης περὶ ἄλλων ἑσέων καταληφθεισῶν εἰς τὴν Δαλματίαν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον, μετὰ δὲ τὴν ρύθμισιν τούτων θὰ ἀπησχολοῦντο μὲ τὴν ἀξίωσιν τῆς δωρεᾶς καὶ ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως, τὰς ὁποίας προσέφερεν εἰς αὐτοὺς ἡ ἐξοχό·

sion offered them by his excellency Signor Molin. Now by this time the Pasha was returned, to whom it was declared that as to the restitution of Clissa, that was promoted when the division of the Kingdom with the Piazza was granted, for which the most serene Republic was content to yield up their acquists in Dalmatia, but now they were not in such a condition to give away their own with so much loss. And if they should do it, this fort will be of no other use to them but to cause expense and trouble. Nevertheless, it was not suitable to the dignity of public majesty, to make so disadvantageous a peace; therefore by consequence, the establishment could no ways be made of that which already belonged to the Ottoman Empire, so that it was again promoted in the last treaty with Signor Molin, that having left Clissa and all its territories and the other places that were gained (as in Dalmatia) to the Republic, all those places and lands contained certainly more in circuit than the bonds of the Kingdom, so that after this rate, this treaty would prove more injurious and disadvantageous to them than the last, to which it was answered that though they should know there was disadvantage in this, they ought to take hold of the articles of the other treaty, because then they would not be so great a difficulty in it. Then the Pasha returned that now the

της τοῦ ὁ Σινιὸς Molin. Ἐν τῷ μεταξύ εἶχεν ἐπανελθεῖ ὁ Πασᾶς, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδηλώθη, ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῆς Clissa, αὕτη ἐπροτάθη ὅταν ἐγένετο δεκτὸς ὁ χωρισμὸς τοῦ Βασιλείου ἀπὸ τὸ Φρούριον, χάριν τοῦ ὁποῖου ἡ Γαληνοτάτη Δημοκρατία παρεδέχτο νὰ παραχωρήσῃ τὰ ὀποζήματα τῶν εἰς τὴν Δαλματίαν· ἀλλὰ τώρα δὲν ἦσαν πλέον εἰς θέσιν νὰ ἀποχωρισθοῦν αὐτὸ πού τοὺς ἀνῆξε πρὸς τόσην μεγάλην ζημίαν τῶν. Καὶ ἂν θὰ τὸ ἔπραττον, τὸ φρούριον αὐτὸ εἰς οὐδὲν θὰ τοὺς ὀφέλει καὶ θὰ προεξάλει δαπάνας καὶ ὀχλήσεις. Ἐκτὸς τούτου, δὲν ἦτο ἀρμόζον πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Δημοσίου νὰ συνάψουν συνθήκην τόσον μειονεκτικὴν κατὰ συνέπειαν κατ' οὐδὲνα τρόπον ἠδύνατο νὰ συναφθῇ αὕτη μὲ παραχώρησιν αὐτοῦ πού ἤδη ἀνῆκεν εἰς τὸ Ὄθωμ. Κράτος, ὡς πάλιν ἐπροτάθη κατὰ τὴν τελευταίαν συνθήκην μὲ τὸν Σινιὸς Molin· ὅτι ἂν ἄφηνον τὴν Clissa καὶ ὅλα τὰ ἐδάφη της καὶ τὰς ἄλλας κτηθείσας θέσεις (ὡς εἰς τὴν Δαλματίαν) εἰς τὴν Δημοκρατίαν, αἱ θέσεις καὶ αἱ γαῖαι αὐταὶ περιελάμβανον εἰς ἀκτίνα ἀσφαλῶς περισσότερον ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ Βασιλείου τούτου, ὥστε κατὰ ταῦτα ἡ συνθήκη θὰ ἀπεδεικνύετο μᾶλλον ἐπιζήμιος καὶ μειονεκτικὴ δι' αὐτοὺς παρὰ ἡ τελευταία. Εἰς τοῦτο ἐδόθη ἡ ἀπάντησις, ὅτι ἂν καὶ ἐγνώριζον ὅτι ὑπῆρχον μειονεκτήματα εἰς τοῦτο, ὤφειλον νὰ βασισταθοῦν εἰς τὰ ἄρθρα τῆς προηγουμένης συνθήκης, διότι τότε δὲν θὰ προέκυπτον μεγάλαι δυσκολίαι εἰς τὴν σύναψιν τῆς νέας. Τότε ὁ Πασᾶς ἀπε-

Piazza was in a worse condition than it was then since they have lodged themselves 200 paces and more within it and they wanted but little of possession. Col. Annand answered that if they would seriously consider their own condition and that of the Piazza, they would find the defendants at present in a better condition than they, because that, the more ground they gained by us the more of them perish in greater numbers by the firing of the mines which we have in abundance ready at all times for that purpose and are always making more; and besides all this, the winter is high at hand, the sufferings and rigor whereof will give a final check to their army. Nor will it advantage them to make their men believe there will be new success sent, because it is very well known what the royal orders are on that particular; and then when the supplies arrive, we shall so hamper them that we shall make them repent, though you deny such propositions. This discourse being ended, the Pasha had a mind to be with his company in private, so Col. Annand went into another pavilion from whence he was called in less than a quarter of an hour. The Pasha said that they were resolved to write a letter to the Visier about this point, and to expect his answer. But before that was come, they de-

κρίθη, ὅτι τώρα τὸ Φρούριον ἦτο εἰς χειροτέραν κατάστασιν παρὰ ὅτι ἦτο τότε, ἀφοῦ εἶχον ἐγκατασταθῆ 200 βήματα καὶ πλέον ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ὀλίγον ἔλειπε νὰ λάβουν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν τουτο. Ὁ συντ. Ἀνάτης ἀπήντησεν, ὅτι ἂν σοβαρῶς ἐξήταζον τὴν ἰδικήν των κατάστασιν καὶ τὴν τοῦ Φρουρίου, θὰ εὕρισκον ὅτι οἱ θηρεασπιστὰι εὕρισκοντο τώρα εἰς καλύτεραν κατάστασιν παρὰ αὐτοί, διότι ὅσον περισσότερον ἔδαφος ἐκέρδιζον ἀπὸ ἡμῶν τόσοον αἱ ἀπώλειαι των εἰς ἄνδρας ἦσαν μεγαλύτεραι ἐκ τῆς ἀνατινάξεως τῶν ὑπονόμων, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἐν ἀφθονίᾳ πάντοτε ἐτοιμοὺς πρὸς τὸν σκοπὸν τούτων καὶ ἐξακολουθοῦμεν νὰ κατασκευάζωμεν περισσοτέρας· πλὴν τούτου, ὁ χειμὼν ἐπι- κείται καὶ αἱ κακουχίαι καὶ ἡ δριμύτης τούτου θὰ ἐπιφέρῃ τὴν τελικὴν ἐπί- σχεσιν τοῦ στρατεύματός των. Οὔτε θὰ ἦτο ἐποικελὲς δι' αὐτοὺς νὰ κάμουν τοὺς ἄνδρας των νὰ πιστεύσουν, ὅτι ἐπέκειντο νέα ἐπιτυχία, διότι εἶναι πολὺ καλὰ γνωστὸν ποῖαι εἶναι αἱ βασιλικάι διαταγαὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημεῖου καὶ ὅταν αἱ ἐπικουρίαι φθάσουν, τόσοον θὰ τοὺς περιπλέξωμεν, ὥστε θὰ τοὺς κά- νωμεν νὰ μετανοήσουν, ἐνῶ σεῖς ἀπορρίπτετε τοιαύτας προτάσεις. Μετὰ τὸ πέ- ρας τῆς συζητήσεως, ὁ Πασᾶς ἔδειξε τὴν διάθεσιν νὰ συσκεφθῆ ἰδιωτικῶς με- τὴν ἀκολουθίαν του· ὁ συντ. Ἀνάτης μετέβη εἰς ἄλλο περίπτερον, ὁπόθεν ἐκλήθη μετὰ παρέλευσιν χρόνου μικροτέρου τοῦ τετάρτου τῆς ὥρας. Ὁ Πασᾶς εἶπεν, ὅτι ἀπεφάσισαν νὰ γραφουν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Βεζύρην ὡς πρὸς τὸ ση- μείον τουτο καὶ νὰ ἀναμεινουν τὴν ἀπάντησίν του. Ἀλλὰ προτοῦ φθάσῃ αὕτη

sired to hear our pretensions that they might in the meantime treat of all things also, and so consume the less time in their meetings. It was replied that if first of all, not only this point, but also the pretended pension and donation were not quashed wholly, he had no commission to proceed to any other particular, but when they had laid aside those points, he would propose the rest of his demands. Here the Pasha labored extremely to persuade him that the pension and donation were due in reason and justice and that he ought not to mention any such request any more. Col. Annand expressed himself to this as followeth, that if truth were to be discovered by reason, it is certainly true that the pension and donation was given because the Porte was content to leave the Republic in possession of the Piazza and the bonds of the Kingdom, for that whilst the said Piazza and territories remained in their power, he was obliged to a pension; but now that the best part of the Kingdom remains in the power of the Ottoman Empire, he could not understand any reason they had to pretend to the pension; that therefore if they did duly and sincerely reflect upon this affair, he was confident they would alter their opinions. The event did show that the Pasha was satisfied with this reason because he made a motion to go

ἐπεθύμουν νὰ ἀκούσουν τὰς ἀξιώσεις μας, διὰ νὰ δυνηθοῦν ἐν τῷ μεταξύ νὰ διαπραγματευθοῦν καὶ τὰ ἄλλα σημεῖα, καὶ νὰ καταναλώσουν οὕτω ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον χρόνον εἰς τὰς συνεδριάσεις των. Ἐδόθη ἀπάντησις, ὅτι ἂν προηγουμένως ὄχι μόνον αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἡ προβαλλομένη ἀξίωσις ἐπὶ τῆς ἐπιχορηγήσεως καὶ δωρεᾶς δὲν παρεμερίζοντο ἔξ ὀλοκλήρου, δὲν ἦτο ἐξουσιοδοτημένος νὰ προχωρήσῃ εἰς ἄλλα σημεῖα, ἀλλ' εἰάν τὰ ἀφηνον αὐτὰ κατὰ μέρος, θὰ ἐξέθετε τὸ ὑπόλοιπον τῶν αἰτημάτων του. Ἐδῶ ὁ Πασᾶς ἐκοπίασεν ἐξαιρετικὰ νὰ τὸν πείσῃ, ὅτι ἡ ἐπιχορηγήσις καὶ ἡ δωρεὰ ὀφείλοντο κατὰ τὴν λογικὴν καὶ τὸ δίκαιον καὶ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀναφέρῃ περαιτέρω τοιοῦτον αἶτημα. Ὡς πρὸς τοῦτο ὁ συντ. Ἀνάγνης ἐξεφράσθη διὰ τῶν ἀκολούθων: ὅτι ἂν ἡ ἀλήθεια ἔπρεπε νὰ ἐξευρεθῇ διὰ τῆς λογικῆς, εἶναι βεβαίως ἀληθές ὅτι ἡ ἐπιχορηγήσις καὶ ἡ δωρεὰ ἐδόθησαν, διότι ἡ Πύλη συγκατατίθετο νὰ ἀφήσῃ εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Δημοκρατίας τὸ Φρούριον καὶ τὰ ὄρια τοῦ Βασιλείου ἀφ' οὗ τὸ Φρούριον καὶ τὰ ἐδάφη ἔμενον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των, ὑπῆρχεν ἡ ὑποχρέωσις διὰ τὴν καταβολὴν ἐπιχορηγήσεως· ἀλλὰ τῶρα ποῦ τὸ καλύτερον μέρος τοῦ Βασιλείου ἔμενον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ διὰ ποῖον λόγον θὰ ἐπρόβυλλον ἀξίωσιν διὰ τὴν καταβολὴν ταύτης· ἐκ τούτου ἦτο βέβαιος, ὅτι ἂν δεόντως καὶ εἰλικρινῶς ἐσκέπτοντο τὴν ὑπόθεσιν, θὰ μετέβαλλον γνώμην. Τὰ πράγματα ἐδείκνυν, ὅτι ὁ Πασᾶς ἐκανοποιήθη μὲ τὸν συλλογισμὸν αὐτὸν, διότι ἐκινήθη

into the other pavilion without returning any answer. From whence a little while after there came the dragoman Panagiotti and said that the said Pasha had written a letter to the Grand Visier in favor of us, and that therefore he did hope they should overcome all difficulties, entreating Col. Annand in the meantime to lay aside all other pretences whatsoever because otherwise the negotiation would never be perfected. To which it was answered that he ought to execute the commission that he had from his excellency the Capt. General, whose sentiments were delivered to them in that very form that his excellency had done to him. There were now three hours past and better since the last convention, all which time they waited in expectation of the answer, when behold, he was called by the same Panagiotti to go into the Pasha's pavilion and was presently introduced, and after he was seated, the Pasha said that though the Grand Visier knew their demands were very inconvenient, yet because the breaking of the treaty should not be imputed to him as his fault, he did condescend to vacate the pretences of the restitution of Clissa, his own territory, and other places gained in Dalmatia, as also the annual pension and donation, so that the Porte shall lay claim to no other but the pension anciently allowed for the Island of Zant; wherefore he desired that we

να μεταβῆ εἰς τὸ ἄλλο περίπτερον χωρὶς νὰ δώσῃ ἀπάντησιν. Ὀλίγον χρόνον κατόπιν ἦλθεν ἀπὸ ἐκεῖ ὁ διερμηνεὺς Παναγιώτης καὶ εἶπεν, ὅτι ὁ Πασᾶς ἔγραψεν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Μέγαν Βεζύρην εὐνοϊκὴν δι' ἡμᾶς καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἤλπιζε ὅτι θὰ ὑπερβαλλόν ὄλας τὰς δυσκολίας, παρεκάλει δὲ τὸν συντ. Ἄνάντην νὰ παραμερίσῃ ἐν τῷ μεταξὺ οἰασθήποτε ἄλλας ἀξιώσεις, διότι ἄλλως ἢ διαπραγματεύσεις οὐδέποτε θὰ ἀπέληγεν εἰς ἀποτελεσμα. Εἰς τοῦτο ἐδόθη ἡ ἀπάντησις, ὅτι ὄφειλε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολὴν ποῦ εἶχε λάβῃ παρὰ τῆς ἐξοχότητός του τοῦ Ἀρχιστρατήγου, τοῦ ὁποίου αἱ ἀντιλήψεις μετεδόθησαν εἰς αὐτοὺς ἀκριβῶς εἰς τὴν μορφήν ποῦ τὰς ἐξέθεσαν εἰς αὐτόν. Ἐλθον ἤδη παρελθεῖ τρεῖς ὥραι καὶ πλέον ἀπὸ τὴν τελευταίαν συνάντησιν, καθ' ὃν χρόνον παρέμειναν ἐν ἀναμονῇ τῆς ἀπαντήσεως, ὅταν, ἰδοῦ, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου Παναγιώτη νὰ μεταβῆ εἰς τὸ περίπτερον τοῦ Πασᾶ καὶ ἀμέσως εἰσῆλθῃ, ἀφοῦ δὲ ἐκάθησε, ὁ Πασᾶς εἶπεν, ὅτι ἂν καὶ ὁ Μέγας Βεζύρης ἐγνωρίζεν, ὅτι τὰ αἰτήματά των ἦσαν πολὺ ἄτοπα, διὰ νὰ μὴ ἀποδοθῇ εἰς αὐτόν ὡς ἰδικόν του σφάλμα ἢ διακοπὴ τῶν διαπραγματεύσεων τῆς συνθήκης, συγκατένευε νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς ἀποδόσεως τῆς Clissa, ποῦ ἦτο ἰδικόν του ἔδαφος, καὶ ἄλλων θέσεων κτηθεισῶν εἰς τὴν Δαλματίαν, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἔτησιος ἐπιχορηγήσεως καὶ τῆς δωρεᾶς, οὕτως ὥστε ἡ Πύλη θὰ διετῆρει ἀπαιτήσιν μόνον ἐπὶ τῆς ἐπιχορηγήσεως, ἡ ὁποία πάλαι εἶχε γίνεαι δεκτὴ διὰ τὴν νῆσον Ζάκυνθον κατόπιν τούτου ἐπεθύμει ν' ἀρχίσωμεν τὴν

would begin to capitulate about the Piazza, and finish as soon as might be. It was answered that he was obliged to go back to his excellency and let him know what was agreed upon that so he might receive new orders to instruct him as to the proposals. It was now late and the evening began to grow dark, so that the Pasha told Col. Annand he must return the next day fully instructed as to all things that were to be propounded, that so they might come to a conclusion. Thus having taken leave of them, Col Annand directed his course to the city, and coming to the General he gave him a note he received from Signor Panagiotti which contained the grant or allowance of the two last particulars. His excellency being satisfied with this commanded him to repose and come to him in the morning to receive convenient orders for the next meeting. The next day in obedience to the Capt. General, he went to him and was commissioned to demand some other place possessed by the Turks in exchange for Candia, to which when they had condescended, it was to be left to them to propose that which they should desire. Being departed with these instructions and come to the usual apartment of the Pasha, he was brought into him, to whom he said that his excellency the Capt. General knowing of what great renownment and reputation the acquist of this

συνθηκολόγησιν διὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Φρουρίου καὶ νὰ τελειώσωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον. Ἐδόθη ἡ ἀπάντησις, ὅτι ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἐξοχότητά του καὶ νὰ τοῦ ἀνακοινώσῃ τί συνεφωνήθη ἐπ' αὐτοῦ, ὥστε νὰ λάβῃ νέας διαταγὰς, καθοδηγούσας αὐτὸν ὡς πρὸς τὰς προτάσεις. Ἦτο τὰρᾶ ἀργὰ καὶ ἤρχιζε τὸ σκότος τῆς ἑσπέρας νὰ γίνεταί πυκνὸν καὶ ὁ Πασᾶς εἶπεν εἰς τὸν συντ. Ἀνάτην, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν ἐπομένην πλήρως ἐνημερωμένος ἐφ' ὅλων τῶν πραγμάτων ποὺ θὰ προστείνοντο, ὥστε νὰ φθάσῃ εἰς ἀποτέλεσμα. Οὕτω, ἀποχαιρέτησας αὐτοῦς ὁ συντ. Ἀνάτης, κατηνύθη εἰς τὴν πόλιν καὶ παρουσιάσθη εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον τοῦ ἐνεχείρισε σημεῖωμα, τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχε δώσει ὁ κύριος Παναγιώτης, περιέχον τὴν παραχώρησιν ἢ συγκατάβασιν ἐπὶ τῶν δύο τελευταίων σημείων. Ἡ ἐξοχότης του ἰκανοποιήθη ἐξ αὐτοῦ καὶ τοῦ παρήγγειλε νὰ ἀναπαυθῇ καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς αὐτὸν τὴν πρωΐαν, διὰ νὰ λάβῃ καταλλήλους ἐντολὰς διὰ τὴν ἐπομένην συνάντησιν. Τὴν ἐπομένην, εἰπειθὴς εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον, μετέβη πρὸς αὐτὸν καὶ ἔλαβε τὴν ἐντολήν νὰ ζητήσῃ ἄλλην ὄχυράν θέσιν κατεχομένην ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ Χάνδακος, μετὰ τὴν παραχώρησιν τῆς ὁποίας θὰ ἤδυναντο καὶ αὐτοὶ νὰ προτείνουσι αὐτὸ ποῦ ἐπεθύμουν. Μὲ αὐτὰς τὰς ὁδηγίας ἀνεχώρησε καὶ ἔφθασε εἰς τὸ σῆμα διαμερισμα τοῦ Πασᾶ καὶ ὠδηγήθη ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ἡ ἐξοχότης του ὁ Ἀρχιστράτηγος, γνωρίζων τί μέγα κλέος καὶ ἀρίστη θὰ προσεπόρριζεν εἰς τὴν Πύλιν ἢ ἀπόκτησις τῆς ὄχυρᾶς αὐ-

place would prove to the Porte, and what an engagement the Grand Visier hath found it to be for the space of three years to attack it; and that he might be sensible that his excellency did aim at nothing but the quiet of the dominions of both potentates, and that they might return to their ancient amity, he was willing, though he could maintain it a great while longer, to do an act of generosity and offer it to the said Porte to the end the peace might be established; and that they might find an equal correspondency on their part, provided, they will assign over some other place in the possession of the Ottoman Empire, to the most serene Republic, which though it were not of equal value, since this city is boasted to be the most inexrutable in the world, yet that it might in some measure approach so to be, to the end that by this colorable process, this settlement of peace might pass current among those Christian princes our confederates, being concluded without their consent. This demand said the Pasha is repugnant to our laws, nor can we voluntarily consent to the delivery of any piazza, fortress or other walled town where mosques have been erected; therefore it was in vain to attempt impossibilities. And yet in the last capitulation answered Col. Annand wherein the division of the Kingdom was allowed of, Candia Nova was delivered up in

της θέσεως καὶ ποῖον μέγαν ἀγῶνα ὁ Μέγας Βεζύρης ἀντιμετώπισε προσβάλλον ἐπὶ τρία συνεχῆ ἔτη ταύτην, ἀκόμη ὅτι θὰ συνηοθάνειο αὐτῶς, ὅτι ἡ ἐξοχότης του εἰς οὐδὲν ἄλλο ἔτεινε παρὰ εἰς τὴν ἡσυχίαν τῶν ἐπικρατειῶν ἀμφοτέρων τῶν ἡγεμονιῶν καὶ ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπανεέλθουν οὕτω εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῶν φιλίαν, ἦτο πρόθυμος, ἂν καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ τὸ Φρούριον πολὺ περισσότερον χρόνον, νὰ κάμῃ μίαν πράξιν γενναιοφροσύνης καὶ νὰ τὸ προσφέρῃ εἰς τὴν Πύλιν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης· θὰ ἠδύνατο νὰ εἴρουν ἴσην ἀντιπρόκρισιν ἐκ μέρους των, ἀρκεῖ νὰ προσδιώρισον εἰς τὴν Γαλινοῦτιν Δημοκρατίαν ἄλλην τινα ὄχυράν φεσιν, εὐρισκομένην εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία, καὶ ἂν δὲν ἦτο ἴσης ἀξίας, ἀφοῦ ἡ πόλις αὐτὴ ἐκαυχάτο ὅτι ἦτο ἡ πλέον ἀπόρθητος εἰς τὸν κόσμον, ὅμως νὰ τὴν προσήγγιζε κάπως, ἵνα διὰ τοῦ εὐλόγου τούτου τρόπου ἡ ἀποκατάστασις αὐτῆς εἰρήνης κριθῇ ἰσχυρὰ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν δημοσπόνδων περιγκήπων μας, ἀφοῦ ἔγινεν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς των. Αὐτὸ τὸ αἴτημα, εἶπεν ὁ Πασᾶς, ἀντίκειται εἰς τοὺς νόμους μας, καὶ δὲν δυνάμεθα οἰκειοφελῶς νὰ συναινέσωμεν εἰς τὴν παράδοσιν ὄχυράς θέσεως, φρουρίου ἢ ἄλλης τειχιωμένης πόλεως, ὅπου ἀνηρέθησαν τεμένη· ὡς ἐκ τούτου θὰ ἦτο μάταιον νὰ ἐπιχειρῆτε τὰ ἀδύνατα. Ὅμως, ἀπήνησεν ὁ συντ. Ἀνάτης, εἰς τὴν τελευταίαν συνθηκολόγησιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγένετο δεκτὴ ἡ διαίρεσις τοῦ Βασιλείου, παρεδίδετο ἡ Νέα Κάνδια, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχει ἓν τέμενος· Ὁ Chiagaia Βέης

which there is one mosque. The Chiagaia Bey replied that that fortress ought to have been demolished, and was never left to the Christians in lieu of any other place. Col. Ammand made answer that there was never any such proposition made, so that the argument brought concerning the laws must needs be imitated, and the rather because there is a fresh example (for those that will take notice of it) that lately there was several such exchanges made in Hungary after the same manner that we propose. Here the Pasha said that no such thing could ever be found in deed; it might be a fort that was to be demolished, but not one that was surrendered. In same, after many contests and discourses, seeing they were resolved upon the negative, he did express himself that it was necessary to find out some way that might satisfy them for such exchange, for otherwise the meeting would be dismissed; that therefore they must acquaint the Grand Visier with these sentiments, because he in his great prudence might find out some reasonable reply. The Chiagaia Bey being highly incensed, said that they should carry these demands to the Grand Visier, he would not endure it so patiently as hitherto he found he did, because those requests that are direct as (*ut?*) their laws are not to be answered. Col. Ammand seeing himself obli-

ἀπήνησεν, ὅτι τὸ Φρούριον αὐτὸ ὄφειλε νὰ καταδαφισθῆ καὶ ὄχι νὰ παραδοθῆ εἰς Χριστιανούς ἀντὶ οἰασθήποτε ἄλλης θέσεως. Ὁ συντ. Ἀνάγνης ἀπεκρίθη, ὅτι οὐδέποτε ἐγένετο τοιαύτη πρότασις, ὥστε τὸ ἀφορῶν εἰς τοὺς νόμους ἐπιχείρημα εἶναι πολὺ δυνατὸν νὰ τύχῃ μιμήσεως, ἐπὶ τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον ὑπάρχει πρόσφατον παράδειγμα (δι' ὅσους θέλουν νὰ λάβουν τοῖτο ὑπ' ὄψιν). ὅτι τελευταίως ἐγένετο εἰς τὴν Οὐγγαρίαν ἐπανειλημμένως ἀνταλλαγὴ κατὰ τὸν αὐτὸν μὲ τὸν προτεινόμενον τρόπον. Εἰς αὐτὸ ἀπήνησεν ὁ Πασᾶς, ὅτι οὐδέποτε συνέβη εἰς τὴν πραγματικότητά τοιοῦτον πρᾶγμα: θὰ ἐπρόκειτο περὶ φρουρίου πού ἔπρεπε νὰ καταδαφισθῆ καὶ ὄχι νὰ παραδοθῆ. Μετὰ πολλὰς διαμφισβητήσεις καὶ συζητήσεις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, βλέπων ὅτι κατέληγον εἰς ἀγνοίαν, ἐδήλωσεν ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον νὰ ἐξευρεθῆ λύσις, δυναμένη νὰ ἰκανοποιήσῃ αὐτοὺς ἔναντι τοιαύτης ἀνταλλαγῆς, διότι ἄλλως ἢ σύσκεψις θὰ διελύετο: ὅτι ἐκ τούτου θὰ ἔπρεπε νὰ ἀνακοινώσουν εἰς τὸν Μεγάλου Βεζύρη τὰς ἀντιλήψεις αὐτάς, διότι οὗτος μὲ τὴν μεγάλην του σύνεσιν θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ εὕρῃ κάποιαν λογικὴν λύσιν. Ὁ Chiagaia Βῆς, ἰσχυρῶς ἐξευρεθισμένος, εἶπεν, ὅτι ἂν ἔφθρον τοιαῦτα ζητήματα ἐνώπιον τοῦ Μεγάλου Βεζύρου, δὲν θὰ τὰ ἠνείχετο τόσον ὑπομονητικῶς ὅσον μέχρι τοῦδε τοῦ ἐφαίνετο ὅτι τὰ ἠνείχθη, διότι αἱ ἀξιώσεις πού σχετίζονται μὲ νόμους δὲν τυγχάνουν ἀπαντήσεως. Ὁ συντ. Ἀνάγνης, βλέπων ὅτι ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ δώσῃ

ged to return an answer to such reproofs and threatenings, said that in treaties especially of this nature there was liberty promised to him that was to explain the reason of his prince, this that was promised at first by the head of the Grand Visier, upon whose faith I rely, but now I find where you want rational arguments to convince, you will make use of violence and threats to induce us to consent to your desires. That therefore, once affairs were set on foot with this method, and was not allowed, he might well depart from the assembly. They knew that the Pasha was displeased at the Chiagaia Bey's discourse, and he used some words to make him sensible of it. Afterwards he turned to Col. Annand and said that for all this he might express himself with freedom because in such treaties there ought to be no other designs but to maintain a man's own reason, wherewith everyone ought to rest satisfied; therefore upon this consideration he did believe that he might rest satisfied also with the reason they alleged; yet it was contrary to their law to yield up any place or fortress to the Christians, and if he would not credit that which was sincerely represented, he did engage to show it him, so that if this were showed to be so, do but consider yourself whether the Ottoman Empire would ever

ἀπάντησιν εἰς τοιαύτας ἐπιτιμήσεις καὶ ἀπότομον μειαχέρισιν, εἶπεν, ὅτι εἰς τὰς συνθήκας, εἰδικῶς τῆς φύσεως αὐτῆς, εἶχεν ἕξ ὑποσχέσεως τὴν ἐλευθερίαν νὰ διερμηνεύη τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ἡγεμόνος του, ὅτι ἐπὶ τούτου ἐδόθη κατ' ἀρχὰς ὑπόσχεσις ἐν ὀνόματι τοῦ Μεγ. Βεζύρου, εἰς τὴν πίστιν τοῦ ὁποῖου βασιζομαι, ἀλλὰ τώρα διαπιστώνω ὅτι, ὅπου οἷς ἐλλείπουν τὰ λογικὰ ἐπιχειρήματα διὰ νὰ πείσετε, ἔχετε τὴν διάθεσιν νὰ χρησιμοποιήτε βίαν καὶ ἀπειλὰς διὰ νὰ μᾶς ἀναγκάσετε νὰ συγκατατεθῶμεν εἰς τὰς ἐπιθυμίας σας. Ὅτι ὡς ἐκ τούτου, ἀπαξ τὰ πράγματα ἐτέθησαν μὲ βίαν τὴν μέθοδον αὐτὴν καὶ δὲν εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ ὁμιλήσῃ ἐλευθέρως, θὰ ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἀποχωρήσῃ τῆς διασκέψεως. Ἀντελήφθησαν, ὅτι ὁ Πασὰς εἶχε δυσαρσηθῆ μὲ τὸν λόγον τοῦ Chiagaia Βέη καὶ ἐζήτησε νὰ τὸ κάμῃ αἰσθητὸν μὲ ὀλίγας λέξεις. Κατόπιν ἐστράφη πρὸς τὸν συντ. Ἀνάτην καὶ τοῦ εἶπεν, ὅτι περὶ τούτων θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκφρασθῆ μὲ ἐλευθερίαν, διότι εἰς τοιαύτας συνθήκας ἔπρεπε νὰ μὴ ὀπβλέπουν εἰς τίποτε ἄλλο παρὰ εἰς τὸ νὰ ὑποστηριχθῆ ἑκάστου ἢ ἐπόθεσις διὰ τῶν ἐπιχειρημάτων του, ὥστε ἕκαστος νὰ μείνῃ ἱκανοποιημένος μὲ αὐτὴν τὴν προϋπόθεσιν ἐπίστευεν, ὅτι καὶ αὐτὸς θὰ ἔμενεν ἱκανοποιημένος μὲ τὸ ἐπιχειρημα πῶν προέβαλλον πράγματι ἦτο ἀντίθετον εἰς τὸν νόμον τῶν νὰ παραδώσουν οἰανδήποτε ὄχυράν θεῖον ἢ φρούριον εἰς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ ἂν δὲν ἐπίστευεν, ὅτι τοῦτο εἰλικρινῶς προσβάλλετο, ἀνελάμβανε νὰ τοῦ τὸ ἀποδείξῃ, ὥστε ὅταν ἀπεδεικνύετο ὅτι εἶχεν οὕτω, θὰ ἠδύνασθε σεῖς αὐτοὶ νὰ ἀντιληφθῆτε

have consented to do such a thing as this is contrary to the decree of those laws which they are bound to support even with their lives. Col. Annand answered he did believe that law which was recited might be so, when a town is freely delivered up, but not when a change and permission is made with such advantages, and those so well enow; therefore he hoped they would consent to so just a demand in respect of the conveniency. The Pasha replied that truly it would not be proper to discourse any longer of this point because it is as insuperable as it is impossible to reach the heavens with a hand, therefore they must take by some other project or else leave the assembly. Then he made answer that he had no orders to treat at the present upon any other point, therefore it was necessary that he should acquaint his excellency with the whole matter, and expect a new commission from him, to which they condescended, and he went immediately to his excellency, and having communicated unto him the opposition and contests that he encountered with; after he had advised with the council, he ordered him to demand some place without a piazza or fort in exchange, leaving them at liberty as to the situation; then he was again introduced to the Pasha and told him, that his excellency being satisfied with the laws that were mentioned concerning a piazza or

ἀν τὸ Ὄθωμανικὸν Κράτος θὰ συγκατετίθετό ποτε εἰς πρᾶγμα ἀντίθετον πρὸς τὸ γράμμα τῶν νόμων, ποὺ ἔχουν τὴν υποχρέωσιν νὰ τοὺς υποστηρίξουν καὶ μὲ τὴν ζωὴν τῶν ἀκόμη. Ὁ συντ. Ἀνάντης ἀπεκρίθη, ὅτι ἐπίστευεν, ὅτι ὁ ἀναφερόμενος νόμος θὰ ἠδύνατο νὰ ἀφορᾷ εἰς πόλιν ἀπλῶς παραδιδομένην καὶ ὄχι περιπτώσιν ἀνταλλαγῆς καὶ συγκαταβάσεως, ἢ ὁποία γίνεται μὲ τόσα ὠφέλι καὶ μάλιστα τόσον σημαντικὰ ὥς ἐκ τούτου ἤλπιζεν ὅτι θὰ συγκατετίθεντο εἰς τόσον δικαίαν αἴτησιν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ σεβασμοῦ τῶν καθιερωμένων. Ὁ Πασᾶς ἀπήντησεν, ὅτι δὲν θὰ ἔπρεπεν ἀληθῶς νὰ συζητοῦν περαιτέρω ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου, διότι εἶναι τόσον ἀνυπερβλήτος ἢ δυσκολία ὅσον τὸ νὰ φθάσῃ τις μὲ τὴν χειρὰ του τὸν οὐρανόν, διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ ἄλλην πρότασιν, ἢ ἄλλως νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν σύσκεψιν. Τότε ἀπεκρίθη ὅτι δὲν εἶχε διαταγὴν νὰ διαπραγματευθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄλλο σημεῖον καὶ διὰ τοῦτο ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὴν ἐξοχότητά του τὴν ὄλην ὑπόθεσιν καὶ νὰ ἀναμεῖνῃ νέαν ἐντολὴν αὐτοῦ. Συγκατετέθησαν εἰς τοῦτο καὶ μετέβη ἄμεσως εἰς τὴν αὐτοῦ ἐξοχότητα καὶ τοῦ ἀνεκοίνωσε τὴν ἀντίθεσιν καὶ τὰς διαμφορητικῆσεις ποὺ συνήντησεν ὁῦτος συνεσεζέφθη μὲ τὸ συμβούλιον καὶ τοῦ παρήγγειλε νὰ ζητήσῃ εἰς ἀντάλλαγμα κάποιαν θέσιν ἀνευ ὀχυρώσεως ἢ φρουρίου, ἀφήνων εἰς τοὺς ἐλευθέρων τὴν ἐκλογὴν τῆς τοποθεσίας. Τότε εἰσήχθη πάλιν εἰς τὸν Πασᾶν καὶ τοῦ εἶπεν, ὅτι ἡ ἐξοχότης του ἐπίστη ὡς πρὸς τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἀνέφεραν ὡς ἀφορῶντας εἰς ὀχυρῶν ἢ φρού-

fortress, he would not persist to demand what was inconvenient, and therefore in lieu of that said request, he did propose this, that some piece of land might be assigned the Republic, that might seemingly countervail that exchange, merely for the credit of the peace. He has scarce done speaking but the Pasha began to say that now he understood the Capt. General had no other end, but only to protract the time with hopes of a peace, that so their endeavor might cool till the arrival of the expected supplies and so raise a confusion in their army, who living in expectation of the fruits of this treaty may attempt something against their commanders when it comes to nothing; that they had been so liberal in granting so much land and territories in Dalmatia and Albania with the fortress of Clissa, far exceeding what we have left as in the Kingdom; therefore we must not think to abuse their civility; and then turning himself to the Chiagaia Bey, he gave order that his pavilions should immediately be taken away, who soon executed his commands; afterwards he again took up his discourse and told Annand he must return to the Piazza, and that for the future they should have no use for the white flag, because they should take no other answer but musket shot. To their execoriations Annand brought arguments to keep him even tempered, and to mitigate his pas-

ριον, καὶ δὲν θὰ ἐπίμενε ζητῶν ὅ,τι ἦτο ἀτοπὸν ὡς ἐκ τούτου, ἀντὶ τῆς ρηθείσης ἀξιώσεως, ἐπρότεινε νὰ παραχωρηθῆ εἰς τὴν Δημοκρατίαν τμημα γῆς ποὺ θὰ ἐφαίνετο ἰσοδύναμον ἀντάλλαγμα ἀπλῶς χάριν τῆς εἰρήνης. Μόλις εἶχε τελειώσει νὰ ὁμιλῆ, ἤρχισεν ὁ Πασᾶς νὰ λέγῃ, ὅτι τώρα κατενόει, ὅτι ὁ Ἄρχιστράτιγος δὲν εἶχεν ἄλλον σκοπὸν παρὰ νὰ παρατείνῃ τὸν χρόνον μὲ ἐλπιδας συνάψεως εἰρήνης, ὥστε ἡ σπουδὴ τῶν νὰ ψυχρανθῆ μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν ἀναμενόμενων ἐπικουριῶν καὶ οὕτω νὰ ἐπιφέρῃ σύγχυσιν εἰς τὸ στρατεύμα των, τὸ ὁποῖον, διατελοῦν ἐν ἀναμονῇ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς συνθήκης αὐτῆς, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποπειραθῆ τίποτε κατὰ τῶν διοικητῶν του, ἂν αὕτη ἀπέληγεν εἰς μηδέν ὅτι αὐτοὶ ὑπῆρξαν τόσον γενναιόδωροι, παραχωροῦντες τόσην γῆν καὶ ἐδαφικὰς περιοχὰς εἰς τὴν Δαλματίαν καὶ Ἀλβανίαν μὲ τὸ φρούριον τῆς Clissa, τὰ ἑποῖα κατὰ πολὺν ὑπερέβαλλον ὅ,τι ἀφήσαμεν εἰς τὸ Βασίλειον διὰ τούτου δὲν ἔπρεπε νὰ καταχωρῶμεθα τὴν εὐγένειάν των καὶ στρεφόμενος πρὸς τὸν Chiagaia Bēn ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ ἀφαιρεθῆ ἀμέσως τὸ περίτερον του, οὗτος δὲ ἐξετέλεσε πάντα τὰς διαταγὰς του μετὰ ταῦτα ἀνέλαβε τὸν λόγον καὶ εἶπεν εἰς τὸν Ἀνάτην ὅτι ὄφειλε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Φρούριον καὶ ὅτι εἰς τὸ μέλλον δὲν θὰ τοὺς ὀφέλει ἡ λευκὴ σημαία, διότι οὐδεμίαν ἄλλην θὰ ἐλάμβανον ἀπάντησιν πλὴν τυφεκιοβολισμῶν. Εἰς τὰς ἐπιθέσεις των ὁ Ἀνάτης ἔφερεν ἐπιχειρήματα διὰ νὰ συγκρατήσῃ τὸν θυμὸν του καὶ νὰ κατευνάσῃ

sion, saying that the propositions were made with candor upon our account and not to that purpose which he proposed to himself; that always the demands of a party made a greater than at first fight, but after upon consideration they wanted not means or shifts to adjust the difference; therefore he entreated him to weigh things by the maturity of his judgment; but their insinuations were wholly ineffectual, therefore he insisted upon the resolution he had already made about the treaty, repeating what he had said before, and then rising up, so gave order they should make ready his horse that he might depart, giving Annand notice with the motion of his hand that he must return to the Piazza. But Annand having an express commission not to break off the treaty said to him, may it please you to dispense with the departure till I have carried this answer to his excellency that I may understand his intention in this affair, and then there may possibly be found some other way to satisfy both parties. Then the Chiagaia Bey said that if he should go and bring back new matter of debate about this point, he thought it not expedient to consent to it by any means by reason of the inconveniency therefore. But the Pasha who behaved himself with greater prudence and solidity told him, that he would stay till he returned to satisfy and to show him how he

τὸ πάθος του, λέγων ὅτι αἱ προτάσεις ἐγένοντο μὲ εὐλιχρίνειαν δι' ἴδιον αὐτῶν λογαριασμὸν καὶ ὄχι διὰ τὸν λόγον τὸν ὅποσον ἐφρατιάσθη· ὅτι πάντοτε αἱ προτάσεις ἐκάστου μέρους προσάχουσι μεγαλύτερον ἢ κατ' ἄρχάς ἀγῶνα, ἀλλὰ κατοπιν μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν δὲν ἔλειπον τὰ μέσα καὶ εὐστροφοὶ μεταλλαγὰι διὰ νὰ τακτοποιηθῆ ἡ διαφορὰ· διὰ τοῦτο τὸν παρεχάλει θερμῶς νὰ ζυγίσῃ τὰ πράγματα μὲ τὴν ἰσχυρίαν του κρίσιν. Ἄλλ' αἱ ὑποδείξεις του παρέμειναν ὅλως διόλου ἄνευ ἀποτελέσματος καὶ αὐτὸς ἐπέμεινε εἰς τὴν ἀπόφασίν του, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἤδη λάβει ὡς πρὸς τὴν συνθήκην, ἐπαναλαμβάνων ὅτι καὶ προηγουμένως εἶπεν· ἠγέρθη τότε καὶ ἔδωκε διαταγὴν νὰ ἐτοιμάσῃ τὸν ἵππον του, ὥστε νὰ δυνηθῆ νὰ ἀναχωρήσῃ, εἰδοποιῶν μὲ τὴν κίνησιν τῆς χειρὸς του τὸν Ἀνάτην, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Φρούριον. Ἄλλ' ὁ Ἀνάτης, ἔχων ρητὴν ἐντολὴν νὰ μὴ διακόψῃ τὴν διαπραγματεύσειν, εἶπεν εἰς αὐτόν, ἐάν εὐαρεστήσῃ νὰ μὴν πραγματοποιήσῃτε τὴν ἀναχώρησίν σας μέχρις οὗ φέρω τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν εἰς τὴν ἐξοχότητά του, ὥστε νὰ ἀντιληφθῶ τὰς διαθέσεις του εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν καὶ τότε εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξευρεθῆ ἄλλη λύσις, ἱκανοποιούσα ἀμφοτέρω τὰ μέρη. Τότε ὁ Chiagaia Βέης εἶπεν, ὅτι ἂν δὲν ἐπέστρεφε φέρων νέον θέμα συζητήσεως ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ σημεῖον, δὲν ἔκρινε σκόπιμον νὰ συγκατατεθῆ εἰς τοῦτο κατὰ κανένα τρόπον, λόγῳ τοῦ ἀτόπου τοῦ πραγματος. Ἄλλ' ὁ Πασάς, ὁ ὅποιος συμπεριφέρετο μὲ μεγαλυτέραν σύνεσιν καὶ σταθερότητα, τοῦ εἶπεν ὅτι θὰ πορέμενον, μέχρις οὗ ἐπιστρέψῃ, διὰ νὰ τὸν ἱκανοποιήσῃ καὶ τοῦ

at all times was ready to subscribe to conveniency. Then he departed to tell the Captain General what happened in the debate of this particular and the expression of the said Pasha. His excellency went to council with all this, understanding the impossibility of obtaining anything in that exposition, resolved to lay aside that point, and come to the discussion of the other concerning the cannons they laid claim unto before. Therefore being called by the General, he told him he must move them with the question made by the Turks concerning the cannon in this manner: That in the Piazza there are two forts (*sorts*?) of cannons, the one belonging to the city, and they shall be delivered up together with it; the other, to the armada, which must be again restored to their right place. He appeared before the Pasha and being seated as usually, he acquainted him that his excellency, being moved more with a desire to restore the peace, believes both potentates then persuaded by the reasons or conveniency alleged, hath in the end, though not without much inward reluctancy, resolved to gratify your humor and prefer rather amity before the justice of his demands concerning the lands and place required in exchange; therefore as to the present, there is nothing else to ventilate, but the points

ἀποδείξει ὅτι ἦτο πάντοτε ἔτοιμος νά συμμορφωθῆ πρὸς τὸ πρέπον. Ἄνεχόρησε τότε οὗτος διὰ νά ἀναγγεῖλῃ εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον τί συνέβη εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ θέματος τούτου καὶ τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ Πασᾶ. Ἡ ἐξοχότης του συνεσκέφθη μὲ τὸ συμβούλιον ἐπ' αὐτῶν καὶ, κατανοῶν ὅτι ἦτο ἀδύνατον νά ἐπιτύχον ὁτιδήποτε ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος, ἀπεφάσισε νά ἀφήσῃ κατὰ μέρος τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ νά ἔλθῃ εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ ἄλλου, τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὰ κανόνια, διὰ τὸ ὅποιον προέβαλλον προηγουμένως αξίωσιν. Πρὸς τοῦτο τὸν ἐκάλεσε καὶ τοῦ εἶπεν, ὅτι ἔπρεπε νά διαχειρισθῆ τὸ ζήτημα, πού ἔδεσαν οἱ Τούρκοι σχετικῶς μὲ τὰ κανόνια κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον: "Ὅτι εἰς τὸ Φρούριον ὑπῆρχον δύο εἶδη πυροβόλων, τὸ ἓν ἀνῆκον εἰς τὴν πόλιν — καὶ ταῦτα ἠδύνατο νά παραδοθῶν μὲ αὐτὴν — τὸ ἄλλο εἰς τὴν ἀρμάδα — ταῦτα δὲ ὄφειλον νά ἐπανέλθουν εἰς τὴν πρέπουσαν αὐτῶν θέσιν. Ἐνεφανίσθη οὗτος εἰς τὸν Πασᾶν καὶ ἀφοῦ ἐκάθισεν ὡς συνήθως, τοῦ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ἡ ἐξοχότης του, κινουμένη μᾶλλον ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νά ἀποκατασταθῆ ἡ εἰρήνη, θεωρεῖ ἀμφοτέρω τὰ κυρίαρχα μέρη ὡς πεισθέντα ἀπὸ τὰ προβαλλόμενα ἐπιχειρήματα καὶ τοὺς καθιερωμένους κανόνες καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεφάσισεν, ἂν καὶ ἄξι ἀνευ μεγάλης ἐσωτερικῆς ἀπροθυμίας, νά ἰκανοποιήσῃ τὴν ψυχικὴν σας διάθεσιν καὶ νά προτιμήσῃ τὴν φιλίαν ἀπὸ τὸ δίκαιον, τὸ ὅποιον διέπει τὰ αἰτήματα ὡς πρὸς τὰ ἐδάφη καὶ τὸ ἄζυρον πού ἐζητήθησαν ὡς ἀντάλλαγμα ὡς ἐκ τούτου ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο νά συζητηθῆ πέραν τῶν σημείων πού ἀφορῶν εἰς τὰ ζητούμενα κανόνια. Τότε ὁ

as to the cannon demanded. Then the Chiagaia Bey said, what will the artillery of the Piazza be a matter still in dispute? And where did you ever see any example, that the defendants that surrender a town carried away their great guns? Annand answered that there are two reasons for this demand. The first, in regard the Piazza is not yielded up because it can hold out no longer, but to establish a peace, therefore in this case there must be made equal compacts and agreements, and not such as are disadvantageous; the other, and that the choicest is, because the artillery that is in the Piazza is of two sorts, one of the armada, and the other of the city. Therefore of necessity that which belongs to the armada must be restored again. The Pasha replied that then the city was not sufficiently stored with cannons. Annand answered it is not only sufficiently, but to spare, but who is ignorant of this? That in the first year only of the war, there were sent to Venice above 80 pieces of great cannon because they were stopped, broken or spoiled. Therefore we were constrained to unship as many out of the armada in lieu of them; and so, successively, the second and third year. Then said the Pasha, I would fain know who forced you to take those guns out of the navy? Annand answered necessity obliged us to do it, that we might be able to de-

Chiagaia Βέης εἶπε, διατί τὸ πυροβολικὸν τοῦ Φρουρίου θὰ ἀποτελῆ θέμα περαιτέρω διαμφοσιβητήσεως; Καὶ ποῦ εἶδατε ποτὲ παράδειγμα, οἱ παραδίδοντες πόλιν ὑπερασπισταὶ νὰ ἀποκομίζουσι τὰ μεγάλα των πυροβόλα; Ὁ Ἀνάντης ἀπεκρίθη, ὅτι ὑπῆρχον δύο λόγοι διὰ τὸ αἶτημα τοῦτο. Ὁ πρῶτος εἶναι ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἡ πόλις δὲν παραδίδεται, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιστῇ περισσότερον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ εἰρήνη, καὶ διὰ τοῦτο, εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, πρέπει νὰ γίνουσι ἴσαι συμβάσεις καὶ συμφωνίαι, καὶ ἰδίως ὄχι ἐπιζήμιοι. Ὁ δεύτερος λόγος — καὶ οὗτος εἶναι ὁ σπουδαιότερος — εἶναι ὅτι τὸ πυροβολικὸν τοῦ Φρουρίου εἶναι δύο εἰδῶν, τὸ ἐν τῆς ἀρμάδας καὶ τὸ ἄλλο τῆς πόλεως. Ὡς ἐκ τούτου κατ' ἀνάγκην τὸ ἀνήκον εἰς τὴν ἀρμάδα πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς αὐτήν. Ὁ Πασᾶς ἀπήντησεν, ὅτι τότε ἡ πόλις δὲν ἦτο ἐπαρκῶς ἐφοδιασμένη μὲ κανόνια. Ὁ Ἀνάντης ἀπεκρίθη, ὅτι ὄχι μόνον ἦτο ἐπαρκῶς, ἀλλὰ καὶ ἐπερίσσευον ποῖος ἠγγόει τοῦτο; Ὅτι εἰς τὸ πρῶτον μόνον ἔτος τοῦ πολέμου ἀπεστάλησαν εἰς τὴν Ἑνετίαν πλέον τῶν 80 μεγάλων κανονίων διότι ἐσταμάτησαν, ἐθραύσθησαν ἢ ἐφθάρησαν. Διὰ τοῦτο ἠναγκάσθημεν νὰ ἀποβιβάζωμεν ἰσάριθμα ἀπὸ τὴν ἀρμάδα εἰς τὴν θέσιν ταύτων καὶ τὸ αὐτὸ συνέβη τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον ἔτος διαδοχικῶς. Τότε εἶπεν ὁ Πασᾶς, εὐχαρίστως θὰ ἐμάνθανον, ποῖος σᾶς ὑπεχρέωσε νὰ ἀφαιρέσετε τὰ πυροβόλα ἀπὸ τὸν στόλον. Ὁ Ἀνάντης ἀπήντησεν, ὅτι ἡ ἀνάγκη τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ τὸ πράξουν, διὰ νὰ εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ ὑπερασπίσωμεν τὴν πό-

fend the town. The Pasha replied then that self same necessity binds you to leave them. Again the Chiagaia Bey said as to the ammunition, there must it seems be another contest. T was answered that when they would agree what was convenient to be done, there would be no need of further dispute; for tis very plain that there were many guns taken out of the armada, so that there would be no need of repetition. The Pasha said as is these 2 particulars, there would be nothing ratified without a distinct note of the whole. Therefore these things must be communicated to the Capt. General. It was answered that things might be established in general for better, and their desires should be declared to his excellency afterwards; but they insisted the more upon the having of this note, and said all unanimously that they might assure themselves they would treat no longer, unless they first saw that note. Annand replied that this demand was only for their own personal satisfaction, but not at all necessary as to the conclusion of the point, because it was not to be exposed to the censure of disputation. Then they went into the other pavilion to argue it among themselves; and in the meantime the General had notice of what had been discoursed, who sent Annand immediately a distinct note

λιν. Ὁ Πασᾶς τότε ἀπεκρίθη, ὅτι αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἀνάγκη σᾶς ὑποχρεώνει νὰ τὰ ἀφίσετε. Ὁ Chiagaia Βέης πάλιν εἶπεν, ὅτι θὰ ἐγνετο, φαίνεται, καὶ ἄλλη διαμφοσβήτησις ὡς πρὸς τὰ πυρομαχικά. Τοῦ ἐδόθη ἡ ἀπάντησις, ὅτι ἂν συμφωνοῦν τί ἦτο πρέπον νὰ γίνῃ, δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἀνάγκη περαιτέρω συζητήσεως· διότι ἦτο πασιφανές, ὅτι ὑπῆρχον πολλὰ πυροβόλα, τὰ ὅποια εἶχον ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τὴν ἀρμάδα, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται νὰ ἐπανεέλθουν ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ Πασᾶς εἶπεν, ὅτι ἀφοῦ ἐπρόκειτο περὶ δύο χωριστῶν θεμάτων, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐγκριθῆ τίποτε, προτοῦ ὑποβληθῆ σαφές σημεῖωμα ἐπὶ τοῦ συνόλου. Λιὰ τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ ἀνακοινωθοῦν ταῦτα εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον. Ἐδόθη ἡ ἀπάντησις, ὅτι θὰ ἠδύναντο τὰ πράγματα νὰ καθορισθοῦν εἰς γενικὰς γραμμὰς κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον καὶ κατοπιν νὰ ἀνακοινωθοῦν αἱ ἐπιθυμίαι των ὡς πρὸς αὐτὰ εἰς τὴν ἐξουχότητά του. Ἀλλ' αὐτοὶ ἐπέμενον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον νὰ λάβουν τὸ σημεῖωμα αὐτό, καὶ ὅλοι ὁμοῦ ἐδήλωσαν, ὅτι ἠμποροῦσαν νὰ εἶναι βέβαιοι ὅτι δὲν θὰ συνέχιζον τὰς διαπραγματεύσεις, ἂν δὲν εἶχον προηγουμένως πρὸ αὐτῶν τὸ σημεῖωμα τοῦτο. Ὁ Ἀνάτης ἀπήντησεν, ὅτι τὸ αἰτούμενον ἦτο μόνον διὰ τὴν προσωπικὴν των ἱκανοποίησιν, ἀλλ' οὐδὲν ἦτο ἀναγκαῖον διὰ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, διότι δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὑποβληθῆ εἰς τὴν κρίσιν διὰ συζητήσεως. Τότε μετέβησαν εἰς τὸ ἄλλο περίπτερον νὰ τὸ συζητήσουν μεταξὺ των· ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀρχιστράτηγος ἔλαβε γνῶσιν τῶν διαμειφθέντων καὶ ἀπέστειλεν ἀμέσως εἰς τὸν Ἀνάτην σαφές σημεῖωμα ὅλων

of all the great guns and of what sort, with a particular of those of the armada, enjoining him to signify unto them, that as to a note of the ammunition belonging to war it was impossible to make one, because it would require a long time to draw it up, but they might be assured that all that belonged to the city should be faithfully left behind them. The said note being carried to the Pasha, to which there was also expressed therein what was commanded to be retaken upon the accompt of the ammunition; so that he was contented therewith, and caused Panagiotti to read it; who, coming to the particular of the great guns of the fleet which amounted to 249 pieces, he said that if all the cannon in fleet were put together, they could not rise to so great a number. It was replied that their cannons were not only taken out of the galleys and galleases, but also other vessels in some of which there were 70 to one. In fine, to prevent debates in the conclusion, it was told them, that by this note they might see the extraordinary sincerety of the Capt. General, who although he could have privately shipped away all these cannon undiscovered, yet he would proceed with reality and candor since he knows he treats with subjects of the same temperament. They knew not what to say further, being convinced with such an act of generosity; for that they went into

τῶν μεγάλων πυροβόλων οἰοῦνθ' ἵνα εἶδον καὶ ἰδιαιτέρως τῶν τῆς ἀριμάδας, παραγγέλλον ἀνάμει εἰς αὐτὸν νὰ τοὺς ἐξηγήσῃ, ὅτι ὡς πρὸς τὸ σημεῖωμα τῶν ἐφοδίων πολέμου ἦτο ἀδύνατον νὰ τὸ ἐτοιμάσουν, διότι θὰ ἀπῆται πολὺν χρόνον νὰ κατασκευασθῇ, ἀλλ' ἠδύνατο νὰ παρᾶσχον τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι πάν ὅ,τι ἀνήκεν εἰς τὴν πόλιν θὰ τὸ ἐγκατέλειπον, τηροῦντες τὸν λόγον τῶν. Τὸ σημεῖωμα, εἰς τὸ ὅπολον ἀνεγράφοντο αἱ ἐντολαὶ σχετικῶς μὲ τὴν διαπραγματεύσιν τῶν πυρομαχικῶν, ἐδόθη εἰς τὸν Πασᾶν καὶ οὗτος ἰκανοποιήθη ἐκ τούτου καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν Παναγιώτην νὰ τὸ ἀναγνώσῃ· ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον περὶ τῶν μεγάλων πυροβόλων τοῦ στόλου, τοῦ ἀνεβιβάζοντο εἰς 249 τεμάχια, ἐδήλωσεν οὗτος, ὅτι ὅλα ὁμοῦ τὰ πυροβόλα τοῦ στόλου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνέρχονται εἰς τόσον μέγαν ἀριθμὸν. Ἐδόθη ἡ ἀπάντησις, ὅτι τὰ κανόνια τῶν ἐλήφθησαν ὅχι μόνον ἐκ τῶν γαλερῶν καὶ γαλεασῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ ἄλλων πλοίων, εἰς μερικὰ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον 70 εἰς ἕκαστον. Τέλος, διὰ τὰ προλάβον συζητήσεις κατὰ τὴν λήψιν ἀποφάσεως, τοὺς εἶπον, ὅτι ἀπὸ τὸ σημεῖωμα τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν ἐξαιρετικὴν εὐλικρίνειαν τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ὅστις, ἐνῶ ἠδύνατο νὰ ἐπιβιάσῃ καὶ ἀπομακρύνῃ μυστικῶς αὐτὰ τὰ κανόνια χωρὶς νὰ ἀνακαλυφθῇ, ἠθέλησε νὰ ἐνεργήσῃ φανερά καὶ μὲ εὐθύτητα, ἀφοῦ γνωρίζει ὅτι διαπραγματεύεται μὲ πρόσωπα τοῦ αὐτοῦ ἤθους. Δὲν ἐγγυρίζον τί νὰ εἶπον περαιτέρω, ἀφοῦ ἐπέσιθον μὲ τὴν τόσον γενναίω·

the other pavilion, and after they had argued together, they wrote a letter to the Grand Visier, and Annand being afterwards called in to know if there were any other things to be debated. Annand told them that it was customary in point of conduct to allow those towns that defended themselves valiently, liberty to carry away with them a competent number of cannons; that therefore (having already received instructions from the General), we did on our part desire that civility of them, because it would redound more to the honor of the Visier. The Pasha made answer that there were so many great guns carried away already, and if the Visier did condescend to what we pretended to upon the accompt of the navy, he might very well be contented. Annand said that they ought to respect the honor of the Visier and the army more than the value of a small number of guns; for this condescension would give the world to understand that the 3 years siege of this town was occasioned by your meeting with such stout opposition from the besieged. Then the Pasha replied that when the most material things were concluded, he himself would entreat the Visier again to allow some proportion; if they would be content to make this an article, to leave a blank for the number, that they should be afterwards incerted. In the meantime they received the Grand Visier's answer con-

φρονα αὐτὴν πράξιν· διὰ τοῦτο μετέβησαν εἰς τὸ ἄλλο περιπέτερον καὶ συσσεφθέντες ἔγραψαν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Μέγαν Βεζύρη· κατόπιν ἐκάλεσαν τὸν Ἀνάνην νὰ εἰσέλθῃ, διὰ νὰ μάθουν, ἂν ὑπῆρχον ἄλλα θέματα πρὸς συζήτησιν. Ὁ Ἀνάνης τοὺς εἶπεν, ὅτι ἦτο συνήθης συμπεριφορὰ πρὸς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ὑπερήσπισαν ἑαυτὰς γενναίως, νὰ τοὺς παρέχεται ἡ ἄδεια νὰ ἀποκομίζουσι ἀριθμόν τινα πυροβόλων· διὰ τοῦτο, (ὄφου ἐλάβομεν ἤδη σχετικὰς ὁδηγίας παρὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου) ἐκφράζομεν ἀπὸ μέρους μας τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπιδείξουν τὴν εὐγένειαν αὐτὴν, ἄφου μάλιστα, τοῦτο θὰ ἀπέβαινε μᾶλλον πρὸς τιμὴν τοῦ Βεζύρου. Ὁ Πασᾶς ἀπήντησεν, ὅτι ἀπεχομίσθησαν ἤδη τόσον πολλὰ καὶ μεγάλα κανόνια, ὥστε, ἂν ὁ Βεζύρης ἐνέδιδεν εἰς ὅ,τι ἐπρόβαλον ὡς πρὸς τὸν στόλον, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι πάρα πολὺ ἱκανοποιημένος. Ὁ Ἀνάνης ἀπήντησεν, ὅτι θὰ ὄφειλον νὰ σεβασθοῦν μᾶλλον τὴν τιμὴν τοῦ Βεζύρου καὶ τοῦ στρατεύματος παρὰ τὴν ἀξίαν μικροῦ ἀριθμοῦ πυροβόλων διὰ τῆς συγκαταβάσεως αὐτῆς θὰ ἔδιδον εἰς τὸν κόσμον νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἡ τριετής πολιορκία τῆς πόλεως προέκυψεν ἐκ τοῦ ὅτι συνητήσατε τόσον ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν πολιορκουμένων. Τότε ὁ Πασᾶς ἀπήντησεν, ὅτι ὅταν τὰ οὐσιωδέστερα ἦγοντο εἰς πέρας, αὐτὸς ὁ ἴδιος θὰ παρεκάλει θερμῶς τὸν Βεζύρη νὰ παραχωρήσῃ ἕν μέρος, ἂν εὐηρεστοῦντο νὰ τὸ διαιωπάσουσι εἰς ἄρθρον, ἀφήνοντες κενὸν διὰ τὸν ἀριθμὸν, ὥστε νὰ τὸν παρεμβάλουσι ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἐν τῷ μεταξύ ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν τοῦ Μεγάλου Βεζύρου ἀναφορικῶς μὲ τὰ κανό-

cerning the cannon and ammunition of the armada, which was declared thus, that he was content they should take the cannon and the ammunition of the armada along with them without deceit. Thus all the essential points were ratified as is before mentioned, and there remained nothing but what concerned the formality of the suspension of their arms, having already received orders as to that affair; that they should withdraw their soldiers in both ports to their first batteries; because those that belonged to the Republic did retire behind the palisade of the falsa Braga athwart, and cross, and the Cortina, to avoid the confusion that may happen by intermixing themselves one with another; to this was answered that it were better to appoint them the outward fortifications because they had wholly withdrawn their men from the posts that were assaulted, and placed them as a guard to the same fortifications of the Janizaries to keep the other Turks that would pass this. Annand replied it was not to be done because that to deliver up the fortifications were immediately to admit them into the town, and so they should expose their liberty to the arbitrariness of an insolvent army. The Pasha replied that as to their security, he did promise it them upon the faith of the Grand Visier. He answered that they were assured of it, nor did at all question any-

ναι καὶ τὰ πυρομαχικά τῆς ἀρμάδας, διὰ τῆς ὁποίας ἐδηλοῦτο, ὅτι συγκατετίθετο νὰ λάβουν μεθ' αὐτῶν τὰ κανόνια καὶ τὰ πυρομαχικά ταύτης ἄνευ δόλου. Οὕτω ἐνεκρίθησαν ὅλα τὰ οὐσιαστικά σημεῖα ὡς προεμνημονεύθη, καὶ δὲν ἀπέμενε παρὰ ὅ,τι ἀρεώρα τὰς διατυπώσεις τῆς ἀνακομῆς τῶν ὅπλων, διὰ ταύτην εἶχεν ἤδη λάβει διαταγὰς: ὅτι θὰ ἀπέσυρον τοὺς στρατιώτας τῶν εἰς ἀμφοτέρωθεν τὰς πόλεις εἰς τὰ πρῶτὰ τῶν πυροβολοστάσια. Ὡστε οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν Δημοκρατίαν νὰ ἀποσυρθοῦν ὀπισθεν τοῦ φράγματος τῆς προτειχίου κρηπίδος (Falsa Braga), λοξῶς καὶ σταυρωτά, καὶ τοῦ Προπετάσματος, ὥστε νὰ ἀποφευχθῇ σύγχυσις, ἢ ἡποία θὰ ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς συναμιξέως τῶν. Εἰς τοῦτο ἐδόθη ἢ ἀπάντησις, ὅτι καλύτερον νὰ τοὺς ἀφήσουν τὰς ἐξωτερικὰς ὀχυρώσεις, ἀποσυροντες ὀλοκληρωτικῶς τοὺς ἀνδρας τῶν ἀπὸ τὰς θέσεις πού προσεβάλλοντο καὶ τοποθετοῦντες αὐτοὺς ὡς φρουρὰν εἰς τὰς αὐτὰς ὀχυρώσεις ὅπου οἱ Γενιτσαροὶ, διὰ νὰ συγκατήσουν τοὺς ἄλλους Τούρκους, πού θὰ ἤθελον νὰ τὰς ὑπερβοῦν. Ὁ Ἀνάκτης ἀπήνητησεν, ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ, διότι τὸ νὰ παραδώσουν τὰς ὀχυρώσεις ἦτο ὡς νὰ τοὺς ἐδέχοντο ἀμέσως εἰς τὴν πόλιν καὶ οὕτω θὰ ἐξέθετον τὴν ἐλευθερίαν τῶν εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν στρατεύματος, εἰς τὸ ὅποιον δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμπιστευθοῦν. Ὁ Πισῶς ἀπήνητησεν, ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἀσφάλειάν τῶν, τοὺς τὴν ὑπόσχεται ἐν ὀνόματι τοῦ Μεγάλου Βεζύρου. Ἀπήνητησεν, ὅτι ἦσαν βεβαίαι δι' αὐτό, οὔτε προέκυπτε ζήτημα ὡς πρὸς

thing that depended upon the will of the Grand Visier, but as to that which depended upon the arbitrary will of the militia, no person could secure them that, therefore they must alter their mind for they would be rather content to continue upon their defence than expose their lives to the discretion of their soldiers. Seeing then that they could not overcome this, they made a new proposition; that they should admit to join to their forces in the Grand Fort 500 Janizaries and 200 at the Rabelin of Santo Spivento (*Spirito?*); but he gave them to understand that this demand was the same as the first, and withal added that they must lay aside the proposition, otherwise they should not agree. Finally they concluded after many various debates that the soldiers of both parties should keep to their own posts that they at present are masters of, till after the men were embarked in order, to a transportation. After this the white flag was agreed to be left up in token of a cessation of arms; and when according to the order of his excellency, Annand desired that terms of 20 days license for the shipping of their goods; but they seemed very averse to it and would allow but 5 at first, but at length after a long dispute, we had twelve days allowed us. Now they were to appoint how things should be managed

ὅτι ἐξηγητᾶτο ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ Μεγάλου Βεζύρου, ἀλλ' ὡς πρὸς αὐτὸ ποῦ ἐξηγητᾶτο ἀπὸ τὴν ἀθθαιρεσίαν τῆς «μιλίτσια» κανεὶς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τοὺς ἐξασφαλίσῃ διὰ τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ μεταβάλουν γνώμην, διότι αὐτοὶ θὰ προετίμων νὰ συνεχίσουν τὴν ἄμυνάν των παρὰ νὰ ἐκθέσουν τὴν ζωὴν των εἰς τὴν διάθεσιν τῶν στρατιωτῶν των. Βλέποντες τότε ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερνεκῆσουν τὴν δυσκολίαν αὐτήν, ἔζαμαν νέαν πρότασιν: ὅτι ἔπρεπε νὰ δεχθῶν νὰ ἔλθουν εἰς ἔπαρσιν μὲ τὰς δυνάμεις των εἰς τὸ Μέγα Φρούριον 500 Γενιτσαροὶ καὶ 200 εἰς τὸ Προμαστοεῖχισμα (Ravelin) τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Ἀλλὰ τοὺς ἔδωκε νὰ ἐννοήσουν, ὅτι αὐτὸ ποῦ ἐζήτουν δὲν διέφερε τοῦ προηγουμένου καὶ προσέθηκε παρεμφῆς, ὅτι ἔπρεπε νὰ θέσουν κατὰ μέρος τὴν πρότασιν, διότι ἄλλως δὲν θὰ συνεφέρουν. Τέλος κατέληξαν ἔπειτα ἀπὸ ποικίλας συζητήσεις, ὅτι οἱ στρατιῶται ἀμφοτέρων τῶν μερῶν θὰ παρέμενον εἰς τὰς θέσεις τὰς ὁποίας ἐπὶ τοῦ παρόντος κατεῖχον, μέχρις ὅτου οἱ ἄνδρες ἐπιβιασθῶν ἐν τάξει πρὸς μεταφορὰν των. Κατόπιν τούτου συμφωνήθη, ὅτι ἡ λευκὴ σημαία θὰ ἀφῆγτο ἀνυψωμένη ὡς τεκμήριον ἀναχωρῆς· ὅταν, συμφώνως πρὸς τὰς διαταγὰς τῆς ἐξοχότητός του, ὁ Ἀνάγης ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ παρασχεθῇ προστασίαι 20 ἡμερῶν διὰ τὴν ἐπιβίβασιν τῶν πραγμάτων των, αὐτοὶ ἐφάνησαν πολὺ ἐνάντιοι εἰς τοῦτο καὶ ἠθελον νὰ ἐπιτρέψουν κατ' ἄρχας μόνον 5, ἀλλὰ τέλος, κατόπιν μακρῆς διαμρισθητέσεως, μᾶς παρεχωρήθη προστασία 12 ἡμερῶν. Τώρα ἐπρόκειτο νὰ ὁρίσουν πῶς θὰ ἐγίνετο ὁ χειρισμὸς τῶν πρα-

and were next day to frame the articles so that there was nothing wanting but only the exchange of hostages for the suspension of arms which was performed according to agreement; and they immediately set up the white colors and all hostility punctually ceased; the next day the articles were drawn and so drawn that they might be published according to the appointment of Ibrahim Pasha. They were absolutely reflected and subscribed by his excellency the Captain General and the council, and sealed with the impression of St. Mark; and they unanimously attended the conveniency of the Grand Visier to go and receive according to their desire those that he had made to the same purpose in the Turkish tongue translated by Panagiotti. It was at this time afternoon when as the forenamed Achmet Pasha gave them notice that the Grand Visier expected their appearance; whereupon he and the said young man that d'd accompany him as his excellency's secretary that attended at all the meetings and was employed in the embassy from Annand to his excellency the Captain General; these two, I say, speedily took horse together and went on their way; the Pasha went about 15 paces before us with a retinue of 20 servants about his horse, and 6 paces behind him followed a Sub-Pasha also of the Janizaries on horseback with the same number of servants in his

γμάτων τὴν ἐπομένην θὰ κατέστρωον τὰ ἄρθρα, ὥστε νὰ μὴ ἀπομένη παρὰ μόνον ἢ ἀνταλλαγὴ ὀμήρων διὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἀνακοχῆς, ἢ ὅποια συνειλησθῆ κατὰ τὰ συμφωνηθέντα. Καὶ ἀμέσως ἀνεπέτασαν τὴν λευκὴν σημαίαν καὶ τότε ἀκριβῶς πᾶσαι αἱ ἐχθροπραξίαι ἐσταμάτησαν. Τὴν ἐπομένην τὰ ἄρθρα διευτυπώθησαν καὶ τόσον πλήρως, ὥστε κατὰ τὴν ὑπόδειξιν τοῦ Ἰμπραὴμ Πασᾶ, ἠδύναν· οὐ νὰ δημοσιευθοῦν. Ὁ Ἀρχιστρατήγος καὶ τὸ Συμβούλιον τὰ ἐμελέτησαν τελείως καὶ τὰ ὑπέγραψαν καὶ ἐτέθη ἡ σφραγὶς τοῦ Ἁγ. Μαρκου καὶ ὁμοθύμως ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου παρασχεθεῖσαν εὐχέρειαν νὰ μεταβοῦν καὶ δεχθοῦν, συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν των, ἐκεῖνα τὰ ὅποια πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν διετύπωσε, μεταφρασθέντα εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τοῦ Παναγιώτη. Ἦτο τότε ἀπόγευμα, ὅταν ὁ προμνημονευθεὶς Ἀχμέτ Πασᾶς τοῦς εἰδοποίησεν, ὅτι ὁ Μέγας Βεζύρης ἀνέμενε νὰ ἐμφανισθοῦν πρὸ αὐτοῦ. Τότε αὐτοῦ (ὁ Ἀνάγης) καὶ ὁ μνημονευθεὶς νέος, ὁ ὁποῖος τὸν συνάδευεν ὡς γραμματεὺς τῆς ἐξοχότητος του καὶ ὁ ὁποῖος παρενεβῆ εἰς ὅλας τὰς συναντήσεις καὶ ἐχρησιμοποίηθῃ ὡς σύνδεσμος μεταξὺ τοῦ Ἀνάγτου καὶ τῆς ἐξοχότητος του τοῦ Ἀρχιστρατήγου, οἱ δύο αὐτοὶ, λέγοντες, ἔπευσαν κατεπευσιμένως ὁμοῦ καὶ ἐσυνέχισαν τὸν δρόμον των· ὁ Πασᾶς ἐβάδιζεν εἰς ἀπόστασιν 15 βημάτων πρὸ ἡμῶν, με συνοδείαν 20 ὑπηρετῶν περιβαλλόντων τὸν ἵππον του, καὶ ἐξ βήματα ὀπισθεν αὐτοῦ ἠκολούθει εἰς Ὑποπασᾶς τῶν Γενιτσάρων ἔφιππος, με τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ὑπηρετῶν ὀπισθεν του. Ἔ-

train. Then about 4 or 5 paces behind us were on horseback the said Aga, the Chiagaia Bey of Ibrahim Pasha and a Chiorbaggi of the Janizaries with their servants. All this company marched along behind 2 ranks of 500 Janizaries who were placed in such good order that they seemed on each side like a wall hung with tapestry. Being thus on the way to the Pasha's lodgings they went about 2 miles where being arrived in the valley of Giofiro, there stood a pavilion indifferently high and spacious with 3 rooms, and a round ball of wood gilded on the top of only one of them. The pavilion was encompassed with green cloth in imitation of a wall which was higher than a horseman mounted. Within this circuit there were several other pavilions but somewhat lower. Being come to the wall gate first, the Aga and his company dismounted with a gentle courteous motion. This done, they were brought into the court that led to the pavilion; without doors were placed three standards of wood gilded as high as a troop sword, on the top of each a brazen ball gilded, and about a hand's breadth under that a horse tail hanging downwards. Then we came to an ascent of 6 steps framed above ground, covered with carpets, which brought us to the first room of the pavilion and represented the hall or parlor, which was only painted with cloth of gold in the very middle; and

πειτα, 4 ἢ 5 βήματα ὀπισθεν ἡμῶν ἤρχοντο ἑφιπποὶ ὁ γνωστὸς Ἀγάς, ὁ Chiagaia Βέης τοῦ Ἰμπραὶμ Πασᾶ καὶ εἰς Τζοριπατζῆς τῶν Γενιτσαρῶν μὲ τοὺς ὑπηρέτας των. Ὅλη συνοδεία αὐτὴ ἐβάδιζε μεταξὺ δύο στοιχῶν ἐκ 500 Γενιτσαρῶν, τόσον καλῶς τεταγμένων, ὥστε νὰ φσίνεται ἐκάστη πλευρὰ ὡς εἰς τοῖχος ἐπεστρωμένους μὲ τάπητας. Βαίνοντες οὕτω πρὸς τὰ οἰκήματα τοῦ Πασᾶ, ἐπροχώρησαν 2 μίλια περίπου καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Γιόφυρου, ὅπου ἴσταιτο ἐν περιπτέρῳ μετρίως ὑψηλὸν καὶ εὐρύχωρον, ἔχον τρεῖς δωμάτια, μὲ στρογγύλην σφαιρᾶν ἐξ ἐπιχρῦσου ξύλου εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἐνὸς μόνον ἐξ αὐτῶν. Τὸ περιπτερον περιεζώννυτο μὲ πράσινον ὕφασμα μιμούμενον τοῖχον, ὁ ὅποιος ἦτο ὑψηλότερος ἀπὸ ἑφιππον. Ἐντὸς τοῦ περιβολοῦ τούτου ὑπῆρχον μερικὰ ἄλλα περιπτέρα, ἀλλὰ χαμηλότερα κάπως. Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν πύλην τοῦ περιβόλου, ὁ Ἀγάς καὶ ἡ συνοδεία του ἀφιππευσαν μὲ ἐλαφρὰν ἀβρὰν κίνησιν. Ἀφοῦ ἔγινε τοῦτο, ὠδηγήθησαν εἰς τὴν αὐτὴν τὴν ἀγούσαν εἰς τὸ περιπτερον ἔξω τῶν θυρῶν ἦσαν τοποθετημένα τρεῖς λάβαρα ἐξ ἐπιχρῦσου ξύλου, ὑψηλὰ ὅσον ξίφος ἱππικοῦ, μὲ ὀρειγαλκίνην ἐπιχρῦσον σφαιρᾶν εἰς τὴν κορυφὴν καὶ, περίπου μίαν παλάμην κάτω ταύτης, οὐρὰν ἵππου κρεμασμένην. Ἐφθασαμεν τότε εἰς μίαν ἀνοδὸν ἐξ βαθμίδων, κατεσκευασμένην ἄνω τοῦ ἐδάφους καὶ ἐπεστρωμένην μὲ τάπητας, καὶ δι' αὐτῆς ἀνήλθομεν εἰς τὸ πρῶτον δωμάτιον τοῦ περιπτέρου, τὸν προθάλαμον ἢ ἐντευκτήριον, τὸ ὅποιον ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον ἐκαλύπτετο μὲ χρυσοῦν ὕφασμα· παρὰ τοὺς πόδας τούτου καὶ ἐπὶ τοῦ

at the foot of it upon the ground, a long row of cushions covered with scarlet and fringed with silk and gold. The pavement was boarded with thin planks and finely covered. And Annand was seated over against the canopy or cloth of state upon a stool without a back, covered with crimson velvet, where he had not stayed above a quarter of an hour, but Achmet Aga came and made a sign to him to go into the other room which was the second in the pavilion, hung and covered as the first, but the furniture newer and finer. The Grand Visier sat at the upper end upon soft pillows which seemed to be two large mattresses covered with the finest scarlet, having 4 great cushions placed in a row to lean upon which were covered with cloth of gold, being Indian work of a red color; besides them there was a frontispiece of cloth of gold embroidered higher than a pike and as large as the pavilion. All the choice of the army stood round him very thick and close together and all in rich attire. As soon as they approached the said Visier within 3 paces or thereabouts, the dragoman Panagiotti did bid them stop there. Then they uncovered themselves and made a bow, returning back to cover themselves; at which salutation, the Grand Visier bowing his head did bid them welcome. And then Annand be-

εδάφος ὑπῆρχε μαζὰ σειρὰ προσκεφαλαίων μὲ ἐρυθρὸν περίβλημα, πλαισιούμενον μὲ μεταξωτὰ καὶ χρυσὰ κρόσια. Τὸ ἔδαφος ἦτο ἐπενδεδυμένον μὲ λεπτὰς σανίδας καὶ καλλιτεχνικῶς ἐπεστρωμένον. Ὁ Ἀνάτης ἐκάθισεν ἔναντι τοῦ «οὐρανοῦ» ἢ ὑφάσματος τοῦ Κράτους, ἐπὶ θρανίου ἄνευ ἐρεισινώτου, κεκαλυμμένου μὲ βελούδον πυρροῦ χρώματος, ὅπου μόλις εἶχε παραμεῖνει περὶ τὸ τέταρτον τῆς ὥρας, ὅτε ὁ Ἀχμέτ Ἀγάς εἰσήλθε καὶ τοῦ ἔνευσε νὰ μεταβῆ εἰς τὸ ἄλλο δωμάτιον, τὸ δεύτερον τοῦ περιπτέρου, τὸ ὅποιον εἶχεν ἀνάλογα παραπετάσματα καὶ τάπητας τοῦ πρώτου, ἀλλὰ σευρὴν νεωτέραν καὶ ὠραιότεραν. Ὁ Μέγας Βεζύρης ἐκάθιστο εἰς τὸ ἔτερον ἄκρον ἐπὶ μαλακῶν προσκεφαλαίων, ποῦ ἐφαίνοντο ὡς δύο μεγάλα στρώματα ἐπενδεδυμένα μὲ τὴν πλέον ἔξοχον πορφύραν, καὶ ἔχον 4 μεγάλα προσκεφάλαια τοποθετημένα εἰς σειρὰν διὰ νὰ στηρίζεται, ἐνδεδυμένα μὲ χρυσοῦν ὕφασμα, ἰνδικὸν ἔργον ἐρυθρᾶς ἀποχρώσεως πλησίον τοῦ ὑπῆρχε προμετωπὶς ὑφάσματος χρυσοῦ κεντητοῦ ὑψηλότερα λόγχης καὶ πλατεῖα ὅσον τὸ περιπτέρον. Ὅλοι οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ στρατεύματος ἴσταντο κύκλῳ του εἰς πυκνὴν ταξιν πρὸς ἀλλήλους καὶ ὄλοι μὲ πλουσίαν περιβολήν. Μόλις ἐπλησίασαν τὸν Βεζύρη εἰς ἀστάσιας τριῶν μέτρων ἢ περιῖπου τόσον, ὁ διερμηνεὺς Παναγιώτης τοὺς ἐσταμάτησεν ἐκεῖ. Τότε ἀπεκαλύφθησαν καὶ ὑπεκλίθησαν, κάμνοντες μεταβολὴν διὰ νὰ καλυφθοῦν ἐκ νέου εἰς τὸν χωριτισμὸν τοῦτον ὁ Μέγας Βεζύρης νεύων τὴν κεφαλὴν τοὺς ἠύχθη τὸ καλῶς ὄρισαν. Καὶ τότε ὁ Ἀνάτης ἤρχισε τὴν ἀγόρευσίν του :

gan his harangue; Now that God hath after so tedious a war settled a peace between two potentates who were always proud of the distinct and stricter friendship between them, in token whereof his excellency the Captain General had sent him to declare unto him his amity and to assure him of the good correspondence between the most serene Republic and the Ottoman Porte, in the same manner as at all other times they have done; and it may be gathered by the subsequent affairs that his excellency hath had no other design but that the hatred and enmity between them may be laid aside and annihilated. The Grand Visier answered this complimentary very ceremoniously, saying that he did accept very kindly of the expressions of his excellency the Captain General who hath bestirred himself in the settling of this peace, not without reason, for he knows very well how great advantages will redound to the most serene Republic by the affection and favor of the Grand Signor. Anand replied that the most serene Republic hath endeavored with great fervency to cultivate the friendship of the Ottoman Porte, nor did ever take up arms but in their own defence when necessitated to it, which the law of nature allows of; therefore he might be certain they would be much more diligent for the future to preserve it. The Grand Visier made answer that the

Τώρα που ο Θεός μετά τόσον όχληρόν πόλεμον άπεκατέστησε την ειρήνην μεταξύ των δύο αθθενιωών, αϊ οποϊα πάντοτε ύπήρξαν ύπερήφανοι διά την διακεκριμένην και λιαν στενήν φιλίαν μεταξύ των, ή αυτού έξοχότης ό Άρχιστρατήγος εις μαρτύριον τούτου τόν άπέστειλεν, ίνα δηλώση ένώπιον αυτού την φιλίαν του και να τόν βεβαιώση διά τας καλώς σχέσεις μεταξύ της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας και της Όθωμανικής Πύλης, όπως ειχον άλλοτε ύπάρξει εις τό παρελθόν, και από τα επακόλουθα δύναται να συναχθή, ότι ή έξοχότης του έχει ως μόνον σχέδιον να παραμερίση και να έκμηδενίση πών μίσος και έχθρότητα μεταξύ αυτών. Ο Μέγας Βεζύρης άπήνησεν εις τας φιλοφρονήσεις αυτάς με λιαν επίσημον ύφος, λέγων ότι έδέχετο λιαν ένμενώς τούς λόγους της έξοχότητός του του Άρχιστρατήγου, οστις κατηύθυνεν έαυτόν προς την άποκατάστασιν της ειρήνης ταύτης, όχι άνευ λόγου, διότι γνωρίζει πολύ καλύτεως πόσον μεγάλη όφελή θα έκπηγάσουν διά την Γαληνοτάτην Δημοκρατίαν από την στοργήν και την έννοιαν του Σουλτάνου. Ο Άνάντης άπήνησεν, ότι ή Γαληνοτάτη Δημοκρατία κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν με θερμόν ζήλον να καλλιεργήση την φιλίαν με την Όθωμανικήν Πύλην και δέν έλαβε τα όπλα παρά μόνον προς ύπεράσπισιν έαυτής, όταν προέκυψεν ή ανάγκη, πράγμα τό όποϊον επιτρέπει ό νόμος της φύσεως· διά τούτο δύναται να είναι βέβαιος, ότι θα δειχθοῦν εις τό μέλλον επιμελέστεροι διά την διατήρησιν αυτής. Ο Μέγας Βεζύρης άπεκρίθη, ότι ή Γαληνοτάτη Δημοκρατία θα εύρη την αυτήν

most serene Republic should find the same correspondence at all times from the Grand Signor. After this, the articles were produced, signed and sealed, and delivered into the hands of the Visier by Annand saying that, they being explained and digested by his commissioners and by us on behalf of the Captain General, we are now come before their presence to receive the same in the Turkish idiom, signed and sealed with your seal according to the form agreed upon, and sworn to be observed. Which articles, being in the hands of the Grand Signor's lord chancellor who stood by them together with the Chian Pasha, the Visier's chief secretary and his groom of the chamber, they were by the said chancellor delivered to the Visier, who after he had looked upon the seal and subscription, gave them to Panagiotti and bid him read them name by name that had subscribed; which being done, he took the writing that was in the Turkish language, and delivered it to the high chancellor who gave it to Annand; and he diligently observed them and particularly the seal; which charge being over, the Grand Visier said all was well and now we are good friends. Then Annand made a short speech in commendation of the Visier which was well taken by him, and he told him that he desired him to salute the Captain General in his name. After this the Visier

ἀναπόκρισιν ἀνὰ πάντα χρόνον ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου. Μετὰ ταῦτα παρουσίασαν τὰ ἄρθρα τῆς συνθήκης, ὑπογεγραμμένα καὶ ἐσφραγισμένα, καὶ ὁ Ἀνάντης τὰ παρέδωκεν εἰς χεῖρας τοῦ Βεζύρου, λέγων ὅτι, ἀφοῦ ταῦτα ἡρμηνεύθησαν καὶ ἀφομοιώθησαν ὑπὸ τῶν ἐντεταλμένων καὶ ἡμῶν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ἤλθομεν τώρα ἐνώπιον των, ἵνα λάβωμεν τὸ ἀντίστοιχον εἰς τουρκικὴν γλῶσσαν, ὑπογεγραμμένον καὶ ἐσφραγισμένον μὲ τὴν σφραγίδα σας, κατὰ τὸν συμφωνηθέντα τύπον καὶ μὲ τὸν ὄρκον νὰ τηρηθῆ. Ἡὰ ἄρθρα ταῦτα, ἐγχειρισθέντα εἰς τὸν μέγαν σφραγιδοφύλακα τοῦ Σουλτάνου, ὁ ὁποῖος ἴστατο πλησίον τοῦ Βεζύρου μετὰ τοῦ Chian Πασᾶ, τοῦ ἀρχιγραμματέως καὶ θαλαμηπόλου αὐτοῦ, παρεδόθησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν Μέγαν Βεζύρον, ὅστις ἐθεώρησε τὴν σφραγίδα καὶ τὴν ὑπογραφὴν καὶ τὰ ἔδωκεν εἰς τὸν Παναγιώτην, παραγγέλλον νὰ ἀναγνώσῃ ὄνομα πρὸς ὄνομα τοὺς ὑπογεγραφομένους· ἀφοῦ ἔγινε τοῦτο, ἔλαβε τουρκιστὶ συντεταγμένον τὸ ἔγγραφον καὶ τὸ παρέδωκεν εἰς τὸν ἀρχισφραγιδοφύλακα, ὅστις τὸ ἐνεχείρισεν εἰς τὸν Ἀνάντην· καὶ οὗτος μετ' ἐπιμελείας τὸ ἐξήτασε καὶ ἰδίως τὴν σφραγίδα· ἀφοῦ ἐτελείωσε καὶ αὐτὴ ἢ διατύπωσις, ὁ Μέγας Βεζύρης εἶπεν, ὅτι ὅλα ἦσαν ἐν τάξει καὶ ὅτι τώρα ἦσαν καλοὶ φίλοι. Τότε ὁ Ἀνάντης ἐξεφώνησε βραχὺν λόγον, ἐπαινετικὸν τοῦ Βεζύρου, ὅστις τὸν ἤκουσεν εὐχαρίστως καὶ τοῦ εἶπεν, ὅτι ἐπεθύμει νὰ χαιρετίσῃ ἐξ ὀνόματός του τὸν Ἀρχιστρατήγον. Ἀκολούθως ὁ Βεζύρης ἀντήλλαξε

exchanged a word or two with the grooms of his chamber, and they presented him with 2 Persian vests of cloth of gold and put them on. After this present was given, they departed and returned in the same manner and with the same retinue to the Pasha's apartment. There the translation here underwritten was delivered to Annand by Panagiotti in his own handwriting, which he perused and found that they had omitted in the second article the territories of the fortresses of Suda, Carabusa and Spina Longa, and protested against the articles as null and void because they were altered contrary to agreement. Panagiotti replied that it was the Visier's pleasure to omit that, because the fortresses can have no territories, but Annand insisted upon it and said that this omission was a breach of faith, it being so to be established by contract. He was infinitely troubled at the cheat and afterwards gave notice of it to his excellency who commanded him to return immediately to the Pasha's lodgings and tell him that he intended to declare the treaty void unless he would rectify the mistake that was committed. He was astonished at these resolute propositions, yet he endeavored to excuse it by saying that the fortresses had no territories. But Annand fully convinced him by Panagiotti's own note which he

μίαν ἢ δύο λέξεις μὲ τοὺς θαλαμηπόλους του καὶ τοῦ παρουσίασαν δύο περιστακτικὰς στολὰς χρυσοκεντήτου ὑφάσματος καὶ τὰς προσέφερον εἰς αὐτούς. Ἀφοῦ ἐδόθη τὸ δῶρον τοῦτο, ἀνεχώρησαν καὶ ἐπέστρεψαν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ μὲ τὴν αὐτὴν συνοδείαν εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ Πασᾶ. Ἐνταῦθα ἡ μετάφρασις, παρατιθεμένη κάτω τοῦ κειμένου, παρεδόθη εἰς τὸν Ἀνάτην ὑπὸ τοῦ Παναγιώτη, γεγραμμένη διὰ χειρὸς του· διεξήλθε αὐτὴν καὶ εἶρεν ὅτι εἶχον παραλείπει εἰς τὸ δεῦτερον ἄρθρον τὰς ἑδαφικὰς περιοχὰς τῆς Σούδας, Γρομβούσσας καὶ Σπιναλόγγας· διεμαρτυρήθη τότε κατὰ τῆς διατυπώσεως τῶν ἄρθρων, χαρακτηρίσας ταῦτα ὡς ἀνίσχυρα καὶ ἄκυρα, διότι ἠλλοιώθησαν παρὰ τὴν γενωμένην συμφωνίαν. Ὁ Παναγιώτης ἀπήνησεν, ὅτι ἦτο ἡ θέλησις τοῦ Βεξύρου νὰ παραλείψουν ταῦτα, διότι τὰ φρούρια δὲν δύνανται νὰ ἔχουν ἑδαφικὰς περιοχὰς· ἀλλ' ὁ Ἀνάτης ἐπέμενεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι ἡ παραλείψις αὐτῆ ἰσοδυναμεῖ πρὸς παραβίασιν τοῦ λόγου των, ἀφοῦ κατὰ τὴν γενομένην σύμβασιν ἔπρεπε νὰ διατυπωθῇ τοῦτο οὕτω. Εἶχε τὰ μέγιστα ταραχθῆ διὰ τὴν ἀπάτην καὶ κατόπιν εἰδοποίησε περὶ τούτου τὴν ἐξοχότητά του, ὅστις τοῦ παρήγγειλε νὰ ἐπιστρέψῃ ἀμέσως εἰς τὰ διαμερίσματα τοῦ Πασᾶ καὶ νὰ τοῦ εἴπῃ, ὅτι ἐσκόπευε νὰ κηρύξῃ τὴν συνθήκην ἄκυρον, ἂν δὲν διαφθοῦτο τὸ διαπραχθὲν σφάλμα. Ἐξεπλάγη οὗτος διὰ τὰς ἀποφασιστικὰς αὐτὰς προτάσεις καὶ ἔσπευσε νὰ τὸ δικαιολογήσῃ λέγων, ὅτι τὰ φρούρια δὲν εἶχον ἑδαφικὰς περιοχὰς. Ἀλλ' ὁ Ἀνάτης τὸν ἔπεισε τελείως μὲ τὸ σημεῖωμα αὐτοῦ τοῦ Παναγιώτου, τὸ ὁποῖον τότε εἶχεν ἀνά χειρὸς, εἰς τὸ ὁποῖον περιεῖ-

then had in his hand, in which he had expressed it before. He told Annand that he must come again the next day because it was late, and did pawn his faith that he would adjust that passage. This answer was brought to his excellency who engaged him to go to the said Pasha the next day with a commission to require a declaration thereof, apart by itself which he did; but the Pasha who had no intention to make any other declaration said, that they would make new articles in the Turkish tongue, with this additional specification, that by the territories of the fortresses was understood the adjacent rocks which were under the command of the cannons of those forts respectively, so that there was no need of making other new ones, because the old one should be amended. His excellency was absolutely against this new amendment, alleging that he would not let those articles go any more out of his hands. The Pasha replied that there could not be two leaves left out. Annand made answer that yesterday upon the engagement of his word and faith, he caused the white flag to be set up, and if he would not do things to our satisfaction, all that was done must be undone; so that he seeing in what perplexity things were, thought it convenient to assent to the proposed declaration which was faithfully done and received according to desire.

χετο τί εἶχε προηγουμένως ἀποδεχθῆ. Εἶπεν εἰς τὸν Ἀνάντην, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπανέλθῃ τὴν ἐπομένην, διότι ἦτο ἀργά, καὶ τοῦ ἔδιδε τὸν λόγον του, ὅτι θὰ ἐτακτοποιεῖ τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ ἀρθροῦ. Ἡ ἀπάντησις αὐτῆ μετεδόθη εἰς τὴν ἐξοχότητά του, ὅστις τοῦ ἀνέθεσε νὰ μεταβῇ τὴν ἐπομένην εἰς τὸν Πασᾶν μὲ ἐντολὴν νὰ ζητήσῃ δήλωσιν ἐπ' αὐτοῦ, ἀνεξαρτήτως ἐκείνου ποῦ αὐτὸς εἶχε κάμει. Ἄλλ' ὁ Πασᾶς, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε διάθεσιν νὰ κάμῃ ἄλλην δήλωσιν, εἶπεν, ὅτι θὰ διετύπωνον ἐκ νέου τὰ ἀρθρα εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν μὲ τὴν πρόσθετον αὐτὴν ἐιδικὴν ἐπεξήγησιν, ὅτι ὡς ἔδαφισταί περιοχαὶ τῶν φρουρῶν ἐννοοῦντο οἱ παρακείμενοι βράχοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐντὸς τῆς ἀκτίως δρασσεως τῶν πυροβόλων ἐκείνου τῶν φρουρῶν τούτων, ὥστε δὲν ἐχρηειάζετο νὰ κάμουν νέα ἄλλα ἀρθρα, ἀφοῦ τὰ παλαιὰ θὰ διορθοῦντο. Ἡ ἐξοχότης του ἦτο ἀπολύτως κατὰ τῆς νέας αὐτῆς διορθώσεως, ὑποστηρίζων, ὅτι δὲν θὰ ἄφηνε πλέον τὰ ἀρθρα αὐτὰ νὰ ἐξέλθουν τῶν χειρῶν του. Ὁ Πασᾶς ἀπήντησεν, ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ μείνουν ἔξω δύο φύλλα. Ὁ Ἀνάντης ἀπήντησεν, ὅτι χθές, μὲ βάσιν τὸν λόγον του καὶ τὴν πίστιν του, ἔκαμε νὰ ἀναπεισθῇ ἡ λευκὴ σημαία, καὶ ὅτι, ἂν δὲν ἤθελε νὰ τακτοποιηθοῦν τὰ πράγματα ἱκανοποιητικῶς δι' ἡμᾶς, ὅτι ἔγινε θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς μὴ γενόμενον οὕτω βλέπων εἰς ποῖον περίπλοκον σημεῖον ἔφθασαν τὰ πράγματα, ἐθεώρησεν ὁ Πασᾶς πρέπον νὰ συγκατανεύσῃ εἰς τὴν προτεινομένην δήλωσιν, ὅπερ ἐξετελέσθη ἐντίμως καὶ ἐγένετο δεκτικὸν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν των.

IV

A COPY OF THOSE ARTICLES WHICH WERE ASSIGNED
AND ARE IN THE HANDS OF THE PRIME VISIER.

THE ARTICLES OF PEACE AGREED UPON
THE 6 OF SEPTEMBER 1669

1) To the end that the Republic may enjoy a firm peace with the Porte, as she hath constantly endeavored, the city of Candia, with the cannon and ammunition thereunto properly belonging, are remitted into their hands that shall be appointed thereunto by the Grand Visier upon the terms hereafter mentioned.

2) That the fortress of Suda, Carabusa and Spina Longa with their territories, the fortress of Clissa with its territory, and the other acquisitions made in Bossina during the time of this late war, shall be peaceably enjoyed by the Republic, without any disturbance, or any other terms whatsoever to be imposed.

3) That all the great and small guns of the Armada that have been disembarked in Candia, shall be freely re-embarked.

4) That 12 days of privileges as was agreed shall be allowed

IV

ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΔΙΕΒΙΒΑΣΘΗΣΑΝ
ΚΑΙ ΕΥΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΕΙΣ ΧΕΙΡΑΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΕΖΥΡΟΥ

ΤΑ ΑΡΘΡΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ, ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ ΕΠΗΛΘΕ ΣΥΜΦΩΝΙΑ
ΤΗΝ 6ην ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1669

1) Πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἀπολαύσῃ ἡ Δημοκρατία σταθερὰν εἰρήνην μετὰ τὴν Πύλην, ὡς αὕτη πάντοτε ἐπεδίωξε, ἡ πόλις τοῦ Χάνδακος μετὰ τὰ κανόνια καὶ τὰ πολεμοφόδια τὰ ἀνήκοντα εἰς αὐτὴν θὰ παραδοθῇ εἰς χεῖρας αὐτῶν ποῦ θὰ ὑποδειχθοῦν ἐκ μέρους τοῦ Μεγάλου Βεζύρου, ὑπὸ τοὺς ἀμέσως κατωτέρω ἀναγραφόμενους ὄρους.

2) Ὅτι τὰ φρούρια τῆς Σούδας, Γραμβούσας καὶ Σπιναλόγγας μετὰ τὰς ἐδαφικὰς αὐτῶν περιοχάς, τὸ Φρούριον τῆς Clissa μετὰ τὴν ἐδαφικὴν του περιοχὴν, καὶ αἱ ἄλλαι γινόμεναι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τελευταίου πολέμου κτήσεις εἰς τὴν Bossina, θὰ εὐρίσκωνται εἰρηνικῶς εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Δημοκρατίας ἄνευ παρενοχλήσεως ἢ ἄλλου οἰουδήποτε ἐπιβαλλομένου ὄρου.

3) Ὅτι ὅλα τὰ μεγάλα καὶ μικρὰ πυροβόλα τῆς Ἀρμάδας, τὰ ὅποια ἀπεβίβασθησαν εἰς τὸν Χάνδακα, θὰ δύνανται νὰ ἐπανεπιβιβασθοῦν ἐλευθέρως.

4) Ὅτι 12 ἡμέραι ἀδείας κατὰ τὰ συμφωνηθέντα παρέχονται διὰ τὴν ἐπι-

for the embarking and shipping of sacred and profane utensils, cannons and ammunitions belonging to the said Armada, provisions and all other goods and carriages whatsoever, as also wounded and sick men, all the remaining forces, galley-men, and all those peasants and strangers that have a mind to go aboard, that they may transport themselves in galleys and barks, and before this time be expired, there shall be no pretext for the surrender of the town, or of any part thereof.

5) That in case the said term of 12 days be not sufficient for them to ship all their forces and goods above mentioned, the Grand Visier doth engage, that after he hath the town delivered up to him, he will employ his own barks to carry whatever is left behind aboard of those Venetian vessels that lie in the trench for that purpose.

6) That during the said time allotted for the embarking, both parties might keep to the posts they now possess, which shall be observed with all the exactness and civility imaginable, prohibiting the soldiers to advance forwards or to speak together, that we may avoid the disorder that may ensue thereupon; and this shall be the officers' duty, promising to treat

βίβασιν καὶ διαβίβασιν τῶν ἱερῶν καὶ κοινῶν πραγμάτων, τῶν κανονίων καὶ πυρομαχιῶν, ἀνηκόντων εἰς τὴν ὡς ἄνω Ἀρμάδα, τῶν ζωοτροφῶν ἢ ἄλλων ἀγαθῶν καὶ ἀποσκευῶν οἰωνοῦ ἴσως, ὡς ἐπίσης τῶν τραυματιῶν καὶ ἀσθενῶν, ὅλων τῶν ἀπομενουσῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, τῶν γαλεσιῶν καὶ ὅλων ἐκείνων τῶν ἐντοπίων καὶ ξένων, οἱ ὅποιοι προτίθενται νὰ ἐπιβιβάσθουν, ὥστε νὰ δύναται νὰ γίνῃ ἢ μεταφορὰ αὐτῶν διὰ γαλερῶν καὶ λέμβων πρὸς τὴν ἐκπνοῆς τῆς προθεσμίας ταύτης δὲν θὰ προβληθῇ κατ' οὐδένα λόγον ἀξίωσης περὶ παραδόσεως τῆς πόλεως ἢ μέρους ταύτης.

5) Ὅτι εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἢ ὡς ἄνω προθεσμία τῶν 12 ἡμερῶν δὲν θὰ εἶναι ἀρκετὴ διὰ τὴν ἐπιβίβασιν ὅλων τῶν δυνάμεων τῶν καὶ τῶν προμηνημονευθέντων πραγμάτων τῶν, ὁ Μέγας Βεζύρης ἀναλαμβάνει, ἀφοῦ παραδοθῇ ἢ πόλις εἰς αὐτόν νὰ χρησιμοποιήσῃ ἰδικὰς τοῦ λέμβους πρὸς μεταφορὰν ἐκείνων πού παρήμεναν εἰς τὰ ἐνετικά πλοῖα, τὰ ὅποια εὐρίσκονται διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον πρὸς τὸ μέρος τῆς τάφρου.

6) Ὅτι διαρκούσης τῆς προσδιορισθείσης προθεσμίας διὰ τὴν ἐπιβίβασιν, ἀμφότερα τὰ μέρη δεόν νὰ κρατήσουν τὰς θέσεις, τὰς ὁποίας τώρα κατέχουν, ὅρος ὁ ὅποιος θὰ τηρηθῇ μὲ πᾶσαν δυνατὴν ἀκρίβειαν καὶ εὐπρέπειαν, ἀπαγορευομένου εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ προχωροῦν ἢ νὰ διαλέγωνται πρὸς ἄλλῶν, ἵνα ἀποφευχθῇ ἢ ἀταξία, πού θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προέλθῃ ἐκ τούτου καὶ θὰ εἶναι καθήκον τῶν ἀξιωματικῶν, νὰ ἀναλάβουν νὰ μεταχειρισθῶν ὡς

either party as enemies that shall any ways transgress; yet so that this shall not be looked upon as a breach of peace of either side.

7) That as soon as these articles are subscribed at the appointed signal of the white flag, all hostility and labor, as well under as above ground, shall cease, and hostages be appointed with four other persons on each side deputed to take care that the said cessation of the aforementioned labor be punctually observed.

8) That for the surety and performance of these articles, there shall be three hostages of each party of great quality and equal degree, we proposing on our part, the three noble Venetians, which are Faustin de Riva, the Lieut. General of the Armada, Gio Bacca Calbo, Commissary General of the ammunition and provisions, and Zaccharia Mocenigo, a duke and now a person entertained in Candia; and we in exchange do demand Dabri Pasha, the Begler Bey of Semesvar, Achmet Pasha Aga of the Janizaries, and Gassit Bey, the Defterdar of Romelia; and these hostages shall not be delivered up till all been embarked.

9) That for security of our part, all the care imaginable shall be taken for the embarking; and that there shall be taken in

ἐχθρούς τοὺς ὁποσδήποτε παραβάτας τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου μέρους, χωρὶς τοῦτο ἐκ τούτου νὰ θεωρηθῇ ὡς παραβίασις τῆς συνθήκης εἰρήνης ἐκ μέρους ἐκατέρωτα μερίδος.

7) Ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῶν ἀρθρῶν τούτων, μὲ τὸ συμφωνηθὲν σῆμα τῆς λευκῆς σημαίας, πᾶσα ἐχθροπραξία καὶ πολεμικὴ ἐργασία ἐπὶ καὶ ὑπὸ τὴν γῆν πρέπει νὰ σταματήσουν· νὰ ὑποδειχθοῦν ὄμηροι καὶ νὰ ἀποσταλοῦν ἐκατέρωθεν τέσσαρα ἄλλα πρόσωπα διὰ τὴν ἐπακριβῆ παρακολούθησιν τῆς ὡς ἄνω καταπαύσεως τῶν προμημονευθέντων ἔργων.

8) Ὅτι πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἀρθρῶν τούτων, θὰ δοθοῦν τρεῖς ὄμηροι ἐκατέρωθεν περιωπῆς καὶ ἀντιστοίχου κοινωνικῆς θέσεως· προτινόμεν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας πλευρὰν τοὺς τρεῖς εὐγενεῖς Ἐνετούς, τὸν Faustin de Riva, Ἀντιναύαρχον τῆς Ἀρμάδας, τὸν Gio Bacca Calbo, Στρατηγὸν ἐπὶ τῶν Πολεμοφοδίων καὶ Ζωοτροφιῶν, καὶ τὸν Zaccharia Mocenigo, δούκα καὶ τῶρα ἰδιωτέοντα ἐν Χάνδακι· καὶ εἰς ἀνταλλαγὴν ζητοῦμεν τοὺς Dabri Πασᾶ, Βεηλέρβεην τοῦ Semesvar, Ἀχμέτ Πασᾶν, Ἀγᾶν τῶν Γενιτσάρων, καὶ Gassit Βέην, Ἀρχιλογιστὴν τῆς Ρομιλίας· καὶ οἱ ὄμηροι οὗτοι δὲν θὰ ἐπιστραφῶσι, μέχρις οἷου τελειώσῃ ἡ ἐπιβίβασις.

9) Ὅτι πρὸς ἐξασφάλισιν, ἐκ μέρους μας πᾶσα δυνατὴ φροντίς θὰ ληφθῇ κατὰ τὴν ἐπιβίβασιν καὶ θὰ γίνουν δεκτοὶ δύο ἀντιπρόσωποι διὰ νὰ παρακο-

two deputies to see it done. They must be seamen because they being joined with two of the admirals are to take notice of the time of licence which is allowed for shipping.

10) That the ships that ought to be employed for to embark us, to the end that it may be done with the greater expedition, shall be brought as near the port as they can, and to that purpose, the galleys and other vessels shall pass backwards and forwards by night as well as by day without any molestation.

11) That the Venetian Armada shall be permitted to keep their station till they are ready to set sail, and both parties shall use their diligence as good friends.

12) That all the ships of the Venetian Armada which shall be taken after the subscription of the said peace, shall be punctually restored, and this is meant of those ships which the vessels of the Turkish navy have made prize, and because there are many single vessels beside those above named, that course about with the Venetian colors, these men shall not only have those colors and patents of theirs called in by public proclamation, but they that transpired after forty days reciprocally (which time is granted to give them notice) shall forfeit their

λουθήσουν τὴν ἐκτέλεσιν. Πρέπει νὰ εἶναι ναυτικοί, ἵνα ὁμοῦ μὲ δύο ἐκ τῶν ναυάρχων μας, ἐπαγορευθῶσιν ἐπὶ τῆς προθεσμίας τῆς παραγορευθείσης διὰ τὴν ἐπιβίβασιν.

10) Ὅτι τὰ πλοῖα ποὺ θὰ χρησιμοποιηθοῦν κατὰ τὴν ἐπιβίβασίν μας, ἵνα γίνῃ αὕτη μὲ τὴν μεγαλύτεραν δυνατὴν ταχύτητα, θὰ προσεγγίσουν ὅσον τὸ δυνατόν πλησιέστερον πρὸς τὸν λιμένα· καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον αἱ γαλέραι καὶ τὰ ἄλλα πλοῖα νὰ δύνανται νὰ μετακινῶνται πρὸς τὰ ἔμπροσθ καὶ πρὸς τὰ ὀπίσω λόγια καὶ ἡμέραν ἄνευ παρενοχλήσεως.

11) Ὅτι θὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὴν ἐνετικὴν Ἀρμάδα νὰ παραμείνῃ σταθμεύουσα, μέχρις ὅτου ἐτοιμασθῇ νὰ ἀποπλεύσῃ, καὶ ἀμφοτέρω τὰ μέρη θὰ λάβουν ἐπὶ τούτου ἐπιμέλειαν ὡς καλοὶ φίλοι.

12) Ὅτι πᾶσα λεία πλοίων, γενομένη ὑπὸ τῆς ἐνετικῆς Ἀρμάδας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς παρούσης εἰρήνης, πρέπει μετ' ἀκριβείας νὰ ἐπιστραφῇ καὶ τὸ αὐτὸ ἰσχύει δι' ὅσα πλοῖα ἔγιναν λεία τοῦ τουρκικοῦ Στόλου· καὶ ἐπειδὴ ὑπάρχουν μεμονωμένα πλοῖα, πλὴν τῶν προσημειωθέντων, τὰ ὅποια ἐκτελοῦν καταδρομὰς ὑπὸ τὴν ἐνετικὴν σημαίαν, ὅχι μόνον θὰ ἐπιβληθῇ δι' ἐπισήμου διατάγματος εἰς τὸ πληρωμὰ των ἡ ὑποστολὴ τῆς σημαίας καὶ θὰ ἀφαιρεθοῦν τὰ σχετικά προνομιακά ἔγγραφα, ἀλλὰ καὶ οἱ παραβάται ἀμφοτέρων τῶν μερῶν θὰ τιμωρῶνται διὰ θανάτου μετὰ τὴν παρέλευσιν τεσσαράκοντα ἡμερῶν (προθεσμίαν παρεχομένην μέχρι τῆς εἰδοποιήσεώς των), μετὰ τὴν πάροδον τῶν

lives, and this term being expired they that prosecute the course shall be taken as enemies by both parts; but this shall not be imputed to either party as a breach of the present peace.

13) That the slaves on both sides which are dispersed in any remote parts, they shall be reciprocally freed when the Republic shall send their ambassador to the Porte, and that then not only our countrymen and subjects, the Venetians of which quality soever they be, but all other persons of what nation soever they be that have been taken whilst they served actually in this war, shall be faithfully set at liberty.

14) That in favor of this peace, pardon shall be granted to the subjects of both parties, that have in any capacity whatsoever served the contrary party.

15) And by virtue of this present peace, above mentioned, it is intended that the articles of the other last peace be respectively confirmed. Nor shall there be any pretext or cause whatsoever pretended in the contrary, but only the accustomed pension for the Island of Zant continued in the forenamed last peace, which must therefore commence from this day forward.

16) All the prementioned articles of this present peace ought

ὁποῖων οἱ συνεχίζοντες τὰς καταδρομὰς θὰ θεωρῶνται ὡς ἐχθροὶ ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ ἡ τιμωρία τῶν δὲν θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιρριφθῆ εἰς ἐκάτερον μέρος ὡς παραβίασις τῆς παρούσης συνθήκης.

13) Ὅτι οἱ σκλάβοι ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, οἱ κατεσπαρμένοι εἰς οἰονδήποτε ἀπόμερον μέρος, θὰ καθίστανται ἀμοιβαίως ἐλεύθεροι, ὅταν ἡ Δημοκρατία ἀποστείλῃ τὸν πρεσβευτὴν αὐτῆς εἰς τὴν Πύλην· τότε ὄχι μόνον οἱ συμπατριῶται καὶ οἱ ὑπήκοοι Ἐνετοὶ οἰασθήσονται τάξεως, ἀλλὰ καὶ πρόσωπα οἰασθήσονται ἐθνικότητος, τὰ ὁποῖα συνελήφθησαν καθ' ὄν χρόνον ὑπερέτουν εἰς τὸν παρόντα πόλεμον, θὰ καθίστανται καλῇ τῇ πίστει ἐλεύθερα.

14) Ὅτι χάριν τῆς συνθήκης ταύτης θὰ παραχωρηθῆ συγγνώμη εἰς τοὺς ὑπηκόους ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, οἵτινες ὑπὸ οἰανδήποτε αὐτῶν ιδιότητα ὑπερέτησαν τὸ ἀντίθετον μέρος.

15) Καὶ δυνάμει τῆς παρούσης ὡς ἄνω συνθήκης εἰρήνης θεωροῦνται τὰ ἄρθρα τῆς ἄλλης τελευταίας εἰρήνης ὡς ἀντιστοίχως ἐπικυρωθέντα. Οὔτε θὰ παρασχεθῆ οἰαδήποτε ἐξ αὐτῆς ἀφορμῆ ἢ αἰτία δι' οἰανδήποτε ἀντίθετον ἀξίωσιν, πλὴν τοῦ νὰ συνεχισθῆ ἐν ὀνόματι τῆς προκηνημονευθείσης τελευταίας συνθήκης ἢ καταβολὴ ἐπιχορηγήσεως διὰ τὴν νῆσον Ζάκυνθον, ἢ ὁποῖα ἐκ τούτου θὰ ἀρχίσῃ καταβαλλομένη ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς.

16) Πάντα τὰ ὡς ἄνω ἄρθρα τῆς παρούσης συνθήκης εἰρήνης ὑφείλου

to be subscribed, sealed, and are to take up two sides of paper, the one in the Turkish tongue subscribed by the Grand Visier and sealed with the public seal which shall remain with the Captain General, the other in Italian, subscribed by the Captain General and Council and sealed with the seal of the Republic, which shall remain with the Grand Visier; and every one of these pages shall have the translation annexed, and be signed by the public ministers of state; that is, the Turkish in Italian and the Italian in Turkish, to the end that both parties may see there is no intended deceit, and all this shall be inviolably kept and sworn to by them both; that the Grand Visier, in consideration of so long, so resolute and so valiant a defence maintained, with so much honor by the besieged, hath given them leave to take away four pieces of cannon from among those that stood mounted towards the Piazza. Francesco Morosini, Captain General; Gieronimo Battaglia, Proveditor General; Lorenzo Cornero, Proveditor of the Armada; Zorzi Benzon, Captain of the Gulf*.

Oxford

HARRY HIONIDES

νὰ ὑπογραφοῦν καὶ σφραγισθοῦν, γραφόμενα ἐπὶ δύο φύλλων χάριτος, τοῦ ἑνὸς εἰς τουρκικὴν γλῶσσαν, ὑπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου καὶ σφραγιζομένου μετὰ τὴν ἐπίσημον σφραγίδα καὶ μέλλοντος νὰ παραμείνῃ εἰς χεῖρας τοῦ Ἀρχιστρατήγου, τοῦ ἄλλου εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν, ὑπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ τοῦ Συμβουλίου του καὶ σφραγιζομένου μετὰ τὴν σφραγίδα τῆς Δημοκρατίας, μέλλοντος νὰ παραμείνῃ εἰς χεῖρας τοῦ Μεγάλου Βεζύρου· ἕκαστον τῶν φύλλων τούτων θὰ ἔχῃ προσηρτημένην τὴν μετάφρασιν, ὑπογραφομένην ὑπὸ τῶν δημοσίων τοῦ Κράτους λειτουργῶν, δηλ. τὸ Τουρκικὸν κείμενον εἰς ἰταλικὴν καὶ τὸ ἰταλικὸν εἰς τουρκικὴν γλῶσσαν, ἵνα ἀμφοτέρω τὰ μέρη δύνανται νὰ ἴδουν, ὅτι δὲν ὑπάρχει πρόθεσις δόλου καὶ ὅτι ὅλα θὰ τηρηθοῦν ἀπαραβίαστα μετὰ τὸν ὄρκον ἀμφοτέρων.

Ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ Μέγας Βεζύρης, λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν τόσον μακρὰν, ἀποφασιστικὴν καὶ γενναίαν ἀμυναν, τὴν ὁποίαν οἱ πολιορκούμενοι ἐκράτησαν μετὰ τόσην τιμὴν, ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἀποκομίσουν τέσσαρα κανόνια ἐκ τῶν πυροβόλων τοῦ Φρουρίου.

Francesco Morosini, Ἀρχιστράτηγος.
Gieronimo Battaglia, Γενικὸς Προβλεπτῆς.
Lorenzo Cornero, Προβλεπτῆς τῆς Ἀρμάδας.
Zorzi Benzon, Ναύαρχος τοῦ Κόλπου.

*) Εἰς τὸν φιλόλογον κ. Βασίλ. Λαούρδαν (Harvard University, Dunbarton Oaks) ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παραμονῆς του εἰς τὴν Ὁξφόρδην, ἐπέστειρε τὴν προσηρτημένην ἐνταῦθα δημοσιευόμενον κείμενον ἐκφράζω καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὰς εὐχαριστίας μου.

Ο SAMUEL HOWE

ΚΑΙ Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1866

Στὴν πρώτη γραμμὴ τῆς φιλελληνικῆς κινήσεως, πού ἐκδηλώθηκε στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς τόσο τὸ 1821 ὅσο καὶ τὸ 1866, —κίνηση, πού δὲν ἔχει μελετηθῆ ἀκόμη ὅσο ἔπρεπε—, διακρίνεται ἡ μορφή τοῦ Samuel Howe.

Γιὰ τὸν ἐξαιρετικὸν αὐτὸν ἄνθρωπο καὶ φιλέλληνα ἔχει ἐκδόσει σύντομη βιογραφία ὁ φίλος κ. Δ. Π. Καλογερόπουλος¹. Σύμφωνα μ' αὐτὴν ὁ Χάου γεννήθηκε στὴ Βοστώνη τὸ 1801 καὶ σπούδασε γιατρός. Ὅταν τὸ 1821 ὁ κόσμος δλόκληρος συνεκινήθη ἀπὸ τὸ ξεσίκωμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὁ Χάου ἐργάσθηκε ὅσο μπορούσε, γιὰ νὰ συγκεντρωθοῦν μεγάλα ποσὰ γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν ἀγωνιζομένων, καὶ ὁ ἴδιος ἦλθε δυὸ φορὲς στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ ἐπιτύχη τὴν καλὴ διάθεση τῶν συγκεντρωθέντων χρημάτων. Ἀφοῦ ἐγύρισε ἀπὸ τὸ δεύτερο ταξίδι του στὴν Ἑλλάδα, τὸ 1828, ἐδημοσίευσε καὶ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Κατόπιν ἀφοσιώθηκε στὴ φιλανθρωπία. Ἦδρυνε τὴν πρώτη σχολὴ τυφλῶν, συνεκρότησε μὲ ἄλλους ἑταιρεία γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀποφυλακισομένων καὶ ἐξέδωκε, τὴ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη, τρεῖς ἔφημεροῖδες, γιὰ νὰ ἐπιτύχη τὴν κατάργηση τῆς δουλείας.

Ἦταν πιά 65 ἐτῶν, ὅταν ἡ Θυσία τοῦ Ἀρκαδίου ἔκαμε νὰ ἀντηχήσῃ σ' ὅλο τὸν κόσμο τὸ κήρυγμα τῆς ἐπαναστατημένης Κρήτης: «Ἐνωση ἢ θάνατος». Ὁ ἀμερικανικὸς λαὸς συγκινεῖται καὶ ὁ «Ἐθνικὸς Νεολόγος» τῆς Οὐάσιγκτων τελειώνει τὸ φλογερὸ ἄρθρο του γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς Κρήτης μὲ τὴ διαβεβαίωση: «Ὁ Ἀμερικανικὸς λαὸς δὲν μπορεῖ νὰ μένη ἀδιάφορος θεατῆς μπροστὰ στὸν ἀγῶνα ἐνὸς γενναίου καὶ καταπιεζομένου λαοῦ, πού ζητᾷ τὴν ἐλευθερία του».

Στὴν κίνηση πού ἀκολούθησε ἡ Βοστώνη προηγεῖται μὲ τὴν ἴδρυσή της συλλόγου μὲ τὸν τίτλο «Greek Relief Comitee» καὶ σ' αὐτὸν πρωτοστατεῖ πάλιν ὁ Χάου. Συγκροτοῦνται συλλαλητήρια, ἐκφωνοῦνται ἐνθουσιώσεις λόγοι² γιὰ τὸν Κρητικὸ Ἀγῶνα καὶ διενεργοῦνται

¹) Βλ. Διονυσίου Π. Καλογερόπουλου, Ἀμερικανοὶ φιλέλληνες. Σύντομος Βιογραφία τοῦ Σαμουήλ Χάου. Ἐν Ἀθήναις 1935.

²) Οἱ λόγοι ἐδημοσιεύθησαν μεταφρασμένοι ἑλληνικά μὲ τὸν τίτλο: «Λόγοι τῶν ορητῶρων τῆς ἐν Βοστώνη ὑπὲρ τῶν Κρητῶν γενομένης συνελεύσεως. Ἀθήναι, 1867.

ἔρανοι γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν ἀγωνιζομένων καὶ τὴν ἀνακούφιση τῶν δεινοπαθούντων.

Ἐπιζητεῖται ὕστερα συνεννόηση μὲ τὸ Φιλοκρητικὸ Κομιτάτο τοῦ Λονδίνου—στὴν κίνηση αὐτὴ μετέχει ἀπὸ τοὺς πρώτους καὶ ὁ Howe³— καὶ μὲ τὸν ἱστορικὸ Φίνλαιν, ἀνταποκριτὴ τῶν «Γάιμς» τοῦ Λονδί-

3) Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Φιλοκρητικοῦ Κομιτάτου τῆς Βοστώνης, πρὸς τὸ Φιλοκρ. Κομιτάτο τοῦ Λονδίνου. Τὴν ὑπογράφουν οἱ S. G. Howe, I. Andrews, A. Lawrence, H. Warner καὶ H. Woudman. Δημοσιεύθηκε στὸν «Αἰὼνα» τῶν Ἀθηνῶν τῆς 9-3-1867 (ἀρ. φ. 222). Ἀναδημοσιεύομεν ἐδῶ ἐνδιαφέρον ἀπόσπασμα: «... Ὁ λαὸς ἡμῶν δὲν ἔπασσεν εἰσεῖτι χαίρων, οὐ ἡμέτερα Συμπολιτεία ἀπηλλάγη ἐπὶ τέλους τῆς μομφῆς ὅτι ἐνέπαιξε τὴν ἐλευθερίαν, ἀνεχομένη τὴν δουλείαν τῶν Ἀφρικανῶν. Ἰδοθεὶ ἄρα κατὰ φυσικὸν λόγον νὰ ἴδῃ καὶ τὴν Εὐρώπην ἀπηλλαγμένην τῆς μομφῆς, ὅτι ἀνέχεται σύστημα ἐπίσης μοχθηρόν, ὅπερ ὑποβάλλει λαοὺς Χριστιανικοὺς εἰς τὴν δεσποτείαν τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, δεσποτείαν διὰ τοῦ ξίφους ἀποκτηθεῖσαν καὶ διὰ τοῦ ξίφους διατηρουμένην, ἐναντίον διηγενοῦς διαμαρτυρήσεως. Ὁ Ἀμερικανικὸς λαὸς παρατηρεῖ, ὅτι ὁ Νόμος τῶν Ἐθνῶν διεγερνεύεται πρὸς ἐκμηδένισιν τοῦ Νόμου τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἡ οὐδέτερότης χρησιμεύει πρὸς ἀπόκρυψιν τῆς συνενοχῆς εἰς τὴν ἀδικίαν, καὶ ὅτι συχνάκις ἡ οὐδτερότης εἶναι πρόφασις καὶ πρόσχημα, ἧς αἱ κυβερνήσεις δρᾶνται ὡσὰν ταῖς ἀρέσκει. Ἐνθυμεῖται οὐ καὶ αὐτὴ ἡ κυβερνήσις ἡμῶν ἠμυρισθῆσεν ἐν τῷ παρελθόντι τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπεμβῆναι εἰς τὰ τῆς δουλείας τῶν Ἀφρικανῶν ἐν ταῖς Ἡν. Πολιτείαις, ὅτι ἡ Ἱερὰ Συμμαχία ὠκειοπολύθη τὸ δικαίωμα τῆς ἐπεμβάσεως μεταξὺ τινῶν λαῶν καὶ τῶν κυβερνήσεων αὐτῶν, καὶ ὅτι αἱ τρεῖς σύμμαχοι Δυνάμεις ἐπενέβησαν μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Καίτοι δὲ τὸ ἐπενεχθὲν ἐν τῇ Τουρκίᾳ ἐν Πύλφ ῥάπισμῳ ἐνημορευθῆ μετὰ λύπης ἐν Βασιλικῷ τινι λόγῳ, ὡς ἀξιοσηρῆστον συμβεβηκός, καίτοι ἡ διπλωματία τοῦ 1830 διέταξε καὶ ἠνάγκασε τοὺς νικηφόρους Κορητὰς νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τοὺς τεταπεινωμένους Τούρκους νὰ ἐξέλθωσι τῶν φρουρίων, ἐν οἷς ἦσαν τρωπόμενοι, καὶ νὰ ὑποδολώσωσιν ἐκ νέου πᾶσαν τὴν νῆσον, ὃ ἡμέτερος λαὸς ἐλπίζει οὐδὲν ἦντο, ὅτι ἡ ἐπελθοῦσα μεταβολὴ ὡς πρὸς τὴν κυβερνήσιν ἡμῶν δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ ὡς πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης, καὶ ὅτι αἱ μεγάλοι Δυνάμεις θ' ἀποφασίσωσιν, ὅτι ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὁ Μουσουλμανισμὸς οὐδένα θὰ καιαδυναστεύῃ καὶ θὰ καταπιέξῃ Χριστιανικὸν Λαόν, τοῦλάχιστον ἐν Εὐρώπῃ, ὅτι δέ, ὡσὰν οἱ ἄνθρωποι εἰρηνικῶς ὑποῦσι τὸν Σταυρόν, οὐδεμία ἔνοπλος χεὶρ θ' ἀρίστη αὐτὸν χαμαί. Ἦδη ἀπαντώντες εἰς τὴν ὑμέτεραν ἐρώτησιν, «ἐὰν ἡ ἡμέτερα ἐν Βοστώνῃ ἐπιτροπὴ δύναται νὰ βοηθήσῃ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιὰ τῶν Κρητῶν, αἵτινες ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῆς μάστιγος τοῦ πολέμου τῶν οὐκίων αὐτῶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς νῆσου», λέγομεν: «Μέρος τῶν ζητημάτων ἡμῶν ἐδόθη ῥητῶς διὰ τοὺς προσσηρότητας εἰς οὐδετέραν χώραν Κορητὰς· ἀλλὰ μέρος ἐδόθη, ἵνα ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος μεταχειρισθῇ αὐτὸ πρὸς περιθάλψιν τῶν πασχόντων Κορητῶν. Ἀνάσθε ἄρα νὰ συμπεράνητε, ὅτι οἱ ἔχοντες τὰς ἄνω ἐκτεθείσας ἰδέας δὲν εἶναι πιθανόν νὰ ἐξετάσωσιν, ἐὰν ἡ γῆ, ἐφ' ἧς οἱ πάσχοντες Κορητὰς ἴστανται, ὠρίσθη ὑπὸ τῆς διπλωματίας τοῦ 1830, ἵν' ἀνήκῃ εἰς τοὺς φυσικοὺς αὐτῆς κυρίους ἢ εἰς τοὺς Τούρκους κατακτητὰς».

νου και άλλων αγγλικών περιοδικών στην Ἀθήνα και αντιπρόσωπο τοῦ κοιμιτάτου τοῦ Λονδίνου, στὸν ὁποῖο στέλνονται, ὡς πρώτη δόση, 5.000 δολάρια γιὰ τὴν ἐνίσχυση τοῦ κρητικῆ ἀγῶνα.

Στὸ μεταξύ ὁ Χάου μὲ τὴ βοήθεια καὶ τῆς γυναίκας του Ἰουλίνας, ποὺ δημοσιεύει ἐμπνευσμένα τραγούδια γιὰ τὴν ἀγωνιζόμενη Κρήτη—αὐτὴ εἶχε συνθέσει καὶ τὸν ἐθνικὸ ἕμνο τῶν Ἀμερικανῶν—καὶ μὲ τὴ συνδρομὴ πολλῶν ἄλλων, κατορθώνουν νὰ συγκεντρώσουν σοβαρὰ ποσὰ γιὰ τὴν ἀγωνιζόμενη Κρήτη. Ἐρχονται ἕστερα αὐτός, ἡ γυναίκα του καὶ οἱ δύο τῶν κόρες στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ φροντίσουν, ὥστε νὰ διατεθῆ ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερα ἢ ἐνίσχυση ποὺ φέρουν μαζί τους ἀπὸ τὴν πατρίδα τους^{3α}.

Στὴν Ἀθήνα συγκροτεῖ τὴν Ἑλληνοαμερικανικὴ Ἐπιτροπὴ, παίρνει τὸ Μιχαὴλ Ἀναγνωστόπουλο, ἀρχισυντάκτη τοῦ «Ἐθνοφύλακος», ὡς γραμματεῖα καὶ, θέλοντας νὰ στείλῃ πράγματα στὴν Κρήτη, βρίσκει τὸν Ἡλία Στεκούλη, ἓνα ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς Γαριβαλδινούς, ποὺ προθυμοποιεῖται, χωρὶς ἀμοιβή, νὰ μπῆ στὴν ὑπηρεσία τοῦ Howe.

Γιὰ τὸ πῶς καὶ μὲ ποιὸς ἐργάσθηκε ὁ Howe γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοὺς φιλοκρητικὸς σκοποὺς του, νομίζω πὼς εἶναι ἀρκετὰ διαφωτιστικὰ τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα, ποὺ δίδω πιὸ κάτω, χωρὶς ὅμως νὰ θεωρηθῆ πὼς μ' αὐτὰ ἐξαντλεῖται καὶ τὸ θέμα.

Τὸ πρῶτο εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ ἓνα ἔγγραφο τῆς Κεντρικῆς ὑπὲρ τῶν Κρητῶν Ἐπιτροπῆς Ἀθηνῶν (ΚΕΑ) πρὸς τὴν Γεν. Συνέλευσιν

^{3α} Δὲν εἶναι ἐξακριβωμένο πότε ἀκριβῶς ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἀμερική καὶ ἂν ἦλθε κατ' εὐθείαν στὴν Ἑλλάδα, ἢ ἂν πέρασε πιὸ μπροστὰ ἀπὸ τὴν Ἀγγλία. Γιατὶ στὶς 10 Μαρτίου 1867 γράφει ὁ «Ἐθνοφύλαξ» (ἀριθ. 1197).

«Ὁ ἐν Ἀμερικῇ τὴν πρώτην ἡμέρην εἰς τὸν φιλελληνισμόν δοὺς δόκιωρ Howe, μεταβαίνων εἰς Ἀγγλίαν σκοπεῖ νὰ ἐλθῆ ἐνταῦθα». Καὶ στὶς 27 Μαρτίου ἰ. ἔ. ἡ ἴδια ἐφημερίδα (ἀριθ. 1208) στὰ διάφορα ἀναγγέλλει: «Ὁ φιέλληρ κ. Χάου ἀναχωρήσας ἐκ Βοστώνης τῆς Ἀμερικῆς φθίνει προσεχῶς ἐνταῦθα...» Ὡστε ἀπὸ τὶς 27 Μαρτίου ὑπάρχει ἡ εἰδησις ὅτι εἶχε φύγει ἀπὸ τὴ Βοστώνη. Μονάχα ὅμως τέλη Ἀπριλίου ἔφθασε στὴν Ἀθήνα (ἰδ. καὶ ἀρ. 1^ο πρβλ. καὶ «Αἰῶνα» ἀρ. 2236]1 Μαΐου 1867).

Ὡς πρὸς τὶς ἐνέργειες τῶν φιλελλήνων τῆς Βοστώνης στὸ ἴδιο φύλλο τοῦ «Ἐθνοφύλακος» (ἀριθ. 1208 τῆς 27-3-67) διαβάζομεν: «Αἱ Ἀθηναί τῆς Ἀμερικῆς, Βοστώνη, μᾶς παρέχουσι δύο ἕτερα παραδείγματα ἀκαίρων φιλελληνισμοῦ. Τὸ πρῶτον εἶναι ἡ ὑπὲρ τῶν Κρητῶν ἀνανέωσις τῆς γυναικείας ἐταιρείας, τῆς συσταθείσης διαρκούντος τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ὑπὲρ τῶν παθόντων ἐξ αὐτοῦ τὸ δεῦτερον εἶναι μουσικὴ τις συμφωνία, δοθεῖσα ὑπὸ ὄλων τῶν μουσικῶν τῆς Βοστώνης, προῖόν τῆς ὁποίας καθαρὸν ἠπῆρξε τὸ οὐκ ἔνκαταφρόνητον ποσὸν τῶν δύο χιλιάδων ταλλήρων! Αἱ πράξεις αὗται ὁμιλοῦσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν. Μεταξὺ τῶν ἀόκνων ὑπὲρ τῶν Κρητῶν ἐργαζομένων εἶναι καὶ ὁ ὁμογενὴς κ. Ροδοκανάκης».

τῶν Κρητῶν (ΓΣΚ) μετὰ χρονολογία 29 Ἀπριλίου 1867⁴. Σ' αὐτὸ μεταξὺ ἄλλων γράφει :

1. «*Ἀφίχθη ἐνταῦθα ἐξ Ἀμερικῆς ὁ κ. Howe, φέρον μεθ' ἑαυτοῦ τὴν εἰς τὴν πατρίδα του γενομένην ὑπὲρ τῶν Κρητῶν συνδρομὴν. Χθὲς ἐπεσκέφθη μετὰ τοῦ ἡμετέρου συναδέλφου κ. Μανροκορδάτου τὰ διάφορα οἰκήματα, ἐν οἷς οἰκοῦσαι κρητικὰ καὶ οἰκογένεια. Κατ' αὐτὰς θέλομεν λάβει συνέντευξιν μετ' αὐτοῦ*».

Ἡ ἐπίσκεψις αὐτὴ τῶν κρητικῶν οἰκογενειῶν ἀπὸ τὸ Χάου θὰ δοῦμε πιὸ κάτω, πῶς ἐπέδρασε σ' αὐτόν⁵.

Γιὰ τὸ πῶς θὰ ἐνίσχυε τὴν ἐπαναστατημένη Κρήτη διαφωτιστικὰ εἶναι, ὅσα γράφει στὶς 2 Μαΐου 1867 ἡ ΚΕΑ πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴ Ἀποστόλων τῆς Σύρου (ΕΑΣ) :

2. «*Μανθάνομεν τὴν στιγμὴν ταύτην παρὰ τοῦ Κου Howe, ὅτι ὑπάρχουσιν αὐτοῦ εἰς διαταγὴν του 400 βελωνωτὰ Ἀμερικανικὰ καὶ μετὰ τῶν φυσεκίων των καὶ θὰ γράψῃ πρὸς τὸν κ. Σαπουντζάκη νὰ συνεννοηθῇ μεθ' Ὑμῶν, διὰ νὰ πεμφθῶσιν ὅλα ἢ μέρος δι' ἀνθρώπων, οἷτινες θέλουσι διδαχθῇ παρὰ τοῦ κ. Ροδοκανάκη ἢ Σαπουντζάκη περὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν, ὅπως δείξωσι τὴν χρῆσιν εἰς τοὺς ἐν Κρήτῃ ἀρχηγούς Κορωναῖον καὶ Ζυμβρακάκη*»⁶.

Ὁ Χάου ὅμως δὲν μένει στὴν Ἀθήνα. Πηγαίνει στὴ Σύρο γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ ἀπὸ κοντὰ τὴν ἀποστολὴ τῶν εἰδῶν στὴν Κρήτη, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Λ. Μελά τῆς ΚΕΑ πρὸς τὸ Μίνωα Μπογιατζόγλου τῆς ΕΑΣ, τῆς 4/16 Μαΐου 1867:

3. «*Ὁ Howe νομίζω θὰ ἔρχεται ὁμοῦ μετ' ἑνὸς οὐρανοῦ, τιμῆσατέ τον τὸν καλὸν αὐτὸν φιλέλληνα. Ὁδηγήσατε καὶ αὐτὸν καὶ τὴν χρυσῆν κόρην του εἰς τὰ σχολεῖά σας, ροσοκομεῖα, ἐργοστάσια καὶ περὶ ἄλλων, ὅπως λάβωσι καλὴν περὶ ἡμῶν ἰδέαν*»⁷.

Φαίνεται ὅμως, ὅτι δὲν ἔφυγεν, ὅπως ἀπὸ τὰ παραπάνω θὰ ἐνόμιζε κανεὶς, στὶς 4 Μαΐου γιὰ τὴ Σύρο. Γιατὶ στὶς 5 τοῦ ἴδιου ἡ ΚΕΑ γράφει τὰ ἀκόλουθα πρὸς τὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν Κρητῶν (ΓΣΚ) καὶ τὴν προσωρινὴ Κυβέρνηση (ΠΚ) στὴν Κρήτη :

⁴ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Κρήτης (ΙΑΚ), Ἔγγραφα Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀθηνῶν (ΕΚΕΑ), χωρὶς ἰδιαίτερο διακριτικὸ γιὰ καθένα ἀπὸ αὐτὰ, πού εἶναι καὶ ἀντιγραμμένα σὲ ἰδιαίτερο βιβλίον μετὰ χρονολογικὴ σειρὰ.

⁵ Δὲς παρακάτω τὸ ὑπ' ἀριθ. 10 ἔγγραφο.

⁶ Τὰ γράφουν σὲ ὑπερόγραφο τῆς ἐπιστολῆς πού βρῖσκεται στὰ ΓΑΚ Κ 14α ἀρ 749.

⁷ ΓΑΚ. 14α ἀρ. 754.

4. «Σήμερον οἷς γράφομεν, ὅπως ζητήσωμεν ἀκριβεῖς τινας πληροφορίας, ἅς ὁ μέγας φιλέλλην, ὁ ἀμερικανὸς δόκτωρ Χάου..., ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχη. Ὁ φιλέλλην οὗτος δὲ νὰ τὰ εἶπαι, ὡς μᾶς εἶπε, νὰ διαθέσῃ χρηματικόν τι ποσόν, ἐπιθυμεῖ δὲ νὰ διαθέσῃ αὐτὸ ἀποκλειστικῶς πρὸς διατροφήν καὶ περιθαλάψιν τῶν οἰκογενειῶν αἵτινες ἐν Κορίθῃ πάσχουσι, ἐγκαταλείψασαι τὰς οἰκίας των καὶ ζῶσαι εἰς τὰ σπήλαια καὶ τὰ ὄρη Ὁθεν πρὶν ἢ ἀποστειίλῃ διὰ τοῦ Ἀρκαδίου τροφάς, πρὸς χορῆσιν τῶν οἰκογενειῶν τούτων, ἐπιθυμεῖ νὰ βεβαιωθῇ ἐπισήμως: 1) ἂν αἱ σταλησόμεναι τροφαὶ δύνανται νὰ ἐξασφαλισθῶσιν εἰς μέρη τινὰ ἀσφαλῆ τῆς γῆσου, ὅπως μὴ διαρπίζονται ἀδίκως οὔτε ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, οὔτε ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν, 2) ποῖα φρονεῖτε εἶναι τὰ μέρη ταῦτα καὶ ποῖοι οἱ καταλληλότεροι ὄρμοι πρὸς ἐκφόρτωσιν, 3) ἂν εἰς αὐτὰ τὰ μέρη δύνασθε νὰ ἔχητε ἀντιπροσώπους τῆς ἐμπιστοσύνης σας, πρὸς παραλαβήν, φύλαξιν καὶ δικαίαν διανομήν τῶν ἀποβιβαζομένων τροφίμων»⁸.

Πότε ἀκριβῶς ἔφυγε γιὰ τὴ Σύρον, τὸ μαθαίνομεν ἀπὸ τὸ ἀκόλουθο γράμμα τῆς ΚΕΑ πρὸς τὴν ΕΑΣ τῆς 6/18 Μαΐου 1867:

5. «...Σήμερον διὰ τοῦ Ἀδσριακοῦ ἀναχωρεῖ δι' αὐτοῦ ὁ φιλέλλην κ. Χάου μὲ τὴν πρόθεσιν ν' ἀρχίσῃ ἀποστολὰς τροφίμων, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς μὴ διαρπαγῆς. Ἄν κατορθώσῃ νὰ ἐξασφαλισθῇ ὅπως διανεμῶνται δικαίως εἰς τὰς πεινώσας οἰκογενείας, τότε, μᾶς ἐβεβαίωσεν, ὅτι θέλει ἐξακολουθήσει. Λάβετε λοιπὸν τὰ ἀναγκαῖα μέτρα γράφετε τὰ δέοντα εἰς τὴν Προσωρινὴν Κυβέρνησιν· συνοδεύσατε τὴν πρώτην ἀποστολὴν δι' ἀνθρώπων τῆς ἐμπιστοσύνης σας καὶ μὲ τὰς ἀναγκαῖας ἐγγράφους ὁδηγίας σας, ὅπως ἐκκληρωθῇ ἢ ἐπιθυμία τοῦ φιλέλληρος καὶ οὕτω ἐξακολουθήσῃ ἀποστέλλων»⁹.

Στὴ Σύρον ἐγνώρισε τότε καλὰ τὸν ἑξαιρετικὸ πατριώτη καὶ ψυχὴ τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Σύρου Μίνω Μπογιατζόγλου, συνεννοήθηκε μαζί του γιὰ τὸ πῶς θὰ ἦταν δυνατό νὰ πετύχῃ τὸ σκοπὸ του, καὶ κατόπιν γύρισε πάλι στὴν Ἀθήνα, ἀπὸ ὅπου στίς 12/24 Μαΐου τοῦ ἀπευθύνει τὸ ἑξῆς ὑπ' ἀριθ. 12 γράμμα του:

6. «Ἀξιότιμε κ. Βογιατζόγλου. Σὰς παρακαλῶ μὲ πρώτην εὐκαιρίαν νὰ μοι στείλητε τὰ ὑπ' ἀριθ. 10 καὶ 11 ἐκ τῶν ἀυτόθι κιβωτίων. Τῶν δὲ ἄλλων ἢ διανομὴ νὰ μὴ γείνη ἐπὶ τοῦ παρόντος, διότι σκοπῶ νὰ στείλω ταῦτα εἰς Κορίθην ἐπὶ πλοίου φέροντος τὴν σημαίαν τῶν Ἑνω-

⁸) ΙΑΚ, ΕΚΕΑ.

⁹) ΙΑΚ, ΕΚΕΑ.

μένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. [ὑπογο.] Σ. Γ. Χάου. Ὑ. Γ. Γράφατέ μοι οἷς παρακαλῶ, ἂν ὑπόρχῃ αὐτόθι γαλέτα εἰσίμη, ἢ ἂν δύναται νὰ κατασκευασθῇ καὶ πόσον τιμᾶται. Ἐνιαῦθα παρήγγειλα 25 χιλ. δκάδας πρὸς 60 λεπτὰ τὴν δκάν. Ἐν αὐτόθι εἶναι καλῆς ποιότητος καὶ εὐθηνότερα, γράφατέ μοι νὰ παραγγείλω νὰ μᾶς κάμωσιν. Ὁ αὐτός»¹⁰.

Δὲν μένει ὁμως πάλι συνεχῶς στὴν Ἀθήνα. Μόλις τὸ κρίνει σκόπιμο, πηγαίνει καὶ πάλι στὴ Σύρο, ὅπως βλέπομεν καὶ ἀπὸ τὰ ἐπόμενα τῆς ΚΕΑ πρὸς τὴν ΕΑΣ τῆς 15 Μαΐου 1866 :

7. « Ἀξιότιμοι Κύριοι. Ὁ γνωστός ὑμῖν φιλέλληρ Δόκιωρ Howe μεταβαίνει σήμερον αὐτόσε, ἵνα φροντίσῃ τὴν κατασκευὴν παξιμαδίου, σκοπεύει δὲ νὰ τὰ στείλῃ εἰς Σφακιά. Πληροφορήσατε αὐτὸν, ὅτι ἐκεῖ ὑπόρχουσι τροφαὶ δι' εἴκοσιν ἡμέρας καὶ ἐπομένως προσπαθήσετε νὰ πείσετε αὐτὸν νὰ σταλῇ τὸ παξιμάδι, εἰ δυνατόν, εἰς ἄλλα ἐνδεῆ μέρη, οἷον Ἀγ. Βασίλειον . . ., ὀδηγούμενοι καὶ ἐκ τῶν πληροφοριῶν, ἃς ἐσχάτως θὰ ἐλάβετε. Φροντίσετε προσέτι, ὥστε τὸ φορτίον τοῦτο καὶ ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ κ. Howe νὰ συνοδευθῶσιν ἀπὸ τινὰς ἄνδρας πιστούς, ὅπως προληφθῇ πᾶσα διαρπαγὴ»¹¹.

Ὅλοι σκέπτονται καὶ ἐξετάζουν, πῶς θὰ μπορέσουν νὰ διατεθοῦν τὰ τρόφιμα τοῦ Howe, ὅσο τὸ δυνατόν σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαι του, ὅπως εἶναι καὶ σωστό. Ἔτσι καὶ ὁ Γ. Πρῶξενος τῆς Ἑλλάδος στὰ Χανιά Ν. Σακόπουλος, γράφει τὴν ἴδια μέρα (15 Μαΐου 1867) στὸ Μπογιατζόγλου :

8. «... Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑπὸ τοῦ Howe σταλησομένας τροφάς, καλὸν θὰ ἦτο νὰ κατορθωθῇ ὁ σχηματισμὸς μιᾶς ἀποθήκης εἰς Ἀγίαν Ρουμέλην, ἣτις εἶναι θέσις ὀχυρὰ καὶ ἀσφαλῆς, ἀλλὰ περὶ τοῦτου πρέπει ν' ἀποφασίσῃ ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις καὶ νὰ λάβῃ τὰ κατάλληλα ἀσφαλιστικὰ μέτρα. Τὸ αὐτὸ δύναται νομίζω νὰ γίνῃ καὶ εἰς τὴν Μορὴν Πρέβελη, ἣτις ἐπίσης εἶναι ὀχυρὰ θέσις»¹².

Δὲν ξέρομεν, ἂν πραγματικὰ ἐπῆγε στὶς 15 Μαΐου 1867 στὴ Σύρο, ὅπως μπορούσαμεν νὰ συμπεράνωμεν ἀπὸ τὸ πιὸ πάνω (ἀριθ. 7) γράμμα τῆς Κ.Ε.Α. Μιὰ φορὰ στὶς 18 Μαΐου ἦταν πάλι στὴν Ἀθήνα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ὅσα γράφει ὁ γραμματεὺς του Μ. Ἀναγνωστόπουλος ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ στὴ Σύρο, τὴν ἡμέρα ἐκείνη :

9. « Φίλε κ. Μπογιατζόγλου. Διὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀιμοπλοίου στέλλω κατ' ἐντολὴν τοῦ κ. Χάου ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Α.Ε. καὶ αὐξοντα ἀριθμὸν

¹⁰) ΓΑΚ. Κ 14α ἀρ. 802. γραμμένο ἑλληνικὰ ἀπὸ τὸ γραμματεῖα τοῦ Μ. Ἀναγνωστόπουλο.

¹¹) ΓΑΚ. Κ 14α ἀρ. 808.

¹²) ΓΑΚ. Κ 14α ἀρ. 815.

774 σακκιά γαλέταν. Ἐγκλείω τὴν φροσιτικὴν καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ τὰ παραλάβητε καὶ τὰ καταθέσητε εἰς τὴν αὐτοῦ ἀποθήκην σας. Τὴν ἐπιούσαν ἑβδομάδα θὰ ἔχωμεν συμπληρωμένον τὸ φροσιτικὸν ἐκ γαλετῶν καὶ ἀλεύρου, θὰ τὸ συγκεντρώσωμεν δ' αὐτόθι ἐκ διαλειμμάτων. Ὁ δόκιωθ Χάου μοι εἶπε σήμερον τὴν πρωίαν νὰ σᾶς ὑπομνήσω περὶ τῆς ταχείας ἀποστολῆς τῶν ὑπ' ἀριθ. 10 καὶ 11 κιβωτίων. Ὁ κ. Στεκούλης θὰ μεταβῇ αὐτόσε τῇ ἐπιούσῃ ἑβδομάδι, ἵνα ἐτοιμασθῇ ν' ἀναχωρήσῃ. [ὑλογρ.] Μ. Ἀναγνωστόπουλος»¹³.

Ὁ Στεκούλης πραγματικὰ ἐπῆγεν ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες στὴ Σύρου, ὅπου καὶ τοῦ στέλνει ὁ Χάου τὶς πρὸ κάτω ὁδηγίαις, γραμμέναις στὶς 22 Μαΐου 1867, ποὺ βρίσκονται σ' ἀντίγραφο στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἐπιτροπῆς Σύρου:

10. «Ἀριθ. 18. Πρὸς τὸν κύριον Ἡλίαν Στεκούλην. Κύριε! Ἐμπιστεύομαι εἰς τὴν φρονίδα σας ποσότητά τινα γαλετῶν, ἀλεύρου καὶ ἐνδυμάτων κατὰ τὴν συνημμένην σημείωσιν. Τὰ εἶδη ταῦτα ἠγοράσθησαν διὰ χρημάτων, συλλεγόντων ἐκ συνεισφορῶν ἐν Ἀμερικῇ, ἵνα χρησιμοποιήσωσι πρὸς περιθάλπιν τῶν ἀδυνάτων κρητικῶν γυναικοπαίδων διότι οἱ δωρηταὶ νομίζουσιν, ὅτι ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ τρέψωσι τοὺς πεινῶντας καὶ ἐνδύωσι τοὺς γυμνητέοντας καὶ περιποιῶνται τοὺς ἀδυνάτους, χωρὶς νὰ ἐπεμβαίνωσιν εἰς τὰ δικαιώματα οὐδενὸς ἕθους. Πρέπει ἐπομένως νὰ γνωρίζητε, ὅτι αἱ συνεισφοραὶ αὗται ὠρίσθησαν διὰ τοὺς ἀπολέμους ἰδίως δὲ διὰ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία, τὰ εὐρισκόμενα εἰς μέρος τῆς νήσου ἀπρόσοιτα εἰς τοὺς ἐχθρούς, καὶ τὰ ποῖα ἐνεκα πείνης καὶ φόβου ἀναγκάζονται νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ νὰ προμηθεύωνται λοιπὸν οἱ μένοντες ἐν τῇ νήσῳ τὰ χρειώδη καὶ οὕτω διακλυθῇ ἡ ἐξακολούθησις τῆς μεταναστεύσεως αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκρίθη καλὸν νὰ συστηθῇ ἀποθήκη εἰς μέρος ἀρφαλῆς καὶ ὀπισθοῦν κεντρικόν, ἐνθα νὰ παρακατατεθῶσι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος εἶδη, εἰς ὑμᾶς δὲ ἀφίενται τὰ καθέκαστα τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ πόθου τῶν δωρητῶν. Νομίζω δ' ἐπάναγκες, εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς τὴν νῆσον ἀπόβασίν σας, νὰ συνεννοηθῆτε μετὰ τῶν ἐγκατεστημένων ἀρχῶν καὶ πληροφορήσητε αὐτάς, ὅτι ἡ ἀποστολὴ αὐτῆ τῶν τροφῶν καὶ ἐνδυμάτων ἐγένετο μόνον πρὸς δοκιμὴν, καὶ ὅτι, ἂν οἱ ἐντόπιοι ἐκτιμήσωσι τὰς ἀγαθὰς προαιρέσεις τοῦ Ἀμερικανικοῦ λαοῦ καὶ, οὐ μόνον δὲν παρεμβάλωσι προσκόμματα, ἀλλὰ καὶ παράσχωσι συνδρομὴν πρὸς διευκόλυνσιν τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ σκο-

¹³) ΓΑΚ Κ 14α ἀφ. 842.

ποῦ τούτου, θέλει ἐπαναληφθῆ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἕως νὰ ἐκλειψῇ μία τῶν κυριωτέρων ἀφορμῶν τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταναστεύσεως τῶν γυναικοπαίδων. Διότι ἐξ ὧσων ἤδη βλέπω καὶ ἀκούω, ἡ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἰδίως ἡ ἐν Ἀθήναις διαμονὴ αὐτῶν θέλκει ἐπὶ τέλους ἀποβῆ εἰς βλάβην των ἡθικῆν τε καὶ ὑλικῆν. Μετὰ τὴν ἀσφαλῆ ἀποταμίευσιν τῶν εἰδῶν τούτων, ὀφείλετε νὰ περιέλθῃτε τὰ διάφορα μέρη τῆς νήσου καὶ ἐρευνήσητε αὐτοπροσώπως περὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ λαοῦ. Ὅστε, ἐν γνώσει ὄντες τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως καὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν ἀνθρώπων, νὰ χορηγήτε αὐτοῖς τὰς ἀπαιτουμένας ἀδείας, ὅπως μεταβαίνωσιν εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ λαμβάνωσι τὰ ἀναγκαῖοντα αὐτοῖς. Ἐπιθυμητὸν εἶναι προσέει νὰ γίνῃ ἐρευνα πρὸς ἀνέυρεσιν τῶν ἀληθῶν αἰτίων τῆς μεταναστεύσεως τῶν γυναικοπαίδων ἐκ τῆς νήσου, ἂν δηλαδὴ αὐτὰ τὰ αἷτια εἶναι φόβος τῶν ἐχθρῶν, πείνα, ἡ ἐπιθυμία νὰ ἐξασφαλισθῶσι τὰ ἀδύνατα ταῦτα μέρη καὶ οὕτω ν' ἀπαλλαγῶσιν οἱ πολεμισταὶ τῆς μερίμνης περὶ διαφυλάξεως καὶ ζωοτροφίας αὐτῶν. Συντελεστικὸν δὲ εἰς τὸν σκοπὸν θὰ ἦτο νὰ ἐξακριβωθῆ ἂν ἔπαρχουν τροφαὶ κεκρυμμένα ἐν τῇ νήσῳ, ἡ ἂν ἐπὶ ἀδοῦ ἀμοιβῆ ἠδύναντο νὰ πωληθῶσιν αὐταὶ εἰς τοὺς ἔχοντας χρῆσαν, καὶ ἂν οἱ ἐν ἀνάγκῃ ὄντες προτιμοῦν χρήματα ἀντὶ ἄρτου ἢ ἀλεύρου. Περὶ ὧων τούτων ἀναμένω ἀκριβεῖς πληροφορίας ὅσον τὸ δυνατόν ταχέως πρὸς γνώσιν καὶ δηγίαν μου. Ἐρχόμενος ὑμῖν νὰ ταξιδεύσητε αἰσίως καὶ νὰ ἐπανέλθῃτε ἐν πλήρει θυγείᾳ. Εἰμὴ ὄλωσ ἡμέτερος. Σ. Γ. Χάου. Ἐν Ἀθήναις τῇ 22/3 Ἰουνίου 1867»¹⁴.

Τίς ὁδηγίης αὐτῆς τίς ἔστειλεν ὁ γραμματεὺς τοῦ Χάου Μ. Ἀναγνωστόπουλος στὸ Στεκούλη πιθανώτατα διὰ τοῦ Μ. Μπογιατζόγλου μαζὶ μὲ τὴ φορτωτικὴ τῆς γαλέτας καὶ τοῦ ἀλεύρου, ὅπως μορεῖ κανεὶς νὰ συμπεράνῃ ἀπὸ τὸ ἀκόλουθο γράμμα του:

II. «Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Μαΐου 1867. Φίλε κ. Μπογιατζόγλου. Ἐγκλείω ἐπιστολὴν πρὸς τὸν κ. Στεκούλην, ἐν ἣ περιέχεται ἡ φορτωτικὴ τῆς γαλέτας καὶ τοῦ ἀλεύρου, καὶ οἷς παρακαλῶ νὰ τὴν δώσητε ἀμέσως διὰ νὰ παραλάβῃ τὸ φορτίον. Διὰ τὰ τῆς ἀποστολῆς συνεννοήθητε, παρακαλῶ μετὰ τοῦ κ. Στεκούλη. Ἐν ἡ ἀποστολῇ βραδύνη, καλὸν εἶναι νὰ ἀερισθῆ ἡ γαλέτα διὰ νὰ μὴ μουχλιάσῃ. Τὰ κιβώτια ἐλάβομεν ἤδη. Δέχθητε τοὺς ἀσπασμούς μου. Ὁ φίλος σας [ὑπογρ.] Μ. Ἀναγνωστόπουλος»¹⁵.

¹⁴ Ἀντίγραφο τῶν ὁδηγιῶν αὐτῶν—αὐτὸ ποὺ βρήκαμε μεῖς—στελλεῖ

¹⁴) ΓΑΚ. Κ14α ἀρ. 857.

¹⁵) ΓΑΚ. Κ14α ἀρ. 870.

ὁ Λ. Μελάς τῆς ΚΕΑ στὸ Μ. Μπογιατζόγλου στὴ Σύρο τὴν ἴδια μέρα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ἐξῆς :

12. « Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Μαΐου 1867. Φίλιπτε Κύριε. Ἔχομεν τὴν ἀπὸ 24 σύντομον ἀδελφικὴν σας. Ἐλπίζομεν ὅτι, ἀφοῦ τὴν ἐγράψατε, ἐλάβετε καὶ τὰς ἰδικὰς μου ἐπιστολάς τῆς Τρίτης... Σᾶς ἐσωκλείομεν ἀντίγραφον τῶν ὁδηγιῶν, ἃς ὁ κ. Χάου ἔδωκεν εἰς τὸν ἀποστελλόμενον παρ' αὐτοῦ εἰς Κρήτην Κον Στεκούλην, ὅστις θέλει φέροι ἐκεῖ τὰς ἀποστελλομένας τροφάς. Κοινοποιήσατε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην εἰς τὴν Συνέλευσιν καὶ Κυβέρνησιν τῆς Κρήτης πρὸς γνώσιν καὶ ὁδηγίαν τῶν »¹⁶.

Τὴν ἴδια μέρα ὅμως παίρνει ἡ ΚΕΑ ἀπὸ τὴν Κρήτη γράμμα τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῆς Κρήτης μὲ προτάσεις τῆς σχετικῆς μὲ τὶς ἀποστολὰς τοῦ Χάου καὶ σπεύδει νὰ τὶς κάμῃ γνωστὰς στὸ Μπογιατζόγλου γράφοντας :

13. « Τῇ 25 Μαΐου 1867 ἐν Ἀθήναις. Φίλιπτε ἀδελφέ! Σήμερον τὸ πρῶτ' οὗ ἐγράψα ἐκ τοῦ Γραφείου τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἦδη, λαβὼν ἐπιστολὴν νεωτέραν τῆς ἐν Κρήτη Προσωρινῆς Κυβερνήσεως, ἀφορῶσαν τὰς μελετωμένας ἀποστολάς τροφίμων καὶ ἐνδυμάτων τοῦ κ. Χάου, θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ σᾶς διαβιβάσω ἀποσπάσματα τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ὅπως τὰ κοινοποιήσητε εἰς τὸν Κον Στεκούλην καὶ ἐνεργήσητε τὰ δέοντα πρὸς ἐπιτυχίαν καὶ ἐξακολούθησιν τῶν ἀποστολῶν τούτων. Ἴδου τὰ ὀριστικὰ μέτρα, ἅτινα λέγει ὅτι ἔλαβεν ἡ Κυβέρνησις διὰ τὰς ἀποστολάς ταύτας (ἴσως εἶναι καλὰ καὶ διὰ τοὺς ἰδικοὺς μας). » Ἡ Κίτσαμος ἀπετέλεσεν ἰδίαν μερίδα, καὶ τόπος ἀποβιβάσεως ὠρίσθη ἡ θέσις Σφηράρι. » Ἡ Κυδωνία καὶ τὸ Σέλιον ἐτέραν μερίδα, τόπος ἀποβιβάσεως ἡ Σούγια. » Τὰ Σφακιά καὶ ὁ Ἀποκόρωνας ἰδίαν μερίδα, καὶ τόπος ἀποβιβάσεως ἡ Ἀγία Ροῦμελη. » Ὁ Ἅγιος Βασίλειος, τὸ Ρέθυμνον καὶ Ἀμάρι ἰδίαν μερίδα, καὶ τόπος ἀποβιβάσεως τὸ Πρέβελι. » Τὸ Μυλοπόταμον, Τέμενος, Μαλεβύζι ἰδιαιτέραν μερίδα, τόπος ἀποβιβάσεως Μπαλί, Φόδελε, ἡ Ἅγία Πελαγία. » Ἡ Μεσαρὰ ἰδιαιτέραν μερίδα (αἱ οἰκογένειαι αὐτῆς εἶναι ἐπὶ τῆς Ἰδῆς) εἰς τὴν μεσημβριὴν παραλίαν ἢ διὰ τοῦ Μυλοποτάμου. » Διὰ τὰς ἐπαρχίας Σιτείας, Ἰεραπέτρον, Μεραμπέλου, Λασιθίου, Πεδιάδος, Ἀρκαδίας καὶ Μονοφατισίου αἱ θέσεις Σίσι, Μάλια, Ἅγιος Νικόλαος, Ψαρὴ Φοράδα ἢ Τζούτζουρος. » Ἐκτὸς ἐκάστην τῶν θέσεων τούτων ὠρίσθη φρουρὰ ἐκ προσώπων τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν θέσιν τῆς ἐκφορτίσεως... Προσθέτει ἡ Κυβέρνησις ὅτι θεωρεῖ ἀναγκαῖον διὰ τὰς ἀποστολάς τοῦ Κου Χάου (νομίζω ὅτι κα-

¹⁶) ΓΑΚ. Κ14α ἀρ. 871.

λὸν νὰ ἐφαρμοσθῆ καὶ διὰ τὰς ἰδικὰς μας) νὰ στέλλετε διπλὴν φορτωτικὴν, ἐξ ὧν ἡ μὲν ν' ἀποστέλλεται εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἡ δὲ νὰ παρουσιάζεται εἰς τὴν φρουρὰν τῆς θέσεως, ὅπου γίνεται ἡ ἀποβίβασις, εἰς δὲ τὰς φορτωτικὰς ν' ἀναφέρωνται καὶ αἱ ἐπαρχίαι δι' ἃς ἀποστέλλονται... Ὅπως ὑμέτερος [ὑπογρ.] *Λέων Μελάς*»¹⁷.

Δυὸ μέρες ἀργότερα ὁ ἴδιος ὁ Χάου γράφει τὰ ἑξῆς πρὸς τὸ Μπογιατζόγλου σχετικὰ μετὰ τὴν ἀποστολὴν τροφίμων κλπ. στὴν Κρήτη :

14. « Ἀριθ. 20. Ἐν Ἀθήναις τῇ 21/8 Ἰουνίου 1867. Ἀξιότιμε κ. Μ. Μπογιατζόγλε! Διὰ τοῦ χθὲς ἀποπλεύσαντος ἐκ Πειραιῶς ἐλληνικοῦ ἀτμοπλοίου ἐστίλαμεν ἀδίωξε εἰς παραλαβὴν τοῦ ἐμοῦ ἐπιτρόπου κ. Ἡλία Στεκούλη 630 σάκκους γαλέτας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀτμόπλοιο δὲν ἐχῶρει πλειότερον πρᾶγμα καὶ ἐπειδὴ ἡμεῖς εἶχομεν συγκεντρώσει ὅλον τὸ ποσὸν ἐντὸς μαοῦνων εἰς τὸν λιμένα Πειραιῶς, ἠναγκάσθημεν νὰ φορτώσωμεν τὸ ἀπολειφθὲν εἰς τὸ σήμερον ἀποπλέον Ἀδσριακὸν ἀτμόπλοιο. Ἐγκλείομεν λοιπὸν τὴν ἐπ' ὀνόματί σας φορτωτικὴν, καὶ ἂν μὲν κατορθώσητε νὰ δωρηθῆ ἔπερ τῶν πεινῶντων γυναικοπαίδων τῆς Κρήτης ὁ ναῦλος ὑπὸ τοῦ αὐτόθι πρακτορείου τῶν Ἀδσριακῶν ἀτμοπλοίων, ὅπερ εἶναι ἀρμόδιον ν' ἀποφασίσῃ περὶ τούτου, καλῶς, ἄλλως γράφω πρὸς τὸν κ. Ἐμ. Σαπουνηζάκη νὰ πληρώσῃ αὐτοῦ εἰς λογαριασμόν μου καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ συνεννοηθῆτε μετ' αὐτοῦ περὶ τούτου. Ἐυχαρηστηθῆτε δὲ σὺν τούτοις, κύριε Μπογιατζόγλε, νὰ μοὶ γράψητε μὲ πρῶτην εὐκαιρίαν, πότε συμπεραίνετε ὅτι θὰ ἀποσταλῆ τὸ ἐμὸν φορτίον εἰς Κρήτην διὰ νὰ στείλω ἐντεῦθεν τοὺς συντρόφους τοῦ κ. Στεκούλη. Λέχθητε παρακαλῶ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου. Ὅπως ὑμέτερος [ὑπογρ.] *Sam. G. Howe Χάου*»¹⁸.

Ἐνῶ ὅμως ἀσχολοῦνται γιὰ τὶς ἀποστολὰς τροφίμων, μετὰ τὰ ποσὰ τῶν ἐράνων τῆς Ἀμερικῆς, δημιουργοῦνται καὶ ἄλλα ζητήματα σχετικὰ μετὰ τὰ ὄπλα, πὸν εἶχε ἀφῆρει μαζί του ὁ Χάου, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἑξῆς ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τῆς ΚΕΑ πρὸς τὸ Μ. Μπογιατζόγλου :

15. « Ἀθῆναι τῇ 6/18 Ἰουνίου 1867 ἀδελφέ. ... Ὁ κύριος *Decam* μᾶς ὑπεσχέθη νὰ σᾶς βοηθήσῃ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν φουσεκιῶν διὰ τὰ ἀμερικανικὰ ὄπλα. Ὁρμηθῆτε ἐκ τῆς παρουσίας του. *Μ. Ρενιέρης*»¹⁹.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸ ζήτημα τῆς κατασκευῆς φουσεκιῶν γιὰ τὰ ἀμερικανικὰ ὄπλα, παρουσιάζεται καὶ τὸ ἄλλο τῆς ἐπιδιορθώσεώς των. Σχετικὰ γράφει ἡ ΚΕΑ :

16. « Ἀθῆναι τὴν 13 Ἰουνίου 1867. Πρὸς τὴν ἐν Σύρῳ ὑπερ τῶν Κρητῶν Ἐπιτροπὴν. Φίλιτατοι συνάδελφοι ... Σήμερον φορτώνονται ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου πολλὰ πράγματα, ἐν οἷς ὄπλα, φουσεκία κλπ. καὶ φρου-

¹⁷) ΓΑΚ. Κ14α ἀρ. 869

¹⁸) ΓΑΚ. Κ14α ἀρ. 882.

¹⁹) ΓΑΚ. Κ14α ἀρ. 922.

ίσατε νὰ τὰ παραλάβητε. Ἐν τὰ τουφέκια τοῦ Howe δὲν δύναται νὰ διορθωθῶσιν αὐτόθι, στείλετέ μας ἕξ αὐτῶν πέντε ἕξ, ἵνα ἴδωμεν ἂν δυνάμεθα νὰ τὰ διορθώσωμεν εἰς τὸ ὄπλοστάσιον. [ὑπογρα.] Λ. Μελάς, Μ. Ρενιέρης, Γ. Σκουζές, Ἰ. Σκαλισούνης»²⁰.

Ἄλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὄπλα, μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Decay, ἀμερικανοῦ, συνδέονται κοὶ δύο ἄλλα ζητήματα, τῆς χρησιμοποίησεως τορπιλλῶν κατὰ τῶν τουρκικῶν πολεμικῶν πλοίων, ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ πραγματοποιήσουν ἓνα αὐστηρὸ ἀποκλεισμὸ τῆς Κρήτης, καὶ τῆς δημιουργίας πολεμικοῦ στόλου τῶν ἐπαναστατῶν. Μὲ αὐτὰ σχετίζεται μιὰ ἐπιστολὴ τῆς ΚΕΑ πρὸς τὴν ΕΑΣ:

17. «Ἀθῆναι τὴν 15/27 Ἰουνίου 1867. Ἀδελφὲ Κύριε Μπογιατζόγλου. Οὐδωὶδες. Τὰ Τουρκεδὸς τὰ ἕξ Ἀμερικῆς ἐλθόντα εἶναι ὑπὸ τὴν ἀποκλειστικὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀξιωματικοῦ Κυρίου Decay καὶ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ. Ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ δώσετε καὶ τοῦ κ. Βιβιλάκη τοὺς εἰς αὐτὰ ἀνήκοντας κυλίνδρους ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ κ. Decay. Εἰς τὸν κ. Βιβιλάκην δύνασθε μόνον νὰ χορηγήσετε τὰ μέσα πρὸς κατασκευὴν ὁμοίων, καθόσον πληροφοροῦμεθα ὅτι τοῦτο δύναται νὰ γίνῃ μὲ μικρὸν ἔξοδον»²¹.

Ἐπίσης σχετικὰ εἶναι τὰ ἕξῃς, ποὺ γράφει στίς 6 Ἰουλίου 1867 ὁ Μ. Ρενιέρης πρὸς τὸ Μ. Μπογιατζόγλου:

18. «... Σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ στείλετε διὰ πρῶτης εὐκαιρίας τὸ ἔγκλειστον γράμμα εἰς τὸν Κον Decay, συγχρόνως δὲ νὰ κατασκευάσητε καὶ στείλετε εἰς τὸν ἴδιον δύο ἢ τρεῖς σημαίας μικρὰς συμφῶνως μὲ τὸ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ψήφισμα τῆς Κορητικῆς Κυβερνήσεως»²².

Τέλος, διαφωτιστικὸ γι' αὐτὰ τὰ ζητήματα εἶναι καὶ τὸ ἕξῃς γράμμα τοῦ ἴδιου Decay:

19. «Ἁγία Ρουμέλη Ἰουλίου 13 1867. Ἐντὸς τοῦ Ἀρκαδίου. Κύριε Μελά Ἀκριβέ μου Κύριε. Διὰ τοῦ τελευταίου Ἀρκαδίου ἔφθασα ἀσφαλῶς ἐνταῦθα καὶ ἐπερίμενον ἔκτοτε ἐνταῦθα, ὅπως μοὶ παρουσιάσθῃ εὐκαιρία νὰ πράξω τι κατὰ θάλασσαν. Σήμερον ἐπέστρεψα ἀπὸ Ἀσκυφον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον... Τὴν λέμβον, τὴν ὁποῖαν τοσοῦτον ἐκοπίασα νὰ λάβω ἐκ Πόρου, ἤρνήθησαν νὰ δεχθῶσιν ἐπὶ τοῦ Ἀρκαδίου. Τὴν ἀφῆκα ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ Ἐφόρου εἰς Σῦρον ὁμοῦ καὶ τὸ κανόνι καὶ τὰ λοιπά, ἐκτὸς τῶν πολεμοφοδίων, τὰ ὁποῖα ἔχω κατὰ λάθος μετὰ τῶν Τορπέτο μαζί μου. Ἡ Συνέλευσις δὲν μοὶ ἐπεμψεν ἀκόμη ἐντολὴν τινα. (Commission.) Δύναμαι νὰ σᾶς ἀναφέρω νὰ πέμπητε ἀριθμὸν τινα Σημαιῶν, ὡς τὴν ἰδικὴν μου

²⁰) ΓΑΚ. Κ14α ἀρ. 962.

²¹) ΓΑΚ. Κ14α ἀρ. 970.

²²) ΓΑΚ. Κ14α ἀρ. 1055,

πρὸς τὴν ἐδῶ Κυβέρνησιν, ἵνα καὶ ἡ ἰδική μου ἀναγνωρισθῆ; Ταπεινότατος Σίδνεϋ Δεκέϋ»²³.

Ἄν εἶχεν ἀναμιχθῆ καὶ ὁ Χάου στὰ ζητήματα αὐτά, δὲν τὸ ξέρομεν ἀσφαλῶς. Πάντως ἡ ΚΕΑ γράφει τὰ ἐξῆς πρὸς τὴ ΓΣΚ καὶ Πρอส. Κυβέρνηση :

20. «29 Σεπτεμβρίου 1867. Ἐλάβομεν τὸ ἡμέτερον πῆφισμα περὶ συστάσεως ναυτικῆς μοίρας ὡς καὶ τὰ σχετικὰ διπλώματα. Ἐν ο μ ἰ σ α μ ε ν κ α τ ἄ λ λ η λ ο ν ν ἄ π έ μ ψ ω μ ε ν τὸ π ῆ φ ι σ μ ἄ σ α ς π ρ ὸ ς τὸ ν φ ἰ λ ο ν Χ ἁ ο υ, ὅπως εἰ δυνατὸν ἐνεργοποιηθῆ διὰ πλοίων ἀμερικανικῶν. Θέλομεν σκερθῆ καὶ ἐνταῦθα ἐὰν δυνάμεθα ἐπωφελῶς νὰ ἐνεργῶμεν τι περὶ τούτου»²⁴.

Πάντως ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ Χάου εἶναι ἡ ἀποστολὴ τροφίμων γιὰ τοὺς ἐνδεεῖς τῆς Κρήτης καὶ γι' αὐτὸν κυρίως ἐργάζεται. Ἔτσι τὴν πρώτη Ἰουλίου ἡ ΚΕΑ σὲ ὑστερόγραφον γνωρίζει στὴν Ἐπιτροπὴ Σύρου :

21. «Ὁ Κοσ Χάου μᾶς ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐντὸς 8 ἡμερῶν θέλει ετοιμάσει ἐνταῦθα γαλέταν καὶ ἄλευρον διὰ τοὺς ἐν Κρήτῃ»²⁵.

Καὶ ὁ Μ. Ἀναγνωστοπόουλος γράφει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στίς 13 Ἰουλίου 1867.

22. «Φίλιτέ μοι Μπογιατζόγλε. Ἐγκλείω τὴν φορτωτικὴν 38 σάκκων γαλέτας, ἣν παρακαλῶ νὰ παραλάβητε ἐκ τοῦ ἀτιμοπλοίου καὶ τοποθετήσητε ἐν τῇ ἀποθήκῃ Σας μέχρις οὗ ετοιμάσωμεν τὸ πλοῖον διὰ νὰ τὴν στείλωμεν εἰς τὰ φρούρια διὰ τὰς ἐν αὐτοῖς πεινώσας οἰκογενείας. Ἄσπασόν μοι τὸν φίλιτον Ἀριστοτέλην, ὃν δὲν ἠδυνήθην νὰ ξαναἶδω, ἀναχωρήσας αὐτόθεν αἰφνιδίως»²⁶.

Λίγο ἀργότερα ἀπευθύνει ὁ ἴδιος καὶ τὸ ἀκόλουθο γράμμα πρὸς τὸν Παρθένιο Κελαϊδῆ, ἐνῶ ἦταν τότε στὴ Σύρο :

23. «Ἐν Σύρῳ τὴν 24 Ἰουλίου 1867. Πρὸς τὸν κ. Παρθένιον Κελαϊδῆν, ἀντιπρόσωπον εἰς τὴν ἐν Κρήτῃ Ἐθνικὴν Συνέλευσιν. Ἐνταῦθα. Ἀξιότιμε Κ. Παρθένιε! Ἐμπιστεύομαι εἰς τὴν φροντίδα σας 379 σάκκους γαλέτας καὶ 400 σάκκους ἄλευρον. Κατὰ ρητὴν παραγγελίαν τοῦ ἐντίμου δόκτορος Κοῦ Χάου, τοῦ ἐλθόντιος ἐν Ἑλλάδι ὡς ἀντιπροσώπου τῶν ὑπὲρ αὐτῆς ἐνθέρμων συμπατριῶν τοῦ μεγαλοπράγμονος Ἀμερικανικοῦ λαοῦ, τὰ τροφίμα ταῦτα, ἀφοῦ ἀποβιβασθῶσιν αἰσίως εἰς Κρήτην, νὰ φροντίσητε ν' ἀποθηκεύσητε εἰς κατάλληλον μέρος, νὰ ἐξασφαλίσητε ἀπὸ πάσης διαρπαγῆς καὶ νὰ διανεμίητε, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν ἐκάστης, εἰς τὰς δυστυχεῖς οἰκογενείας τῶν ἠρωϊ-

²³) ΓΑΚ. Κ14α ἀρ. 1082.

²⁴) ΓΑΚ. ΕΚΕΑ σχεδίου.

²⁵) ΓΑΚ. Κ14α ἀρ. 1029.

²⁶) ΓΑΚ. Κ14α ἀρ. 1083.

κῶς ἀπολεσθέντων ἐν τῷ ἱστορικωτάτῳ « Ἀρκαδίῳ » καὶ εἰς πάντα τὰ στερούμενα τροφῶν γυναικόπαιδα. Ἐμπιστεύομαι πρὸς τούτοις ὑμῖν καὶ δύο σάκκους περιέχοντας ἐνδύματα, τὰ ὅποια θὰ διανεμίητε ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς χήρας καὶ τὰ ὄρφανὰ τῶν φονευθέντων ἐν τῇ καταστροφῇ τοῦ Ἀρκαδίου ἡρώων. Εὐαρεστηθῆτε δέ, ἀξιότιμε φίλε, γὰ μοι ἐπιστείλετε ἐγκαίρως διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις κ. Καλαποθάκη ἀκριβῆ ἔκθεσιν περὶ τῆς διανομῆς τῶν ἐμπιστευθέντων ὑμῖν πραγμάτων καὶ πρὸ παντὸς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ δυστυχοῦς λαοῦ τῆς ἡρωϊκῆς Κρήτης. Πέποιθα εἰς τὰ πατριωτικὰ καὶ φιλάνθρωπα θυμῶν αἰσθήματα καὶ τὴν ὁμολογουμένην δραστηριότητά σας Δέχθητε οὖν τούτοις καὶ τοὺς ἀπισμούς μου. Ὁ κατὰ παραγγελίαν καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ κ. Χάου ἐνεργῶν γραμματεὺς του. Μ. Ἀγαγνοστόπουλος»²⁷.

* * *

Ἡ δημοσίευση τῶν παραπάνω ἱστορικῶν στοιχείων ἐλπίζω νὰ δώσῃ ἀφορμὴ γιὰ μιὰ εὐρύτερη μελέτη τῶν προσπαθειῶν, εἰδικὰ, ποὺ κατέβαλεν ὁ Howe, ὡς ἐντολοδόχος τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ, γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν αἱματηρὴ προσπάθεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Κρήτης, ἀλλὰ καὶ, γενικώτερα, τῆς φιλελληνικῆς κινήσεως στὴν Ἀμερικὴ κατὰ τὸ 19^ο αἰῶνα²⁸.

ΙΩΑΝΝΗΣ Π. ΜΑΜΑΛΑΚΗΣ

²⁷) ΙΑΚ, Ἀρχεῖον Κελαΐδι ἄρ. 15.

²⁸) Καὶ τὸ ἐπίσημο κρούτος τῶν Η.Π.Α. ἔλαβε θέση στὸ πλευρὸ τῆς ἀγωνιζόμενης Κρήτης. Ὁ «Αἰὼν» στίς 27 Ἰουλίου 1867 (ἄρ. 2261) δημοσιεύει τὴν εἰδήση: «Χθὲς διεβιάσθη εἰς τὴν ἡμετέραν Κυβέρνησιν τηλεῖμα ἐκ Λονδίνου τῆς 22/3 Αὐγούστου, δι' οὗ ἀηγγέληθη, ὅτι αἱ Βουλαι τῶν Ἠνωμ. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐπήφισαν διαμαρτυροῦσιν ὑπὲρ τῶν Κορητῶν, ἵτις καὶ διεκοινώθη εἰς τὴν Ἰ. Πύλην». Καὶ στίς 3 Αὐγούστου 1867 (ἄρ. 2263) μεταξὺ τῶν «τελευταίων εἰδήσεων» ἔχει καὶ τὴν ἀκόλουθον: «Εἰς τὴν ἐπίσημον ἐφημερίδα τοῦ Κογκρέσου *The Daily Globe* ἔπαρχει τὸ κείμενον τῆς Ἀμερικανικῆς Γερουσίας ὑπὲρ τῶν Κορητῶν. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐπισηφισθεῖσα παμνηφεί καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἀναγνώσεις ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 7/19 Ἰουλίου ἔχει ὡς ἔπεται: «Ἡ Γερουσία ἀποφασίζει τὰ ἑξῆς: Ὁ λαὸς τῶν Ἠνωμένων Ἐπικρατειῶν ζωηρὰν αἰσθανόμενος συμπάθειαν πρὸς τὸν λαὸν τῆς Κρήτης, ἀποπειλοῦντα μέρος τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας, εἰς ἣν ὁ πολιτισμὸς τῶσαῦτα ὀφείλει, λιπέται μανθάνων γὰ δεινὰ, ὅσα ἤδη ὑφίσταται ὁ προσφιλέης οὗτος λαός· ὁμοθυμαδὸν δὲ ἐνέλπισετ' ὅτι ἡ διακίχρσις αὕτη, ἣν καθήκον αὐτοῦ θεωρεῖ γὰ γράψῃ, θέλει εὐμενῶς κριθῆ παρα τῆς Κυβερήσεως τῆς Τουρκίας εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν πρὸς τὴν Κρήτην πολιτικὴν αὐτῆς. Ὁ Πρόεδρος τῶν Ἠνωμένων Ἐπικρατειῶν ὀφείλει κατὰ καθήκον γὰ ἀνακοινῶσῃ τὴν παρῶσαν ἀπόφασιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Τουρκίας». Καὶ πρὸ κάτω δημοσιεύει γὰ μέρος τοῦ ἀγγλικῆς κειμένου: «And they unite in the hope, that this declaration, which they feel in their duty to make, will be favorably considered by the Government of Turkey, in determining its policy toward Crete».

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗ ΣΑΓΚΡΕΝΤΟ (1604)

Συνεχίζοντας τη δημοσίευση ανέκδοτων εγγράφων από τα Ἐρχεῖα τῆς Βενετίας, παραθέτω τὴν ἐκθεση τοῦ Δούκα τῆς Κρήτης Ἰωάννη Σαγκρέντο, τοῦ ἔτους 1604. Τὸ πρωτότυπο τοῦ δημοσιευόμενου ἐγγράφου βρίσκεται στὸ di Archivio Stato di Venezia (V.A.S.). Relazione LXXXI, Relazione di Zuanne Sagredo.

Ὁ Σαγκρέντο ἦταν ὁ 192^{ος} Δούκας τῆς Κρήτης καὶ ὑπῆρθε ἀπὸ τὸ 1602 ὡς τὸ 1604¹. Ἡ ἐκθεσή του δὲν ἔχει τὸ γενικὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ἔχουν οἱ ἐκθέσεις τῶν Γενικῶν Προβλεπτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ ὅλα τὰ γεγονότα καὶ τὰ ζητήματα τῆς Κρήτης, στρατιωτικά, ναυτικά, ὄχρωματικά, οἰκονομικά, διοικητικά, κοινωνικά κλπ. Καὶ τοῦτο γιατί ἡ δικαιοδοσία τοῦ Δούκα ἦταν περιορισμένη². Δὲν ἦταν γενικὴ ὅπως τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτή, ποὺ εἶχε πραγματικὰ δικτατορικὰ δικαιώματα γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα τοῦ Βασιλείου³. Τὴ δημοσιεύω ὅμως γιατί ἔχει εἰδικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ ζήτημα τῆς ἀμπελοκαλλιέργειας καὶ οἰνεμπορείας, γιὰ τὸ ζήτημα τῆς σιτοκαλλιέργειας καὶ σιτάρκειας τῆς Κρήτης καὶ γιὰ τὴν ὑδρορροή τοῦ Χάντακα⁴ ζητήματα ποὺ ἀνάγονταν στὴ δικαιοδοσία τοῦ Δούκα, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ἀναφέρει στὴν ἐκθεσή του.

¹) Βλ. Hip. Noiret, Documents inédits pour servir à l'histoire de la domination venitienne en Crète de 1380 à 1485, Paris 1892, σ. 555 κ. ἐξ.

²) Ὁ Φραγκίσκος Μοροζίνι, κáνοντας λόγo γιὰ τὸ θεσμὸ τοῦ Δούκα τῆς Κρήτης στὴν ἐκθεσή του (1629) γράφει: *Ἐὸ Δούκας . . . εἶχε, ὅπως ἦταν συνήθεια, ὅλες τὶς δικαιοδοσίες τῆς Λικαιοσύνης καὶ τοῦ Στρατοῦ. Μὰ σιγὰ-σιγὰ τοῦ ἀνάθεσαν, τῶρα καὶ 260 χρόνια, τὴ δικαιοδοσία τοῦ Καρπιανο καὶ ἔπειτα τοῦ Generale μὲ δικαιώματα ἀνακριτικά . . . Τὰ καθήκοντα τῶν κ. κ. Δουκῶν εἶναι σπουδαῖα καὶ πρὸ παντὸς στὰ ἀστικά ζητήματα.* Βλ. Στ. Γ. Σπανάκη, Μνημεῖα τῆς Κρητικῆς ἱστορίας τ. II, ἀνέκδοτος.

Καὶ ὁ Dolfino Venier, Δούκας τῆς Κρήτης τὸ 1610, ἀναφέρει στὴν ἐκθεσή του ὅτι, *ὁ Δούκας τῆς Κρήτης . . . ἀνακουφίστηκε πολὺ, ἀφοῦ περιορίστηκε μόνο σὲ ζητήματα ἐπισιτιστικά, δικαιοσύνης καὶ τὴν «κατ' ἔφεσιν» ἐκδίκαση τῶν ὑποθέσεων τοῦ Βασιλείου, τῆς Τήνου καὶ τῶν Κυθῆρων.* Βλ. V. A. S. Relazioni LXXXI, Relazione di Dolfino Venier 1610.

³) Σχετικὰ μὲ τὸ θεσμὸ καὶ τὴ δικαιοδοσία τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτή, βλέπε τὸ σχετικὸ κεφάλαιο Proveditore Generale τοῦ Ἰωάννου Μοτσεινίγκo στὸ βιβλίo: Στ. Γ. Σπανάκη, Μνημεῖα τῆς Κρητικῆς ἱστορίας, τ. I, Ἡράκλειο 1940, σ. 208 κ. ἐξ.

1604. 22 OTTOBRE.

RELATIONE DEL CLAR.mo Sr ZUANNE SAGREDO
RITORNATO DI DUCA DI CANDIA

Ser.mo Prencipe

Essendosi compiaciuta la ser.tà V.ra, per semplice sua benignità di gratiarmi del carico importantissimo del Ducato di Candia, et dovendo secondo l'antico uso della Republica al tempo del repatriare riferir quelle cose, ch'io conosco degne della sua intelligentia: prima riverentemente le diro, d'haver secondo il solito mio quel carico in tutte le parti esercitato, in quel modo che si conviene, et e mente sua, havendo particolarmente usato ogni maggior diligentia, accio in a.no penurioso come e stato il passato in quel Regno, quei poveri populi et militiae, habbino senza pero agravio d'alcuna qualita di persone abundantia di viver di tutte le cose, et perche e stimato da me superfluo il discorderli del silto di quel Regno, della qualita delle fortezze, della natura di quei Populi, et cose simili, sapendo che la Ser.ta V.ra et questi ss.ri Ill.mi per propria loro inteligenza lo sano d'avantaggio, oltra che

1604, 22 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

ΕΚΘΕΣΗ

ΤΟΥ ΕΚΛΑΜΠΡΟΤΑΙΟΥ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΑΓΚΡΕΝΤΟ
ΤΕΩΣ ΛΟΥΚΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Γαληνότητα Προίγκια,

Ἄρου ἡ Γαληνότητά Σας εἰσαρροστήθηκε, ἀπὸ ἀλλῆ εὐμένειά της, νὰ μοῦ ἐμπιστευεῖ τὴ σπουδαιότατη ὑπηρεσία τοῦ δουκάτου τῆς Κρήτης, καὶ ἐπειδὴ ὀφείλω, σύμφωνα μὲ τὴν παλιὰ συνήθεια τῆς Δημοκρατίας, ν' ἀναφέρω, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή στὴν Πατρίδα, τὰ πράγματα ἐκεῖνα πὸν νομίζω πὸς ἀξίζει νὰ μάθετε, θὰ Σας ἀναφέρω ἐδλαβικά πρῶτα δι, κατὰ τὴ συνήθειά μου, ἐτέλεσα τὴν ἀποστολὴ αὐτὴ σ' ὄλους τοὺς τομεῖς, μὲ τὸν τρόπο ἐκεῖνο πὸν ταιριάζει καὶ συμφωνεῖ μὲ τὴ γνώμη Σας. Ἰδιαίτερα, κατέβαλα τὴ μεγαλύτερη ἐπιμέλεια ὥστε, σὲ χρονιά κακὴ, ὅπως ἦταν ἡ περασμένη στὸ Βασίλειο ἐκεῖνο, νὰ ἔχει ὁ φτωχὸς ἀτιὸς λαὸς καὶ ὁ στυγρὸς ἀφθονία ἀπὸ ὅλα τὰ τρόφιμα, χωρὶς τὴν ἐπιβάρυνση καμμιᾶς τάξης ἀνθρώπων.

Καὶ ἐπειδὴ θεωρῶ περιττὸ νὰ σὰς μιλήσω γιὰ τὴ θέση τοῦ Βασιλείου ἐκεῖνου, γιὰ τὴν ποιότητα τῶν φρουρῶν, γιὰ τὰ φυσικὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καὶ τὰ παρόμοια, γνωρίζοντας πὸς ἡ Γαληνότητά Σας καὶ οἱ ἐκλαμπρότατοι κύριοι τὰ ξαίρουν ἀρκετὰ καλά, γιὰτὶ εἶναι ἐμπειροί,

*per relatione de diversi Ecc.mi Generali, et altri Ill.mi rapresen-
tanti ogni giorno lo intendono, doi sole cose riverentemente le
raccordero, sopra l'unia delle quali non mi dillataro molto, per
non esser spetante al carico mio, ma semplicemente la tochero, et
e, ch'io tengo che sia comune et verissima opinione, che molto
meglio sia non far le fortezze che doppo fate non le redur a per-
fetione, si che per qualche mancamento di non molta relevantia
possino con notabil dan.o delli Prencipi Patroni cascar nelle ma-
ni delli loro inimici, percio ho giudicalo mio debito riverentemente
ramemorar alla Ser.ta V.ra, che ritrovandosi la maggior parte
delle sue fortezze di Levante, et quelle del Regno di Candia par-
ticularmente, in tale stato, quale pero con non molta spesa, si po-
trebono perfetionare, sij contenta haver sopra cio quella conside-
ratione che ricerca l'importantia del negotio, non aspetando il
bisogno, che o non s'ha tempo, ne modo di poter farlo, o facen-
dosi con fretta, si fa malamente, et con duplicata spesa, l'altra
sopra la qual intendo dillatarmi alquanto, come propria del ca-
rico mio e, ch'io stimo si come credo che faci ogni'altro, che l'*

ἀφοῦ μάλιστα τὰ ἀκοῦν κάθε μέρα ἀπό ἐκθέσεις τῶν διαφόρων ἐξοχο-
τάτων Γενικῶν Προβλεπτῶν καὶ ἄλλων ἐκλαμπροτάτων ἀντιπροσώπων,
θὰ Σας ἀναφέρω εὐλαβικὰ δύο μόνο ζητήματα.

Στὸ ἓνα ἀπ' αὐτὰ δὲν θὰ ἐπεκταθῶ πολύ, γιατί δὲν ἀφορᾷ τὴν
ὑπηρεσία μου, μὰ ἀπλῶς θὰ τὸ θίξω. Καὶ τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι τοῦ-
το: Νομίζω πὼς εἶναι κοινὴ καὶ σωσιότατη ἡ γνώμη ὅτι εἶναι πολὺ
καλύτερα νὰ μὴν κατασκευάζονται φρούρια, μιὰ πὸν ἅμα ἀρχίσουν δὲν
τελειώνουν· καὶ ἔτσι, ἀπὸ κάποια ἔλλειψη ὄχι καὶ πολὺ σπουδαία,
μπορεῖ νὰ πέσουν, πρὸς μεγάλη ζημιὰ τοῦ Κράτους σὺν ὅποιο ἀνήκουν,
στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν του. Γι' αὐτὸ θεώρησα καθήκον μου νὰ
ἀναφέρω στὴ Γαληνότητά σας εὐλαβικὰ ὅτι, ἀφοῦ τὰ περισσότερα φρού-
ριά Σας στὴν Ἀνατολή, καὶ ἰδιαίτερα στὸ Βασίλειο τῆς Κρήτης, βρί-
σκονται σὲ τέτια κατάσταση, πὸν θὰ μπορούσαν ὁμως νὰ τελειώσουν
μὲ λίγα ἔξοδα, ἃς εὐαρεστηθεῖ ἡ Γαληνότητά Σας νὰ δώσει πάνω σ'
αὐτὸ τὸ ζήτημα τὴ σημασία πὸν ἀπαιτεῖ ἡ σπουδαιότητά του, μὴ πε-
ριμένοντας νὰ παρουσιαστεῖ ἡ ἀνάγκη. Γιατὶ τότε ἢ δὲν θὰ ὑπάρχει ὁ
καιρὸς καὶ ἡ εὐκολία γιὰ τὴν ἀποπεράτωσή τους, ἢ, ἂν ἐπιχειρηθεῖ νὰ
γίνουν μὲ βιάση, θὰ γίνουν κακὰ καὶ μὲ διπλὰ ἔξοδα.

Τὸ ἄλλο ζήτημα, πάνω σὸ ὅποιο σκοπεύω νὰ ἐπεκταθῶ λίγο, ἐπει-
δὴ ἀνήκει κυρίως στὴ δικαιοδοσία μου, εἶναι τοῦτο: Ἐγὼ νομίζω,
ὅπως θὰ νόμιζε πιστεύω καὶ κάθε ἄλλος, πὼς τὸ νὰ ἔχει κανεὶς φρού-

haver fortezze e stati, et marine in paesi lontanissimi migliaia di miglia, situati nelle fauci dell' inimici, senza certo modo di poter dar da viver, alli loro Populi, et militie, sij un non haverle, per non dir peggio, in tal stato Ser.mo Prencipe si ritrovano le sue Isole di Levante, et le sue fortezze, et in particolar l'Isola di Candia, più d'ogn'altra lontana, cosi dal aiuto di lei, come da qual si voglia altro luogo che la possi suffragare, la qual con ragione le deve esser carissima poi che da essa la riceve tanta riputatione, et agiuto, in occasion d'armare, che la rende al mondo Prencipe stimatissimo; fece l'Ecc.mo s.r Proc.r all' hora Prov.r Gn.al in quel Regno Foscari ni di f.e m.⁴; una infinita di opere Eroidiche, ma fra le principalissime, e necessarie, fece far un stretissimo Editto, che alcuno non potesse sotto pene gravis-

ρια, και κράτη, και παρλιές σὲ χῶρες πολὺ μακρονές· χιλιάδες μίλια, πὸν βρίσκονται μπροστὰ στὸ ἀνοικτὸ στόμα τῶν ἐχθρῶν, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ τροφοδοτεῖ μὲ κάποιον τρόπο τὸ λαό τους και τὸ στρατό, εἶναι σὰν νὰ μὴν τὰ ἔχει, γιὰ νὰ μὴν πῶ κάτι χειρότερο.

Σὲ τέτια κατάσταση, Γαληρότατε Πρίγκιπα, βρίσκονται τὰ νησιὰ Σας στὴν Ἀνατολή και τὰ φρούριά τους και ἰδιαίτερα τὸ νησιὶ τῆς Κρήτης, τὸ πὺ μακρονὸ ἀπὸ κάθε ἄλλο, τόσο ἀπὸ τὴ δική Σας βοήθεια ὅσο και ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο τόπο, πὸν θὰ μποροῦσε νὰ τὸ βοηθήσει. Τὸ νησιὶ αὐτὸ ἔπρεπε, δικαιολογημένα, νὰ Σᾶς εἶναι πολὺ ἀγαπητό, ἀφοῦ Σᾶς δίδει τόση φήμη και ἐνίσχυση σὲ περίπτωση ἐξοπλισμοῦ, πὸν Σᾶς κάνει κράτος σεβαστὸ στὸν κόσμον.

Ἡ ἐξοχότατος κύριος Ἐπίτροπος, τότε Γενικὸς Προβλεπτής τοῦ Βασιλείου ἐκείνον, μακαρίτης Φοσκαρίνι⁴, ἔκαμε ἅπειρα ἡρωικὰ ἔργα. Μὰ ἀνάμεσα στὰ σπουδαιότερα και τὰ πὺ ἀναγκαῖα ἐξέδωκε ἓνα αὐστηρότατο Διάταγμα, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο κανένας δὲν μποροῦσε, χωρὶς νὰ ὑποστῇ σοβαρότατες ποινές, νὰ φυτέψει ἀμπέλια, σὲ χωράφια

⁴ Ὁ Γεν. Προβλεπτής Ἰάκωβος Φοσκαρίνι, πὸν ἐπισκέφτηκε τὴν Κρήτη τὸ 1754, εἶναι ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς Γενικοὺς Προβλεπτές. Δὲν ἔμεινε ζήτημα τοῦ Βασιλείου πὸν νὰ μὴν τὸν ἀπασχόλησε, κανονίζοντας το σύμφωνα μὲ τὰ πραγματικὰ συμφέροντα τῆς Δημοκρατίας ἀλλὰ και τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ. Ὁ Φοσκαρίνι στάθηκε μεγάλος μεταρρυθμιστής, ἀνοδιοργανωτὴς και ἀναμορφωτὴς τοῦ Βασιλείου και στὶς μεταρρυθμίσεις του στά φεουδαλικά, δικαστικά, ἐκκλησιαστικά, οἰκονομικά, ναυτικά, ἐμπορικά, κοινωνικά κλπ. ζητήματα ἀνατρέχουν μὲ εὐλάβεια ὅλοι οἱ ἕστερα ἀπ' αὐτὸν Γενικοὶ Προβλεπτές. Ἡ δημοσίευση τῆς ἔκθεσός του πρὸς τὴ Γερουσία τῆς Βενετίας, ἀπὸ τὴν ὁποία πολλοὶ ἔχουν ἀντλήσει, θὰ ἀποτελέσει ἓνα σοβαρὸ σταθμὸ στὴν ἔρευνα τῆς ἱστορίας τῆς Κρήτης.

sime piantar vigne in terreni atti a coltura, anzi ne fece sradicar buona quantita, obligando li possessori alla coltivationi di essi, quasi prevedendo la necessita nella quil doveva cascar quel Regno, al presente assediato da tanta sorte di Corsari, quando da se stesso non havesse havuto modo di cavar grani per il bisogno da un anno all'altro; con questa santissima provisione le cose di quel Regno nel proposito de grani s'erano assicurate, et con qualche aiuto forastiero, che cosi come al presente e affatto privo, all'hora non mancava, s'e mantenuto per molti anni in grandissima abundantia³⁾, le cose poi della coltivatione secondo il solito, con il tempo si sono andate allargando in maniera tale, ch'alcuni an.i dappoi la Ser.ta V.ra inteso diverse transgressioni, ordino che in conformita dell'ordine Foscarenò fossero di novo sradicate tutte le vide novamente piantate, in luoghi coltivabili, s'e per ultima ruina di questo negotio introdotta la pratica di quelli maledeti Bertoni⁴⁾, che infe-

κατάλληλα γιὰ σιτοκαλλιέργεια. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό· διάταξε ἀκόμη νὰ ξεροζιωθοῦν πολλά, ὑποχρεώνοντας τοὺς ἰδιοκτῆτες νὰ καλλιεργοῦν τὰ χωράφια αὐτά, σὰν νὰ πρόβλεπε σχεδὸν τὴν ἀνάγκη ποὺ θὰ ἐρχόταν τὸ Βασίλειο ἐκεῖνο, ποὺ βρίσκεται σήμερα περικυκλωμένο ἀπὸ τόσων λογιῶν κουρσάρους, σὰν δὲν θὰ μποροῦσε νὰ βγάξει μονάχο του τὰ σιτηρὰ ποὺ χρειάζεται γιὰ τὶς ἀνάγκες του ἀπὸ χρόνο σὲ χρόνο. Μὲ τὴν ἀγιότατη αὐτὴ προνοητικότητα ἢ σιτάσκεια τοῦ Βασιλείου ἐκείνου εἶχεν ἐξασφαλιστεῖ, καί, μὲ κάποια ἐξωτερικὴ ἐνίσχυση ποῦ, ἐνῶ σήμερα δὲν ὑπάρχει καθόλου, τότε δὲν ἔλειπε, γιὰ πολλὰ χρόνια ὑπῆρχε πολὺ μεγάλη ἀφθονία³⁾. Σιγὰ-σιγὰ ὅμως, κατὰ τὰ συνηθισμένα, ἡ σιτοκαλλιέργεια ἐλαττώνονταν κατὰ τέτιο τρόπο ποῦ, ὕστερα ἀπὸ μερικὰ χρόνια ἡ Γαληρότητά Σας ἀνυλήφθηκε διάφορες παραβάσεις καὶ διάταξε νὰ ξεροζιωθοῦν πάλι ὅλα τ' ἀμπέλια, ποὺ φυντεύτηκαν τελευταῖα σὲ καλλιεργήσιμα χωράφια, σύμφωνα μὲ τὸ διάταγμα τοῦ Φοσκαρίνι.

Σὰν τελειωτικὸ χτύπημα πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἤρθε ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὰ καταραμένα ἐκεῖνα μπερτόνια⁴⁾ ποὺ λυμαίνονται ὅσο θέ-

³⁾ Ἡ Κρήτη τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς βενετοκρατίας ὄχι μόνο ἦταν αὐτάρκης στὰ σιτηρὰ, μὰ ἔκανε καὶ ἐξαγωγή στὴ Βενετία. Οἱ τιμαριοῦχοι Χαθίων ὑπόσχονται τὸ 1302 νὰ παραδώσουν στὴ Βενετία 30.00 Ὄμουζούρια σιτάρη στὴν ἴδια τιμὴ ποῦ τὸ ἔδωσαν καὶ οἱ τιμαριοῦχοι τοῦ Χάντακα. Βλ. Σπ. Θεοτόκη, Θεσπισματα τῆς Βενετικῆς Γερουσίας 1281-1358, στὰ Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τ. Β I, Ἀθήναι 1936, σ. 14.

⁴⁾ Μπερτόνε ἢ Μπρετόνε ἦταν εἶδος πλοίου 500-1000 τόννων μὲ

stando fin che a loro paiuno quei mari, robbando et depredando ogn'uno, non permettendo che comparino a quelle Isole come era solito, pur un Caramusal⁷ de formenti, al tempo delle vendemie facendosi mercanti, et luomeni da bene, si ritirano in Candia⁸, et con il danaro tratto dalli furti, cargano di moscati non vardando a pagarli qualche cosa di piu, riducendosi poi con molto utile dell'una sorte et dell'altra, alle lor case, svernando quelli doi o tre mesi piu oridi del verno, et poi ritornano all'istesso; il che causa maggior danni alla Ser.ta V.ra oltra li sopra delli perche p.a incariscono i muscati per Venetia, causano che valendo i moscati in Candia, et gurgambolose per tante parti, ogn'uno va abandonando a piu poter la collivazione, et

λουρ τις θάλασσες εκείνες, κλέβοντας και ληστεύοντας τὸν καθένα, μὴ ἐπιτρέποντας νὰ παρουσιαστῆ σ' ἐκεῖνα τὰ νησιά, ὅπως συνέβαινε ἀνηθήτως, οὔτε ἓνα καραμουσάλι⁷ μὲ σιτοφορτίο. Στὸν καιρὸ τοῦ τουρνητοῦ κάνουν τοὺς ἐμπόρους και τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους και καταφεύγουν στὴν Κρήτη⁸ και μὲ τὰ χορήματα ποὺ βγάζουν ἀπὸ τις πειρατεῖες φορτώνουν μωσχάτα (κρυσιά), χωρὶς νὰ τοὺς μέλει ἂν τὰ πληροῦνουν κάτω περισσότερο. Ἐπειτα γυρίζουν στὰ σπίτια τους μὲ μεγάλα κέρδη ἀπὸ τὴ μιὰ και ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπιχείρηση και ξεχειμωνιάζουν τοὺς δυό-τρεῖς πῶ τρομεροὺς μῆνες τοῦ χειμῶνα. Ὑστερα ξαναγυρίζουν στὰ ἴδια μέρη, πρῶγμα ποὺ προξενεῖ μεγαλύτερες ἀκόμη ἀπὸ τις παραπάνω ζημιές στὴ Γαληνότητά Σας. Γιατὶ πρῶτα ἀκριβαίνουν τὰ μωσχάτα ποὺ προσορίζονται γιὰ τὴ Βενετία. Και ἐπειδὴ ἔτσι ἀκριβαίνουν τὰ μωσχάτα στὴν Κρήτη, ἀφοῦ φορτώνονται γιὰ τόσα και τόσα μέρη, ὁ καθένας ἀρίνει σιγά-σιγά ὅσο μπορεῖ τὴ σιτοκαλλιέργεια και ἐπιδί-

τετράγωνα πανιά, ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦσαν οἱ Βρεταννοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πῆρε και τὸ ὄνομα.

⁷⁾ Τὸ καραμουσάλια (caramussale, λέξη ἰσπανική) ἦταν εἶδος τουρκικοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου 400 περίπου τόννων, χρησιμοποιούμενο γιὰ τὴ μεταφορὰ σιτηρῶν ἀπὸ τὴν Ἀνατολή. Στὰ Βραχέα Χρονικά τοῦ Σπ. Λάμπρου (βλ. Μνημεῖα τῆς Ἑλλην. Ἱστορίας τ. Α Γ, σ. 15) ἀναφέρονται καραμουσαλίδες.

⁸⁾ Ἡ Κρήτη, κυρίως ὁ Χάντακας, ἦταν τότε κέντρο ἐμπορικοῦ πρώτης γραμμῆς σ' ὅλη τὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο. Ἐδῶ μεταφέρονταν γιὰ διαμετακόμιση τὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὴν Ἀνατολή και τὰ κρυσιά ἀπὸ τὸ Μορηά, τὸ περίφημο μαλβάζι και ἄλλα, ποὺ τὰ ἔβραζαν σὲ μεγάλα καζάνια, τὰ τυποιοῦσαν και ἔπειτα τὰ ἐξῆγαν στὴ Βενετία. Γι' αὐτὸ δὲν εἶχαν ἄδικο οἱ Βενετοὶ νὰ ἀποκαλοῦν τὴν Κρήτη «ὀφθολμόν και δέξιάν χειρὰ τῆς Βενετικῆς Πολιτείας».

si dano a piantar vigne muscate⁹, oltra di cio pongono grandis.a carestia nelli vini logadi¹⁰ in Candia, perche non solo cacciano li vini bianchi in essi moscati, et con tal modo li falsificano, ma anco cacciano nelli moscati per Inghiltera qualche parte delli logadi rossi, dillelandosi coloro che sijno carichi di color, et con queste maniere da essi Bertoni vien assediato per ogni via il mondo, cosi volesse Iddio che non fossero mai statti veduti a comparir nelli suoi mari; quando io arivai al mio carico credo per le cause sopraditte ritrovai che il vino valeva L. 4 1/2 fin 5 il mistachio¹¹, che e qualche cosa manco di un se-

δεται στό φύτεμα μωσχάτων ἀμπελιῶν⁹. Ἐκτός ἀπ' αὐτὸ προκαλοῦν πολὺ μεγάλη ἔλλειψη στὰ λογάδα¹⁰ κρασιὰ στὴν Κρήτη. Γιατὶ ὄχι μόνο ρίχνουν τὰ ἄσπρα κρασιὰ στὰ μωσχάτα καὶ τὰ νοθεύουν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, μὰ ἀκόμη ρίχνουν στὰ μωσχάτα πὸν προσορίζονται γιὰ τὴν Ἀγγλία κάποια ποσότητα ἀπὸ τὰ κόκκινα λογάδα, ἐπειδὴ σ' ἐκείνους (τοὺς Ἑγγλέζους) ἀρέσουν νὰ εἶναι χρωματισμένα. Κ' ἔτσι, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, πολιορκεῖται ἀπὸ παντοῦ ὁ κόσμος ἀπὸ αὐτὰ τὰ μπεριόνια, πὸν ὁ Θεὸς νὰ ἴδινε νὰ μὴν παρουσιάζονταν ποτὲ στὶς θάλασσες τῆς Γαληνότητις Σας.

Ἢταν ἔφτασα στὴ θέση μου, βρῆκα τὸ κρασιὸ νὰ τιμᾶται, γιὰ τίς παραπάνω, ὅπως πιστεύω, ἀφορμές, 4 1/2 μέχοι 5 λίρες τὸ μίστατο¹¹,

⁹) Ἐντύπωση προξενεῖ ἡ ἐκτεταμένη καλλιέργεια στὴν Κρήτη τὴν ἐποχὴ ἐκείνῃ τοῦ μ ο σ χ ά τ ο υ, πὸν σήμερα εἶναι ζήτημα ἂν τὸ παράγει κανεὶς ἐξαιρετικὰ ἐκλεκτικὸς οἰνοπαραγωγὸς γιὰ ἀτομικὴ τοῦ χρῆση καὶ εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστο στό σημερινὸ οἰνμπόριο. Τότε τέτιες ἦταν οἱ παραγόμενες ποσότητες πὸν λέγοντας στὴ Βενετία vino greco, ἐννοοῦσαν vino moscato (βλ. Pomp. M o l m e n t i, La Storia di Venezia nella vita privata, II, Bergamo 1911, σ. 149). Τὸ μωσχάτο παράγονταν ἀπὸ κλῆμα καταγόμενο ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Κρήτη. Ἢταν originario di Candia (βλ. M o l m e n t i ὁ.π.).

¹⁰) Λ ο γ ά δ α λέγονταν, ὅπως καὶ σήμερα, τὰ κρασιὰ πὸν παράγονταν ἀπὸ διάφορα σταφύλια, γιὰ διάκριση ἀπὸ τὰ παραγόμενα ἀπὸ μ ο ν ό λ ο γ α σταφύλια, ὅπως ἦταν τὸ μωσχάτο, τὸ λατίκο κλπ.

¹¹) Mistachio καὶ παλαιότερα mistato (βλ. Θεοτόκη, ὁ.π. Β II σ. 159 § 5, § 19), ἔλεγον οἱ Βενετοὶ τὸ καὶ σήμερο σὲ χρῆση πραγματικὸ καὶ ἰδεατὸ μέτρο γιὰ τὴ μέτρηση τῶν ὑγρῶν καὶ εἰδικὰ τοῦ κρασιοῦ. Τὸ μίστατο, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Σαγκρέντο, χωροῦσε τότε κάπι λιγότερο ἀπὸ τὸ βενετικὸ κ ά δ ο (secchio), τοῦ ὁποίου ἡ χωρητικότητα ἦταν 10⁷⁹⁰/1000 λίρες. Ἢρα τὸ μίστατο χωροῦσε περὶ τίς 8 ὀκάδες, ἂν πιστέψομε στοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Σαγκρέντο. Σήμερα σὰν μέτρο κρασιοῦ ὑπολογίζεται 9 ὀκ. στὶς Ἀρχάνες, 10 στὴν Πεδιάδα καὶ 12 στὰ Χανιά, ὅπως μὲ πληροφορεῖ ὁ οἰνολόγος κ. Μανόλης Λυδάκης. Σὰν μέτρο λαδιοῦ χρησιμοποιεῖται σήμερα στὴ Σητεία, κατὰ

chio Venitian, et volendo ponervi qualche ordine, mi fu mostrato che per decreto della Ser.ta Vra non potevo limitar i vini del' intrate, et poi che dalli mercanti erano statti comprati a pretij cari, fu bisogno per all'hora haver patientia, ma feci avvertir li mercanti che vardassero come de cetero compravano perche non intendevo che si vendesse il vino espeditto il gia comprato piu di L. 2 il mistachio, et feci far strettiss.i proclamii, accio li logadi non fossero posti nelli moscati, di maniera che non ostante che la non piacesse a certi, le cose a servitio di quei poveri populi et militie sono passate con la gratia del S.r Iddio, secondo la mia buona intentione, non manco anzi maggior travaglio ho havuto nella cosa delle biave, perche essendo statta publicata al tempo del raccolto una stretezza grandissima, et havendo espedito come

πὸν εἶναι κάτι λιγότερο ἀπὸ τὸ βενετσιάνικο κάδο· καὶ ὅταν θέλησα νὰ βάλω κάποια τάξη σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, μοῦ ὑπόδειξαν ὅτι, σύμφωνα μὲ τὸ διάταγμα τῆς Γαληνότητάς Σας, δὲν μποροῦσα νὰ περιορίσω τὴν ἐξαγωγή τῶν κρασιῶν· καὶ ἐπειδὴ ἦταν ἀγορασμένα ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους σὲ ὑψηλές τιμές, ἀναγκάστηκα νὰ κάμω, γιὰ τὴν ὥρα, ὑπομονή. Διὰ ταῦτα ὁμως νὰ κάμουν γνωστὸ στοὺς ἐμπόρους πὼς πρέπει νὰ προσέχουν στὸ μέλλον ὅταν ἀγοράζουν, γιὰτὶ δὲν ἤθελα νὰ πουληθεῖ τὸ ἐξαγόμενο κρασί, πὸν τὸ ἔχαν ἀγοράσει περισσότερο ἀπὸ 2 λίρες τὸ μίστατο, καὶ ἐξέδωσα ἀδυστηρότατες διαταγές, ἀπαγορεύοντας νὰ ἀνακατεῦνται τὰ λογάδα μὲ τὰ μοσχάτα. Ἔτσι, παρ' ὅλο πὸν δὲν ἄρεσε αὐτὸ σὲ μερικοὺς, τὰ πράγματα, γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν φτωχῶν ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ τῶν στρατιωτῶν, πῆγαν, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν καλὴ μου προαίρεση.

Ἄσχετο μὲ τὸ ζήτημα τῶν σιτηρῶν. Ἐπειδὴ τὸν καιρὸ τῆς συγκομιδῆς παρουσιάστηκε μιὰ πολὺ μεγάλη σιτοδεία καὶ ἐπειδὴ ἔστειλα, ὅπως ἔγραφα σὴ Γα-

τίς πληροφορίες τοῦ κ. Κωστῆ Φραγκούλη καὶ ὑπολογίζεται 6 ὀκάδες. Σὺν τῷ τῆς χρησιμοποιοῦνταν καὶ παλαιότερα.

*Nà βαφτιστῶ σὴ χάρη σου κι' ἐγὼ καὶ τὰ παιδιὰ μου
νὰ φῶν' ὀκάδες τὸ κερί καὶ μίστατα τὸ λάδι.*

(βλ. Ἄντ. Γιανναράκη, Κρητικά Ἄσματα, Λειψία 1876, σ. 115). Ὁ Ξανθοῦδης (Χριστ. Κρήτη Α', σ. 57) ἀναφέρει ὅτι «ἡ χωρητικότης αὐτοῦ διὰ μὲν τὸ ἔλαιον εἶναι περίπου 10 ὀκάδες διὰ δὲ τὸν οἶνον 9-12 κατὰ τόπους». Ὁ δὲ Γιανναράκης (ὁ.π., σ. 189) λέγει ὅτι γιὰ τὸ λάδι εἶναι 8 ὀκάδες καὶ γιὰ τὸ κρασί 12 καὶ 14.

scrissi alla Ser.ta Vra, senza pero alcun minimo suo danno, ma con larghe promesse, diversi per quelle scalosie¹² Turchesche, ne vedendo alcun frutto, ne meno havendo potutto da quei Clar.mi Nobeli, et feudati, ottener alcun aiuto de formenti, con tutto che unitamente l'Ecc.mo s.r Proc.r all'hora Prov.r Gn.al Priuli, l' Ill.mo s.r Benetto Taiapiera Cap.o, se ben erano all'hora per repatriare, et me insieme, anco con li Clar.mi S.rì Conseglieri, piu d'una volta gliene facessimo grandissima istanza, con parole di molto amore, et affetto, lasciandosi fino intender che quanto al pretio¹³, si volevimo rimetter alle loro conscientie, et essendo soliti di dar in notte¹⁴ di quarto¹⁵ al piu dieci milla mi-

ληρότητά Σας, χωρίς και τήν ἐλάχιστη ἐπιβάρυνσή της μὰ μὲ μεγάλες ὑποσχέσεις, διάφορους σιὰ τούρκικα ἐκεῖνα λιμάνια¹² (γιὰ τὴν ἀγορὰ σιτηρῶν), χωρίς νὰ δῶ ὅμως κανένα ἀποτέλεσμα, μιὰ πὸν δὲν μπόρεσα νὰ ἔχω καμμιά βοήθεια ὡς σιτηρὰ ἀπὸ τοὺς ἐκλαμπρότατους ἐκείνους ἐθνεγεῖς καὶ φεουδάρχες, παρ' ὅλο πὸν ἐγὼ μαζί μὲ τὸν ἐκλαμπρότατο κ. Ἐπίτροπο, Γενικὸ τότε Προβλεπτὴ Προῖονλι, τὸν ἐκλαμπρότατο καπετάνιο κ. Μπενέτο Ταγιαπιέρα, ἂν καὶ ἦταν τότε ἔτοιμοι νὰ γυρίσουν στὴν Πατρίδα, ὡς καὶ μὲ τοὺς ἐκλαμπρότατους κ.κ. Συμβούλους, τοὺς παρακαλέσαμε θεομὰ πολλὰς φορὲς, μὲ λόγια γεμάτα ἀγάπη καὶ στοργή, ἀφίνοντάς τους νὰ καταλάβουν ὅτι, ὡς πρὸς τὴν τιμὴ τῶν σιτηρῶν¹³ εἴμαστε πρόθυμοι νὰ ἐμπιστευτοῦμε στὴ συνείδησή τους· καὶ ἐπειδὴ δήλωσαν¹⁴ γιὰ τὸ «κάρτο»¹⁵ τὸ πολὺ-πολὺ 10.000 μουζούρια περίπου,

¹² Ἡ λέξη scalosia (πληθ. scalosie) ὑποθέτω πὸς ἀποδίδει τὴν ἑλληνικὴ λ. «σκαλωσιά», «σκάλα»=(λιμάνι). Καὶ ὁ Κ. Μέρτζιος συμφωνεῖ μ' αὐτό.

¹³ Ἡ τιμὴ τοῦ σίτου ἦταν αὐστηρὰ καθορισμένη ἀπὸ τὴν Ἑξουσία. Γι' αὐτὸ ὁ Σαγκρέντο, θέλοντας νὰ προσελκύσει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν σιτοπαραγωγῶν φεουδιστῶν τοὺς ὑπόσχεται νὰ μὴ τοὺς πληρώσει μὲ τὴ διατίμηση παρὰ στὴν τιμὴ πὸν θὰ ζητοῦσαν, σύμφωνα μὲ τὴ συνείδησή τους!

¹⁴ Ὡς φαίνεται, οἱ φεουδάρχες ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ δηλώνουν κάθε χρόνο τὴν ποσότητα τοῦ σταριοῦ πὸν παρήγαν. Αὐτοὶ ὅμως ἔκαναν ψευτικὲς δηλώσεις, δηλώνοντας μικρότερα ἀπὸ τὰ πραγματικὰ ποσὰ, ἀφοῦ τὸ μεγαλύτερο ποσὸ πὸν δήλωναν ἔφθανε τὰ 10.000 μουζούρια, ἐνῶ πολλοὶ ἔβγαζαν πολὺ περισσότερα. (Οἱ ἐπίτροποι τοῦ ἀγγλικοῦ Μάρκου Βαρότση, τιμαριούχου ἐν Τούρμυ Ρεθύμνου ζητοῦν νὰ τῷ ἐπιτραπῇ ἢ μεταφορὰ εἰς Χάνδακα ὅπου διαμένει 11.000 μουζουρίων σίτου, διότι ἐν περιπτώσει ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων θὰ τὸν ἀπολέσῃ. ἔτος 1359. Βλ. Θ ε ο τ ό κ η ὀ π. Β II, σ. 71).

¹⁵ Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τί ἀντιπροσωπεύει τὸ q u a r t o. Ἐπὶ τὸ συμφοραζόμενα ὑποθέτω πὸς πρόκειται γιὰ παρακράτημα ἀπὸ τὴν παραγωγή, γιὰ τίς ἀνάγκες τῆς πολιτείας (διατροφὴ στρατοῦ, πληρωμάτων γαλερῶν κλπ.).

sure in circa, che e una mica al bisogno, andandosene fin settecento et otto cento misure al giorno, mi risolsi così per proceder con ogni maggior desterita, et non haver occasione come si ha per il passato osservato, di far romper le porte delli Granari, a quelli che sempre sonno la maggior parte, che non ostante li proclamati, non vogliono far esser le chiave di essi graneri pronte, come anco per haver la vera quantita delle biave, di far far una diligentissima discriptione, con sacramento delli Contadini, non solo di quel che pagano, ma di quello che havevano a bon conto pagato quell'anno, copia della quale insieme con altre scritture in questo proposito si ritrovano appresso di me, accio occorendo la Ser.ta V.ra possi servirsene, et ritrovai che il quarto de pagato da essi Contadini importava misure cinquanta mille in circa, il qual ha comportato la neces.ta nella qual mi ritrovavo conforme alli ordini della Ser.ta V.ra, datti ultimamente sotto li 21 Decembrio 1602 che l'habbi voluto da tutti indifferentemente et al pretio che e corso fin tutto Obre di pp.i 7 la misura¹⁶, si come per

πού είναι ελάχιστα σχετικά με τις ανάγκες, που φτάνουν μέχρι 700 και 800 μουζούρια την ημέρα, αποφάσισα, ύστερ' απ' αυτά, για να προχωρήσω με την πιο μεγάλη επιδεξιότητα και για να μη μου δοθεί αφορμή να δώσω έντολη να σπάσουν τις πόρτες των σιταποθηκών, όπως συνέβαινε στο παρελθόν, εκείνον που πάντα είναι οι περισσότεροι και πού, παρά τις διαταγές, δεν θέλουν να θέσουν στη διάθεσή μας τα κλειδιά των σιταποθηκών αυτών, και για να μάθω άκομη την άκριβη ποσότητα των σιτηρών, να διατάξω να γίνει μια λεπτομερέστατη καταγραφή με ένορκες δηλώσεις των χωρικών, όχι μόνο εκείνου που πληρώνουν μα και εκείνου που στο μεταξύ είχαν πληρώσει εκείνο το χρόνο—άντίγραφό της βρίσκεται στα χέρια μου μαζί με άλλα σχετικά με το ζήτημα έγγραφα, για να μπορέσει η Γαληνότητά Σας να τα χρησιμοποιήσει αν παρουσιαστεί ανάγκη—και βρήκα ότι το «κάροτο» που πλήρωσαν οι χωρικοί αυτοί έδωσε 50.000 μουζούρια περίπου. Αυτό μ' έφερε στην ανάγκη που βρέθηκα να ζητήσω, σύμφωνα με τις διαταγές της Γαληνότητάς Σας, που δόθηκαν τελευταία στις 21 Δεκεμβρίου 1602, από ύλους, χωρίς διάκριση, και προς 7 υπέρπυρα το μουζούρι¹⁶ τρέχουσα

¹⁶⁾ Η τιμή 7 υπέρπυρα το μουζούρι, συγκρινόμενη με παλαιότερες, είναι υπερβολική και δείχνει πραγματικά τη δυσκολότερη επιοιτιστική κατάσταση που βρέθηκε ο Σαγκρέντο. Η τιμή του σταριού στην Κρήτη το 14. αιώνα ήταν 25 υπέρπυρα τα 1000 μουζούρια (Βλ. Θ ε ο τ ό κ η δ.π. Β ΙΙ, σ. 65 κλπ).

fede del'off.o della giustizia, anch'essa esistente appresso di me appar, non essendo mai statto pagato piu di cinque fin sei a tal che con un pocco d'aiuto di quello delle buse¹⁷ havuto dall'Ill.mo s.r Cap.o Cornaro, et con un ottima inteligenza che e sempre passata tra quel gentilissimo, et Compitissimo Sig.re, in tutte le parti, et me, l'habbiamo si può dir miracolosamente passata, senza che s'habbi visto non solo necessita, ma ne anco carestia, et con avantaggio della Ser.ta V.ra di piu di ducati 3000, havendo fatto dispensar il formento a fornari, et far il pane a raggion di pp.i 8 1/2 la misura fino al tempo che mi son partito, si per avantaggiar la Ser.ta V.ra in quel delle buse dalli pp.i 6 alli 8 et 1/2 ; et in quel del quarto dalli 7 fin li 8 et 1/2 , come

τιμὴ μέχρι τὸ τέλος τοῦ Νοεμβρίου, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ πιστοποιήσεως τῆς ὑπερησείας Δικαιοσύνης, πὸν βρίσκεται ἐπίσης στὰ χέρια μου, ἐνῶ ποτὲ δὲν πληρώθηκε περισσότερο ἀπὸ 5 μέχρι 6 ὑπέρπυρα. Ἔτσι, μὲ κάποια ἐνίσχυση ἀπὸ τὸ σιτάρι πὸν βρίσκονταν στὶς γοῦβες¹⁷, πὸν πυροχώρησε ὁ ἐκλαμπρότατος, εὐγενέστατος καὶ φιλοφρονέστατος καπετάνιος κ. Κορνάρο καὶ μὲ μιὰ τέλεια κατανόηση ἀνάμεσα στὸν εὐγενέστατο καὶ ἐντιμότατο αὐτὸ κύριο καὶ ἐμένα σὲ ὅλα τὰ ζητήματα, τὴν περῶσαμε, μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας, ὡς ἐκ θαύματος, χωρὶς νὰ παρουσιαστεῖ ὄχι μόνον ἀνάγκη μὰ οὔτε καὶ ἔλλειψη καὶ μὲ κέρδος γιὰ τὴ Γαληνότητά Σας περισσότερα ἀπὸ 3000 δουκάτα. Γιατὶ ἔκαμα τὴ διανομὴ τοῦ σιαριοῦ στοὺς φουρνάρηδες γιὰ νὰ τὸ ἀρτοποιήσουν πρὸς 8 1/2 ὑπέρπυρα τὸ μουζούρι ὡς τὴ στιγμή πὸν ἔφυγα, τόσο γιὰ νὰ δώσω κέρδος στὴ Γαληνότητά Σας τὸ σιτάρι πὸν ἦταν στὶς γοῦβες ἀπὸ 6 ὑπέρπυρα στὰ 8 1/2 καὶ τὸ σιτάρι τοῦ «κάρτου» ἀπὸ 7 ὠς 8 1/2 ὑ-

Ἡ διαφορὰ ἀπὸ τὴν τιμὴ αὐτὴ εἶναι πολὺ σημαντικὴ, ὅσο καὶ ἂν ὑποθέσουμε πὼς εἶχε ἀλλάξει ἡ ἀγοραστικὴ ἀξία τοῦ ὑπέρπυρου.

¹⁷⁾ Ἡ λ. b u s a εἶναι βενετσιάνικη καὶ σημαίνει buca, λάκκο, πηγάδι. Busa da calcina = ἀσβεστόλακος. Ἐδῶ πρόκειται γιὰ λάκκους εἰδικὰ κατασκευασμένους μέσα στὴ γῆ γιὰ τὴ φύλαξη καὶ διατήρηση τῶν σιτηρῶν. Ἡ συνήθεια αὐτὴ νὰ φυλάσσουν κατὰ τέτοιο τρόπο τὰ σιτηρὰ ὑπῆρχε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας στὸ Λασιθί. Σὲ παλιὰ χωριάτικα σπίτια ὑπῆρχαν λάκκοι μέσα στὸ ἔδαφος ἢ κτιστοὶ χῶροι στὴν ἐπιφάνεια γιὰ τὴ φύλαξη τῶν σιτηρῶν, ὅπως ἀκριβῶς ἔκαναν καὶ οἱ μινωῖτες, ὅπως βλέπομε στὰ εἱρεπία τῆς Κνωσοῦ. Οἱ λάκκοι αὐτοὶ λέγονταν γοῦβες ἢ σοροί. Ἡ τελευταία αὐτὴ λέξη προέρχεται πιθανότατα ἀπὸ τὴν ταυτόσημη ἀρχαία λ. σιυρὸς ἀπὸ τὴν ὁποία προήλθε καὶ ἡ σημερινὴ διεθνὴς λ. silo.

anco per levar ogni agravio a particolari, et darle occasion di vender, a me non si convienc ricordar alla prudentia della Ser.ta V.ra, le provisioni che si possono fare per tenir quel Regno abbondante di grani, le diro solamente, che con tutti li sopra detti disordini, del piantar vigna in luoghi coltivabili¹⁸, et l'esser stati assediati da Bertoni, si che non e comparso nessun aiuto forastiero, vi e statto tanto, non ostante anco la stretezza del anno, che con un pocco di aiuto delle buse ha bastato, ma con insopportabil travaglio et esquisita diligenza di quelli a chi ha toccato a governar, et con ottima inteligenza fra rapresentanti, che non occorre sempre cosi, che quando mancasse qualched'una di queste cose non credo che la se passasse molto bene, onde procedendo la Ser.ta V.ra all'inconvenienti sopra detti, facendo sopra il tutto gagliarda provisione in proposito della collivatione, che non le sa-

πέριπυρα, όσο και για να αποτρέψω κάθε επιβάρυνση των ιδιωτών και να τους δώσω την ευκαιρία να πουλήσουν.

Δεν ταιριάζει σε μένα να υπενθυμίσω στη Γαληνότητά Σας τις προμήθειες που μπορούν να γίνουν για να υπάρχει επάρκεια σιτηρών στο Βασίλειο εκείνο. Θα αναφέρω μόνο ότι παρ' όλες τις παραπάνω δυσκολίες με το φυτόμα των άμπελιών σε καλλιεργήσιμα χωράφια¹⁸ και την πολιορκία μας από τα μπερτόνια, σε σημείο που δε φάνηκε καμμία εξωτερική βοήθεια, κατορθώθηκε ώστε και παρά την κακή έσοδεία της χρονιάς να υπάρχει τόσο σιτάρι, που, με μιὰ μικρή βοήθεια από το σιτάρι που ήταν στις γουβες να υπάρχει αρκετό, μα με τους άβάστακτους κόπους και την εξαιρετική προσπάθεια εκείνων στους οποίους έλαχε να κυβερνοῦν και με την πλήρη κατανόηση των αντιπροσώπων, πράγμα που δεν συμβαίνει πάντοτε· αν έλειπε κάτι απ' όλα αυτά, δεν πιστεύω να την περνούσαμε και τόσο καλά.

Έτσι, αν φροντίσει η Γαληνότητά σας να θεραπεύσει τα παραπάνω άτοπα και να θεοπίσει προ παντός αδοιγηρά μέτρα ως προς τη σι-

¹⁸⁾ Ο Ίωάννης Μοτσενίγχο, Γενικός Προβλεπτής, αναφέρει στη δεύτερη έκδοσή του (1593): Διαδόθηκε στην Κρήτη μιὰ εΐδηση, που τή νόμιζαν αληθινή, ότι η Γερουσία πήρε απόφαση να ξεριζωθούν όλα τ' άμπελια σε απόσταση 3 μίλια από τις πόλεις της Κρήτης, για να στείρουν σιτηρά. Η εΐδηση αυτή αναστάτωσε τους ενδιαφερόμενους, πολλοί από τους οποίους με παρεκάλεσαν να ανασταλεί ή διαταγή ώστε να τρυγήσουν και έπειτα να τα ξεριζωναν μονάχοι τους. Ανοτιχώς όμως η εΐδηση δεν ήταν αληθινή. Και μακάρι να την έκανε ο Θεός αληθινή για να μπορούσε το Βασίλειο αυτό να εξασφαλίσει τα σιτηρά του από την ίδια του την παραγωγή. (Βλ. V.A.S., Relazioni LXXIX, Relazione di Z. Mocenigo 1593).

ra molto difficile, vi saranno biave d'avantagio, et in tal caso per assicurarsi compitamente et liberarsi lei, et li suoi rappresentanti da travaglio, et quei Nobeli et feudati da ogni agravio, risolvendosi di far contribuire al viver delle Citta, et fortezze al precio che parera alla sua molta prudenza¹⁹, si come si osserva nelle sue Citta et fortezze di Lombardia, sara a giuditio mio ottima resolutione, non volendo restar di dir alla Ser.ta V.ra, che per il molto zello che ho sempre havuto di giovar alla Citta di Candia bisognosiss.a per natura d'aque, essendosi scoperta certa vena d'aqua viva boniss.a non molto lontano dalla Citta, la qual si perdeva et andava di male, quella ho condotto alla loza²⁰ pu-

τοκαλλιέργεια, πὸν δὲν θὰ τῆς εἶναι καὶ πολὺ δύσκολο, ἡ Κρήτη θὰ ἔχει περισσότερα σιτηρά, ὁπότε θὰ εξασφαλισεῖ ἐντελῶς καὶ θὰ ἀπαλλαγεῖ ἡ Γαληνότητά Σας καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἀπὸ τὰ μαρτύρια καὶ οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ Φεουδάρχες ἀπὸ κάθε ἐπιβάρυνση, ἀποφασίζοντας νὰ συμβάλουν στὴ διατροφή τῶν πόλεων καὶ τῶν φρουριῶν, στὴν τιμὴ πὸν θὰ κρίνει ἡ μεγάλη φρόνησή Σας¹⁹, ὅπως γίνεται στὶς πόλεις καὶ τὰ φρούριά Σας στὴ Λομβαρδία. Αὐτὸ θὰ εἶναι, κατὰ τὴν κρίση μου, ἄριστη ἀπόφαση.

Ἀὲν θέλω νὰ παραλείψω νὰ ἀναφέρω στὴ Γαληνότητά Σας ὅτι, ἀπὸ τὸν πολὺ ζῆλο πὸν εἶχα πάντοτε γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσω τὴν πόλη τοῦ Χάντακα, πὸν ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἔχει πολὺ μεγάλη ἔλλειψη ἀπὸ νερό, κάποια φλέβα ἐξαιρετικοῦ νεροῦ, πὸν ἀνακαλύφτηκε ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν πόλη καὶ πὸν χινότανε καὶ πήγαινε ἄδικα τὸ νερό τῆς, τὴ δι-οχέτευσα στὴ δημόσια λότζα²⁰ στὴν πλατεῖα, καὶ ἔκαμα ἀπὸ πωρόλιθο

¹⁹⁾ Τὸ ζήτημα τοῦ νεροῦ, γιὰ τὴν ὑδρευση τῶν φρουριῶν κυρίως, ἀπασχόλησε πολὺ τὴ Βενετία γιὰ πολλὰ χρόνια, μὰ περισσότερο σιὰ τελευταία πὸν φάνηκε ἡ τούρκικη ἀπειλή. Περισσότερο ὑπόφεραν ἀπὸ λειψυδρία τὰ Χανιά, λέγει στὴν ἔκθεσή του ὁ Ἰωάννης Μοτσενίγγο τὸ 1589 (βλ. Στ. Σπανάκη, Μνημεῖα κλπ. τ. I, σ. 152). Ὑδρευόνταν ἀπὸ πηγάδια, ἀπὸ παρακείμενους χειμάρρους καὶ ἀπὸ δεξαμενές, μέσα στὶς ὁποῖες διοχετεύονταν τὰ νερά τῶν πλατειῶν καὶ τῶν δρόμων (βλ. Σπανάκη, ὁ.π., σ. 153), ὅπως ἀκριβῶς ὑδρευόνταν ἀκόμη καὶ σήμερα μερικὰ χωριά καὶ μικροσυνοικισμοὶ τοῦ Μεραμέλλου. Σχετικὰ μὲ τὴν ὑδρευση τοῦ Χάντακα, βλ. τὸν II τόμο τῶν Μνημείων τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας πὸν ἐκδίδω τώρα, ὅπου ἡ ἔκθεση τοῦ Φραγκίσκου Μοροζίνι γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ ὑδραγωγείου πὸν φέρει τὸ ὄνομά του ἀκόμη καὶ σήμερα, ὡς καὶ τὴν ἀνέκδοτη μελέτη μου: Ἡ ὕδρευση τοῦ Ἡρακλείου.

²⁰⁾ Τὸ 1938, ὅταν κατεδαφίστηκαν οἱ ὑπόλοιποι τοῖχοι τῆς Λότζας γιὰ νὰ ἀνοικοδομηθεῖ, βρέθηκε σὲ βάθος 0,50 μ. ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ δαπέδου

blica in piazza, et fabricato una bella fontana di pietra viva, che ordinariamente getta un canone di grossezza di una noce, la qual ho anco incaminata all' mollo fuori della porta²¹, accio di notte dalle Galere et altri Vasselli, senza molestar la Citta possi esser fatto aqua, et questa spesa e statta fatta da me senza alcun dano della Ser.ta V.ra, ma con certe condane²² de pistori sumarie per transgressione de proclami, che non si vedevano mai, et cascavano ingiustamente nella borsa de ufficiali, et ministri del off.o della giustizia, e vero che il condotto all' mollo

μιά ώραῖα κρήνη, πὸν τρέχει τακτικὰ ἀπὸ ἓνα σωλῆνα διάμετρον καθυδίου. Τὸ νερὸ αὐτὸ τὸ διοχέτευσα ἐπίσης στὸ μόλο ἔξω ἀπὸ τὴν Πόρτα²¹, γιὰ νὰ μποροῦν οἱ γαλέρες καὶ τὰ ἄλλα πλοῖα νὰ ὑδροῦνται τὴ νύχτα, χωρὶς αὐτὸ νὰ βλάπτει τὴν πόλη. Καὶ ἡ δαπάνη αὐτὴ ἔγινε ἀπὸ μένα, χωρὶς καμιά ἐπιβάρυνση τῆς Γαληνότητάς Σας, μὰ μὲ κάτι πρόστιμα πὸν ἐπιβλήθησαν ἔκτακτα στοὺς φουρνάρηδες γιὰ παραβάσεις τῶν διατάξεων²², πρόστιμα πὸν δὲν τὰ ἔβλεπε ποτὲ κανένας, γιὰτὶ ἔπεφταν παράνομα στὶς τοῖες τῶν ἀξιωματιούχων καὶ τῶν ὑπαλλήλων τῆς ὑπηρεσίας τῆς δικαιοσύνης.

Εἶναι ἀλήθεια πὸς τὸ ὑδραγωγεῖο πρὸς τὸ μόλο δὲν ἦταν ὀλοκλη-

ἀκέραιο σωληνωτὸ ὑδραγωγεῖο ἀπὸ πῆλινους σωλῆνες μὲ ἐσωτερικὴ διάμετρο 0,15 μ. μισοβουλωμένοι ἀπὸ πουρὶ, ἔνδειξη τῆς πολυχρόνιας χρήσης του. Τὸ ὑδραγωγεῖο αὐτὸ ἐρχόταν ἀπὸ τὴν νοτιὰ πλευρὰ τῆς Λότζας καὶ κατάληγε στὴ βόρεια, ἀκριβῶς στὸ σημεῖο πὸν ἀναφέρεται στὰ σχέδια τῆς Λότζας ἡ κρήνη Σαγκρέντο, τὴν ὁποία τροφοδοτοῦσε (βλ. Στ. Σπανάκη, Ἡ Λότζα τοῦ Ἡρακλείου, Ἡράκλειον 1939, σ. 23 κλπ. καὶ G. Gerola, Monumenti Veneti nell'Isola di Creta vol. IV, σ. 54, εἰκ. 27, 28).

Πρὶν ἀπὸ τὸ Σαγκρέντο σκέφτηκε, φαίνεται, ὁ Capitano Grande Μπενέτο Ταϊαπιέρα νὰ διοχετεύσει στὴν πλατεία τοῦ δουκικοῦ παλατιοῦ τὸ νερὸ πὸν περισσεύει ἀπὸ τὴν κρήνη τοῦ Μπέμπο. Τὴ σκέψη τοῦ Ταϊαπιέρα ἔκανε ἔργο τὸν ἴδιο χρόνο ὁ Σαγκρέντο. Ποῦ ὅμως ἀνακάλυψε τὴν ἄλλη πηγή μὲ τὸ ἀριστὸ νερὸ, δὲν εἶναι γνωστὸ.

²¹) Στὴν περιοχὴ τοῦ λιμανιοῦ βρισκόνταν δυὸ κρήνες, ὅπως ἀναφέρει ὁ Φραγκ. Μοροζίνι, στὴν ἔκθεσή του «*una nell'Arsenale per servizio di quella maistranza et una a molo per li vasselli et barche che fanno la contumacia et per altri ancora*» (βλ. Σ. Γ. Σπανάκη, ὁ.π.). Τὴν κρήνη τοῦ μόλου τὴν ἔκανε ὁ Ἰωάννης Μοτσενίγκο τὸ 1588 καὶ διοχέτευσε σ' αὐτὴ τὸ νερὸ ἀπὸ τὶς παρακείμενες μικρὲς πηγές.

²²) Καθιερωμένο ἦταν, ὡς φαίνεται, νὰ ἐπιβάλλουν πρόστιμα γιὰ νὰ τὰ δαπανοῦν σὲ ἔργα δημοσίας ὠφελείας. Ὁ Γεν. Προβλεπτής Ἰωάννης Μοτσενίγκο κατασκεύασε μιὰ δεξαμενὴ στὸ Χάντακα, ὅπου ἐδαπάνησε, ἀπὸ πρόστιμα πὸν ἐπέβαλε ὁ ἴδιος, 2000 δουκάτα, χωρὶς νὰ ἐπιβαρύνει τὸ ταμεῖο τοῦ Δημοσίου. (βλ. V.A.S. Relazioni LXXIX, Relazione di Zuanne Mocenigo 1593).

*all'arrivo dell'Ill.mo mio successore, non era totalmente fenito, ma havendo lasciato a S.S. Ill.ma preparate le materie, son sicuro che non mancara per il zello che tiene del publico servizio, di perfettionar cosi fruttuosa opera*²³.

Fine

*della Relatione del cl.mo s.r Zuanne Sagredo ritornato
di Duca di Candia*

ρωτικά τελειωμένο κατὰ τὴν ἀφιξη τοῦ ἐκλαμπρότατου διαδόχου μου. Μὰ ἔχω ἀφίσει σιτὴν ἐκλαμπρότητά του ἔτοιμα τὰ ὄντικα καὶ εἶμαι βέβαιος πὼς δὲν θὰ παραλείψει, μὲ τὸ ζῆλο πὺν τὸν διακρίνει γιὰ τὴν δημόσια ὑπηρεσία, γὰ ἀποτελειώσει ἕνα τόσο ὠφέλιμο ἔργο²³.

Τέλος

*τῆς ἐκθεσης τοῦ ἐκλαμπρότατου κ. Ἰω. Σαγκρέντο,
τέως δούκα τῆς Κρήτης.*

²³) Διάδοχος τοῦ Σαγκρέντο ἦταν ὁ Jean-Baptiste Michaele, (1604-1606). Βλ. H i p. N o i r e t, ὁ.π.

ΣΤΕΡΓ. Γ. ΣΠΑΝΑΚΗΣ

Ο ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΣΤΑΦΥΛΟΥ ΚΑΙ Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΕΠΑΡΗΘΟΥ

Ἐπιπέλας ἢ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν κύκλον τοῦ προελληνικοῦ κόσμου τὸ ἱστορικὸν βῆθρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔστη-
ρίχθη λίαν ἀπομεμακρυσμένη καὶ μυθολοποιηθεῖσα παράδοσις. Εἰς τὴν
Ἰσθμίαν, τὰς Μυκῆνας, τὴν Τίρυνθα, τὴν Πύλον, τὰς Θήβας, τὸν Ὀρ-
χομενόν, τὴν Κνωσὸν κ.ἀ. τὰ ἀποκαλυφθέντα ἐρείπια καὶ οἱ θησαυ-
ροὶ των εἰκονογράφησαν κατὰ καταπληκτικὸν τρόπον παραδόσεις, αἱ
ὁποῖαι ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἶχον θεωρηθῆ ἀπλῶς δημιουργήματα τῆς
φαντασίας τοῦ γεννωμένου ἑλληνισμοῦ. Ἄν εἶναι πλέον ἀπλοῖ ἥρωες
παραμυθιῶν ὁ Ἄγαμέμνων, ὁ Αἴγισθος, ὁ Ἄτρεΰς, ὁ Μίνως, ὁ Νέ-
στωρ, ὁ Κάδμος, ὁ Μίνως, ὁ Σαρπηδών, ὁ Ραδάμανθυς καὶ τὰ ἄλλα
πρόσωπα τῶν μυθικῶν αὐτῶν παραδόσεων ἢ ἱστορικὴ ἐρευνα ἐλέγχει
μὲ σοβαρότητα τὰ προκύπτοντα στοιχεῖα ὡς πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἵστα-
σιν τῶν προσωπικοτήτων αὐτῶν¹.

Ἐπὶ τὸ φῶς τῶν ἀποκαλύψεων τούτων ἔχει ἰδιαίτερον ὄλος ση-
μασίαν ἢ ἀνακάλυψις κατὰ τὸ ἔτος 1936 εἰς τὴν νῆσον Σκόπελον, τὴν
ἀρχαίαν Πεπαρήθου, βασιλικῶ ἢ πριγκιπικοῦ τάφου, ἀναγομένου εἰς
τοὺς ἡρωϊκοὺς ἐκείνους χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐθρυλεῖτο ὅτι ἐγέ-
νετο ὁ κρητικὸς ἀποικισμὸς τῆς Πεπαρήθου. Τὸ εἶρημα ἐφάνη εὐθὺς
ἔξ ἀρχῆς ἰδιαζόντως ἐνδιαφέρον, διότι παρεῖχεν ἱκανὰ στοιχεῖα συν-
δέοντα μὲ τὴν παράδοσιν, ὥστε νὰ ἀποκτῆ αὕτη χαρακτηρὰ ἱστορικὸν
καὶ νὰ παρέχεται τοῦ λοιποῦ ὡς διδακτικὸν παράδειγμα τῆς ἀποικι-
στικῆς ἐπεκτάσεως τῶν Κρητῶν κατὰ τοὺς μινωικοὺς χρόνους².

Ἐσχον τὴν εὐτυχίαν, ἀφοῦ ἐπὶ ἐξαετίαν ἐμελέτησα ὡς Ἐπιμελη-
τῆς τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου τὸν πολιτισμὸν τῆς Κρήτης, νὰ περι-
συλλέξω ὡς Ἐφορὸς τῆς Βασιλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας (Βοιωτίας, Φθι-
ωτιδοφωκίδος, Εὐβοίας καὶ Σποράδων) τὰ πολύτιμα εὑρήματα τοῦ
ἀνακαλυφθέντος εἰς Σκόπελον τάφου καὶ νὰ ἀνασκάψω περαιτέρω αὐ-
τόν, ἐρευνᾶν συνάμα καὶ τὴν περιοχὴν του κατὰ δύο διαδοχικὰ ταξί-
δια εἰς τὴν νῆσον, πρῶτον ἐπανέλθω εἰς τὴν Κρήτην ὡς Ἐφορὸς Ἀρ-

¹) Τελευταίως ὁ καθηγ. Μαρινάτος ὑπεστήριξε τὴν θεωρίαν τῶν τριῶν δυ-
ναστειῶν, τοῦ Μίνως εἰς τὴν Κνωσόν, τοῦ Ραδάμάνθυος εἰς τὴν Φαιστόν καὶ
τοῦ Σαρπηδόνο εἰς τὰ Μάλια (μιν. Τάγμαρον).

²) Εἶναι γνωστὸς ὁ σκεπτικισμὸς πολλῶν ἐκ τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν τοῦ
προελληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸ ζήτημα τῶν μινωικῶν ἀποικισμῶν.

χαιοτήτων αὐτῆς. Ἦλπιζα ὅτι ἡ εὐτυχὴς αὐτὴ σύμπτωση τῆς συνδέσεώς μου μετὰ τὴν μητρόπολιν καὶ τὴν ἀποικίαν τῆς θὰ παρείχετο εὐνοϊκὴ διὰ τὴν περαιτέρω ἐξερεύνησιν τοῦ χώρου, ὥστε καὶ ἄλλοι τάφοι νὰ ἀποκαλυφθοῦν καὶ τὰ κτήρια τοῦ συνοικισμοῦ, διὰ τὰ ὅποια προέκυψαν σημαντικαὶ ἐνδείξεις, νὰ διερευνηθοῦν. Αἱ ἀνυπέροχτοι ὅμως δυσχέρειαι, εἰς τὰς ὁποίας ἀτυχῶς προσκρούουν οἱ περιφερειακοὶ Ἔφοροι Ἀρχαιοτήτων διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν εὐρημάτων τῶν καὶ τὴν προετοιμασίαν τῆς δημοσιεύσεως τούτων, συνετέλεσαν ὥστε ἐπὶ τόσα ἔτη νὰ μὴ καταστῇ δυνατὴ ἡ δημοσίευσίς ἑνὸς τόσο σπουδαίου εὐρήματος. Κατὰ τὸ 1937—8 ἀπεμακρύνθη εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδόν μου ἐδέησε νὰ ἀναλάβω τὴν νέαν μου ἐν Κρήτῃ θέσιν· ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθεν ὁ πόλεμος μετὰ τὴν συμπαρομαρτοῦσαν ἀνώμαλον κατάστασιν καὶ τὰ ἐκ Σκοπέλου εὐρήματα, ἧδη τὸ 1938 μεταφερθέντα ἀπὸ τὸ Μουσεῖον Θηβῶν εἰς τὸ Ἔθν. Ἀρχαιολογ. Μουσεῖον Ἀθηνῶν, συνεσκευάσθησαν καὶ μέχρι σήμερον εὐρίσκονται ἀπόρριπτα διὰ τὴν ὀριστικὴν μελέτην καὶ ἐκδόσιν των. Δὲν πρόκειται λοιπὸν νὰ προβῶ διὰ τῆς παρούσης μελέτης μου εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔκδοσιν τῶν εὐρημάτων ἐκείνων, ἀφοῦ θὰ ἀπῆτι τοῦτο νὰ γίνουν καὶ πάλιν ταῦτα προσιτά, ἢ εἰς τὴν ὀλοκληρωμένην δημοσίευσιν τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου, ἀφοῦ ἡ μεθοδικὴ αὐτοῦ ἐξερεύνησις μόλις ἤρχισε καὶ πρέπει ὀπωσδήποτε νὰ συνεχισθῇ· ἀλλ' ἐθεώρησα ὀρθόν, πρὸ τοῦ προβληματικοῦ τῆς συντόμου ὀριστικῆς ἐξερευνήσεως καὶ δημοσιεύσεως, νὰ δώσω εἰς τὴν δημοσιότητα τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀνακαλύψεως καὶ τὰ προκύψαντα ἱστορικὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια σχετίζονται τόσο στενῶς μετὰ τὴν βλασιωτέρων προβλημάτων τῆς μινωικῆς ἀρχαιολογίας, τὸ πρόβλημα τοῦ μινωικοῦ ἀποικισμοῦ, ἐπιφυλάσσων διὰ τὸ μέλλον τὴν συμπλήρωσιν τῆς δημοσιεύσεως τῶν καθαρῶς ἀρχαιολογικῶν στοιχείων. Τοῦτο προσαρμύζεται ἄλλως μετὰ τὸ πρόγραμμα τῆς παρούσης περιοδικῆς ἐκδόσεως τῶν «Κρητικῶν Χρονικῶν».

Ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀρτεμισίου καὶ τῆς χερσονήσου τῆς Μαγνησίας ἐκτείνεται ἡ σειρὰ τῶν Βορείων Σποράδων νήσων, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ, μετὰ τὰς Κυκλάδας, τὸ δεύτερον φράγμα καὶ ἔρεισμα διὰ τοὺς πρὸς τὸ βόρειον Αἰγαῖον θαλασσοπλοοῦντας. Εἰς τὴν δμάδα ἡ Σκῦρος, μᾶλλον ἀπομεμονωμένη πρὸς τὰ ΝΑ, φαίνεται ὡς νὰ ἀποτελῇ τὸν φρουρόν. Ἀπὸ τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴν Θεσσαλικὴν Μαγνησίαν ἦτο εὐχερὴς ἡ προώθησις τῆς ἀποικίσεως ἐπὶ τῆς ἀλύσου τῶν νήσων, ἡ ὁποία τείνει νὰ κλείσῃ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον, ἀλλὰ καὶ οἱ θαλασσοπόροι ἀντίκρουον τὰς νησίδας κατὰ τοὺς πλόας τῶν ὡς γοητευτικῶς

σειρήνας καλούσας αὐτούς. Δὲν ὑπισχνοῦντο αὐταὶ πλούσιον ἔδαφος: ἡ Σκύρος μάλιστα περιεγράφεται, ὑπερβολικῶς πως, ὡς «ἀγαν λυπρὰ καὶ ἄγονος καὶ ἀνθρώπων χηρεύουσα ὡς τὰ πολλά»³. ἐνεφάνιζον ὁμως ἐξαιρέτους φυσικὰς ἀρετάς, ἐκάστη τὰς ἑαυτῆς, καὶ καθόλου μίαν χάριν, ἡ ὁποία καὶ σήμερον δεσμεύει τὸν ἐπισκέπτην του. Τὸ πράσινον καλύπτει κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς νήσους Σκιάθου καὶ Σκοπέλου καὶ ἐντὸς αὐτοῦ σήμερον θαυμασίως ἑναρμονίζονται οἱ συνωθούμενοι κατάλευκοὶ οἰκίσκοι τῶν μικρῶν πόλεων ἢ οἱ μεμονωμένοι τῆς ἐξοχῆς. Καὶ ἡ πόλις τῆς Σκύρου, ἐπὶ ὀχυρᾶς ἀκροπόλεως, παρὰ τὴν γυμνότητά της, παρέχει ὄψιν ἰδιωτικῶς γραφικὴν⁴. Λιμένες ἀσφαλεῖς παρείχοντο διὰ τοὺς ναυτιλλομένους εἰς τὴν Σκιάθου καὶ τὴν Σκύρον, ἀλλ' ὁ διάπλους μεταξὺ τῶν στενῶν τῶν νήσων δὲν ἦτο πάντοτε ἄνευ κινδύνων. Τὸ ἔδαφος τῆς Σκοπέλου καὶ Σκιάθου προσφέρεται ἐξαιρετικῶς κατὰλληλον διὰ τὴν ἀμπελοκαλλιέργειαν καὶ τὰ ὄπωροφόρα δένδρα.

Μικρὰ δάση καλύπτουν τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς τῶν μεγαλυτέρων νήσων. Ἐν αἰ νῆσοι τῶν Βορείων Σποριάδων προσεφέροντο ὡς κατάλληλοι σταθμοὶ διὰ τοὺς ναυτιλλομένους, ἀπετέλεσαν ὁμως καθ' ὄρισμένας περιόδους ὀρηγήρια πειρατῶν, ἰδιαιτέρως ἐνοχλητικῶν διὰ τὰς γειτονικὰς περιοχὰς καὶ νήσους. Αἱ ἱστορικαὶ πηγαὶ εἶναι πολὺ πενιχραὶ, ὥστε νὰ γνωρίζωμεν ὀπωσδήποτε καλῶς τὴν τύχην τῶν νήσων κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους· εἰς οὐδεμίαν τούτων ἐγένετο συστηματικὴ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα. Περιεγράψαν ὁμως, ἰδίως ὑπὸ τοῦ F r e d r i c h, ἱκανὰ ἀπὸ τὰ διασφζόμενα λείψανα ἐπὶ τῶν νήσων Σκιάθου, Σκοπέλου καὶ Σκύρου⁵. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαυξηθοῦν εὐχερῶς μὲ μίαν ὀπωσδήποτε συστηματικὴν ἐξερεύνησιν, διότι πολλὰ λείψανα ἤλθον ἐν τῷ μεταξὺ εἰς φῶς, ἀλλὰ δὲ ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὑπάρχοντα παρέμειναν ἀπόσιτα ἢ δὲν περιεγράφησαν ὑπὸ τῶν ὀλίγων περὶ τῆς νήσου γραψάντων περιηγητῶν. Ἄλλὰ καὶ ἐκ τῶν μέχρι σήμερον προσιτῶν στοιχείων, τῶν προερχομένων ἐκ τῆς παραδόσεως ἢ ἐκ τῶν ἐλθόντων εἰς φῶς καὶ περιγραφέντων ἀρχαιολογικῶν μαρτυρίων, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σκιαγραφηθῇ ἀκριβέστε-

³) Αἰ λ ι α ν ο ῦ, Περὶ ζήων IV, 59. Πβλ. C. F r e d r i c h, Skyros, «Athen. Mitteil.» XXXI (1906), σ. 259.

⁴) F r e d r i c h. αὐτ., σ. 257: «Keine Siedelung auf den Inseln des aegaischen Meeres, die ich Kenne, bietet einen so bizarr malerischen Anblick wie der Hauptort von Skyros».

⁵) C. F r e d r i c h, Skiathos und Peparethos, «Athen. Mitteil.» XXXI (1906), σ. 99 κ.ἐξ. Skyros, αὐτ., σ. 257 κ.ἐξ. Ἐν σσ. 99 καὶ 257 βιβλιογραφία μέχρι τοῦ 1906. IG XII 8, 166 κ.ἐξ. Προελληνικὰ εὐρήματα δὲν ἀναφέρονται.

ρόν πως ὁ ρόλος τῶν νήσων κατὰ τὴν ἱστορικὴν τούτων ἐξέλιξιν. Ἐνταῦθα θὰ ἀρκεσθῶμεν, σχετικῶς μὲ τὴν γενομένην ἐπὶ τῆς νήσου Σκοπέλου ἀρχαιολογικὴν ἀνακάλυψιν, νὰ ὑπογραμμίσωμεν κατωτέρω ἰδιαιτέρως τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀναδεικνύουν τὴν σημασίαν τῆς ἐν σχέσει μὲ τὸν προελληνικὸν κόσμον.

Τὴν Σκόπελον, τὴν ἀρχαίαν Πεπάρηθον, ἠννόησεν ἰδιαιτέρως ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους τῆς διπλασία τὸ μέγεθος τῆς Σκιάθου, ἦτο πολλαπλασίως ἀποδοτικὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ ποιότης τῶν παραγομένων (οἴνου κυρίως καὶ ὀπωρῶν) ἦτο καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἐξαιρετικὴ. Ὁ Πεπαρήθιος οἶνος ἐφημιζέτο ἰδιαιτέρως⁶ καὶ ἡ πόλις ἐνηθρόνετο ἐπιδεικνύουσα ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς σύμβολα σχετικὰ μὲ τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου⁷. Εἰς τοὺς καταλόγους τῶν συνεισφορῶν τοῦ Συμμαχικοῦ Ταμείου παρατηρεῖ τις τὴν μεγίστην διαφορὰν μεταξὺ τοῦ ποσοῦ τοῦ καταβαλλομένου ὑπὸ τῆς Πεπαρήθου ἀφ' ἑνὸς καὶ ὑπὸ τῆς Σκιάθου καὶ Ἰκον ἀφ' ἑτέρου⁸. Αἱ δύο τελευταῖαι ἦσαν «διπόλεις»⁹ καὶ αὐτὴ ἡ μεγαλύτερα Σκῦρος εἶχε μίαν μόνον πόλιν, ἐνῶ ἡ Πεπάρηθος ἔσχε τρεῖς: τὴν Πεπάρηθον, τὴν Πάνορμον καὶ τὸν Σελινούντα. Δὲν ἠννοήθη ὑπὸ τῆς φύσεως ὅσον ἡ Σκιάθος καὶ ἡ Σκῦρος ὡς πρὸς τὸ εὐλίμενον· ὁ λιμὴν τῆς πόλεως Πεπαρήθου προσεβάλλετο ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν βορείων ἀνέμων καὶ ὁ τῆς Σελινούντος δὲν ἦτο πολὺ καλύτερος, πλητιτόμενος ὑπὸ τῶν δυτικῶν καὶ νοτίων· ὁ τῆς Πάνορμου, καίτοι ἀσφαλέστερος, δὲν ἐνεφάνιζε κατάλληλον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν πόλεως ἐνδοχώραν. Σήμερον, ὅταν ὁ καιρὸς δὲν εἶναι εὐνοϊκός, ἀποβιβάζεται τις εἰς τὸν ὄρμίσκον Ἀγρόντα, ὁ ὁποῖος κατ' ἀξιοσημεῖωτον τρόπον διετήρησε τὸ ὄνομα τοῦ Πεπαρηθίου Ὀλυμπιονίκου δρομέως Ἀγώνος (κατὰ τὴν 53ην Ὀλυμπιάδα, τὸ 568 π. Χ)¹⁰, ἴσως ἐκεῖ κατὰ τὴν

⁶) Ἀ ρ ι σ τ ο φ. παρ' Ἀθην. I, 29a, I, 29f, Σ ο φ ο κ λ. Φιλοκτ. 539, P l i n. XIV, 9. Κατὰ τὸν Πλίνιον (IV, 12, 23) πόλις τῆς νήσου ἐκαλεῖτο ποτε Εὔοιτος, εὔοιτον δὲ καὶ εὔδενδρον χαρακτηρίζει τὴν Πεπάρηθον ὁ Ἀριστοτέλης (Πεπαρηθίων Πολιτεία FHG II 217, 13).

⁷) H e a d, Hist. Nummorum, Oxford 1887, σ. 265. B r i t. M u s. C a t a l. Thes. Pl. XI 14-16: κάρθαρος ἢ ἀμφορεὺς μὲ κληματίδας, κεφαλὴ Διονύσου, θύρσος μὲ σταυρωτὰ ἐξαρθήματα δάδων, Διόνυσος ἢ Στάφυλος κραιπῶν κάρθαρον καὶ θύρσον.

⁸) F r e d r i c h, αὐτ., σ. 101. «Peperethos zahlte ΠΗΗ, Skiathos nur ΔΠΗΠΗ Drachmen im Delischen Seebunde». Διὰ τὴν Ἰκον: IG I, 229 κ.εξ. σ. 230.

⁹) Σ κ ῦ λ α κ ο ς Περίπλ. 58. Εἰς τὴν Σκιάθον μιᾶς μόνον πόλεως ἀνιχνεύονται λείψανα. Τὴν δευτέραν συνεσχέτισαν μὲ τοὺς Παλαιοσκιαθίους, ἀναφερομένους εἰς τὰς ἐπιγραφὰς D i t t e n b. Sylloge⁸ 114, 147⁸⁵.

¹⁰) Ἀ φ ρ ι κ. παρὰ Εὔσεβ. I, 201. Ἀλλὰ καὶ Ἀγρόδος ὡς ὄνομα δήμου

ἐπάνοδόν του ἀποβιβασθέντος. Ἐκείθεν ἡ ἀπόστασις τῆς πόλεως Σκοπέλου εἶναι μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας, ἡ δὲ ὁδὸς διέρχεται ἄνω τοῦ διπλοῦ ὄρμου τοῦ Σταφύλου, ἔνθα ἐγένετο ἡ ἀνακάλυψις τοῦ τάφου.

Ἡ θέσις εἶναι ἐξόχως γραφικὴ καὶ ἀσφαλῶς μία τῶν μᾶλλον προσφόρων διὰ τὴν ἐγκατάστασιν μικροῦ συνοικισμοῦ μινωικοῦ ἢ μυκηναϊκοῦ χαρακτῆρος. Μία γλῶσσα ξηρᾶς, σχηματίζουσα νησίδα — σήμερον καλεῖται Νησί — διὰ χαμηλοῦ λαιμοῦ συνδεομένη μετὰ τὴν κατάφυτον ἄκτὴν κατὰ τὴν νοτιαν τῆς νήσου παραλίαν (εἰκ. 2), ἐπιτρέ-

Εἰκ. 2. — Ὁ ὄρμος τοῦ Σταφύλου.

πει νὰ διαμορφωθοῦν ἐκατέρωθεν δύο αἰγιαλοί, τῶν ὁποίων ὁ ἀνατολικὸς εἶναι εὐρύτερος μετὰ παχεῖαν καὶ ἱκανῶς εὐρεῖαν ζώνην ἄμμου, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας κατακορύφως πίπτει τὸ πλεονὸν τῆς νησιδος, ἐνῶ ὁ δυτικὸς εἶναι μικρότερος καὶ στενότερος, ἀλλὰ πλαισι-

οὔται μετὰ ἠπίως ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατεροχομένην στεφάνην πρασίνου κατὰλευκοὶ μεμονωμένοι οἰκίσκοι — τὰς ὀνομάζουν οἱ ἐπιχώριοι «καλύβας» — μετὰ τὰ «πεξούλια» καὶ τὰς κληματίδας των, αἱ ὁποῖαι τοὺς προστατεύουν, διαστίζουσι τὴν μυριόφυτον ζώνην ἐκεῖθεν ἀναπεπταμένη παρέχεται θέα πρὸς τοὺς κάτω ὄρμους καὶ τὴν θάλασσαν τῆς Σκύρου. Ὁ πρὸς ἀνατολὰς αἰγιαλὸς φέρει τὸ ὄνομα Βελανιό, ὄνομα τὸ ὁποῖον εὐχερῶς ἐρμηνεύεται ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἐπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἑλληνορωμαϊκὴν ἐποχὴν λουτροῶν (βαλανείου)¹¹ ὄστρακα ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἐποχῆς παρατηρεῖ τις ἄφθονα τόσον κατὰ τοὺς αἰγιαλοὺς ὅσον καὶ κατὰ τὸ ἐσώτερον τμήμα τῆς νησιδος, ἀσαφεῖς δὲ πληροφοροῖαι μοὶ ἐδόθησαν σχετικῶς μετὰ ὑπαρξίν κτηρίων κατὰ τὸν ἀνατολι-

τῆς Ἀτικῆς (βλ. P a u l y - W i s s. Real.) ἐκ τοπωνυμίου Ἄγνου ἢ Ἄγνουθι θεωρεῖ ὅτι προήλθεν ὁ B u r s i a n, Ceogr. v. Griechenland. II, 387.

¹¹) Ἐντελῶς ἀνάλογον εἶναι τὸ τοπωνύμιον Μπανιάς, ἀκουόμενον παλαιότερον ὡς Μπαλανιάς (παρὰ A h u l f e d a) καὶ Βαλανιά (= Valania, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Σταυροφόρων), εἰς τὸν χῶρον τῆς παλαιᾶς πόλεως Βαλαναίας τῆς Φοινίκης (Σ τ ρ α β. ΙΣΤ' 753) ὀνομασθείσης ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐκεῖ βαλανειῶν, τῶν ὁποίων λείψανα διατηροῦνται καὶ σήμερον βλ. P e r r o t - C h i p i e z, Hist. d. Art III, 327, εἰκ. 237.

κὸν αἰγιαλὸν καὶ τὴν πρὸ ἐτῶν ἀνεύρεσιν πηλίνων σωλίνων ὑδραγωγείου¹². Ἡ νησίς εἶναι δυσκόλως προσβατὴ ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ, ὁπόθεν διέρχεται ἡ ἀτραπὸς ἢ ἐνοῦσα τοὺς δύο αἰγιαλοὺς. Λέν παρέχει κατάλληλον χῶρον δι' ἐγκαταστάσεις οἰκισμοῦ λόγῳ τοῦ βραχώδους καὶ ἀποκρήμιμου τῶν κλιτύων του. Τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας λείψανα εἶναι ὀλίγα, τὰ δὲ ὄστρακα ἐλάχιστα χαρακτηριστικά¹³. Περισυνέλεξα ὅμως δύο ἢ τρία ὄστρακα ἀναμφιβόλως μυκηναϊκῶν χρόνων πλησίον οἰκοδομήματος στρογγύλου, κατὰ τὴν δυτικὴν παρυφὴν τῆς νησίδος, ὀκοδομημένου σχεδὸν ξηρολιθικῶς καὶ μικρᾶς σχετικῶς διαμέτρου, τοῦ ὁποίου ἡ φύσις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προσδιορισθῇ ἄνευ ἀνασκαφῆς.

Ὁ Κ. Σ. Λιβανόσ εἶχεν ἤδη τοποθετήσῃ εἰς τὴν ἔξαιρετικὴν αὐτὴν τοποθεσίαν τὴν ἀρχαίαν Πεπαρήθον καὶ διὰ τὸ ἀσφαλὲς τῶν ὄρων, οἵτινες εἶναι προφυλαγμένοι ἐκ τῶν βορείων ἀνέμων—διὰ τοῦτο χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀσφαλῆ ὀρητήρια καὶ μέχρι σήμερον, ἰδίως ἀπὸ τὰ «καίκια» τὰ πλέοντα ἐκ τῆς νήσου Ἰκου (σημ. Χιλιδρόμια)—καὶ δι' ὄρισμένα λείψανα ἀρχαίων οἰκημάτων καὶ ὑδραγωγείου, τὰ ὁποῖα παρετήρησεν ἐκεῖ¹⁴. Τὴν ἐκδοχὴν ταύτην ἀπέρριψεν ὁ F r e d r i c h¹⁵, διότι ὁ χῶρος τοῦ ἀκρωτηρίου εἶναι περιορισμένος τὰ δὲ ἐρεῖπια, κατὰ τὴν γνώμην του, μεσαιωνικά ἢ καὶ νεώτερα, ἰδίᾳ ὅμως διότι λίαν χαρακτηριστικά λείψανα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς πόλεως καὶ τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν της διασφύζονται, ἀκριβῶς ὅπου σήμερον ἀπλοῦται ἡ σημερινὴ πόλις Σκόπελος. Τώρα, ὁπότε νέα στοιχεῖα προκύπτουν συνδέοντα τὴν περιοχὴν τοῦ Σταφύλου μὲ προελληνικὴν νεκρόπολιν καὶ πιθανῶς συνοικισμόν, δύναται νὰ τεθῇ ἔξ ἀρχῆς τὸ ζήτημα, μήπως ἢ θέσις τῆς προελληνικῆς Πεπαρήθου εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθῇ κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην. Διότι οὐχὶ ἅπαξ ἐσημειώθη μετὰστασις ἐγκατοικίσεως ἀπὸ ἓν σημεῖον εἰς ἕτερον, μετὰξὶ τῶν προελληνικῶν καὶ ἑλληνικῶν χρόνων, συντελεσθεῖσα ὑπὸ τὸ αὐτὸ προελληνικὸν ὄνομα διὰ λόγους τοὺς ὁποίους ἐπέβαλλον αἱ διάφοροι ἀπαιτήσεις περὶ τὴν διαμόρφωσιν πόλεως καὶ τὴν χρησιμοποίησιν ἀκροπόλεως. Κατὰ γενικὸν σχεδὸν κανόνα, αἱ προελληνικαὶ θέσεις ἐγκατελείφθησαν ὡς ἐλάχιστα πληροῦσαι τὰς ἀπαιτήσεις ἀσφαλείας καὶ ἀναπτύξεως μιᾶς ἑλληνικῆς πόλεως. Συχνὰ ἢ μετὰστασις γί-

¹²) Ταύτην ἀναφέρει καὶ ὁ Κ. Σ. Λιβανόσ, Αἱ Βόρειοι Σποράδες, «Ἑβδομάς» VII (1890) ἀρ. 29· βλ. καὶ «Athen. Mitteil.» XV (1890), σ. 343.

¹³) Τὰ περισσότερα εἶναι χονδροειδῆ ἔξ ἀκαθάρτου πηλοῦ καὶ τοῦτο ἔδωσε τὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν κ. Ἱ. Δημητριάδην, τὸν αἴτιον τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ τάφου, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ νεολιθικῆς κεραμεικῆς.

¹⁴) Σ. Κ. Λιβανοῦ, ὁ.ἀ.

¹⁵) F r e d r i c h, αὐτ., σ. 110.

νεται εἰς μικρὰν σχετικῶς ἀπόστασιν: οὕτω ἡ ἑλληνικὴ Σύβριτος ἐγκατεστάθη ἐπὶ ὑψηλῆς ἀκροπόλεως κατέναντι τοῦ διὰ τὸν προελληνικὸν συνοικισμὸν χρησιμοποιηθέντος χαμηλοῦ λόφου¹⁶: εἰς τὴν Φαιστόν ὡς ἀκρόπολις τῆς ἑλληνικῆς πόλεως ἐξελέγη πλησιόχωρον μᾶλλον δεσπύζον ὕψωμα. Ἐνίοτε ὅμως ἡ μετατόπισις ὑπῆρξε μεγαλυντέρα καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον, πιστεύω, ματαίως σήμερον ἀναζητεῖ τις τὰ προελληνικὰ λείψανα περὶ ἑλληνικὰς ἀκροπόλεις, τῶν ὁποίων τὸ προελληνικὸν ὄνομα καὶ ἡ παράδοσις μαρτυροῦν προὔπαρξιν—κατὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε περιοχὴν—προελληνικοῦ συνοικισμοῦ· ἀναζητοῦνται πάντοτε μινωικὰ κέντρα κατὰ τὰς περιοχὰς τῆς Λύκτου, Γόρτυνος, Λυκάστου, Πυράνθου, Ρυτιασοῦ κλπ. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι οἱ μινωικοὶ ἄνθρωποι ἐγκαθίστων τὰς πόλεις τῶν ἐπὶ λόφων χαμηλῶν, εὐκόλως προσβατῶν, ἐλεγχόντων ὀδικὰς ἀρτηρίας, μὲ περιβάλλουσαν, ἀποδοτικὴν γεωργικῶς ἢ ἄλλως πῶς ζώνην, καὶ ἐξησφαλισμένων κατὰ τῶν πειρατικῶν αἰφνηδιασμῶν μὲ μίαν σχετικὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης· ἐκ παραλήλου ὅμως ἴδρουν οἰκισμοὺς ἐπὶ νησίδων διὰ στενοῦ πορθμοῦ χωριζομένων ἢ χερσονήσων διὰ στενοῦ λαιμοῦ συνδεομένων μὲ τὴν κατέναντι ἀκτὴν, ὥστε νὰ σχηματίζωνται διπλᾶ ὄρημητῆρια, ὅπου τὰ σκάφη τῶν ἠδύνατο νὰ προστατευθοῦν ἀναλόγως τοῦ πνέοντος ἀνέμου· ἡ καταφυγὴ ἐπὶ τῆς νησίδος ἢ τῆς χερσονήσου ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης καθίστα τὴν ἄμυναν δυατὴν, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αἰφνηδιασμοῦ. Ἡ Ψεῖρα, ὁ Μόχλος καὶ τὸ Παλαίκαstron¹⁷ ἐπὶ τῆς Κρήτης εἶναι χαρακτηριστικὰ παραδείγματα τοῦ τελευταίου εἴδους οἰκίσεων καὶ ἡ ἐπὶ Κρητῶν ἀποικισθεῖσα ἠπειρωτικὴ Ἑλλάς ἐγνωρίσεν ἀναλόγους ἐγκαταστάσεις, ὅπως εἰς τὴν Ἀσίνην¹⁸, τὸ Ναύπλιον, τὴν Μινῶαν-Νισαίαν τῆς Μεγαρίδος¹⁹ κ.ἄ. Ὁ τόσον συγγενὴς εἰς τὸν πολιτισμὸν μὲ τοὺς μινωικοὺς Κρητὰς θρυλικὸς λαὸς τῶν ναυτικῶν

¹⁶) Βλ. «Κρητικὰ Χρονικά» Α' (1947), σ. 638.

¹⁷) Χαρακτηριστικὰ ἀπόψεις τῆς Ψείρας καὶ τοῦ Μόχλου βλ. παρὰ J. P e n d l e b u r y, *The Archaeology of Crete*, London 1939, Pl. IV, 4, V, 3· τοῦ Παλαίκαstrou μὲ τὴν χερσονήσον Καστρί ἐν BSA VIII (1901-2), Pl. XVI.

¹⁸) Διὰ τὴν θέσιν τῆς Ἀσίνης βλ. A s i n e, *Results of the Swedish Excavations 1922-1930*, fig. 27, p. 45· τὸ Καστράκι συνδέεται μὲ τὴν ἀκτὴν ὡς τὸ Νησί μὲ τὸν αἰγιαλὸν Σταφύλου, ἀλλὰ μὲ εὐρύτερον λαιμὸν.

¹⁹) Ἡ Νισαία ἐχωρίζετο διὰ στενοῦ τεναγῶδους πορθμοῦ ἀπὸ τὸ νησίδριον τῆς Μινῶας, ὅστις κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐξέυχθη διὰ γεφύρας· κατὰ τὴν ἐποχὴν ἤδη τοῦ Πausaniou εἶχεν ἐκ τῶν προσχώσεων ἐνωθῆ μετὰ τῆς ἀκτῆς διὰ χαμηλοῦ λαιμοῦ καὶ σήμερον ἀποτελεῖ ἀκρόπολιν κατὰ τὴν ἀκτὴν. Βλ. B u r s i a n, *Geogr. v. Griechenland*. I, 379, V. B é r a r d, *Les Phéniciens et l'Odyssee*, Paris 1927, II, σ. 387.

Φαιάκων ἔχει τὸν κύριον οἰκισμὸν του ἐπὶ ἀναλόγον θέσεως : «καλὸς δὲ λιμὴν ἐκάτερθε πόλης, λεπτή δ' εἰσίθμη· νῆες δ' ὁδὸν ἀμφέλισσαι εἰδύσται· πᾶσιν γὰρ ἐπίσιον ἐκάστω» (ι 263-5). Ἄλλὰ τοὺς μᾶλλον χαρακτηριστικὸς οἰκισμοὺς τοῦ εἴδους τούτου ἴδρυσαν, ὡς εἶναι γνωστὸν, οἱ εἰς τὴν θαλασσοκρατίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ἀποικιστικὴν ἐξάπλωσιν διαδεχθέντες τοὺς Μινωίτας εὐκίνητοι Φοίνικες²⁰. Εἶναι ἀρκετὸν νὰ ὑπομνήσωμεν τὴν τόσον χαρακτηριστικὴν θέσιν τῆς ἐπὶ νησίδος διὰ τεχνιτοῦ λαιμοῦ συνδεθείσης μετὰ τὴν ἀκτὴν πόλεως τῆς Τύρου²¹, τῆς Καρχηδόνος²², τὰς θέσεις τῆς Ἀράδου, τῆς Σιδῶνος²³, τῶν Γαδείρων, ἐπὶ νησίδος διὰ στενοῦ πορθμοῦ χωριζομένης ἀπὸ τὴν κατέναντι παραλίαν²⁴, καὶ τόσων ἄλλων. Διὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς θέσεως ὑπέθεσεν ὁ V i c t o r B é r a r d, ὅτι πόλεις ὡς ἡ Σκάνδεια τῶν Κυθῆρων, ἐπὶ νησίδος ἐνωθείσης μετὰ τὴν ξηράν, καὶ ἡ Χαλκηδών, μετὰ τὸν διπλοῦν λιμένα ἑκατέρωθεν τοῦ ἰσθμοῦ, θὰ ἔδει νὰ εἶχον ἴδρυθῆ ὑπὸ τῶν Φοινίκων ὡς ἐμπορικὰ αὐτῶν πρακτορεῖα²⁵ καὶ τολμηρότερον ἔτι, ὅτι συνοικισμοί, ὅποιοι οἱ τῆς Ψείρας καὶ τοῦ Μόχλου²⁶, ἔσχον Φοινικικὴν προέλευσιν. Ἀλλὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου διὰ τοὺς Φοίνικας λεγόμενον «ἀκρας τε ἐπὶ τῇ θαλάσῃ ἀπολαβόντες καὶ τὰ ἐπικείμενα νησίδια ἐμπορίας ἔνεκεν» (VI, 2, 6) θὰ ἠδύνατο ἐξ ἴσου προσφυσῶς νὰ ἐλέγγοτο διὰ τὰς ἀναλόγους ἐγκαταστάσεις τῶν Μινωιτῶν. Ὡστε οὐδεμία ἀμφιβολία ἀπολείπεται, ὅτι ἡ θέσις τοῦ διπλοῦ ὄρμου Σταφύλου, ἦτο κατάλληλος διὰ τὴν ἴδρυσιν ἐνὸς τοιοῦτου συνοικισμοῦ.

Τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ τάφου εἶναι τὸ ἀκόλουθον :

Τὴν 7ην Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1936 ὁ ὑπενωμοτάρχης Τριαντάφυλλος Ταμβάκος, ἐκτελῶν ὑπηρεσίαν διώξεως, ἐκάθητο κατὰ τὸν αὐχένα τὸν συνδέοντα τὸ Νησί μετὰ τὴν ἀκτὴν, ἀκριβῶς εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς ἀτραποῦ, τῆς ἐνούσης τοὺς δύο αἰγιαλοὺς Σταφύλου καὶ Βελανιοῦ, ἐκεῖ ὅπου μερικοὶ λίθοι ἐσχημάτιζον τοιχίον. Τὴν προσοχὴν

²⁰) Περὶ τούτου βλ. G. C o n t e n a u, La civilisation phénicienne, Paris 1928, p. 32 καὶ V. B é r a r d, αὐτ., I, 92.

²¹) Ἡ διὰ τεχνιτοῦ ἰσθμοῦ σύνδεσις τῆς νησίδος Τύρου μετὰ τὴν ἀκτὴν ἐγένετο, ὡς γνωστὸν, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου. Σχέδιον βλ. παρὰ P e r r o t - C h i p i e z, αὐτ. σ. 21, εἰκ. 5. Αὕτη ἡ νησίς ἐμφανίζει διδύμους λιμένας περὶ μικρὰν χερσόνησον.

²²) P e r r o t - C h i p i e z, αὐτ., σ. 343, εἰκ. 248.

²³) Α ὕ τ ὄ θ ι, σ. 18.

²⁴) Α ὕ τ ὄ θ ι, σ. 32.

²⁵) B é r a r d, αὐτ. I, 206 καὶ I, 92.

²⁶) Α ὕ τ ὄ θ ι II, σ. 330.

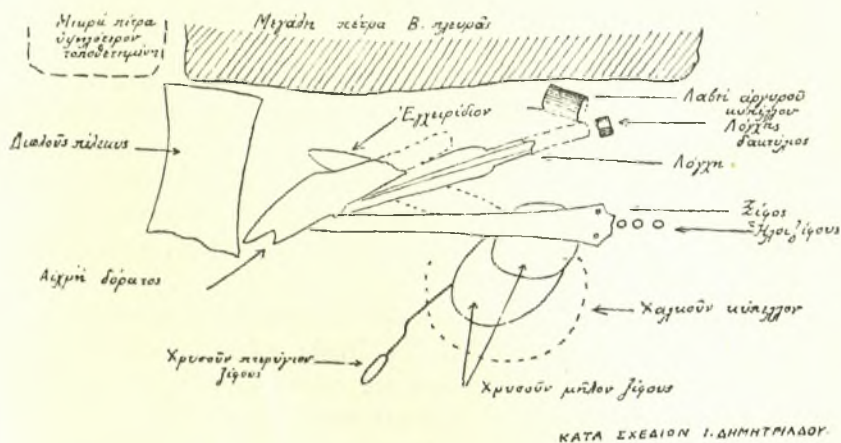
του προσείλκυσε στίλβον ἔλασμα, τὸ ὁποῖον περισυνέλεξεν ἀποσπῶν ἐκ τοῦ χώματος εἰς τέσσαρα τεμάχια. Δὲν ἀπέδωκεν ὅμως ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τοῦτο, ἀλλὰ περιελίξας ἀπέρριπεν ὀλίγον περαιτέρω. Μετὰ δέκα ἡμέρας, ὁ καθηγητὴς τῆς Ζωοτεχνίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης Ἰωάννης Δημητριάδης, διερχόμενος τυχαίως διὰ τῆς ἀτραποῦ, ἀνεῦρε τὸ ἔλασμα καὶ διαπιστώσας ὅτι ἦτο χρυσοῦν καὶ ἔφερε διακόσμησιν προδίδουσαν τὴν ἀρχαιότητά του, ἀπηνθύνθη εἰς τὸν Διοικητὴν τῆς Χωροφυλακῆς, ἵνα ἀναζητηθῆ ὁ ἀπορρίψας καὶ γίνῃ διὰ τούτου γνωστὸς ὁ ἀκριβὴς τόπος τῆς εὐρέσεως. Εἰς τὸ ἐξαίρετον ἐνδιαφέρον καὶ τὴν θερμὴν ἀγάπην τοῦ κ. Καθηγητοῦ διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ τόπου του ὁφείλεται ὄχι μόνον ἡ ἀνακάλυψις τοῦ τάφου, ἀλλὰ καὶ ἡ κατόπιν γενομένη ἐπιστημονικὴ τούτου διερεύνησις καὶ ἡ ἐμπεριστατωμένη ἐνημέρωσις τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας ἐπὶ πλείστον ὄσων σημείων, σχετιζομένων μὲ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τῆς νήσου. Ὅφειλω ἐντεῦθεν νὰ ἐκφράσω τὰς θερμότερας εὐχαριστίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας καὶ ἐμοῦ ἰδιαιτέρως.

Ὁ ὑπενωμοτάρχης ἀνέφερεν, ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ εὐρὼν καὶ ἀπορρίψας τὸ χρυσοῦν ἔλασμα καὶ προσεφέρθη νὰ ὀδηγήσῃ τὴν ἐπαύριον ἐπὶ τόπου τὸν Πρόεδρον κ. Δουλίδην, τὸν κ. Δημητριάδην, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Σωτήριον, δικηγόρον ἐγκατεστημένον μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ τὸν Γυμνασιάρχην κ. Ν. Γεωργάραν. Ἡ μικρὰ ὁμάς ἀνεῦρεν ὀδηγουμένη τὸ μέρος ὅπου ἀνευρέθη τὸ διάδημα, καὶ διεπίστωσεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐκ τῶν θραυσμάτων ἀνθρωπίνων ὀστέων, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τάφου. Προεξεῖχεν ἔτι χρυσοῦν ἀντικείμενον, σχήματος ἐπιμήκους φυλλιδίου μὲ στέλεχος, τὸ ὁποῖον ἐξακριβωθῆ ὡς πόρπη. Ἐπειδὴ ὁ κίνδυνος τῆς συλήσεως εἰς τὸ ἀπομεμονωμένον τοῦτο σημεῖον ἦτο καταφανὴς καὶ ἐπειδὴ ἐκπρόσωποι τῆς ἀρχαιολ. ὑπηρεσίας μόνον μετὰ ἡμέρας θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προσέλθουν, ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ μὲ τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν προσοχὴν ἢ περισυλλογὴ τῶν ἀντικειμένων, τοῦ κυριωτέρου μέρους τῆς ἐργασίας ταύτης ἐκτελεσθέντος ὑπὸ τοῦ κ. Ἰ. Δημητριάδου.

Ὁ γυμνασιάρχης κ. Γεωργάρας περιγράφει εἰς σημειώματά του, δημοσιευθὲν μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς θεσσαλικὴν ἐφημερίδα, τὴν συγκίνησίν των, ὅταν μετὰ τὴν περισυλλογὴν χαλκῶν καὶ πηλίνων τεμαχίων ἀγγείων εὐρέθησαν πρὸ ἐνὸς χαλκοῦ διπλοῦ πελέκεως, τοῦ ὁποίου τὴν ἱερότητα, ὡς μινωικοῦ λάβρου, πολὺ καλῶς ἐγνώριζον. Εὐθὺς ἀμέσως ἀπεκαλύφθη σειρὰ ὀλόκληρος χαλκῶν ὄπλων (ξίφος, ἐγχειρίδιον, μάχαιρα, αἰχμὴ δόρατος μὲ τὸν συσφικτῆρα δακτύλιόν του), ὡς καὶ χαλκοῦν ἐπίσης βραχιόνιον. Μεταξὺ τῶν ὄπλων ἀνεφά-

νησαν μεγάλα χρυσᾶ διακόσμητα ἐλάσματα κωνικοῦ καὶ ἡμιθολωτοῦ σχήματος, τὰ ὁποῖα κατ' ἀρχὰς ἐξελήφθησαν ὡς διακοσμητικοὶ προφυλακτῆρες μαστιῶν. Ὁ καθηγητὴς Δημητριάδης εὐτυχῶς ἐσχεδιάσε προχείρως ἔστω τὴν θέσιν τῶν κτερισμάτων ἐντὸς τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου καὶ ἐφωτογράφησε πρὸ τῆς ἐξαγωγῆς (εἰκ. 3 καὶ Πίν. I' εἰκ. 1).

Οἱ προχείρως ἀνασκάψαντες μόνον τὸν πρὸς βορρᾶν τοῖχον τοῦ τάφου ἀνεῦρον, ἐπίστευσαν δέ, ὅτι κατὰ τὰς λοιπὰς πλευρὰς ἐχρησίμευσαν ὡς τοιχώματα αἱ πλευραὶ τοῦ διὰ τὴν ταφὴν κοιτανθέντος σχιστολιθικοῦ (πεταλίτου) βράχου. Συναντήσαντες λίθους τοῦ πετρώμα-

Εἰκ. 3.

Ἡ θέσις τῶν πρώτων περισυλλεγέντων κτερισμάτων τοῦ τάφου.

τος τούτου διέκοψαν τὴν σκαφήν, ἐπειδὴ ἐνόμισαν ὅτι εἶχεν ἤδη ὀλόκληρος ὁ τάφος ἀνασκαφῆ. Τὰ εὐρήματα μετεκομίσθησαν καὶ παρεδόθησαν εἰς τὴν Διοίκησιν Χωροφυλακῆς, ἣ ὁποία εὐθὺς ἀμέσως ἐτηλεγράφησεν εἰς τὴν Ἐφορείαν τῶν Θηβῶν.

Δεὸν νὰ σημειωθῇ πρὸς τιμὴν τῶν πρώτων ἀνασκαφάντων, ὅτι οὗτοι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὀρθῶς ἐξετίμησαν τὴν σημασίαν τῆς ἀνακαλύψεως καὶ πρῶτοι συνέδεσαν τὸν τάφον καὶ τὰ ἐπὶ τῆς νησίδος διακρινόμενα λείψανα μὲ τὴν παράδοσιν τοῦ ἐκ Κρήτης ὑπὸ τὸν ἥρωα Σταφύλον ἀποικισμοῦ. Ὁ ἱερός λάβρος ὑπῆρξε δι' αὐτοὺς ἰσχυρὸν πειστήριον τῆς σχέσεως μὲ τὴν Κρήτην καὶ ὁ κ. Γεωργιάδης ἐχρονολόγησε σχετικῶς ἀκριβῶς τὰ εὐρήματα εἰς τοὺς χρόνους 1500-1450 π.Χ.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας, τὴν 25ην Αὐγούστου, ἐφθασα εἰς τὴν Σκόπελον καὶ ἐξήτασα τὰ περισυλλεγέντα κτερίσματα τοῦ τάφου. Διεπί-

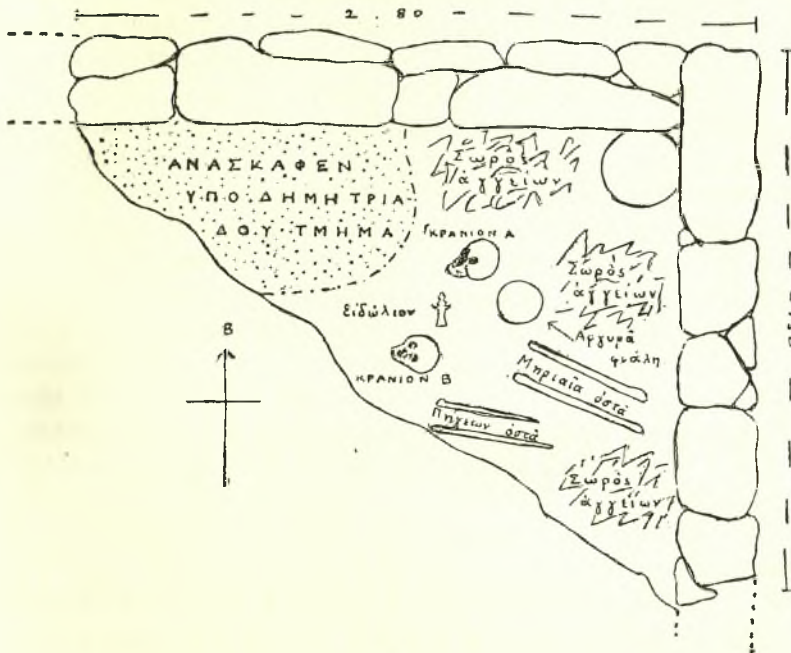
στωσα ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τάφου ἐπιφανοῦς ἀνδρός, ἀνήκοντος εἰς τοὺς ΥΕΠ (=ΥΜΙβ-ΥΜΙ) χρόνους. Μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ὁ τάφος ἦτο ἀσύλητος καὶ ἐπομένως ὅτι εἶχομεν τὸ σύνολον τῶν ἀποθεθέντων κτερισμάτων ἀνέπαφον, ἠρμήνευσα τὰ δύο πρὸς ἄλληλα προσαρμοζόμενα διακόσμητα ἐλάσματα, τὸ κωνικὸν καὶ τὸ ἡμιθολωτόν, ὡς ἀνήκοντα εἰς ἐπένδυσιν ξυλίνης πυξίδος. Ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπρόκειτο περὶ λαβῆς ξίφους, δὲν ἐφαντάσθην τότε, διότι τὸ μόνον ἀνευρεθὲν ξίφος, τοῦ ὁποίου εἰς σειρὰν εὐρέθησαν οἱ ἦλοι τῆς λαβῆς, ἀπεκλείετο νὰ εἶχε τοιαύτην λαβήν, καὶ διὰ τὸ μέγεθος καὶ διὰ τὸν τύπον του. Βραδύτερον, ὅταν παρέβαλον πρὸς τὰ πολὺ μικρότερα μῆλα λαβῆς ξιφῶν τῶν ὀρθογωνίων τάφων τῶν Μυκηνῶν, ἐπέισθην ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἐπενδύσεως ἀναλόγου λαβῆς. Τότε ἠρμήνευσα καὶ τὸ χρυσοῦν ἔξαστημα, τὸ χαρακτηρισθὲν ὑπὸ τῶν εὐρόντων ὡς πόρπη ἐξ ἀναλόγων ὁμοίων τῶν αὐτῶν τάφων ὡς ἀνήκον εἰς τὸ αὐτὸ ξίφος²⁷.

Ἡ ἐξέτασις τοῦ τάφου μὲ ἔπεισεν ὅτι τμημα μόνον τούτου εἶχεν ἀνασκαφῆ· προεξετείνεται καὶ πρὸς Α καὶ πρὸς Ν, ἀλλ' ἡ προέκτασις αὕτη δὲν ἦτο ὁρατὴ λόγῳ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ καταπεσόντων λίθων. Ἀπεδείχθη ἐπίσης, ὅτι δὲν εἶχεν ἀνασκαφῆ μέχρι τοῦ διαπέδου του, διότι πρόχειρος σκαφὴ ἀπεκάλυψε τμημα χαλκοῦ «χερονίβου», τοῦ ὁποίου τεμάχια εἶχον ἤδη ἐξαχθῆ.

Ἡ κανονικὴ ἀνασκαφὴ ἤρchiσε τὴν ἐπομένην δι' ὀλίγων ἐργατῶν, ἀπασχοληθέντων κυρίως εἰς τὴν ἀναζήτησιν ἄλλων τάφων κατὰ τὴν αὐτὴν περιοχὴν, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ τάφου ἀνεσκάφη μὲ ἐπιμελῆ ἐργασίαν διὰ μαχαιριῶν ὑπ' ἐμοῦ καὶ τοῦ κ. Δημητριάδου, βοηθουμένων ὑπὸ ἐνὸς μόνον ἐργάτου. Ἀπεκαλύφθη οὕτω ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ, ἀποτελουμένη ἐκ χαμηλοῦ τοιχείου ὕψ. 0,55 μ. καὶ ἀκριβῶς κατὰ τὴν γωνίαν ἀνευρέθη ἀνεστραμμένος καλῶς διατηρούμενος χαλκοῦς ἀμφορεὺς (βλ. Πίν. Ι' εἰκ. 2). Πρὸ αὐτοῦ καὶ πρὸς τὴν βορείαν πλευρὰν ἀνευρέθη σωρὸς συντετριμμένων ἀγγείων, τῶν ὁποίων τινὰ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸ εἶδος τῶν «ἀρτοσχήμων ἀλαβάστρων». Κάτω τοῦ σωροῦ ἀπέκειτο τὸ μεγαλύτερον τῶν ἀρτοσχήμων, διατηρούμενον εἰσέτι εἰς τὸ ἀρχικὸν σχῆμά του. Εἰς μικρὰν σχετικῶς ἀπόστασιν νοτιώτερον τοῦ σωροῦ τούτου ἀνεφάνη τὸ κρανίον τοῦ νεκροῦ, εἰς τὸν ὁποῖον προφανῶς ἀνήκον τὰ κτερίσματα τῶν χαλκῶν ὄπλων, περὶ τὸ μέσον του προφανῶς τοποθετημένων. Παρὰ τὸ κρανίον, διακρινόμενον εἰς τὴν ἀνωτέρω εἰκόνα, ἀνεφάνη μικρὸν

²⁷) Ὁ καθηγ. Ἰ. Δημητριάδης ἐκ παραλλήλου κατέληξεν εἰς τὴν ἄποψιν, τὴν ὁποίαν μοὶ ἀνεκοίνωσε δι' ἐπιστολῆς, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ λαβῆς σκήπτρου, τοῦ ὁποίου τὸ χρυσοῦν φυλλίδιον μὲ τὸ στέλεχος ἀπετέλει πλευρικὸν κόσμημα.

ἀρτόσχημον ἀγγεῖον ἀκέραιον καὶ ἀμέσως ἀνωθεν τούτου λίαν ἐπιμή-
κης ἀτρακτοειδοῦς σχήματος ψῆφος ὑελομάξης μετὰ διακόσμησιν κλά-
δου σχηματικοῦ, ἡ ὁποία δυστυχῶς κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπεσυνετέθη ἐκ
τῆς ὑγρασίας. Εἰς τὸν σωρὸν τῶν ἀγγείων ἀπέκειτο καὶ μαχαίριον
γλωσσοειδοῦς σχήματος. Μετὰ τὴν ἐξαγωγήν τοῦ χαλκοῦ ἀμφορέως
ἀνευρέθη κατὰ τὴν γωνίαν χαλκοῦν μονόστομον μετὰ ὀξεῖαν αἰχμὴν μα-
χαίριον. Δεύτερος σωρὸς ἀγγείων ἔκειτο μετὰξὺ τοῦ κρανίου καὶ τοῦ
ἀνατολικοῦ τοίχου· διεκρίνοντο κύπελλα τοῦ τύπου τῶν ἐφυραϊκῶν καὶ

Εἰκ. 4.

Σχέδιον τῆς θέσεως τῶν κτερισμάτων τοῦ τάφου.

ἀρτόσχημα. Πέντε σφονδύλια ἀνευρέθησαν μεμονωμένα, ἐν ὑπὸ τὸν
χαλκοῦν ἀμφορέα, δεύτερον παρὰ τὸ κρανίον, τρίτον ὀλίγον νοτιώτερον
τούτου καὶ δύο κατὰ τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον.

Ἡ συνέχισις τῆς ἀνασκαφῆς ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ νεκρὸς δὲν ἦτο μό-
νος ἐντὸς τοῦ τάφου· δεύτερον κρανίον, οὐχὶ καλῶς διατηρούμενον,
ἀνεφάνη νοτιώτερον καὶ ὀλίγον δυτικώτερον τοῦ πρώτου (βλ. σχέδιον
εἰκόνας 4, ὅπου ἐσημειώθη ἀκριβῶς ἡ θέσις τῶν εὐρημάτων). Ὁ νε-
κρὸς θὰ ἔκειτο, φαίνεται, παραλλήλως μετὰ τὸν πρῶτον, ἀλλὰ χαμηλότε-
ρον τοποθετημένος· ἀλλὰ ὅμως ὀστά τοῦ σκελετοῦ τούτου δὲν ἀνευρέ-

θησαν εἰς τὴν θέσιν των, διότι ὀλόκληρον τὸ ΝΔ ἤμισυ τοῦ τάφου κατεστράφη, παρασυσθὲν κατὰ τὸ πρᾶνὲς τῆς ἀτραποῦ ὑπὸ τῶν ὑδάτων λοξῶς, ὥστε νὰ ἐξαφανισθοῦν καὶ αἱ ἀπολίξεις τῶν δύο καθέτως συναντωμένων τοίχων, τοῦ βορείου διασωθέντος εἰς μῆκος 2,80 περίπου, τοῦ ἀνατολικοῦ εἰς μῆκος 2,50. Μεταξὺ τῶν δύο κρανίων ἀνευρέθη τοποθετημένον διαγωνίως πῆλινον εἰδῶλιον ὑδριαφόρου γυναικὸς καὶ ὀλίγον ἀνατολικότερον ἀργυρᾶ μικρὰ φιάλη (τάσι), παρὰ τὴν ὁποῖαν ὠραία ψῆφος ἐξ ἀμεθύστου εἰς σχῆμα ὀκτωειδοῦς μινωικῆς ἀσπίδος καὶ τὸ ἐν τῶν πέντε ἀνωτέρω μνημονευθέντων σφονδυλίων. Κατὰ τὴν ἀνατολικὴν παρυφὴν τοῦ τάφου ἦλθεν εἰς φῶς μικρὸς ἀτρακτειδοῦς σχήματος σφραγιδολίθος ἐκ σαρδίου μὲ παραστάσιν σχηματικὴν περυγωτοῦ ἰχθύος καὶ δελφίνων.

Ἐπιπροσδόκητος ὑπῆρξεν ἡ ἀνατολικῶς καὶ νοτιανατολικῶς τοῦ δευτέρου κρανίου ἀνευρέσεις ὀστῶν μηρῶν καὶ πήχεων κατὰ περιέγρον τρόπον τοποθετημένων καὶ οἷονεὶ προφυλασσομένων κάτωθεν ἡμικυλινδρικών κεράμων, εἰς παράλληλον ἀνὰ ζεύγος θέσιν²⁸. Ταῦτα θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀνῆκον, ὡς ἦσαν τοποθετημένα, εἰς τὸν δευτέρου νεκροῦ περισυνηλέγησαν κατὰ τὸ ἐν ἄκρον τοῦ τάφου²⁹ καὶ ἐπιτήδες ἐπροστατεύθησαν διὰ τῶν κεράμων. Μετὰ τούτων δὲν ἀνευρέθησαν κτερίσματα, ὀλίγον ὅμως νοτιώτερον καὶ κατὰ τὸ ΝΑ ἄκρον τοῦ τάφου ἀπέκειτο ἄλλος (τρίτος αὐτὸς) σωρὸς ἀγγείων, τοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος μὲ τοὺς ἄλλους δύο³⁰, κατὰ δὲ τὸν τοίχον χαλκοῦν ἐγχειρίδιον, ἐξαχθὲν εἰς τεμάχια.

Ὅταν μετὰ δύο ἔτη — τὸν Ὀκτώβριον 1938 — ἐπανελθὼν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἐνήργησα δοκιμαστικὴν ἀνασκαφὴν πρὸς διαπίστωσιν ὑπάρξεως ἄλλων ἐνδιαφερόντων λειψάνων, ἡ βροχὴ εἶχεν ἀποπλύνει

²⁸) Ἐκ τοῦ ἐπιπέδου εἰς τὸ ὁποῖον τὰ ὀστᾶ ταῦτα ἀνευρέθησαν καὶ τῆς ἀμέσου γειτνιασέως των μὲ τὸν τρίτον σωρὸν ἀγγείων πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ τελείως ἡ περίπτωσις μεταγενεστέρως ρωμαϊκῶν ἢ χριστιανικῶν χρόνων ταφῆς, ἀναλόγου ἐκείνων αἱ ὁποῖαι ἀνευρέθησαν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν δωμάτιον τοῦ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀτραποῦ ἀποκαλυφθέντος (βλ. κατωτέρω) κτηρίου. Αἱ τελευταῖαι ἐκαλύπτοντο ὑπὸ τεμαχίων κεράμων, ἀλλὰ πλατέων καὶ ὄχι τοῦ στενοῦ σωληνωτοῦ τύπου. Οὐδὲν ἄλλως μεταγενέστερον εἶρημα προῆλθεν ἐκ τοῦ ὀρθογωνίου τάφου.

²⁹) Τοῦτο δὲν ἦτο ἀσύνηθες εἰς μινωικοὺς καὶ μυκηναϊκοὺς τάφους ἐνδιαφέρον ἀνάλογον παρέχει ὁ VI ὀρθογ. τάφος τῶν Μυκηναίων, ὅπου παρὰ τὸν ἐκτάδην κείμενον νεκρὸν ἀνευρέθησαν συνεσωρευμένα τὰ ὀστᾶ δευτέρου νεκροῦ, τοῦ ἀρχικοῦ κατοχοῦ τοῦ τάφου: K a r o, Schachtgr. v. Mykenae, σ. 36.

³⁰) Καὶ εἰς τὸν VI ὀρθογ. τάφον τὰ μὲν ὄπλα καὶ ἐργαλεῖα ἐκείντο κατὰ τὸ μέσον τοῦ νεκροῦ, τὰ δὲ ἀγγεῖα κατὰ τὸ ἐν — ἐνταῦθα ὅμως τὸ παρὰ τοὺς πόδας — ἄκρον τοῦ τάφου (αὐτ. σ. 37).

τὰ τοιχώματα τοῦ τάφου· μεταξὺ τῶν λίθων τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου, κατὰ τὴν γωνίαν, ἀνεφάνησαν ἐνσφηνωμένα ἐν μονόστομον μαχαίριον μὲ τρεῖς ὀπὰς ἤλων διὰ τὴν στερέωσιν λαβῆς καὶ μικρὸν μαρμάρινον λοπαδοειδὲς σκεῦος.

Ἐρευνα κατὰ τὴν αὐτὴν περιοχὴν τοῦ λαιμοῦ πρὸς ἀνακάλυψιν ἄλλων τυχῶν ὑπαρχόντων τάφων, ἄλλως δυσχεραينوμένη λόγῳ τῶν πυκνῶν θάμνων, οἷτινες ἔπρεπε προηγουμένως νὰ ἀφαιρεθοῦν, ἀπέβη ἄκαρπος. Ἐν τούτοις δὲν φαίνεται πολὺ πιθανὸν ὅτι ὁ τάφος ἦτο ὅλως ἀπομεμονωμένος, καίτοι εἰς περιπτώσεις ἐπιφανῶν τάφων, μάλιστα βασιλικῶν, ἐπεδιώχθη, φαίνεται, σχετικὴ ἀπομόνωσις, ἵνα μὴ ἐπέρχεται ἐπαφὴ τῶν κοινῶν θνητῶν μετὰ τῶν διογενῶν.

Κατὰ τὴν δευτέραν ἀνασκαφικὴν ἐξερεύνησιν τοῦ Ὀκτωβρίου 1938, διαρκέσασαν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα καὶ γενομένην δι' ὀλίγων ἐργασιῶν, ἡ ἔρευνα ἐπεξετάθη καὶ πέραν τῆς στενῆς περιοχῆς τοῦ τάφου, μάλιστα κατὰ τὰ σημεῖα ἔνθα ἦσαν καταφανῆ λείψανα κτηρίων. Ὁ σχιστολιθικὸς βράχος ἀπαντᾷ σχεδὸν πανταχοῦ ἐπιφανειακῶς, εὐθὺς ὡς ἀφαιρεθοῦν οἱ θάμνοι καὶ ἐλάχιστον χῶμα. Ἀλλὰ κατὰ τὴν πρόσβασιν εἰς τὴν νησίδα ἡ σκαφὴ μιᾶς ἐλαφρᾶς κοιλοτήτος τοῦ βράχου ἀπέδωκεν ἱκανὸν ἀριθμὸν θραυσμάτων ἑλληνικῶν ἀγγείων, τῶν ὁποίων πολλὰ ἀνήκουν εἰς μικύλλους σκύφους, μικρὸν ἀξιόλογον πλαστικὸν ἀγγεῖον τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος, παριστῶν κεφαλὴν γυναικός, ἀτυχῶς ἔξαχθὲν εἰς τεμάχια, καὶ περαιτέρω τεμάχιον ἀγγείου μὲ ἀνάγλυφον παρῶστασιν, ἐν μέρει διασφρομένην, ἀσπιδοφόρου ἰπέως³¹. Ἀσφαλῶς μυκηναϊκῶν χρόνων ἀπεδείχθη ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ὀστράκων τοίχος κτηρίου τῆς νησίδος μὲ κατεύθυνσιν ἐκ ΒΑ πρὸς τὰ ΝΔ· τὰ ὄστρακα ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ κυάθων καὶ κυλίκων, ἀναλόγων τοῦ ἐφυραϊκοῦ τύπου, ἐν τούτων μὲ τεθλασμένην γραμμὴν διακοσμοῦσαν τὸ χεῖλος. Διὰ τούτων ὅμως δὲν κατορθώθη νὰ συγκροτηθοῦν ἀγγεῖα. Πήλινον ἀμφικωνικὸν σφονδύλιον ἀνευρέθη μετ' αὐτῶν³². Ἀσφαλῶς ἐπίσης μυκηναϊκῶν χρόνων τοίχος ἀνευρέθη κατὰ τὴν βᾶσιν τῆς νησίδος πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἐξέχων καὶ καταλήγων εἰς παραστάδα ἢ μᾶλλον γωνίαν ἀμελῶς ὀχυροδομημένην· ὄστρακα ἐξ ἐφυραϊκῶν κυλίκων, ἐν μὲ σπεῖραν, καὶ πρόχυσις χαρακτηριστικὴ μυκηναϊκοῦ ἀγγείου ἀπο-

³¹) Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα δὲν φαίνεται ὅτι συνώδευσαν ταφὴν ὁ χαρακτὴρ των, μάλιστα τῶν μικύλλων σκυφίσκων, φαίνεται ἀναθηματικὸς καὶ ἡ γειτνίασις μὲ τὴν θέσιν τοῦ βασιλικοῦ τάφου καθιστᾷ πιθανὴν τὴν ὑπόθεσιν ἠρωολατρείας. Περαιτέρω ἔρευνα δύνάται νὰ παράσῃ περισσοτέρας ἐνδείξεις.

³²) Τὰ ἐφυραϊκὰ ἀγγεῖα καὶ τὸ πήλινον ἀμφικωνικὸν σφονδύλιον χρονολογοῦν τὸ κτήριον εἰς τὴν ΥΕ II ἐποχὴν.

δεικνύουν τὸν τοῖχον τοῦτον σύγχρονον τοῦ τάφου. Ἄτυχῶς ἡ ἰσχυρὰ ἐπικρεμαμένη ἐπίχωσις καὶ ἡ σκληρότης τοῦ χώματος κατέστησαν δυσχερῆ τὴν περαιτέρω ἀνασκαφήν, καὶ ἐκρίθη ὅτι ἦτο προτιμότερον διὰ τοῦ μικροῦ διατιθεμένου ποσοῦ νὰ ἀνασκαφῆ τὸ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀτραποῦ κατὰ τὴν στενὴν διάβασιν πρὸς τὸν λαιμὸν τῆς νησίδος, ἀριστερά, ἀποκαλυφθὲν κτήριον.

Κατ' ἀρχὴν ὑπετέθη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἄλλου τάφου, διότι δύο τοῖχοι συνηντῶντο κατ' ὀρθὴν γωνίαν, ὠκοδομημένοι διὰ μικροτέρων λίθων ἀλλὰ κατὰ τρόπον ἀνάλογον τοῦ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τάφου, εὐθύς δὲ ἐξ ἀρχῆς ἀνευρέθησαν λείψανα ὀστέων. Βαθμηδὸν ὅμως ἀπεδείχθη, ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ τάφου, ἀλλὰ περὶ ἐκτεταμένου κτηρίου, τοῦ ὁποίου τὸ πρόσθιον πρὸς τὸν αἰγιαλὸν διαμέρισμα εἶχε χρησιμοποιηθῆ διὰ ὑστερογενεῖς ταφάς. Πράγματι ἀνευρέθη κατ' ἀρχὰς κρανίον, εἶτα δὲ καὶ ὀλόκληρος σκελετός, ὑψηλότερον καὶ ἔλαφρῶς λοξῶς σχετικῶς μὲ τοὺς τοίχους, ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς τεθαμμένος, ἔχων λίθους ἀκατεργάστους καὶ πλακοειδεῖς ὡς ὑπόστρωμα καὶ ἄλλους κατ' ἀμφοτέρα τὰ πλευρά. Εἰς ὑψηλότερον στρωμα ἀνευρέθησαν κέραμοι εἰς τεμάχια καλύπτοντες ὅσα ἄλλου νεκροῦ καὶ κρανίου τεμάχια ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ τοίχου. Ἄλλη τέλος ταφή, ἄνευ κεράμων ἢ προστατευόντων λίθων, ἀνευρέθη ἐπικαθημένη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς διασταυρώσεως τῶν τοίχων τοῦ προσθίου διαμερίσματος μὲ τὸ ὀπισθεν αὐτοῦ. Βυζαντινὸν χαλκοῦν νόμισμα, μὲ σταυρὸν ἀπὸ τὴν βᾶσιν τοῦ ὁποίου ἐκφύονται κλάδοι, περισυνελέγη ἐκεῖ πλησίον καὶ ὀλίγον περαιτέρω μικρὸν χαλκοῦν νόμισμα αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Μεγάλοι χαλκοὶ ἦλοι τετραγώνου τομῆς ἀνευρέθησαν, εἰς ἀκέραιος κατὰ τὸν τοῖχον τοῦ βάθους τοῦ πρώτου διαμερίσματος καὶ τρία τεμάχια εἰς διάφορα ἄλλα σημεῖα τοῦ αὐτοῦ δωματίου. Ὁ προσανατολισμὸς τοῦ νεκροῦ, τὸ γεγονός ὅτι εἶχεν ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους, ὅτι ἦτο ἀκτέριστος, ὅτι πῆλιναι κεραμίδες ἐκάλυπτον ὅσα κείμενα εἰς ἀνώτερον στρωμα, τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα σποραδικὰ εὐρήματα, εἰς τὰ ὁποῖα δέον νὰ προστεθῆ κοινὴ στρογγυλόστομος ὑστέρων χρόνων πρόχους, καὶ τμήματα δξυπυθμένων ἀγγείων ἐν συνδυασμῷ μὲ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἀποκαλυφθέντος ἐν μέρει οἰκοδομήματος, τοῦ ὁποίου ὁ πρόσθιος πρὸς τὸν αἰγιαλὸν τοῖχος εἶχε καθ' ὀλοκληρίαν καταστραφῆ, οἱ λοιποὶ δὲ τοῖχοι εἶχον ἐν μέρει καταρρεύσει ὅταν ἐγένοντο αἱ ταφαί, ἀφοῦ δύο ἐπεκάθηντο ἐπ' αὐτῶν, πείθουν, ὅτι ἐγένετο ἐπαναχρησιμοποίησις τοῦ χώρου τοῦ πρώτου θαλάμου κατὰ τὴν παλαιότεραν βυζαντινὴν ἐποχὴν, μετὰ τὴν μερικὴν ἀφαίρεσιν τοῦ χώματος. Ὁ πρὸς ταφὴν δημιουργηθεὶς χώρος περιεκλείσθη διὰ προχείρου ξηρολιθικοῦ τοίχου, ἐφράχθη δὲ καθ' ὅμοιον τρόπον ἢ θύρα τοῦ βάθους ἢ φέρου-

σα πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ διαμερίσματα καὶ εὐρισκομένη πρὸς τὰ δεξιὰ. Προφανῶς κατὰ τὴν μετασκευὴν ταύτην τὸ δάπεδον ἀνεμοχλεύθη, διότι ἀνευρέθησαν πολλὰ τεμάχια, ἔξ ἐπιστρῶματος συμπαγοῦς μὲ ἄμμον. Σποραδικῶς ἀνευρέθησαν ὀλίγα μυκηναϊκὰ ὄστρακα, ἀλλ' ὄχι πολὺ χαρακτηριστικά. Δὲν ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι ὑπῆρχε πλησίον συνοικισμὸς κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς ἢ ὑστέρους χρόνους· ἢ πιθανώτερα ἐκδοχὴ εἶναι, ὅτι κατὰ τὸν αἰγιαλὸν ἐθάπτοντο ὑπὸ ναυτικῶν θανόντες ἐν πλῶ.

Διὰ τῶν διατεθέντων μικρῶν μέσων ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀνασκαφῆ ἄξιον λόγου μέρος τοῦ ἀποκαλυφθέντος κτηρίου. Παρηκολουθήθησαν ὅθεν δι' ἐπιφανειακῶν τάφρων αἱ κορυφαὶ τῶν τοίχων καὶ ἀνεσκάφη σχεδὸν ἔξ ὀλοκλήρου τὸ πρόσθιον διαμέρισμα. Καθ' ὅσον δύναται τις νὰ συναγάγῃ ἐκ τῆς διερευνήσεως ταύτης, εὐρισκόμεθα πρὸ ἐκτεταμένου κτηρίου, τοῦ ὁποίου τὸ ἀνατολικώτερον τμήμα ἀποτελεῖται ἐκ δύο δωματίων, ἐπικοινωνούντων διὰ θύρας, εὐρισκομένης κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ μεσοτοίχου· αἱ διαστάσεις τοῦ ὀπισθεν δωματίου εἶναι 8×6,90, συνυπολογιζομένου καὶ τοῦ πάχους τῶν τοίχων (0,60μ.). Τὸ πρόσθιον ἔχει τὸ αὐτὸ πλάτος, ἀλλὰ τὸ μῆκος του δὲν διασφύζεται, ὡς ἐσημειώθη ἤδη, ὀλόκληρον· ὁ δυτικὸς τοίχος σφύζεται εἰς μῆκος 2,70· ὁ ἀνατολικὸς παρηκολουθήθη ἐπὶ 3,60 μ. ἀλλὰ συνεχίζεται ἔτι. Εἰς ἀπόστασιν 2 περίπου μέτρων ἀνατολικῶς τοῦ τελευταίου ἀνεφάνη τὸ τέρμα ἄλλου παραλλήλου, ἴσως σχηματίζοντος τὴν ἀρχὴν διαδρόμου.

Ἄν τὸ κτήριο τοῦτο ἀνήκῃ πράγματι, ὡς ἐκ τῆς οἰκοδομῆς του δύναται νὰ συναχθῆ, εἰς μυκηναϊκοὺς χρόνους, εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ πρόκειται περὶ μεγάλης οἰκίας ἢ καὶ μεγάρου, ὄχι ἴσως ἀσκέτου μὲ τὸν εἰς μικρὰν σχετικῶς ἀπόστασιν ἀνακαλυφθέντα τάφον ἐπιφανοῦς προσώπου. Ὡστε τοῦτο θὰ ἀπετέλει σημαντικὴν ἐνδειξιν διὰ τὴν ὑπαρξιν κατὰ χώραν προελληνικοῦ συνοικισμοῦ ἢ ἄλλης ἀξίας λόγου ἐγκαταστάσεως. Ἀλλὰ μόνον μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ συνόλου θὰ καταστῆ δυνατόν νὰ ἀποφανθῆ τις κατηγορηματικώτερον ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Διὰ νὰ σχηματίσῃ τις ἀκριβεστέραν ἰδέαν ἐπὶ τοῦ χαρακτηῖρος τοῦ ἀνακαλυφθέντος τάφου, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του ὀλόκληρον τὸ περιεχόμενόν του· ἐπειδὴ δέ, ἐκ τῶν συνθηκῶν ἀναγκασόμενος, ἀνέβαλον δι' εὐθετώτερον χρόνον τὴν ἐπιστημονικὴν δημοσίευσιν τούτου, παραθέτω ἐνταῦθα συνοπτικὸν κατάλογον τῶν ὄπλων, κοσμημάτων, ἀγγείων καὶ λοιπῶν κτερισμάτων.

Α' Κοσμήματα.

1) Χρυσή ταινία διαδήματος μήκους 0,30 μ. με διακόσμησιν τεσσάρων σπειρών μεταξύ τῶν ὁποίων συστήματα «δοθιήνων» (Βλέπε Πίν. ΙΑ').

2) Ψῆφος ἐξ ἀμεθύστου εἰς σχῆμα ὀκτωειδοῦς ἀσπίδος.

3) Ἐπιμήκης ψῆφος ὑελομάζης σχεδὸν κυλινδρική, με διακόσμησιν κλαδίων, διαλυθεῖσα.

4) Τμήμα ἑλεφαντοστοῦ ἑλλειψοειδῶς τετμημένον καὶ ἑλαφρῶς κυρτόν.

5) Σφραγιδόλιθος ἀτρακτοειδῆς σαρδίου με σχηματικὴν παράστασιν πτερυγωτοῦ ἰχθύος (ὄχι χελιδονόψαρου) καὶ δελφίνων.

6) Τέσσαρα ἀμφικωνικά σφονδύλια διαφόρων μεγεθῶν καὶ χρωμάτων, τρία ἐκ στεατίτου καὶ ἓν πῆλινον.

7) Χαλκοῦν ψέλιον ἢ περισφύριον ἄνευ διακοσμήσεως (πίν. ΙΑ').

Β' Ὀπλακαὶ ἐργαλεῖα.

1) Χρυσὴ ἐπένδυσις μήλου ἐκ λαβῆς εὐμεγέθους ξίφους, τὸ ὁποῖον ὁμως δὲν ἀνευρέθη. Ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς κωνικοῦ τμήματος καὶ ἑνὸς θολωτοῦ, (βλ. πίν. ΙΓ', εἰκ. 1), συναρμοζομένων ἀκριβῶς πρὸς ἄλληλα καὶ συνηλουμένων ἐπὶ τοῦ ξυλίνου πυρήνος, τοῦ ὁποίου δὲν διεσώθησαν λείψανα. Μῆκ. 0,073 καὶ μεγαλύτ. πλάτος 0,14.

Ἡ διακόσμησις εἶναι ἐμπίεστος· ἡ κορυφή τοῦ θόλου κοσμεῖται ὑπὸ ταινίας ἐλισσομένης κατὰ τρεῖς διδύμους λοβοὺς με ἐνδιάμεσα πληρωτικὰ κοσμήματα ἐλισσομένων γραμμῶν, καὶ κυκλίσκων· τὸ ὑπόλοιπον τοῦ μήλου διακοσμεῖται κατὰ ζώνας σπειρῶν, ψευδοσπειρῶν, ἐλισσομένων κυματοειδῶς γραμμῶν, με κυκλίσκους ὡς «ὄφθαλμοὺς» τῶν ἐλιγμῶν. Δὲν ἀνευρέθη ἐπίσης ἐντὸς τοῦ τάφου ὑπὸ τῶν περισυλλεξαμένων τὰ πρῶτα εὑρήματα ἢ χρυσὴ ἐπένδυσις τῆς κόπης τοῦ ξίφους· ὡς θὰ εἶδομεν, εἶχεν ἐν τῷ μεταξύ συληθῆ, ἀλλ' εὐτυχῶς ἐπανεκτήθη. Εἰς τὴν κόπην, ὡς ἴπλάγιος αὐτῆς προφυλακτῆρ, ἀλλὰ καὶ συνδετήρ, ἀνήκει τὸ χρυσοῦν στέλεχος με ἀπόληξιν σχήματος φύλλου ἐλαίας (βλ. Πίν. ΙΑ')· τὸ τελευταῖον τοῦτο προσηρομόζετο διὰ τοῦ μικροῦ του ἡλου εἰς τὸ πλάγιον τῆς κόπης, ἐνῶ τὸ κατὰ τὴν μίαν ἀκμὴν αἰχμηρὸν στέλεχος ἐνεπηγνύετο εἰς τὸ ξύλον, ἀνερχόμενον καὶ περικάμπτον τοὺς ὤμους καὶ τὸν λαιμὸν ταύτης (βλ. τὴν εἰκόνα τοῦ Πίν. ΙΒ' μετὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ ξίφους).

2) Χαλκοῦν ξίφος ἀποκεκρουσμένον τοὺς ὤμους, οἱ ὁποῖοι πιθανῶς ἐστρογγυλοῦντο· τρεῖς, ἐπίσης χαλκοῖ, ἡλοι, εἰς σειρὰν ἀνευρεθέντες κατὰ τὴν προέκτασιν τῆς βάσεως τοῦ ξίφους, ἐστερέωνον τὴν ἐξαφανισθεῖσαν λαβὴν (βλ. Πίν. ΙΑ').

3) Ἐγχειρίδιον χαλκοῦν κοινοῦ τύπου μὲ τρεῖς χαλκοῦς ἤλους εἰς ὀριζοντίαν σειρὰν κατὰ τὴν βάσιν (βλ. Πίν. ΙΑ').

4) Τμήματα ἄλλου ἐγχειριδίου, ἓν μὲ ἤλους.

5) Ἐγχειρίδιον χαλκοῦν γλωσσοειδοῦς σχήματος.

6) Χαλκοῦν μονόστομον μαχαίριον μὲ ὀξεῖαν αἰχμὴν.

7) Χαλκοῦν ἐγχειρίδιον μονόστομον, τοῦ ὁποίου ἡ βάσις σχηματίζεται μὲ τριγωνοειδῆ ἔξοχὴν, φέρουσαν τρεῖς ὀπὰς διὰ τὴν στερέωσιν τῆς λαβῆς.

8) Χαλκῆ αἰχμὴ δόρατος μὲ ἐνισχυμένην ράχιν, στενωτέρου αὐτὸν καὶ δακτύλιον συσφικτῆρα (πόρκην), θραυσθεῖσα (βλ. Πίν. ΙΑ').

9) Τμήμα μεγάλης χαλκῆς αἰχμῆς λόγχης, παχείας, ἀλλ' ἄνευ ράχως ἐνισχυτικῆς (βλ. Πίν. ΙΑ').

10) Χαλκοῦς διπλοῦς πέλεκυς ἀναθηματικὸς ἐκ παχέος ἑλάσματος, παχὺς καὶ μὲ ἀκμὰς ἑλαφρῶς καμπύλας, τῶν ὁποίων ἡ μία ἀπεκρούσθη (βλ. Πίν. ΙΑ').

11) Τεμάχια ἄλλων πελέκεων.

Γ' Μεταλλικὰ σκεύη.

1) Χαλκῆ λεκάνη, τοῦ τύπου τῶν χερνίβων, μὲ ἀνυψουμένην γυριστὴν λαβὴν, ἄνευ διακοσμῆσεως καὶ μὲ λεπτὰ τοιχώματα. Ἐξήχθη εἰς τεμάχια.

2) Τεμάχια λεπτοῦ χαλκοῦ καταστραφέντος ἀγγείου, ἀπροσδιορίστου σχήματος.

3) Χαλκοῦς εὐμεγέθης ἀμοφορεὺς διατηρούμενος εἰς καλὴν κατάστασιν (δόρατος εἰς τὴν εἰκ. 2 τοῦ Πίν. Ι').

4) Ἀργυρᾶ φιάλη (τάσι) μετὰ λαβῆς, μετρίως διατηρουμένη λόγῳ ὀξειδώσεως.

Δ' Λίθινα σκεύη. Μικρὸν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου λοπαδοειδὲς ἀγγεῖον.

Ε' Εἰδώλιον πῆλινον ἀμελοῦς κατασκευῆς ὑδριαφόρου γυναικός, τῆς ὁποίας τὸ κάτω σῶμα εἶναι διαμεμορφωμένον ὡς πολυγωνικὸς στῦλος, αἱ δὲ χεῖρες ὑψοῦνται πρὸς τὰ ἄνω. (βλ. Πίν. ΙΓ' εἰκ. 2).

ΣΤ' Πήλινα ἀγγεῖα.

1) Κύλιξ τῶν λεγομένων «ἐφουραϊκῶν» μὲ δύο κανονικὰ ὄτα, διακοσμουμένη κατὰ τὴν μίαν παρεῖαν διὰ πλοκάμων ναυτίλου, ἐλισσομένων πρὸ τὰ ἄριστερά, χωρὶς νὰ δηλοῦται τὸ κύριον σῶμα τοῦ θαλασσίου τούτου ζόφου (βλ. Πίν. ΙΓ' εἰκ. 2).

2) Τμήμα ἐκ τῆς παρεῖας ὁμοίως κύλικος· οἱ πλόκαμοι ἐλίσσονται πρὸς τὰ δεξιὰ.

3) Τὸ ἥμισυ περίπου ὁμοίας καὶ ἀναλόγως διακοσμουμένης κύλικος.

4) Ὅμοια κύλιξ μὲ διακόσμησιν πολυφύλλων — μὲ περισσότερα τῶν 30 φύλλων—ροδάκων, ἐνὸς ἐφ' ἐκάστης τῶν παρειῶν.

5) Ὅμοια κύλιξ ἀδιακόσμητος, μὲ ἐσωτερικὸν πυρρὸν γάνωμα ἐξίτηλον.

6) Ποὺς ἐφυραϊκῆς κύλικος.

7) Ἐφυραϊκὴ κύλιξ μὲ ἰσχυρῶς ὑπερυψουμένης τοῦ χείλους λαβὰς κατὰ τὸν τύπον τῶν μινυακῶν, ἔλλιπῆς τὴν μίαν τούτων· διακόσμησις τοῦ ἀνωτέρου μέρους διὰ συνδεομένων σπειρῶν κατὰ τὸ σύστημα τῶν γνωστῶν ΥΜΙ ἀγγείων.

8) Ὅμοίου σχήματος κύλιξ μὲ διακόσμησιν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν παρειῶν ἰδιοτύπου μνηοειδοῦς ἀντικειμένου, ἴσως ἀπεικονίζοντος ἐπτάχορδον λύραν.

9) Λαβὴ ὁμοίας κύλικος πρὸς τὰς ὑπ' ἀριθ. 7 καὶ 8.

10) Χαμηλὸς μονωτὸς καὶ εὐρὺς κύαθος μὲ διακόσμησιν ἐξίτηλον τριῶν ὁμοίων πρὸς τοὺς ἄνω περιγραφέντας ναυτίλους.

11) Ἡμισφαιρικὸν εὐρὺ ἀγγεῖον, μὲ δύο ὀριζοντίας λαβὰς καὶ ἐλαφρὰν πρόχυσιν, διακοσμούμενον διὰ φολιδωτοῦ πλέγματος καὶ περιθεουσῶν ταινιῶν.

12) Ρυτὸν τοῦ γνωστοῦ μινωικοῦ ἐπιμήκουσ ὦοειδοῦς, ἀλλὰ μᾶλλον ὀξυνομένου κάτω σχήματος, ἐκ πηλοῦ ἐξαιρετικῶς εὐθρύπτου, ὥστε νὰ ἀποσαθροθῇ μέρος τούτου καὶ νὰ μὴ διασωθῇ ἱκανοποιητικῶς ἢ ὥραία διακόσμησις ἐκ κρινοειδῶν φυτῶν, νατουραλιστικῶς μεταξὺ ἐλίσσομένων στελεχῶν ἀποδοθέντων.

13) Μικρὰ πρόχους μὲ ράμφος λοξῶς ἀποτετημένον καὶ διακόσμησιν ἐξίτηλον κυματοειδῶν γραμμῶν καὶ ταινιῶν (rock-pattern) μετὰ κύκλων ἢ ἡμικυκλίων.

14) Μικρὰ ὑδρία ἀδιακόσμητος.

15) Μικρὸν ἀγγεῖον, μικρογραφικὴ μίμησις τῶν μινωικῶν «χερνίβων», διακοσμούμενον τὸ χεῖλος ὑπὸ διπλῆς περιθεούσης χαρακτῆς γραμμῆς.

16) Ὅμοιον μικρότερον ἄνευ χαρακτῆς γραμμῆς.

17) Ἀγγεῖον σχήματος πεπιεσμένου ἀλαβάστρου ἐκ τῶν λεγομένων «ἀρτοσχήμων» μὲ διακόσμησιν κυματιστῆς, βραχῶδες ἔδαφος μιμουμένης, ταινίας καὶ κοραλλοειδῶν ἐκπλαστήσεων ἐν μέσῳ διαστίκτου κατὰ γραμμὰς βάθους· κάτω τοῦ πυθμένος στροβιλιζόμενος τροχὸς μὲ κυματοειδεῖς ἀκτῖνας.

18) Ὅμοιον, μὲ τὸ κυματιστὸν κόσμημα, ἀλλὰ περίστικτον καὶ ἄνευ ἐκπλαστήσεων· ἀνάλογος στρόβιλος ἐπὶ τοῦ πυθμένος.

Εικ. 2.—Ὅψις τῆς ΒΑ γωνίας τοῦ τάφου.

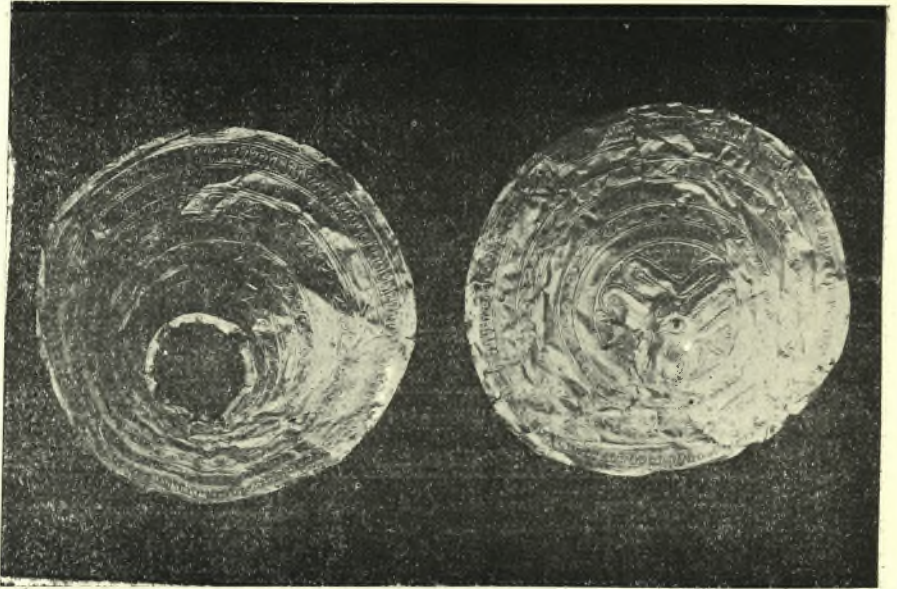
Εικ. 1.—Ἡ δὲμας τῶν ὀπλῶν ὡς ἀνευρέθη.

Τὰ πρῶτα περιουλλεγένητα κτερίσματα τοῦ τάφου, κοσμήματα, ὄπλα καὶ ἐργαλεῖα.

Τὸ βασιλικὸν ξίφος τοῦ τάφου τοῦ Σταφύλου μετὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν.

Εἰκ.—1. Ἡ χρυσῆ ἐπένδουσις τῆς λαβῆς τοῦ βασιλικοῦ ξίφους.

Εἰκ. 2.—Μιάτων ἐφυραϊκῶν κυλίκων καὶ τὸ εἰδώλιον τῆς «ἀρρηφόρου».

19) Ὅμοιον, μὲ τὸ κυματιστὸν κόσμημα, ὑπεράνω τῶν κυμάνσεων τοῦ ὁποίου ὑπερίπτανται καμπύλαι ταινίαι· ὁμόκεντροι κύκλοι ἐπὶ τοῦ πυθμένος.

20) Μικρὸν ἀρτόσχημον μὲ διακόσμησιν τριῶν φύλλων κισσοῦ μὲ διπλᾶ στελέχη· ὁμόκεντροι κύκλοι ἐπὶ τοῦ πυθμένος.

21) Μικρὸν ἀρτόσχημον μὲ διακόσμησιν τριῶν κρίνων· ἐπὶ τοῦ πυθμένος ὁμόκεντροι ταινίαι.

22) Μικρὸν τοῦ τύπου τῶν ἀρτοσχημῶν, ἀλλὰ μὲ κυλινδρικὸν τὸ σῶμα, ἀγγεῖον, μὲ διακόσμησιν τελείως ἐξίτηλον.

23) Τμῆμα κοινῆς χρήσεως ἀγγεῖου, σχήματος εὐρέως κυάθου, ἔμπεποτισμένον μὲ καπνόν.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου ἔτους 1937 τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν ἀπέκτησε δι' ἀγορᾶς τῆς Ἑταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Μουσείου χρυσοῦν ἐπένδυσιν λαβῆς μυκηναϊκοῦ εὐμεγέθους ξίφους, τῆς ὁποίας ἔλειπε τὸ τμῆμα τὸ περικαλύπτον τὸ μῆλον. Ὁ καθηγητῆς Σπ. Μαρινᾶτος, εἰς διάλεξίν του γενομένην ἐνώπιον τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας, ὑπεγράμμισε τὴν σημασίαν τοῦ ἀποκτήματος, τοῦ ὁποίου φωτογραφίαν ἐδημοσίευσε τὸ BCH, συνοδευομένην ὑπὸ συντόμου κειμένου⁹³. Μετ' ἐπίσκεψιν εἰς τὸ Μουσεῖον Θηβῶν, ὅπου εἶδε τὰ ἐκ Σκοπέλου εὐρήματα καὶ τὴν ἐπένδυσιν τοῦ μίλου τῆς χρυσοῦς λαβῆς, ἐπίσθη ὅτι τὰ δύο τεμάχια τῆς λαβῆς προήρχοντο ἐκ τοῦ αὐτοῦ εὐρήματος καὶ ὅτι συνανῆκον. Τὴν βεβαιότητα ἔδωκεν ἡ γενομένη προσαρμογὴ καὶ ἀποκατάστασις, μὲ τὴν προσθήκην ὁμοιώματος μέρους τῆς λεπίδος, ὑπὸ τοῦ καλλιτέχου τῶν ἑλλήνων Μουσείων Αἰμιλίου Ζιλιερόν, μετὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ συνόλου τῶν ἐκ Σκοπέλου εὐρημάτων εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον (βλ. Πιν. ΙΒ'). Καὶ τὸ μέγεθος καὶ ἡ διακόσμησις οὐδεμίαν ἀφήνουν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀμφιβολίαν. Κυματιστοὶ ψευδομαϊάνδρου, ψευδοσπεῖραι, σπεῖραι-διόπτραι, δικτυωτόν, καὶ ἄλλα θέματα, ὅμοια πρὸς τὰ διακοσμοῦντα τὸ μῆλον, κατανέμονται κατὰ ζῶνας ὀριζοντίας ἢ καθέτους. Ἐπὶ πλεόν, διερευνῶν τὴν ὅλην ὑπόθεσιν τῆς διὰ μερικῆς συλήσεως τοῦ τάφου πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς του διαφυγῆς τοῦ χρυσοῦ ἀντικειμένου ἐκ Σκοπέλου, συνεχέντρωσα ἱκανὰς ἐνδείξεις κατὰ ὄρισμένου προσώπου, τὸ ὅποιον, φαίνεται, καὶ τὴν σύλησιν ἐξετέλεσεν καὶ τὴν ἀπεμπόλησιν, εὐτυχῶς οὐχὶ πρὸς ξένους, ὥστε κατέστη δυνατόν νὰ ὀλοκληρωθῇ τὸ σημαντικὸν τοῦτο ἀντικείμενον. Ἡ Ἑταιρεία τῶν Φίλων τοῦ Μουσείου προ-

⁹³) BCH 1937, σ. 442, Πιν. XXXIA. Ὁ κ. Μαρινᾶτος ἐχρονολόγησε τοῦτο εἰς τὸν ΙΣΤ' π.Χ. αἰῶνα.

έβη τὸ 1939 διὰ τοῦ ἀρχαιολόγου Γ. Μπακαλάκη, παρεπιδημοῦντος τότε ἐν Γερμανίᾳ, εἰς ἐπιστημονικὴν ἀνακοίνωσιν ἐπὶ τοῦ ἀποκατασταθέντος ξίφους ἐνώπιον τοῦ VI Διεθνoῦς Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου³⁴. Διὰ τῆς ἀνακοινώσεως ταύτης ὑπεγραμμίσθη ἡ σπουδαιότης τοῦ ἀντικειμένου διὰ τὸ μέγεθος, τὸ ὁποῖον τὸ ἀναδεικνύει ὡς τὸ μεγαλύτερον γνωστὸν μυκηναϊκὸν ξίφος μὲ λαβὴν μῆκ. 0,24 καὶ μῆλον διαμέτρου 0,14, διὰ τὴν διακόσμησιν, ἡ ὁποία, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι εἶναι περισσότερο ἐσηματοποιημένη καὶ χαλαρά, ἀποδεικνύει στενὴν συγγένειαν μὲ τὰ βασιλικὰ ξίφη τῶν ὀρθογωνίων τάφων τῶν Μυκηνῶν, καὶ διὰ τὴν χρονικὴν περίοδον εἰς ἣν ἀνήκει, ὅχι διάφορον ἐκείνης κατὰ τὴν ὁποίαν ἐδέσποζεν εἰς τὰς πολυχρύσους Μυκήνας ἢ δυναστεία τῶν βασιλέων, τῶν ἐνταφιασθέντων ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς ἀκροπόλεως.

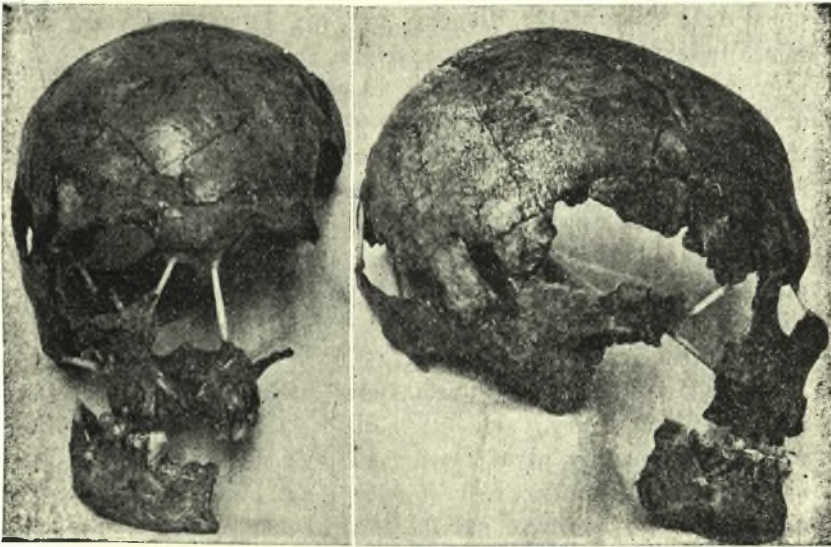
Ἐκ τῶν δύο κρανίων τὰ ὁποῖα ἀνευρέθησαν εἰς τὸν τάφον μόνον τὸ ἐν διεσφύζετο εἰς κατάστασιν σχετικῶς καλὴν, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀποκατάστασις του. Εἶναι εὐτύχημα, ὅτι καθ' ὄν χρόνον ἐγένετο ἡ συγκόλλησις τῶν ἐκ Σκοπέλου ἀγγείων ὁ ἀμερικανὸς ἀνθρωπολόγος Laurence Angel ἐξήτασεν, ἀπεκατέστησε καὶ περιέγραψε τὸ καλύτερον διασφύζομενον τῶν κρανίων τούτων (εἰκ. 5), ἀνῆκον εἰς τὸν νεκρὸν, τὸν ὁποῖον συνώδευσεν εἰς τὸν τάφον ἡ πλουσία σκευὴ τῶν ὄπλων καὶ ἀγγείων (Πιν. ΙΑ'—ΙΓ'). Ἐκ τῆς φύσεως τῶν ἀντικειμένων καὶ τῆς θέσεως των ἐντὸς τοῦ τάφου συνάγεται, ὅτι ὀλίγα κτερίσματα δύνανται νὰ θεωρηθῶν ὡς συνοδεύσαντα τὸν δεῦτερον νεκρὸν (κατὰ τὴν ΝΑ γωνίαν σωρὸς ἀγγείων καὶ ἴσως ἡ ὑδριαφόρος θεότης, τὸ ἀργυροῦν ἀγγεῖον καὶ ὁ ἀσπιδοειδὴς σφραγιδόλιθος), ἀλλὰ τοῦτο ἴσως ὀφείλεται εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ ἴσως μερικὴν σύλλησιν τοῦ νοτιοδυτικοῦ τμήματος τοῦ τάφου. Παραθέτω εὐθὺς ἀμέσως ἐν μεταφράσει τὸ ἀποσταλέν μοι σημεῖωμα ἐπὶ τοῦ κρανίου τῆς Σκοπέλου.

» Ὑστεροελλαδικὸν ΙΙ κρανίον ἐκ Σκοπέλου, βορείως τῆς Σκύρου:

» Τὸ κρανίον ἀνήκει πιθανῶς εἰς ἄνδρα ἡλικίας περίπου τεσσαράκοντα ἐτῶν, μέσου μᾶλλον παρὰ μεγάλου μεγέθους. Τὸ μῆκος του » εἶναι 178 χιλιοστ., τὸ πλάτος του 144 (:) καὶ τὸ ὕψος του ἴσως

³⁴) G. B a k a l a k i s, Das goldene Schwert von Staphylos, VI Arch. Kongress, Berlin 1939. Ἡ ἀνακοίνωσις ἐγένετο μὲ τὴν ἔγκρισίν μου, παρεχώρησα δὲ πρὸς τοῦτο πάντα τὰ ζητηθέντα στοιχεία καὶ συνεζήτησα μετὰ τοῦ ἐν Γερμανίᾳ τότε μετεκπαιδευομένου συναδέλφου τὸ ζήτημα κυρίως τῆς χρονολογίας τοῦ ξίφους, τὸ ὁποῖον ἔκλινε νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὴν ΥΜΙΙΙ περίοδον.

» 128 χιλ. Ὁ κρανιακὸς δείκτης εἶναι 80,9 (μόλις βραχυκεφαλικὸς),
» ὁ δείκτης μήκους-ῦψους εἶναι 71,91 (ὀρθοκεφαλικὸς) καὶ ὁ δείκτης
» πλάτους-ῦψους 88,89 (πλατυκεφαλικὸς), ἂν καὶ οἱ δύο τελευταῖοι
» δεῖχται εἶναι πολὺ ἀμφίβολοι. Οὕτω τὸ κρανίον ἐμφανίζει σχεδόν
» τὰς μέσας ἀναλογίας μεσοκεφάλου, ἀλλ' ἐξογκοῦται εἰς ἱκανὸν πλά-
» τος, ὥστε νὰ εἶναι βραχυκέφαλον. Μὲ τὸν βραχυκέφαλον αὐτὸν χα-
» ρακτῆρα τὸ κρανίον ἐμφανίζει ἐκ τῶν ἄνω βυρσοειδῆ μορφήν, ὡς
» κρεμαμένη σταγὼν ὕδατος ἐτοίμη νὰ καταπέση. Αἱ ὄφρυα καὶ κορυ-

Εἰκ. 5.

Τὸ κρανίον τοῦ πλουσίως ἐκτερισμένου νεκροῦ τοῦ τάφου.

» φαὶ εἶναι μεγάλαί καὶ, ἀφοῦ ἐν καταγραφῇ (προφίλ) ἦ τονιζομένη
» μετωπικὴ κλιτὺς φέρει ὄπισθεν τῶν μετωπιαίων ἐξοχῶν πρὸς σχε-
» τικῶς ὑψηλὴν καὶ κυρτουμένην χώραν, τὸ κρανίον φαίνεται ἐλα-
» φρῶς ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ ἀρμενοειδοῦς λεγομένου τύπου· ἀλλὰ στε-
» ρεῖται τοῦ ὑψικεφάλου καὶ ἐπιπέδου ὀπισθίου μέρους τῆς κεφαλῆς,
» τὸ ὁποῖον εἶναι χαρακτηριστικὸν τοῦ εἴδους τούτου. Τὸ πρόσωπον
» εἶναι πολὺ βεβλαμμένον ὥστε νὰ ἐπιτρέπη μετρήσεις ἀσφαλεῖς, ἀλ-
» λά φαίνεται βραχὺ καὶ πλατύ, μὲ πλατεῖαν καὶ πολὺ ὑψηλὴν ρῖνα
» καὶ χαμηλὰ κοιλώματα ὀφθαλμῶν. Τὰ μᾶλλον σημαντικὰ χαρακτη-
» ριστικὰ τοῦ κρανίου σχετίζονται μὲ τὸ σχῆμα τοῦ θόλου του. Ἡ
» τάσις πρὸς μορφήν δίκην κρεμαμένης σταγόνος συναντᾶται πάλιν
» εἰς τὴν Ἀσίην, ἰδιαιτέρως εἰς τὸ μεσοελλαδικὸν κρανίον Fürst

» Asine 20 και επίσης ίσως εις κρανίον τῆς μεταβατικῆς περιόδου
 » τῆς Τροίας IV—V, εἰσέτι ἀδημοσίευτον, ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ
 » δρ. Blegen. Καὶ ἡ σημασία τοῦ κρανίου τῆς Σκοπέλου εἶναι, ὅτι
 » ἀντιπροσωπεύει ἴσως ἰδιαίτερον τύπον, διαβιοῦντα ἐντὸς καὶ περὶ
 » τοῦ αἰγαιακοῦ χώρου κατὰ τὴν δευτέραν π. Χ. χιλιετηρίδα».

Τὰ ἀνωτέρω παρατεθέντα στοιχεῖα εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ καταλήξω-
 μεν εἰς σ υ μ π ε ρ ἄ σ μ α τ α, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἔξαιρετικὴν σημασίαν,
 ἰδίως ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τῶν σχέσεων τῆς μινωικῆς Κρήτης, τῆς
 μυκηναϊκῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀποικισθείσης περιοχῆς
 τῶν Σποράδων Νήσων. Ὁ τάφος ἀνήκει προφανῶς εἰς μέλος βασιλι-
 κοῦ γένους, διότι ἄλλως δυσκόλως θὰ ἡρμηνεύετο ἡ παρουσία τῶν
 κτερισμάτων, ἰδίως ὄπλων, καὶ μάλιστα ἐνὸς ξίφους με χρυσῆν λαβήν,
 τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ μεγαλύτερον μυκηναϊκὸν ξίφος, μεγαλύτερον ἐκεί-
 νων τὰ ὁποῖα συνώδευσαν τὰς μεγαλοπρεπεῖς ταφὰς τῶν βασιλικῶν
 γενῶν τῶν Μυκηνῶν⁸⁶. Ὁ νεκρὸς ἄλλως ἐτάφη ἀκριβῶς κατὰ τὸν
 τρόπον τῶν ταφῶν ἐκείνων, ἐντὸς δηλ. ὀρθογωνίου τάφου, τοῦ ὁποῖου
 αἱ διαστάσεις δὲν ἦσαν οὐσιαστικῶς διάφοροι ἐκείνων τῶν ὀρθογωνίων
 τάφων τῶν Μυκηνῶν ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ δευτέρου κρανίου κατὰ τὸ μέ-
 σον τοῦ διασωθέντος τμήματος τοῦ τάφου ἐξάγεται, ὅτι ὁ τάφος δὲν θὰ
 εἶχε μικρότερον μῆκος τῶν 3,50 μ., με πλάτος δὲ τοῦλάχιστον 2,60 μ.
 (2,50 διασφίζεται) παρέχονται διαστάσεις σχεδὸν ἀνάλογοι τῶν τοῦ III
 τάφου τῶν Μυκηνῶν, μεγαλύτεραι τῶν II, VI καὶ τοῦ ὑπὸ Wace ἀνα-
 σκαφέντος, ὑπολειπόμεναι δὲ μόνον τῶν I καὶ IV⁸⁶. Ὁ τρόπος κατα-
 σκευῆς του ἦτο ἀνάλογος καὶ θὰ ἔδει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι καθ'
 ὅμοιον τρόπον ἐκαλύπτετο⁸⁷, ἂν κρίνη τις ἀπὸ τοὺς ἐντὸς τοῦ τάφου
 καταπεσόντας λίθους: ἐπὶ ξυλίνων δοκῶν ἐστρώθησαν πλακοειδεῖς, τὸ
 πλεῖστον σχιστολιθικῆς ὑφῆς, λίθοι. Εἶναι λοιπὸν πιθανόν, ὅτι ὁ ἐπὶ
 τὸ ἀκρότατον τοῦ λαιμοῦ τῆς προεξεχούσης μικρᾶς χερσονήσου τοῦ
 Σταφυλοῦ ἐνταφιασθεὶς ἦτο βασιλεὺς ἢ ἀρχηγός. Οὐχὶ ἀπαξ ἐπιφανεῖς
 νεκροὶ ἐτάφησαν κατὰ τὴν ἀκτὴν, ἐπὶ ἐξεχούσης θέσεως, ὥστε ὁ τά-

⁸⁶) Αἱ χρυσαὶ ἐπενδύσεις μῆλων λαβῶν τοῦ IV ὀρθογ. τάφου τῶν Μυκη-
 νῶν ὑπ' ἀριθ. 276 (πιν. LXXV) καὶ 277 (πιν. LXXXV) ἔχουν ἡ α' διαμ.
 0,053 καὶ συνολ. ὕψος 0,044, ἡ β' διαμ. 0,08 καὶ ὕψ. 0,048 (ἡ κόπη τοῦ α'
 μῆκ. 0,064, πλάτ. 0,075). Τὸ μῆλον τοῦ ξίφους τῆς Σκοπέλου ἔχει μεγ. διάμ.
 0,14 καὶ μῆκ. 0,013.

⁸⁷) Αἱ διαστάσεις τῶν ὀρθογωνίων τάφων τῶν Μυκηνῶν εἶναι αἱ ἀκόλου-
 θοί: I : 5,50 × 2,80, II : 3,05 × 2,15, III : 3,70 × 2,70, IV : 6,55 × 4,10, V :
 5,77 × 2,85, VI : 3,15 × 1,85, Wace: 2,07 × 0,80.

⁸⁷) Περὶ τῆς κατασκευῆς καὶ τοῦ τρόπου καλύψεως τῶν ὀρθογ. τάφων τῶν
 Μυκηνῶν βλ. K a r o, Schachtgr. v. Myk., σ. 18.

φος των νὰ εἶναι δῆλος εἰς τοὺς περιπλέοντας καὶ ὀπόθεν ὁ νεκρὸς ἠδύνατο νὰ ἀντικρούσῃ τὴν ἀγαπητὴν θάλασσαν ἢ γνωρίζον κατέναντι κειμένην ἀκτὴν. Οὕτω ὁ τάφος τοῦ Πρωτεσιλάου εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἐλαιούντος ἔβλεπε πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὴν κατέναντι ἀκτὴν τοῦ Σιγείου³⁸, ὅπου πρῶτος αὐτὸς ἔξ ὄλων τῶν ἡρώων εὔρε τὸν θάνατον εἰς τὸν κατὰ τῆς Τροίας πόλεμον. «Ἐπ' ἀκτῆς» ὁ Ἀχιλλεὺς ἐπίσης «φράσσατο Πατρόκλῳ μέγα ἠρόιον ἠδὲ οἷ αὐτῶ» (Ψ 125-6) καὶ ὁ «ἀμύμων τύμβος» κατασκευάζεται «ἀκτῆ ἔπ προῦχούση, ἐπὶ πλατεῖ Ἐλλησπόντῳ, ὡς κεν τηλεφανῆς ἐκ ποντόφιν ἀνδράσιν εἶη τοῖς, οἱ νεῦ γεγάσι καὶ οἱ μετόπισθεν ἔσονται» (ω 82-84). Καὶ τῆς βασιλείσης Ἐκάβης τὸ σῆμα, εἰς τὴν ἄκραν τὴν ἀποκαλουμένην «Κ υ ν ὀ σ ἦ μ α» ἐδεικνύετο κατέναντι τῆς Τρωάδος γῆς εἰς τοὺς περιπλέοντας τὴν χερσόνησον τῆς Προποντιδίδος³⁹. Ὁ ἑταῖρος τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἑλπίνωρ παραικαλεῖ τὸν κατελθόντα εἰς Ἄδου ἥρωα: «σῆμά τε μοι χεῦαι πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης» (λ 75) καὶ εἰς τὴν παράκλησιν ταύτην ἀνταποκρινόμενος οὗτος τὸν θιάπτει ἐπανελθὼν «ὄθ' ἀκροτάτῃ προέχ' ἀκτῆ», σωρεύων τύμβον ἐπὶ τοῦ τάφου μὲ στήλην, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποῖου ἐμπηγνύει «εὐῆρες ἐρετμόν» (μ 11, 14-15). Βραδύτερον, εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς χρόνους, ὁ τύμβος τοῦ ὀδηγήσαντος τοὺς Πέρσας Σαλγα νέως ἐπεδεικνύετο εἰς τοὺς παραπλέοντας τὴν κατέναντι τῆς Χαλκίδος ἀκτὴν τοῦ Εὐρίπου⁴⁰. Ὁ νεκρὸς τοῦ τάφου τοῦ Σταφύλου ἦτο, ἀναμφιβόλως στενῶς συνδεδεμένος μὲ τὴν θάλασσαν: καὶ θὰ ἦτο δύσκολον νὰ εὔρη τις θέσιν κατὰ τὴν ἀκτὴν πλέον ἀρμόζουσαν διὰ τάφον ἑνὸς ναυτικοῦ.

Ἄλλ' ὁ πλουσίως κτερισθεὶς νεκρὸς δὲν ἦτο ὁ μόνος, οὐδ' ὁ πρῶτος ἴσως κάτοχος τοῦ τάφου. Ὁ ἐν ταφῇ σύντροφος ὑποθέτω ὅτι ἦτο γυνή, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῶν κτερισμάτων, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἀποδοθοῦν εἰς αὐτόν⁴¹.

³⁸) Σ τ ρ ά β. VII, 331, 52.

³⁹) Α υ τ ό θ ι, 53.

⁴⁰) Σ τ ρ ά β ω ν, IX, 2, 9, σ. 403. Βλ. Β u r s i a n, αὐτ. I, 215.

⁴¹) Χαρακτηριστικὸν ἰδίᾳ τὸ εἰδῶλιον ὑδριαφόρου θεότητος ἢ λάτριδος· πβλ. τὰ ἀνάλογα ἐκ Κύπρου (P e r r o t - C h i r i e z, αὐτ. σ. 553 εἰκ. 376 ἔξ Ἀλάμπρας, ὅπου παρίσταται θεότης μᾶλλον, βαστάζουσα διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὑδρίαν καὶ διὰ τῆς ἄλλης εἰς τὸν κόλπον τῆς βρέφους) καὶ ἐκ Ρόδου (W i n t e r, Typen d. figürl. Terrakotten, σ. 20, 7 ἐκ Καμίου, γυναικὸς μὲ κιονοειδῆς σῶμα, βασταζούσης δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κωνικὸν ἄγγειον). Χαρακτηριστικὴ καὶ πιθανῶς λατρευτικοῦ χαρακτῆρος εἶναι ἡ κιωνοτῆ διαμόρφωσις τοῦ κορμοῦ παρομοίων εἰδωλίων. Εἰς τὴν τελικὴν δημοσίευσιν θὰ παραθέσω τὰ ἀνάλογα. Ἡ μορφή θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ ὡς ἀ ρ ρ η φ ὀ ρ ο ς (ὡς γνωστόν, παναρχαίαν

Τὰ ἐκτὸς θέσεως ὑπὸ κεράμους σωληνωτοὺς προστατευθέντα καὶ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ τάφου κείμενα ὀστᾶ πολὺ πιθανὸν ἀνῆκον εἰς νεκρὸν κατέχοντα ἀρχικῶς τὸ ὅλον ἢ μέρος τοῦ χώρου τοῦ τάφου. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ὁ πρῶτος κάτοχος τοῦ τάφου, εἰς τὴν δευτέραν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑπεκατεστάθη διὰ τοῦ νεκροῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει τὸ δεύτερον κρανίον· τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι πιθανώτερον, διότι ἄλλως δυσκόλως θὰ ἤρμηνεύετο ἢ τόσον χαμηλῆ, πρὸς τὰ δυτικά, τοποθέτησις τοῦ κρανίου τούτου. Κατ' ἀνάλογον τρόπον συνεσωρευθήσαν τὰ ὀστᾶ τοῦ σκελετοῦ τοῦ πρώτου κατόχου τοῦ ὀρθογωνίου τάφου VI τῶν Μυκηνῶν, ὅπου ἔκειτο ἑκατάδην εἰς ἐπὶ πλέον νεκρὸς ⁴².

Ἐν τῇ ἐκείνῃ ἐπιγραφῇ, καθ' ὅσον δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῆς ἀνθρωπολογικῆς μελέτης τοῦ κρανίου του—ἢ ὅποια, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν διασώζεται ὀλόκληρον, δὲν δίδει ἀποτελέσματα καθ' ὅλα ἀσφαλῆ—ἀνῆκεν εἰς τὴν μεσογειακὴν φυλὴν, ἀλλὰ δὲν ἐμφανίζει τὸν χαρακτηριστικὸν δολιχοκεφαλισμὸν τῶν πρωιμωτέρων μινωικῶν χρόνων· τὸ βυρσοειδὲς σχῆμα καὶ ἡ σχετικὴ ἀπόκλισις πρὸς τὸν ἀρμενοειδῆ τύπον εἶναι χαρακτηριστικά, ὡς καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι παρουσιάζει μᾶλλον τὰς μέσας ἀναλογίας μεσοκεφάλου τύπου, ὄχι σπανίου καὶ εἰς τὴν Κρῆτην ἀκόμη καὶ εἰς τὴν πρῶτον περίοδον τῶν κυκλικῶν τάφων τῆς Μεσσαρᾶς ⁴³. Ὁ τύπος ὅμως οὗτος ἐμφανίζεται καὶ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, μάλιστα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀργολίδος. Ὡστε ἀνθρωπολογικῶς θὰ ἔδει νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν προέλευσιν τοῦ γένους τοῦ βασιλικῶν νεκροῦ εἰς τὴν Κρῆτην ἢ τὴν ἐξ αὐτῆς ἀποικισθεῖσαν, κατὰ τὴν λίαν πιθανὴν ἐκδοχὴν τοῦ Σέρ Ἀρθούρου Ἡβανς, μυκηναϊκὴν περιοχὴν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

Τὰ κτερίσματα τοῦ τάφου ἀποδεικνύουν ἐναργέστερον ἔτι τὴν στενὴν σχέσιν μετὰ τὴν Κρῆτην καὶ τὴν Ἀργολίδα. Τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς ὄπλα, ἐντελῶς ἀνάλογα ἐφυραϊκὰ ἀγγεῖα, ὅμοια ἀρτόσχημα, στενωῶς ἀνάλογοι χρυσαῖ λαβαὶ ἀνευρέθησαν εἰς τὴν δευτέραν περιοχὴν, ἐνῶ τὰ ἴδια ἀκριβῶς ὄπλα, ὁ διπλοῦς πέλεκυς, τὸ ἄρτερον μετὰ τὰ κρίνα, ὁ σφρα-

τελετουργίαν ἤσκουν αἱ 4 ἀρρηφόροι τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος· ἢ λ. προέρχεται ἐκ τοῦ ἀρρη, ἔρρη ἢ ἔρρη καὶ ἡ τελετουργία εἶχε τὴν ἔννοιαν τῆς καρποφορίας τῆς γῆς διὰ τῆς μαγικῆς ἀρδεύσεως· πβλ. D a r e m b e r g - S a g l i o, Dict. d. Antiquités, λ. Arrhephoria). Ὅτι μετὰ τοῦ δευτέρου νεκροῦ δὲν ἀνευρέθησαν ὄπλα δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ἦτο γυνή, διότι, ὡς ἐσημειώθη, τὸ σῶμα τούτου μετὰ τῶν περὶ αὐτὸ κτερισμάτων, ἐξηφανίσθη, παρασυσθὲν κατὰ τὸ πρᾶν ἐκ τῆς ἀτραποῦ.

⁴²) Βλ. ὑποσ. 30.

⁴³) Πβλ. X a n t h u d i d e s, Vaulted Tombs of Messarà, σ. 126.

γιδόλιθος καὶ ἡ ψήφος τοῦ ἀμεθύστου, τὸ ἀργυροῦν ἀγγεῖον καὶ ὁ χαλκοῦς ἀμοφορεὺς μᾶς φέρουν πρὸς τὴν πρώτην. Ἡ ἐπισημονικὴ εἰς τὰ καθ' ἕκαστα δημοσίευσις τῶν εὐρημάτων θὰ δείξη λεπτομερέστερον τὰ σημεῖα συνδέσεως μὲ τὰς περιοχὰς ταύτας. Ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ἀρκετόν, ὅτι διαπιστοῦται ἡ σύνδεσις αὕτη.

Λιὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἱστορικῆς σημασίας τοῦ τάφου ἐμφανίζεται ὡς πρωτεῦον στοιχεῖον ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τῆς χρονολογίας αὐτοῦ. Ἡ στενὴ ἀναλογία τῶν δύο χρυσῶν λαβῶν 276 καὶ 277 τοῦ IV ὀρθογωνίου τάφου τῶν Μυκηναῶν μὲ τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους τῆς Σκοπέλου θὰ ἔφερε τὴν χρονολογίαν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ΥΕΙ (=ΥΜΙα) ἐποχῆς, πρὸς τὸ τέμα ταύτης, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει τὴν μεγαλυτέραν σχηματοποίησιν καὶ χαλαρότητα τῶν διακοσμῆσεών της. Εἰς τὴν χρονολογίαν ταύτην κατέληξε πεισθεὶς μεθ' ὠρισμένους δισταγμοὺς⁴⁴ καὶ ὁ Γ. Μπακαλάκης εἰς τὴν πρὸ τοῦ VI Συνεδρίου ἀνακοίνωσίν του, στηρίζων τὴν γνώμην του εἰς ἐμπεριστατωμένην ἀνάλυσιν τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων. Τὰ λοιπὰ κτερίσματα, ὄπλα, ἀγγεῖα καὶ κοσμήματα δύνανται ἀσφαλῶς νὰ χρονολογηθοῦν εἰς τὴν ΥΕΙΙ (=ΥΜΙβ—ΥΜΙΙ) ἐποχὴν: λιὰν χαρακτηριστικὰ τῆς περιόδου ταύτης εἶναι αἱ ἐφυραϊκαὶ κύλικες καὶ τὰ ἀρτόσχημα μὲ τὰ τροχοειδῆ σχέδια τοῦ πυθμένος των⁴⁵. Πρωιμώτερον φαίνεται τὸ ὄντων μὲ τὰ κρίνα· ὁ πηλὸς του καὶ καθόλου ἡ τεχνικὴ του εἶναι πολὺ ἀνάλογος τῶν λοιπῶν ἐφυραϊκῶν, ἀλλὰ τὸ σχῆμα καὶ ἡ διακόσμησις του ἐνθυμίζουσι ΥΜΙα κρητικὰ πρότυπα. Ἐπίσης τὸ μικρὸν ἀργυροῦν, τύπου χειρὸν βου, καὶ τὸ μεγαλυτέρον ὅμοιον χαλκοῦν φαίνονται ὑπερβαίνοντα τὸ ἄνω ὄριον τῆς ΥΕΙΙ περιόδου (περὶ τὸ 1500 π. Χ.). Ἄν ὅμως λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι μεταλλικὰ σκευὴ καὶ δὴ βασιλικὸν ξίφος τῆς ὀλκῆς τοῦ ἀνευρεθέντος θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διατηρηθοῦν ἐπὶ δεκαετηρίδας ὡς κειμήλια, κληροδοτούμενα ἕως ἀπὸ τὴν μίαν γενεάν εἰς τὴν ἄλλην, δύναται νὰ χρονολογήσῃ μὲ βεβαιότητα τὰς ταφὰς τοῦ τάφου τῆς Σκοπέλου,

⁴⁴) Βλ. ὑποσ. 34. Ἡ σχηματοποιήσις καὶ χαλαρότης τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων δὲν ἔχει προχωρήσει εἰς τὸ σημεῖον τὸ ὅποιον παρέστησεν ὁ Μπακαλάκης. Τόσον τὸ δικτυωτὸν ὅσον καὶ τὸ θέμα τῶν συνδεομένων ψευδοσπειρῶν καὶ κυματιστῶν μαϊάνδρων μὲ κυκλίσκους ὡς ὀφθαλμοὺς εἶναι γνωστὰ εἰς τὸν κύκλον τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων κοσμημάτων καὶ ἀγγείων τῆς ΥΜΙα περιόδου.

⁴⁵) Τὰ ὑπ' ἀριθ. 19-21 μικρὰ ἀρτόσχημα ἔχουν ἐπὶ τοῦ πυθμένος ὁμοζέντρους κύκλους καὶ ὄχι ἀκτινωτοὺς τροχοὺς, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἐνδειξὴν χαμηλῆς χρονολογίας (ΥΕΙΙΙ), ὡς ἡ λοιπὴ διακόσμησις τούτων ἀποδεικνύει. Ἀντιθέτως φαίνεται ἀληθές, ὅτι τὰ τροχοειδῆ ἐπὶ τοῦ πυθμένος ἀρτοσχημῶν θέματα δὲν ἀπαντοῦν κατὰ τὴν ΥΕΙΙΙ περίοδον (βλ. B l e g e n, *Prosymna*, 1937, σ. 404 ζ.ξ.).

πλήν ἴσως τῆς τοῦ ἔκτοπισθέντος νεκροῦ, ὡς γενομένης περὶ τὸ μέσον τῆς ΥΕΙΙ περιόδου, κατὰ τὸ 1450 π. Χ. Ἡ στενὴ ἀναλογία τῶν περισοτέρων ὄπλων καὶ ἀγγείων μὲ ὅμοια τῆς περιοχῆς τῆς Ἀργολίδος ἀποδεικνύει, ὅτι ἐπὶ τινὰ χρόνον θὰ ἔδει νὰ εἶχεν ἀποκατασταθῆ στενὸς σύνδεσμος μεταξὺ τῶν ἐγκατασταθέντων εἰς τὴν νῆσον Πεπάρηθον καὶ τῶν βασιλείων τῆς ΒΑ Πελοποννήσου⁴⁶· ἡ ἐγκατάστασις λοιπὸν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε γίνῃ πενήκοντα καὶ πλέον ἔτη πρὸ τῆς ἀποθέσεως τοῦ πλουσίως κτερισθέντος νεκροῦ, περὶ τοὺς χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους κατεσκευάσθη ἴσως τὸ ξίφος μὲ τὴν χρυσῆν λαβήν, τοῦ ὁποίου ἡ τεχνικὴ φαίνεται μᾶλλον ἐπαρχιωτικὴ, κατὰ μίμησιν τῶν βασιλικῶν ξιφῶν τῆς περιοχῆς Μυκηναίων γενομένη. Ἡ νῆσος ὅμως εἶχεν, φαίνεται, διατηρήσει στενὸν δεσμόν μὲ τὴν Κρῆτην· ὁ ἀποτεθεὶς διπλοῦς πέλεκυς δὲν εἶναι διακοσμητικὸς, ἀλλὰ λατρευτικὸς⁴⁷, καὶ τὰ κοσμήματα (ἡ ψῆφος⁴⁸ καὶ ὁ σφραγιδόλιθος⁴⁹) κατεσκευάσθησαν πιθανώτατα εἰς τὴν μινωικὴν νῆσον. Οἱ δεσμοὶ οἱ ὅποιοι ἐνώνουν τὴν μυκηναϊκὴν περιοχὴν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς κατὰ τὴν παλαιότεραν μυκηναϊκὴν περίοδον (ΥΕΙ) ἀποδεικνύονται βαθμηδὸν στενώτεροι καὶ ἡ ἄποψις τοῦ Ἡβανς, περὶ τῆς ἐκ Κρήτης προελεύσεως τῆς παλαιότερας ταύτης φάσεως διὰ τοῦ μινωικοῦ ἀποικισμοῦ, κερδίζει βαθμηδὸν καί, πιστεύω, ταχέως ἔδαφος. Τὰ πρότυπα τῶν μακρῶν μυκηναϊκῶν ξιφῶν ἀνευρέθησαν ἤδη ἐν Κρῆτη (σπήλαιον Ἀρχαλοχωρίου)⁵⁰, ἐπίσης ἀπεκαλύφθησαν δύο γνήσιοι θόλοι ΜΜΙΙβ — ΥΜΙα χρόνων⁵¹ παρὰ τὴν

⁴⁶) Εἶχεν ὑποστηρικτῆ ὅτι αἱ Βόρειαι Σποράδες ἀπετέλεσαν μετὰ τῆς περιοχῆς Βόλου (Ἴωλκοῦ) μίαν μυκηναϊκὴν περιοχὴν (πβλ. τὸν θολωτὸν τάφον τοῦ Καπακλῆ Βόλου, ἐξερευνηθέντα ὑπὸ τοῦ Κ. Κουρουγιώτου: ΑΕ 1906, σ. 211, Κ a r o, αὐτ., σ. 346. Τὰ κτερίσματα τοῦ τάφου Σταφύλου ἐμφανίζουν πολὺ ἰσχυρότερον τὸν δεσμόν μὲ τὴν Ἀργολίδα.

⁴⁷) Ὁ Κ a r o (Schachtgr. v. Myk.) ὑπεστήριξεν, ὅτι εἰς τῆς μυκηναϊκὴν περιοχὴν ὁ διπλοῦς πέλεκυς ἐχρησιμοποίηθη ὄχι ὡς ἱερὸν ὄπλον, ὅπως εἰς τὴν Κρῆτην καὶ σποραδικῶς εἰς νεώτερους μυκηναϊκοὺς χρόνους εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἀλλὰ μόνον διακοσμητικῶς. Τὸ εἶρημα τῆς Σκοπέλου ἀντίκειται εἰς μίαν τοιαύτην παραδοχὴν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἄλλως καὶ ἄλλα δεδομένα δὲν συμφωνοῦν.

⁴⁸) Ἀναλόγους ψήφους σχήματος ὀκτωειδοῦς ἀσπίδος βλ. παρὰ E v a n s, P. of M. II, σ. 52.

⁴⁹) Ὅμοιον θέμα δελφίνων, ἐπεξεργασμένον μὲ ἀνάλογον τεχνικὴν, βλ. ἐπὶ τοῦ ΥΜΙα κυλίνδρου ἐκ σαρδίου παρὰ E v a n s, P. of M. I εἰκ. 435, σ. 496.

⁵⁰) Δυστυχῶς ἡ δημοσίευσις τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ σπηλαίου, γενομένης ὑπὸ τοῦ καθηγ. Μαρινάτου βοηθουμένου ὑπ' ἐμοῦ, καθυστερεῖ κατ' ἀνάγκην, λόγῳ τῶν ἀνωμάλων συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι καθιστοῦν μέχρι σήμερον ἀπροσπέλαστον τὸ περιεχόμενον τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου.

⁵¹) Βλ. προκαταρκτικῶς: «Illustr. Lond. News» 2 Mars 1940, σ. 284,

Κνωσὸν κύλικες τοῦ ἀποκληθέντος ἐφυραϊκοῦ τύπου ἀπετέθησαν λατρευτικῶς εἰς τὸν Βασιλικὸν Τάφον-Ἱερὸν τῆς Κνωσοῦ, ἔχουσαι ὡς πρότυπα μεταλλικὰ ἀγγεῖα πολὺ ἀρχαιότερα εἰς αὐτὴν τὴν νῆσον⁵². τελευταῖον δὲ διαδηματικὴ ταινία μὲ ἐμπέστον διακόσμησιν πολὺ ἀνάλογον τῆς ἐπὶ χρυσῶν κοσμημάτων (ταινιῶν, ἐπενδύσεων κλπ) τῶν «ὀρθογωνίων τάφων» περιήλθε μετ' ἄλλων πολυτίμων χρυσῶν ἀντικειμένων εἰς τὴν Συλλογὴν Γιαμαλάκη⁵³. Αὐτὸ τὸ σχῆμα τῶν ὀρθογωνίων τάφων, μὲ ἀκριβῶς ἀνάλογον ὀρόφωσιν, δὲν εἶναι ἄγνωστον εἰς τὴν Κρήτην, ἀφοῦ τὸ νεκροταφεῖον τῆς Ζαφὲρ Παπούρας παρὰ τὴν Κνωσὸν ἔδωσε μερικὰ ἀνάλογα⁵⁴. Οὕτω ὁ δεσμὸς τῆς προελληνικῆς Πεπαρήθου καὶ τῆς Κρήτης, εἴτε ἄμεσος εἴτε ἕμμεσος διὰ μέσου τῆς ὑπὸ Κρητῶν ἀποικισθείσης Ἀργολίδος, ἀποδεικνύεται στενὸς καὶ οὐσιαστικὸς.

Ἐπὶ τὸ φῶς τοῦτο ἰδιαίτερον σημασίαν ἐνέχει ἡ ἐξέτασις τῶν στοιχείων, τὰ ὅποια παρέχονται ὑπὸ τῆς παραδόσεως καὶ τῆς ἐρεῦνης ἐπὶ τῶν τοπωνυμίων.

Εἰς τὴν ἕμμετρον Περιήγησιν τοῦ Ἀωνύμου, τὴν ἐσφαλμένως ἀποδοθεῖσαν εἰς τὸν Σκύμμον τὸν Χίον καὶ γραφεῖσαν τὸν Α' αἰῶνα π. Χ., ἀφοῦ ἐσημειώθη (στιχ. 540-546) διὰ τὴν Κρήτην, ὅτι ἦτο:

*ἄγλοις ἀπ' ἀρχῆς καὶ πόλεσιν οἰκουμένην.
Ἀρχαιοτάτους δὲ ἔχει τοὺς οἰκήτορας
τοὺς δὴ παρ' αὐτοὺς Ἐτεόκρητας λεγομένους.
Πρώτους δὲ Κρητὰς φασὶ τῆς Ἑλληνικῆς
ἄρξαι θαλάττης τὰς τε νησιώτιδας
πόλεις κατασεῖν, ἅς δὲ καὶ συνοικίσαι
αὐτῶν Ἐφορος εἶρηκεν*

προστίθεται κατωτέρω (στ. 579-586), θὰ ἔλεγέ τις ὡς εἰκονογράφησις

<Arch. Jahrb.> 1942, 195, J. H. S 59, 1939, σσ. 203-204 διὰ τὸν θόλον τῆς Κεφάλας, J. H. S, 64, σσ. 85-86 εἰκ. 2-3 (Archaeol. in Greece) διὰ τὸν θόλον τοῦ Τεκέ, ἐπαναχρησιμοποιηθέντα εἰς τὴν γεωμετρικὴν ἐποχὴν. Τὸν πρῶτον ὁ P e r s s o n, New Tombs...Midea, 1942, σ. 167 εἰκ. 122, 3, χρονολογεῖ εἰς τὴν ΥΜΙΙ περίοδον. Ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνυσκάφαντος ὀμων R. H u t c h i n s o n καθορισθεῖσα χρονολογία ΜΜΙΙΒ-ΥΜΙα φαίνεται ἀσφαλής.

⁵²) E v a n s, P. of M. IV, 1016 κ.εξ. εἰκ. 965. Ὡς «κύπελον ἀγάπης» εἰς τὴν γνωστὴν ὡς Camp-Stool Fresco τοιχογραφίαν: α ὕ τ., 389 εἰκ. 324.

⁵³) Βλ. «Κρητ. Χρονικά» Α' (1947), 221.

⁵⁴) E v a n s, Prehist. Tombs of Knossos, σ. 11: The Shaft-Graves. Ἡ κυρία διαφορὰ ἀπὸ τοὺς ὀρθογωνίους τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος εἶναι, ὅτι τὸ σκάμμα δὲν περιεβάλλετο ὑπὸ τοίχων, ἀφοῦ εἶχε γίνεαι εἰς τὸν μαλακὸν βράχον. Ὅμως τὸ ὀρθογώνιον ὄρυγμα τοῦ θαλάμου τοῦ βασιλικοῦ τάφου τῶν Ἰσοπάτων (αὐτ. πίν. XCVI καὶ XCV) περιβάλλον τοιοῦτοι τοῖχοι.

τῆς ἀποικιστικῆς αὐτῆς ἐπεκτάσεως τῶν Κρητῶν κατὰ τοὺς προελλη-
νικούς χρόνους εἰς τὰς Σποράδας νήσους:

*Κεῖνται δὲ καὶ νησιδες αὐτῆς πλησίον, (δηλ. τῆς Ἑστιάας)
Σκῦρος, Πεπάρηθος, Σκίαθος, ὧν Κρηῖτες μὲν οἱ
μετὰ Σταφύλου διαβάντες ἐκ Κνωσοῦ ποτε
Πεπάρηθον ἔγγυς κειμένην τ' αὐτῆς Ἴκον
νήσον συνοικίζουσι, τὴν Σκῦρον δὲ καὶ
[τὴν] Σκίαθον ἐκ Θράκης διαβάντες, ὡς λόγος,
Πελασιγῶνται· πάλι δ' ἐρήμους γενομένας
αὐτὰς πάσας Χαλκιδεῖς συνώκησαν.*

Ἡ πληροφορία διασαφεῖται ἔτι μᾶλλον διὰ τῶν στοιχείων, τὰ ὅποια παραθέτει ἀντὶ τῶν ἐκ κρητικῶν πηγῶν Διόδωρος ὁ Σικελιώτης· ὁμιλήσας περὶ τῆς μεγάλης ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ Μίνωος, διὰ τῆς ὁποίας κατώρθωσε «τῶν τε νήσων τὰς πλείστας καταστρέψασθαι καὶ πρῶτον τῶν Ἑλλήνων θαλασσοκρατῆσαι» (V, 78), συνεχίζει περὶ τῶν μεγάλων ἔργων τοῦ Ραδαμάνθυος, ἐπιτυχόντος «κατακτηθῆσθαι καὶ νήσους οὐκ ὀλίγας καὶ τῆς Ἀσίας πολλὴν τῆς παραθαλαττίου χώρας⁵⁵, ἀπάντων ἔκουσίως παραδιδόντων ἑαυτοὺς διὰ τὴν δικαιοσύνην»⁵⁶ (αὐτ. 79)· ὁ Ραδάμανθυς κατανέμει τὰ κατακτηθέντα ἐδάφη εἰς τοὺς περὶ αὐτόν⁵⁷· εἰς τὸν υἱὸν Ἐρυθρὸν παραδίδει τὴν βασιλείαν τῶν ἀπ' αὐτοῦ κληθεισῶν Ἐρυθρῶν, εἰς τὸν Οἰνοποῖωνα, υἱὸν τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀριάδνης, τὴν Χίον· «τῶν δ' ἄλλων τῶν περὶ αὐτὸν ἡγεμόνων ἐκάστῳ νήσον ἢ πόλιν δωρήσασθαι λέγουσι τὸν Ῥαδάμανθον, Θόαντι μὲν Ἀἴμνον, Ἐννεῖ δὲ Σκῦρον, Σταφύλῳ δὲ Πεπάρηθον, Ἐδάνθει δὲ Μαρόνειαν, Ἀλκαίῳ δὲ Πάρον, Ἀνίονι δὲ Ἀἴλον, Ἀν-

⁵⁵ Εἰς τὴν Νύσαν, βορείως τοῦ Μαιάνδρου, ἢ τὴν εἰς αὐτὴν ἀνήκουσαν Ακαράκα, ὁ οἰκιστὴς Ἄθυμβρος ἐλέγετο «Κρῆς τῷ γένει ἀπὸ Ῥαδαμάνθου»: Μεθόδιος εἰς Ἐτυμ. Μέγα 45, 17.

⁵⁶ Ἐλέγετο ὅτι ὁ Ραδάμανθυς ἐγκατέλειπε τὴν νήσον Κρήτην μετὰ φιλονικίαν πρὸς τὸν Μίνωα «τοῖς νησιώταις νομοθετεῖν» (ἴσως ἐκ τῶν σχολίων Ἀπολλοδώρου εἰς Νηῶν Κατάλογον, Ἄ π ο λ λ ο δ. Βιβλ. 3, 1, 2, 3).

⁵⁷ Τί ἐκράτησε δι' ἑαυτὸν ὁ Ραδάμανθυς οὐδαμῶς ἀναφέρεται· θὰ ἐκλινέ τις νὰ παραδεχθῆ, ὅτι ἐκράτησε τὴν μεγαλύτεραν τῶν νήσων, τὴν Εὐβοίαν, ὅπου ὁ Ὅμηρος τὸν παριστᾶ φερόμενον ἐπὶ ταχυτάτου πλοίου ὑπὸ τῶν ναυτικῶν Φαιάκων «εποπόμενον Τιτυόν, Γαίηιον υἱόν» (ἠ 321-324). Σχετικὸν εἶναι ἀπόσπασμα τῆς τραγῳδίας «Ραδάμανθυς» τοῦ Εὐριπίδου ἢ τοῦ Κριτίου (Nauck², frg. 658 «οἷ γῆν ἔχουσ' Εὐβοῖδα πρόσχωρον πόλιν». Τὴν σχέσιν τοῦ Ραδαμάνθυος μετὰ τὴν Βοιωτίαν καὶ τὴν σύνδεσίν του μετὰ τὴν βασιλίαν Ἀλκήσιδα θὰ ἠρμάνευεν ἡ γειτονικὴ ἐπὶ τῆς νήσου Εὐβοίας ἐγκατάστασις. Ἐκεῖ ἄλλως εὐρίσκομεν ἐντοπισμένον καὶ ἄλλον μῦθον σχετικὸν μετὰ τὸ γένος τοῦ Σταφύλου. Βλ. κατωτέρω σ. 564, ὑποσ. 66. Πβλ. παρὰ R o s c h e r's, Lexicon d. Mythol. ἀρθρ. Rhadamanthys (Jessen), σ. 83.

δρεῖ δὲ τὴν ἀπ' ἐκείνου κληθεῖσαν Ἴνδρον»⁵⁸. Αἱ δύο αὐταὶ παραδόσεις συμπίπτουν ὡς πρὸς τὸν ἀποικισμὸν τῆς Πεπαρήθου ὑπὸ Κρητῶν ὑπὸ τὸν ἥρωα Στάφυλον καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅτι ὁ ἀποικισμὸς οὗτος ὑπῆρξε μέρος εὐρύτερου ἀποικιστικοῦ προγράμματος ἐπεκτάσεως εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν παρακειμένην μικρασιατικὴν παραλίαν, πραγματοποιηθέντος καθ' ὠρισμένην περίοδον. Ὁ ἀποικισμὸς οὗτος ἀφῆκεν ἔντονον ἀνάμνησιν μὲ τὸ ἐφαρμοσθὲν ἐκπολιτιστικὸν πρόγραμμα, ἰδίως σχετιζόμενον μὲ τὴν ἐπέκτασιν τῶν συστηματικῶν καλλιέργειῶν, μάλιστα τῆς ἀμπέλου. Ἐδηλώθη τοῦτο μὲ τὰ θρυλικά ὀνόματα τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀποικίσεως, μάλιστα τῶν ἀδελφῶν Σταφύλου καὶ Οἰνοπίωνος, ἐγκατασταθέντων εἰς τὰς νήσους ἑκείνας, αἱ ὁποῖαι ἔκτοτε ἐφημίσθησαν διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν ποιότητα τῶν σταφυλῶν καὶ τοῦ οἴνου των, δηλαδὴ τὴν Πεπαρήθου⁵⁹ καὶ τὴν Χίον⁶⁰. Καὶ ὁμοίως ἐφημίσθη ὅλος ἰδιαιτέρως ὁ οἶνος τῆς Μαρωνείας⁶¹, τῆς ὑπὸ τοῦ Εὐάνθους ἀποικισθείσης, ἢ γλυκύτες τοῦ ὁποίου κατώρθωσε νὰ δαμάσῃ τὸν Κύκλωπα Πολύφημον. Τὰ νομισματικὰ σύμβολα τῆς Πεπαρήθου καὶ τῆς Μαρωνείας⁶² ὁμιλοῦν εὐγλώττως διὰ τὴν παραγωγὴν, διὰ τὴν ὁποῖαν ἰδιαιτέρως ἐνηβρύνοντο. Καὶ σήμερον τὸ «σκοπελίτικο κρασί» χαίρει τῆς αὐτῆς ἐκτιμήσεως μὲ τὸν πάλαι πεπαρήθιον οἶνον. Ἄλλὰ καὶ ἡ περαιτέρω παράδοσις, ἢ σχετιζομένη μὲ τὸ πρόσωπον καὶ τὴν γενεάν τοῦ ἥρωος Σταφύλου, εἶναι λίαν διδακτικὴ. Ἐθεωρεῖτο υἱὸς τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀριάδνης, γεννηθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων «περὶ αὐτὸν»^{62α} — προφανῶς τῶν κατοπιν τὰς νήσους ἀποικισάντων — εἰς τὴν νῆσον Νάξον· κατ' ἄλλους ἐγεννήθη μετὰ τοῦ Οἰνοπίωνος ἐκ τῆς ἐνώσεως τοῦ Θησέως μετὰ τῆς Ἀριάδνης, τὴν

⁵⁸) Τὸ *Κύρον* διώρθωσεν εἰς *Σκῦρον* ὁ Rochette, τὸ *Παμφύλω* εἰς *Σταφύλω* ὁ Heyne, τὸ *Ἐδάμβει* εἰς *Ἐδάνθει* ὁ Wesseling.

⁵⁹) Βλ. ὑποσ. 6.

⁶⁰) Ἄ ρ ι σ τ ο φ. Ἐκκλησ. 1139, Σ χ ὀ λ. Ἄ ρ ι σ τ ο φ. Εἰρ. 835, Ἄ θ ἦ ν. 1, 28 e-f, 29a, Θε ο π. FHG I 328. Σχετικὸν εἶναι τὸ ὄνομα τῶν παρὰ τὴν Χίον Οἰνουσσῶν: Ἡ ρ ὀ δ ο τ. I, 165, Θε ο υ κ. 8, 24.

⁶¹) Κρατίνος παρὰ Π ο λ υ δ. VI, 26, Ε ὑ ρ ι π. Κύκλωψ 395.

⁶²) Διὰ τὰ τῆς Πεπαρήθου βλ. ἄνωτ. ὑποσ. 7. Τῆς Μαρωνείας σύμβολον ἦτο ἡ κατάφορος βοτρώων κληματὶς καὶ ὁ βότρυς κρατῶν Διονύσου. H e a d, Hist. Numm., 215-217, εἰκ. 158-160. Ὁ Μάρων ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Εὐάνθους. Ὁ Στάφυλος συνεδέθη καὶ μὲ τὴν νῆσον Θάσον διὰ τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦ Θασίου οἴνου (σχόλ. Ἄ ρ ι σ τ. Πλούτ. 1022, Σ ο υ ἱ δ α ς, Θάσιος οἶνος).

^{62α}) Χαρακτηριστικὰ διὰ τὴν μετὰ τῆς Κρήτης σχέσιν εἶναι τὰ παρὰ Σχολ. Ἄ π ο λ. Ρ ο δ. (Ἄργον. III, 997) ὀνόματα τοῦ ἀδελφοῦ Λατράμμος καὶ τῆς ἀδελφῆς Ταυροπόλιδος· ἐπίσης τοῦ υἱοῦ Ἄνθους (Συνεχ. Θεοφάν. ἐν Patrol. Migne, 109, § 367, σ. 384).

ὅποιαν ὁ ἔξ Ἀττικῆς ἥρωσ ἐγκατέλειπεν εἰς τὴν νῆσον Νάξον, ὅπου αὕτη συνώκησε μετὰ τοῦ ἱερέως τοῦ Διονύσου Ο ἰ ν ἄ ρ ο υ. Αἱ πρὸς τιμὴν τῆς ἑορταί ἦσαν ἑορταί ἰλαρότητος καὶ χαρᾶς, ἀντιθέτως πρὸς τὰς θρηνητικὰς ἑορτὰς δευτέρας Ἀριάδνης⁶³ καὶ εἶναι φυσικόν, ἀφοῦ τὰ ὀνόματα τῶν μετ' αὐτῆς συνδεθέντων προσώπων ἔχουν σχέσιν μετὸν οἶνον. Εἰς αἰτωλικὸν μῦθον τὸ ὄνομα τοῦ Σταφύλου φέρει βοσκὸς τῆς Αἰτωλίας (εἰς παραλλαγὴν μὲ τὸ ὄνομα: Ὀρίστας) βόσκων τὰς αἰγὰς τοῦ βασιλέως Ο ἰ ν ἔ ω ς· οὗτος ἀνακαλύπτει τὴν ἀμπελον ὀδηγούμενος ὑπὸ αἰγός, ἣ ὅποια ἔφαγε βότρυ, «*romium iis temporibus ignotum*», καὶ ἐμεθύσθη· οὕτω γίνεται ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἀμπελοκαλλιέργειας διὰ τοῦ βασιλέως Οἰνέως, εἰς τὸν ὅποιον προσέφερε τὸ νέον φυτόν⁶⁴. Ὁ Πλίνιος διηγῆται ὅτι ὁ Στάφυλος, υἱὸς τοῦ Σειληνοῦ, πρῶτος ἐδίδαξε «*vinum aqua misceri*»⁶⁵. Ἄλλαι παραδόσεις συνδέουν τὸν Στάφυλον ἀκριβῶς μὲ ἐκείνας τὰς περιοχάς, αἵτινες ἐθεωροῦντο ὡς ὑπὸ Κρητῶν ἀποικισθεῖσαι, ὅπως μὲ τὴν ῥοδιακὴν Χερσονήσον καὶ τὴν Καρίαν, καὶ αἱ παραδόσεις αὗται εἶναι ἔξ ἐκείνων τῶν χαρακτηριστικῶν, τὰς ὁποίας ὑπὸ διάφορον πως μορφήν καὶ μὲ διάφορα πρόσωπα συναντῶμεν συνδεομένας μὲ τὴν Κρήτην καὶ τὰς ὑπὸ ταύτης ἀποικισθείσας περιοχάς τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Μία τούτων παρέχει τὸν μῦθον τῆς σωτηρίου λάρνακος⁶⁶. Ὁ Στάφυλος ἐκ τῆς Χρυσοθέμιδος ἀποκτᾷ τρεῖς θυγατέρας, τὴν Μολπαδίαν, τὴν Ροιῶ καὶ τὴν Παρθένον· ἡ δευτέρα διαφθείρεται ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, δι' ὃ ἐγκλείεται εἰς λάρνακα, τὴν ὅποιαν τὸ κῆμα φέρει εἰς τὴν Δῆλον, ὅπου αὕτη γεννᾷ τὸν Ἄνιον· κατὰ τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Λυκόφρονος⁶⁷, ἡ λάρναξ φέρεται εἰς τὴν Εὐβοίαν—πλησίον λοιπὸν τῆς Πεπαρήθου—καὶ ὁ Ἄνιος γεννᾶται εἰς σπήλαιον, μεταφερόμενος εἶτα ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὴν Δῆλον. Εἰς τὰς δύο ἄλλας θυγατέρας ὁ πατὴρ ἔχει ἐμπιστευθῆ τὴν φύλαξιν τοῦ οἴνου «*προσφάτως κατ' ἀνθρώπους ἐδρημένου*», ἀλλ' ὁ πίθος ἔξ ἀμελείας των θραύεται ὑπὸ

⁶³) Τὰ κατὰ τὰς δύο Ἀριάδνας καὶ τὴν ἐν Νάξῳ λατρείαν βλ. παρὰ Π λ ο υ τ. Θησ. XX. Ἐκ Κρήτης προφανῶς ἐξηπλώθη διὰ τοῦ ἀποικισμού ἡ λατρεία θεότητος ἀπαγομένης, θνησοκούς καὶ εἰς φῶς ἀναγομένης, παράλληλος πρὸς τὴν λατρείαν νεαροῦ θεοῦ θνήσκοντος καὶ ἀνισταμένου· τὰς τελετουργίας συνόδου οἱ αὐτοὶ ὀργασμοὶ ἐκστατικῆς χαρᾶς καὶ ἀπάτου πένθους.

⁶⁴) *Mythogr. Vatic.* I, 87. Τοὺς περὶ Σταφύλου μύθους βλ. διεξοδικώτερον παρὰ R o s c h e r, ἐ.ἀ. ἄρθρ. *Staphylos*, καὶ ἐν P. W. Realenc.: *Staphylos* (Gebhard).

⁶⁵) P l i n. N.H. 7, 199.

⁶⁶) Ἡ παράδοσις παρὰ Διοδώρω, V, 62.

⁶⁷) Σχόλ. Λυκόφρ. Ἀλεξ. 570. Ἡ παραλλαγή σχετίζεται ἴσως μὲ τὸν δεσμὸν τοῦ Ραδαμάνθους μὲ τὴν Εὐβοίαν· βλ. ἀνωτ. ὑποσ. 57.

χοίρων—ἀλληγορικῶς : λόγῳ μέθης—καὶ αἱ κόραι, φεύγουσαι τὴν ὄρ-
γὴν τοῦ πατρὸς, ρίπτονται ἐξ ἀποκρήμων βράχων εἰς τὴν θάλασσαν
(κατὰ τὴν γνωστὴν καὶ ἀλλαγόθεν παράδοσιν αὐτοκτονίας)^{67α}· σφύζον-
ται ὁμως ὑπὸ τοῦ Ἐπόλλωνος καὶ λατρεύονται ἔκτοτε εἰς τὴν Βούβα-
στον (ἢ Παρθένος) καὶ τὴν Κάσταβον (ἢ Μολπαδία-Ἡμιθέα). Διαβλέ-
πει τις σαφῶς ὕπισθεν τῶν μύθων τούτων «ἱεροὺς λόγους» μὲ παλαιο-
τάτην, πιθανώτατα κρητικὴν, προέλευσιν, καὶ σχετιζομένους μὲ τὴν λα-
τρείαν ὄρισμένων μορφῶν τῆς προελληνικῆς θρησκείας⁶⁸. Μὲ τὴν Κα-
ρίαν σχετίζεται ὁ ὑπὸ τοῦ Παρθενίου (Ἐρωτ. Λόγ. I) παραδοθεὶς μῦθος
περὶ Λύρκου : Μαντευόμενος οὗτος εἰς τὸ Διδυμαῖον διὰ τὴν ἀπόκτη-
σιν τέκνων, λαμβάνει χρησμόν ὅτι θὰ ἀποκτήσῃ γόνον ἐκ τῆς πρώτης
γυναικὸς, τὴν ὁποίαν καθ' ὁδὸν θὰ ἀπαντήσῃ. Ἐπιανερχόμενος εἰς
Καῦνον τῆς Καρίας συναντᾶται εἰς Βούβαστον μετὰ τοῦ Σταφύλου,
ὅστις ξενίσας καὶ μεθύσας τοῦτον συγκατακλίνει μετὰ τῆς θυγατρὸς
Ἡμιθέας, ἐκ τῆς ὁποίας ἀποκτᾶ τὸν Βασίλον, μέλλοντα βασιλεῖα τοῦ
λαοῦ τῶν Καρῶν. Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι καὶ τὰ ὀνόματα τῶν
τριῶν θυγατέρων τοῦ Ἀνίου, τῆς Οἰνοῦς, Σπερμουῦς καὶ Ἐλαίδος⁶⁹,
διδάσκουν τὴν αὐτὴν ἱστορίαν τῆς ἐπεκτάσεως τῶν συστηματικῶν καλ-
λιεργειῶν, τῆς ἀμπέλου, τῶν δημητριακῶν καὶ τῆς ἐλαίας εἰς τὰς νή-
σους μὲ προέλευσιν τὴν Κρήτην.

Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἡγεμονικοῦ τάφου καὶ λειψάνων τοῦ πα-
ρακειμένου συνοικισμοῦ, ἀποδεικνυόντων στενὴν σχέσιν μὲ τὴν Κρή-
την καὶ τὴν ἐκ τῆς Κρήτης ἀποικισθεῖσαν Ἀργολίδα, ἢ περὶ Σταφύ-
λου παράδοσις εἶναι ὀρθὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς προελθοῦσα ἐκ τοῦ πρά-
γματι γενομένου ἀποικισμοῦ Κρητῶν. Οὐδὲ ὑπάρχει λόγος νὰ ἀμφι-
σβητηθῇ, ὅτι ἡ ἐκκίνησις ἐγένετο κυρίως ἐκ Κνωσοῦ⁷⁰. Ἡ μελλοντικὴ

^{67α}) Μύθους αὐτοκτονίας διὰ κατακρημνίσεως βλ. ἐν «Arch. f. Relig. Wiss. XXIV (1926-7) 61 κ.εξ.

⁶⁸) Τὴν μορφήν τῆς προελληνικῆς Παρθένου ἐνσαρκώνει ἐν Κρήτῃ ἡ θεὰ Βριτόμαρτις (=Γλυκεῖα Παρθένος). Μὲ τὴν ῥοιὰν συνέδεσαν μίαν μορφήν μι-
νωικῆς θεότητας, τὴν ὁποίαν ὁ Μαρινάτος, μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῶν εἰδώλων
τοῦ Γάζι, συνασχέτισε μὲ τὴν μήκωνα (ἔχι τὴν ῥοιάδα, ἀλλὰ τὴν ὑποφόρον).
βλ. ἐν Α.Ε. 1937 Α', 207-208. Τὸ ὄνομα τῆς Μολπαδίας θὰ ἐσχετίζετο ἀναμ-
φιβόλως μὲ τὴν τελετουργικὴν μολπήν, μετὰ ἄσματος ὄρχησιν, ὡς ἐκείνην τὴν
χαροποιὸν καὶ ἔκστατικὴν ἢ ὁποία ἐτελεσιουργεῖτο πρὸς τιμὴν τῆς ἐν Νάξῳ
Ἀριάδνης.

⁶⁹) Ὁ μῦθος τῶν Οἰνοτρόφων, ὡς αἱ τρεῖς κόραι τοῦ Ἀνίωνος ἐκ τῆς ἐκ
Θράκης Δορίπης δι' ἑνὸς ὀνόματος καλοῦνται, εὔρηται εἰς τὰ Κύπρια Ἔπη
καὶ τὸν Φερεκύδην. Βλ. Anios ἐν R.W. Realenc.

⁷⁰) Τὴν Φαιστόν ὡς κέντρον ἐξορμήσεως τῶν περὶ τὸν Ραδάμανθυν θὰ

ἀρχαιολογική ἔρευνα ἀνὰ τὰς νήσους, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται ὡς ἀποικισθεῖσαι ταυτοχρόνως, θὰ φέρη εἰς φῶς πλείονα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπιβεβαιώσουν τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀποικιστικοῦ τούτου κύματος⁷¹. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁμως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀσφαλές, ὅτι ἤδη κατὰ τὰς ἀρχὰς ἢ περὶ τὸ μέσον τοῦ XVI αἰῶνος ἀπρωκίσθη ἡ νῆσος Πεπάρηθος ὑπὸ Κρητῶν, τῆς πρώτης ἐγκαταστάσεως γενομένης ἀκριβῶς κατὰ τὴν περιοχὴν τοῦ διπλοῦ ὄρμου, τοῦ μέχρι σήμερον φέροντος τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ τὴν παράδοσιν πρώτου οἰκιστοῦ, ὄνομα ὀφειλόμενον, ὡς εἴπομεν, εἰς τὴν εὐθὺς ἀμέσως ἐπελθοῦσαν ἐπέκτασιν τῆς συστηματικῆς ἀμπελοκαλλιέργειας. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐμμονὴ τοῦ τοπωνυμίου ἀκριβῶς κατὰ τὴν περιοχὴν, ἐνθα ἐγένετο ἡ κυρία ἐγκατάστασις, περιοχὴν καὶ μέχρι σήμερον καλυπτομένην κατὰ τὸ πλείστον ὑπὸ ἀμπέλων καὶ κήπων⁷². Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐπεβίωσαν μέχρι σήμερον τὰ ἀρχαῖα τοπωνύμια Ἄγων (Ἄγωντας) καὶ Πάνορμος (Πάνερμο). Τὸ ὄνομα Δέλφι τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τοῦ κυρίως ὄρους Μεγάλο βουνὸ τῆς νήσου θὰ πρέπει νὰ εἶναι προελληνικόν, συγγενές μὲ τὰ ἀσφαλῶς προελληνικὰ Δίρφος, ὄρους ἐπίσης ὄνομα ἐπὶ τῆς γειτονικῆς Εὐβοίας, καὶ Δελφοὶ (ἴσως ἐκ προελληνικοῦ Δέλφως).

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν προελληνικῶν μεσογειακοῦ τύπου ὀνομάτων ἀνήκουν ἀναμφιβόλως τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν γειτονικῶν νήσων τῶν Β. Σποράδων: Σκίαθος, Πεπάρηθος καὶ Ἴκος⁷³. Ἡ κατάληξις τῶν δύο πρώτων —θος εἶναι ἀκριβῶς ἐκείνη, ἡ ὁποία μὲ θεματικόν, συχνὰ ἀπαντῶν, σύμφωνον -ν διαμορφοῦνται εἰς -νθος (πιθανῶς προελλην. -νθα ἢ -νθι)· κατάληξις -θος μὲ πρὸ αὐτῆς φωνῆεν θὰ ἦτο δυνατὸν ἐπίσης νὰ προέβλη δι' ἀφομοιώσεως καὶ ἀπλοποι-

ἔφερε μᾶλλον ἢ σίνδεσις τοῦ τελευταίου μετὰ τοῦ κέντρου τούτου, ὑποστηρικθεῖσα τελευταίως ὑπὸ τοῦ καθηγ. Μαρινάτου. Βλ. ὑποσ. 1. Ἡ παράδοσις τῆς διενέξεως Μίνως καὶ Ραδαμάνθυος θὰ ἦτο μᾶλλον σύμφωνος πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην ἐκδοχὴν. Κατὰ κανόνα ὁμως διενέξεις ἐθεωροῦντο ὡς προκαλέσασαι τοὺς ἀποικισμούς.

⁷¹) Αἱ μεγάλαί σεισμικαὶ καταστροφαὶ τῆς Κρήτης ἀπετέλεσαν κατὰ τὸν Ἕβανς τὴν κυριώτεραν αἰτίαν τῶν ὁμαδικῶν πρὸς ἀποικίας ἐξορμήσεων, αἱ ὁποῖαι ἐστράφησαν κυρίως πρὸς τὴν νοτίαν καὶ κεντρικὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὴν παραλίαν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὴν περιοχὴν Κύπρου καὶ Φοινίκης. Αἱ καταστροφαὶ αὗται χρονολογοῦνται περὶ τὸ 1600, 1500 καὶ 1400 π.Χ. Μὲ τὴν δευτέραν τούτων πιστεύει ὁ καθ. Μαρινάτος, ὅτι σχετίζεται ἡ πελωρία ἐκρηξις τοῦ ἠφαιστείου τῆς Θήρας, ἡ ὁποία ἐπροκάλεσε τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἐρήμωσιν τῆς βορείου ἀκτῆς τῆς Κρήτης.

⁷²) Στάφυλος καλεῖται σήμερον ὄχι μόνον ἡ στενὴ περὶ τὸν διπλοῦν ὄρμον περιοχὴ, ἀλλ' εὐρυτέρα ζώνη, ἀρχομένη δύο χιλιόμετρα ἔξω τῆς πόλεως Σκοπέλου, παρὰ τὸν λόφον τοῦ προφήτου Ἡλία.

⁷³) A. F i c k, Vorgr. Ortsnamen, 1905, σ. 68.

ήσεως τοῦ συμπλέγματος *νθ(θθ-θ)*. Καὶ σήμερον ἀκούονται εἰς τὴν Κρήτην προελληνικὰ τοπωνύμια οὕτω μετασχηματισθέντα: Πύρανθος-Πυράθι, Ζώμινθος-Ζώμιθος. Ἀσφαλῶς προελληνικὰ εἶναι ὀνόματα ὡς τὰ: Κάραθος, Κικύννηθος (νησὺδριον τοῦ Παγασητικοῦ, τοῦ ὁποίου ἀπαντᾷ παραλλήλως καὶ ὁ μᾶλλον χαρακτηριστικὸς προελληνικὸς τύπος Κίκυνθος), Σεσάρηθος (πόλις τῶν Ταυλαντίων), Μάραθος (πόλις τῆς Φοινίκης καὶ ἄλλη τῆς Κρήτης, παραδοθεῖσα ὑπὸ τὸν τύπον Μαράθουσσα, ἐνῶ τὸ ὄνομα Μάραθος καὶ Μαράθι ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν σήμερον ἐπὶ τῆς νήσου) καὶ Μάραθα (ὡς τόπος τῆς Ἀρκαδίας· παρᾶλληλον τὸ Μαραθὼν τῆς Ἀττικῆς), Σύμαιθα (πόλις τῆς Θεσσαλίας) καὶ Σύμαιθος (ποταμὸς τῆς Σικελίας), Κάναθος (πηγὴ παρὰ τὴν Ναυπλίαν) καὶ Κάνηθος (πόλις τῆς Λυκαονίας καὶ λόφος παρὰ τὴν Χαλκίδα τῆς Εὐβοίας), Πάρνηθος (πιθανὸς ἀρχικὸς τύπος τοῦ Πάρνης γεν.-ηθος), Λάπιθος (ὄρος τῆς Ἀρκαδίας· πβλ. καὶ τοὺς Λαπίθας) καὶ Λάπαθος ἢ Λάπηθος (πόλις τῆς Κύπρου), Τριμυθοῦς καὶ Ἀμαθοῦς (πόλεις τῆς Κύπρου), Αἴνηθος (ὄρος), Περαιθεῖς (πόλις τῆς Ἀρκαδίας ἐκ γενάρχου Περαιθίου, συνδεομένου μὲ τὴν Λυκαονίαν), Ὑρνήθιον (τόπος παρὰ τὴν Ἐπίδαυρον, ἐκ τῆς Ὑρνηθοῦς, κόρης τοῦ Τεμενοῦ, ὀνομασθεῖς, καὶ φυλὴ ἀργολικὴ (Ὑρνάθιοι), Κύναιθα (πόλις τῆς Ἀρκαδίας, καλουμένη ἐπίσης: ἢ τῶν Κυναϊθέων πόλις, συνδεομένη καὶ αὐτὴ μὲ γενάρχην ἐκ Λυκαονίας, τὸν Κύναιθον). Προσηγορικὰ ἐπίσης ὀνόματα, οἷα τὰ ἄμαθος, κύαθος, μάραθος, ἀρπιάθος (= φοῖνιξ, Ἡσύχ.). ἀσπάλαθος, ζῦθος, κάλαθος, ξριθος (= γεωργός), τυτθὸς καὶ τίτθη, μέρμιθος, σάπιθος (θυσιά, Πάφιοι) κ.ἄ. φαίνεται ὅτι ἔχουν προελληνικὴν προέλευσιν.

Τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ ἀποδείξουν, ὅτι εἰς τὰ τοπωνύμια Πεπαρήθος καὶ Σκίαθος δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀναζητῆται ἑλληνικὴ ἐτυμολογία (ἐκ τοῦ *πεπαρεῖν*: ἐνδειξαι, σημῆναι, *πεπαρήσιμον*: σαφές, Ἡσύχ. καὶ ἐκ τοῦ *σκιά* ἢ *σκιάς*, πβλ. *Laubenhlein* ὁ P a p e)⁷⁴. Πρὸς τὴν τόσα προελληνικὰ τοπωνύμια παρέχουσαν Ἀρκαδίαν μᾶς φέρει τὸ ὄνομα Σκιαθῆς (ὄρους μεταξὺ τῆς Καφυατίδος καὶ Φονεατίδος). Τὸ δὲ θέμα τοῦ τοπωνυμίου Πεπαρήθος ἐμφανίζει τοῦλάχιστον μᾶλλον προελληνικὸν χαρακτῆρα μὲ τὴν συνήθη εἰς μεσογειακὰ τοπωνύμια ἀναδίπλωσιν: πβλ. Πάρπαρος καὶ Παρπάρων, Περπερήγη, Παρπαμισός, Τάρταρα, Γάργαρα (πβλ. σημ. Γέργερη ἐν Κρήτη, τόπος πλήρης πηγῶν), Πρεπενισσός καὶ Πρεπέσινθος (ἴσως ἀρχικῶς Περπε- ἢ Περπερ-) κ.ἄ. βλ. καὶ προσηγορικὰ ὡς τὸ μάραρον, βόρβορος, κόρκορος. Τὸ Σεσάρηθος ἐμφανίζει παρᾶλληλον

⁷⁴) P a p e, Wörterbuch d. griech. Eigennamen, Braunschweig 1884.

τοῦ Πεπάρηθος τύπον. Ἄτυχῶς πολὺ ἐλάχιστα γνωρίζομεν ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν μινωικῶν Κρητῶν καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν μεσογειακῶν φύλων· ἐλάχισται λέξεις παρεδόθησαν διὰ τῶν λεξικογράφων ὡς κρητικαὶ καὶ κυπριακαὶ γλῶσσαι, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον ὁσάκις συνδέονται μὲ τοπωνύμια ἢ ὀνόματα θεῶν ἢ ἡρώων. Εἰς ὠρισμένα θέματα τῶν λέξεων τούτων ἀναγνωρίζεται μακρο-νὴ συγγένεια τόσον μὲ σημιτικάς, ὅσον καὶ μὲ ἰνδοευρωπαϊκάς γλώσσας, καὶ ἡ ἔρευνα τείνει νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ συγγένεια αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν ἀπωτέραν καταγωγὴν τῶν οἰκογενειῶν τῶν γλωσσῶν τούτων ἐκ κοινῆς μητρὸς γλώσσης. Ὡστε εἶναι ἄτοπον νὰ σπεύδωμεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὡς λέξεις ἰνδοευρωπαϊκῆς καταγωγῆς ἐκείνας τῶν ὁποίων τὸ θέμα ἐμφανίζει συγγένειαν μὲ θέματα λέξεων τῆς ἰνδοευρωπαϊκῆς οἰκογενείας, ἰδίως μάλιστα θέματα τὰ ὁποῖα ἐπανειλημμένως ἐμφανίζονται εἰς ἀναμφισβητήτως προελληνικὰ τοπωνύμια. Ἴσως λοιπὸν δὲν θὰ ἦτο παρακεκινδυνευμένον, ἂν ἀνεγνώριζέ τις εἰς τὸ θέμα τοῦ τοπωνυμίου Πεπάρηθος *πεπαρ-* τὴν αὐτὴν ῥίζαν τὴν ὁποῖαν ἐμφανίζουν τὰ: *πέπειρα* καὶ *πέπειρος*⁷⁵, σημαίνουσας: ὠριμάζειν διὰ θερμότητος· τὸ ὅτι ἡ αὐτὴ ῥίζα ἐμφανίζεται εἰς τὸ *σανσκο. pácyatě*, τὸ ἑλλ. *πέπτω* καὶ τὸ λατιν. *σογμο*⁷⁶ δὲν ἀποκλείει τὴν ὑπαρξίν προελληνικῶν λέξεων ἐξ αὐτῆς διαπλασθεισῶν. Πεπάρηθος θὰ ἦτο λοιπὸν ὁ κατάλληλος διὰ τὴν ὠριμανσιν τύπος καὶ ἡ τοιαύτη σημασία θὰ ἦτο πολὺ προσηρμοσμένη διὰ τὴν ἀμπελόφυτον νῆσον, ἀφοῦ ἰδιαίτερος περὶ τῆς ὠριμάνσεως τῶν σταφυλῶν ἐχρησιμοποιήθη τὸ ὄ. *πεπαίνειν*⁷⁷.

Διὰ τῶν ἀνωτέρω κατεδείχθη, πιστεύω, ὅτι εἰς τὴν περὶ τοῦ ἀποικισμοῦ τῆς Πεπαρήθου ὑπὸ τῶν Κρητῶν παράδοσιν ὑπάρχει ἱστορικὴ βάσις καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ Κνωσοῦ ὀδηγήσαντος εἰς τὴν νῆσον τὴν ἀποικίαν ἡγήτορος διεπλάσθη εἰς παραστατικὴν δήλωσιν τοῦ γεγονότος τῆς διὰ τοῦ ἀποικισμοῦ μεταδόσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἀμπελοκαλλιέργειας. Ὑπάρχει μεγάλη πιθανότης ὅτι τὸ ὄνομα τῆς εὐχύμου ὀπώρας ἢ ὁποῖα ἐκλείσει τὴν νῆσον καὶ ἐχάρισε τὸ ὄνομα εἰς τὸν Κρητὰ ἀρχηγέτην εἶναι κρητικῆς καταγωγῆς, ὅπως καὶ τὰ *βότρως* καὶ *οἶνος*· τὸ δύο τελευταῖα ἀπαντοῦν ὑπὸ συγγενῆ τύπον εἰς τὴν φοινικικὴν περιοχὴν: *Batrun*, ἑλλην. Βότρως, ἐκαλεῖτο λιμὴν τῆς Φοινίκης,

⁷⁵) Ἐθεωρήθη ὅτι τὸ *πέπειρα* ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ ἄρσεν. *πέπων* κατ' ἀναλογίαν τοῦ *πίων-πίειρα*. Θὰ ἦτο ὁμως δυνατὸν καὶ ἐκ τοῦ *πέπειρος*, *πέπειρα* νὰ ἐσχηματίσθη τὸ ἄρσεν. *πέπων* κατ' ἀναλογίαν τοῦ *πίων-πίειρα*.

⁷⁶) Fm. B o i s s a c q, Dictionnaire étymol. ἐν λ. *πέπων*.

⁷⁷) Πβλ. Ἄ ρ ι σ τ. Εἰρ. 1113: *διασκοπῶν ἦδομαι τὰς ἀμπέλους, εἰ πεπαίνουσιν ἤδη*· Ξ ε ν ο φ. Οἰκ. 19, 19: *πεπαίνειν τὴν ὀπώραν* (ἐπὶ τῆς ἀμπέλου).

καὶ οἱ γλωσσολόγοι ἀνεγνώρισαν εἰς τὸ σημ. *γαγίν* (᾿ίην) τὸ αὐτὸ θέμα μὲ τὸ λατιν. *uiniuium* καὶ τὸ ἑλλην. *Γ'οῖνος*⁷⁸. Διὰ τὴν λ. *σταφυλή* (καὶ τὸ παράλληλον *στέμφυλα*) εἶναι βέβαιον, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἰνδοευρωπαϊκὴ ἔτυμολογία⁷⁹, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὄρισμένα τοπωνύμια καὶ λέξεις μὲ κατάληξιν *-υλος*, *-υλλος*, *-υλα*⁸⁰ ἐμφανίζονται ὡς προελληνικὰ θὰ ἔκλινέ τις νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν λέξιν ὡς προελληνικὴν, ἀφοῦ ἄλλως θὰ ἦτο φυσικὸν τὸ ὄνομα νὰ συνηκολούθει, ὡς τόσα ἄλλα ὀνόματα φυτῶν, κατὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς καλλιιεργείας τοῦ προϊόντος.

Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι οἱ ἐγκατασταθέντες ἐπὶ τῆς νήσου Σκοπέλου ἄποικοι δὲν ἠρκέσθησαν νὰ κατοικήσουν εἰς τὸν μᾶλλον πρόσφορον δι' αὐτοὺς τόπον τοῦ διπλοῦ ὄρου, ἀλλ' ἴδρυσαν καὶ ἄλλους συνοικισμοὺς ἢ τοῦλάχιστον μικρὰς κόμας εἰς ἐπίκαιρα σημεῖα. Κατὰ τὰ κράσπεδα τῆς σημερινῆς πόλεως Σκοπέλου εἰς θέσιν Λίμνη ἀνεφάνη παρὰ τὴν κοίτην ρεύματος, πλησίον ἑνὸς νέου κεραμοποιείου, τειχὸς ἐκτισμένον κατὰ τὸν κυκλώπειον τρόπον, τὸ ὁποῖον, πιστεύω, δέον νὰ ἀναχθῆ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ προελληνικοῦ οἰκισμοῦ τῆς νήσου· δὲν ἀποκλείεται νὰ ἀνήκῃ εἰς συνοικισμὸν προελληνικόν, τὸν ὁποῖον πολὺ ἀργότερον διεδέχθη ἡ ἑλληνικὴ πόλις, ἴδρυμα κατὰ τὴν παράδοσιν, τῶν Χαλκιδέων· ἡ τελευταία ἐγκατεστάθη ἐπὶ τῆς κλιτύος ἀκροπόλεως, ἡ ὁποία ἐξησφαλίσθη διὰ τειχῶν κατὰ τὰ μᾶλλον εὐπρόσβλητα μέρη. Κατὰ τὴν περιουσίαν μου ἀνὰ τὴν νῆσον, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἐξαιρέτου καὶ ἀκαμάτου κ. Ἰ. Δημητριάδου, παρετήρησα ἐπὶ λόφων (κατὰ τὴν θέσιν Δίτροπον καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως Πανόρου) περιβόλους κατεσκευασμένους δι' ὀρθογωνισμένων λίθων καὶ ὑπόγεια κτιστὰ κατασκευάσματα ἀγνώστου χρήσεως, ἐξ ἑνὸς ἢ δύο δωματίων, τῶν ὁποίων ἡ εἴσοδος δὲν εἶναι φανερά. Δυστυχῶς τὰ ἐπιφανειακὰ λείψανα δὲν βοηθοῦν διὰ τὴν χρονολόγησιν, ἀλλ' ὑποθέτω ὅτι καὶ ταῦτα ἀνήκουν εἰς προελληνικοὺς χρόνους, ἂν κρίνῃ τις ἀπὸ τὴν τεχνικὴν τῆς οἰκοδομῆς των. Καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι τὰ ὑπόγεια κατασκευάσματα ἐνεφάνιζον τοιχοδομίαν πολὺ ἀνάλογον τοῦ παρὰ τὸ Καπακλῆ Βόλου ἀνασκαφέντος θολωτοῦ τάφου⁸¹. Κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ἀωνύμου οἱ περὶ τὸν Στάφυλον κατέλαβον δύο μόνον νήσους, τὴν Πεπαρήθον καὶ τὴν Ἰκον. Τὸ ὄνομα τῆς τελευταίας πιστεύω ὅτι εἶναι ἐπίσης προελληνικόν· τοῦλάχιστον ἔχομεν πλῆθος

⁷⁸) Πβλ. B e r a r d, αὐτ. I, 332.

⁷⁹) B o i s s a c q, αὐτ. ἐν λ. *σταφυλή*: τὸ αὐτὸ ἰσχύει διὰ τὸ: *βότρως*.

⁸⁰) Βλ. τὰ Πύλος, Δάκτυλος, Βαίτυλος, Τέρφυλλος, Βάργυλος, γρώθυλος (=σπήλαιον), κρώβυλος, κότυλος κ.ἄ.

⁸¹) Βλ. ὑποσ. 46.

προελληνικῶν τοπωνυμίων—ἀλλὰ καὶ προσηγορικῶν, ἀσφαλῶς προελληνικῶν ὀνομάτων—ἐμφανιζόντων τὸ προθεματικὸν Ἰ- ἢ ἱ-. Προχέλι-
 ρως ἀναφέρω τὰ Ἰάροδανος, Ἰναχος, Ἰασος, Ἰνατος, Ἰτανος, Ἰάλυ-
 σος, Ἰκαρος, Ἰμβρασος, Ἰλισσός, Ἰσημηός, Ἰσμαρος, Ἰωλκός. Τὴν
 νῆσον συνδέει ἡ παράδοσις μὲ τὸν Ἀχιλλέα. Ἐκεῖ ἐποποθετεῖτο κατὰ
 μίαν παράδοσιν ὁ τάφος τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀχιλλέως Πηλέως⁸² καὶ ὁ
 ἐκ παραδόσεως γνωστὸς Ἀχιλλεῖος δρόμος⁸³ ἐσχετίζετο καὶ μὲ αὐτήν,
 ὥστε μέχρι σήμερον νὰ διατηρῆται ὡς ὄνομα αὐτῆς: τὰ Χιλλειοδρό-
 μια (γραφόμενον φυσικὰ Χιλιοδρόμια). Πληροφορίαι φέρουν ὅτι ἀνευ-
 ρέθησαν ἀγγελία καὶ ἄλλαι ἀρχαιοτήτες, ἀλλὰ μέχρι σήμερον δὲν ἐγένε-
 νετο ἀρχαιολογικὴ ἐξερεύνησις εἰς τὴν νῆσον, ὥστε νὰ γνωρίζωμεν
 ποίαις ἐποχὰς ἀντιπροσωπεύουν τὰ ἀνευρισκόμενα. Τύσον στενῶς ὁμοῦ
 συνδέεται ἡ Ἰκος μὲ τὴν Πεπάρηθον ἐξ αὐτῆς τῆς θέσεώς της, ὥστε
 καὶ ἀνευ τῆς παραδόσεως θὰ ἔδει νὰ θεωρηθῆ βέβαιον, ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν
 ἐξετάθη ὁ ἀποικισμός. Πολὺν περίεργον θὰ ἦτο, ἂν οἱ ἐγκατασταθέν-
 τες εἰς τὴν Πεπάρηθον, ἀναμφιβόλως ναυτικοί, ἀποικοὶ ἠγνόησαν τὴν
 τόσον ἐξαιρετικὸν φυσικὸν λιμένα παρέχουσιν καὶ πυκνὴν βλάστησιν
 ἐπιδεικνύουσιν γειτονικὴν νῆσον Σκίαθον· ἡ παράδοσις τοῦ Ἀνωνύ-
 μου λέγει ὅτι τὴν κατέλαβον, ὡς καὶ τὴν Σκῦρον, Πελασγιῶται ἐκ τῆς
 Θράκης· ἀτυχῶς οἱ Πελασγοὶ ἢ Πελασγιῶται παραμένουν δι' ἡμᾶς
 μυστηριώδεις· ἂν κρίνῃ τις ὁμοῦ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς αὐτοὺς ἀπε-
 δίδοντο τὰ παμπάλαια κυκλώπεια τείχη, οἱ παλαιότεροι συνοικισμοὶ
 τοῦ Αἰγαίου καὶ ὅτι τοὺς εὐρίσκομεν μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Κρήτης εἰς
 τὸ γνωστὸν ὁμηρικὸν χωρίον (τ 175-177), θὰ ἔδει νὰ συμπεράνωμεν ἢ
 ὅτι ἐπρόκειτο περὶ συγγενοῦς μὲ τοὺς Κρητὰς μεσογειακοῦ λαοῦ ἢ ὅτι
 τὸ ὄνομα τοῦτο ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν παλαιότερων
 ἐπὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων ἐγκαταστάσεων λαῶν
 τῆς θαλάσσης, ἀδιάφορον ποίων· ἐπομένως πελασγικὴ θὰ ἠδύναντο

⁸²) Ἀ ν τ ῖ π α τ ρ. Σ ι δ ὶ ν. εἰς Παλατ. Ἀνθολ. VII, 2, 9 κ.εξ.: «ἴσθ' ὅτι κεύθει καὶ Θέτιδος γαμέταν ἢ βραχίβωλος Ἰκος»· πβλ. Σ χ ο λ. Ε ὑ ρ ι π. Τυρ. 1128.

⁸³) Τὴν συσχέτισιν μὲ τὴν Ἰκον-Χιλιοδρόμια ἤδη ὁ F i c k, αὐτ. 68. Ὑ-
 πῆρχε φαίνεται καὶ παλαιὰ παράδοσις ἀφοῦ ὁ B o n d e l m o n t i, (Liber
 Insul. 129) γνωρίζει τὴν νῆσον ὡς: Δρόμον. Ἰσως τὸ ἐπίμηκες τῆς νήσου
 καὶ ἡ γειτονία μὲ τὴν ἰδιαιτέρως μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως σχετιζομένην Σκῦρον
 συνδέσαν μετ' αὐτῆς τὴν παράδοσιν τοῦ Ἀχιλλείου Δρόμου, τὴν ὁποῖαν εὐρί-
 σκωμεν κυρίως ἐντοπισμένην ἐπὶ στενῆς, μακρᾶς καὶ ἀμμόδους λωρίδος ξηρᾶς
 μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βορυσθένους καὶ τῆς Καρρινίτιδος (σημ. Tendera),
 παρὰ τὴν νῆσον Λευκὴν, καλουμένην Ἀχιλλεῖον Πλάκα ἢ Ἀχιλλεῖον Νῆσον
 (Σ τ ρ ἄ β. VII, 307, Ἀ ν ὠ ν υ μ ο ς (Ψευδοσκύμνος), 819, Π τ ο λ. III, 5,
 25, Ἡ ρ ὀ δ. IV, 55, 76). Πβλ. Ἀχιλλέως Δρόμος παρὰ P. W. Realenc.

νὰ χαρακτηρισθῆ καὶ παλαιὰ κρητικὴ ἐπὶ τῶν νήσων ἐγκατάστασις. Τὸ τελευταῖον θὰ ἐφαίνετο πιθανὸν προκειμένου περὶ τῆς Σκιαθοῦ, ἀφοῦ οἱ Πελασιγῶται ἐμφανίζονται ἐγκαθιστάμενοι καὶ ἐπὶ τῆς Σκύρου, τὴν ὁποίαν ἡ παράδοσις τοῦ Διοδώρου θεωρεῖ ὡς ἀποικισθεῖσαν παρὰ τοῦ ἐκ Κρήτης μετὰ τοῦ Σταφύλου ἐλθόντος Ἐνυέως. Εἰς τῶν λιμένων τῆς ἐκαλεῖτο Κ ρ ἦ σ ι ο ν⁸⁴. Βραδύτερον τὴν «*αἰπείαν Σκῆρον*» κυριεῖει ὁ Ἄχιλλεύς⁸⁵. Μέχρι σήμερον δὲν ἀνευρέθησαν ἐπὶ τῆς νήσου Σκύρου μινωικὰ ἢ μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα, ἢ ἐπιβιώσις ὅμως μυκηναϊκῶν στοιχείων εἰς τὰ ἀνευρεθέντα γεωμετρικὰ εἶναι προφανές⁸⁶. Καίτοι μὲ τὴν ἔλλειψιν ἀσφαλῶν ἀρχαιολογικῶν ἐνδείξεων εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ δοθοῦν ἔστω καὶ εἰς γενικὸν διάγραμμα αἱ κύριαι γραμμαὶ τῶν εἰς τὰς νήσους τῶν Σποράδων ἐγκαταστάσεων, ὅμως, μὲ βάσιν τὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἐλάχιστα ἄλλα στοιχεῖα τὰ ὁποῖα διαθέτομεν, δυνάμεθα ἀπὸ τοῦδε νὰ δεχθῶμεν ὡς γεγονὸς τὸν ἀποικισμὸν μιᾶς ὁμίδος Κρητῶν ἐπὶ τῶν νήσων Πεπαρήθου καὶ Ἴκρου, ἐτέρας ἐπὶ τῶν νήσων Σκύρου καὶ Σκιαθοῦ· εἰς τὴν βασιλικὴν αὐλὴν τοῦ Λυκομήδους ἡ παράδοσις φέρει τὸν Ἄχιλλέα ὡς θηλυπρεπῶς ἀνατρεφόμενον⁸⁷ καὶ ἡ διήγησις τῆς διὰ τῶν ὄπλων ἀνακαλύψεως του ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεῶς ἀπηχεῖ ἴσως ἐντυπώσεις τῆς ἀντιθέσεως ζωῆς μεταξὺ τῶν αὐτῶν τῶν ἀποίκων βασιλέων καὶ τῶν ἐκ βορρᾶ πολεμικῶν φύλων. Ἡ κατάκτησις τῆς Σκύρου ὑπὸ τοῦ Ἄχιλλέως πολὺ πιθανὸν ἀντικατοπτρίζει τὴν ἐκτόπισιν τῶν κρητικῶν δυναστειῶν διὰ τῆς προωθησεως τῶν κατερχομένων ἐκ βορρᾶ ἀχαικῶν φύλων, μάλιστα τῶν ἐγκατεστημένων εἰς τὴν πλησιόχωρον Φθίαν (καὶ ἴσως τὴν θεσσαλικὴν Πελασιγῶτιδα, ἃν οἱ ἀναφερόμενοι Πελασιγῶται συνδεθοῦν μᾶλλον πρὸς τὴν περιοχὴν ταύτην). Ἴσως ἡ Πεπαρήθος νὰ παρέμεινεν εἰς χεῖρας τῶν μινωικῶν ἀποίκων ἐπὶ μακρότερον χρόνον, δὲν ἀποκλείεται δὲ καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν νήσων ὑπὸ πολεμικῶν καὶ πειρατικῶν φύλων—ἐγένετο κυρίως λόγος περὶ τῶν Δολόπων⁸⁸, λαοῦ πολεμικοῦ τῆς Θεσσαλίας, συνορευόντος πρὸς νότον μὲ τὴν Φθίαν—νὰ ἐπέζησαν λείψανα τῶν πρώτων ἀποίκων. Τοῦτο τοῦλάχιστον θὰ ἐδικαιο-

⁸⁴) F r e d r i c h, Skyros, 278.

⁸⁵) Ἰλιάδος IX, 668.

⁸⁶) Π α π α δ η μ η τ ρ ί ο υ ἐν ΑΑ 1936, 228 κ.ἐξ. Πβλ. BSA, XI, 1904-5, 78 κ.ἐξ. Ἄρχ. Δελτ. 1918 παραρτ. 41 κ.ἐξ. W a c e - T h o m p s o n, Prehist. Thess. 208, F i m m e n, Kret-Myk. Kultur, 13.

⁸⁷) *Achilleus* ἐν P. W. Realenc. Ὁ Ἄχιλλεύς ἔφερεν ὡς κόρη τὸ ὄνομα Πύρρα, Κερκέσουρα ἢ Ἴσσα. Τὰ δύο τελευταῖα φαίνονται προελληνικά.

⁸⁸) Οἱ Δόλοπες μνημονεύονται κυρίως ὡς ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν Σκῆρον καὶ Ἴκρον.

λόγει τὴν ὀνομασίαν τῶν *Παλαιοσκιαθίων* εἰς ἐπιγραφὰς τῶν ἐτῶν 408 καὶ 378 π.Χ., ὀνομασίαν ἀνάλογον τῆς «*πάλαι Μιλήτου*» καὶ τῶσων ἄλλων (Παλαίπαφος, Παλαιμαγνησία, Παλαίσκηψις, Παλαιάμυνδος, Παλαίβυβλος, Παλαιγάργαρος, Παλαιπερκώσιοι κλπ.). Οἱ Παλαισκιᾶθιοι θὰ ἦσαν εἰς τὴν Σκόπελον ὅτι οἱ Ἐτεοκαρπάθιοι εἰς τὴν Κάροπαθον, καὶ αὐτοὶ εἰς ἐπιγραφὰς ἐμφανιζόμενοι, ὡς καταβάλλοντες συμμαχικὸν φόρον· γενικώτερος χαρακτηρισμὸς περιοχῆς ἐνθα διετηρήθησαν λείψανα τῶν μινωικῶν φύλων εἶναι, ὡς γνωστόν, ὁ τῶν Ἐτεοκορητῶν τῆς περιοχῆς Πραιοῦ τῆς Κρήτης.

Ἐν κατακλειδί θὰ ἔδει νὰ τεθῆ τὸ ἐρώτημα, ἂν εἰς τὸν ἀνακαλυφθέντα ἐπιφανῆ τάφον τῆς περιοχῆς Σταφύλου δυνάμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὸν τάφον τοῦ πρώτου ἐκ Κρήτης οἰκιστοῦ. Ὁ γυμνασιάρχης κ. Γεωργάρας, μὲ τὸν πρῶτον ἐνθουσιασμὸν τῆς ἀνακάλυψως, κατέληξεν εἰς τὸ σύντομον δημοσίευσμά του εἰς τὸ συμπέρασμα «*ὅτι ὁ ταφεὶς ἐν τῷ ἀνωτέρῳ τάφῳ ἦρος δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλος παρὰ ὁ οἰκιστὴς Στάφυλος*». Ἀλλὰ καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Μαρινᾶτος ἀπέκλινε πρὸς τὴν ἐκδοχὴν ταύτην καὶ ὁ τὴν ἀνακοίνωσιν περὶ τοῦ χρυσοῦ ξίφους ἐνώπιον τοῦ VI Συνεδρίου παρουσιάσας Γ. Μπακαλάκης κατέληγεν: «*Ἰσως κατόπιν τούτων δὲν θὰ ἦτο πολὺ τολμηρὸν τὸν τάφον, καὶ δι' αὐτοῦ τὸ ξίφος μας, νὰ συνδέσωμεν μὲ τὸν μυθικὸν ἐκεῖνον ἦρωα. Ἄν δύναται τις ὁμως ν' ἀμφιβάλλῃ, ὅτι ὁ Στάφυλος αὐτὸς ἔφερε ποτὲ τὸ ξίφος τοῦτο, εἶναι ὁμως βέβαιον, ὅτι τὸ ἀνακαλυφθὲν ὄπλον ὡς πρὸς τὴν ὕλην καὶ ἐργασίαν δὲν δύναται νὰ ὑστερῇ τῶν ἰδικῶν του ὄπλων, καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι ἐπάξιον ἡγεμόνος. Εἰς ἦρος τῶν «πολυχρύσων Μυκητῶν» θὰ ἠδύνατο μόνον νὰ ἔφερεν ἐν τοιούτων ξίφος*». Καὶ ὅτι μὲν ὁ τάφος ἦτο ἡγεμόνος ἢ πρίγκηπος ὑπεγραμμίσθη ἐπαρκῶς διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων, δυσκόλως ὁμως θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀνήκων εἰς τὸν πρῶτον οἰκιστὴν, ἂν ὁ ἀποικισμὸς ἐγένετο, ὡς ὑπελογίσθη, κατὰ τὰς ἀρχὰς ἢ τὰ μέσα τοῦ κατὰ ἸΣΤ' αἰῶνος, ἀφοῦ τὸ σύνολον τῶν κτερισμάτων ἐχρονολογήσαμεν περὶ τὰ μέσα τοῦ ἸΕ' αἰῶνος· παραμένει πάντοτε ἡ δυνατότης, ὅτι ὁ τάφος εἶχε κατασκευασθῆ διὰ τὸν παραμερισθέντα νεκρὸν, ὅστις δὲν θὰ ἀπεκλείετο τότε νὰ ἦτο ὁ ἡγηθὴς τοῦ ἀποικισμοῦ. Διὰ τὸ ξίφος ὁμως μὲ τὴν χρυσοῦν λαβὴν, χρονολογηθὲν περὶ τὸ τέλος τῆς ἸΣΤ' ἑκατονταετηρίδος καὶ πιθανῶς περιελθὸν κληρονομικῶ δικαιώματι εἰς τὸν νεκρὸν βασιλέα μετὰ τοῦ ὁποίου καὶ εὐρέθη, θὰ ὑπῆρχε πάντοτε τὸ ἐνδεχόμενον ὅτι τὸ ἔφερε ποτε ὁ πρῶτος οἰκιστὴς. Ἐνδεχόμενον εἶναι ἐπίσης ὅτι εἶχε συνταρῆ μετὰ τοῦ παραμερισθέντος καὶ ἐτέθη εἰς δευτέραν χρῆσιν μετὰ τοῦ τελευταίου κατόχου τοῦ τάφου. Ἡ μυκηναϊκὴ ὁμως ἐμφάνισις

τοῦ ξίφους θὰ προϋπέθετεν, ὅτι τοῦτο δὲν εἶχε κατασκευασθῆ εἰς τὴν Κρήτην, ἐπομένως ὅτι δὲν ἦλθε μετὰ τοῦ ἡγουμένου τῆς ἀποικίας, ἀλλὰ κατασκευάσθη βραδύτερον πρὸς χρῆσιν τοῦ βασιλέως κατὰ τὰ μυκηναϊκὰ πρότυπα, πολὺ πιθανὸν ὑπὸ ἐπιχωρίων μεταλλουργῶν. Τόσον ὅμως τὸ σχῆμα ὅσον καὶ ἡ διακόσμησις τῶν μυκηναϊκῶν ξιφῶν τῶν ὀρθογωνίων τάφων προῆλθον ἀπὸ ἄμεσον ἐξέλιξιν τῆς κρητικῆς μεταλλοτεχνίας, ὡς τοῦτο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἐρχομένων εἰς φῶς νέων εὑρημάτων. Ὁ δεσμὸς τῆς μητροπόλεως καὶ τῶν ἀποικιῶν δὲν ἐχαλαρώθη, ἀλλ' ἡ ἐξάρτησις τούτων ἀπ' ἐκείνης δὲν ἔσχεν ὡς ἐπακόλουθον τὴν ἀπόλυτον ὑποτέλειαν εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Ὁ Κρῆς ἀρχηγέτης, ὅπως καὶ εἰ διὰδοχοί του, ἠδύνατο νὰ ἐμφανίζεταί φέρων ὄπλα καὶ σκευὴν μικτὴν, γνησίως κρητικὴν καὶ τῆς νέας τεχνοτροπίας, ἢ ὁποῖα ἀφομοιώνει ἐπιτυχῶς στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἤυρεν ἢ ἔλαβεν εἰς τὸ νεωστὶ ἀποκτηθὲν ἔδαφος. Πιστὸς εἰς τὴν μινωικὴν θεότητα φέρει μέχρι τῆς νεκρικῆς κατοικίας του τὸν ἱερὸν λάβρον, ἢ δὲ ἐν τῷ τάφῳ σύντροφός του ἔχει πλησίον τῆς τὴν μικρὰν πληλίνην «ἀρορηφόρον», θεότητα ἢ λάτριδα. Καὶ ἀπὸ τὴν ἐξέχουσαν, ἀλλὰ προφυλασσομένην, σκοπιὰν τοῦ τάφου του δὲν παύει νὰ ἀτενίζῃ πρὸς τοὺς φίλους αἰγιαλοὺς καὶ μακρὰν πρὸς τὴν νότιον θάλασσαν, τὴν θάλασσαν τῆς φιλιτάτης μητρίδος.

N. ΠΛΑΤΩΝ

Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΙΚΟΝΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

Τις πρώτες πληροφορίες για τις εικόνες που βρίσκονται στον Ἅγ. Γεώργιο τῆς Βενετίας καὶ στὶς αἰθούσες τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τὶς παρέχει ὁ Βελουδοῦς, στὸ γνωστὸ του βιβλίον «Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετία», Βενετία² 1893, σελ. 36-56 καὶ 144-145. Τὸν Βελουδοῦ συμπληρώνει καὶ διορθώνει ὁ Κ. Μέρτζιος, Θωμᾶς Φλαγγίνης καὶ Μικρὸς Ἑλληνομνήμων, Ἀθήναι 1939. Ἀρκετὲς σημαντικὲς εἰκόνες ἀριθμῶν ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Σωτηρίου στὸ «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγ. Ἑλλάδος» τοῦ 1930, σελ. 84-87. Ἄλλοι βυζαντινολόγοι, ὁ Konidakon, ὁ Millet, ἀσχολήθηκαν μὲ μερικὲς ἀπὸ τὶς εἰκόνες αὐτές, ὅταν τὸ καλοῦσε τὸ θέμα τους, ποτὲ ὅμως δὲν εἶχεν ἀποτελέσει ἡ μεγάλη αὐτὴ συλλογὴ τὸ θέμα συστηματικῆς μελέτης, πὺ θὰ ἦταν πολὺτιμη γιὰ τὴ γνωριμία αὐτοῦ τοῦ καλλιτεχνικοῦ θησαυροῦ, γνήσιας ἔκφρασης μιᾶς κρίσιμης στιγμῆς γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ καὶ τὰ αἰσθητικὰ του ἰδανικά.

Τώρα ἔρχεται μιὰ ἐργασία τῆς Κας Sandra Marconi, σὰν εἰσαγωγὴ στὸν λεπτομερῆ κατάλογο τῶν εἰκόνων πὺ θὰ δημοσιεύσει ἀργότερα, νὰ γνωρίσει στὴν ἔρευνα τὶς εἰκόνες τῆς Βενετίας (Sandra Marconi, La Raccolta di Icone Veneto-Cretesi della Comunità Greco-Ortodossa di Venezia, Atti dell'Istituto Veneto di scienze lettere ed arti, 1947, Βενετία 1948, σ. 104-147). Εἶναι πολὺ ἐπίκαιρη ἡ δημοσίευση αὐτή, γιὰ τὴν ὥρα πρόκειται ὅλη ἡ Ἑλλην. Κοινότητα μὲ τὴν παρουσία της νὰ ξανάρθῃ σ' ἑλληνικὰ χέρια καὶ νὰ γίνῃ κέντρο νεοελληνικῶν σπουδῶν. Ἔτσι, ἡ γνωριμία τῆς συλλογῆς τῶν εἰκόνων τῆς Βενετίας αὐτὴ τὴν ὥρα γίνεται πιὸ ἐπιτακτικὴ.

Ἡ συλλογὴ εἶναι σημαντικὴ γιὰ τὴν ἀντιπροσωπεύονται σ' αὐτὴν μ' ἐξαιρέτα ἔργα οἱ Ἕλληνες ζωγράφοι φορητῶν εἰκόνων, πὺ ἔζησαν στὴ Βενετία στὸν 16ον μὲ 18ον αἰῶνα, δηλ. οἱ καλύτεροι· ἐπὶ πλέον τὰ ἔργα αὐτὰ διατηροῦνται στὸ μεγαλύτερο μέρος τους καλὰ, δὲν ἔχουν ἀλλοιωθῆ — ἀκόμη — ἀπὸ ἀνακαινισμοὺς καὶ καθαρισμοὺς, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς εἰκόνες τῆς ἐκκλησίας γνωστῆς, καὶ δὲν τὰ βαρύνει ἡ ὑπόψια τῆς πλαστῆς ὑπογραφῆς.

Ἴσως δὲν ἔχει ἀρκετὰ τονισθῆ τὸ πόσο ἔχουν ἀλλοιώσει στὸν τόπο μας τὴ μορφὴ τῆς ἐξέλιξης τῆς μεταβυζαντινῆς ζωγραφικῆς γενικὰ, μὰ καὶ εἰδικώτερα τὴν ἔκφραση τῆς κάθε καλλιτεχνικῆς προσω-

πικότητας, οἱ λίγοι βιομήχανοι τῶν πλαστῶν ὑπογραφῶν καὶ οἱ ἀσυνεῖδητοι ἔμποροι ποὺ τὶς ἐκμεταλλεύονται. Καμμιά ἀξιόλογη ἀθηναϊκὴ συλλογὴ εἰκόνων καὶ κανένα μουσεῖο δὲν μπορεῖ νὰ περηφανευτῆ ὅτι δὲν περιέχει καὶ μερικὰ ἔργα πού, ἐνῶ εἶναι γνήσια στὴ ζωγραφικὴ τους, μὲ τὴν ὑπογραφήν ποὺ τὰ συνοδεύει—καὶ μεγαλώνει τὴν ἐμπορικὴν τους ἀξία—δὲν δημιουργοῦν προβλήματα κατὰ τάξιν καὶ ἱστορικῆς τοποθέτησιν ἐντελῶς ἀνόητα. Ἡ κατάσταση αὐτὴ εἶναι ὀλέθρια καὶ γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης αὐτῆς, ποὺ μόλις τώρα τείνει νὰ διαμορφωθῆ καὶ νὰ συστηματοποιηθῆ· ὁ ἐρευνητὴς πρέπει μὲ μεγάλη δυσπιστία ν' ἀντιμετωπίζει κάθε εἰδικὴ περίπτωσιν καὶ νὰ βασίζεται κυρίως σὲ τεχνοκριτικὰ κριτήρια—ἐκτὸς ἀπὸ τὴν εἰδικὴ πείρα ποὺ χρειάζεται γιὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς γραφῆς καὶ τοῦ ὕλικου. Ὑπάρχουν ὅμως περιπτώσεις ποὺ ἡ ἐξακριβωσὴ τῆς γνησιότητος μιᾶς ὑπογραφῆς, γιὰ διαφόρους λόγους, εἶναι πολὺν δύσκολη—καὶ τότε μένει ἄλυτο ἓνα πρόβλημα μικρότερο ἢ μεγαλύτερο. Ἐπὶ πλεόν, τὰ τεχνοκριτικὰ κριτήρια πάντα δὲν ἀρκοῦν: τὴν τέχνην αὐτὴν τὴν χαρακτηρίζει ὁ ἐκλεκτισμὸς, οἱ καλλιτέχνες τῆς οἱ πῶς δημιουργικοὶ σπάνια παρουσιάζουν ὀργανικὴν ἐξέλιξιν στὴν τεχνοτροπίαν τους, παράδειγμα ὁ Μιχ. Δαμασκηνὸς καὶ ὁ Ἐμμ. Τζάνες, καὶ ἔτσι ἡ ἀστατὴ παραγωγὴ τους δὲν παρέχει εὐκόλως τὴν καθαρὴν εἰκόνα τῆς καλλιτεχνικῆς τους θέλησιν—τοῦλάχιστο στὸ στάδιον ποὺ βρισκόμαστε σήμερον. Αὐτὰ ἀποτελοῦν ἓνα πρόσθετον λόγον νὰ περιμένωμε μ' ἀνυπομονησίαν τὴν σωστὴν δημοσίευσιν τῶν εἰκόνων τῆς Βενετίας, ποὺ δὲν ἔχουν μολυνθῆ ἀκόμη ἀπὸ βέβηλα χέρια.

Ἡ μελέτη μιᾶς τόσο μεγάλης καὶ σημαντικῆς συλλογῆς εἰκόνων προϋποθέτει ὀρισμένη προπαιδεῖαν στὴν ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ὅπως καὶ τὴν γνώσιν τῆς δυτικῆς εὐρωπαϊκῆς ζωγραφικῆς τῆς ἐποχῆς. Ἀπαιτεῖ ἀκόμη κάποια ἐξοικείωσιν μὲ τὸ ἀφθονὸν ὕλικόν τῆς ἑλληνικῆς μεταβυζαντινῆς ζωγραφικῆς, ποὺ εἶναι σκορπισμένον σὲ Μουσεῖα καὶ σὲ συλλογές, σ' ἐκκλησίας καὶ σὲ μοναστήρια, ἀπὸ τὸ Λένινγκρανδ καὶ τὸ Ὁσλο ὡς τὸ Σινᾶ. Μένει ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ πολῦτιμον αὐτὸ ὕλικόν ἀνέκδοτον, συχνὰ ἐντελῶς ἀγνωστον, καὶ ὁ ἐρευνητὴς, ὅταν δὲν ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ τὸ γνωρίσει μὲ ἄμεσιν ἀντίληψιν, πρέπει νὰ περιορισθῆ στὰ σχετικὰ δημοσιεύματα (βλ. Κρητ. Χρ. Α, 1947, σ. 284).

Ἀκόμη, ἀπαραίτητη εἶναι ἡ γνώσιν τῶν προβλημάτων ποὺ ἔχουν προκύψει ὡς τώρα ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς τέχνης αὐτῆς. Γενικὰ προβλήματα αἰσθητικῆς ἀξιολόγησιν καὶ ἰδεολογικοῦ περιεχομένου τῶν ἔργων, συσχέτισιν μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴν τέχνην τῆς ἐποχῆς, τοποθέτησιν μέσα

στην πολιτιστική ἐνέργεια καὶ ἀκτινοβολία τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ, ἔχουν ἤδη ἀπασχολήσει τοὺς μελετητές. Ζητήματα πού συνδέονται μὲ τὶς σημαντικώτερες καλλιτεχνικὲς προσωπικότητες: ἡ διαμόρφωση καὶ ἡ ἐξέλιξί τους, ἡ ἐπίδραση πού εἶχε τὸ ἔργο τους στοὺς συγχρόνους καὶ στοὺς μεταγενέστερους ἀγιογράφους, βρίσκονται ἀκόμη ἐντελῶς στὴν ἀρχή τους. Ἀκόμη εἰδικώτερα προβλήματα εἰκονογραφίας, τεχνικῆς καὶ τεχντροπίας περιμένουν ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς Συλλογῆς τῆς Κοινότητος σημαντικὲς συμβολὲς στὴν πρόοδό τους.

Ἡ συνοπτικὴ αὐτὴ παράθεση λίγων ἀπὸ τὶς κυριώτερες προϋποθέσεις, πού πρέπει νὰ ἐκπληρώνει ἡ ἐπιστημονικὴ πραγματεία θεμάτων ἱστορίας τῆς μεταβυζαντινῆς ζωγραφικῆς, δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ εἴμαστε πολὺ ἀυστηροὶ κριτὲς γιὰ κάθε ἐργασία πού δὲν ἀνταποκρίνεται σ' ὅλες τὶς ἀπαιτήσεις μας. Στὸ στάδιο πού βρίσκονται οἱ σπουδὲς μας κάθε προσφορά εἶναι καλὴ, φτάνει νὰ προσθέτει κάτι στὶς γνώσεις μας καὶ νὰ προχωρεῖ, ὅσοδήποτε λίγο, τὰ σχετικὰ ζητήματα. Ἄν κρίνομε μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα τὴν ἐργασία τῆς Κας Sandra Marconi θὰ ἔχομε πολλὰ τὰ ἐπαινετικὰ νὰ ποῦμε.

Βέβαια, ὡς πρὸς τὴ γνώση τοῦ ὕλικου, δὲν μπορούμε νὰ βεβαιώσουμε ὅτι ἐκτείνεται πέρα ἀπὸ τὴ συλλογὴ τῆς Κοινότητος τῆς Βενετίας καὶ μερικῶν δημοσιευμάτων τοῦ ἰταλοῦ βυζαντινολόγου S. Bettini. Τοῦτο ζημιώνει αἰσθητὰ τὸν τρόπο πού ἀντιμετωπίζονται τὰ σχετικὰ προβλήματα. Τοῦλάχιστον μπορούσε νὰ μνημονεύει ὅτι γιὰ μερικὲς εἰκόνες τῆς συλλογῆς ἔχει ἤδη γίνει λόγος ἀπὸ τὸν Millet, *Recherches sur l'Iconographie de l'Evangile*, Παρίσι 1916, σ. 94, 277, καὶ 306, εἰκ. 285), ἀπὸ τὸν Wulff (*Wulff-Alpratt*, *Denkmäler der Ikonenmalerei* σ. 238, ἀπὸ τὸν Kondakov (*Kondakov-Minns*, *The Russian Icon*, Ὁξφόρδη 1927, σ. 73 κ.ἐξ. 155, 162, πίν. 47) ἀπὸ τὸν Willumsen, (*La jeunesse du peintre El-Greco*, Παρίσι 1927, τ. I, σ. 47-49 καὶ εἰκ.), ἀπὸ τὸν Schweinfurth (*Gesch. der Russ. Malerei*, Χάγη 1930, σ. 403) καὶ, παλιότερα, ἀπὸ τὸν Gerola (*Atti del R. Istituto Veneto* κλπ. 1903, σ. 360-361). Φυσικὰ ἀγνοεῖται καὶ ἡ ἐργασία τοῦ κ. Γ. Σωτηρίου, πού σημειώσαμε στὴν ἀρχή. Εἶναι εὐτύχημα πάντως ὅτι χρησιμοποιεῖ σωστὰ τὸν πολῦτιμο «Μικρὸν Ἑλληνομνήμονα» τοῦ κ. Κ. Μέρτζιου, γιὰτὶ κάθε ἄλλη προεργασία γιὰ τοὺς ζωγράφους πού ἐξετάζει εἶναι σάν νὰ μὴν ὑπάρχει, ἐκτὸς φυσικὰ ἀπὸ τὶς ἐργασίες τοῦ S. Bettini.

Σ' ἀντιστάθμισμα στὶς σοβαρὲς αὐτὲς ἐλλείψεις — καὶ ἀρκετὲς ἄλλες — προσφέρει ἡ Κ^α S. Marconi τὴ δροσερὴ καὶ εὐαίσθητη ματιὰ τοῦ ἀνθρώπου πού ἔχει ἀσκήσει τὴν ὄρασή του στὴ ζωγραφικὴ τῆς

Βενετίας. Ἡ προπαίδευση αὐτὴ τῆς ἐπιτρέπει συχνὰ σωστοὺς χαρακτηρισμοὺς καὶ πετυχημένους συσχετίσεις, ὅπως τὴν ἐξάαιρετη συσχέτιση τῆς τέχνης τοῦ Γ. Κλόντζα μὲ τὸν βενετσιάνικο μανιερισμὸ τῆς ἐποχῆς του. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς θὰ ἐπιθυμούσαμε ἡ ἐξέταση τῆς δυτικοευρωπαϊκῆς ἐπίδρασης νὰ γίνεται μὲ περισσότερη ἐπιμονή, μὲ ὑπόδειξη συγκεκριμένων προτύπων, ὅπως γίνεται μ' ἐπιτυχία, ἀλλὰ μεμονωμένα, στὴν παραβολὴ ξυλογραφίας τοῦ Sadelar μὲ ἔργο τοῦ Πουλάκη (σ. 129), ὥστε νὰ γίνεται σαφέστερος ὁ τρόπος ἀφομοίωσης τῆς ἰταλικῆς τέχνης ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ζωγράφους τῆς Βενετίας, πὺν ἡ σ. ἐξακολουθεῖ νὰ χαρακτηρίζει μὲ τὴν κάπως ὑποτιμητικὴ προσηγορία *madonnierei*. Ἐλπίζομε ὅτι στὸν κατάλογο τῶν εἰκόνων, πὺν ὑπόσχεται, ἡ χρήσιμη αὐτὴ ἐργασία θὰ γίνῃ.

Περιοριζόμαστε στὶς γενικὲς αὐτὲς παρατηρήσεις, γιὰ τὸν τρόπο τῆς ἐργασίας τῆς Κας Μαροπί, πὺν παρουσιάζει ὅλα τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματα τῆς ἐρασιτεχνικῆς ἀπασχόλησης μὲ τὸ θέμα πὺν τὴν ὀδηγεῖ ἕνα ὀξὺ καλλιτεχνικὸ αἰσθητήριον. Θὰ μπορούσε νὰ προσθέσει κανεὶς μερικὲς διορθώσεις σὲ λεπτομερειακὰ σημεῖα, γιὰ νὰ μὴν ἐπαναληφθοῦν στὸν κατάλογο, ὅπως π.χ. ὅτι, σύμφωνα μὲ τὶς προσωπικὲς μου σημειώσεις τοῦ 1937, στὴ Θεία Λειτουργία (σ. 137, ἀρ. 172) διαβάζεται ἡ ὑπογραφή: ΧΕΙΡ ΙΩ(ΑΝΝΟΥ) καὶ ἡ τέχνη θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τοῦ Ἰωάννου Μόσκου (1657-1711). Ἀκόμη, ὅτι ἡ ὑπογραφή τῆς εἰκ. 109 (σ. 133) πρέπει νὰ διαβασθῇ Σ. Π ρ ο σ α λ ἔ ν τ η ς καὶ ὅτι ἡ χρονολογία τῆς εἰκ. τοῦ Ἁγ. Γεωργίου (σ. 145) πρέπει νὰ διαβασθῇ ΑΧΗΔ=1694.

Στὴν ἐργασία πὺν μᾶς ἀπασχολεῖ δὲν γίνεται λόγος γιὰ μερικὲς ἀξιόλογες εἰκόνες πὺν εἶχα ἰδῆ τὸ 1937, π.χ. τρεῖς εἰκόνες μὲ τὸ πρωτότυπο θέμα: *Ἐγὼ εἰμι ὁ ροῦς τῆς ζωῆς*, πὺν παριστάνουν δυὸ ἀγγέλους γονατιστοὺς νὰ κρατοῦν ποτήριον, ἀπ' ὅπου βγαίνει ὁ Ἰησοῦς· εἰκόνα μὲ τὸν Ἁγ. Λουκᾶ νὰ ζωγραφίζει τὴν Παναγία· ἄλλη τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου μὲ χρονολογία 1551· μεγάλη εἰκόνα τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Ἁγ. Δημητρίου τοῦ τύπου τοῦ Γ. Κορτζᾶ¹. Ὁ κ. Σωτηρίου σημειώνει μιὰ εἰκόνα τῆς Ἁγ. Ἄννας πὺν κρατεῖ τὴν Παναγία μὲ ὑπογραφή Β ί κ τ ω ρ ο ς (σ. 84). Ὁ κ. Μέριτζιος, τέλος, (ἐφ. «Καθημερινή», 9-6-49) σημειώνει: «ἐντὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ, ἐπὶ μιᾶς μεγάλῃ φορητῆς εἰκόνης παριστάσεως τὴν Δέησιν ἀπεκαλύφθη ἡ κάτωθι ἐπιγραφή ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ: «1546 Ἁπριλίου 21. Δέησις τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ Ἰωάννου Μάνεση καὶ τοῦ

¹) Πρβλ. Ξ υ γ γ ο π ο ὑ λ ο υ, Μουσεῖον Μπενάκη, Κατάλογος τῶν εἰκόνων, ἀρ. 9, πιν. II.

ἀδελφοῦ αὐτοῦ Γεωργίου». Ἐλπίζω ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ ἀξιόλογες εἰκό-
νες θὰ περιληφθοῦν στὸν Κατάλογο.

Ἡ ἐργασία τῆς Κας Μαρconi ἔχει γίνει μὲ πολλὴ συμπάθεια
γιὰ τὴν ἰδιότυπη αὐτὴ τέχνη μιᾶς ξένης παροικίας τῆς Βενετίας καὶ μὲ
πολλὴν ἀντίληψη τῆς ἰδιαίτερης καλαισθησίας της. Θὰ σημειώσω ἀκό-
μη, πρὸς τιμὴν της, ὅτι μὲ πολλὴν ἀντικειμενικότητα χειρίζεται τὸ
θέμα, χωρὶς τὸν ἀντιεπιστημονικὸ σφβινισμό πὸν διακρίνει παλιότερες
ἐργασίες συμπατριωτῶν της πάνω σὲ ἀνάλογα θέματα. Ἐλπίζομε ὅτι
ὁ κατάλογος πὸν μᾶς ὑπόσχεται θὰ συνοδεύεται ἀπὸ φωτογραφικὲς
ἀπεικονίσεις τῶν ἔργων, γιὰ νὰ ἀνταποκρίνεται πληρέστερα στὸ σκο-
πό του.

* * *

Χρήσιμο νομίζω νὰ σημειώσω ἐδῶ τὰ ἔργα μὲ ὑπογραφή τοῦ ζω-
γράφου πὸν ἀναφέρονται στὴ μελέτη τῆς Κας S. Marconi, κατ' ἄλ-
φαβητικὴ σειρὰ τῶν καλλιτεχνῶν συμπληρώνοντας ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐργα-
σίες πὸν σημειώσαμε ἢ σχολιάζοντας μερικὰ.

ΑΠΑΚΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, ἱερεὺς (σ. 119-120) 1) Δευτέρα Παρουσία
(ἀρ. 77), 2) Ναὸς τοῦ Σολομῶντος (ἀρ. 80), 3) Κατὰ τὸν κ.
Κ. Μέρτζιο (ἐφ. «Καθημερινή» 9-6-49) : Ἡ Περιτομὴ τοῦ
Χριστοῦ.

ΒΙΚΤΩΡ (σ. 127-128) 1) Ρίζα Ἰεσσαί, 1671 (ἀρ. 19), 2) Ἡ Ἄμ-
πελος, 1671 (ἀρ. 20), 3) Κοίμησις τῆς Θεοτόκου (ἀρ. 52), 4) Ἄ-
γιος Ματθαῖος (ἀρ. 74). 5) Ἡ Ἁγία Ἄννα κρατεῖ τὴν Πανα-
γία (Γ. Σ ω τ η ρ ί ο υ, Ἡμ. Μεγ. Ἑλλάδος 1930, 84). Οἱ εἰκό-
νες 1-4 χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν σ.: ἀνόμοιας τέχνης καὶ ἄνισης
ποιότητας· ἡ μελέτη τους θὰ μποροῦσε νὰ βοηθήσει στὸ πρό-
βλημα τῆς διάκρισης τῶν μεταβυζαντινῶν ζωγράφων μὲ τὸ ὄνο-
μα αὐτὸ καὶ τοῦ ἔργου πὸν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ στὸν καθένα. Δύο
Βίκτωρες τοῦ 16ου αἰῶνος σημειώνει ὁ Bettini (*La pittura cre-
tese-veneziana* κλπ. σ. 15-16 καὶ 27-28), ἀπὸ δημοσιευμένα ἔγ-
γραφα τῆς ἐποχῆς : Vittore de Bartolomio' ..chiamato Victor
da le Madone (1546) καὶ Vittore di Giovanni (1555). Στὸν
ἐναν ἀπὸ τοὺς δύο μπορεῖ, νομίζω, ν' ἀποδοθῇ μία προσωπο-
γραφία τῆς galer. Giustiniani alle Zattere στὴ Βενετία, μ' ἑλ-
ληνικὴ ὑπογραφή καὶ χρονολογία 1522 (Thieme-Becker, *Allge-
meines Lexikon der bild. Künstler*, τ. 14 Β, Λειψία 1921, σ.
564). Τρίτος εἶναι ὁ Β ί κ τ ω ρ ί ε ρ ε ὑς τῆς Βενετίας². Ἄλ-

²) Ὁ κ. Τ. Γριτσόπουλος εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ ἀνακοινώσει προφο-
ρικὰ, ὅτι σύμφωνα μὲ τελευταῖες ἐπὶ τόπον παρατηρήσεις του, ἡ Κεφαλή τοῦ

λά πιθανὸ εἶναι ὅτι δὲν εἶναι ἓνας αὐτὸς ποὺ ζωγράφησε ὅλες τὶς εἰκόνες τοῦ 17ου ποὺ ἔχουν τὴν ὑπογραφή του (βλ. Ξ υ γ γ ό π ο υ λ ο ς, Κατάλογος, σ. 46) καὶ ποὺ βρίσκονται στὸ Βατικανό, σὲ ἀθηναϊκὰ Μουσεῖα καὶ Συλλογές, στὴν Πελοπόννησο, στὴν Κέρκυρα, σὲ ἀγγλικὲς ἰδιωτικὲς συλλογές, στὸ Λένινγκραδ καὶ στὸ Σινᾶ. Ἡ μελέτη τοῦ ὕλικου αὐτοῦ μὲ βᾶσις τὶς εἰκόνες τῆς Βενετίας μποροῦσε νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ.

ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ ΜΙΧ. (σ. 106-110). Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς γνωστὲς τοιχογραφίες στὸ ἱερόν, (ἀρ. 60c καὶ 61c) ἀναφέρονται οἱ ἑξῆς φορητὲς εἰκόνες: 1) Ἁγ. Κοσμᾶς (ἀρ. 26c), 2) Ἁγ. Δαμιανὸς (ἀρ. 27c), 3) Προφ. Ἡλίας (ἀρ. 28c), 4) Προφ. Μωϋσῆς (ἀρ. 29c), 5) Ἁγ. Πέτρος (ἀρ. 30c) καὶ 6) Ἁγ. Παῦλος (ἀρ. 31c): οἱ ἑξ αὐτῆς εἰκόνες βρίσκονται στὸ τέμπλο καὶ ἔχουν τὴ χρονολογία 1577. 7) Γέννηση (ἀρ. 32c) καὶ 8) Βάπτισις (33c). Στὴν ἀπόδοσι καὶ τὴ χρονολόγησι τῶν ὀκτὼ αὐτῶν εἰκόνων ἀκολουθεῖ ἡ σ. τὸν Βελοῦδο, χωρὶς ἐνδείξεις τῆς προσωπικῆς τῆς παρατήρησι καὶ γνώμης. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ γιὰ τὶς πέντε μικρὲς εἰκόνες τῆς Ὁραίας Πύλης (ἀρ. 16c-20c), ποὺ ὁ Βελοῦδος ἀπέδιδε, ἴσως, παλαιότερα στὸ Δαμασκηνό, ἐνῶ στὴ Β΄ ἔκδοσι τοῦ 1893, ὁ ἴδιος χαρακτηρίζει τὰ ἔργα αὐτά: «τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος, ἄτινα ὑπῆρχον πρότερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγ. Βλασίου, πάνυ ὄρατα καὶ σεμνά». Ἔτσι τὸ πρόβλημα τοῦ ἔργου τοῦ Μ. Δαμασκηνοῦ στὴ Βενετία, πρόβλημα βασικόν, παραμένει ἀκέραιο.

ΕΜΠΟΡΙΟΣ ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΣ (σ. 115) 1) Μυστικὸς Δεῖπνος, 1606, (ἀρ. 62), 2) Γραμματεὺς καὶ Φαρισαῖος (ἀρ. 56) καὶ 3) Ὁ ἄσωτος υἱὸς (ἀρ. 57).

ΚΑΒΕΡΤΖΑΣ ΦΡΑΓΓΙΑΣ³ (σ. 119) 1) Ἀποτομὴ Προδρόμου (ἀρ. 154) καὶ 2) Δευτέρα Προουσία (ἀρ. 55). Ἡ χρονολόγησι τοῦ ζωγράφου αὐτοῦ παρουσιάζει ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Ἀποτομὴ τοῦ Προδρόμου συνδέεται σύμφωνα μ' ἓνα νέο τύπο ποὺ διαδίδεται τὸν 17ο καὶ 18ο. Ὁ Βελοῦδος σ. (144) τὸν τοποθετεῖ στὸν 16ο, ἢ Marconi στὸ τέλος 16ου ἀρχὲς 17ου. Τὸ ἔργο του μπορεῖ νὰ καθορίσει ἀκριβέστερα τὴ χρονολόγησι.

ΚΛΟΝΤΖΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (σ. 115-118) 1) Ἁγιοὶ Πάντες (ἀρ. 195) (βλ. φωτογραφία του στοῦ Α. Κ ύ ρ ο υ, Ὁ Δ. Θεοτοκόπουλος καὶ οἱ Ἑλληγες τῆς Ἀναγεννήσεως, Ἀθῆναι 1936, τελευταῖος

Προδρόμου στὴ Μονὴ Φιλοσόφου τοῦ 1591 ἔχει τὴν ὑπογραφή ΧΕΙΡ ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ καὶ ὅτι, ἐπομένως, δὲν πρόκειται γιὰ ἐνότιο ζωγράφο, ὅπως εἶχεν ὑποστηρίξει (Κρητ. Χρ. Β΄ 1948, 442).

³) Ἔτσι διάβασα τὴν ὑπογραφή στὴν Ἀποτομὴ καὶ ὄχι Φραγκίσκος.

πίνακας), 2) ἡ σ. τοῦ ἀποδίδει ἓνα ἀνυπόγραφο τρίπτυχο (ἀρ. 44). ΚΥΠΡΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ (σ. 110) : Τοιχογραφίες ποῦ σημειώνει καὶ ὁ Βελουῆδος (σ. 50-51).

ΚΑΛΟΝΑΣ ΚΟΣΜΑΣ (σ. 131-132) 1) ᾠγ. Σάββας-Ἰωάννης ὁ Λαμασκηνὸς καὶ ᾠγ. Βαρθάρα (ἀρ. 53), 2) Πεντηκοστή, 1662, (ἀρ. 201). «*Λέησις τοῦ δούλου τοῦ θ(εοῦ) Κοσμά διακόνου τοῦ Καλονά...(α)χξβ'*».

ΛΑΜΠΑΡΟΣ ΕΜΜ. (σ. 114-115) 1) ᾠγ. Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστῆς καὶ ὁ Πρόχορος, 1602 (ἀρ. 116), 2) Παναγία τοῦ Πάθους (ἀρ. 86). Ὁ κ. Μέρτζιος («Καθημερινή» 31-5-49) διαβάξει «ΧΙΡ ΛΑΜΠΑΡΟΥ» καὶ πιστεύει ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ τὸν Ἐμμανουήλ, ποῦ εἶναι ὀρθογράφος. 3) ᾠγ. Μηνᾶς, μ' ἐπεισόδια ἀπὸ τὸ βίο του (ἀρ. 159).

ΜΑΡΚΑΖΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, 17ου αἰών. (σ. 131) 1) Σταύρωσις (ἀρ. 226) ὑπογρ. Opus Georgii Marcazini.

ΜΟΣΚΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ 1) Σταύρωσις, 1711 (ἀρ. 156), 2) Θεία Λειτουργία (ἀρ. 172—βλ. πρὸ πάνω σ. 577).

ΜΕΤΑΡΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ (ὁ Α. Μ ή τ ρ α σ τοῦ Βελούδου; σ. 145) 1) ᾠγ. Μιχαήλ (ἀρ. 178).

ΚΑΓΚΕΛΑΡΙΟΣ ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ (σελ. 132) 1) ᾠγ. Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης ἐνθρονος (ἀρ. 82) (il modo di dipingere è poi antipaticamente leccato).

ΠΟΥΛΑΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ (σ. 128-130) 1) Ἡ Κιβωτὸς τοῦ Νῶε (ἀρ. 173) διαπιστώνεται ὅτι τὸ πρότυπό της εἶναι μία ξυλογραφία τοῦ Sadeler, 2) Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου (ἀρ. 200), 3) ᾠγ. Νικόλαος ἐνθρονος (ἀρ. 70), 4) ᾠγ. Νικόλαος ἀρ. 225, ἀνυπόγραφο.

ΣΑΡΑΚΙΝΟΠΟΥΛΟΣ, 16ου αἰών. (σ. 120) Ἀπιστία Θωμᾶ (ἀρ. 6).

ΣΚΟΥΦΟΣ ΦΙΛΟΘΕΟΣ (σ. 130) Λείψανο ᾠγ. Σπυρίδωνος (ἀρ. 95) «Opus Philotei Scuffo».

ΤΖΑΝΕΣ ΕΜΜ. (σ. 122-126) (βλ. πρὸ κάτω).

ΤΖΑΝΕΣ ΚΩΝΣΤ. (σ. 126-127) 1) ᾠγ. Θωμᾶς, τοῦ 1670 (ἀρ. 91), 2) Αὐτοπροσωπογραφία μὲ τὴν ὑπογραφή: Opus Constantini Zane Rethymnensi—1675 aetatis suae XXXXVIII. Τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ ἔργο σημειώνει ὁ κ. Κ. Μέρτζιος, (ἐφ. «Καθημερινή», 9-6-49). Ὡστε ὁ Κωνσταντῖνος Τζάνης γεννήθηκε τὸ 1627. 3) ᾠγιοι (τῆς 22ας Ἰανουαρίου), τοῦ 1682 (ἀρ. 3), 4) Μαγδαληνή (ἀριθ. 28).

ΤΖΑΝΦΟΥΡΝΑΡΗΣ ΕΜΜΑΝ. (σ. 112-114) 1) Θεοτόκος Βρεφο-

κρατούσα ἢ Ἀμόλυντος (ἀρ. 96), 2) Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας (ἀρ. 27), 3) Κοίμησις Ἁγ. Σπυρίδωνος καὶ θαύματα αὐτοῦ (ἀρ. 43), χρονολογημένη, κατὰ τὸν Μέρτζιον, σ. 298, τὸ 1595.

ΧΡΥΣΟΛΩΡΑΣ ΓΕΩΡΓ. (σ. 132), Κερκυραῖος, 1) Οἱ Ἁγ. Θεόδωροι, 1746 (ἀρ. 78), 2) Ἁγ. Εὐφημία, Ἁγ. Δημήτριος, Ἁγ. Διονύσιος καὶ Ἁγ. Ἀναστάσιος (ἀρ. 158).

Τοῦ ΕΜΜ. ΤΖΑΝΕ ἔχουν σημειωθῆ ἤδη οἱ εἰκόνες (ἐκτὸς ἀπὸ τὶς τοιχογραφίας) 1) Ρίζα Ἰεσσαί, τοῦ 1644, κατὰ τὴν ἀνάγνωσις τοῦ κ. Κ. Μέρτζιου καὶ ὄχι 1641, ὅπως ὅλοι οἱ προηγούμενοι (ἐφ. «Καθημερινή», 9-6-19) (ἀρ. 18), 2) Ὁρασις Ἰωάννου τῆς Κλίμακος τοῦ 1663 (ἀρ. 42), 3) Ἐπιτάφιος Θοῆνος, κομμένος γύρω-γύρω, τοῦ 1667, (ἀρ. 80c), 4) Ἀβραὰμ (ἀρ. 54c) καὶ 5) Μελχισεδὲκ (ἀρ. 55c). Ἀναφέρονται ὁμοίως στὴ μελέτη τῆς Κας Marconi καὶ οἱ ἀκόλουθες εἰκόνες, πὺν δὲν εἶχαν σημειωθῆ ὡς τώρα, καὶ ὁ γνωστὸς ἐρευνητὴς στὴ Βενετία κ. Κ. Δ. Μέρτζιος (ἐφ. «Καθημερινή» τῆς 9-6-1949) ἐπιβεβαιώνει καὶ συμπληροῦναι τὶς πληροφορίες αὐτές.

1. Ἀπόστολος Ἀνδρέας ἔνθρονος, 1648, M a r c o n i, (ἀρ. 17) σ. 124
2. Ἁγ. Βασίλειος ἔνθρονος, 1657, Μέρτζιος καὶ M a r c o n i, σ. 139 (ἀρ. 143).
3. Ἁγ. Εὐθύμιος, 1682, M a r c o n i (ἀρ. 39), σ. 124.
4. Ἁγ. Ἰάκωβος ἔνθρονος, 1683, M a r c o n i (ἀρ. 15), σ. 124.
5. Θαῦμα ἰάσεως τυφλοῦ, 1686, M a r c o n i (ἀρ. 116), σ. 124.
6. Ὁ Παραλυτικὸς (ἀρ. 114).
7. Τὸ Χαῖρε τῶν Μυροφόρων (ἀρ. 113).
8. Ἡ ἀπιστία τοῦ Ἀποστόλου Θωμᾶ (ἀρ. 112).
9. Ἡ Σαμαρεῖτις (ἀρ. 142).

Οἱ ὑπ' ἀρ. 4-9 εἶναι ἀνυπόγραφες ἀλλὰ ἢ κ. Marconi (σ. 124) καὶ ὁ κ. Μέρτζιος τὶς ἀποδίδουν στὸν Ἐ. Τζάνε, ἐπειδὴ ἔχουν τὶς ἴδιες διαστάσεις καὶ τὴν ἴδια τέχνη μὲ τὸν Τυφλὸ (ἀρ. 5). Καὶ οἱ πέντε προέρχονται ἀπὸ τὴν ἴδια κληρονομία πρὸς τὴν ἐκκλησίαν (Μέρτζιος).

10. Στὸν Ε. Τζάνε ἀποδίδει ἢ M a r c o n i, σ. 123, μεγάλη ἀνυπόγραφη εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸν Ἰωάννη Πρόδρομο (ἀρ. 20).

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ Ἐ. Τζάνε, σημειώνομε ἀκόμη μιὰ εἰκόνα του, πὺν παριστάνει τὸ M a n d ἡ λ ι ο ν, στὴν Royal Collection τοῦ Λονδίνου, δημοσιευμένη ἀπὸ τοὺς L. C u s t a n d E. v o n D o b s c h ũ t z, Burl. Magazine 1904, σ. 517 καὶ Pictures in the Royal Collection, Λονδίνο 1911, σ. 10.

Ἔτσι οἱ εἰκόνες ποὺ ἔχουν τὴν ὑπογραφή ἢ ἀποδίδονται στὸν Ἐ. Τζάνε φθάνουν τώρα τὶς 103. Κανεὶς ἄλλος Ἕλληνας ζωγράφος τῆς ἐποχῆς του δὲν μπορεῖ νὰ διεκδικήσει τὸν ὄγκο τῆς παραγωγῆς ποὺ παρουσιάζει ὁ κρητικὸς ἐφημέριος τοῦ Ἀγ. Γεωργίου τῆς Βενετίας⁴.

* * *

Ἀπὸ τὴ Βενετία ἀκόμη, ὁ κ. Μέρτζιος μοῦ ἀνακοινώνει μιὰ ἀξιόλογη ἀνακάλυψη σχετικὰ μὲ τοὺς ἀδελφούς Τζάνε. Ὁ Μαρίνος Τζάνε, ὁ ποιητὴς τοῦ Κρητικοῦ Πολέμου, καταγινόταν καὶ αὐτὸς μὲ τὴν ζωγραφικὴ. Ὁ ἀδελφός του Ἐμμανουὴλ γράφει τὸ 1662 σὲ μιὰ ἀπόδειξη ὅτι ἔλαβε 56 δουκάτα γιὰ «τὶς εἰκόνες ποὺ φτιάσαμε μαζί μὲ τὸν ἀδελφόν μου ἀφέ(νη) Μαρί(νο)». — Ἔργο μὲ ὑπογραφή τοῦ Μαρίνου Τζάνε δὲν γνωρίζομε ἀκόμη. Μένει νὰ ἐξακριβωθῇ ποιὸς εἶναι αὐτὸς οἱ «εἰκόνες», ποὺ θὰ πρέπει νὰ προστεθοῦν στὸν πίνακα τῶν ἔργων τοῦ Ἐμμανουὴλ Τζάνε.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ

⁴) Στὴν ἐφ. «Καθημερινή» (5-5-49) δημοσιεύθηκε φωτογραφία Παναγίας Βρεφοκρατούσας, μὲ τὸν ὑπότιτλο: ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΤΖΑΝΕ: Ὁδηγήτρια. Ὁ κ. Μέρτζιος (ἐφ. «Καθημερινή» 31-5-49) δηλώνει ὅτι εἶναι λανθασμένη ἡ ἀπόδοση.

ΚΡΗΤΙΚΑ ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

3*

ΤΟ «ΥΜΝΟΛΟΓΙΟΝ» ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΟΥΜΠΑΝΟΥ

Εἰς τὸν «Νέον Ἑλληνομνήμονα»¹ ὁ Σπυρίδων Λάμπρος ἐξέδωκε, κατόπιν ὀρθοτέρας ἀναγνώσεως, τῆς πρὸ αὐτοῦ γενομένης ὑπὸ Coxe², τὸ βιβλιογραφικὸν σημεῖωμα τοῦ κώδ. Oxon. Canon. gr. 117 (Sum. Cat. 18570). Ὁ ἴδιος Σπυρίδων Λάμπρος ἀργότερον εἰς «Νέον Ἑλληνομνήμονα»³ ἐπεσήμανε τὴν εἰς τὸν κώδικα αὐτὸν περιεχομένην «*προσευχὴν πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν*», ἐκδώσας δὲ τοὺς τρεῖς πρώτους στίχους αὐτῆς συνέστησε τὴν πλήρη ἔκδοσίν της⁴.

Ἀνεωτέρα μελέτη τοῦ κώδικος αὐτοῦ, γενομένη ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὴν Bodleian Library τῆς Ὁξφόρδης τὸ θέρος τοῦ 1948, ἔδειξεν ὅτι ὄχι μόνον ἡ προσευχὴ αὐτὴ ἀλλὰ ὁλόκληρον τὸ περιεχόμενον τοῦ κώδικος παρουσιάζει ἐνδιαφέρον. Ὁ Γεώργιος Λουμπάνος συνεπλήρωσε τὴν γραφὴν τοῦ κώδικος, τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος ὀνομάζει «*Υμνολόγιον*» τὸ 1649, «*ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ σιὰς ια' ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ εἰς τὸ Χάνδα*», εἰς τὴν *πολιορκίαν τῶν Ἀγαρινῶν*⁵ κατὰ τὸ βιβλιογραφικὸν τοῦ σημεῖωμα. Τὸ κείμενον ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη κυρίως. Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν εἶναι σειρὰ προσευχῶν, τὸ δὲ δεύτερον μετάφρασις εἰς δημώδη, μὲ ἀρκετὰ Κρητικὰ ἰδιωματικὰ στοιχεῖα, διαφόρων συνοδικῶν κανόνων περὶ νηστείας. Τοὺς ἀκριβεῖς τίτλους τῶν τμημάτων αὐτῶν παραθέτει ὁ Coxe εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ κώδικος. Ἐκ τῶν προσευχῶν δύο εἶναι ἔμμετροι⁶, αἱ δὲ ἄλλαι παραφράσεις γνωστῶν προσευ-

*) Βλ. «Κρητ. Χρον.» Β', 539.

1) II, 192.

2) Catalogus codd. manuscr. Oxon. εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν.

3) XII, 482.

4) Ὁ Σπυρ. Λάμπρος ὑποθέτει ὅτι ἡ «Προσευχὴ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν» εἶναι προτότυπον ἔργον τοῦ Λουμπάνου. Πράγματι ὁμοῦς εἶναι παράφρασις τοῦ «Θρηνητικῶς λόγου» τοῦ Συμεῶν.

5) Ὁ κώδιξ ἔχει «*Χά ν δ α*», ὅπως ὀρθῶς ἀνέγνωσεν ὁ Coxe. Ὁ Λάμπρος ἐξέδωκε «*Χά ν δ α α*».

6) Καὶ ἕνας ἄλλος κώδιξ ἐγράφη ἐπίσης κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τοῦ Χάνδακος: Βέη Ν., Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι, 1906, σελ. 18 κ.ἐξ.

7) 78v-81r, στ. 162 καὶ 81r-97r, στ. 112.

χῶν ἀπὸ «Προσευχητάρια»⁷. Ἡ σχέσις τῶν κειμένων αὐτῶν καὶ πρὸς ἄλλα καὶ πρὸς τὸν κωδικογράφον εἶναι προφανής: Ὁ «εὐτελής καὶ ἀνάξιος», κατὰ τὸν αὐτοχαρακτηρισμὸν του, Γεώργιος Λουμπάνος, γέρον Ἰσως πλεόν καὶ συνεπῶς μὴ δυνάμενος νὰ πολεμήσῃ, καταγράφει, ἐντὸς τῆς πολιορκουμένης πόλεως τοῦ Χάνδακος, διαφόρους ἀπλῆς προσευχάς, ἐπικαλούμενος τὴν θεϊὰν προστασίαν.

⁸ Ἀπὸ τὸ εὐγενές αὐτὸ μνημεῖον τοῦ εὐλαβοῦς Ἕλληνος ἐκδίδονται κατωτέρω ἐκτὸς τῆς ὑπὸ τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου ὑποδειχθείσης «Προσευχῆς» καὶ δύο ἄλλαι Προσευχαί, αἱ μόναι τοῦ «Ὑμολογίου» ὅπου γίνεται ρητὴ μνεία τῆς ἀγωνιζομένης Κρήτης. Ἐνῶ ὅλαι αἱ ἄλλαι προσευχαὶ κινοῦνται εἰς γενικὸν ἐπίπεδον καὶ μόνον ἐμμέσως ὑποδηλώνουν τὴν ἀνησυχίαν τοῦ κωδικογράφου⁸, εἰς τὰς δύο ἐκδιδόμενας ἐδῶ προσευχὰς ὁ Γεώργιος Λουμπάνος ἐπικαλεῖται τὴν προστασίαν τῆς Θεοτόκου ρητῶς ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης ἐναντίον τῶν εἰσβολέων Κρήτης⁹.

⁹ Ἀπὸ τὴν ἄποψιν τοῦ περιεχομένου των, τὰ κείμενα τοῦ Λουμπάνου παρουσιάζουν τὸ ἰδιάζον φαινόμενον ὅτι ἀποτελοῦνται κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος των ἐξ ἀπανθισμάτων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφῶν. Ἡ «Προσευχὴ πρὸς τὴν εὐατοῦ ψυχῆν» εἶναι κυρίως σύνθεσις φράσεων ἐκ τῶν «Ψαλμῶν». Ἀπηχίσεις ἐκ τῶν Χαιρετισμῶν καὶ τῶν Θεοτοκίων ἀποτελοῦν καὶ τῶν ἄλλων δύο προσευχῶν τὸ μεγαλύτερον μέρος¹⁰. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον σώζει τὰ κείμενα αὐτὰ εἶναι, νομίζω, ἡ γλῶσσα των καὶ ὁ προσωπικὸς παλμὸς μὲ τὸν ὅποιον ἔχουν γραφῆ.

⁷ Εἰς 17ν καὶ 28ν-32ν προσευχαὶ Μ α τ θ α ἰ ο υ Φ ι λ α δ ε λ φ έ ω ς, μητροπολίτου Ἐφέσου. Εἰς 20ν-28ν, Ν ὕ μ φ ω ν ο ς πατριάρχου. Εἰς 64ν-72ν Κυροῦ Λ έ ο ν τ ο ς τ ο ῦ σ ο φ ω τ ά τ ο υ βασιλέως.

⁸ Πρβλ. 47ν: «Ἐνχαὶ λεγόμεναι κατ' ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου... ὅπως εὐρησ αὐτὴν βοηθὸν ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ ψυχοραγίσματός σου». 57ν: «... ὅπως εὐρησ αὐτὴν μοίτριάαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως». 102ν: «Αὐτὴ ἡ εὐχὴ εὐρέθη εἰς τὸν ἅγιον Τάφον τῆς Παναγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. Νὰ ἠξεύρη καὶ νὰ πιστεύῃ πᾶς ἄνθρωπος ὅπου θέλει διαβάζει τὴν εὐχὴν ταύτην κάθε ἡμέραν, μίαν φορὰν τὴν ἡμέραν, καὶ νὰ τὴν (cod. τῆς) βαστάξῃ ἀπάνω του, δὲν φοβᾶται νὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ κακὸν θάνατον, οὔτε εἰς πόλεμον, οὔτε εἰς θάλασσαν, οὔτε εἰς ποταμόν, οὔτε ἀπὸ ἐχθρόν (cod. ἐχρὸν) του θέλει ἔχει κακὸν οὔτε ἀπὸ μαχαίριον οὔτε ἀπὸ ξύλον...».

⁹ Εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν κειμένων διώρθωσα σιωπηλῶς τὰς πολυαριθμοὺς ἀνορθογραφίας τοῦ Γεωργίου Λουμπάνου. Δείγμα των παρέχει ὁ Λάμπρος εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν πρώτων στίχων τῆς προσευχῆς.

¹⁰ Δι' εἰδικωτέρας διαπιστώσεις δὲν εἶχα εἰς τὴν διάθεσίν μου τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον. Μία τοιαύτη ἄλλως ἔρευνα δὲν ἔχει νὰ προσθέσῃ τίποτε τὸ ἰδιαίτερον.

Α'

Cod. Oxon. Canon. gr. 117, ff 72v-77v

Εὐχὴ εἰς τὴν Παναγίαν Θεοτόκον καὶ Λέσποιναν.

72v

Παρθένε Λέσποινα Θεοτόκε, ἡ τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ λόγον κατὰ
 πάρα γεννήσασα, τὸν πάσης ὄρατῆς καὶ νοητῆς κτίσεως ποιητὴν καὶ
 Δεσπότην, τὸν ἕνα τῆς Τριάδος θεὸν τε καὶ ἄνθρωπον ὑπὲρ φύσιν κνο-
 5 φροήσασα, τὸ σκῆνωμα τῆς Θεότητος, τὸ πάσης ἀγιωσύνης | καὶ χά- 73r
 ριτος δοχεῖον, ἐνῶ κατώκησε τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος σωματικῶς,
 εὐδοκία τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός, συνεργεῖα τοῦ Ἁγίου πνεύματος, ἡ πά-
 σης τῆς κτίσεως βασιλικῶ καὶ θεοπροπεῖ ἀξιώματι ἀνυπέρβλητον ὑπερ-
 κειμένη καὶ ὑπερέχουσα, ἡ δόξα καὶ τιμὴ καὶ ἄρορητος εὐφροσύνη τῶν
 10 ἀγγέλων, | βασιλικὸς τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν στέφανος, ἡ θαν- 73v
 μαστὴ καὶ ὑπερφνῆς τῶν μαρτύρων ἀνδρεία, ἡ τῶν ἀγώνων αὐτῶν
 καὶ τῆς νίκης ἀφορμή, καὶ τῶν ἀθλητικῶν καὶ τῶν αἰδίων καὶ θεο-
 προπεῶν ἀμοιβῶν πρόξενος, ἡ ὑπέριμος τῶν μαρτύρων τιμὴ καὶ δόξα,
 ἡ τῆς ἡσυχίας ἀπλανῆς ὁδηγὸς καὶ διδασκαλός, ἡ τῶν ἀποκαλύψεων
 15 καὶ πνευματικῶν μυστηρίων θύρα, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ἡ πύλη τοῦ ἀπρο- 74r
 σίτου | φωτός, ὁ τοῦ ἑλέους ἀκένωτος ποταμός, ἡ πάντοτε καὶ θαυμά-
 των ἀνεξάντλητος θάλασσα, Σοῦ δεόμεθα καὶ Σε παρακαλῶ, τὴν συμ-
 παθεστάτην μητέρα τοῦ φιλανθρώπου Δεσπότη, Ἰλάσθητι ἐμοῦ τοῦ ἀ-
 μαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου, ἐπίβλεπον εὐμενῶς ἐπὶ τὴν ταπει-
 20 νοσίην μου, ἴασαι τὰ συντριμμένα τῆς ψυχῆς μου καὶ τοῦ σωματίου μου,
 | τοὺς ὄρατοὺς καὶ ἀοράτους πολέμους κατάλυσον, πύργος ἰσχύος, ὅπλα 74v
 πολεμικά, πατάξις ἰσχυρὰ καὶ στρατηγὸς καὶ πρόμαχος γενοῦ τοῦ ἀνα-
 ξίου ἐμοῦ ἀπὸ προσώπου τοῦ ἐχθροῦ μου, δεῖξον μοι τὰ ἀρχαῖα ἑλέη
 σου καὶ τὰ θαυμάσιά σου σήμερον, δεῖξον τοῖς ἀνόμοις ἐχθροῖς μου
 25 ὅτι μόνος βασιλεὺς καὶ Δεσπότης ὁ Σὸς υἱὸς καὶ Θεός. Καὶ Σὺ, Κυ- 75r
 ρία Θεοτόκε, δύνασαι πάντα | ὅσα καὶ βούλοιο ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς,
 πάσας τὰς αἰσθήσεις πρὸς τὸ συμφέρον ἐκάστω. Ρῦσαι, Λέσποινα, τοῖς
 νοσοῦσι τὴν υγίειαν, τοῖς ἐν θαλάσῃ τὴν γαλήνην καὶ τὴν κυβέρνη-
 σιν, ὀδοιποροῦντι συνοδεύουσα καὶ φυλάττουσα, αἰχμαλώτους τῆς πι-
 30 κρᾶς ροιμένη δουλείας, παραμυθουμένη τοὺς λυπουμενούς τὴν πενίαν 75v
 μου καὶ πᾶσαν ἄλλην σωματικὴν κουφίζουσα κάκωσιν, τῶν ψυχικῶν
 | ἄρρωστημάτων καὶ τῶν παθῶν ἀπαλλάττουσα πάντας ταῖς Σαῖς ἀο-
 ράτοις προσοσασίας καὶ εἰσηγήσεων, ἵνα τὴν ὁδὸν τῆς προσκαίρου ταύ-
 της ζωῆς καλῶς καὶ ἀπροσκοπίτως ἀνύσαντες, τῆς βασιλείας τῶν οὐρα-
 35 νίων καὶ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν διὰ σοῦ ἐπιτύχωμεν. Τοὺς δὲ πιστοὺς

9 τιμὴ καὶ ἄρορητος : τριπλή καὶ ἀρορήτως cod.

- βασιλεῖς ἡμῶν καὶ ὀρθοδόξους Χριστιανούς, τοὺς τῶ φοβερῶ τοῦ μὲ-
 νογενοῦς Σου υἱοῦ τιμηθέντας ὀνόματι καὶ τῇ Σῆ | ἀμάχῳ πεποινθό- 76r
 τας προστασία καὶ χάριτι, μεσίτην καὶ πρόμαχον κατὰ τῶν ἐπικειμέ-
 νων ἐχθρῶν ἀοράτως ἐνίσχυσον διὰ τὸ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐπικείμενον
 40 τῆς ἀθνημίας νέφος. Ἐφελε τὸν πόνον τῆς ψυχῆς αὐτῶν καὶ λαμπρὰν
 τὴν εὐθνημίαν καὶ χαρὰν ἀντεισήγαγε, εἰρηνικὸν καὶ ἀστασίαστον τὸ
 κρότος καὶ τὴν βασιλείαν ἀποκαταστήσασα. | Ρῦσαι, Λέσποινα, ταῖς 76v
 πρεσβεΐαις σου ἐξαιρέτως τὸν ἀνάξιον δοῦλον σου Φραγκίσκον¹¹ καὶ
 πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν ἀπὸ λιμοῦ, λοιμοῦ, σεισμοῦ, καταποτισμοῦ,
 45 πυρός, μαχαίρας, ἐπιδρομῆς ἀλλοφύλων καὶ ἐμφυλίου πολέμου, ρῦσαι
 Λέσποινα, καὶ τὴν ταλαίπωρον καὶ ἀθλίαν καὶ βορβορώδη νῆσον Κορή-
 την ὑπὸ τῶν ἀνόμων καὶ ἀθέων Ἀγαρινῶν. Ναί, ὑπεράγαθε καὶ
 παντευλόγητε, | παμμακάριστε καὶ πανάμωμε, παράφθορε, πανακήρατε, 77r
 πάντιμε. Ἡ ἐλπίς τῶν ἀμαρτωλῶν, ἡ βοήθεια τῶν ἀβοηθήτων, δὸς
 50 βοήθειαν τῶν ταλαιπώρων καὶ ἀναξίων δούλων σου, τῶν κατοικοῦντων
 ἐν αὐτῇ καὶ δικαίως αὐτοῦς, Παναγία Θεοτόκε, φέρε εἰς τὸν υἱόν Σου
 καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅτι αὐτῶ πρόπει δόξα, τιμὴ καὶ
 προσκύνησις σὺν τῶ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ καὶ τῶ παναγίῳ καὶ ἀγαθῶ
 αὐτοῦ πνεύματι, | νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, ἀμήν. 77v

43 φραγκίσκον in rasura.

B'

Cod. oxon. Canon. gr. 117 ff 97r-102v.

Εὐχὴ ἐτέρα εἰς τὴν Παναγίαν Θεοτόκον καὶ Λέσποιναν. 97v

- Παιρθένε Λέσποινα Θεοτόκε, | ἡ καθαρωτέρα τῆς ὄλης κτίσεως, ἡ
 ὑψηλοτέρα καὶ καθέδρα τοῦ βασιλέως καὶ κλίνη, παλάτιον, δροσοφόρε
 πόκε, νεφέλη φωτεινὴ, ράβδε τοῦ Ἁαριῶν, πόκε δροσοφόρε τοῦ Γεδε-
 5 ὶν, βάτε ἀκατάφλεκτε, στάμνε, πλάξ θεοχάρακτε, πύλη καὶ κλίμαξ,

¹¹) Ἡ λέξις «Φραγκίσκον» ἐδῶ, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἐπομένην προσευχὴν, στ.
 49, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ κώδικος (103v «βοήθησον τοῦ δούλου σου
 Φραγκίσκου», 107r «σκέπασον τὸν δούλον σου Φραγκίσκον») ἔχει γραφῆ ὑπὸ με-
 ταγενεστέρως χειρός, ἀποξεσθείσης ἄλλης λέξεως, τοῦ ὀνόματος τοῦ Γεωρ-
 γίου Λουμπάνου. Προφανῶς ὁ κῶδιξ ἠλλάξεν ἀργότερα κύριον περιελθὼν εἰς
 τὸν Φραγκίσκον. Εἰς τοῦτον ἀνήκουν αἱ ἄσχετοι πρὸς τὸ κυρίως «Ἐμνολόγιον»
 προσοδηκαὶ εἰς τὰς σελίδας 1r-6r καὶ 151r καὶ ἔπειτα, περιέχουσαι ἀποσπά-
 σματα Εὐαγγελίων, κοντακίων κτλ., ἀσυνδέτων μεταξύ των. Εἰς τὸν ἴδιον ἐπί-
 σης ἀνήκουν καὶ αἱ ἰταλικαὶ σημειώσεις τῆς σελ. 121v, ἐκ τῶν ὁποίων εὐανά-
 γνωστος εἶναι μόνον ἡ φράσις: «Prima amare Dio, poi Maria e poi l'an-
 gelo nostro custode, si volesse salvare».

- Παντάνασσα σεμνή, πανύμνητε, ἀπείρανδρε, θεόνυμφε, ἄσπιλε, πανα-
 μώμητε καὶ ἄφθορε, τράπεζα, βασίλισσα, | ἀπελπισμένων ἢ ἐλπίς, ρῶ- 98r
 σις τῶν ἀσθενούντων, ἀσφάλεια ἐσώτων, δμόνοια ἐκκλησιῶν, δόξα
 πατριαρχῶν, ἀνάκτων τὸ κραταίωμα, ἰσχὺς τῶν στρατοπέδων, καλλονή
 10 τῶν ἱερέων, πεπλανημένων ὁδηγέ, βακτηρία τῶν τυφλῶν, χαρὰ τῶν
 θλιβομένων, ρῶσις ἀδικουμένων, κόρη, πηγὴ, σκέπη, χώρα, ὕψος τῶν
 ἀγγέλων, κατάπτωσης τῶν δαιμόνων, | θυμιατήριον χρυσοῦν, γέφυρα, 98v
 ἰσχὺς, τροφή, στολή, χαρὰ, ἐλλογία, ἀντίληψις, δόξα, προή, προστά-
 τισ, πορφύρα θεοσφαιτε, στάμνε, ράβδε, πόκε, στόμα, κούφη νεφέλη,
 15 εἰς Ἐσένα καταφεύγω, εἰς ἐσένα τρέχω, Ἐσὺ, Πανάχαρτε Θεοτόκε,
 βοήθει μοι τῇ ὥρα ταύτῃ καὶ χάρισέ μοι καιροῦν ζωῆς, ἵνα δοξάζω
 πάντοτε τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον μνησθῆτι, | Δέσποινα, τοῦ ἀναξίου 99r
 δούλου σου. Παρθένε Θεοτόκε, Σὺ γιγνώσκεις ὅτι ἐπὶ σοὶ θαρσῶ καὶ
 εἰς τὸν υἱόν σου τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Διό, Δέσποινα
 20 Θεοτόκε, βοήθει μοι τοῦ ἀναξίου δούλου σου· ἔχεις γὰρ τὸ θέλειν καὶ
 τὸ δύνασθαι ὡς τὸν ἕνα τῆς Τριάδος ἀρρήτως γεννήσασα. Μόνον μὴ
 παρίδης με τὸν σὸν ἄθλιον δούλον, Παναγία Θεοτόκε· ἴδε τὴν πίστιν
 μου καὶ τὸν πόθον μου τὸν ἔνθεον | καὶ ὡς ἔχουσα τὸ συμπαθεῖς καὶ 99v
 τὸ δύνασθαι, ὡς μήτηρ τοῦ μόνου ἀγαθοῦ καὶ ἐλεήμονος Θεοῦ, δέξαι
 25 τὴν παναθλίαν μου ψυχὴν καὶ ἀξίωσον αὐτὴν διὰ τῆς μεσιτείας καὶ
 ἀντιλήψεως τῆς δεξιᾶς μερίδος τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ καὶ τῆς κα-
 ταπαύσεως τῶν ἁγίων καὶ ἐκλεκτῶν αὐτοῦ. Οὐκ ἔχω πλὴν σου βοη-
 θὸν οὐδὲ ἀντίληψιν. Εἰς Σὲ ἐλπίζω μὴ ἀστοχῆσω, | εἰς Σὲ καυχῶμαι. 100r
 30 Μὴ διὰ τὰς πολλὰς μου ἁμαρτίας ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ’
 ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου δούλου σου. Ἐλέησόν μου τὴν ταπείνωσιν, ἄχαρτε,
 οἰκτίρησόν μου τὴν ἀσθένειαν, Πάναγνε. Μεγάλῃν ἔχεις τὴν παρορη-
 σίαν πρὸς τὸν ἐκ σου τεχθέντα Θεὸν ἡμῶν, ὡς οὐδεὶς ἕτερος πάντα
 δύνασαι, πάντα ἰσχύεις, ὡς πάντων | ὑπερέχουσα τῶν κτισμάτων. Οὐ- 100v
 δὲν σοὶ ἀδύνατον, ἐὰν θελήσῃς μόνον. Μὴ παρίδης μου τὰ δάκρυα, μὴ
 35 βδελύξῃς μου τὸν στεναγμόν, μὴ ἀπόσῃ μου τὸν ἐγκάρδιον πόνον, μὴ
 καταισχύνῃς μου τὴν εἰς Σὲ προσδοκίαν, ἀλλὰ ταῖς μητρικαῖς σου δε-
 ῆσει τὴν τοῦ ἀγαθοῦ υἱοῦ καὶ θεοῦ ἀβίαστον βιασαμένη ἐδσπλαγνίαν,
 | ἀξίωσόν με τὸν ἁμαρτωλὸν τὸ πρῶτον καὶ ἀρχαῖον ἐπαναλαβεῖν κάλ- 101r
 λος, τὴν τῶν παθῶν ἀποθέσθαι ἁμορφίαν. Διό, Πανύμνητε Θεοτόκε,
 40 ἐπάκουσόν μου τοῦ ἀναξίου δούλου σου· ρῶσαι, Δέσποινα, ταῖς πρε-
 σβείαις σου τὸν ἀνάξιον δούλον σου Φραγκίσκον ἀπὸ παντὸς κακοῦ
 καταιτύχη ὑπὸ πολέμου, ὑπὸ ἐχθρῶν, ὑπὸ θαλάσσης, ὑπὸ ξύλου καὶ
 παντὸς κακοῦ καὶ δός, | Δέσποινα, ὑγίειαν καὶ σωτηρίαν ἐμοῦ τοῦ 101v
 ἁμαρτωλοῦ καὶ παντὸς τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ, τῶν μισούντων καὶ ἀγα-
 45 πώντων με. Ἐξαιρέτως ρῶσαι, Δέσποινα, τὴν παναθλίαν μου ψυχὴν

ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ μιαιοῦ καὶ κακοτέχνου πλάνου καὶ οὔσαι, Πανά-
 γνε Θεοτόκε, ἡ κραταῖα προστασία τοῦ Κόσμου, καὶ τὴν ταλαιπώ-
 ρον καὶ βεβορβωρῶδη τάλαινα νῆσον Κρήτην ὑπὸ τῶν ἀθέων | καὶ 102Γ
 ἀπίστων Ἀγαρινῶν. Naί, ὑπεράγαθε Δέσποινα Θεοτόκε, ἐπάκουσόν
 50 μου τοῦ ἀχρείου καὶ ρῦσαι αὐτὴν ὑπὸ τοῦ ἀθέου Ἔθνους αὐτῶν. Μη-
 δὲ γὰρ εἴπωσι καὶ ποῦ εἶναι ὁ Θεὸς ἡμῶν; Ἀλλὰ εἰς Ἑσένα τρέχομε,
 διὰ τὰ βοηθήσης τοῦ ταλαιπώρου λαοῦ τῆς αὐτῆς ταλαιπώρου Κρήτης,
 ἵνα δοξάζωμε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Σέ, μεσίτριαν
 Κόσμου, | ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶ- 102V
 55 νας τῶν αἰῶνων, ἀμήν.

Γ'

Cod. Canon. gr. 117, ff 122v-131r

Προσευχὴ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.

Τίς τὰ σὲ παρηγορήσῃ, ψυχὴ μου, θυγατέρα τῆς Ἱερουσαλήμ; Ἐ-
 πειδὴ τέτοιαι λογῆς σκληρὰ ἐπιλογὴ θηκες: Χύσε ὡς νερὸν τὴν καρδίαν
 σου ὀμπροστάς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, σήκωσε πρὸς Αὐτὸν τὰ χέ-
 5 ρια σου, διὰ τὰ εὐρῆς βοήθειαν τῆς σωτηρίας σου | καὶ βοτάνην εἰς 123V
 τὰς πληγὰς τῶν ἁμαρτιῶν σου. Φώνιαξε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδίας σου
 τὸ: ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἐλεός σου, διὰ τὴν μεγάλην σου
 ἐλεημοσύνην καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῆς ἐσπλαχνίας σου λύσε τὰ ἁμαρτή-
 ματά μου. Ὁ Θεὸς ποτὲ τὴν ψυχὴν μου δὲν ἀπορρίπτει, καρδίαν συν- 124Γ
 10 τετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην. Λοιπὸν | μὲ δάκρυα καὶ ἀναστενα-
 γμοὺς πρὸς αὐτὸν φθάσε καὶ τέτοιαι λογῆς τοῦ εἰπέ: Ποῖος τὰ δώση
 νερὸν εἰς τὴν κεφαλὴν μου καὶ βρῦσες δακρῶν εἰς τὰ μάτια μου, τὰ
 θρηνηθῶ καὶ τὰ κλαύσω ταῖς πληγαῖς μου; Ἐλλάξασιν αἱ ἡμέραι τῆς
 ἀπροσύνης μου εἰς δάκρυα καὶ τὰ τραγούδια μου εἰς θρήνους· ἤλειπεν
 15 ὁ ἦχος τῶν τραγουδιῶν μου καὶ ἡ κιθάρα μου | ἤλαξεν εἰς βρονγὸν 124V
 τῶν ὀδόντων καὶ εἰς ἀναστεναγμοὺς τῆς καρδίας μου καὶ δάκρυα τῶν
 ὀμμάτων μου· εἰσιώπησα καὶ ἐταπεινώθηκα καὶ ἀπὸ τὸ καλὸν ἐμίσησα
 καὶ ὁ πόνος μου μεγαλύτερος ἐξανακαινουργιώθηκε· φόβος καὶ τρόμος
 ἐπεσεν ἐπάνω μου καὶ σκοτεινάρες μὲ ἐσκεπάσασιν· οἱ ἄβυσσοι μὲ
 20 ἐπερικύκλωσαν καὶ ἡ κεφαλὴ μου | ἤπεσε εἰς τῶν πετρῶν τὰ σχήμα- 125Γ
 τα. Ὅϊμέ, διότι ὡς Σόδομα καὶ Γόμορα ἐγίνηκα· ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν
 μου ὄλος ἐκατακάηκα καὶ ποῖος τὰ σπλαγνισθῆ τὸν ἄθον τῶν λειψάνων
 μου, τῆς ὁποίας ἐγίνηκα κρούσεμα καὶ τίς τὸν ἄτυχον τὰ μὲ παρηγορή-
 ση; Χειρότερα ἐγὼ ἦοφαλα παρὰ τὰ Σόδομα, διότι ἐκεῖνα τὸν νόμον δὲν

6. πληγὰς σου mp. erasit ms. 20 πεζῶν sed τῶ in mg cod.

- 25 κατέχοντας | εἰς τοὶ ἁμαρτίες ἐπέσασι, μὰ ἐγὼ τὴν χάριν λαμβάνοντας 125v
τὸν Κύριόν μου ἐπρόδωσα. Ὅϊμέ καὶ τί νὰ γενῶ, ποῦ νὰ τρέξω, ποῦ
νὰ γυρίσω, ποῖαν βοήθειαν νὰ εὔρω, μεσίτην εἰς τὸν Θεὸν νὰ μὲ βάλῃ.
Ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ἀνθρώπου σφάλῃ, εὐρίσκει ἄνθρωπον ὅπου μεσι-
τεύει, μὰ ἐγὼ, ὅπου εἰς τὸν θυμόν μου ἤσφαλα, ποῖον νὰ εὔρω νὰ Τὸν
- 30 καλοσυνέψῃ; | Ὅϊμέ, διατὶ πόνον συνέλαβα καὶ ἀνομίαν ἐγέννησα, 126r
λάκκον ἤσκαψα καὶ εἰς τὴν κορυφὴν μου ἡ ἀδικία μου ἐκατέβηκεν· ἡ
ἀκαθαρσία μου ὀμπρὸς εἰς τὰ πόδια μου εὐρίσκεται καὶ δὲν ἐθυμῆ-
θηκα τῶν ὑστερῶν μου ἡμερῶν κι ἤπεσα πέσμα θυμαστον καὶ τινὰς
δὲν εὐρίσκεται νὰ μὲ παρηγορήσῃ. ὦ, πόσα δριμύς | ὁ καρπὸς τῆς 126v
πορνείας, παρὰ χολὴν πικρότερος καὶ παρὰ σπαθὴν δίστομον. ὦ, καὶ
πῶς ἐγίνηκα εἰς ἐρήμωσιν, ὦ, πόσον ὀγλήγορα ἐχάμηνα! ὦ πόσον
βαθεῖά ἔπεσα, ὦ, καὶ πόσον μακρὰ ἀπὸ τὸν ποιητὴν μου ἐλαργάροσα!
Διὰ τὸ τοῦτο τὴν εἰκία μου ἀπὸ τὴν χώραν τοῦ Θεοῦ ἐρρίξασι καὶ ἐκα-
ταπατήσασιν. Ἐγὼ ἀπὸ τὴν βίβλον τῆς ζωῆς ἐλειώσθηκα, ἐγίνηκα | ὡς 127r
ἐν νυκτὶ κόραξ, ὡς τὸ μοιχαλὸν ὀσπίτιον καὶ ὡσὰν στρουθίον μόνον εἰς
τὸ δῶμα ἐπάνω, καὶ τινὰς, ὀϊμέ, δὲν εὐρίσκεται νὰ μὲ παρηγορήσῃ.
Στρέφομαι εἰς τὰ δεξιὰ μου μέρη καὶ θεωρῶ καὶ δὲν εἶναι τινὰς νὰ μὲ
γνωρίσῃ καὶ ἀπὸ τὰ ζεσθὰ γινεύγουν ὡς ἄδικον νὰ μὲ ἀρπάξουσιν·
φεύγω δίχως τινὰς νὰ μὲ ζηγιάει καὶ τινὰς δὲν εἶναι νὰ μὲ γυρεύσει.
- 45 Ἐγίνηκα | ὡσὰν ἀιαγέλιον χρειασίδι γεμάτον καταστροφόμενα κα- 127v
ταραμένη νὰ ἦτον ἡ ἡμέρα ὅπου ἐγενήθηκα καὶ ἡ νύκτα εἰς τὴν ὁποίαν
εὐφράνθηκα. Μὴ μετρηθῆ ἡ ἡμέρα ἐκείνη μὲ τὲς ἡμέρας τοῦ χρόνου,
καὶ ὁ ἔωσφόρος εἰς τὴν νύκταν ἐκείνη μὴν ἀνατείλῃ. Ὅϊμέ, μάνα
μου, καὶ διατὶ μὲ ἐγέννησες, πρᾶξιμοι τῶν κόπων τοῦ διαβόλου καὶ δί-
χως ὠφέλειαν εἰς τὴν γῆν ἀπάτω. | Καλύτερόν μου ἦτον νὰ μὴν ἤθελα 128r
γεννηθῆ ποτέ μου, παρὰ, ἀπήτις ἐγενήθηκα, νὰ μισεύσω ἀπὸ σένα,
τοῦ Θεοῦ μου καὶ πλάστον μου. Κλαύσατέ με, βουρὰ καὶ λαγγάδια,
κλαύσατέ με, ποταμοὶ καὶ βροῖες, διατὶ ἐγὼ εἶμαι τοῦ καύμοῦ ἡ θυ-
γάτηρ. Κλαύσατέ με, θηρία τοῦ ἀγροῦ, τετράποδα τῆς γῆς. Πουλιὰ πε-
τούμενα τοῦ ἀέρος καὶ πᾶσα πικρὴ | καὶ ψυχὴ ζῶσα, δάκρυα χύσετε διὰ 128v
λόγον μου, διατὶ ἐσεῖς εἴσθε πουλιὰ τοῦ Παραδείσου. Ἄγγελοι θάνα-
τον δὲν φοβᾶσθε, οὐδὲ τρόμος τοῦ Ἄδου οἶς φοβερίζει, μὰ ἐμένα τὸν
ταλαίπωρον ὁ τάρταρος μὲ ἀνημένει. Ἐγὼ ἤκαμα τὴν ἁμαρτίαν, ἐγὼ
καὶ τὴν τιμωρίαν νὰ παιδευθῶ. Ὅϊμέ, καὶ ποῖα ἁμαρτία ὡσὰν τὴν
- 60 ἁμαρτίαν μου εὐρίσκεται; Διὰ τοῦτο δὲν ἔχω | ἀποκοιὰ τὸν Θεόν μου 129r
νὰ κρᾶζω καὶ βοήθειαν νὰ τοῦ ζητήσω. Τὸ κακόν μου ὁ προφήτης
θεωρώντας, ἐπροφήτευσεν καὶ εἶπεν: «Ἰδοῦ, οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς

40 ὀσπίτιον : ἄσπιτιον cod.

ἀπὸ σοῦ, ἀπολοῦνται». Ἐγὼ ἐμάκρυνα ἀπὸ λόγου σου, ἐγὼ καὶ ἀπο-
 λῶμαι. Ἦνοιξεν ὁ Ἄδης τὸ στόμα του καὶ νὰ μὲ καταπίη σπονδά-
 65 ζει. Ἡ ἁμαρτία μου ἀμπώθει με· τὰ πόδια μου | νὰ ἀναβαίνουνσι δὲν 129V
 μποροῦσι. Στέκω τὴν ὄραν τούτην εἰς τὸ βάθος νὰ περάσω. Ὡ γλυ-
 κύτατε Χριστέ, εἰς ἐσένα φωνιάζω, βοήθησόν με καὶ ἐλέησόν με, Κύ-
 ριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης με.
 70 Ἐλεημοσύνην, ἐλεημοσύνην Χριστέ καὶ ὄχι δικαιοσύνην! Διότι ἂν θέ- 130Γ
 λης τὰς ἁμαρτίας μου νὰ κρίνης, ποῖος | ἤμπορεῖ νὰ μὲ ὑπομείνη;
 Ἐλέησόν με καὶ συγχώρησόν μου, διότι οἱ σαῖτες σου μὲ ἀξιώσασι
 καὶ τὴν χαρὰν τοῦ φόβου σου εἰς ἐμένα ἐββαίωσασι. Δὲν εὐρίσκω
 καμμίαν ἀνάπανσιν εἰς τὰ κόκκαλά μου, διατι αἱ ἀνομίαι μου ἐπερισ-
 75 σεύσασιν τὴν κεφαλὴν μου καὶ ὡσὰν γομάρι δυσκολοβάστακτον ἐβαρύ-
 ρύνασιν εἰς τοῦ λόγου μου· ἐσαπηθήκασιν καὶ ἐβρωμέσασιν οἱ πληγές 130V
 μου διὰ τῆς | ἀφροσύνης μου. Δὲν εὐρίσκω καμμίαν ὑγίειαν εἰς τὴν
 σάρκα μου ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας μου. Ὅϊμέ, καὶ τί τὸ ὄφελος εἰς τὸν
 Ἄδην νεκρὸς νὰ κατεβαίνω; Μά, ὦ γλυκύτατε Ἰησοῦ, καὶ εἰς τοὺς
 80 νεκροὺς θανάσια δὲν κάμεις; Δοιπὸν, ἀνασήκωσέ με ἀνάστεσέ με, μὲ τὴν
 παντοδύναμόν σου χέρα. Ἐσύ, Χριστέ μου, εἶπες, ἐσὺ ἔταξες, ἐσὺ τὴν
 γνώμην σου | ἐφανέρωσες, πὼς τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ δὲν θέλεις, 131Γ
 μὰ ἐπιθυμᾷς νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ ζήσῃ. Δοιπὸν εἰς ἐσένα ἐπιστρέφω,
 εἰς ἐσένα τρέχω, διὰ νὰ φύγω τὴν ὀργὴν σου. Εἰς τὰ χέρι σου φύλα-
 γμε, διὰ νὰ μὴ μὲ φθάσῃ τὸ σπαθὶ τῆς δικαιοσύνης σου. Πλύνε με μὲ
 85 τὰ δάκρυνά μου, καθάρισέ με μὲ τοὺς ἀναστεναγμούς μου | καὶ λύσε τὰ 131V
 ἁμαρτήματά μου, ἐσύ, ὦ Θεέ μου, ἐσὺ ἡ σωτηρία μου, ἐσὺ ἡ ἐλπίς
 μου, ἐσὺ ἡ καταφυγὴ μου, ἐσὺ ἡ ἰατρεία μου. Ἐσύ, ὦ Θεέ μου, ἐσὺ
 τοὺς νεκροὺς ἀνασταίνεις, ἐσὺ τοὺς δεσμοὺς λύεις, τοὺς παραλύτους
 ἀνορθώνεις· λοιπὸν, ἐσὺ βοήθησέ μου. Ἐγὼ εἶμαι τὸ χαῦμένον πρό-
 90 βαιον καὶ ἐσὺ ὁ γλυκὺς βοσκός. Ὡ Χριστέ μου, εἰς ἐσένα τρέχω καὶ 132Γ
 σήκωσέ με νὰ μὴν γενῶ | ξέσκισμα τῶν ποτηρῶν δαιμόνων. Ἐως πότε
 γυρίζεις τὸ πρόσωπόν σου καὶ δὲν μοῦ ὑπακούγεις, εὐσπλαχνικέ μου
 πατέρα; Ἐλέησόν με, μὴ εἴπωσιν τὰ ἔθνη: καὶ ποῦ εἶναι ὁ θεός σου;
 95 Πολλοὶ λέγουσι εἰς τὴν ψυχὴν μου, πὼς δὲν ἔχω καμμίας λογῆς σωτη-
 ρίαν, μὰ ἐσὺ εἶσαι ὁ ἀντιλήπτω μου, ἐσὺ εἶσαι ὁ βοηθός μου, ἡ δόξα 132V
 μου, ὅπου ἐψώνεις τὴν κεφαλὴν μου· | λοιπὸν ὕψωσέ με ἀπὸ τὸ βάθος
 τῆς κακίας, διὰ νὰ εἶμαι πάντα ὑψηλὸς μετὰ σένα. Νῦν καὶ αἶε καὶ
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

Τέλος τῆς προσευχῆς τῆς ψυχῆς.

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΣ

Χ Ρ Ο Ν Ι Κ Α

Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1949.

Ἐξαιρετικῶς σημαντικὸν εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι κατόπιν τόσων διαταγῶν, ἀναβολῶν καὶ ποικίλων παρεμβληθέντων ἐμποδίων ἤρχισαν τέλος αἱ προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι διὰ τὸ ἀνοίγμα καὶ τὴν ἐπανεκθέσιν τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου. Ἐπετεύχθη κατόπιν ἐπιμόνων προσπαθειῶν καὶ τῆς ἐπισυμβάσεως ἐνάργεως πυρκαϊᾶς ἢ ἀποδέσμευσις τῶν ὡς ἀποθηκῶν ἐφοδίων χρησιμοποιουμένων αἰθουσῶν τοῦ Μουσείου, οὕτω δὲ ἐγένετο ἡ ἀποσυμφόρησις τῶν ἄλλων μουσειακῶν χώρων καὶ μάλιστα τῶν ἐργαστηρίων διὰ μεταφορᾶς τοῦ ὑλικοῦ εἰς τὴν ἐκκενωθεῖσαν ἡμιτελῆ πτέρυγα. Ἡ ἔναρξις ὁμως τῶν κανονικῶν ἐργασιῶν διὰ τὸ ἀνοίγμα τοῦ Μουσείου ἐγένετο μόλις κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους, διατεθέντος τοῦ πρώτου τμήματος τοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὀρισθέντος κονδυλίου. Λιαν εὐφροσύνῃ ὁμως ἀναγγέλλεται ἡ ὀριστικὴ διάθεσις ἐνὸς καὶ ἡμίσεος περίπου δισεκατομμυρίου δραχμῶν διὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἐπισκευῆς, ἀποπερατώσεως καὶ συμπληρώσεως μιᾶς ἀκόμη πτέρυγος τοῦ κτηρίου τοῦ Μουσείου, τὸ ὁποῖον οὕτω θὰ ἀποβῇ, μὲ τὴν διαμόρφωσιν τῶν κύκλω χώρων καὶ τοῦ ἔναντι αὐτοῦ χώρου τοῦ Προμαχώνος Ἀλκαζάρ, τὸ καλύτερον μουσειακὸν κτήριον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἀρχιτέκτων Πάτροκλος Καραντινὸς προετοιμάζει τὰ τελικὰ σχέδια καὶ ἡ πραγματοποίησις τοῦ ὅλου ἔργου ἐλπίζεται βασίμως ὅτι θὰ ἔχῃ συντελεσθῆ ἐντὸς τοῦ προσεχοῦς ἔτους. Δέον νὰ ὑπογραμμισθῆ ἐνταῦθα ἡ συμβολὴ τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Προϊστορικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Σπυρ. Μαρινάτου διὰ τὴν ἐξασφάλισιν καὶ διάθεσιν τῶν ἀπαιτούμενων κονδυλίων ἐκ τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ καὶ τὴν προετοιμασίαν τῆς μελέτης. Κατὰ τὸν μνημονευθέντα Προμαχῶνα θὰ κατασκευασθῆ μουσειακὸν παράρτημα διὰ τὰ μεσαιωνικὰ καὶ τὰ δευτερεύοντα γλυπτὰ καὶ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, τοῦ χώρου διαμορφουμένου κατὰ τρόπον ἐξυπηρετοῦντα τοὺς τουριστικοὺς σκοποὺς τοῦς πόλεως. Ἐν τῷ μεταξὺ συνεχίζονται αἱ προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι διὰ τὴν ἐπανεκθέσιν τοῦ Μουσείου, μὲ προοπτικὴν νὰ γίνονιν κατὰ κλιμάκια καὶ τμηματικῶς προσιταὶ αἱ κύρια ἀρχαιότητες, μέχρι τῆς πραγματοποιήσεως τῆς τελικῆς διαρρυθμίσεως, ἡ ὁποία εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῆ μόνον μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ὅλου κτηρίου. Κύριον μέλημα τῆς Διευθύνσεως εἶναι νὰ γίνῃ ἡ ἐπανεκθέσις κατὰ τρόπον ὑποδειγματικόν, ἱκανοποιοῦντα τόσον τὴν ἀνάγκην τῆς τουριστικῆς ἐπιδείξεως τοῦ Μουσείου ὅσον τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιστημονικῆς ἀξιοποιήσεως τοῦ περιεχομένου του. Ἀναγγέλλεται ὅτι νέαι μεταλλικαὶ καὶ κρυσταλλόφρακτοι προσθήκαι θὰ παραγελθοῦν εἰς τὸ ἔξωτερικόν, διὰ τῶν ὁποίων θὰ καταστῆ πραγματοποιήσιμος ὁ ὡς ἄνω σκοπός.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐξαιρετικῶς δυσμενεῖς ἐμφανίζονται αἱ συνθήκαι τοῦ Μουσείου καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων τῆς Κρήτης ὡς πρὸς τὸ προσωπικόν. Πολλαὶ θέσεις φυλάκων παραμένουσι κεναί, ὥστε τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, ἐβεβαίωθη ὅτι κινδυνεύουσι οἱ ἀρχαιολ. χώροι καὶ διέταξε τὸ κλείσιμον τοῦ ἀρχαιολ. χώρου τῆς Κνωσοῦ, ἐπιτρέψαν τὴν εἴσοδον μόνον εἰς τοὺς ξένους ἵνα ὑποχρεωθῇ τὸ Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν νὰ ἐγκρίνῃ τοὺς διορισμοὺς φυ-

λάκων. Παραμένει πάντοτε προβληματικόν, πῶς θὰ ἐκτελεσθοῦν αἱ ἐργασίαι ἐπανεκθέσεως τόσων χιλιάδων ἀντικειμένων μὲ ἐπιστημονικὸν καὶ τεχνικὸν προσωπικὸν περιοριζόμενον εἰς δύο μονάδας καὶ φυλακτικὸν προσωπικὸν τελείως ἀνεπαρκές.

Ἡ Τουριστικὴ Ἐπιτροπὴ Ἡρακλείου συνέβαλεν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἐμφανίσεως τῆς ζώνης τοῦ Μουσείου καὶ τὴν διαμόρφωσιν μικροῦ κήπου κατὰ τὸν περίβολον τοῦ περιστύλου, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Γεωργίας κ. Ἄνδρ. Ξανθοῦδίδου. Μετὰ μεγίστης δυσκολίας ἐπετεύχθη ἡ μερικὴ ἀπομάκρυνσις τοῦ σταθμοῦ φορητῶν αὐτοκινήτων ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης. Ἡ αὐτὴ Ἐπιτροπὴ μεριμνᾷ διὰ τὴν διαμόρφωσιν ἐθιπροῦς εἰσόδου μετὰ πλατείας εἰς τὸν ἀρχαιολ. χώρον τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ.

Ἡ κατάστασις τῶν ἀρχαιολ. Συλλογῶν δὲν εἶναι εὐχάριστος. Τὸ Μουσεῖον Χανίων ἐξακολουθεῖ νὰ στεγάζεται εἰς τὸ ἀκατάλληλον λόγῳ τῆς γειτονίας τῆς θαλάσσης οἶκημα Γιαλὸ Τζαμισί. Τὸ Μουσεῖον Ρεθύμνης, προσωρινῶς στεγαζόμενον εἰς ἓν Δημοτ. Σχολεῖον, κινδυνεύει νὰ ἐκβληθῆ χωρὶς νὰ εὐρεθῆ κατάλληλον οἶκημα διὰ τὴν ἐξασφάλισίν του. Προωθήθη ὁμοίως διὰ τὴν ὀριστικὴν του στέγασιν τὸ ζήτημα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ἐνεϊκῆς Λέσχης εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῆς μορφήν. Ἡ Συλλογὴ Νεαπόλεως μετετοπίσθη στεγασθεῖσα προσωρινῶς εἰς μικρὸν ναῖδριον παρὰ τὴν Μεγάλην Παναγίαν καὶ εἰς γειτονεῖον δωμάτιον τῆς Ἐπισκοπῆς. Ὅριστικὴ στέγασις προβλέπεται νὰ γίνῃ εἰς τὸ οἰκοδομούμενον κτήριο τοῦ Δήμου Νεαπόλεως. Αἱ λοιπαὶ συλλογαὶ παραμένουν εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν.

Ὡς πρὸς τὴν συντήρησιν καὶ προστασίαν τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων καὶ μεμονωμένων μνημείων ἐγένοντο τὰ ἀκόλουθα :

Ἐργασίαι συντηρήσεως τῶν μινωικῶν ἀνακτόρων, ἐπαύλεων καὶ συνοικισμῶν δὲν ἐξετελέσθησαν, εἰμὴ εἰς περιορισμένην κλίμακα εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσοῦ, ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολ. Σχολῆς διὰ τοῦ Ἐπιμελητοῦ αὐτῆς ἐν Κνωσῷ ἀρχιτέκτονος Pit de Jong. Αἱ τελευταῖαι ἀπέβλεψαν εἰς στερέωσιν δαπέδων γυψολιθικῶν, ἀποκατάστασιν τῶν βωμῶν τῶν αὐλῶν, στερέωσιν τῶν τοίχων, ἀποχέυσι τῶν ὑδάτων τῶν ἄνω ὀρόφων κλπ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τῆς κλίμακος τῆς ἀγούσης εἰς τὸν 4ον ὄροφον τῶν βυσιλικῶν διαμερισμάτων κατεβιβάσθησαν καὶ ἀπετέθησαν ἐκεῖ πλησίον, διότι ἠπίλουν πῶσιν. Ποσὰ διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἀρχαιολ. μινωικῶν χώρων διετέθησαν παρὰ τοῦ Δημοσίου λίαν περιορισμένα καὶ μόνον διὰ τὸν καθαρισμὸν ὀρισμένων χώρων (Ὡδεῖον Γόρτυνος, Νηὸς Ἁγ. Τίτου, Ἀνάκτορον Φαιστοῦ), ἀνηγγέλθη ὁμοίως ὡς προσεχῆς ἡ διάθεσις 390 ἑκατομμυρίων διὰ τὴν στερέωσιν τῶν μνημείων τῆς Κρήτης. Ἀντιθέτως διετέθησαν μικρὰ σχετικῶς ποσὰ, ἱκανὰ ὁμοίως διὰ τὴν προσωρινὴν προστασίαν, διὰ τὰ μικρὰ τοιχογραφημένα παρεκκλήσια τῶν Εἰσοδίων τοῦ Σκλαβεροχωρίου καὶ τῆς Ἁγ. Πελαγίας τῆς Ἁγ. Βιάννου. Αἱ ἐργασίαι ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας, εἰς τὸ πρῶτον δὲ τῶν δύο μνημείων ἐγένετο καὶ καθαρισμὸς καὶ στερέωσις τῶν τοιχογραφιῶν. Διὰ κοινῆς συμβολῆς τῆς ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας καὶ τοῦ Τουρισμοῦ ἀπεκατεστάθη καὶ ἐπροστατεύθη διὰ κιγκλιδώματος ἡ ἱστορικὴ Κρήνη Πιρίου τῆς πόλεως Ἡρακλείου. Ἡ ἐνετοτουρκικὴ ὄραία κρήνη, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κρήνη Ἰδομενέως, κατέστη ἀναπόφευκτον, ἐπειδὴ ἐρυμοτομεῖτο ἐξ ὀλοκλήρου, νὰ κατεδαφισθῆ καὶ νὰ μεταφερθῆ τὸ ὕλικόν αὐτῆς εἰς τὸν χώρον τοῦ Προμαχῶνος τοῦ Ἀλαξάρ πρὸς ἐπανοικοδόμησιν. Δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ προστατευθῆ ἐγκαίρως ἡ μεσαιωνικὴ οἰκία τοῦ γνωστοῦ ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος

Στρατηγοῦ Βερντιλλερῶ· καίτοι δὲν διεσώζετο αὐτὴ ἱκανοποιητικῶς, εἶχε κηρυχθῆ διατηρητέον μνημεῖον διὰ τὴν ἱστορικότητά της. Τὸ ὕλικόν αὐτῆς, ἐν οἰκόσημον, τμήμα γοτθικοῦ τόξου, ξύλινος λέων ἐξ ὑποβάθρου ἐξώστου ἐτέθησαν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας.

Ἐξακολουθεῖ νὰ προσκρούῃ εἰς οὐσιαστικὰς δυσχερείας ἡ τελεσφόρος προστασία τῶν μεσαιωνικῶν τειχῶν τῶν κυρίων πόλεων τῆς Κρήτης. Ἡ ἀσκουμένη χαλαρὰ παρακολούθησις διὰ τῶν ἀστυνομικῶν ὀργάνων δὲν εἶναι ἱκανὴ πάντοτε νὰ προλάβῃ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐπενδύσεων ἐκ κυβολίθων τῶν προπετασμάτων ὑπὸ ἰδιωτῶν, αὐθαίρετοι δὲ οἰκοδομαὶ ἐγκαθίστανται ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ παρ' αὐτὰ. Ἄδειξ τοῦ Ἀρχαιολ. Συμβουλίου ἐπετροπή ηἰ διάνοιξις καὶ ἄλλου ρήγματος μεταξὺ τῶν προμαχῶνων Μαρτινέγκο καὶ Βηθλέεμ τῶν ἐξωτερικῶν τειχῶν τοῦ Ἡρακλείου, τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη ἤδη χωρὶς νὰ ἐκτελεσθοῦν μέχρι τῆς στιγμῆς ὑπὸ τοῦ Δήμου τῆς πόλεως αἱ ἀναληφθεῖσαι ὑποχρεώσεις γεφυρώσεως, ἐπισκευῶν κλπ. Ὑπὸ τῆς ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας παρημποδίσθη ἡ παραχώρησις χώρων εἰς ἰδιώτας πρὸς οἰκοδομίαν κατὰ τὰς Πύλας τοῦ Παντοκράτορος, τῆς Σαμπιονέρας, καὶ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου. Ἐμελετήθη κατ' ἀρχὴν ἡ τουριστικὴ ἀξιοποίησις τῆς ἐξω ζώνης τῶν τειχῶν τοῦ Χάνδακος· Ἡρακλείου μὲ τὴν δημοουργίαν τριπλῆς ζώνης πρασίνου (ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἐντὸς τοῦ Χάνδακος καὶ περὶ αὐτὸν) καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν πλατειῶν τῶν προμαχῶνων ἐντὸς τοῦ οἰκονομικοῦ πλαισίου τοῦ σχεδίου Μάρσαλ. Ἡ πραγματοποίησις τοῦ προγράμματος τούτου ὄχι μόνον θὰ ἀποδώσῃ τὴν μνημειακὴν μορφήν εἰς τὰ τεῖχη καὶ θὰ τὰ διασώσῃ εἰς τὸ μέλλον ἀπὸ βανδαλισμούς, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ μὲ κέντρον τὴν πόλιν τοῦ Ἡρακλείου. Περὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως Χανίων ἐλήφθη κοινὴ ἀπόφασις τῶν Ὑπουργείων Παιδείας καὶ Ἀνοικοδομήσεως, συμβιβαστικὴ τῶν ἐκατέρωθεν ἀπόψεων. Τόσον τὰ ἐξωτερικὰ ὥσον καὶ τὰ ἐσωτερικὰ (τοῦ Καστελλίου) τεῖχη διατηροῦνται κατὰ τὸ κύριον αὐτῶν μέρος· τῶν ἐξωτερικῶν ἐπετροπή ηἰ κατεδάφισις ἐνὸς ἀκόμη τμήματος· εἰς τὰ ἐσωτερικὰ δημιουργοῦνται κλιμακωταὶ προσβάσεις συνεχίζουσαι τὰς πρὸς νότον ὁδικὰς ἀρτηρίας, ἀποκαθίσταται δὲ ἡ ὄψις τῶν τειχῶν κατὰ τὸ δυνατόν βάσει ἐνὸς ἐνιαίου, αἰσθητικῶς ἱκανοποιητικοῦ, σχεδίου. Διὰ τὴν Φορτέτσαν τῆς Ρεθύμνης μὲ τὸν ἱστορικὸν ναὸν τῆς ἐγένετο εἰσήγησις ὡς παραχωρηθῆ εἰς τὸν Δῆμον Ρεθύμνης διὰ τὸν ἐξωραϊσμὸν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν. Δυστυχῶς μεμονωμένα μνημεῖα μεσαιωνικῶν κυρίως χρόνων, τῶν πόλεων Χανίων καὶ Ρεθύμνης, μάλιστα προσόψεις ἐνετικῶν μεγάρων ἢ οἰκιῶν, ἐξαφανίζονται μὲ γοργὸν ρυθμὸν, προτοῦ προφθάσῃ νὰ ἐπέμβῃ ἡ μακρὰν ἐυρισκομένη καὶ συνήθως ἀπληροφόρητος ἀρχαιολ. Ὑπηρεσία. Αἱ πολεοδομικαὶ ἀνάγκαι ἐξ ἄλλου εἶναι ἐπιτακτικαί· εἰς ταύτας ἐθυσιάσθησαν μετ' ἀπόφασιν τοῦ Ἀρχαιολ. Συμβουλίου τὰ λείψανα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγ. Κλαίρης καὶ τὰ καμαρωτὰ οἰκοδομήματα τῆς ὁδοῦ Σκρυδλώφ. Μόλις προελήφθη ἡ δι' ἐποικοδομήσεως ἐξαφάνισις τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἀγίου Φραγκίσκου Ρεθύμνης.

Διὰ τὴν ἱστορικὴν Μονὴν Ἀρχαδίου ἐγένετο πρότασις ἀποκαταστάσεως εἰς τὴν ἀρχικὴν μνημειώδη μορφήν, αἰρομένων ἐκ τοῦ μέσου τῶν κακοζήλων ἐπικατασκευασμάτων καὶ στερουμένων τῶν κινδυνευόντων τμημάτων τῆς προσόψεως τοῦ ναοῦ καὶ τῶν κλαοῦστρων.

Ἄνασκαφαὶ εἰς μεγάλην κλίμακα δὲν διενεργήθησαν κατὰ τὸ λῆγον ἔτος, καίτοι ἐν τῷ μεταξὺ ἤρθη ἡ περιοριστικὴ τούτων διάταξις. Τὰ διατεθέντα μέσα ὑπῆρξαν πενιχρά. Ὑπὸ βαρὺν χειμῶνα καὶ δυσμενεῖς συνθήκας

διεξήχθη υπό τοῦ Ἐφόρου δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ εἰς θέσιν Πίσω Λειβάδια ΝΑ τῶν Ἀρχαίων, καὶ εἰς ἀπόστασιν ἐνὸς τετάρτου ἀπὸ τὸ χωρίον Βαθύπτερο, καθ' ὃν χρόνον πέρυσιν ἀνιχνεύθη μινωικὸν μέγαρον κατόπιν τυχαίων εὐρημάτων (βλ. «Κρητ. Χρονικά» Β', 589). Διὰ ταύτης διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς ἐνὸς ἐκτεταμένου μεγάρου ΥΜΙα χρόνων, τοῦ ὁποίου ἐξηρευνήθησαν μέχρι τινος δύο διαμερίσματα κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν καὶ παρηκολογήθησαν οἱ ἔξωτερικοὶ κυρίως τοῖχοι ἐκ μεγάλων πελεκητῶν λίθων ἐπὶ ἱκανὰ μέτρα. Ἀνεφάνη τετραγώνος πεσσὸς ἐντὸς ἐνὸς τῶν διαμερισμάτων περὶ τὸν ὁποῖον ἀπέκειντο πίθοι. Κινητὰ εὐρήματα ἤλθον εἰς φῶς τμήματα περιτέχνου διμύξου λύχνου ἐκ λευκοῦ μαλακοῦ λίθου καὶ ἐγγχειρίδιον χαλκοῦν μὲ τρεῖς ἤλους. Κατόπιν τῆς δοκιμῆς ταύτης ἐγένετο κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Σπ. Μαρινάτου ἔναρξις κανονικῆς ἀνασκαφῆς, ἡ ὁποία, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἐξετελέσθη διὰ περιορισμένων μέσων, ἔσχεν ἐνδιαφέροντα ἀποτελέσματα. Ἀνεσάφη ἡ ΒΔ γωνία τοῦ μεγάρου καὶ τὰ παρ' αὐτὴν διαμερίσματα, τῶν ὁποίων τὸ κύριον ἦτο δωμάτιον δύο πεσσῶν, χρησιμοποιηθὲν ὡς ἀποθήκη, ἥτις περιεῖχε δεκαεὶς πίθους, μερικοὶ τῶν ὁποίων διεσάζοντο καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ ὕψος, καὶ πολλὰ μικρὰ ἀγγεῖα, καταπεσόντι, ὡς φαίνεται, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ ἄνω ὀρόφου. Πρὸς δυσμὰς τοῦ μεγάρου ἀνευρέθη πλακόστρωτον εἰς ἐν σημεῖον τούτου ἔκειτο λίθος ἐκθλίψεως μὲ γούρναν εἰσοδοχῆς τοῦ ἀποθλιβέντος ὕγρου. Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι δὲν εἶναι εἰσὶ σαφεῖς. Κινητὰ εὐρήματα εἶναι κυρίως κεραμικὴ χαρακτηριστικὴ τῶν ΥΜΙα χρόνων μὲ σπείρας, μίμησιν στολιδώσεων, φυτικὰ θέματα ἢ κοκκίδας. Ἀπεκατεστάθη διὰ συγκολλήσεως ἱκανὸς ἀριθμὸς ἀγγείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν ἐνδιαφέροντες «κάλαθοι».

Μινωικὴ λάρναξ ΥΜΙΙΙ χρόνων, ἀνευρεθεῖσα παρὰ τὸ χωρίον Καρνάρι τῆς περιοχῆς Γιούκτα, περισυνελέγη, ἀτυχῶς εἰς τεμάχια, ὑπὸ τῆς ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας. Ἐνδιαφέρουσα ὑπῆρξεν ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἀνασκαφὴ λαξευτοῦ ΥΜΙΙΙβ χρόνων τάφου εἰς τὸ προάστειον Μασταμπᾶ τοῦ Ἡρακλείου. Ἀπεδόθη μία κοινὴ λάρναξ, συνοδευομένη ὑπὸ ἐπίσης κοινῶν πτερισματικῶν ἀγγείων. Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἀνακαλύψεως σύγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ διαπίστωσις ὑπάρξεως νεκροταφείου ΥΜΙΙΙ χρόνων κατὰ τὰ κράσπεδα τῆς πόλεως Ἡρακλείου ἐπιβεβαίωσεν τὴν ἄποψιν, ὅτι εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς πόλεως ὑπῆρξε ποτε μινωικὸς συνοικισμὸς. Ἀρνητικὴ ἀφ' ἑτέρου ἀπέβη μικρὰ σκαφικὴ ἔρευνα εἰς τὴν περιοχὴν Κατσαμπᾶ Ἡρακλείου, εἰς τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεκαλύφθη διὰ καθιζήσεως τοῦ ἐδάφους ὑπόγειος λαξευτὸς θάλαμος. Ἀπεδείχθη—εὐτυχῶς ἐγκαίρως—ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀγνώστου τέως κατασκευάσματος τῶν Γερμανῶν, τῆς περιόδου τῆς Κατοχῆς, φύσεως ὀχρωματικῆς.

Εἰς τοὺς λόφους Γυψάδες παρὰ τὴν Κνωσὸν, οὐχὶ μακρὰν τοῦ σημείου εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνισκάψει ὁ Χόγκαρθ μινωικὰς οἰκίας, ἤλθον εἰς φῶς λείψανα οἰκημάτων, τὰ ὁποῖα, διὰ προχείρου ἀνασκαφῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ τῆς Ἀγγλ. Σχολῆς, διεπιστώθη ὅτι ἀπετέλουν συνέχειαν τῶν ἐπὶ τῶν λόφων ἤδη ἀνεσκαμμένων οἰκήσεων. Μικρὸν χονδροειδὲς εἰδῶλιον καὶ λιθίνη λιβὴ ξίφους κατετέθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον.

Περιορισμένη ἐπίσης ὑπῆρξεν ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολ. Σχολῆς, ἡ γενομένη διὰ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σορβόννης κ. Charouthier καὶ τοῦ Ἐταίρου κ. Desseine, περιορισθεῖσα εἰς δοκιμαστικὰς ἐρεῦνας ὑπὸ τὰ δάπεδα τοῦ ἀνακτόρου, εἰς μερικὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ πλακοστρώτου τῆς δυτ. αὐλῆς του καὶ εἰς τὴν ἐπιμελεστέραν διερεύνησιν τῆς πέρυσιν ἀνασκαφῆς, νοτίως τοῦ ἀνακτόρου κειμένης, οἰκίας Ε. Τὸ σχέδιον τῆς τελευ-

ταίας, μετά τὴν ἀπομάκρυνσιν δευτερευόντων διατευχισιμάτων ΥΜΙΙΙ χρόνων, κατέστη ἐναργής: περὶ μικρὸν φωταγωγὸν περιβαλλόμενον ὑπὸ στοᾶς συσπειροῦνται δωμάτια, περαιτέρω δὲ διὰ διαδρόμου γίνονται προσεῖτα ἄλλα διαμερίσματα, μὲ δάπεδα ἐξ ἀσβεστοκονιάματος, μὲ ἓν χαρακτηριστικὸν δωμάτιον τοῦ τύπου τῶν λεγομένων «καθαρητρίων χώρων». Ἡ οἰκία ἀνήκει προφανῶς εἰς τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τῶν νεοανακτορικῶν χρόνων, ὑπ' αὐτὴν δὲ διαφαίνονται λείψανα παλαιότερας ἐποχῆς. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐχρησιμοποίηθη ἐν μέρει μὲ προχείρους μετασκευὰς καὶ εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀνευρεθείσης κεραμικῆς ΥΜΙΙΙ χρόνων. Οὐδὲν σημαντικὸν εὑρημα ἀπέδωκεν ἢ ἐφευριστὴν ἀνασκαφῆ.

Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Παλιιοχριστιανικῆς Βασιλικῆς Πανόρμου σχεδὸν συμπληρώθη διὰ δαπάνης πάντοτε τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἀνεσκαφὴ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ αἵθριου καὶ ἐξεκείωθη τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς εἰς τὸ κέντρον ταύτης μεγάλης τετραγώνου δεξαμενῆς. Ἡ δεξαμενὴ καταλαμβάνει δλόκληρον σχεδόν, πλὴν περιθέοντος κεραμοστρώτου διαδρόμου, τὸ ὑπαίθριον μέρος, περιεβάλλετο δ' ἀσφαλῶς ὑπο στηθαίου καὶ ἐκαλύπτετο, φαίνεται, δι' ἐπιπέδου σιμιδώματος: προφανῶς περισυνέλεγε τὰ ὄμβρια ὕδατα τῶν στεγῶν. Τὰ περιβάλλοντα τὸ αἶθριον διμερίσματα ἐκαθαρίσθησαν μέχρι τοῦ δαπέδου καὶ κατωρθώθη γὰ ἀποκατασταθῶν δι' ἀνευρεθεισῶν σχιστολιθικῶν πλακῶν εἰς τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν ὕψος. Τὰ δυτικὰ (πολὺ πιθανόν, τοῦ διακοινοῦ) εἶναι δύο μόνον καὶ δὲν ὑπῆρχε κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην, ὡς εἶχεν ὑποτεθῆ πρόπυλον: τὰ βόρεια ἴσως ἦσαν τὸ βαπτιστήριον, καίτοι τοῦτο δὲν ἐβεβαιώθη δι' ἀνευρέσεως κτιστοῦ βαπτιστηρίου: εἶναι συνολικῶς τέσσαρα καὶ περιεῖχον ἀφθόγους κεράμους καὶ πληθῶραν τεθραυσμένων ἀγγείων. Ἀνεσκάφησαν ἐπίσης οἱ κατὰ τὴν νοτιὰν πλευρὰν τοῦ αἵθριου τάφοι καὶ ἡ θέσις των ἀποτελεῖ ἔνδειξιν τῆς θέσεως τῆς εἰσόδου εἰς τὸ αἶθριον κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην. Ἐνδιαφέρουσα ὑπῆρξεν ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ἐγκαινίου τοῦ νοῦ: αὐτὰ τὸ κέντρον τῆς κρηπίδος τῆς Ἀγ. Τραπέζης, ἀποτελουμένου ἐκ δύο κιβωτιδίων, τοῦ ἐνὸς ἐντὸς τοῦ ἄλλου, συνισταμένων ἐκ πλακῶν μαλακοῦ λίθου. Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀνακαλυφθέντος εἰς τὸ βαθύτερον διαμέρισμα τοῦ βορείου παστοφορίου ἀνεκαλύφθη ἐπιγραφή: *ΕΝΘΑΔΕΚΙΤΑΙ | ΘΕΟΔΩΡΟΣΨΑΙ | ΤΗΣ ΠΕΡΙΜΕΝΩΝ | ΤΑΣΑΨΕΥΔΕΙΣ | ΤΟΥΧ(ριστο)ΥΕΠΑΓΓΕΛΙ | ΑCΑΝΕΠΑΥΣΑΤΟΑΕ | ΜΗΝΙΑΕΚΕΝ | ΒΡΙΩ ΚΓ ΗΜΕΡΑ | ΚΥΡΙΑΚΗΝΑ*. ἘΔιεπιστώθη ἢ ὑπαρξίς ξυλίνων θρανίων κατὰ τὸν νάρθηκα καὶ ἡ ἀρχικὴ ἐπικοινωνία τοῦ τοῦ πρὸς τὰ ἔξω διὰ πλαγίων θυρῶν πρὸς Β καὶ Ν.

Ἐκ τῶν τυχαιῶν ἀνακαλύψεων καὶ εὑρημάτων σημειῶ ἁπλῶς ἐναῦθα τὴν ἀνακάλυψιν κιβωτιοσχήμου ἐκ πλακῶν τάφου ἑλληνικῶν χρόνων εἰς θέσιν Λίμνη τοῦ Ἀκρωτηρίου Χανίων, ἀτυχῶς συληθέντος, τάφου ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων μὲ πτωχὰ κτερίσματα παρὰ τὸ χωρίον Καλαμὰ Μυλοποτάμου, λαξευτοῦ διδύμου μνημείου μὲ τετραγώνους θαλάμους καὶ προσβάσεις διὰ χωριστῶν κλιμάκων, πιθανῶς τάφου, κατὰ τὴν περιοχὴν τῆς Ἐλευθέρης, εἰς θέσιν Ἀγ. Παρασκευῆ δυτικῶς τοῦ χωρίου Πιρινὲ Μυλοποτάμου, τὴν ἀνακάλυψιν ἀποθέτου, ὅστις ἀπέδωκεν εἰδώλια καὶ ζῳδία τοῦ γνωστοῦ τύπου τῆς Ἀξοῦ, κατὰ τὴν περιοχὴν Ἀξοῦ (θέσις Δρακοπήγαδο χ. Φαράσις Μυλῆταμου), καὶ ἄλλου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Ἀλοῖδες Μυλοποτάμου, ὁπόθεν προέρχεται εἰδῶλιον γυναικὸς καθημένης καὶ κρατούσης ἐπὶ τοῦ ὄμου πίνακα, τὴν ἀνεύρεσιν ὑπὸ ἰδιώτου καὶ παράδοσιν εἰς τὸ Μουσεῖον προτομῆς λέοντος μαρμαρί

νης ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων, πιθανῶς ἐπιθήματος θρόνου, τὴν παράδοσιν θησαυροῦ μικροῦ ἀργυρῶν νομισμάτων μεσαιωνικῶν χρόνων, ἐκ τῶν ὁποίων παρεδόθησαν 4 δουκάτα καὶ περὶ τὰ 35 μικρὰ ἐνετικά, ἰσπανικά καὶ τουρκικά. Τέλος περισυνελέγησαν καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον δύο ἐκ Λύττου ἀγάλματα, ἓν μαρμαρίνον καὶ ἓν ἐκ πωρολίθου, τῆς θεᾶς Ὑγείας, τὰ ὁποῖα οἱ Γερμανοὶ εἶχον μεταφέρει εἰς τὸ χωρίον Βαρβάρω, μικρὸς γυμνὸς κορμὸς γυναικός, διασφζόμενος μόνον κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ, ἴσως ἀγάλματος Ἀφροδίτης, ὠραῖον μέγα κιονόκρανον ἐκ Κνωσοῦ ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων καὶ ἱκανὰ γλυπτὰ μεσαιωνικῶν (βυζαντινῶν, ἐνετικῶν καὶ τουρκικῶν) χρόνων.

N. ΠΛΑΤΩΝ

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ὁ κ. Νικόλαος Σταυρινίδης, Διευθυντὴς τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου Ἡρακλείου, ἔπαυσε νὰ συμμετέχη τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν «Κρητικῶν Χρονικῶν» ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου, εὐθὺς μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκτύπωσης τοῦ παρόντος τεύχους. Ἡ Σ. Ε. καὶ ὁ Ἐκδότης ἐκφράζουν πρὸς αὐτὸν τὰς εὐχαριστίας των διὰ τὴν ἐπὶ τριετίαν πολὺτιμον συμπαραστάσιν του πρὸς εὐόδωσιν τῶν σκοπῶν τοῦ Περιοδικοῦ.

E Y P E T H P I A

Π Ι Ν Α Ξ

ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ, ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ

(ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΣΤΕΡΓΙΟΥ Γ. ΣΠΑΝΑΚΗ)

[Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς σελίδας τοῦ τόμου. Αἱ παῦλαι (—) δηλοῦν ἐπανάληψιν τοῦ λήμματος εἰς τὴν προσήκουσαν πτωσιν. Πρὸς εὐχρηστοτέραν εὐρεσιν πολλὰ ὀνόματα λημματογραφοῦνται ὑπὸ πλείονος ταξινομικῆς λέξεως. Τὰ ξενόγλωσσα ὀνόματα λημματογραφοῦνται κατὰ τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον, ἕκαστον γράμμα τοῦ ὁποίου ἀκολουθεῖ τὸ ἀντίστοιχον γράμμα τοῦ ἑλληνικοῦ. Ἐκρίθη σκόπιμον νὰ λημματογραφηθῶν τὰ ὀνόματα τοῦ δημοσιεύματος τοῦ κ. Charles Astruc, μολονότι εἰς τὸ τέλος τούτου παρετέθη *index nominorum* καὶ *index locorum* (σ. 260-261)].

- Ἄβδὶ Ἄγᾶς 408.
 ἀγάπη (=εἰρήνη) 265.
 Ἄγᾶς τῶν Σπαίδων 462.
 ἀγαρεία 243.
 ἀγγειοπλαστικὴ μινωικὴ 152.
 Ἄγγελου Καλλιότης 301.
 Ἄγιάν Ἄγᾶς 345, 350.
 Ἄγιασμένος Ἱεραπέτρας 342.
 Ἄγιου Ἀθανασίου κολλέγιον ἐν Ρώμῃ 182.
 Ἄγ. Αἰκατερίνη τοῦ Κίστρου 179, 243.
 Ἄγιοι Ἀνάργυροι Χανίων 303.
 Ἄγ. Ἀναστασίου ναὸς ἐν Ζακύνθῳ 182.
 Ἄγιου Ἀνδρέου φρούριον (Χάνδακος) 409, 412, 413, 423, 430 κλπ.
 Ἄγ. Βυρβάρας μοναστήριον 276, 277.
 —χωρίον 345. Βλ. καὶ Haghia V.
 Ἄγιος Βασίλειος (ἐπαρχία Κρήτης) 511, 514.
 » Βησσαρίωνος μοναστήριον 190.
 » Βλάσιος (καθίζησις) 325.
 » Γεωργίου μοναστήριον 277.
 » Δέκα χωρίον 90. — λείψανα 91. — ἐορτὴ 98.
 » Δημητρίου φρούριον (Χάνδακος) 460.
 » Θεοδώρου θολ. τάφος 9.
 » Κλαίρης Ρεθύμνης ναὸς 593.
 » Ματθαῖος Χάνδακος 328, 330, 343, 350. — οἰκονόμος 315.
 » Μηναῖα θαῦμα 299, 313. — ἀνεργε-
 σις 309, 320. — σημαία 330. —
 λαχεῖον 338.
 Ἄγ. Μύρων πτω. 300, 317, 349. — ξ.
 » δὲ ἐπισκόπου Κνωσοῦ 129.
 » Νικόλαος Μερομβέλλου 514.
 » Παρασκιές, χωρ. Πεδιάδος 297,
 300, 303, 304, 308, 331, κλπ.
 — ἐκλογαὶ δημάρχου 339.
 » Πελαγία 514. — ὄχυρον Χάνδα-
 κος 429, 430, 436 κλπ.
 » Πελαγία Βιάννου 592.
 » Πνεύματος ὄχυρον (Χάνδακος)
 430. — *revelin* 492.
 » Ρουμέλη 511, 514, 516.
 » Σάββας, μονὴ ἐν Ἀλεξανδρ. 188.
 » Τίτος (Ἡρακλείου) 300. (Πίν.
 ΣΤ' καὶ ΣΤα'). — ναὸς Γόρ-
 τυνος 592.
 » Τριὰς μινωικὸς συνοικισμὸς 164.
 — Ἀκρωτηρίου 332. — τάφος
 13. — σαρκοφάγος 14, 15.
 » Φραγκίσκου Ρεθύμνης παρεκ-
 κλήσιον 593.
 Ἀγκαραθίτης Νικηφ. βλ. Νικηφόρος.
 Ἀγκάραθος, μονὴ 341, 343.
 ἀγκυλωτὸς σταυρὸς 75.
 Ἄγνόντας, ὄρυμος Ἐκοπέλου 537, 566.
 Ἄγνων Πεπαρήθιος δρομεὺς ὀλυμ-
 πιονίκης 537.
 Ἄγριολιθὸς 344, 345, 349 — σφαγὴ 313.
 Ἄγχιαλίτης Καλλίνικος, μητροπολί-

- της Κρήτης 312.—θάνατος 313.
 Ἀγγιαλίτης Δωρόθεος, ἐπίσκοπος Πέτρας 312.—θάνατος 315.
 Ἀδοσίδης Κωστής Πασᾶς, Γενικός Διοικητής Κρήτης 307, 328, 329.
 Ἀδριανουπόλεως μητροπολίτης Γεσίμιος (Παλλαδάς) 184. —Νεόφυτος (Φιλάρετος) 184.
 Ἀδριανουπολίτης βλ. Διονύσιος Ἀδρ.
 Ἀθηνῶν μητροπολίτης Νεόφυτος 223.
 Αἰβάξ Σὸλ Κολί 411.
 Αἰνηθος 567.
 «Αἰών» ἔφημ. Ἀθηνῶν 507, 508, 518.
 Ἀκαρνάν Συμῶν 225.
 Ἀλάγνι 315, 317.
 Ἀλλάτιος Λέων 96, 169, 174.
 Ἀλβανία 484.
 Ἀλεξανδρείας μονὴ Ἀγ. Σάββα 188. —Πατριάρχ. Γεράσιμος Β΄ (Παλλαδάς) 167 κ.ἑξ.—Γεράσιμος Α΄ (Σπαριαλιώτης) 167 κ.ἑξ.—Ἰωαννίκιος 172.—Μητροφάνης (Κρετόπουλος) 168, 169. — Νικηφόρος (Κλαροτζάνης) 169. — Παρθένιος 185—Σαμουήλ (Καπασούλης) 185.
 Ἀλεξάνδρος Τσάρος Ρωσίας· δοξολογία ἐν Ἡρακλείῳ 320.
 Ἀλεξούδης Ἀνθ. μητρ. Ἀμασίας 254.
 Ἀλὴ Ἀγᾶς τῶν Ἡρσσίων 416.
 > Πασᾶς, Τεπεντελενλῆς 318.
 Ἀλοίδης, χωρ. Μυλοποτάμου 595.
 Ἀλοῖσιος, δυτικὸς ἐπίσκοπος Κανδίας 326.
 Ἀμαθοῦς 567.
 Ἀμάρι 514.
 Ἀμασγοῦ Κύπρου μονὴ 174.
 Ἀμασίας μητροπολίτης Ἀνθιμος (Ἀλεξούδης) 254.
 Ἀμβρόσιος (Σφακιανᾶκης) ἐπίσκοπος Ἱεροσητείας 341.
 Ἀμνιὸς 309. Βλ. καὶ Καρτερός.
 ἄμπελοκαλλιέργεια ἐν Κρήτῃ 522.
 ἄμπελος (φύτευσις εἰς ξένον ἔδαφος) 272.
 Ἀμπτοῦλ βλ. Ἀπτοῦλ.
 Ἀμφήριστος 87.
 Ἀναγνωστάκης Ἀ. 34.
 Ἀναγνωστόπουλος Μιχ. 508, 511, 512, 513, 517, 518.
 Ἀνάντης συνταγματάρχης 449, 450, 451, 452, 453 κλπ.
 Ἀναστάσιος, οἰκονόμος τοῦ Ἀγίου Ματθαίου 315.
 Ἀνδρέου Κρήτης ἔργα 193. — ἐγκώμιον εἰς Ἀγ. Δέκα 85 κ.ἑξ.
 Ἀνδρῆσον, ἄγγελος διευθυντῆς τηλεγρ. Ἡρακλείου (δολοφονία) 330.
 Ἀνδρος 563.
 Ἀνθόπουλος Κωνστ. Γεν. Διοικητῆς Κρήτης 340.
 Ἄνιος 564, 565.
 Ἀνκεμποῦτ Ἀχμέτ Πασᾶς 406.
 Ἄντουρ Ἀκίμ Ἀγᾶς τῆς Λευκῆς Ἰλῆς 416.
 Ἀντωνιάδης Σπ. 34.
 Ἀξελὸς Κ. Διοικητῆς Λασιθίου 337.
 Ἀπίκας Ἰωάννης ἱερεὺς ζωγρ. 578.
 Ἀπεξανῶν μονὴ 348.
 Ἀπεσωκᾶρι, ἀρχαῖος συνοικισμὸς 164 —σφραγιδόλιθος 67.
 Ἀποκόρνας 514.
 Ἀπόλλων Δελφίνιος 143.
 Ἀποστολάκης Ζαχαρίας 347.
 Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ, καὶ τὸ τετράστιχον τοῦ Ἐπιμενίδου 118 κ.ἑξ.
 Ἀπτοῦλ Ἀζίζ, ἀνάρρησις 319, 320. —Κερίμ πασᾶς 341.—Μετζιτ Χάν, πότε ἦλθε εἰς Κρήτην 315, θάνατος 319, 327.—Χαμίτ Β΄ ἀνάρρησις 327.
 Ἀράβων ἀπόβαισις εἰς Κρήτην 97, 98.
 Ἄραδος 541.
 Ἀργυράκης Χριστόφορος 329.
 Ἀριάδνη 562, 563, 564.
 Ἀρίου ἐπισκοπὴ 268.
 «Ἀρκαδί» πλοῖον 18, 23, 510, 516.—ναυάγιον 32.
 Ἀρκαδία (ἐπαρχία) 514.—ἐπισκοπὴ, ἡ δευτέρα 128.—ἐπίσκοπος Γεράσιμος 132, 358. — Γρηγόριος 324, 328.—Ἱερόθεος 315. — Ἰσακείμ (Σκαλιανιώτης) 314, 315, 316.—Μάξιμος 313, ἀπέθανε 314.—Νεόφυτος 349.—Νικηφόρος (Ἀγκαραθίτης) 330, 332, 340. — Νικηφόρος (Κατσαράκης) 340. — ἐπισκόπου θάνατος 312.

- Ἄρκαδιου μονή 518, 593.
 Ἄρκαλοχωρίου σπήλαιον 560.
 Ἄρμάκης Ἰωάννης 235, 236.
 Ἄρναουτογιάννης 316.
 Ἄρσανίου μονή 360, 361.
 Ἄρτέμιος ἐπίσκοπος Ἱερᾶς, εἶτα πα-
 τριάρχης Ἀλεξανδρείας 349.
 Ἄρτης καὶ Ναυπάκτου, ἀρχιερεὺς
 Βαρθολομαῖος 190.
 ἀρχαιολογικὴ κίνησις ἐν Κρήτῃ κα-
 τὰ τὸ 1949 591.
 Ἄρχάναι, μινωικὸν μέγαρον 159, 594.
 ἄρχοντίας, ἀρχοντόπουλον 271.
 Ἄσάν Ἀγᾶς τῶν Σπαίδων 416.
 Ἄσίνη 540.
 Ἄσκοτράχηλος βλ. Aschotrachilo.
 Ἄσχύφου 516.
 Ἄσωμάτων μονή 314. — βραβεῖον 139.
 Ἀύλοποτάμου ἐπίσκοπος Θεοφύλακτος
 334, 348. — Καλλίνικος (1796) 358.
 — Καλλίνικος (1838) 314. — Παθ-
 θένιος 351.
 Ἀχέλης βλ. Achieli.
 Ἀχλαδούρης βλ. Achladuris.
 Ἀχμέτ Ἀγᾶς τοῦ Γαλατᾶ 412. — Σα-
 γαρζίμπασι 414. — τῶν Γενι-
 τάρων 502.
 > Ἄμάν Ἀγᾶς τῆς Αὐλῆς τοῦ
 Βεζύρου 450.
 > Ἐμὶν πασᾶς 318.
 > ἐφένδης ἀρχιθαλαμ. 416.
 > πασᾶς 493.
 Ἄψαρᾶς Σταύρος 245, 253.
 Abel(l)achi(a)nò 49.
 Abelicopulo βλ. Ambelicopulo.
 Abetto 49
 Abbitto βλ. Abetto.
 Abosaci 52.
 Adosan βλ. Abosaci.
 Abstemio 55.
 Achieli 49, 56. — Johanes 276, 283.
 Acchineo βλ. Athinneo
 Acladuri(s) 53.
 Acostati Andronicus κλπ. 285.
 Afidadhò βλ. Carnaza.
 Agapito Emanuel 282.
 Agheli Georgius 276.
 Agiostef(f)aniti 40, 52.
 Ajasin 147.
 Alberio 441.
 Albi Janno 275.
 Albinci 55.
 Albinoni 57.
 Albizzo 52.
 Alecaza Georgius 277.
 Alefuso 45, 52.
 Aletsivopetres τιν. 369.
 Alevandino I, eos κλπ. 275, 280.
 Alexio, βαπτιστικὸν 285, 291.
 Allacerò 55.
 Ambelicopulo 49. — Theochari κλπ.
 281.
 Ambrosio 48
 Amoreo(a) 49.
 Anagnosti 56.
 Ananea 54.
 Anaticus Georgius κλπ. 285.
 Andrews I. 507.
 Andronicopulo 53 — Joannes 283, 288.
 Andronicus, βαπτιστικὸν 285, 291.
 Angel Laurence 554.
 Angelero Cleofe 275.
 Anglicando Michael κλπ. 284.
 Apallo Dimitrius 279 — Georgius 276
 Apiad(h)a 49.
 Arapti Manuel 275.
 Archadi milicie 280.
 Arcadio 49.
 Arcoleo 56, 276.
 Arcondochefalo Theochari κλπ. 285.
 Argirò 54, 56.
 Argiropuli 52.
 Argostoli οἰκογ. ἐπίθετον 49.
 Ariensis Episcopatus 284.
 Arigoni βλ. Avigoni.
 Arioti Nichiforus 276.
 Armani 49.
 Armati 55.
 Armeni 49, 53.
 Armina τιν. 412.
 Armuri βλ. Armeni.
 Arnachi I, eos 277.
 Arne Turma 280.
 Arpasti Georgius 276.
 Ascanio Persio 211, 241.
 Aschotrachilo Vassili 275.

- Aspoli Filaretus 276.
 Asprea 53, 56.
 Aspruli Costas κλπ. 281.
 Attastagò βλ. Avastagò.
 Athinneo (Acchineo) 53.
 Atiligo Michael κλπ. 284.
 Avastagò (Attastago) 43, 49, 56.
 Avigoni 43, 53.
 Avonal 45, 46, 52.—Bari 277.
 Avrami Manuel 275.
- Βαθύπετρο χωρίον** 594.
Βάλαμος Νικ. 38.
Βαλαμονέρου καθηγούμενος Μητροφάνης 229, 230.
Βαρβάρω χωρίον Πεδιάδος 596.
Βαρελί Πασάς, βεηλέρβες της Καρμανίας 414.
Βαρθολομαῖος, ἀρχιερεὺς Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης 190.
βαρνιζόνα (guarniciona) 268.
Βυρότης Μᾶρκος τιμαριούχος Ρεθύμνου 527.
Βαρούχα οἰκογένεια 36, 37.
Βασαράβας βλ. Μπασαράμπας.
Βασιλικὰ Ἀνώγεια, σφραγιδολιθ. 65.
Βασίλος, βασιλεὺς τῶν Καρῶν 565.
βασμοῦλος 271.
Βατοπεδίου μονή 185.
Βελή Ἀγᾶς Σερζεσμίτ 414.
 > **Πασάς, Διοικητῆς Κρήτης** 302, 317, 318.
Βελιούλ Μπέης Σάμ Ἀγασί 415.
Βενετίας Ἑλληνικῆς Κοινότητος εἰκόνας 574 κ.ἑξ.
Βερναμύλλερ οἰκία ἐν Ἰρακλείῳ 593.
Βερροῖας μητροπολίτης Ἰωαννίκιος Διόδιος 172.
βερτόνια βλ. μπερτόνια.
Βηθλεέμ, προμαχῶν Χάνδακος 593.
Βιάννος, ναὸς Ἀγ. Πελαγίας 592.
Βιβιλάκης 516.
Βίκτωρ ζωγράφος 577, 578, 579.
Βλάσης Γεώργ. 245.
Βλαστὸς Δημήτριος 267.
 > **Μελέτιος** 202.—**Ἱερομόναχος** 225, 230, 231, 234.
 > **Μιχαήλος** 225, 244.
- Βλαχάκης Ἀνδρέας ζωγράφος** 301.
 > **Δημήτριος ὑποδήμαχος Ἡρακλείου** 350.
 > **Νικόλαος** 330.
Βλάχος Γεράσιμος 190, 202.
Βογιατζόγλου βλ. Μπογιατζόγλου.
βόρειον σελας εἰς Κρήτην 338.
Βοστώνη, αἱ Ἀθῆναι τῆς Ἀμερικῆς 508.
Βούβαστος 565.
Βούλγαρης Εὐγένιος 38.
Βουλκάνο πιν. εἰς Ἄγ. Παρασκευῆς Πεδιάδος 303.
Βριτόμαρις (Γλυκεῖα Παρθένος) 565.
Βυζάντιος Διονύσιος βλ. Διονύσιος Βυζάντιος.
Baglioni 51.
Balbi 45.
Ballarino 473.
Ballegno βλ. Belegno.
Balli Juariggi 431.
Balluffi βλ. Dulufi.
Bambacopulo 53.
Bandevilla, γαλλικὸν σύνταγμα τοῦ —440.
Barbarigo 45, 48, 49, 53, 56.
Barbo 45, 46.
Barocci Jacobus Duchas Crete 288.
Barozzi 45, 46, 49, 52.
Bassan, βλ. Da Bassan.
Battaglia Gieronimo Γενικός Προβλεπτής Κρήτης 505.
Belagamba 55.
Belegno 49.
Bellegarde, ταγματάρχης τῆς—441.
Benardo βλ. Bernardo καὶ Bevardo.
Benedet(t)i 45, 46, 48, 49.
Benti 49, 51.
Benzon Zorzi, Κυβερνήτης τοῦ Κόλπου (Ἄδριατ.) 444, 505.
Bergas 55.
Bernardo 48.
Bevardo 48.
Biasii 51.
Bicuchi T.C. 439.
Bollini βλ. Bosichi.
Bon 45, 48.
Bordonarius Alexius 285.

- Bori βλ. Bop.
 Boscheti 51.
 Bosichi 49.
 Bossina 500.
 Bozzi 48.
 Bragadin 46.
 Bregii 55.
 Brinci 53.
 Βροϊανασα, διοικητ. προμαχῶνος Σα-
 μπιονέρα 441.
 Bruner 51.
 Brunswick 440, 441 κλπ.
 Bubette 54.
 Bughà βλ. Buglà.
 Buglà 49.
 busa 529.
 Buttette βλ. Bubette.
- Γαβαλᾶς βλ. Cavallà καὶ Cavallà.
 Γαβριήλ, μητροπολίτης Φιλαδελφίας
 223, 224, 246.
 » Σεβήρος 219, 225.
 » ὁ Γ' 187, 190.
 » Νταρόδος ἱερομόναχος 189.
 Γάδεια 541.
 Γαζή Μουκτάρ Πασᾶς 329.
 Γαζή Χουσεϊν Πασᾶς, ἡγεμῶν ἐν
 Χάνδακι 142.
 Γάζι, εἶδωλα 8, 565.
 Γάλιπε, φέουδο βλ. Galippe.
 Γαργαλάδος Καλλίνικος μητροπολ.
 Κρήτης 316.
 Γεδεών, ἐπίσκοπος Ἱερᾶς 132.
 Γεράσιμος Α' Παλλαδάς, πατριάρχης
 Ἀλεξανδρείας 167, 179,
 186.
 » Β' Σπαρταλιώτης πατριάρχ.
 Ἀλεξανδρείας 167, 171.
 » Γ' ὁ Γημάρης πατρ. Ἀλε-
 ξανδρείας 180, 181.
 » Γ' πατριάρχ. Κων]πόλεως
 141, 142.
 » μητροπολίτης Κρήτης 128,
 129, 334, 348.
 » μητροπολ. Κυζίκου 130.
 » ἐπίσκ. Ἀρκαδίας 132, 358.
 » » Κνωσοῦ 127, 132, 358.
 » » Κυδωνίας 139, 359,
 Γεράσιμος Κρής ἐπίσκοπος Χαλκη-
 δόνος 349.
 » ἐπίσκ. Χερρονήσου 132, 358.
 » Βλάχος 202.
 » Οἰκονόμος 229.
 » Χατζῆ Λασιθιώτης, ἐπίσκ.
 Χερρονήσου 312.
 Γημάρης βλ. Γεράσιμος Γημάρης.
 Γέρεγη, 345, 346, 567.
 Γεωργάρας Νικ. 542, 543, 572.
 Γεώργιος Α' βασιλεὺς Ἑλλήνων 321.
 Γιαμαλάκη συλλ. σφραγιδολίθων 60.
 Γιατράδικα (Ἱρακλείου) 326.
 Γιουζούφ Ἀγᾶς 412.
 » » τῆς Μακεδονίας 414.
 Γιόφυρος Χάνδακος 450, 454, 494.
 Γιούχτας 594.
 Γλυκὺς Λέων 190.
 Γλυνζούνιος Μανουήλος 219, 220.
 γλωσσο ἑτεοκρητική 145.
 Γόρδιον 147.
 Γόρτυς 393, 540.—Ὦδειον 592.—ναὸς
 Ἀγ. Τίτου 592.
 Γουρνιά 8, 9, 13, 386.
 Γραδενίγος Ἀλοῖσιος, πρωτοπαπᾶς
 καὶ βιβλιοθηκάρ. ἐν Ἑνετία 190.
 Γραμβούσης φρούριον 473, 498, 500.
 Γρηγόριος ἐπίσκ. Ἀρκαδίας 324, 328.
 » » Ἱεροσητείας 332.
 Γρηγορόπουλος ἰδ. Μητροφάνης.
 Γριμπέτος Σαμουήλ 232, 233.
 γρίπη (1889) 342.
 Γωνιές Πεδιάδος, μάχη 347.
- Cacavà 48.
 Cacavel(l)a 56.—Georgis 276.
 Cacavello Theodorus κλπ. 283.
 Cacharià Leos, Siphì κλπ. 278.
 Cacia 55.
 Cacopriasto Georgius κλπ. 282.
 Cadhiano Stratigi κλπ. 283.
 Caffa Manuel 284 (Cufa).
 Caffato 48, 56.—Caffati 40, 49, 52.
 Cagnola βλ. Cugnolo καὶ Cagnolo.
 Cagnolo 56.
 Calamon de, Turma Ariensis 284.
 Calamoniti Joanes, Leos κλπ. 280.
 Calatena casale 279.

- Calatha Manuel κλπ. 281.
 Calatti βλ. Cellaiti.
 Calbano Marci 277.
 Calbo 45, 46, 54.
 » Gio Batta, ἐντεταλμ. ἐπὶ τοῦ
 Ἐφοδισμοῦ 444.—Bacca 502.
 Cal(l)ergi 45, 46, 52, 56.—Alexi 277,
 279.
 Calisto Michael, Const. 279.
 Caliva 48.
 Callaffati 43, 52.
 Callamarà 50.
 Callamatianò 49.
 Callamuti 54.
 Callanum 279.
 Callo (πληθ. Cali) 279. — βαπτιστ.
 282, 283.
 Callofronà 50, 56.
 Cal(l)ona 48, 49, 56, 279, 283.
 Calo βαπτιστ. 280.
 Calochiri Costa 276.—Theodorus 276.
 Calogierà 50, 56.
 Calomati Nichita 277.
 Calonopulo Georgius κλπ. 281.
 Calosifi de, Janno 282.
 Calossinà papas Vassili 278.—papa
 Emmanuel 278. — papa Janni
 κλπ. 282, 283.
 Calottà 56.
 Camanati βλ. Camanoti.
 Camanoti 50 βλ. καὶ Camarioti.
 Camarès 377, 378.
 Camarioti 56.
 Camaterò Nicolaus κλπ. 279.
 Cameti 285.
 Canachi 50.
 Canal 45.
 Canalomiti 50.
 Candachiti 48 βλ. καὶ Condachiti.
 Candia, nobili veneti 45, 46, 48,
 49, 57 βλ. καὶ Χάνδαξ.
 Candide, Rayneri de 284.
 Canea, nobili veneti 45, 46, 157.—
 nobili Cretensi 52 βλ. καὶ Χανιά.
 Canoligo Tomasine 277.
 Cantacusino 55.
 Capadhò βαπτιστ. 280.
 Capadoc(h)a 55.—βαπτιστ. 282, 283.
 Capa Santa 50.
 Capela 50.
 Capelo 45, 46, 54.
 Capi Nicolaus 276.
 Capno Georgius 277.
 Cappo 48.
 Capridi βλ. Picridi.
 Capsa 48.
 Capsali 53.—Theod. κλπ. 284.
 Capsocalivi 275.
 Capsodhassi 53.
 Capsospiti Mich. κλπ. 284, 285.
 Cara Nichiforos 275.
 Caramo Leos 280.
 Carara 51.
 Caravel(l)à 54, 56.
 Carchia Caro 277.
 Carchiopulo 50, 53, 275, 276.
 Carchiopulo Michali 277.
 Cardami 56, 277.
 Careoffilo 54.
 Cariofilo βλ. Careoffilo.
 Carnaza Vassili κλπ. 281.
 Carnetti βλ. Cunetti.
 Carnevadhì Theodorus 281.
 Caro Joanes, Jano 280.
 Caroniti Leos 275.
 Carpathio Michael κλπ. 282.
 Cartof(f)ilaca 49, 52, 53.
 Carvella βλ. Caravelà
 Casamata 437.
 Cassà 55.
 Cassali 51.
 Cassari Georgius 279.
 Cassimati 48, 49, 52, 54, 277, 279.
 Castelo 48.
 Castellano ταξίαρχος 429.
 Catacalo Theochari 278.
 Catarini Petri 277.
 Catocalagalo Theofilacto κλπ. 280.
 Cattal(l)acti 40, 52.
 Cattani 52, 54.
 Catteraci, Di, βλ. Di Catteraci.
 Catterin 56.
 Catteruzzi 40, 54.
 Cauco Marini 277.
 Cavallà 43, 52, βλ. καὶ Gavallà.
 Cavallari 53.

- Cavallaro(i) 48, 53.
 Cavalli 55.
 Cavallo 48.
 Cavata Michael 279.
 Cavazere Da 57.
 Cavellaro βλ. Cavallaro.
 Cavelomiti βλ. Banalomiti.
 Cavro Dimitri κλπ. 280.
 Cavrodimitri Nicola κλπ. 280.
 Cayfatis 275, 276, 278.
 Cays Nicolaus κλπ. 280.
 Cazzarà 50.
 Cazorna Johanes 276.
 Cazupi Joanes, Theodori 280.
 Cefala Petrus, Georgius 279.
 Cellaiti 52, 53.
 Cepini 55.
 Cerigo 53.
 Charonitis Alexandre 225.
 Cheristi Emmanuel 277.
 Cherotonarii Papas Chiriacho 287.
 Chiagaia βῆης τῶν Γενιτσάρων 462,
 464, 468, 471, 473, 480, 481, 484.
 Chian Πασᾶς 497.
 Chidoni 54.
 Chilimensech βαρῶνος 438.
 Chinigo 56.
 Chioni 50.
 Chioza 56.
 Chirsana milicia 275.
 Chissamo (οἰκογεν. ἐπίθετον) 53.
 Choriomonasterii milicie 276.
 Chrissacopulos Georgius 276.
 Christofforo 50, 54.
 Chryssolakkos 368, 369, 389.
 Cicalà 50.
 Cigal(1)ia 48 βλ. καὶ Cicalà.
 Cimischi 50.
 Cim(n)jaco Janno κλπ. 285.
 Cipri, Di 51.
 Cladà 50, 283.
 Cladij βλ. Clodij.
 Cladirii, Di 52.
 Cladivij βλ. Cladirii.
 Clado 50, 53, 275.
 Claduri 53.
 Clapsimò βλ. Clapsinò.
 Clapsinò 57, 275.
 Clarozane 43, 56.
 Cleronoma Nichif. κλπ. 281.
 Cleronomo Vassili κλπ. 279.
 Clissa 448, 464, 473, 474, 475, 478,
 484, 500.
 Clodij 45, 56.
 Clorazane βλ. Clarozane.
 Clostogeni 277.
 Clostoieni Stefani 284.
 Clostosiri Theod. κλπ. 284.
 Cnossos 371, 377, 378, 387.
 Cocco 45.
 Cochianiti 40, 50.
 Cochili 50.
 Cochini 50.
 Cocicifiò (Gavalà) 279.
 Cofalodri Manuel 276.
 Colbert στρατοπεδάρχης 429.
 Coledan 55.
 Coleo Georgius κλπ. 282.
 Colio Joanes 277.
 Collona 48.
 Colotà βλ. Calottà.
 Comasso 55.
 Cominò 49.
 Comità 41, 56, 57.
 Condaloni Leos κλπ. 283.
 Condarato 55, 56.
 Condocarus Theodorus 277.
 Condoleo 53.—Leos 282, 284, 291.
 Coniati Emanuel 282.
 Conomopulos 281.
 Conssoliano 55.
 Contarini 45, 46, 54. — δούκας τοῦ
 Χάνδακος 443.
 Copana Vassili 282.
 Copeo 53.
 Copolia 279.
 Copsà βλ. Capsà.
 Corafà 280, 283.
 Coreo 50.
 Coressi 48.
 Corfaloni 276.
 Corfioti Michael 276.—Nich. κλ. 284.
 Corgnactò 43, 56.
 Cornaro 56. — Andrea, general del
 Regno (1644) 57.
 Corner 45, 46, 48.

- Cornero Lorenzo, Προνοητής τῆς Ἀρμάδας 444, 505.
 Corniastò Janno κλπ. 281.
 Corogna 49 βλ. καὶ Corogona.
 Corogona 49, 57.
 Corso 57.
 Cortazzi 41, 56.
 Cosmas Steph. κλπ. 281.
 Cottachi 53.
 Cretensi nobili 37.
 Cribua, Bonus de 277.
 Crissamo βλ. Chissamo.
 Crussoveloni Nicolas κλπ. 283.
 Crustugianni βλ. Custugianni.
 Cuc(h)as Joannes κλπ. 282, 284.
 Cuco Costa κλπ. 284.
 Cudumalo 276.
 Cudumini Vassili κλπ. 279, 281, 285.
 Cufa Costas κλπ. 284.
 Cufocriharo Georg. 283.
 Cugiani 56.
 Cugnolo 52.
 Culota 53.
 Cumandri 55.
 Cum(m)ulo 55, 281.
 Cunetti 53.
 Cuntaropulo Capadocha 283.
 Cunupi 56.—Vassili 275.
 Cupana Leos 280.
 Curatorpulo Thefani κλπ. 283, 284.
 Curatorpulos Nichif. κλπ. 279.
 Curino 54.
 Curtesan 50.
 Curto βαπτιστ. 285.
 Curzeti βλ. Cunetti.
 Cusali Stavrachis κλπ. 285.
 Custugiani 56.
 Cutemi Nichita κλπ. 275, 284.
 Cutrulopulo Nicola 281.
 Cuzolodaulo Nichita 280.
 Δάγγειος κ. τάχα (1889) 342.
 Δάξης Ἰωσήφ 190.
 Δαλματία 464, 475, 478, 484.
 Δαμάνια θολωτὸς τάφος 9.
 Δαμασκηνὸς Μιχαήλ ζωγράφος 575, 579.—εἰκόνες Ἁγ. Μητῶ 309.
 Δάνδολος Μάρκ. δούξ Κρήτης 36, 270.
 Δανιὴλ μητροπ. Σερωῶν 175.
 Δαπύντες Καισάρειος 168, 183, 184, 190.
 Δασκαλάκης Μάξιμος ἐκ Ρεθύμ. 303.
 «Δάφνη» ἔφημερίς ἐν Ἡρακλείῳ (1907) 295, 297.
 Δέκαρχος Ἐμμανουὴλ ἱερεὺς 190.
 Δέκιος 90, 115.
 Δέλφι πιν. 566.
 Δελφῖνος Μᾶρκος σύμβ. Κρήτης 274.
 Δελφοὶ 148.
 Δεμίρ Πασᾶς 410.
 Δενδρινὸς 319.
 Δερματᾶς 422.
 Δεφτερνιάρ Ἀχμέτ Πασᾶς 407.
 Δῆλος 562.
 Δημητριάδης Ἰω. 542, 543, 544, 545.
 Δημογερόντων σύστημα πότε εἰσή-
 γθη εἰς Κρήτην 319.
 Διαζονιάρης ποταμὸς 331.
 Διαμαντίδης 322.
 Δίκαια, τὰ (βλ. dacia), δόσιμα τῶν
 παροίκων 272.
 Διόδωρος Ἰωάννης 172, 173.
 Διονύσιος Δ' ὁ Μουσελίμης οἰκουμ-
 πατριάρχης 187.
 > Σερογλάνης πατριάρχης 191.
 > μητροπολ. Κρήτης 304, 316.
 > Ἀδριανουπολίτης μητροπολ.
 Κρήτης 318, 320, 321, 323.
 > Βυζάντιος μητροπολ. Κρή-
 τῆς 316.
 > ἐπίσκοπος Ἡρακλείας 222.
 > Κατηλιανὸς ἐπίσκοπος Κυ-
 θήρων 171.
 > ἐπίσκοπος Ρεθύμνης καὶ
 Λύλοπιτάμου 298.
 > Καστρινογιάννης ἐπίσκοπος
 Ρεθύμνης 333, 337.
 > Καστρινογιάννης ἐπίσκοπος
 Χερρονήσου 340.
 > Μέγας Πρωτοσύγκελος 226,
 227, 228.
 Διονυσίου μονή 229.
 Διοπόλεως ἐπίσκοπος Καλλίνικος 348.
 Δοσίθεος, πατριάρχ. Ἱεροσολύμων 189.
 Λουλίδης 542.
 Λρηῆρος 143, 145, 146, 148, 392.—
 ναὸς 8.

- Δριμέως ὀχύρωμα 98.
 δροῦγγα καὶ δροουγγάριος 266.
 Δωρόθεος Ἀρχιεπίσκοπος Πέ-
 τρας 312, 315.
 > Κλωναρακης ἐπίσκοπος Κι-
 σάμου 343.
 Δωρνανός Ἰωάσαφ 203, 228, 229.
- Da Bassan** 52.
Dabrella βλ. Dabressa.
Dabressa 56.
Dabri Πασᾶς βεηλέμβρης τοῦ Se-
 mesvar 502.
Da Cavazze βλ. Cavarzere.
Dachi βλ. Pachi.
dacia (δικαία) φορολ. παροίκων 272.
Dacipa βλ. Dacipri.
Dacipri 50.
Dada 55.
Daffanera βλ. Dafferera.
Daf(f)er(r)ara βλ. Dafferera.
Daf(f)erera 45, 48, 50, 52, 56.
Daffessari 54.
Dafioenza 56.
Dafnomichi 50.
Dafnomili Vassili 277.
Dafnonichi βλ. Dafnomichi.
Dagladi 50.
Dagliadi βλ. Dagladi.
Dagrado 50.
Dalatoro βλ. Dellatoro.
Dalese 57.
Dallabela 56.
Dallaporta 54.
Daloca 50.
Dal Suol 50.
Daluna βλ. Delussa.
Damala Leos 279.
Damaschinò Joanes 276.
Damian 50, 54.
Damier βλ. Darmier.
Damigo 54.
Damoro 49.
Damoron 54, 56.
Dandolo 45, 46, 48, 56.
Danente βλ. Darente.
Danzigò βλ. Damigo.
Dapiasenza 45, 56.
- Daponte** 48.
Daporto 48.
Darazzo 43, 52.
Darasino βλ. Drasino.
Daravena 50.
Darcà 48.
Darcona 48.
Darente 52.
Darmano 50.
Darnier 45, 46, 52.
Daruzzo 43.
Davalo 51.
Davigla 50.
Daviglia βλ. Davigla.
Davit(hi) Papas Georg. κλπ. 287, 288.
De Candia 50.
Decay Sidney, ἀμερικανὸς ἀξιωμα-
 τικὸς 515, 516, 517.
Defrancesci βλ. Franceschi Di
Deftereo 54.
Dellatoro 54.
Delphinus Marcus, εὐγενής, σύμβ.
 τοῦ Δουκὸς 274, 287, 288, 289.
Delussa 54.
Demezo 45, 48.
De Molin(o) 50, 276.
Denores 48.
Denuldi βλ. Detuldi.
Depari(s) 45, 52.
De Riva Faustin, ἀντιναύαρχος τῆς
 Ἀρμάδας 502.
Detuldi 56.
Diaconopulo(s) Const. κλπ. 280, 282.
Diarpere ταξίαρχος 429, 430.
Dibianchi 54.
Dicaterazzi βλ. Di Catteraci
Di Catteraci 52.
Dicatteruci 54.
Di Cipri βλ. Cipri.
Diminiti 48, 50, 56.--Vassilico κλπ.
 275, 279, 282.
Dimirut βλ. Diminiti.
Dimonis βλ. Dimoris.
Dimoris 56.
Dinagro βλ. Negri Di.
Diogeni 52.
Diogeru βλ. Diogeni.
Dioscurio 57.

- Diplari Michael κλπ. 281.
 Dipoli 50.
 Disyco Theod. 284.
 Di Zanchi βλ. Zanchi.
 Dobassan βλ. Da Bassan.
 Docci ταγματάρχης 438.
 D(h)ochiani βαπτιστικὸν 276, 282.
 Doimo βλ. Drimo.
 Dolfin 46.
 Domino 45, 52, Donna 45.
 Doria 50.
 Dottarà 56.
 Dragaleniti βλ. Drasaleviti.
 Drasaleviti 50.
 Drasino 48, 50.
 Drima 54.
 Drimò 50.
 Drugaropulos Dimitri, Nicolas 279.
 Drossa 54.
 Drosso βλ. Drossa.
 Drugaropulo Michael κλπ. 280.
 Druluchi Michael κλπ. 278.
 Dulufi 50.
 Ἐγίντ Ἐφένδης 417.
 Ἐθιά Σητείας 346.
 «Ἐθνική» ἐφημερίς ἐν Ἡρακλείῳ 297.
 «Ἐθνικὸν Κέντρον» σύλλογος πρὸς
 ἔξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος τοῦ
 1869, 305.
 «Ἐθνοφύλαξ» ἐφημ. ἐν Ἀθήναις 508.
 Εἰλειθυίας σπήλαιον 309.
 Ἐλαῖς θυγάτηρ Ἀνίου 565.
 «Ἐλευθέρα Σκέψεις» ἐφημερίς ἐν Ἡ-
 ρακλείῳ 296, 300.
 Ἐλεύθερα 595.
 «Ἐλπίς» ἐφημερίς ἐν Ἡρακλείῳ 297,
 306, 311.
 ἐμβατικιώδης (ἐμβατικά—μπατικά)
 352.
 Ἐμπόριος Βενέδικτος 579.
 Ἐμπορος Ναθαναήλ 234, 245.
 ἐμφύτευσις (κατὰ τὴν συνθήκην Ἐ-
 τίας-Καλλέργη) 272.
 «Ἐνωσις» ἀτμόπλοιον τοῦ Κρητικοῦ
 ἀγῶνος 32, 33.
 Ἐξωπατέρας βλ. Σωπατέρας.
 Ἐπανάστασις (1826) 344, (1866) 323,
 (1878) 329.
 Ἐπανωσήφη ἠγούμενος 315, 332.
 ἐπιγραφαὶ Δρηγούρου 142.
 Ἐπιμενίδης· πότε μετέβη εἰς Ἀθή-
 νας 119.
 Ἐρυσθρός, υἱὸς Ραδαμάνθυος 562.
 Ἐσάτ Βέης 341.
 Ἐσσεῖτ Ἴμπραχίμ Ρεσίτ, ἐνοικιαστής
 φόρου οἰνοπνεύμ. ἐν Κρήτῃ 133.
 Ἐστιαία 562.
 Ἐσχέλιος Δαβίδ βλ. Hoeschel.
 Ἐτέμ Πασάς 337.
 Ἐτεοκαρπάθιοι 572.
 Ἐτεόκορητες 572.
 Ἐθδοκία, αὐτοκράτειρα Ρωσίας 175.
 Ἐθμένιος Ξηρουδάκης ἐπίσκοπος Λάμ-
 πης 339.
 Ebbert στρατοπεδάρχης 429.
 Elevantino Therianos κλπ. 276.
 Erizzo 45.
 Eudemonogiani 52.
 Exindatrichi Chiriacho κλπ. 276, 283.
 Fagler 51.
 Fagliero 50.
 Falier 45, 46, 48, 52.
 Falieri βλ. Fagliero.
 Farmachi 50.
 Fascomilo 43· βλ. καὶ Foscomilo.
 Fassani 51.
 Fassidhoni 54.
 Fassulà Costas κλπ. 277, 280.
 Fattamini βλ. Fattomini.
 Fattomini 40, 52.
 Fengi Fucha 284.
 Feriol Leonardi 277.
 Ferro 51.
 Fessidoni βλ. Fassidhoni.
 Fiandra 52.
 Filimo Giorg. κλπ. 276.
 Fimi βαπτιστ. 283.
 Finoti 51.
 Fliscuni 50.
 Focà 52.
 Foche (Fochi) Emanuel 282.
 Fodel(I)e Michalis κλπ. 279, 282, 285.
 Fodolorini Manuel 277.
 Fodolorimi Mich. κλπ. 284.

- Fontana 48, 50.
 Forno 55.
 Foscarini 45· βλ. καὶ Φοσκαρίνι.
 Foschi Michali 284.
 Foscolo 45, 46.
 Foscomilo 50, Fascomilo 56.
 Fotinopoli Jano 279.
 Fradelo 45.
 Franceschi, Di 51.
 Franco 52, 56.
 Frango βλ. Franco.
 Frielo 50.
 Frontenack ἀντιστρατήγος 436.
 Fucha (Φοκάς) βαπτιστικὸν 284.
 Furi Costas 284.
 Furlan 56.
 Furno Vassili κλπ. 277.
- G**abriel συναγματοάρχης 440, 441.
 Galinò Mich. 284.
 Galippe feudo 275.
 Galleoti 54.
 Gallo Vassili 276.
 Gansogianni βλ. Ghavssogianni.
 Gapici 55.
 Gardesan βλ. Ghardesan.
 Garoniti βλ. Gharoniti.
 Gasala 277.
 Gassit βέης ἀρχιλογ. Ρωμυλίας 502.
 Gattinger 51.
 Gausili 50.
 Gausuli βλ. Gausili
 Gavallà 56, Giorgi 279 βλ. καὶ Cavallà.
 Gavoniti βλ. Gharoniti.
 Gavrili 54.
 Geracone Vassili 278.
 Gavnano 54.
 Geracopulo Georgius 281.
 Geritis βλ. Zaramella.
 Gerosolimiti 50.
 Geruzumu βλ. Gierazuni.
 Ghamarto 50.
 Gharchi 54.
 Ghardesan 50.
 Gharoniti 50.
 Ghavssogiani 50.
 Ghissi 45.
 Ghleba 50.
- Ghoniati 50.
 Ghoroniti 48.
 Ghrognianò 50.
 Ghrusogulato 50.
 Giattei 54.
 Giaffero 51.
 Gialinà 48.
 Gierachi 50, 51.
 Gierazuni 50.
 Gilio 55.
 Giordan 55.
 Giousach, γαλ. σύνταγμα τοῦ, 441.
 Girardi 55.
 Giuse 56.
 Gianarto βλ. Ghamarto.
 Gligoropulo Janno κλπ. 280.
 Glisaracho Georgius 280.
 Globa βλ. Ghleba.
 Gomiti βλ. Ghoniati.
 Goneme 50.
 Gonemi 43· βλ. καὶ Goneme.
 Gonente 43· βλ. καὶ Goneme.
 Gorgorafi βλ. Gorgorrafti.
 Gorgorrafti 54.—Theodorus 276.
 Goroniti βλ. Ghoroniti.
 Gournia 386.
 Gradenigo 45, 46, 54. — Marci 275,
 276.—Petri 279.
 Gramaticò Michael κλπ. 279.
 Gramaticopulos Nicol. κλπ. 279.
 Greek Relief Comitee 506.
 Gregoropulos Nich.ta κλπ. 277.
 Gribia 45, 56.
 Griceo 54.
 Griego 45.
 Griffari βλ. Gripari.
 Griglianò 54.
 Grinaldi ὑποστρ. 423, 436, 446 κλπ.
 Grini Romei 276.
 Grioni 45, 50.
 Grip(p)ari 52, 54.
 Gritià βλ. Gribia.
 Gritti 46, 56.
 Grogiano βλ. Ghrogi a iò.
 Grnò βλ. Griceo.
 Grussugulato βλ. Ghrusogulato.
 Gulianò βλ. Griglianò.
 Gurchi βλ. Gharchi.

- Ζαγαρλὺ Πασῶς 408.
 Ζαγοραῖος Ἰωαννίκιος μητροπολίτης
 Κρήτης 316, 318.
 Ζάκρου σφραγίσματα 83.
 Ζάκυνθος 428, 478.
 Ζαφειρίδης Ἄριστ. ἱατρὸς 311.
 Ζαφὲρ Παπούρα 8, 561.
 Ζαχαρίας μητροπολίτης Κρήτης 130,
 351, 354.
 Ζαχαρίας ἐπίσκοπος Σητείας 334, 348.
 » οἰκονόμος Σιναΐτης 332.
 Ζερβὸς Νικόλαος Κρής 347.
 Ζερβουδάκης Παναγ. 346.
 Ζιλιερὸν Λιμίλιος 553.
 Ζουδιανὸς Χουσεῖν Πασῶς 337.
 Ζουλφάρ Ἄγας 408.
 Ζυμβρακάκης 21, 22, 23, 25, 34, 509.
 ζωγράφοι :
 Ἄπακᾶς Ἰωάννης 578.
 Βίκτωρ 577, 578.
 Victor da le Madone 578.
 Vittore de Bartolomio 578.
 » di Giovanni 578.
 Δαμασκηνὸς Μιχ. 309, 575, 579.
 Ἐμπόριος Βενέδικτος 579.
 Καβερτζᾶς Φραγκιάς 579.
 Καγκελάριος Παρθένιος Ἀθη-
 ναῖος 580.
 Καλλονῆς Κοσμᾶς 580.
 Κλόντζας Γεώργιος 577, 579.
 Κορέτζας 577.
 Κύπριος Ἰωάννης 580.
 Λαμπάρδος Ἐμμαν. 580.
 Μαρκαζίνης Γεώργ. 580.
 Μεταρᾶς Ἀντώνιος 580.
 Μόσκος Ἰωάν. 577, 580.
 Παλλαδᾶς Ἰερεμιάς 180.
 Πουλάκης Θεόδ. 577, 580.
 Προσαλέντης Σ. 577.
 Σαρακηνόπουλος 580.
 Σκοῦφος Φιλότη. 580.
 Τζᾶνες Ἐμμαν. 575, 580, 581.—
 Κωνστ. 580—Μαρίνος 582.
 Τζανφουρνάρης Ἐμμαν. 580.
 Χρυσολωρᾶς Γεώργ. 581.
 Ζωγραφίδης Τίτος ἐπίσκοπος Πέτρας
 341, 342.
 Ζώμινθος-Ζώμιθος 567.
 Ἡμιθέα 565.
 Ἡρακλείας ἐπίσκοπος Διονύσιος 222.
 —Μελέτιος 361.
 Ἡράκλειον: πότε ἔλαβε τὸ ὄνομα 313,
 — Κάνδια 359, 361.
 ἀγορὰ (παζάρι) 324.
 Βιβλιοθήκη Δημοσία: πό-
 τε ἰδρῦθη 322.
 Διοικητήριον: πότε ἐτέθη
 ὁ θεμέλιος λίθος 322.
 Ἐφημερίδες 295, 297.
 ζωγράφοι 296, 297, 300, 301.
 Κοῦμ Καπί: πότε ἐσκεπά-
 σθη ὁ ὄχετός 343.
 Κρήνη Ἰδομενέως 592.
 » Πρίουλι 592.
 Μουσείου ἀνοιγμά 591.
 Πλημμύρα 322.
 πυρκαϊὰ εἰς τὰ Γιατράδι-
 κα 326.
 σφαγαί (1821) 296, 312.
 τεῖχη κρημνίζονται 320.
 τηλεγραφεῖον, πότε ἰδρῦ-
 θη 305, 325.
 ὑδρευσις 342, 592.
 Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλο-
 γος Ἰδρυσις 308, 309.
 βλ. καὶ Χάνδαξ.
 Ἡφαιστία 147.
 Haghia Triada 387, 390.
 » Varvara 369, 370, 390.
 Hoeschel David 211, 220, 236 κλπ.
 How Samuel βλ. Χάου.
 Θάσος 563.
 Θεοδοσόπουλος βλ. Theodosopulo.
 Θεοδοωροβίτης Μιχαήλ αὐτοκράτωρ
 Ρωσίας 175.
 Θεόληπτος πατριάρχης Κων]λεως 219.
 Θεοτόκης βλ. Theotochi.
 Θεοφάνης πατριάρχ. Ἱεροσολύμων 175.
 » Καρχύκης ἀρχιεπίσκοπος Φι-
 λιππιυπόλεως 222, 223.
 Θεοφύλακτος ἐπίσκ. Αὐλοποτάμου 334.
 » » Σητείας 132, 358.
 Θεοχαρόπουλος βλ. Theocharopulo.
 Θερμανὸς βλ. Elevantino Theriano.
 Θεωνᾶς καθηγ. μονῆς Διονυσίου 229

- Θήρας ἀλφάβητον 147.—ήφαιστιον 566.
 Θησεύς 563.
 Θράκη 562.
- Ἰάκωβος πάτριος μητροπ. Ρόδου 197.
 Ἰάλυσος 570.
 Ἰάρδανος 570.
 Ἰασος 570.
 Ἰδομενέως Κρήνη 592.
 Ἰεράπετρα 346, 514.—σφραγιδὸλ. 65.
 Ἰεράς ἐπίσκοπος Γεδεών (;) 132.
 ἱερέων καὶ μοναχῶν Κρήτης ἀπογραφή 57, 59.
 Ἰερεμίας II (Τρανός) πατριάρχ. Κωνσταντινουπόλεως 216, 221, 252.
 Ἰερόθεος ἀρχιεπίσ. Μονεμβασίας 223.
 > ἐπίσκ. Ἀρκαδίας 315.
 > > Λάμπης 334, 348, 349.
 > Φλωρίδης 197.
 Ἰεροσητείας ἐπίσκοπος 349.—Ἀμβρόσιος 341, 342.—Γρηγόριος 332.—Ἰλαρίων 314, 315.—Νεόφυτος 324, 330.
 Ἰεροσολύμων πατριάρχ. Θεοφάνης 175.
 Ἰκαρος 570.
 Ἰκος, νῆσος 566, ἔτυμολ. 569.
 Ἰλαρίων, ἐπίσκ. Ἰεροσητείας 314, 315.
 > > Ρεθύμνης 324.
 Ἰλισσός 570.
 Ἰμβρασοῦς 570.
 Ἰμπραϊμ Πασᾶς 407, 408, 420, 460, 473, 493, 494.
 > > βεηλέρβης Χαλεπίου 413.
 > Κιαγιᾶς 410.
 > Ἀγᾶς 412.
 Ἰνατος 570.
 Ἰναχος 570.
 Ἰπτόλυτος ἀρχιεπίσκοπος Χίου 223.
 Ἰσμαῖλ Πασᾶς Δ. Κρήτ. 304, 322, 323.
 > Παχιᾶς 318, 319, 320
 Ἰσमारος 570.
 Ἰσμηνός 570.
 Ἰσπαίων θολωτὸς τάφος 10, 12, 15.
 Ἰστάρ 83.
 Ἰωακείμ 316.—Σκαλανιώτης ἐπίσκ. Ἀρκαδίας 314, 315.
 > ἐπίσκ. Πέτρως 132, 334, 349.
- Ἰωακείμ ἐπίσκ. Χερρονήσου 334, 348.
 Ἰωαννίκιος πατρ. Ἀλεξανδρείας 172.
 > μητροπ. Ἰωαννίνων 316.
 > > Κρήτης 316.
 Ἰωαννίνων > Ἰωαννίκιος 316.
 Ἰωάσαφ ἐπίσκ. Κισάμου 361.
 > παπᾶς 190,
 > βλ. Δωριανός
 Ἰωλκός 570.
 Ἰωσήφ (Κρής) μητροπ. Κυρήνης 193
 > οἰκονόμος Σιναΐτης 315.
- Jalina Michael 283.
 Janiciana χωρ. Κισάμου 283.
 Janizorulo Costas κλπ. 283.
 Janno βαπτιστ. 284 κλπ.
 Jenbert Charles ταγματάρχης 441.
 Judeus Michaeli 278.
- Καβαλαρία (milicia) 267.
 καβαλλάριος 272.
 Καβάσιλας (Cabasilas Baptiste) 245.
 Καβερτζής Φραγκιάς 579.
 Καβροχώρι 338.
 Καγκελάριος Παρθέν. Ἀθηναῖος 580.
 Καζάνης Μανώλης 344.
 Καθαρόν, ὄροπέδιον Λαυθίου 322.
 Καϊφάτης βλ. Cayfatis.
 Κακαβέλλας βλ. Cacavella.
 Καλάθαινα χωρίον βλ. Calatena.
 Καλαμᾶς χωρίον ἑλληνογ. τάφοι 595.
 Καλαμώνος ἐπίσκοπος 269.
 Καλαποθάκης 518.
 Κάλβος Ἄνδρ. κρητ. καταγωγῆς 39.
 Καλλέργη-Ἐνετῶν συνθήκη 262 κ.ἑξ. βλ. καὶ Calergi.
 Καλλέργης Δ. στρατηγός 16, 17, 19.
 Καλίνικος Ἀγχιαιλίτης μητροπ. Κρήτης 312, 313, 349, 350.
 > Γαργαλόδος μητρ. Κρήτης 316.
 > Ἀρχιεπίσκ. Σιναίου 319.
 > ἐπίσκοπος Ἀύλοποτάμου 514, 358.
 > > Διοπόλεως 348.
 Κάλλιστος > Κυθωνίας 318.
 Καλλονᾶς Κοσμάς 580.
 Καλούδης Ἀρσέν. Ἱερομόναχος 190,

- Καλοῦτζος Καλλίνικος μητροπολίτης Κρήτης 316.
 Καμαρῶν σπήλαιον 163.
 καμπάνα· πότε ἐκτύπησε τὸ πρῶτον ἐν Κρήτῃ 314, 316, 324, 326, 334, 343.
 Κάναθος, Κάνηθος 567.
 κανίσια (κανίσκι, δῶρα) 273.
 κανόνια τοῦ φρουρίου Χάνδακος 486, 489, 502.
 Κανονισμὸς μοναστηριακῶν κτημάτων Κρήτης 324.
 Καντανολέου Γεωργ. ἐπανάστασις 35.
 Καπακλή Βόλου, θολ. τάφος 560, 569.
 Καπαρία Μεσαρᾶς 345.
 Καλασούλης Σαμουήλ μητροπολ. Λιβύης 188.—πατριάρχης Ἀλεξανδρείας 185.
 Καπλάρ Πασᾶς 415.
 Καπνιστὸς 323.
 Καραβανάδες 308, 309.
 Καραθεοδωρῆ Πασᾶς Ἄλ. 329.
 Καρσκάλλου μονή 179.
 καρμουσάλι 524.
 Καρὰ Μουσταφὰ Πασᾶς 409, 410.
 Καρὰ Σουλεϊμάν Πασᾶς 313, 341, 346, 347, 349.
 Καρνόρι χωρίον· λάρναξ ΥΜΙΠΙ χρόνων 594.
 Κάρπαθος 567, 512.
 Καρτεροῦ εὐρήματα 12.
 Καρύκης Θεοφάνης ἀρχιεπίσκοπος Φιλιππουπόλεως 222, 223.
 Καρυοφύλλης Ἰωάννης Μεγας Λογοθέτης 188.
 Καρσί, εἶδωλα 8.
 καρφίχτης 358.
 Καρχηδὼν 541.
 Κασανιώτης Νικ. 346.
 Κάσταβος 565.
 Καστέλλι Πεδιάδος 312.
 Καστορία 180, 183.
 Καστρινογιαννάκης Γεώργ. 329.
 > Διονύσιος ἐπίσκ. Ρεθύμνης 298, 333.
 > Τιμόθεος βλ. Τιμόθεος Κ.
 Κάστρου πολιορκία-ἄλωσις· πληροφορία Γερσ. Γημάρη 180.
 Κατηλιανὸς Διονύς. βλ. Διονύσιος Κ.
 Κατιρτζόγλου Μεχμέτ Πασᾶς βηλεέρβης τῆς Ἀνατολίας 413.
 Κατσαμπᾶς Ἡρακλείου 594.
 Κατσαράκης Νικηφ. βλ. Νικηφόρος Κ.
 Καυλέντζος Γιάννης 331.
 Κελαϊδῆς Παρθένιος 517.
 κεραμευτικὴ κρητικὴ 8.
 Κέραμος, γ. Μεσαρᾶς 347.
 Κέρκυρα· κρητικοὶ οἰκοί 35, 38.—μεταναστευσις Κρητῶν 42.
 κεφαλικὸς φόρος 133.
 Κικύνθηθος-Κίκυνθος 567.
 Κίσαμος 267, 283, 514.—ἐπισκοπὴ 277.—ἐπίσκοπος 349.—ἐπίσκοπος Δωρόθεος Κλωνάρης 343.—ἐπίσκοπος Ἰωάσαφ 361.
 Κιχλιάδες (τουρκικοὶ στρατῶνες Ἡρακλείου) ἀνοικοδόμησις 337.
 Κλάδος βλ. Clado.
 κλαπουτάνι 357, 359.
 Κλαροτζάνες Νικηφόρος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας 169.
 Κλήμης ΙΑ΄ 186.
 Κλωναράκης Δωρ. βλ. Δωρόθεος Κλ.
 Κλόνιτζα; Γεώργ. ζωγράφος 577, 579.
 Κνωσὸς 393.—ἐποικισμὸς Πεπαρήθου 565, 568.—Γυψάδες, μιν οἰκήματα 594.—δυναστεία Μίνωος 534.—ἐπισκοπὴ 128, 354.—ἐπίσκ. Γεράσιμος 127, 132, 358.—ἐπίσκοπος Νεόφυ. φυτοῦ 334, 348.—ἐργασίαι συντηρήσεως 592.—κιονόκρανον ἔλληνορωμ. χρόνων 596, κοιμητήρια Μαύρου Σπήλιου 11, 12, 13.—σφραγιδολιθοὶ 61, 70.—τάφος βασιλικὸς 561.—τάφος Κεφάλας Ἰσοπάτων 10, 12, 15.
 Κοθώνης Δομήνικος 292.
 Κόκκος Φραγκίσκος 224.
 Κολωνᾶς Ἰωάννης (Κρήτη) 176.
 κομήτης 319, 334.
 Κομιτάδες Σφακίων 25.
 κομιτάτο τοῦ Λονδίνου 507.
 Κορακάκης βλ. Κόρακας.
 Κόρακας Μιχαήλ 336, 345.

- Κορέσης Ἰωάννης ἱατρός 242, 243.
 Κορνάρου 411. — Ἄνδρέας στρατηγός 37. — Ἰωάννης 293.
 Κορνήλιος Ἐρτζής Φιάντζας 174.
 Κορνήλιος Ἄγας πρέσβυς τῆς Φιλανδρίας 175.
 Κορτεζᾶς Γεώργ. ζωγράφος 577.
 Κορωνάιος Πάνος 21, 23, 29, 509.
 Κοσμᾶς Νικ. 236.
 Κουλουτζῆς Μείμουρης 316.
 Κουμάσα, ἀρχ. συνοικισμός 164.
 Κουμουνοῦρος Ἄλ. 27, 29, 31.
 Κουνδουρομανώλης βλ. *Koundouromanuel*.
 Κουῦρτες, θολωτοὶ τάφοι 9.
 Κουφονησι 346.
 Κρεμαστά 315.
 Κρήτη ἀλφάβητον 147, 148. — ἀπογραφὴ (1644) 35, 57, 58, 59. — ἀπογραφὴ ἱερῶν καὶ μοναχῶν 57, 58, 59. — ἀπογραφὴ ζώων 55, 57, 58. (*bovini* 39056, *so-mari* 17410) 59. — ἀποικισμός 47. — ἀρχ. κινήσις κατὰ τὸ 1949 591 κ.έξ. — ὑπὸ τοὺς Δωριεῖς 7. — ἐπανάστασις 1867, 17. — Θρηνοῦς, ποίημα Γερασίου Παλλαδά 196. — Ἱστορίας ἔπαθλα Φωτιάδη Πασᾶ 333. — μητροπολίται 129, Γεράσιμος 334, 348, Διονύσιος 304, Διονύσιος ὁ Ἀδριανουπολίτης 318, 320, 321, Διονύσιος ὁ Βυζάντιος 316, Ζαχαρίας 130, 351, 354, Ἰωαννίκιος Ζαγοραῖος 316, 318, Καλλίνικος Ἀγχιαλίτης 349, Καλλίνικος Γαργαλάδος 316, Καλλίνικος Καλοῦτζος 316, Μάξιμος 130, 141, 357, 361, Μελέτιος 313, 315, 323, 349, Μελέτιος ὁ Καλύμνιος 328, Σωφρόνιος ὁ ἀπὸ Αἴνου 326, Σωφρόνιος ὁ ἀπὸ Ἰκονίου 326. — Πασάδες 313. — πληθυσμὸς τὸ 1644 (287165) 38, 59. — πότε ἐδόθη εἰς τὸν Μεχμέτ Ἀλῆν 313. — Χωρία (1254) 58, 54. κρητικοὶ οἶκοι Κερκίρας 35, 38.
 Κρίνος 29.
 Κριτόπουλος Μητροφάνης πατριάρχης Ἀλεξανδρείας 168, 169.
 Κυδωνία 514. — ἐπίσκοπος Γαβριήλ 324, Γεράσιμος 136, 139, 359, Ἰερόθεος 335, 336, 337, 349, Κάλλιστος 318.
 Κυζίκου μητροπ. Γεράσιμος 129, 130.
 Κυθήρων ἐπίσκοπος Μάξιμος Μαργούνης 211 κ.έξ.
 Κύκκου Παναγίας μονή 191.
 Κύναιθα, Κύναιθος, Κυναιθεῖς 567.
 Κύπριος Ἰωάννης 580.
 Κυρήνης μητροπ. Ἰωσήφ ὁ Κρηῖς 193.
 Κυρηνίας καὶ Σαλείας ἐπίσκ. 176.
 Κυριάννας φέουδον βλ. *Chirsana*.
 Κύριλλος Λούκαρις 171, 172, 173, 202.
 Κωσταντῆς Χ' 330.
 Kadacusinò 43, 50.
 Kavallaro 50.
 βλ. καὶ στοιχεῖον C.
 Λαγκάδα 344.
 Λαδᾶς Μανουήλ 346.
 Λαζαρέτου Πύλη (Ἰ. Γεωργίου) Χάνδακος 314, 593.
 Λακκλί Σαδι Ἐφένδης 416.
 Λαμπαδάριος Γεώργιος 175.
 Λαμπάρδος Ἐμ. ζωγράφος 580.
 Λάμπης ἐπίσκοπος Εὐμένιος Ἐηρουδάκης 339. — Ἰερόθεος 334, 348, 349. — Μεθόδιος Σιλιγάρδος 136, 139. — Νικόδημος 314. — Ποῖσιος 324.
 Λάπιθος, Λάπαθος, Λάπηθος 567.
 Λασίθι 514. — σφραγιδόλιθ. 66, 69, 70
 Λασιθιώτης Χατζῆ Γεράσιμος ἐπίσκοπος Χερρονήσου 312. — Μελέτιος πρωτοσύγκελος 318.
 Λαυρέντιος Μαρίνος 2'0.
 Λεγῆρος Ἀντώνιος (*Leger*) 169, 174.
 Λειμῶνος μονή (Λέσβος) 172.
 Λεκατσᾶς βλ. *Alecaza*.
 Λεόντιος ἐπίσκοπος Νεαμέσης Κύπρου 175. — ὁ Εὐστατίος 247.
 Λετίτζης Γεράσιμος μητροπολ. Κρητικῆς 128, 129.
 Λῆμνος 562. — ἐπιγραφαὶ 147, 148.

- Λιβύης μητροπολίτης Σαμουήλ Κα-
πασούλης 188.
Λιθίνες 322, 346.
Λίμνη Ἀκρωτηρίου Χανίων τάφος
ἑλλην. χρόνων 595.
Λογοθέτης Ἰωάννης 189.
Λολίνος Ἀλούζιος 245.
λότζα Χάνδακος 531.
Λουκᾶ Εὐαγγελιστοῦ εἰκόνες 191.
Λούκαρις Κύριλ. βλ. Κύριλλος Λ.
» Κωνσταντῖος 243.
Λουμπάνου Γ. ὑμολόγιον 583 κ.ἑξ.
Λουπουλάχ Πασᾶς 313.
Λύκαστος 540.
Λύκτος 540.
Λύρκος 565.
Λύττου ἀγάλματα 596.
- Λadianò Emmanuel, Michael κλπ.
279, 282.
Lafcaro (Lefcaro, Lefraco) 43, 48.
Lafachi 54.
La Fuer 438.
Lali Vassili 275.
Lascari 54.
Lassithi 365.
Lauro 54.
Lazarini 55.
Lawrence A. 507.
Lecandrino βλ. Licandrino.
Lefcaro βλ. Lafcaro.
Lefraco βλ. Lafcaro.
Leftachi βλ. Lafachi.
Lendachi Joan. Cosmas κλπ. 279, 281.
» βαπτιστικὸν 282.
Lendopulo Leos Papas κλπ. 278, 282.
Leondachi 284, 287.
Leos βαπτιστ. 280, 291, πολλ.
Liadacha Michael κλπ. 283.
Libithi 50.
Licandrino Costa 282.
Lichimo βλ. Lichinio.
Lichinio 54.
Lima 56.
Linachi 53.
Lit(t)ino 50, 53, 56, 276, 280.
Lithino Theodor. 280.
Livadi, casale 280.
- Iodovicio 50.
Logotheti 57.
Lolin 45, 46, 48.
Lombardo 45, 46, 56.
Longino 55.
Longo Jaci 276.
Lorando 50.
Luccari 50.
Lunardo βλ. Lurando.
Luracha Nichita 277.
Lurando 54.
- Μ**αγουλάκης Μιχαήλ 344.
Μακράκης Σωκράτης 308, 333.
Μακρῆς Βησσαρίων 190.
Μαλαγαρδῆς Ἐλευθέριος 295.
Μαλεβιζιώτης Γενικός Διοικ. Σφα-
κίων 336.
Μαλεβίτσι 514.
Μάλεμε, θολωτοὶ τάφοι 9.
Μάλια 514. — σφραγιδόλιθοι 61, 61,
65, 66 κλπ. 334. — δυναστεία
Σαρπηδόνας 534. βλ. καὶ
Mallia.
Μαλικούτης Νικ. στρατηγὸς 345, 347.
Μαλικούτης βλ. Μαλικούτης.
μανδατοφόρος 269.
Μάνσης Ἰωάννης, Γεώργιος 577.
Μάξιμος Γεώργιος 242.
μαραγκῶν Ἡρακλείου ἑορτῆ 331.
Μάξιμος Μαργούνιος βλ. Μαργούνιος.
» μητροπολίτης Κρήτης 130,
141, 357, 359, 361.
» ἐπίσκοπος Ἀρκαδίας 313.—
θάνατος 314.
Μάραθος - Μαράθουσα - Μοράθι-Μα-
ραθῶν 567.
Μαργούνιος Μάξιμος 202. — μελέτη
211 κ.ἑξ.—ἔργα 193.—ἐτυμολ. 254.
Μάρθα, βασιλομήτωρ Ρωσίας 175.
Μαρινᾶτος Σπ. 553, 560, 566 κλπ.
Μαρινέλλι ἰταλὸς ζωγράφος 300.
Μαρίνος Λαυρέντ. βλ. Λαυρέντιος Μ.
Μαρκαζίνης Γεώργιος ζωγράφος 580.
Μαρκάκης Θεόδωρος 346.
Μαρκογιαννάκης Εὐάγ. ζωγράφος 297,
298, 300 κλπ.
Μαρκόπουλος Κ. Πρόεδρος Δημοτ.

- Συμβ. Ἡρακλείου 307, 329, 335.
 Μαρμακέτω Λασιθ. σφραγιδόλιθοι 72.
 Μαρτινέγκο, προμαχῶν Χάνδακος 593.
 Μαρώνια 562, 563.
 Μασταμπάς Ἡρακλείου, λαξευτὸς τά-
 φος ΥΜΠΠ χρόνων 594.
 Μάταλλα 420.
 Μαυροκορδάτος 509.—Δ., τὸ ζήτημα
 τῆς ἀποστολῆς του ὡς Κυβερνή-
 του Κρήτης 16 κ.ἑξ.
 Μαυροκορδάτου Ἄλεξ.-Παλλαδᾶ ἀλ-
 ληλογραφία 187.
 » Νικολ.-Παλλαδᾶ ἀλ-
 ληλογραφία 187.
 Μαυροσπίλιος Κνωσοῦ κοιμητήριον
 12, 13.
 Μεγαλοβρυσανὸς Γρηγόριος 300.
 Μέγα Σπήλαιον 191.
 Μεθόδιος Σιλιγάρδος ἐπίσκοπος Λάμ-
 πτης 139.
 Μελάς Λέων 30, 31, 33, 509, 515, 516.
 Μελέτιος μητροπολ. Κρήτης 313, 314,
 323, 324, 332.—θάνατος 315.
 » ὁ Καλύμνιος μητροπ. Κρή-
 τος 328, 336.
 » ὁ Βλαστὸς 202, 230.
 » ὁ Πηγᾶς 171, 172, 173,
 202, 221.
 » Συριγὸς 174, 202.
 » ἐπίσκοπος Ἡρακλείας 361.
 » » Πέτρας 315, 324,
 330, 340.—θά-
 νατος 341.
 » » Σητείας 349.
 » » Χερρονήσου 323,
 325.
 Μελισσηνὸς Γρηγ. ἱερομόναχος 190.
 Μελισσεδὲκ οἰκονόμος Ἀγίου Ματ-
 θαίου 315.
 Μεντόνιος Λεονάρδος 244.
 Μεραμπέλλο 514.
 Μεσαρᾶ 514.—θολωτ. τάφοι 10, 12, 62.
 Μεσκινιά βλ. Χρυσοπηγή.
 Μεταξᾶς Νικόδημος 174.
 Μεταρᾶς Ἄντ. ζωγράφ. 580.
 Μεχμέτ Ἀγᾶς 411.—τῆς Κων[πόλεως
 414.—κιρκάσιος 417.
 » Ἀλῆς 313.—πότε ἤλθεν εἰς
 Κρήτην 315.
 Μεχμέτ Βέης 411.
 » Ἐμὶν Πασᾶς 317, 318.
 » Ἐφένδης ἀρχιλογ. 416, 417.
 » Πασᾶς 412.
 Μεχρεδὶ Ἐφένδης 417.
 Μῆλος, ἀλφάβητον 147.
 Μήτρας βλ. Μεταρᾶς.
 Μητρος Μελέτιος 169.
 Μητροφάνης Γρηγορόπουλος ἡγούμ.
 Βαλσαμονέρου 229, 230.
 » Κριτόπουλος πατριάρ-
 χης Ἀλεξανδρείας 168,
 169, 172.
 » (Ἀγ. Αἰκατερίνης Χάν-
 δακος) 243.
 Μητροτάκης ὑποπρόξενος Ρωσίας 320.
 Μιλιαρᾶς, Μιλιαράκης, Μιλιαράδω
 κλπ. 204 κ.ἑξ.
 Μιλιαρῆς Δημ. 204.
 Μινῶα Νισαία τῆς Μεγαρίδος 540.
 μινωικῶν ἀνακτόρων Φαιστοῦ χρονο-
 λογία 150.
 Μίνωος δυναστεία εἰς Κνωσὸν 534.
 μίστατο 525.
 Μιχελιδάκης Ἄντ. 308, 309, 326, 333.
 μοιράδιον (feudo) 270.
 μοιρατάρης (feudatus) 271.
 Μολινέτος Ρινάλδος 244.
 Μολπαδία, θυγάτηρ τοῦ Σταφύλου
 564, 565.
 μοναστήρια παραχωρηθέντα εἰς Καλ-
 λέργην 268.
 μοναχῶν καὶ ἱερέων Κρήτης ἀπο-
 γραφή (3527) 57, 59.
 Μονεμβασιάς ἀρχιεπ. Ἱεροθέος 223.
 Μονεμβασιῶται ἐν Κρήτη 273.
 Μονοφάτσι 514.
 Μοροζίνης Φραγκίσκος ἀρχιστράτη-
 γος 421. Βλ. καὶ Morosini.
 Μόσκος Ἰωάννης ζωγράφος 577, 580.
 Μοσχέτης Μανουῆλος 245.
 Μοτσεινίκο Ἰωάν. Γεν. Προβλεπτής
 Κρήτης 530, 532.
 Μουλιανὰ Σητείας, θολωτ. τάφοι 9.
 Μουράτ σουλτάνος ἐκθρόνισις 327.
 Μουρτζίνος Ἰωάννης 228, 235, 236.
 Μουρνιές, μικτὴ συνέλ. Κρητῶν 313.

- μουρτεμένος 265, 267, 269.
 μοῦρτος (guerra) 268.
 Μουσεῖον Ἡρακλείου, ἄνοιγμα 591.
 > Ρεθύμνης 592.
 > Χανίων 592.
 Μούσης Ἀθανάσιος ἀρχιτέκτων Ἀγ.
 Μηνᾶ 320, 337.
 Μουσολέντου (Mussolente) ἐπισκοπή
 224, 231, 232, 239, 240, 244, κλπ.
 Μουσοῦρ Ἀγᾶς τοῦ Μ. Βεζύρου 414.
 Μουσαφαῖ Πασᾶς 17, 313, 317, 415.
 > Ἀγᾶς τοῦ Ἐρυθροῦ Συν-
 τάγματος 416.
 Μόγλος 8, 540, 541. — σφραγισμ. 83.
 Μοχός 344.
 Μπακαλάκης Γεώργ. 554, 559, 572.
 Μπαλί 514.
 Μπαξεβανάκης Παναγιώτης 361.
 Μπαρότσι Ἄνδρ. 404, 414, 451, 454.
 βλ. καὶ Barocci καὶ Βαρότσης.
 Μπασαράμπας Ἰωάννης Κωνσταντι-
 νος ἡγεμῶν Οὐγγροβλαχίας 188,
 191, 197.
 μπεζακτᾶς 358, 359.
 Μπέμπο 532.
 Μπεμπρὶ Πασᾶς βεηλέρβεης τοῦ Τε-
 μεσβάρ 415.
 μπερτόνια 523.
 Μπογιατζῆς Κωνστ. 346.
 Μπογιατζόγλου Μίνως, Σῦρος 19, 22,
 24, 509, 510, 511 κλπ.
 Μπόντια Τριφυλίας 10.
 μποξᾶς 361.
 Μυλοπόταμον 514. — ἐπισκοπή 269,
 276, 277.
 μυλοστάσι 272, 273.
 Μυλωνοπούλου κρητικὴ οἰκογένεια ἐν
 Κερκύρα 38, 39.
 Macherioti 54, 280.
 Macricheri Georgios κλπ. 280.
 Macrimali 55.
 Madaraca 54.
 Maderò 53, 54.
 Madinò βλ. Mudinò.
 Maffei 55.
 Magdalinò Michael 277.
 Maggio, Di 51.
 Magidioti Em. κλπ. 284.
 Magno Moise ἔκτακτος κυβερνήτης
 τῶν γαλερῶν 444, 454.
 Mallia, aperçu historique 363 κ.ἐξ
 Malocuculo 55.
 Maloracho Theodoris κλπ. 284.
 Mal Tash 147.
 Malvasioto Gabriel 280.
 Mamisi 48.
 Manula Georg. 284.
 Mandafiti βλ. Manolafti.
 Mandricari 50.
 Manerba 50.
 Manganari 50, 54, 282.
 Mangussa 54.
 Manolafti 54.
 Manolesso 45, 46.
 Marà 50.
 Maranglio βλ. Maravegia.
 Marangon 50.
 Maravegia 50.
 Marci Nicolaus 276.
 Marconi Sandra, La raccolta di
 Icone Veneto-Cretesi κλπ. 574.
 Marcopulo Michael κλπ. 278, 282.
 Marini Marino 276.
 Mariscarpa 54.
 Mariza Costa κλπ. 276, 285.
 Maruli Jacobinus 276.
 Masarachi 48.
 Mascalò papa Nicol. κλπ. 278, 288.
 Massichi 48.
 Massini βλ. Nassini.
 Massolo 45.
 Mastrac(h)a Lendachi κλπ. 281, 283.
 Mastro Emanuel, Leo κλπ. 283.
 Maunsi βλ. Mamisi.
 Maurica, 50.
 Maurici 48.
 Maurogiorga 55.
 Mauroleo Costa κλπ. 280.
 Mauropulo Joan. κλπ. 284.
 Mavincarpa βλ. Mariscarpa.
 Mavrali Stamati κλπ. 282, 283.
 Mavriano 49, 50.
 Mavromati Leos 282.
 Mazzoleni 51, 55.
 Medici 53.
 Melissinò 48, 50, 53, 276.

- Melissurgopulo Costas κλπ. 281, 282.
 Mengano 45.
 Mesano Mathei 276.
 Messarà 377.—Kultur 154.
 Messeri 48.
 Messoia casale di Turma Chissami 285.
 Mettochiti 55.
 Michael Jano 275.
 Miglioti 41, 56.
 Mili 51.
 millicia (καβαλλαρία) 267.
 Milonopulo 54, 56.
 Milopotamo' castello di—278.
 Miluscolo Georgius κλπ. 280.
 Mindonius βλ. Μεντόνιος.
 Minio ταγματάρχης ἐπὶ τοῦ Ἐφοδισμοῦ 441, 447.
 Minoto 45, 46, 53.
 Mirandula, δοῦξ τῆς—436, 442.
 Misano Mathei κλπ. 276.
 Misithra Emmanuel κλπ. 280, 281.
 Mittilineo 54.
 Mizzojianni Costantin κλπ. 279, 280.
 Mocenigo 46.—Zacharia 502.
 Mochlos 376.
 Molin 45, 53, 452, 455, 459, κλπ.
 Molino βλ. De Molino.
 Monbrun, de, στρατηγὸς 423, 436, 438.
 Mondo στρατοπεδάρχης 430.
 Monolafiti βλ. Manolafiti.
 Monovasioti 53.
 Morçoflo βαπτιστικὸν 283.
 Moresin 50 βλ. καὶ Morosini.
 Mormori βλ. Murmuri.
 Moroni 54.
 Morosini 45.—Anzalo, στρατηγὸς ἐπὶ τῶν πληρωμάτων 444.—Francesco 404, ἀρχιστράτηγος τῆς πολιορκίας Χάνδακος 505, Γεν. Προβλεπτής Κρήτης 531, 532.—Giuseppe, τακτικὸς κυβερνήτης τῶν γαλερῶν 444, 454.—βλ. καὶ Moresin.
 Mortato βλ. Murtato.
 Moscheto 54.
 Moschettis βλ. Μοσχέτος.
 Moschioti 57.
 Moscolopulo Georg. κλπ. 285.
 Mosto 49.
 Mothoneo 54.
 Moxià 49.
 Muazzo 45, 46, 53.
 Mudacio Luce 276, 277, 278.
 Mudinò 48.
 Mulo Vassili 276.
 Murco 282.
 Murmuri 48.
 Murtato 48.
 Musalo 50.
 Mussuri Janni, Xenò κλπ. 279.
 Mussuro 50, 56.
 Musurachi Joanes κλπ. 277.
 Mycènes 376, 377.
 Ναβάιγ, Δοῦξ τοῦ—424, 426, 429, 430 κλπ.
 Ναζίφ μπέης 322.
 Ναθαναήλ ἱερομόναχος 233.
 Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης ἀρχιερεὺς Βαρθολομαῖος 190.
 Ναύπλιον 540.
 Νέα Κάνδια 412, 415, 480.
 Νεαμέσης Κύπρου ἐπίσκ. Λεόντιος 175.
 Νεαπόλεως ἀρχαιολ. συλλογὴ 592.—μάχη 344, 346.
 Νεῖλος ὄκολουθία ὑπὲρ ἀναβάσεως τῶν ὑδάτων τοῦ—177, 178.
 Νεόφυτος Ζ' οἰκουμ. πατριάρχης 132.
 » Φιλάρετος μητροπ. Ἄδριανουπόλεως (καὶ κατόπιν οἰκουμ. πατριάρχης) 184.
 » μητροπολ. Ἀθηνῶν 223.
 » ἐπίσκ. Ἀρχαδίας 349.
 » Ἱεροσητείας 324, 330.
 » Κνωσοῦ 334, 348.
 » ἐπίτροπος πατριάρχου Ἱερουσαλήμ 189.
 Νεώρια Χάνδακος 422, 455.
 Νικηφόρος Κλαροτζάνης πατριάρχης Ἀλεξανδρείας 169.
 » Ἀγκαραθίτης ἐπίσκοπος Ἀρχαδίας 330, 332, 340.
 » Κατσαράκης ἐπίσκ. Ἀρχαδίας 340.

- Νικόδημος ἐπίσκ. Λάμπης 314.
 Νικολαΐδου Στεφάνου ἱστορικά καὶ βιογραφικὰ σημειώματα 293 κ.έξ.
 Νικολσιδης Γ. 34. — Γεώργιος τοῦ Ἀθανασίου ζωγράφος 296, 298, 301, 304 κλπ.
 Νικολετάκης Γεώργιος ἱατρός 293.
 > Μελέτιος μητροπολίτης Κρήτης 293, 300.—ἐπίσκοπος Σητείας 313.
 Νικουσίος Παναγιώτης 454, 455, 458, 459 κλπ.
 Νίρου Χάνι 8, 385 βλ. καὶ Νίρου Khani
 Ντελῆ Χουσεΐν 345.
 Νταροδος Γαβριήλ, ἱερομόναχος ἐκ Κρήτης 189.
 Namata Michael 277.
 Nassino(i) 49, 53.
 Navailles, Duke of—βλ. Ναβιάιγ.
 Negri, Di 51.
 Negrisola 49.
 Nichori Johanes 276.
 Nicoletto 54.
 Niottero 56.
 Νίρου Khani 385 βλ. καὶ Νίρου Χάνι.
 Nomicò 49.
 Noto Joannes 281.
 Nottarà 49, 50.
 Ξανθουδίδης Στέφ. 10.
 Ξαπατάκης, ἔβραιος ἐν Ἡρακλείῳ 322.
 Ξένος Γεώργιος, λογοθέτης Μεγάλης Ἐκκλησίας 244.
 > βαπτιστικὸν 279.
 Ξηρουδάκης Εὐμένιος 91.—χειροτ. 339.
 Ξυπόλυτοι 308.
 Ξωπατέρας 296, 347.
 Ὄδηγητριάς μονῆ 347.
 Ὄθων, βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος 320.—πτῶσις 321.
 Οἰκονομίδης Μηνάς, ζωγράφος 297, 301, 308, 311.
 Οἰκονομόπουλος βλ. Rogoxuli καὶ Conopopolos.
 Οἰκονόμος Γεράσιμος 229.
 Οἶναρος, ἱερεὺς Διονύσου 564.
 Οἶνεὺς βασιλεὺς 564.
 οἰνοπνευματοδῶν φόρος ἐν Κρήτῃ 131, 132, 133, 135.
 Οἰνοπιῶν, υἱὸς Διονύσου καὶ Ἀριάδνης 562, 563.
 Οἴνου ἐμπόριον ἐν Κρήτῃ 524.
 οἰνοπωλῶν Συντεχνία 331.
 Οἰνώ 565.
 Ὄμαλός 22.
 Ὄρεινά 267.
 Ὄρθῆ Μυλοποτ. 21. Βλ. καὶ Orthea.
 Ὄρινᾶς Νικηφόρος, ἱερεὺς, πρωτοψάλτης καὶ Ταβουλᾶριος Κρήτης 275.
 Ὄσμᾶν Ἀγᾶς 410.
 > Σαντζᾶκ βέης 411.
 ὄψιδες (ὄμηροι) 271.
 Ocunduromanuel Demetri κλπ. 281.
 Omascalo Georg. κλπ. 285.
 Orthea, 287.
 Ostriano 50.
 Othonopulo Nichita κλπ. 282.
 Παΐσιος, ἐπίσκοπος Λάμπης 324.
 Παλαΐκαστρον 8, 540. Βλ. καὶ Palaicastro.
 Παλαιόκαστρον 457, 458, 460.
 πάκτος, πακτωτικῶς 268, 269, 270.
 Παλλαδᾶς Γεράσιμος, πατριάρχ. Ἀλεξανδρείας βλ. Γεράσιμος.
 > Γεώργ. σύνδικος (1683) 180.
 > Θεόδωρος πρωτοπρεσβύτερος καὶ ρήτωρ ἐν Κρήτῃ 179, 182, 190.
 > Ἱερεμίας ζωγράφος 180.
 > Στέφανος ἱερεὺς 179, 180, 182, 190.
 Παναγῆς Καπετάν, Μυτιληναῖος 344.
 Πάνορμος πόλις Πεπαρῆθου (Σκοπέλου) 537, 566.
 Πανόρμου Βασιλικῆς ἀνασκαφαί 595.
 Παντογράτορος Πύλη Χάνδακος 412, 416, 593.
 Παπαδάκης Α. Φ. 19, 25, 31, 3'.
 > Ἰωάννης 346.
 > Νικόλαος διευθυντ. ΙΑΚ 296, 348.
 > Πολιὸς 346.
 Παπαδόπουλος Σωφρόνιος 234.

- Παπακαστόπουλος Ἰωάννης πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Κρήτῃ 320, 321.
 Παρασούρης Νικ. 300.
 Παρθένιος πατρ. Ἀλεξανδρείας 185.
 > ἐπίσ. Αὐλοποτάμου 351, 352.
 > ὁ Χίος 189.
 > ἱερομόναχος 190.
 > Καγκελ. βλ. Καγκελάριος.
 Παρθένος, θυγάτηρ Σταφύλου 564, 565.
 Πάρνηθος (Πάρνης) 567.
 Πάρος 562.
 Πάτριμος Ἰάκωβος μητρ. Ρόδου 197.
 Πεδιάδα 514.
 Πεζανος Γεώργιος 347.
 Πεζέτ Πασᾶς 341.
 Πειρασμός βλ. Pirasmò.
 Πελασοί, Πελασιῶται 570.
 Πεπαρήθου μινωικός ἀποικισμός 534 κ.ἑξ.—ἐτυμολ. 568.
 Περδικάρης Κ. καθηγητῆς 336.
 Περαιθεῖς (Πέροιθος) 567.
 Πέτρος ἐπίσκοπος Δωρόθεος Ἀγγιλιτῆς 312, 315.—Ἰωακείμ 132, 334, 349.—Μελέτιος 315, 324, 330, 340, ἀπεβίωσε 341.—Τίτος Ζωγραφίδης 341, 342.
 Πέτρος ὁ Μέγας, ἀλληλογραφία μετὰ Γεράσιμον Παλλαδᾶν 186, 191.
 Πεχλιβάν Πασᾶς 409.
 Πηγᾶς Μελέτιος βλ. Μελέτιος Π.
 Πηλέως τάφος 570.
 Πιγγρῆς Πέτρος 243.
 Πιλαβᾶς 346.
 Πλάτανος Μεσαρᾶς, τάφοι 62.
 Πλάτη Λασιθ. θολωτοὶ τάφοι 9.
 Πλατίμας 90, 108.
 πλημύρα (1883) 337.
 Πογιατζῆς βλ. Μπογιατζῆς.
 Πολυχρον(ίδ)ης Μιχ. ζωγράφ. 300, 317.
 Πολυχρόνης Ἰω. > 300.
 Πουλᾶκης Θεόδ. > 577, 580.
 Πουπλίου τοῦ Λεντούλου ἐπιστολή 294.
 Πραϊσός Σητείας 143, 145, 146, 148.—ἐπιγραφαὶ 8.—θολ. τάφοι 9.
 Πραουδάκης Ἰερόθεος 333.
 Πρέβελη μονή 511, 514.
 Πρεβελιώτης Νικόδημος, ἐπίσκοπος Λάμπης 314.
 Πρινὲ Μυλοποτάμου λαξευτὸν δίδυμον μνημεῖον 595.
 Πριούλι Γενικός Προβλεπτῆς Κρήτης 527.—κρήνη Χάνδακος 592.
 Προκοπίου Δημήτριος 168.
 Προσαλέντης, ζωγράφος 577.
 Προσωρινὴ Κυβέρνησις Κρήτης 19.
 Πυράθι 567.
 Πύρανθος 540, 567.
 Pabuca Johannes, Georgius 278, 282.
 Pachin 54.
 Pacidi βλ. Puzzidi.
 Pacorinus Mich. κλπ. 285.
 Padoner 55.
 Pagan 49, 53.
 Paghì 50.
 Paginuti Joannes 283.
 Pagomenos Nicolas κλπ. 284, 277.
 Palaikastro 386.
 Palecapa βλ. Pelecapa.
 Paleocapa 53.
 Paleologo 49, 53.
 Palladà 40. Βλ. καὶ Apladà.
 Palmesan 56.
 Pamari βλ. Pavian.
 Pamfilo 50.
 Pandimo 56.
 Panfilo βλ. Pamfilo.
 Pani Joanes 277.
 Panigarà βλ. Panigirà.
 Pangalo 56, 278.
 Pangi Nichiforus 277.
 Panighetti βλ. Panigietì.
 Panigietì 49.
 Panigirà 50.
 Panigran 49.
 Pantalco βλ. Pantaleo.
 Pantaleo 43, 50.
 Pantogalo 50.
 Papadoca Scurojanno 281.
 Papadopuli 49, 50.
 Papadopulo 54, 277, 283, 285. Βλ. καὶ Papadopuli.
 Papadronicopulo Nic. 278.
 Papageorgopulo Theod. κλπ. 278.
 Papajanopula Constantie et Georgie 277.

- Papanicolopulo Iem. 284.
 Parogojani Joanes 277.
 Paragraffi 47.
 Parathioti 50.
 Parici 47.
 Parian βλ. Pavian.
 Parzali 285.
 Pascaligo 49 βλ. καὶ Pasqualigo.
 Pascuzzi 50.
 Pasqualigo 45, 46, 49.
 Paterno Georgius κλπ. 281.
 Patrichi 49.
 Pattel(l)aro 53, 56.
 Patterò 50.
 Pavia 45.
 Pavian 53.
 Pavlachi βλ. Pullachi.
 Pazzola 54.
 Peccatore 43, 54.
 Peccatoro 56.
 Pedioti 50.
 Pelecapa 54.
 Pelegrin 49.
 Pendamoditi Joannes 281.
 Pentamodi militia 276.
 Perdicari 54, 57.
 Perianensis militia 278.
 Periptera Leondachi 284.
 Perissamato Costa κλπ. 279.
 Perissimato 279.
 Peritera Nichita 280.
 Persio βλ. Ascanio P.
 Perugini συνταγματάρχης 441.
 Pes(s)embra 50.
 Petracha Nicola 277.
 Petrogiani 57.
 Pet(t)ropulo 54, 56.
 Phaistos 371, 377, 387, 390. Βλ. καὶ
 Φαιστός.
 Pheratioti βλ. Parathioti.
 Picicopulo 54.
 Picridi 54.
 Pigà 50.
 Pin 55.
 Pinacopulo Vassili κλπ. 276, 282.
 Piperi(s) 50, 54.
 Piperissi βλ. Piperis.
 Pirasmò 277, 282.
 Piri βλ. Pirino.
 Piri d'Atene 40.
 Pirimo βλ. Pirino.
 Pirino 56.
 Pisani 45, 46, 49.
 Piscopopulo 54, 56.
 Piscopulo βλ. Piscopopulo.
 Pistola 50.
 Pizzamano 52.
 Pizzoni 51, 55.
 Plachenas Petrus κλπ. 283.
 Plachiti Michael 279.
 Plegiti Joannes 281.
 Plaiti 54. Βλ. καὶ Playti.
 Plastarà βλ. Plattarà.
 Plattarà 50.
 Playti Giorgi 279 βλ. καὶ Plaiti.
 Pliti Georgius κλπ. 284.
 Ploymo Michael κλπ. 285.
 Podocatora 49, 53.
 Polani Jacopo, διοικητὴς τοῦ Πυρο-
 βολικοῦ 441.
 Polderi 55.
 Polemarchi 50.
 Polimarchi βλ. Polemarchi.
 Polinà 50.
 Poliomili Focha κλπ. 279.
 Polit(t)i 54, 276, 281.
 Pollani 45, 46.
 Ronirò Nicola κλπ. 284, 285.
 Porcare, Προβλεπτής τοῦ Βασιλείου
 τῆς Κρήτης (1669) 436.
 Porfiro 54.
 Portari 54.
 Portio 56.
 Potiro Emanuel κλπ. 283.
 Pozzi βλ. Bozzi.
 Pramafeti βλ. Pramatefti.
 Pramatefti 43, 54.
 Pramatesti βλ. Pramatefti.
 Premarin 45, 53.
 Priangolis, scala de, 266, 267.
 Prichi 50.
 Pricò 54.
 Prino βλ. Pirino.
 Priò βλ. Pricò.
 Procaciante 50.
 Procopi Georgius 279.

Protochinnico Leos 280.

Pruò βλ. Pricò.

P'sarà 54.

Psisioti βλ. Psisisti

Psisisti 50.

Psuro, Moscolopulo de, 285.

Pugari βλ. Pagan.

Pulacchi 53, 54.

Pulopodi 50.

Puzzidi 54.

Querini 45, 49.

Quinta Vale 51.

Ραδαμάνθους δυναστεία εἰς Φαιστόν
534, 562.

ρακῆς φόρος 131, 132.

Ραιδιάκης Κουστ. 297, 301, 310.

Ρέθυμνον 514.—ἐπισκοπή 314. — ἐπί-
σκοπος Γεράσιμος (;) 129,
130. — ἐπίσκοπος Διονύσιος
298.—ἐπίσκ. Διονύσιος Κα-
στρινιογιαννάκης 333, 337.—
ἐπίσκ. Ἱερόθεος 337.—Ἱλα-
ρίων 315, 324. — Μουσεῖον
592.—Φιλεκκλαιδευτ. Σύλλο-
γος 298.—Φορτέσσα 593.

Ρενιέρης Μ. 17, 19, 25, 30, 515, 516.

Ρεσίτ Χαλήλ γεν. ἐπόπτης φόρου οἰ-
νοπνευμ. ἐν Κρήτῃ 133.

Ρεσκουλί Σάτζ Κολί 411.

Ρετζέπ Ἁγᾶς τοῦ Κιτρ. Συντάγμ. 416.

Ρεχίτ Ἐφέντης 316.

Ρογδιά, λοιμοκαθαρτήριον 315.

Ρογδιανός βλ. Ἱωσήφ οἰκονόμος Ἁγ.
Ματθαίου.

Ρόδιος Νικηφ. 233.

» Νικόλ. 228, 234, 235.

Ροδίτης Γαβριήλ 233.

Ροδοκανάκης 508, 509.

Ρόδου μητροπ. Ἰάκωβος Πάτριος 197.

Ροιά, θυγάτηρ Σταφύλου 564.

ροντζίν 268.

Ροσπιλιόζι βλ. Rospigliosi.

Ρουφία 225.

Ρυτσιασός 540.

Ρωσίας ὑποπρόξενος ἐν Ἡρακλείῳ
320.—Προξεν. ἐν Κρήτῃ 319.

Racchi συνταγματάρχης 439.

Radacusinò βλ. Kadacusinò.

Raftopulo 55, 277.

Rali 50, 53, 54.

Ranseo βλ. Rauseo.

Rauseo 43, 50, 54.

Ravalaro βλ. Kavallaro.

Raynerius βαπτιστ. 284.

Renier 45, 53.

Retimo, nobili Veneti 46.

revelin Ἁγ. Πνεύματος Χάνδακος 492.

Rezzer βλ. Ruzeri.

Rigo βαπτιστικὸν 285.

Rimisio 448.

Riosa 55.

Risa Vassili 285.

Rixomandi Georgius 277.

Rizzardi 53.

Rizzardo 45, 49.

Rizzo 50.

Rocco 50.

rocino (ροντζίνο) 268.

Rodachino Costa 280.

Rogoxuli Mich. κλπ. 275, 278.

Romiorulo Leos κλπ. 282.

Rospigliosi στρατηγ. 424, 429, 431, 449.

Rosso 54.

Rubetè βλ. Burette.

Ruchani Costa 285.

Ruscio 40, 54.

Russea 43, 54.

Rus(s)io 43, 56. Βλ. καὶ Russea.

Russit Alexios κλπ. 280.

Russogeni Johannes 275.

Rustei βλ. Rusteù.

Rusteù 54.

Ruxit βλ. Russit.

Ruzer 45.

Ruzeri 49.

Ruzieri 56.

Σάββα Πασᾶς 338, 339. — παραιτή-
σις 340.

Σαβοΐας δούξ 441.

Σαγίρ (κωφός) Χασάν, ἐνοικιαστής
φόρου οἰνοπνεύματος ἐν Κρήτῃ
133, 135, 138, 139.

Σαγκρέντο Ἱωάν., δούκας τῆς Κρή-

- της (1602) 519.
 Σακόπουλος Γεν. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Κρήτῃ 17, 511.
 Σαλείας καὶ Κυρηναίας ἐπίσκ. 176.
 Σαμὴ Πασῶς διοικ. Κρήτης 318.
 » βέης 339.
 Σαμπιονέρα Χάνδικος 408, 410, 412, 413 κλπ.—Πύλη 593.
 Σαπὴ Παχιᾶς 322.
 Σαπουνηζιάκης Βασ. 34.
 » Ἐμμαν. 509, 515.
 Σαρακηνόπουλος ζωγράφος 580.
 Σαρπηδόνης δυναστεία εἰς Μάλια 514.
 Σεβῆρος Γαβριήλ 219, 225, 253.
 σεισμοὶ ἐν Κρήτῃ 386, 566, (1838) 314, (1846) 314, (1856) 315, (1862) 320, (1863) 321, (1865) 322, (1866) 323, (1870) 324, (1871) 325, (1874) 326, (1880) 333, (1881) 334, (1883) 337, (1884) 338, (1886) 339, (1887) 340, 341.
 Σελῆμ Ἀγᾶς 344.
 Σέλινον, ἐπαρχία 514.
 Σελινοῦς πόλις Σκοπέλου (Πεπαρήθου) 537.
 Σέρβος Κωνστ. 215.
 σεργενταρία 267.
 Σερίφ βλ. Χερίφ.
 Σερογλάνης Λιονδᾶ. πατριάρχης 191.
 Σερωῶν μητροπολ. Δανιήλ 175.
 Σεσάρηθος 567.
 Σητειακάκης Μασλοῦμ 316.
 Σητεία 514.—ἀπογραφή ἱερέων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν 51.—ἐπίσκοποι: Ζαχαρίας 334, 348.—Θεοφύλακτος 132, 358.—Μελέτιος 349.—Μελέτιος Νικολετιάκης 313.—Φιλόθεος 354.—σφραγιδόλιθοι 65, 68, 69 βλ. καὶ Setia.
 Σιαοῦς Πασᾶς 408.
 Σίβα (Σεβιάστεια) 410.
 Σιβιανὸς Μάξιμ. ἐπίσκ. Ἀρκαδίας 313.
 Σιδῶν 541.
 Σίκινος, ἀλφάβητον 147, 148.
 Σίλβεστρος ἀρχιδιάκ. Ἰωαννίνων 190.
 Σιλιγάρδος Μεθόδιος ἐπίσκ. Λάμπης 139 βλ. καὶ Siligardo.
 Σιμινέλλος Φίλιππος 242.
 Σινᾶ 192.—ἐγκώμιον Γερασίμου Παλλαδᾶ 196.
 Σιναίου ἀρχιεπίσκ. Καλλίνικος 319.
 Σίσι πτν. 514.
 σιτοκαλλιέργεια ἐν Κρήτῃ 523
 Σκαλιανιώτης Ἰωακείμ ἐπίσκοπος Ἀρκαδίας 314.
 Σκαλτσούνης Ἰ. 31, 33, 516.
 Σκάνδεια, πόλις Κυθῆρων 541.
 Σκίαθος 536, 537, 562, 563, 571.
 Σκιλλοῦς Πεδιάδος, καταγωγή Γεω. Παλλαδᾶ 179.
 Σκλαβεροχοροῖο ναὸς Εἰσοδίων 592
 Σκόπελος 534, 535, 536 κλπ. ἀρχαία Πεπάρηθος 537.
 Σκουζές Γ. Π. 31, 33, 516.
 Σκοῦφος Φιλόθ. ζωγρ. 580.
 Σκῦρος 535, 536, 562, 571.
 Σολιμάν Ἐφένδης ἀρχιγυρμ. τοῦ Μ. Βεζύου 416.
 Σούγια 514.
 Σούδα, φρούριον 473, 498, 500.
 Σουλεϊμάν Πασᾶς βλ. Καρὰ Σουλεϊμάν.
 Σουμάν Πασᾶς 313.
 Σπαρταλιώτης Γεράσιμος βλ. Γεράσιμος Σπ.
 Σπερμὴ θυγάτηρ Ἀνίου 565.
 Σπιναλόγκας φρούριον 473, 498, 500.
 Σπιτάλια Ἡρακλείου 348, 350.
 στάσις Χριστιανῶν Κρήτης (1845) 316, 323.—Χανιά 317, 318.
 Σταυράκης Νικόλ. βουλευτὴς Ἡρακλείου 340.
 Σταφύλου τάφος 534 κ.ἑξ.—θυγατέρες 564.—ὄρμος 538.
 Στεκούλης Ἡλίας 508, 512, 513 κλπ.
 Στρουμπούλου Σκάλα 266, 268.
 Σύβριτος 540.
 Σύμαιθα, Σύμαιθος 567.
 Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς 86.
 Συμιακὸς Ἀναγνώστης 346.
 συναζέδες 357, 359.
 Συρῆτος Μελέτιος 190, 202 βλ. καὶ Μελέτιος Σ.
 Συρόπουλος Βαρθολομαῖος 190.
 Σφακιά 511, 514.—ἔδρα συνελεύσεως

23. — ἔξοχος 351.—Καστέλιον 352.—ποιμαντική διοίκησις 351.
 Σφακιανᾶκης Ἄμβρόσιος βλ. Ἄμβρόσιος Σφ.
 Σφηνάρι 514.
 σφραγιδόλιθοι μινωικοὶ συλλογῆς Γιαμαλάκη 60.
 » πρωτοκρητικοὶ 61.
 » πρισματικοὶ 62, 64.
 Σχότος βλ. Schott.
 Σωφρόνιος πατρ. Ἱερουσολ. 245, 246.
 » μητροπολ. Κρήτης ὁ ὀπὸ Ἰκονίου 326, 328, 335.
 » μητροπολ. Κρήτης ὁ ὀπὸ Αἴνου 326.
 » ἡγούμ. Ἐπανωσήφη 332.
 Sachidi βλ. Sachieliari.
 Sachieliari 51.
 Sadeler 577.
 Sadoleo Michali, Georgi 278, 291, Leos κλπ. 280.
 Sagredo 50 βλ. καὶ Σαγκρέντο.
 Saint André μαρκήσιος 434, 445, 447, 449.
 Sallamon 45, 50.
 Salveti 57.
 Sanguinazo 56.
 Sanudo 46.
 Saponari Marci 276.
 Sarachino Costas 277.
 Sarachinopoli, papas κλπ. 287.
 Sarachinorum milicie 275.
 Saud (Conomopulos) 281.
 Scandali 55.
 Scarlatti Ἄββᾶς 432.
 Scarlato 50.
 Schiadopulo Nicol. 281.
 Schilomango 56.
 Schirinzi 56.
 Schott André 211, 244.
 Scilomeni Georg. κλπ. 279.
 Sclavo Marci 275.
 Sclavopulo Capadoca κλπ. 282.
 Scolari Costa κλπ. 281.
 Scopologo Mich. κλπ. 278.
 Scorda 57, 278, 280.
 Scordil(l)i(s) 53, 56, 275, 280, 285.
 Scrinzi 55,
 Sculida Em. κλπ. 284.
 Sculla Para Giorgis, Para Michalis κλπ. 278, 287.
 Scuri βλ. Scuvi.
 Scuria Vlaco 285.
 Scurojanno Papadoca κλπ. 281, 283.
 Scuropulo Emanuel κλπ. 282.
 Scuttarioti 54.
 Scuvi 54.
 Securi Nichita κλπ. 281.
 Segari 55.
 Segnanò 54.
 Semesvar 502.
 Seminelo 50.
 Semnitecolo 46.
 Serigo βλ. Sirigo καὶ Cirigo.
 Serpi 55.
 Servinelli βλ. Seminelo.
 Servius βλ. Σέρβος.
 Servò 54, 56, 276, 277.
 Setia, nobili Veneti 45, 46.
 Sevastogeni 57.
 Sevastopulo 276.
 Sforzza 50.
 Sgardelin 51.
 Sguroleo Costantin 280, 291.
 Sibrago Johanes 276.
 Sicopulo 275.
 Siderò 50.
 Siderorapti Michael 280.
 Signolo Angeli 277.
 Siguro 50.
 Siligardi βλ. Siligardo.
 Siligardo 56, 275 βλ. καὶ Σιλιγάρδος.
 Silnesin 55.
 Silvudhi Mich. κλπ. 285.
 Simeoni(s) 280.—papas de Orthea 287.
 Sinastiote Costas κλπ. 285.
 Sirgianò 54.
 Sirigo 50.
 Siropulo 54, 56.
 Sittà 54.
 Siurito Pano 278, 283.
 Soffianò 54.
 Soffoleo 54.
 Sogia 50.
 Sograffi 50,

- Somara Vassili 277.
Souco Georgius 280.
Spaar 444.
Spanopulo 50, 280.
Specaca 276.
Spiera 49.
Spigliorini 55.
Spirino 57.
Srobolazzi 53.
Stanila 43, 50, 54.
Stavilla· βλ. Stanila.
Stavrachi 50.
Stela 57.
Stimboli, Calergi de 277.
Strabalazzi βλ. Srobolazzi.
Stratigi βαπτιστικὸν 283.
Stratigò 49.
Stratigopulo Costa κλπ. 285.
Stavrianò 54.
Strovalioti Georgius κλπ. 283.
Sunisto Nicola 277.
Surian 45, 46, 56.
Suvian βλ. Surian.
Sylburg (Συλπούργιος) Friedrich 211, 241.
- Ταγιαπιέρα Μπενέτο κλητάνιος** 227, 532. Βλ. καὶ Tagliapiera.
Ταξέδικου καφετειῶν (Ἡρακλείου) 310.
Ταλαμπάς, Ἁγᾶς τῶν Σπαίδων 415.
Ταμβάκος Τριαντάφυλλος 541.
Τάρμαρος 534.
ταρσανᾶς 315.
τάφοι θολωτοὶ 9.
τείχη Χάνδακος· κρημνίζονται πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ Ἁγ. Μηνᾶ 320.
Τελῆ Χουσεῖν βλ. Ντελῆ Χ.
Τέμενος (ἐπαρχία Κρήτης) 514.
τέρμενο 271.
Τεφῆκ Πασᾶς 319.
Τζάνες Ἑμμαν. ζωγρ. 575, 580, 581.
 > Κωνστ. > 580.
 > Μαρίνος > 582.
Τζανφουρνᾶρης Ἑμ. ζωγράφ. 580.
τζεπχανές τοῦ Ταρσανᾶ 315.
Τζολάκης Γεώργ. 336.
Τζουβενίας Δικαίος 315.
Τζούτζουρος 514.
- τηλεβόλα σιδήρινα ἀντικατεστάθησαν μὲ μπρούτζινα 319.
Τηλεγραφεῖον Ἡρακλείου βλ. Ἡράκλειον.
Τιμόθεος Καστρινογιαννάκης ἐπίσκοπος Χερρονήσου 323, 324, 330 κλπ.—μητροπολ. Κρήτης. 336.
Τίτος Ζωγραφίδης ἐπίσκοπος Πέτρας 341, 342.
Τουρκιὰν βέης 417.
Τρανὸς βλ. Ἱερεμίας Τρ.
Τρεῖς Καμάρες Ἡρακλείου· πότε καταδαφίσθησαν 342.
Τριαντάφυλλος Σπυριδῶν διδάσκαλος 182, 183, 190.
Τρικούπης Χαρίλ. 29.
Τριμυθοῦς 567.
Τρουλινὸς βλ. Turliano.
Τροχαλάκης Νικόλ. 297.
Τσενσέν Ὁγλοῦ 412.
Τσιμισκῆς βλ. Cimischli.
Τσουδερός Γ. 346, 347.
Τύλισος 8.
Τύρος 541.
Tagliapiera 49, 54.
Ταιπiera βλ. Tagliapiera καὶ Ταγιαπιέρα.
Tandi 49.
Targianò βλ. Thergianò.
Tartari Michael 276.
Tedhaudo Jano 277.
Teoghari 51.
Tergianò 56.
Testabusa 53.
Thallassinò 54.
Thodosopulo Theodorus 276.
Theogari βλ. Teoghari.
Theotochi βαπτιστικὸν 280, 281.
Thergianò 51, 54.
Therianos βαπτιστ. 283, 284.
Theristi 41.
Thesso 51.
Thocharopulo 277.
Tierolo Giacomo 47.
Tilion 51.
Tipaldo 53.
Todeschi 55.
Torcello 49.

- torpedos 51C.
 Toscani 53.
 Trachinò Michael κλπ. 276, 277.
 Trachinò βαπτιστικόν 284.
 Trachinus Paras Joannes 287.
 Trivan χρονικόν.—ἀπογραφή τῆς Κρή-
 τος 35.
 Trivisan 51, 54.
 Trivisanus Philippus, σύμβουλος
 δουκὸς Κρήτης 287, 288, 289.
 Troilo 56.
 Tron 45.
 Turin 57.
 Turlino 276, 280.
 Tyllissos 277.
 Ὑδρευσις Ἡρακλείου βλ. Ἡράκλειον.
 ὑποδηματοποιῶν Ἡρακλείου Συντε-
 χνία 331.
 Ὑρνηθοῦς, Ὑρνήθιον, Ὑρνήθιοι 567.
 Üyük 147.
 Vaftisma 51.
 Valente 54.
 Valeriano 51.
 Varami Michel 275.
 Varani Nichita κλπ. 283.
 Varda 51.
 Vardami Johannes κλπ. 283.
 Varde 277, 291.
 Vari 56.
 Varisco 55.
 Varisami Giorgi κλπ. 283.
 Varnuga βλ. Varunga.
 Varucha(s) 53, 56, 275, 282, 283, 281.
 Varunga 54.
 Vasmulo 54.
 Vassalo 55.
 Vassi βλ. Vlasi.
 Vasiliki Style 366, 367.
 Vassilicò Nich. κλπ. 285.
 Vellaiti 54.
 Vendramin 49.
 Veneli 56.
 Venerio Marci 277.
 Veneti nobili 36, 45, 49.
 Venezzan 51.
 Vengici βλ. Vergici.
 Venier 45, 54.
 Vergi Costa, Chiriaco κλπ. 280, 281.
 Vergian 53.
 Vergici 43, 56.
 Vergier 45.
 Verneda 425.
 Vesti Leos κλπ. 284.
 Vetto βλ. Vittò.
 Vezzamano βλ. Vizzamano.
 Vianòlepo Leos 276.
 Viaro 45, 53.
 Vicilo Georgius κλπ. 276, 282.
 Vicino Michael 284.
 Victor da Ie Madone ζωγράφ. 578.
 Vidal Pedro 279.
 Vidali 51, 53, 57.
 Visarà Michali κλπ. 282.
 Visconti 56.
 Vitalis Michael, δούκας τῆς Κρήτης;
 265, 274, 286, 288, 290.
 Vitto 54.
 Vittore de Bartolomio ζωγράφ. 278.
 » di Giovanni » 578.
 Vizzamano 51, 53, 54.
 Vlaco 43. Βλ. καὶ Vulacho.
 Vlaco βαπτιστ. 283, 285.
 Vlacotuni Nichite 283.
 Vladimero Nicolas κλπ. 275.
 Vlasi 54.
 Vlastò 49, 51, 53, 56.
 Vlata Vassili κλπ. 285.
 Vlatutuni Emanuel 283.
 Vovopulo Chiriaco 282.
 Vraculiari Joanes κλπ. 278.
 Vrana 57.
 Vranià βλ. Vrana.
 Vretò 43. Βλ. καὶ Vuretò.
 Vrolustari Johannes κλπ. 282, 283.
 Vucolee, casale de Turma Chis-
 sami 279.
 Vulacho 43, 51.
 Vuretò 43, 54.
 Βλ. καὶ στοιχείον Β.
 Φαζίλ Ἀχμέτ Πασῶς 406.
 Φαιστός, ἀνακτόρου χρονολογία 150
 κ.ξξ.—ἀνακτόρου καθαρισμὸς

592. — δυναστεία Ραδομάνθου
534. — εἰδωλα μυκηναϊκά 13.—
σφραγίσματα 83.—Βλ. καὶ Ρhai-
stos.
- Φυράτσι, χωρ. Μυλοποτάμου 595.
φρουδάρχης (μοιρατάρης) 271.
φέουδον (μοιράδιον) 270.
Φιάντζα 174.
Φιλάρετος Νεόφυτος βλ. Νεόφυτος.
Φιλαδελφείας ἀρχιεπίσκοπος 223, 224,
246.—ἐπίσκοπος Χορτάτζης 190.
Φιλεκαπαιδευτικ. Σύλλογος Ἡρακλείου
βλ. Ἡράκλειον.
Φιλιππουπόλεως ἀρχιεπίσκοπος 222.
Φιλόθεος ἐπίσκοπος Σητείας 354.
Φλαμπάνης Μάρκος 273.
Φλωρίδης Ἱεροθεός 197.
Φόδελε 420, 514. Βλ. καὶ Fodele.
φοράδιον 270.
φόρος 324. — οἰνοπνευματωδῶν ἐν
Κρήτῃ 131, 133, 135.—κεφαλικός
133.
Φοσκαρίνι Ἰάκωβος, Γεν. Προβληπτῆς
Κρήτης 522, 523.
Φουρνὴ 349.
φράγγοι (ἐλεύθεροι) 270, 289.
Φρένκ Ἀχμέτ πασᾶς βλ. Ἄνκεμπου.
Φρυγία 147, 148.
Φωκᾶς βαπτιστικόν 279, 291. Βλ. καὶ
Fucha.
Φῶτα, κατάδυσις τοῦ Σταυροῦ ἐν Ἡ-
ρακλείῳ 302, 314, 331, 337.
Φωτιάδης Ἰωάννης Πασᾶς, Διοικητῆς
Κρήτης 307, 308, 309, 330, 333,
337, 338.—θάνατος 343.
Βλ. καὶ στοιχεῖον F.
- Χάλης Ἰω. 344.
Χαλίλ Πασᾶς 410.
Χαλκηδῶν 541. — ἐπίσκοπος Γεράσι-
μος Κρής 349.
Χαλκιοπούλος Ματθαῖος 231, 232.
Χάνδαξ, πόλις ἀπογραφὴ ἱερέων ἀν-
δρῶν, γυναικῶν 51.—ἀπογρα-
φὴ υπαίθρου 52. — κανόνια
486, 500. — παραδόσεως συν-
θήκη 500.—πολιορκία 406 κ.
ἔξ. 583. — πότε μετονομάσθη
εἰς Ἡράκλειον 313.—Χωρῖα (496)
52.—nobili 45, 46, 48, 49, 51.—
Βλ. καὶ Candia καὶ Ἡράκλειον.
Χανιά, Μουσεῖον 592.—τείχη 593. —
nobili 52.—Βλ. καὶ Canea.
Χαντζερῆς Σαμουήλ, οἴκουμ. Πατρι-
άρχης 127.
Χάου Σαμουήλ καὶ ἡ Κρητικὴ Ἐπα-
νάστασις 506 κ.ἔξ.—Ἰουλία 508.
Χαρκιᾶς βλ. Carchia.
Χαρκιοπούλος βλ. Carchiopolu.
Χαρωνιάδης (Charonitis) Ἀλέξαν-
δρος 225.
Χαρωνίτης βλ. Caroniti, Garoniti,
Gharoniti.
Χασάν Πασᾶς 409. — ἡγεμὼν τοῦ
Χάνδακος 140, 142. — καιμακά-
μης Ἡρακλ. 319.—θάνατος 312.
Χάτ χουμαγιούν 329.
Χατζῆ Ἀλῆ 412.
> Ἀσάνης 347.
Χατζηδάκης Ἰωσήφ 309.
Χελιονάρης ποταμός 331.
Χερίφ Πασᾶς 312, 313.
Χερρονήσου ἐπίσκοπος Γεράσιμος 132,
358.—Χατζῆ Γεράσιμος Λασιθι-
ώτης 312.—Διονύσιος 337, 340.—
Ἰωακείμ 334, 348.—Χατζῆ Με-
λέτιος 316, 323, 325. — Τιμόθεος
Καστρινογιαννάκης 323, 324, 330,
332, 336.
Χερσόνησος 344, 347.
Χερίφ Πασᾶς 348, 349.
Χιλιοδρόμια (Χιλλιοδρόμια) 570.
Χιλίτζ Βέης 415.
Χιονουδάκης Στ. 18, 25.
Χίος 562, 563. — ἀρχιεπίσκοπος Ἰπ-
πόλυτος 223.—νέα μονὴ 96.
Χορτάτζης Γεώργιος 267. — Μελέτιος
ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας 190.
—Μιχαήλ 266.
Χουσεῖν Πασᾶς 318. — βεζύρης καὶ
στρατηγός 406.—Βεηλέμβης
τῶν Ἀδάνων 413. — βεζύρης
τοῦ Χαλεπίου 408.
> Μεχμέτ Πασᾶς βεηλέμβης
τῆς Βοσνίας 413.
> Βέης υἱὸς Χασούφ Πασᾶ 413.

- Χουσεΐν Ἐφέντης σφραγιδοφύλαξ τοῦ
Σουλτάνου 416
» » ὁ ἐπὶ τῶν ἀπορρήτων
τοῦ Σουλτάνου 416.
Χρυσάκοπουλος βλ. Chrysacopolos.
Χρυσάνθος πατριάρχης Ἱεροσολύμων
189.—μητροπολ. Κρήτης 314, 316.
Χρυσόθεμις, σύζυγος Σταφύλου 564.
Χρυσόλακκος (Μάλια) 368. Βλ. καὶ
Chryssolakkos.
Χρυσολωρᾶς Γεώργ. ζωγράφος 581.
Χρυσοπηγῆς (Μεσσηνίας) ναὸς 336.
Χωραφᾶς βλ. Corafá.
Χωρία Σητείας (148) 52.
» Χάνδακος (496) 52.
Χωριομοναστήρι 267. Βλ. καὶ Cho-
riomonastiri.
Βλ. καὶ στοιχείων C.
Χsantò 51.
Ψάλτης Θεόδωρος 595.
Ψαράκης Χατζῆ Γιαννῖδς 357.
Ψαρή Φοράδα 514.
Ψεῖρα 8, 540, 541.
Ψοῦρος βλ. Psuro.
Υasilicata 147.
W arner H. 507.
Woudman H. 507.
Za Moro 49.
Zacanici Michael κλπ. 285.
Zacco 45.
Zacharia Joannes κλπ. 281.
Zacho Theotochi 280, 285.
Zago 51.
Zanbuick Buaz ταγματάρχης 441.
Zampani Mich. 277.
Zancarol βλ. Zangarol.
Zanchi, Di 55, 57.
Zan(n)e 46, 49, 56.
Zangarol(o) 45, 53, 54.
Zangaropulo(s) 49, 51, 54, 282.
Zaramella Helias Geriti 275.
Zen 45.
Zenest βλ. Theristi.
Zergianò βλ. T(h)ergianò.
Zigia βλ. Zogia.
Zogia 43, 49, 55.
Zoja βλ. Zogia.
Zorzello βλ. Torcello.
Zorzi 45.
Zorzi, De 51.
Zouroképhalo πιν. Μαλίων 363.
Zucarogambros Theodorus 281.
Zucco βλ. Zucha.
Zucho 57.
Zunzana βλ. Zunzurà.
Zunzurà 54.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

<u>ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ</u>	Σελίδες
ASTRUC CHARLES, Maxime Margounios et les recueils parisiens de sa correspondance . . .	211—261
GALLET DE SANTERRE HUBERT, Mallia, aperçu historique	363—391
JEFFERY L. H., Τὸ γράμμα ✓ εἰς τὴν Κρήτην . . .	143—149
ΛΑΟΥΡΔΑΣ ΒΑΣΙΛ., Ἐνδρέου Ἐπισκόπου Κρήτης τοῦ Ἱεροσολυμίτου ἐγκώμιον εἰς τοὺς Ἁγίους Δέκα καὶ Καλλινίκους Μάρτυρας	85—117
» Κρητικὰ Παλαιογραφικά :	
3. Τὸ «Ὑμνολόγιον» τοῦ Γεωρ. Λουμπάνου	583—590
ΜΑΜΑΛΑΚΗΣ ΙΩΑΝ. Π., Τὸ ζήτημα τῆς ἀποστολῆς τοῦ Δ. Μαυροκορδάτου ὡς Κυβερνήτου τῆς Κρήτης τὸ 1867	16— 34
» Ὁ Samuel Howe καὶ ἡ Κρητικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1866	506—518
ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ ΜΑΝΟΥΣ. Ι., Ἡ παρὰ Τρίνιαν ἀπογραφή τῆς Κρήτης (1644) καὶ ὁ δῆθεν Κατάλογος τῶν κρητικῶν οἰκῶν Κερκύρας	35— 59
ΜΕΡΤΖΙΟΣ ΚΩΝΣΤ. Δ., Ἡ συνθήκη Ἐνετῶν-Καλλέργη καὶ οἱ συνοδεύοντες αὐτὴν κατάλογοι	262—272
NILSSON MARTIN, Ἡ μετανάστευσις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Κρήτην	7— 15
ΞΕΝΑΚΗ ΑΓΝΗ, Οἱ μινωικοὶ σφραγιδόλιθοι τῆς συλλογῆς Γιαμαλάκη	60— 84
ΠΑΡΛΑΜΑΣ ΜΕΝΕΛΑΟΣ Γ., Ἱστορικὰ καὶ βιογραφικὰ Σημειώματα τοῦ Στεφάνου Νικολαΐδου . . .	293—350
ΠΛΑΤΩΝ ΝΙΚΟΛ., Ἡ χρονολογία τῶν μινωικῶν ἀνακτόρων τῆς Φαιστοῦ	150—166
» Ὁ τάφος τοῦ Σταφύλου καὶ ὁ μινωικὸς ἀποικισμὸς τῆς Πεπαρήθου	534—573
ΣΠΑΝΑΚΗΣ ΣΤΕΡΓΙΟΣ Γ., Ἡ ἔκθεσις τοῦ Δούκα τῆς Κρήτης Ἰωάννη Σαγκρέντο (1604)	519—533

ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛ. Β., Δύο Κρήτες Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας συγχεόμενοι :	
Γεράσιμος Α΄ Σπαρταλιώτης (1620-1636) και	
» Β΄ Παλλαδάς (1688-1710)	167—203
ΦΑΝΟΥΡΑΚΗΣ ΕΥΜΕΝΙΟΣ, Ἀνέκδοτα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας ἀποκείμενα ἐν τῷ Μουσεῖῳ Ἡρακλείου.	
Β΄ ἔγγραφα τῆς ἐκκλησίας Κρήτης πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον	127—142
Γ΄ ἔγγραφα μετὰ Μητροπόλεως καὶ ἐπισκόπων Κρήτης καὶ Ἐκκλησίας Κρήτης πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς	351—362
ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ ΜΑΝΟΛΗΣ, Ἡ Συλλογὴ εἰκόνων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς Βενετίας	574—582
ΧΙΟΝΙΔΗΣ Χ., Ἀγγλικὸν ὑπόμνημα περὶ τῆς πολιορκίας καὶ πτώσεως τοῦ Χάνδακος	403—405
ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ τὸ τετράστιχον τοῦ Ἐπιμενίδου.	118—126

Σ Υ Μ Μ Ι Κ Τ Α

ΣΠΑΝΑΚΗΣ ΣΤΕΡΓΙΟΣ Γ., Τὸ οἰκογενειακὸ ἐπίθετο Μιλιάρᾶς	204—207
--	---------

Β Ι Β Λ Ι Ο Κ Ρ Ι Σ Ι Α Ι

ΛΑΟΥΡΔΑΣ ΒΑΣΙΛ., Effenterre, Henri van., La Crète et le monde grec de Platon à Polybe	392—398
---	---------

Χ Ρ Ο Ν Ι Κ Α

ΠΛΑΤΩΝ ΝΙΚ., Ἡ ἀρχαιολογικὴ κίνησις ἐν Κρήτῃ κατὰ τὸ ἔτος 1949	591—596
--	---------

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ

ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

- Πίναξ Α'. Πρισματ. μινωικοί σφραγιδόλιθοι συλλογῆς Γ'ιαμαλάκη.
 » Β'. » » » » »
 » Γ'. » » » » »
 » Δ'. Φωτοτυπία τῆς σελίδος 223r τοῦ ὑπ' ἀριθ. 83 Κώδικος Χάλκης.
 » Ε'. Φωτοτυπία τῆς σελίδος 24r bis τοῦ ὑπ' ἀριθ. 80 Κώδικος τοῦ Τουρίνου.
 » ΣΤ'. Στεφάνου Νικολαΐδου : «Παρήλθεν ἡ σκιά τοῦ νόμου» Ἁγιος Τίτος, Ἡράκλειον.
 » ΣΤα'. Τὸ κάτω ἀριστερὸν τμήμα τῆς εἰκόνης «Παρήλθεν ἡ σκιά τοῦ νόμου».
 » Ζ'. » » Ἀυτοπροσωπογραφία.
 » Η'. Φωτοστατικὸν ἀντίγραφον σελίδος τοῦ Χειρογράφου τῆς Ὁξφόρδης (Codex Rawlinsonianus 684).
 » Θ'. Φωτοστατικὸν ἀντίγραφον τῶν σελίδων 80 καὶ 81 τοῦ Χειρογράφου τοῦ Καϊμπριτζ.
 » Ι'. 1. Ἡ δὴμὸς τῶν ὄπλων ὡς ἀνευρέθη (τάφος Σταφύλου).
 2. Ὁπισ τῆς ΒΑ γωνίας τοῦ τάφου.
 » ΙΑ'. Τὰ πρῶτα περισυλλεγένητα κτερίσματα τοῦ τάφου, κοσμήματα, ὄπλα καὶ ἐργαλεῖα.
 » ΙΒ'. Τὸ βασιλικὸν ξίφος τοῦ τάφου τοῦ Σταφύλου μετὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν.
 » ΙΓ'. 1. Ἡ χρυσῆ ἐπένδυσις τῆς λαβῆς τοῦ βασιλικοῦ ξίφους.
 2. Μία τῶν ἐφυραϊκῶν κυλίκων καὶ τὸ εἰδῶλιον τῆς «ἀρφόρου».

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΝΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

	Σελίς
Εἰκὼν 1. Ἀρχαῖκαὶ ἐπιγραφαὶ Κρήτης καὶ Σικίνου	144
» 2. Ὁ ὄρμος τοῦ Σταφύλου	538
» 3. Ἡ θέσις τῶν πρῶτων περισυλλεγέντων κτερισμάτων τοῦ τάφου τοῦ Σταφύλου.	543
» 4. Σχέδιον τῆς θέσεως τῶν κτερισμάτων τοῦ τάφου	545
» 5. Τὸ κρανίον τοῦ πλουσίως ἐκτερισμένου νεκροῦ τοῦ τάφου	555

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Γαταχωροῦνται τὰ κυριώτερα παροράματα καὶ προσθήκαι, τῶν ὁποίων ἡ γαταχώρησις ἐξητήθη ὑπὸ τῶν συννεργατῶν τοῦ τόμου.

Σελ. 18	στίχ. 1 ὑποσ. 10	ἀντὶ Ἐρακίδι	γράφει Ἐρακίδι.
» 19	» τελευταῖος	» Ἄ. Ι. Παπαδάκη	» Ἄ. Φ. Παπαδάκη
» 20	» 5	» ἰνότια	» ἰνότια
» 26	» 34	» θέση	» θέση
» 27	» »	» ἐπιτρέπει εἰς	» ἐπιτρέπει καὶ εἰς
» 34	» 31	» διευκρίνησε	» διευκρίνησε
» 41	» 7 ὑποσ. 22	στίχ. β' ἀντὶ 18-20	» 19-20
» 41	» 4 » 23	ἀντὶ τόπος	» τόποι
» 44	» 1 » 31	» ζιὶ τοῦ C	» μόνον διὰ τοῦ C
» 48	» 15 στίχ. γ'	» 7-12v	» 7. 12v
» 49	» τελευταῖος	» Benti	» Benti
» 56	μετὰ τὸν στίχον 16 νὰ προστεθῇ :		In tutti No 47.
» 85	» 1 ὑποσ. 1	ἀντὶ Graeca	» Graeca
» 86	» 1 » 7	» dodici	» codici
» 89	» 6 » 22	» βάσις	» βάσις
» 91	» 9 » 33	» XVIII	» 18
» 93	» 7	» καὶ πάντες	» καὶ ὄψονται πάντες
» 93	» 14	» τοῦτοις	» τοῦτους
» 97	» 17 » 46	» πλήρης	» πλήρης
» 99	» 8	» ἐκκλησίας	» εὐκκλησίας
» 102	» 28	» ἴν	» ἴν'
» 103	» 21	» Τὸ τῷ	» Τί τῷ
» 107	» 5	» πταίσαντος	» πταίσματος
» 107	» 14	» ὡσάν περὶ	» ὡσπερ ἂν
» 113	» 21	» ἐπισπώντων	» ἐπισπώντων
» 114	μετὰ τὸ κείμενον νὰ προστεθοῦν αἱ παραπομπαί :		406 Daniel 3.39 420 » 3.40
» 117	» 17	ἀντὶ ἡσύχιον διάγοντες	γράφει ἡσύχιον βίον διάγοντες
» 147	» 6	» ὅμως	» ὅπως
» 196	» ὑποσ. 97	» Μεσογειτον	» Μεσογειτου
» 211	» 1 » 1	» Bidl.	» Bibl.
» 212	» 2 » 3	» XII	» XVIIe
» 213	» 3 » 7	» dernfère	» dernière
» 214	» 1	» dormant	» donnant
» 220	» 4 » 24	» personnage	» personnage
» 234	» 16	» ἀρχιδιακόνους	» ἀρχιεροδιακόνους
» 235	» 8	» D: 400	» D: 100
» 251	» 26	» dogmatique	» dogmatiques

Σελ. 252	στιχ. 23	ἀντι ΚΠ	»	ἐν ΚΠ
» 261	» 13	» le noms	»	les noms
» 261	» 24	α' στήλη » Saint	»	Sainte
» 261	» 20	β' » » ibib	»	ibid
» 265	» 3	τοῦ λατιν. κειμένου νὰ προστεθῇ «α εἰς τὸ τέλος δὲ τῆς σελίδος νὰ προστεθῇ ἐπίσης ἡ κάτωθι ὑποσημείωσις :		
		<p>*) Ὁ ἀείμνηστος Ξανθουδίδης γράφει εἰς ὑποσημ. ἀριθ. 16. 286 αὐτόθι : «<i>Εἰς τὴν Ἐνεικὴν ὁ μὲν Δούξ τῆς Ἐνετίας ἐλέγετο Δούξ (Dux) ὁ δὲ τῆς Κρήτης πρὸς διάκρισιν Duchia ἢ Duxa</i>». Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀκριβὲς διότι εἰς τὸν φάκελον 675 Museo Correr ὑπάρχουν τὰ πανομοιότυπα τεσσάρων σφραγίδων ἰσαριθμῶν Δουκῶν τῆς Κρήτης ὅπου βλέπομεν γραμμένα τὰ ὀνόματα ὡς ἐξῆς : «<i>Albertus Laudanus Dux Cretae 1538</i>», «<i>Daniel Barbarigo Dux insule Crete</i>», «<i>Hieronimus Ciconia Dux insule Cretae</i>», «<i>Hieronimus Talipietra Dux insulae Cretae</i>» εἰς τὸ κάτω δὲ μέρος τῆς στρογγυλῆς σφραγίδος ὑπάρχει τὸ οἰκογεν. στέμμα ἐκάστου δουκός.</p>		
» 325	» 27	ἀντι ὡςτε	γράφε	ὡςτε
» 337	» 29	» 1833	»	1883
» 351	» 10	» Σητείας	»	Ἰερᾶς
» 444	» 26	» Botta	»	Batta
» 473	» 28	» ζύρην	»	Βεζύρην
» 474	» 25	» ἀνή ουσαν	»	ἀνήκουσαν
» 508	» 6	» τὸν ἐθνικὸ	»	τὸ δημοτικὸ
» 513	» 23	» εἰμή	»	εἰμί
» 562	» 21	» Οἰνοποιῶνα	»	Οἰωπιῶνα.

